Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو ټولنې پرله پسې لمبر ۲۲۵

PROPERTY OF ACKU 4499

د
رحمان بابا ديوان

خپروونکی

پښتو ټولنه

د

۱۳۵۶ کال دزمری پنځلسم

دچاپ شمیر ۳۰۰۰ ټوکه

دولتي مطبعه

مرتب او مهتمم:

څېړنیار محمد عارف غروال

د نسخو مقابله کوونکي:

څېړنمل عزیز الله

څېړنیار محمد عارف غروال

څېړونکی محمد عمر

خیل ډېر ګران، د قدر وړ او پیاوړي ګڼلي او ډېر ښه ملګري او ډېر ښه ورور عنایت جان (شفق) ته چې ډېره مینه او د ښه هیلې وړاندې کوم، د یادګار په بدل یې وسپارم.

خور او ملګري دي
ګل ملي رحمان
(۲۸/۵/۹۰)

چې کشور د افغانانو معطر کړي
د هر بیت مصرع مې زلفې د خوبانو کړي
(ع)

له څه مودې راهیسې د رحمان بابا د دیوان چاپي نسخې بالکل نایابه شوې وې. له همدې امله د پښتو ټولنې تصمیم ونیوه چې د بابا یو نوی، جامع او بشپړ دیوان چاپ کړي. څرنګه چې کتاب د یوې علمي او ادبي اکاډمۍ له خوا خپرېده لازمه وه چې تر وسه وسه پورې اکاډمیک او علمي پرنسیپونه پلي او تامل وشي. د دې هدف د تحقق دپاره، له ټولو چاپي او شپاړس قلمي نسخو څخه استفاده وشوه. د بابا ورځ خبره ده چې د رحمان بابا د دیوان قلمي نسخې د پښتونخوا په هر ګوټ کې پیدا کېږي. خو له یوې خوا د ملکوال ادبي تندي او علمي کړنتیا او له بلې خوا د پښتو ټولنې مالي امکاناتو اجازه نه ورکوله چې دا کار نور هم وځنډېږي.

په همدې اساس، د پښتو ټولنې د کتاب او تولګو ادارې مدیریت ته دنده ورکړه شوه چې د بابا د دیوان یو متن تیار کړي. د دې دیوان په خپرېدو سره به د ادبیاتو مینه وال او افغانان تر لاسه کړي چې د بابا ادبي سبک "ژبه"، او د تفکر طرز یې په ښه توګه څرګند کړي او د هغو اشعارو پر ماهیت باندې هم رڼا واچوي چې رحمان بابا ته منسوب شوي دي.

دا لډ یا تو څېړونکي ډېرو علمي څېړنو دپاره، البته، په دې نسخه باندې بسنه او قناعت نشي کولی ځکه سره له دې چې کتاب له یو شمیر نسخو څخه ترکیب شوی دی خو هره نسخه یې د متن کره کتنې - textual criticism له مخې ځانګړې مطالعه او ژوره څېړنه غواړي. له دې امله، د دې نسخې په چاپېدلو سره دا دې کره ګڼو چې وظیفه پای ته نه رسیږي بلکه په نوي افق کې یې ډېرو څېړنو ته دوام ورکوي.

زه دلته د رحمان بابا د افکارو د ترجمانۍ، تعبیر او تفسیر څخه ډډه کوم ځکه ښایي هر حرکت یې له خپلو عینکو څخه په بل رنګ وویني او بهتره به وي چې په دې باره کې ځانګړي رسالې یا کتابونه ولیکل شي.

سره له دې، د لغاتو او فولکلور د لوی مدیریت له خوا د رحمان بابا په باب لنډه بیوګرافي ترتیب شوې ده چې مبتدي لوستونکي له متن او اساسي ټکو سره آشنا کړي او ادیبانو ته د زیاتې څېړنې دپاره چلنج ورکړي.

د دې کتاب په تدوین کې د لغاتو او فولکلور د لوی مدیریت له غړو ښاغلي محمد عارف غروال، ښاغلي عزیزالله، ښاغلي شاه ولي او ښاغلي محمد عمر او نورو هم زیار کښلی دی. پښتو ټولنه په دې وسیله د دوی د زیار او اهتمام یادونه کوي او د پښتو ژبې او ادب د خدمت په لاره کې د دوی د زیاتو بریالیتوبو هیله کوي.

۱۳۵۵/۷/۱

څېړنوال محمد صدیق روهي
د پښتو ټولنې رئیس

رحمان بابا

ژوند پېژندنه او دیوان

لیکوال

حبیب الله رفیع

ما غوښتل چې په دې لیکنه کې د رحمان بابا په ژوند، پېښو، فکر او فن بشپړې خبرې وکړم. لټون مې پیل کړ، یادداشتونه مې راغونډ کړل، ډېرې نوې خبرې مخې ته راغلې مجبور وم چې په ټولو وغږېږم نو ځکه خبره د دیوان له سریزې څخه یوه بشپړ کتاب ته اوږده شوه.

په دې سریزه کې د رحمان بابا د فکر او فن له څېړنې څخه تېرېږم ځکه چې له یوې خوا خبره اوږدېږي او له بله پلوه د ده فکر او فن په دې دیوان کې ستاسو په مخ کې دی. نو یوازې ژوندپېژندنه او له دیوان سره مربوط مطالب یې راوړم، البته د ده په باب به هر اړخیزې خبرې په هغه ځانګړي کتاب کې چې "رحمان بابا - د پښتو عالمګیر" مې نوم ورته ټاکلی دی وړاندې شي.

زه عاشق یم سر و کار مې دی له عشقه
نه خلیل، نه داؤدزی یم، نه مومند

[I]

د رحمان بابا تاریخي څېره

رحمان بابا لکه څومره چې په پښتنو کې وتلی او منلی شخصیت دی هماغومره یې ژوند پېښې تتې او د تاریخ په تیارو کې پټې دي، دا ځکه چې دی د یوې غریبې کورنۍ غړی ؤ او د غریبانو ژوند او مرګ ته چا د دې ارزښت نه ورکاوه چې ځان پرې ستړی کړي او ژوند پېښې یې وکاږي، د ده ژوند هغه وخت ارزښت ومونده چې د ده د خپل شعر په قوت د پښتنو زړونه او د "روح" سیمه تسخیر کړله او د ټولو پام یې ځان ته ور واړاوه خو دا داسې وخت و چې د ده د ژوند ډېر څه هېر شوي وو.

د ده د ژوند پېښو په باب د ډېرو کسانو دا تکل نیولی ځغلولی او د ډېرې خبرې پرې شوې خو د ده د ژوند په باب ډېر حقایق پټ هم یا نه شوي او ډېر داسې څه هم ورسره تړل شوي چې په اصطلاح د ده ارواح ترې خبره نه ده.

ټبر، کلی او زوکړه: رحمان بابا د پښتنو د روایتي سلسلة النسب له مخې "سړبن"(1) په سړبن کې غوریاخېل(2) په غوریاخېل

---

(1) یو کتاب په سړبن کې چا ونه کړ — لې رحمانه چې یې وکړ دا کتاب
(د رحمان بابا دیوان، کابل پښتو ټولنه، ۱۴۱ مخ)

سل سړبني دې تر دا یو غزل ځاړېږي — نن چې دا پښتو د کرلاني خوشال وېلي
(کلیات خوشحال خان خټک، د دوست محمد خان کامل په سریزه ۶۸۰ مخ)

پاته په (۳) مخ کې

کې "مومند" [۳] په مومندو کې "دویزي" [۴] او په دویزیو کې "ابراهیم خېل" [۵] دی. راورتلی دی په مومندو کې غوریاخېل بولي [۶] خو څرنګه چې مومند د غوریاخېلو ښاخ دی نو ځکه لومړی ځنې یوه تبر و تلی او د خبرې د ښه سپینتیا د پاره له مومند نه تر سړبن پورې شجره د لته کاږو:

د (۲) مخ پاته:

فکر کېږي چې له سړبني نه مراد رحمان بابا وي او د رحمان بابا دا بیت د ده خواب ګڼل کېدای شي:

یو خوشال یو کم سل ختک لوړ په طبیعت کې ... ځارشه د رحمان سړبني له یوه فرده

(د رحمان بابا دیوان، کابل، ۱٤۲ مخ)

بیا په دوره د شاه عالم په خړ بنو کې ... راښکاره شو په جهان عبدالرحمان

(میر احمد شاه رضواني - روهي ګلونه، ۱۲۳ مخ)

(۳) - زه ختک دیان په غم تازه تازه شم ... غوریه خېل رحمان که شو ورځني ستري

(د عبدالقادر خان ختک دیوان، د استاد حبیبي تدوین او تصحیح، ۱۳۴ مخ)

د دې مخ د متن پاټکونه:

(۳) که لې شعر د رحمان مومند تر غوږ شي ... غوږ به نه باسي په شعر د خوشال خوک

(د رحمان بابا دیوان، کابل، د استاد بېنوا په سریزه، ۹۴ مخ)

خدایه ولېږې مومند عبدالرحمان ... پرې نازل کړې حنپل رحمت لکه باران

(دیوان عظیم (عبدالعظیم رانیزی) لاهور ۷٦ مخ)

(۴) ما نجیبهم په دا طور غزل ووې ... که ویلی دویزي عبدالرحمان دی

(دیوان نجیب، د پېښور پښتو اکاډمي، ۲۷۳ مخ)

د ملا بنا لیستر خان په جونګ کې هم چې د رحمان بابا درې وند وخت ته ورلنډ کښل شوی، د ده له نامه سره د دویزي کلمه شته

(د ملا بنا لیسته خان جونګ، قلمي نسخه، د لیکوال کتابتون)

(۵) "رحمان بابا که چې یادری هیوزلیکي ابراهیم خېل مومند و. د پېښور د مومندو په تپه کې چې کوم خلک ځان د رحمان بابا نمسي او عزیزان بولي هغوی په ابراهیم خېلو یادیږي ..." (رحمان بابا، دوست محمد کامل مومند، پېښور ۱۹۵۸ع ۸ مخ)

(۶) کامل، دوست محمد: "رحمان بابا"، ۵ مخ

خلوړم

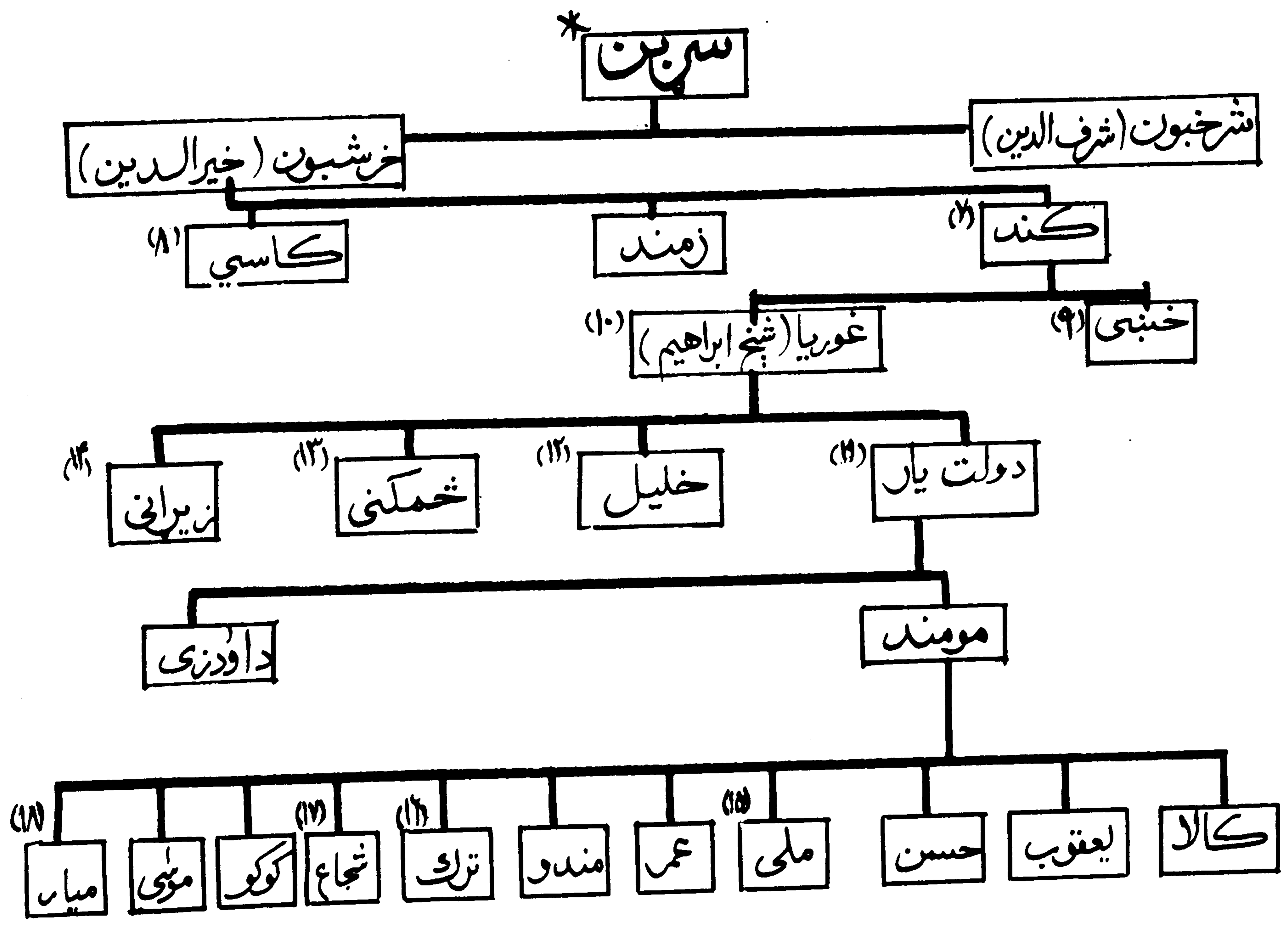

* . ددې شجرې په ترتيب لوکی دخواجه نعمت الله هروي له "مخزن افغانی" په ۱۹۶۲ع . کال کی دډاکی چاپ دحافظ رحمتخان له "خلاصة الانساب" په ۱۹۷۳ع . کال د پېښور دپښتو اکيډمۍ چاپ، دافضل خان خټک له "تاريخ مرصع" په ۱۹۷٤ع کال کې ديونيورسټي بک ايجنسی چاپ ، دظفر کاکاخېل له "پښتانه دتاريخ په رڼاکی" په ۱۹٦۵ع . کال کی ديونيورسټی بک ايجنسی چاپ ؛ نخه استفاده شوې ده .

(۷) "پښتانه دتاريخ په رڼاکې" داقوم "گند" کاږي .

(۸) "تاريخ مرصع" دکاسي قوم نه اخلي .

(۹) داقوم "خلاصة الانساب" د "شمني" مصحف بولي، مخزن افغاني يې "شيخا" او "خرخښی" قيدوي، پښتانه دتاريخ په رڼاکی يې په دريو بڼو: "شيخا، خوښي، خابسي" راوړي

(۱۰) د "غوريا" قوم مخزن افغاني "غوري" او "غوزا" اوتاريخ مرصع "غوری" راوړي .

(۱۱) خلاصة الانساب او مخزن افغانی حينې نسخې (چې دخلاصة الانساب اخځ هم همدا دي) دغوريا زامن پنځه بولي په دې ترتيب: "خليل ، داوُد ، مندك ، يوسف ، مومند " او په دې اساس مومند او داوُدزي دخليل وړ ورونه نه بلکه ورونه گڼي او سکاري چې رحمان بابا هم دهمدې عقيدې په اعتبارکې وايي :
"نه خليل نه داوُدزی يم نه مومند "
دمخزن افغاني حينې نسخې د "دولت يار" وجود دحينې فولکلوري رواياتو په اساس ردوي او مومند او داوُد دده زامنو په توگه غلط بولي.

(۱۲) د مخزن افغاني معتبرې نسخې دغوريا په زامنو کې ترخليل وروسته د "منوزي" په نامه يو قوم زيا توي او دغوريا زامن پنځه بولي.

(۱۳) داقوم د مخزن حينې نسخو "جوکن" ضبط کړی دی .

(۱۴) د "زيراني" قوم مخزن افغاني "زيرانه" راوړي دی .

(۱۵) د "ملی" قوم مخزن افغاني او پښتانه دتاريخ په رڼاکې "ملهی" کښلی دی.

(۱۶) د "ترک" قوم په خلاصة الانساب او مخزن افغاني کی نشته .

(۱۷) د "شجاع" قوم هم خلاصة الانساب او مخزن افغاني نه راوړي .

(۱۸) داقوم خلاصة الانساب او پښتانه دتاريخ په رڼاکې "مهيار" کاږي .

رحمان بابا په "بهادر کلي" کې چې له پېښور څخه درې غلور میله لیرې[19] جنوبي اړخ ته پروت دی[20] له عبد الستار مومند کره وزېږېده.[21] پټه خزانه د محمد رسول کلاټلل د بیاض[22] له مخې د رحمان بابا د زېږېدو کال (۱۰۴۲ هـ.ق.) ښیي[23] که څه هم ځینې کسانو هڅه کړې چې دا سنه سمه ونه بولي خصوصاً ښاغلی کامل مومند په خپل "رحمان بابا" نومي تحقیقي اثر کې زیار ایستلی چې دا تکلونه په اساس درې کال په څنګ کې د زېږون کلونه وړاندې کړي خو بریالی شوی نه دی او مجبور شوی چې د خپل بحث په پای کې بیا هم دده زېږېدل د همدې کال شا او خوا بولي.[24]

د پښتونستان یو بل مؤلف ښاغلی عبد الحلیم اثر سره له دې چې د پېښور د پښتو اکېډمۍ د پښتو مجلې د ۱۹۷۶ م. کال د اپرېل په ګڼه کې پټه خزانه یو د بېباوري کتاب بولي خو د ښاغلي میر عبد الصمد خان د "رحمان بابا شاعر انسانیت" د کتاب په سریزه کې نې له دې چې کوم اخځ وښیي، کاږي چې سوانح لیکونکي د رحمان بابا د زېږېدو کال ۱۰۴۰ هـ.ق. بولي.[25] بیا دا کال رد وي او جالبه دا چې دا ځل هم نې له دې چې کوم لاسوند ولري، لیکي: "زما د معلوماتو (؟) له مخې رحمان بابا د ۱۰۳۸ هـ.ق. کال د جمادی الثاني په ۲۱ نېټه د جمعې په ورځ د پېښور له مضافاتو څخه په بهادر کلي کې وزېږېد."[26]

د رحمان بابا نومي نې لیکوال د کتاب هم د رحمان بابا د زېږېد و په باب د فکر نیلی - رغلولی او د پټې خزانې د صراحت په خلاف نې دده د زېږېدو کال ۱۰۶۳ هـ.ق. اټکل

---

(۱۹) عبد الصمد خان، رحمان بابا شاعر انسانیت، ۱۹۷۴ ع. پېښور، ۶۹ مخ.
(۲۰) حبیبي، استاد عبد الحی، پښتانه شعراء (لومړی ټوک)، ۱۳۲۰ ش.، کابل، ۱۹۲ مخ.
(۲۱) محمد هوتک "پټه خزانه" د لوی استاد پوهاند عبد الحی حبیبي په سریزه، سمون او تشریح ۱۳۲۲ ش. کابل ۹۳ مخ.
(۲۲) د دې بیاض نسخه محمد هوتک لیدلې وه خو اوس نې چېرته پته نشته او د زمانې پېښو له سترګو الوځولې ده.
(۲۳) پټه خزانه، ۹۳ مخ.
(۲۴) وګورئ: له ۷ تر ۱۶ مخ پورې.
(۲۵) رحمان بابا شاعر انسانیت، ۱۳ مخ.
(۲۶) هماغه اثر.

کړې دی.[27]

د هیواد پیاوړي محقق لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبی د رحمان بابا د ژوند په باب د پټې خزانې وینا سمه بولي او هېڅ شک ځای نه پکې ویني[28].

په دې ترتیب وینو چې د رحمان بابا د ژوند کړې په برخه کې د پټې خزانې دوینا په مقابل کې ما تو ونکې سند نشته نو موږ په دې برخه کې دده خپل د دیوان ګوته وچې هلته د دې وینا په رد یا منلو کې څه مونډلای شو که نه ؟

رحمان بابا په خپل دیوان کې د لنډې یوه اوږده بولله لري، چې د دنیا لې وفایي او خپل ځان سپین سږیتوب پکې انځوروي او د اورنګ زیب په مړینه بحث او ساندې پکې کوي، دا بولله ظاهراً په ۱۱۱۸ هـ.ق. کال چې د اورنګزیب د مړینې کال دی[29] او یا هم احیاناً په ۱۱۱۹ هـ.ق. کال ویله شوې ده. په دې بولله کې یو بیت داسې لولو:

ترپنځاو پنځه تېر شوې ته لا ځان بولې پسر[30]

نو کله چې دی په ۱۱۱۸ هـ.ق. کال تر پنځه پنځوس تېر وبولو او دا تېر والی هم دده شپېته کلنی ومنو نو بیا دده د زېږېدو کال ۱۰۵۸ هـ.ق. راځي او د پټې خزانې تر سنې (۱۶) کاله راوروسته کېږي خو د پټې خزانې کال له دې سره هم نه ردېږي.

څله چې دا بیت د رحمان بابا د دیوان په ببلو ببلو نسخو کې یو له بله توپیر لري.

---

(۲۷) محکمهٔ نشر واشاعت قبایل، "رحمان بابا". دا کتاب نه د لیکوال نوم لري او نه یې د چاپ کال ښئي او ښکاري چې د کوم غرض له مخې په دې بڼه خپور شوی دی. دې کتاب د رحمان بابا په باب د افکارو د تشتت لپاره خپور شوی دی.

(۲۸) - حبیبي، پوهاند عبدالحی؛ د افغانستان پېښلیک، ۱۳۵۳ ش، ۱۴۰ مخ.

(۲۹) محی الدین اورنګزیب عالمګیر د کورګاني شاه جهان دریم زوی دی چې په ۱۰۲۷ هـ.ق. کال د هند په احمدآباد کې وزېږېده. په ۱۰۶۸ هـ.ق. کال یې خپل پلار بندي کړ او دی پر تخت کېناست د ده د خپلې واکمنۍ په دوره کې پښتانه د بېر وکوتنل او په پښتو غواګې دده په ضد پیاوړې ملي نهضتونه پیل شول چې د اخوند چالاک، ایمل خان او خوشال خان غوږ ځنګونه یې د ملي تاریخ روښانه بابونه دي. (د تفصیل له پاره وګورئ: تاریخ افغانستان در عصر ګورګانی هند، د لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي اثر، د خوشال خټک مرغلرې، کلیات خوشال خان، ارمغان خوشحال او نور ....).

(۳۰) دیوان عبدالرحمن، د پېښور پښتو اکېډمي، ۳۸ مخ.

او خصوصاً د رحمان بابا د دیوان په یوه خطي نسخه کې چې د پښتو ټولنې په کتابتون کې ساتله کېږي ، دا بیت داسې دی :

تر پنجاه وشسته تېر شوی ته لا ځان بولې پسر

او په دې متن کې هم همدا بیت د اصل په توګه راغلی دی.

د بېتي خزانې د سنې له مخې د اوخت د ده عمر ۷۶ کلو ته رسیږي او تر شپېته کلنۍ تېرېدل شپږ او یا کلنۍ ته رسېدل نه مقید وي. نو ځکه د بېتي خزانې وینا بیا هم سمه او په ځای ده.

استوګنه ، زده کړه ، او سفرونه :

موږ مخکې وویل چې رحمان بابا پېښور ته ورنږدې مهمند په بهادر کلي کې زېږېدلی دی. راوړتي لیکي چې دی د پېښور د مومندو د تپې په هزارخانۍ نومي کلي کې اوسېده (۳۱) دا چې رحمان بابا په هزارخانۍ کې اوسېدلی له نوره وایا تو څه هم سنګاري خو دا چې دی په څه علت له بهادر کلي څخه هزارخانۍ ته تللی د څېړلو وړ ده.

لوی استاد پوهاند حبیبي په دې برخه کې کاږي : "... عبدالرحمن به خپله زمانه کې یو صوفي مشرب او په عشق کې داسې دوب شاعر تېر شوی دی چې خپلې فقیر مزاجۍ او په خپل عشق کې فنا شوی حالت ـ دی د خپل کلي (نه) هزارخانۍ ته په تللو او استوګنه مجبور کړ."(۳۲) په دې توګه وینو چې د رونده او محترم استاد د ده د لېږد علت د ده فقیر مزاجي ګڼي.

د "رحمان بابا" نومې کتاب نا معلوم مؤلف د ده د دې لېږد له پاره لاندې دوه علتونه توږي : "... لکه څنګه چې مشهوره ده رحمان بابا پیدا شوی خو په بهادر کلي کې وخو وروستو

(۳۱) ـ کامل مومند ، دوست محمد ، رحمان بابا ، ۴۶ مخ.
(۳۲) ـ پښتانه شعراء ، ۱۹۲ مخ.

د ځينو وجوهاتو له کبله يې خپل کلی پرېښود او هزارخوانې (؟) ته راغی. په دې وجوهاتو د وه خبرې زما په خيال قياس ته ډېرې نږدې دي: يوه دا چې د ده په هزارخوانې کې د بډخواخوږي خپل خپلوان لرل د هغوی کشش دی هلته بوتله او دويمه دا چې دی د علم حاصلولو د پاره هزارخوانې ته راغلی وي او بيا د همدې ځای شوی وي، بلکه دا دواړه قياسه يو ځای کولی هم شو چې د علم د تحصيل له پاره هزارخوانې ته راغلی وي. د لته يې خپل خپلوان وي. استوګنه يې د هغوی کره وي. وروسته يې واده هم دلته کړی وي او بيا د همدې ځای شوی وي.(۳۳)

ښاغلی اثر له بهادرکلي نه هزارخانې ته د رحمان بابا لېږد د بدل د قبايلي ويش(۳٤) له مخې بولي او وايي چې د دې ويش په سلسله کې د دوی کورهزارخانې ته راغی(۳۵) دا انګل ځکه سم نه برېښي چې که رحمان بابا د "ويش" دوران ته لوېدلی وای نو بايد لس دوولس کاله وروسته په هزارخانې کې هم نه وای پاتې شوی او کومې بلې سيمې ته لېږدول شوی وای، سره له دې چې د ده ټول ټبر وند په هزارخانې کې ټبر شوی او هم هورې مړ او خښ شوی دی.

زما عقيده دا ده چې ښايي د رحمان بابا د کورنۍ اصلي ځای هزارخانې وي او په موقتي ډول بهادرکلي ته تللي وي چې دا وخت دی هم هورې زېږېدلی او د ماشومتوب دوره يې تېره کړې وي. د دې يو دليل دا دی چې پښتانه خپل مړي په خپله ادېره کې خښوي. نو که د دوی اصلي ځای بهادرکلی وای حتماً به يې د ده مړی بېرته بهادرکلي ته وړی و، سره له دې چې د ده مړستون (قبر) په هزارخانه کې دی او هم د مومندو

---

(۳۳) رحمان بابا، محکمهٔ نشر واشاعت، ۱۷ مخ.

(۳٤) د ويش قوانين د پښتنو لوی مفکر او مقنن شيخ ملي جوړ او په خپل دفتر کې يې وکښل د دې ويش له مخې به په هرو لسو دوولسو کلونو کې د پښتنو د ټبرونو - ټبرونو کورنيو ترمنځ محکمه او کورونه سره بدلېدل او د بالغانو په سر به ويش کېده. شيخ آدم ملي په قام يوسفزی او خيل قام ملي مشر و چې د ۸۳۰ هـ.ق کال په حدودو کې يې ژوند کاوه (د تفصيل له پاره وګورئ: د پښتو ادبياتو تاريخ (دوهم ټوک)، د استاد حبيبي تاليف له ۲۳۵ تر ۲٤۲ مخ پورې).

(۳۵) رحمان بابا شاعر انسانيت، سرېزه، ۱۷ مخ.

د ویزي په هزارخانه کې استوګن سنکاري څخه چې د رحمان بابا تر ژوند څو کاله د را وروسته د احمدشاه بابا په دوره کې یو بل د ویزي مومند چې رکن الدین نومېږي او شاعر دی هم په هزارخانه کې مېشته ؤ ، دی وایي :

که ظاهر لیده ساکن هزارخانه کې | زړه مې خاص دی ستا دربار په دربانخانه کې

په نسب کې دیوزي یا محمندی یم | ستا ... د در بندي یم (۳۶)

د رحمان بابا د استوګنې په باب که حقیقت هر څه وي خو دا منلې خبره ده چې دی په بهادرکلي کې زېږېدلی ، په هزارخانې کې استېدلی او هم هلته مړ شوی او خښ شوی.

اوس د رحمان بابا زده کړې او د علومو تحصیل ته رسېږو ، پټه خزانه دده د زده کړې په باب کاږي :

" رحمان بابا له ملا محمد یوسف یوسفزي څخه لوست وکا او له هغه څخه یې فقه او تصوف زده کړل ، بیا ولاړ کوهاټ ته ، هلته یې هم سبقونه ولوستل او ښه عالم شو . په ځوانۍ یې دنیا پرېښوده او اکثر به یې په غرو ګرځېدی او کله به ولاړ د هندوستان پر خوا او د خدای عبادت به یې کاوه د دنیا په کار و به نه مشغول کېدی ، عبدالرحمان بابا یو عالم رباني او عابد سړی ؤ ." (۳۷)

ښاغلي عبدالحلیم اثر چې له دې څخه وړاندې یې د رحمان بابا له یاره کوم تاریخي سند ملاتړ ونه موند ، دده د زده کړې په باب تر دې زیات معلومات وړاندې کوي او لیکي چې : رحمان بابا تر زېږېدو او وه کاله وروسته په ۱۰۴۵ هـ . ق. کال په بهادرکلي کې له مولینا عبدالحق څخه قرآن مجید او نور لومړني دیني علوم زده کړل ، په ۱۰۵۲ هـ . ق. کال یې له مولینا محمد یوسف د مولینا محمد یعقوب یوسفزي له زوی څخه د پېښور په سلطانپوره کې

---

(۳۶) شاهنامهٔ احمدشاه ابدالی ، پښتو اکېډمه ، پېښور ، ۱۹۶۵ ع . ضمیمه برخه ، ۲۰۸ مخ .
(۳۷) پټه خزانه ، عکسي چاپ - ۱۳۵۴ ش . د پښتو د پرمختیا او پیاوړتیا آمریت ، ۴۴ - ۴۵ مخونه .

زده کړه وکړه ، بیا حضرت محمد صدیق پېښوري ته کوهاټ ته ورغی . څرنګه چې محمد صدیق پېښوری د پښتو لوی شاعر و ، نو دا وخت رحمان بابا ته له ده نه د فیض موندلو موقع لاس ته ورغله ، هم دا وخت یې د شعر او شاعرۍ دوره پیل شوه ، د خپل استاد په غزلونو یې د ځواب غزلونه جوړ کړل چې لمونځ یې په دیوان کې شته (۳۸).

په ۱۰۶۱ هـ.ق. کال کې بیا د کوهاټ په شېرکوټ کې د اخوند محمد یوسف سره و ، په ۱۰۶۶ هـ.ق کال په پاس شېرکوټ کې و ، په همدې کال یې د اخوند درویزه له زوی اخوند کریمداد سره وکتل او حاجي بهادر کوهاټي چې د اخوند کریمداد مخلص و د رحمان بابا استاد او طریقې لارښود و . دی دوه کاله په پېښور کې د اخوند کریمداد په حضور کې و او د کبرویه سلسلې بیعت یې ترې وکړ او د شعر او ادب په دې خاص مکتب کې وروزل شو (۳۹).

داسنه ، د کار او د رحمان بابا د علمي او ادبي زده کړې په باب ، په زړه پورې معلومات دي خو کاش چې سناغلي اثر خپل سند سنولی وای ، ځکه په داسې زړو ریا د کلونو او پېښو سنودل او په داسې قاطعیت د پښتو بیانول د تاریخي خبرونو په بڼه کې د ټینګ سند ترسنودلو پورې هیڅ اعتبار نه لري ، تاریخي پېښې او پېښې په قاطعیت سره راوړل داځکل او اند کار نه دی د اکار پوخ سند او لاسوند غواړي .

نو که د سناغلي اثر دا معلومات رښتیني وای او غوښتي یې چې خوک یې ورسره ومني نو باید د خپلو خبرو ملاتړ یې په ټینګو سندونو کړی وای ؛ خو څرنګه چې سند نه لري نو موږ د پېښې خرابي د باوري سند په نه لرلو سره دا یې سنده خبرې نشو منلای .

---

(۳۸)۔ رحمان بابا شاعر انسانیت ، داثر سریزه ۱۳-۱۴ مخونه
(۳۹)۔ همدا اثر ، ۱۵-۱۷ مخونه

ځني مو وويل چې پښتو خزانې د محمد رسول کلاتوال د کشف نه مخکې د ده د زېږېدو کال ۱۰۴۲ هـ.ق. ښودلی او بل داسې سند نه لرو چې داسنده غلطه وباسي نو ځکه د اثر صاحب دا خبره چې تذکره ليکونکي د ده د زېږېدو کال ۱۰۴۰ هـ.ق بولي او دده دا خبره چې زما د معلوماتو له مخې رحمان بابا په ۱۰۳۸ هـ.ق کال زېږېدلی دی منلو وړ نه ده نو دده دا خبره هم د منلو وړ نه ده چې رحمان بابا په ۱۰۴۵ هـ.ق کال په زده کړه پيل کړی وي ځکه چې دی دا وخت درې کلن و او په درې کلنۍ کې څوک ماشوم هم په منظمه زده کړه پيل نشي کولای . په همدې ډول يې نور کلونه هم د رد وړ دي.

پاتې شوه له محمد صديق پښوري څخه دده د ادبي زده کړې موضوع ، موږ په پښتو تذکرو کې د صديق په نامه يو شاعر لرو چې د بشپړ ديوان پته يې لا تراوسه نشته خو دوينا ولو نې يې له دوو لارو موږ ته را رسيدلې ، لومړی د چمن بې نظير په خطي نسخه کې[40] دده د اوولسو غزلو موجوديت دی چې يا درې هيوز په کليد افغاني[41] کې دوې غزلې ترې رااخيستي او بيا دا غزلې لوی استاد پوهاند عبدالحی حبيبي په لومړي ټوک پښتانه شعرا[42] کې راوړې دي . او بل د ملا سنا يسته خان په جونګ کې[43] دده يوه غزل او يو بيت دي چې ما په ادبي ستوري[44] کې ترې رااخيستي . دا شاعر لوی استاد پوهاند حبيبي په متوسطه طبقه شعراوو کې د رحمان بابا له پيروانو څخه بولي[45]

---

(۴۰) چمن بې نظير د پښتو شعر يو انتخابي اثر دی چې د پښتو د ۲۹ نوموړو او نا متو شاعرانو شعر ونه پکې راغلي او په الفبايي ډول ترتيب شوي دي. (د برتانوی تا يوګانو په کتابتونو کې د پښتو قلمي نسخو کتلاک ، د بلوم هارت او د اکتر مکينزي تاليف ، لندن ۱۹۶۵ع . - د اثر ګران ملګري ښاغلي عنايت الله مرالي راته ترلاسه کړلې چې په دې وسيله مننه ترې کوم.)

(۴۱) کليد افغاني د پښتو د نثر او نظم او ليکو نو مجموعه ده چې پادري هيوز تولنه کړې ده او دغه نسخه چې په ۱۸۷۲ ع . کال خپره شوې ۴۱۸ مخونه لري (د پښتو ځوانۍ تذکرې ، حبيب الله رفيع ، د افغانستان اکاډمي ، د تاريخ او ادب ټولنه ، ۱۳۵۰ ش ، ۶۸-۶۹ مخونه .).

(۴۲) وګورئ پښتانه شعرا ، لومړی ټوک ۳۰۸ - ۳۰۹ مخونه.

(۴۳) د ملا سنا يسته خان جونګ د دوولسمې پېړۍ په درېيمه برخه کې راغونډ شوی او يوه نسخه يې د ليکوال په کتابتون کې ده.

(۴۴) وګورئ : ادبي ستوري ، لومړی ټوک ، حبيب الله رفيع ، پښتو ټولنه ، ۱۳۵۳ - ۲۴۷-۲۴۹ مخونه.

(۴۵) پښتانه شعرا ۱ / ۳۰۸

او اغلب گمان دادی چې تر رحمان بابا کشر او دوولسمې پېړۍ په دوهمه نیمايي کې به يې ژوند کړی وي . که له محمد صدیق پېښوري څخه د ښاغلي اثر محمد صدیق مراد وي داسې ښکاري چې خوشحال تر رحمان بابا را وروسته دی او که بل سړی وي نو ښايي ښاغلي اثر دده په باب مستند معلومات وړاندې کړي وای ، هغه ځای يې ښودلی وای چې دده دیوان پکې ساتل کېږي او هغه اثر يو چې ترې اخيستی وای چې دده په باب معلومات لري ، همدارنګه د صدیق په نامه نور شاعران هم تر ده را وروسته دي* ، د رحمان بابا کوم غزلونه او بيتونه چې اثر صاحب د محمد صدیق پېښوري د غزلونو او بيتونو په پيروۍ بللي کېدای شي چې دده له خوا دسند د نه ښودلو تر وخته پورې دا غزلونه او بيتونه د رحمان بابا د غزلونو او بيتونو په پیروۍ وبولو او صدیق د رحمان بابا شاګرد وګڼو نه رحمان بابا دده !

همدارنګه له اخوند کریمداد درویزه يې او حاجي بهادر کوهاټي څخه دده علمي او ادبي زده کړه د کوم سند له خوا نه تأیید یږي او خصوصاً دده په دیوان کې داسې اشارې او دلايل شته چې دی د فکر او شعر له مخې د روښانیانو پیرو ؤ او د روښان په هغه روښانه لاره يې يون کاوه چې درويزه يان يې کلک مخالف وو او د دې لارې په وړاندې يې لوی لوی کتابونه د ژوند صرف کړي ؤ . (٤٦)

په هرحال ، د پښتو خزانې صراحت او دده د خپلو وینا ؤ شهادت څرګندوي چې رحمان بابا د وخت دودې علوم لوستي وو او د علم تر بشپړتیا وروسته يې باطني تزکيې او تصوف ته لاس اوږد کړی ؤ او په ښه پوهه او بصارت يې مسایل څېړلای او تحليلولای شوای .

دده ښه علمي او ادبي مطالعه درلوده ، ديني مسائل يې په شعرونو کې ځای په ځای بیان

---

* وګورئ حیوادمل ، زلمی : فرهنګ زبان وادبیات پښتو ، دص ردیف .

(٤٦) په دې موضوع ما په "رحمان بابا - د پښتو ژبې عالمګیر" نومې اثر کې داسې دوه رڼا کې بشپړه بحث کړی چې ژر به د ارباب علاقمندانو خدمت ته وړاندې شي .

د يارلسم

شوي چي په ديني علومو کي دده د سنو معلوماتو څرګند وي کوي او هم دده په شعرونو کي د رحمان بابا، ميرزا، دولت او خوشال خان يادونه شوي چي ده د دې شاعرانو ديوانونه لوستي وو او دده په ادبي پياوړتيا کي د دې شاعرانو د شعر د روند اغيزه، همدا ډول ده د دري شاعرانو ديوانونه هم په ژوره توګه کتلي وو او ځای په ځای يې د دوی له ويناوو څخه لفظي او معنوي اخيستني کړي او د ديوان په هغو دوو نسخو کي يې چي له ما سره شته د حکيم سنايي غزنوي نوم صراحتاً اخيستی او ويلي يې دي:

په پښتو کي رحمان وي

په فارسي کي سنايي

دده ادبي لټون دومره پياوړی وُ چي د پښتو او دري د هغو شاعرانو شعرونه يې هم لوستي وو چي له ده سره يې د ژوند وخت لږ واټن درلود د مثال په توګه ميرزا عبدالقادر بېدل چي په ۱۰۵٤ هـ.ق. کال[47] يعني تر ده وروسته زېږېدلی يو بيت لري

هر كه پا كج ميگذارد خون دل ما ميخوريم　　شيشهٔ ناموس عالم در بغل داريم ما[48]

او رحمان بابا وايي:

که ښېښه د نام و ننګ دې شي ترخنګه　　دهر چا په کجروی به خپل ځيګر خوري

نو که په دې بيتونو کي د تواردله موضوع نه ستر ګې پټي کړو، يقيناً رحمان بابا تر د بېدل پورتنی بيت ورسپړلی دی.

د رحمان بابا د سفر او چېرته تګ په باب پښته خزانه وايي: "... په ځواني يې د نيا پرېښوده او اکثر به په غرو ګرځېدی او کله به و لاړ د هندوستان پر خوا ..." خو ښاغلي کامل مومند د او ويناد رحمان بابا د ځينې بيتونو له مخي سمه نه بولي او وايي چي دی

(۴۷) احوال و آثار ميرزا عبدالقادر بېدل، دکتور عبدالغني - د مير محمد آصف انصاري ژباړه، کابل پوهنتون - دادبياتو پوهنځی، ۱۳۵۱ هـ.ش، ۹/مخ
(۴۸) کليات ميرزا عبدالقادر بېدل. توک

چېرته نه دی خوځېدلی. په دې برخه کې په شولو ويشتو سره ښېږه دا بيتونه راوړي:

هم په دا چې نه له ځايه چېرته خوځم | نه د هيڅ يوه مخلوق يم منت بار
نه مې ښکته ملک لېدلی دی نه پورته | خبر نه يم په يمين او په يسار
آب و خور لکه آسيا په ځای رارسي | په خپل کور کې مې سکون دی هم رفتار[49]

په برسېرن نظر به د دې بيتونو په رڼا کې دېته خرالې وينا ناسمه وبولو خو له لږ غور نه وروسته که وواېو څرګنده چې د دې بيتونو د ويلو نېټه نه ده څرګنده نو ښايي هغه ټول بيتونه به چې ښاغلي کامل راوړي رحمان بابا تر خپل سير او سياحت وړاندې ويلي وي ځکه موږ ته ثابته ده چې د شاعرۍ له زلميتوب څخه پيل کېږي او د يوه شاعر په ديوان کې يو د بل ماتوونکي شعرونه له همدې کبله موندل کېږي چې يو شعر يې د ژوند د يوه وخت او بل يې د بل وخت وي. او که په دې پسې د رحمان بابا دا بيتونه هم ولولو چې:

روښنايي مې په طلب کې شوه حاصله | شپه او ورځ لکه آفتاب په لار روان يم
چې صفت د تورو زلفو د آشنا کړم | پلی سر په لويه لار د هندوستان يم
د آشنا زلفې مې وينې په لاس کې | بند په لار د هندوستان وليدې دريغ

* * * * *

نو نه يوازې د ده "سکون" ماتوي بلکه صراحتاً د هندوستان د سفر يادونه کوي او ثابتوي چې دی هندوستان ته تللی دی. او که ترې وروسته دا بيت هم وګورو:

ستا په زلفو په رخسار پسې رحمان شو بې وطنه | مسافر د هندوستان د خراسان دی زما روح

نو نه يوازې دا ترې ثابتېږي چې دی هندوستان ته تللی و، دا هم ثابتوي چې دی خراسان ته هم راغلی و؛ ځکه چې پېښور د لرغوني خراسان په ساحه کې نه و او دا بل بيت که

---

(۴۹) رحمان بابا ۱۷ مخ.

دده وی[۵۰] چې پرې ورېیات کړي دي :

چې مېوې يې د کابل خوړلې نه وي ‌‌ ‌‌ ‌‌ ‌‌ د هغو له خمه خلکو شي ګوړ ګوړي

دا اتکلام په لاس راکوي چې دې کابل ته هم راغلی او دلته يې دومره وخت تېر کړی

چې د کابل بېلابېلې مېوې يې خوړلې دي ځکه په هغه وخت کې د ارتباط د عصري

وسايلو د نشتوالي له کبله کابل او پېښور د بېر سره لرې وو او د کابل مېوې

په هغه ځلحکم او کيف چې رحمان بابا يې ستايي پېښور ته نشوې رسېدلی.

په دې باب د ده لوړ بيتونه هم شته چې ده له کوره وتل او په غرو کې اوسېدل

څرګندوي .

عاشقي سرې مجنون کاندي رحمانه

ګنه څوک په هوښيارۍ وزي له کوره

* * *

که ليلی غواړې بايد ، دې دارحمانه

چې مجنون غوندې ساکن د کوه وکار شې

خپلوان، اولادونه او مالي وضعه :

د رحمان بابا يو بيت دی :

نه شي د خانانو د ملنګو سره کلي ‌‌ ‌‌ ‌‌ ‌‌ چېرته عزيز خان چېرته ملنګ عبدالرحمان

له دې بيت نه خلکو افسانې جوړې کړې چا عزيز خان دده ورور ګڼلی ، چا يې

نږدې تربور بللی او ځينې بيا وايي چې عزيز خان دې بندي کړی و او څه ...

---

(۵۰) څرنګه چې دا بيت په لږ تغيير د خوشال خان ختک په ديوان کې هم شته نو ځکه د دې ځای پيدا کېږي چې دا بيت به کاتبانو دده په غزل کې ورزيات کړی او د خوشال بابا له ورته غزلې څخه به يې راخيستی وي (دې موضوع ته لومړی ښاغلی مومند متوجه شوی او په خپل "رحمان بابا" نومي کتاب کې يې کړې ده).

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپاړسم

خوله بیت نه تر دې زیات صراحت لاس ته نه راځي چې عزیز خان او رحمان بابا د یوه کلي وو هغه د کلي خان او دی یو ملنګ سړی وُ او په دې بیت کې رحمان بابا د خپلې استغنا له مخې اعلان کړی چې دی د خانانو فرمانبردار نه دی.

د رحمان بابا له نورو بیتونو څخه داڅرګندېږي چې د ده د خپلوانو سلسله پراخه وه ، د یوه کور په ځای په کورونو کې اوسېدل او ده له ټولو سره راشه درشه درلوده په دردلې دردمن او په خوږ ولې خوږمن وُ ، وایي :

په هر کور کې ژړوران را ته پرانه دي — لاس مې نه رسي د هيچا په دوا

ده د واده کولو په باب دا بیتونه پوره صراحت لري :

په مجنون باندې قلم راغلی نه دی — که حلال يې په مخ وړشي که حرام
حلال عشق دی په رحمان باندې راغلی — په حلالو کې مدام وي احترام

د رحمان بابا دا بیتونه د داسې وخت دي چې ده مینه بریالی شوې او شرعي واده يې کړی دی.

تر دې وروسته نو بیا د اولاد په غوښتنه کې دا شرطونه ږدي.

خدای له هسې رنګ زوزاده امان راکړه — چې بې دین، بې دیانت شي، بې لمانځ

یو وخت يې چې اولاد مونده لی ، ورونه او خپلوان يې مطالعه کړي نو خپلې مطالعې نتیجه يې په خپل یوه بیت کې داسې ځای کړې ده :

که مې ورور، که مې عزیز، که مې فرزند دی — واړه غواړي خپله - خپله مدعا

د رحمان بابا د دیوان په داخلي شهادت برسېره ځینې مؤرخین هم د ده د اولاد په باب روایتونه لري له دې نه یو هم انګلیسي ختیځ پوه میجر راورټي دی او وایي چې د رحمان بابا د لور له طرفه د هغه اولاد اوس هم د مومندو په بهادرکلي کې اوسي خو د هغه د یکي یونوی

اولاد د پره مود ه وشوه چې ختم دي.[٥١]

د رحمان بابا د نورو خپلوانو په سلسله کې "حميد ګل" نومي شاعر د "راورټي" او د "ډارمستتر" دده خوږې بولې او د "پښتو نخوا د شعر هار و بهار" کې يې دده يوه غزله اخيستې ده[٥٢]

د رحمان بابا د مالي وضعې په باب هم دده په خپل ديوان کې داخلي شهادتونه شته دي په خپلو پارکو کې له ناداري او تش لاسي نه ځنګه سرتکوي ، د ناد و غنانو د درملو پيسې نه لري او د درهم او دينار مالک نه دی :

په هر کور کې ځواران راته پراته دي — لاس مې نه رسي د مچيا په دوا

د دنيا خبر به واره په دنيا شي — ما به څه کا څوک ، چې نه لرم دنيا

* * *

څوک دې ولې کا نده په قسم په کردګار — که درم لرم په کور کې يا دينار

خو بيا هم ځنګه چې چاته يې لاس اوږد نه دو ، ګوزاره يې کېده او ځای په ځای خوار و ورسېدل نو ځکه خلکو فکر کاوه چې دنيا دار دی :

نه درم او دينار نه لرم په کور کې — ولې نو عالم مې بولي دنيا دار

هم په دا چې نه له ځايه چېرته ځم — نه د هيچ يوه مخلوق يم منت بار

نه مې سنګته ملک ليدلی دی نه پورته — خبر نه يم په يمين او په يسار

آب و خور لکه آسيا په ځای راځي — په خپل کور کې مې سکون دی هم رفتار

دده دوينا په رڼا کې دا اټکل کولای شو چې رحمان بابا هم لکه د نورو پښتنو غوندې د ومره ځمکه درلوده چې د هغې په حاصل يې ګوزاره کېده له خوځ صولات يې دومره نه کېدل چې خرڅ کړې يې وای او پيسې يې پرې ترلاسه کړې وای ، دده د ځمکې درلودل د هغې بولې په ترڅ کې چې د :

هر چې کښت يې په باران او په سيلاب وي

د هغو ځمر به واره په عذاب وي

---

(٥١) ديوان عبدالرحمن ، د مولانا عبدالقادر سريزه ، "ت" مخ ؛ رحمان بابا ، کامل مومند ، ٢٨ مخ .

(٥٢) وګورئ : دارمستتر ، د پښتونخوا د شعر هار و بهار ، ١٨٨٨ ع ، د پاريس سرکاري مطبعه ، پښتو متن او فرانسوي سريزه .

په کسر پیل شوي، څرګند یږي. د پښتنو په کلیوالي ټولنه کې لا تراوسه هم داجنا سوتبادله تر ډېره حده د پیسو د رلو دلو ضرورت ته سره کوي، نو ځکه هغه وخت هم د درم او دینار نه درلودل د مفلسي او غریبي نښه نه وه.

موږ ته د رحمان بابا وینا داهم راښيي چې دی که دنیادار و او که نه خو دومره لوړهمت يې درلود چې د دنیا تر لاسه کولو له پاره يې د زر دار و څنګ ته نه پرېښود او په ډېر جرأت يې په زرداري او زردار و دو وینا وار و نه کول او شعار يې ورکاوه چې:

آدمیت خو په دولت نه دی رحمانه
بت که جوړ شي د سرو زرو نو انسان شه

سماع، موسیقي او میني پراوونه:

د رحمان بابا د فکري اړخ په څېړلو کې دده په تصوفي لاره او تصوفي منابعو د ډېرې څېړې کېدای شي خو دلته دده د وینا د یوه اړخ په توګه دده په سماع، موسیقي او مینه لنډې څېړې کوو.

د رحمان بابا د تصوف په باب د ډېرې څېړې شوې خو دده د سماع(۵۳) په برخه کې څه نه دي ویل شوي دا ځکه چې دده تصوفي لار دده له شعرونو څخه راوزي او دده د دیوان په خورو نسخو کې داسې کوم شعر نه و چې د رحمان بابا د سماع په برخه کې

(۵۳) سماع په تصوفي اصطلاح کې هغه غږ ته ویله کېږي چې داورېدونکي په حالت کې اوښتون راولي. په شرح تعرف کې وایي چې: یجوابیو به چېل نفس د ډېر مجاهېدو او دومره ریاضت لې وکړ چې وبه وېږېدل له کاره و نه لوېږي نو د نفس د پیاوړتیا له پاره به يې څه وغوښتل او دوه بیتونه به يې اورېدل الستا د حال سره سم بیت ... څو چې به په وجد راغلل او له ځانه به لې خبره شول او دمستۍ په حال کې به يې ځان نشو اداره کولی او په نڅا به راتلل" (سماع در سلسله هو، بهین جهان بګلو "تجدد"، ایران، ۱۳۵۱ ش.) د مولانا جلال الدین بلخي تصوفي رقص لا تراوسه هم پېروان لري او په ترکیه کې دکال په ټاکلي وخت کې د مولانا د علامه محمد الولد خوا ته سره کېږي، په چشتیه طریقه کې د سماع او موسیقي ستره برخه ده، چې تفصیل يې د تصوف په باب په لیکلو آثارو کې شته.

نولسم

لاسوند شوی وای ، په دې برخه کې دده یکې یوازې غزل متعصبینو د پښتو ددهٔ له دیوان څخه غورځولی وه ، خوله نیکه مرغه دده د دیوان په یوه زړه نسخه کې دا غزل وموندل شو چې په دې چاپ کې هم نیول شوی او په صراحت راښيي چې رحمان بابا سماع او صوفیانه رقص کاوه دغزلې څو بیتونه دا دي :

ساقي راکړه ته وما ته جام د رقص
زه ارزو په زړه لرم مدام د رقص
ده وې اوس به دخوښۍ ساعت په تا شي
مغني راکړه ته وما پیغام د رقص
سرتې پاس ترنه فلک څرګند پرې
چې به چا وشي ارشاد اعلام د رقص
لیاقت يې هر وګړي څخه نشته
په لایقو باندې وې انعام د رقص
خو لیې سا په وجود شته عبدالرحمانه
حقیقت به هومرې نه کا تمام د رقص

درحمان بابا د موسیقي او خصوصاً د رباب د زده کړې په باب تر دې پخوا هم خبرې شوې ، میجر راورټي او عبدالمجید افغاني دواړه مني چې موسیقی د رحمان بابا په ژوند ژور اغیز درلود ، رحمان حساس او ژوندی زړه درلود او چې د رباب تار به وکړنګېدو او دهغه نه به خوږه نغمه راولړزېده نو د رحمان رګ رګ به ورپېده د باجي ګوندې لکه دده د زړه په تار لګېده - دی به اکثر د استغراق په حالت کې و ... عجب خان والي چې د رحمان آشنا مجنون په هندوستان کې د بزرګانو د خدمت له کبله د برخې خاوند شو او چې څه وخت وطن ته رخصتېده نو د خپل پیر شاه شرف قلندر

نه يې د رحمان د پاره هم څه تحفه وغوښته . شاه شرف قلندر په رباب کې د رحمان برخه مقرره کړه او راوايي ستولو . ولې شرط يې کې دا و چې مجنون به تر مخې رباب نه ګوتې نه وړ وړي تر څو چې تې رحمان نه وي لېږلی او رحمان ته دې هغه ګوته ورکي کومه چې د شاه شرف له لوري يې مقرر شوې وه نو مجنون به مړ شي او رحمان به ژوندی شي هم داغه وشوه . مجنون چې هغه ګوته وو هله نو دی خو په ځای پر پروت مړ شو او رحمان درې ورځې بېهوښه و او چې په خود شو نو حال يې بدل و ...[54]

همدارنګه ښاغلي جعفر اڅکزي هم په دې برخه کې کاږي :

" وايي چې په رحمان به کله د آمد دوره راغله نو هغوی به خپل رباب په غېږ کې ورته کښېښووی او په تارو نې ګوتې پورې کړې ، د تار وخه به يو پرسوزه سا ز پيدا شو او بيا به يې په خپله خپل اشعار ويل شروع کړه ، پرسوزه آواز او دلکش ساز به په يوه آن کې د عقيدتمند واجتماع جوړه کړه ... "[55] څرنګه چې د دې خبرو له پاره کوم سند نه و نو دا ترا وسه د هغو فولکلوري خبر ولد رلې څخه ګڼلې کېږي چې په رحمان بابا پسې کېدلې خواوس د همدې رقص په غزل کې يو داسې بيت مومو چې د رحمان بابا د موسيقي په زده کړه دلالت کوي او ښيي چې ده موسيقي له استاد څخه زده کړې او په فني ډول يې په موسيقي کې لاس درلودلی دی ، وايي :

مسقي علم خپل استاد راته تعليم کړ
را ښايي کرم هر تار مقام د رقص

او س مو چې د رحمان بابا دا غزل ترلاسه شوې نو دده د دې بلې غزلې خوبيونه لې هم په ملا ترکې ورانده کولی شو :

---

(٥٤) ديوان عبدالرحمان ، دمولانا عبدالقادر سريزه ، ديوان عبدالرحمان د پروفيسر عبدالمجيد سريزه ، سوانح عمری دملاعبدالرحمان ، دعجب خان فولکلوري کيسه ، دلاهور چاپ .

(٥٥) اڅکزی ، محمدجعفر : " ونډر " ١٩٥٩ ع . کوټه ، ١٥٣ مخ .

هر مطرب چې غوږ ږي تاو کا د رباب — په دا تاو کې زما زړه کاندې کباب
چې سامع یې په نغمه په ترانه شم — دیوانه شم گریوان خیرې مست خراب
هم یې تار هم یې گفتار هسې اثر کا — چې څوک یې نه طاقت لري نه تاب

تر دې وروسته د رحمان بابا د مینې پړاوونو ته راسېږو ، دی د مجازي مینې په پوړیو د حقیقي مینې د معراج لوړ ته ورختلی ، ځینې کسان د ده مینه یوازې حقیقي مینه بولي او له مجازي مینې نه یې منکر دی خو د ده په دیوان کې داسې بیتونه موږ چې هېڅ منکر نه شي ویلی چې ده دې مجازي مینه نه وي کړې . موږ د ده له یارکو نه دا را ایستلی شو چې رحمان بابا په ښکلا او ښکلو مین و ، د ژوند ډېره برخه یې د مینې په یا[…]و او د بېلتون په یادونو کې تېره کړې ده ، کله هجران ځورولی ، کله یې له وصال ، کله یوه یې مخې ښکار کړی او کله بل ، کله مینې کلي ورته اور کړي او کله یې په بېدیا کې یې تابه کړی دی ؛ د ده د ژوند دا ټولې پېښې د ده په شعرونو کې نغښتلې شوې او تر موږ پورې راسېدلې دي د رحمان بابا د ژوند ډېره برخه په مجازي مینه کې تېره شوې او د عشق په مدرسه کې یې بې له زلفو ، بې له خطه ، بې له خاله بل څه نه وو لوستي . په مینه کې یې له پېغور څخه عار نه درلود:

زه عار نه لرم په عشق کې له پېغوره — بې پروایم دستي په خبر له اوره

د ده شعرونه ښیي چې ده زیاتې مینې کړې او زیاتو ښکلو یې زړه وړی:

زه رحمان په زړه نری کړم هغو نجونو
چې یې ملا وي د ولېښته په دود نرۍ ؛

* *

په رحمان د ښایسته و قدر ډېر دی
د طبیب له قدره چا زده بې رنځوره

دوه ولیشتم

کړمې پېرې کړمې پلورې چاره نشته
زه رحمان د ښایسته وُخانه زادییم
* * *
ګوښې ګوښې ښایسته مې زړه وکاږي
زه وکوم یوه ته وایم چې تا یو وړ

اُو یو وخت داسې هم پرې راغلی چې :

زړه که یو وي ما خوتا لره درکړی
مګر نور ولره نور زړونه پیدا کړم

رحمان بابا مینې داسې پوره ته رسولی وُ چې دخپلو زړې له [کوچنی] بند نه یې یستلی وُ او ویل به یې :

زه عاشق یم سروکار مې دی له عشقه
نه خلیل ، نه داوُدزی یم ، نه مومند

دنو خطو مینه د رحمان بابا بله مشغلا وه :

خط دې نور حرفو نرخ دې پاڼې د کتاب دي
شغل د کتاب دې بل کتاب راڅخه یو وړ
* * *
په رخسار چې دې د خط غبار ګرند شو
سربلنده شوه فرقه د خاکسارانو
* * *
سیاهي د نوي خط دې هسې زیب کا
لکه کښلي وار د توري د قرآن
* * *
خه شوکه زه یم انګشت نما په مینه ستاکې
زیات له ما نه خوښ ته د قاضي هم د ملایي

ده ته عشق دومره رښتینی وُ چې د سر قرباني یې په دې لاره کې هیڅ بلله:

وهغو ته عاشق نه ویلې بویه،

چې یې فکر یا د سر یا د دستار وي

په هر حال د ده مینه د حسن او ښکلا مینه وه له جنسي او نفسي غرضه پاکه

وه نو ځکه یې په جرأت سره ویل:

پسران دې عار زما له عشقه نه کا

پاک عاشق، پیر او پلار دې واړه یو دي

* * *

الف او منزه دی عشق نفس له خاصیته

چېرته چاه د ګېډې، چېرته چاه د زنخدان

او همدې مینې ده ته داسې استغنا او غرور وربښلی وو چې په لوړه غاړه به یې ویل:

دلبرانو ته خاک تر تلې لا نه دې

د دې نور جهان په سر لکه آسمان یم

* * *

نوکري د معشوقو کوم په عشق کې

غمیني نه د بهلول، نه د اورنګ خورم

د رحمان بابا په نظر کې د مینې معراج ته رسېدل هسې مرحله ده چې:

که مین یې په خپل یار باندې رښتیا — آواره کړه اول دین پسې دنیا

د جنت له حورو تېر شه که یار غواړې — خدای دې نقد د چا نه کاندې نسیا

* * *

عاشقان د سپین رخسار د تورو زلفو

خبر والري د کفر د اسلام

خبره نه اوږدوم، خو دومره وایم چې دده د مینې هم پړاو حقیقي او د خدای مینه ده، دا پړاو دده د مینې معراج دی:

رحمان حسن د یار وینم په پرده کې
نه پټیږي نور د شمعې په فانوس

* * *

دا حجاب چې نور عالم یې حجاب بولي
دا زما د یار تر میانه حجاب نه دی

* * *

که څوک وایي هر څه کوم دی؟ وایه دا دی
چې یې خدای په نوره مینه په چا نه که

ادبي شهرت او مقبولیت:

په وړاندې پاڼو کې مو د پټې خزانې په استناد وویل چې رحمان بابا په ۱۰۴۲ هـ. ق کال زېږېدلی. خو ښاغلي اش یې چې د کوم سند تر ښودلو پرته د زېږېدو کال ۱۰۳۸ هـ. ق. ښودلی دا نظر هم ورکړی چې ده تر څو لس کلنۍ وروسته د محمد صدیق پېښوري نه ادبي زده کړه کړې او شعر یې ویلی دی. موږ دا تر خبرې مخکې هم نه وې منلې او دلته یې هم نه منو؛ خو د رحمان بابا روانې طبعې ته چې ګورو یقیناً په څو لس کلنۍ او پنځلس کلنۍ کې به یې د شعر ویل پیل کړي وي نو زموږ په حساب به د ۱۰۵۶ یا ۵۷ - ۵۸ او ان تر ۱۰۶۰ کلو پورې دده د شعر پیلولو وخت وي داوخت په هند او افغانستان کې د شاه جهان ګورګاني د واکمنۍ (۱۰۳۷-۱۰۶۷ هـ.ق) دوره ده. د رحمان بابا په دیوان کې داسې بیتونه موندل کېدای شي چې د شاه جهان

دواکمنۍ په دوره کې یې د ویلو وخت واټکلو، لکه دا بیت:

د کاملي عقیدې له برکته
د دولتي په غاړه ناست شاه جهان یم

نو په دې اساس تر ۱۰۵۶ هـ.ق. کال وروسته دده شاعري په اټکلي ډول او تر ۱۰۶۷ هـ.ق کال وړاندې په باوري توګه پیل شوې ده او که د خان خوشالخان خټک دا بیت:

سل سړي دې تر دا یو غزل ځار پر ه
من چې دا یې ښتو ده کرلاني خوشال ویلې (۵۶)

دده په برخه کې وبولو بیا نو دا هم ویلی شو چې د رحمان بابا شاعري تر ۱۱۰۰ هـ.ق کال وړاندې چې د خوشال بابا د مړینې کال دی د ومره شهرت موندلی وُ چې خوشال خان غوندې قادرالکلام او لې جوړې شاعر یې هم دې ته اړ کړی وُ چې دده د شعر دا غبرګ کمولوله یاره په تعلی لاس پورې کړي او خپل شعر تر ده ښه وبولي.

د خوشال خان خټک خوږ ژبی زوی اشرف خان هجري چې په ۱۱۰۶ هـ.ق کال یې له دنیا نه سترګې پټې کړې د خپل وخت د شاعرانو په ډله کې رحمان بابا ته په دې مقام قایل دی:

خوږ ژبان په زمانې مشکري نو لی هغه واف چې مستقر یې پېښور دی (۵۷)
د رحمان په ویل ځای د لقب نشته چې یې ما شعر منظور کړ معتبر دی (۵۸)

---

(۵۶) کلیات خوشال خان خټک، ۴۶۸ مخ.
(۵۷) واف بلبل.
(۵۸) رحمان بابا، کامل مومند، ۳۴ مخ (ده دا شعر د هجري له یوې داسې قلمي نسخې څخه رااخیستی چې د چاپي نسخې په اصل کې نه دی)

د رحمان بابا په شعر د اقضاوت د داسې شاعر له خوا شوی چې د خپل شعر په باب داسې نظر لري:

چې يې سحر بولې څوک شعر زما دی　　نور د واړو شعر شعر سحر دا دی
که باور دې په دانشې يا خر ګوره　　زما هر غزل شاهد په دا دعوا دی[59]

پښتانه محققين د رحمان بابا په شعر د هجري د دې قضاوت کولو وخت تر ۱۰۹۲ ه.ق. کال وړاندې بولي ځکه چې تر دې کال وروسته هجري په هندوستان کې د کورګانيانو له خوا په بېلو- بېلو زندانو کې اچول شوی و، نو ځکه ده دا قضاوت بايد داسې وخت کړی وي چې د رحمان بابا د اشعارو زياتې لمونې ورته رسېدلې وې[60].

له دې خبرو نه څرګندېږي چې د رحمان بابا شعر تر ۱۱۰۰ ه.ق. کال وړاندې ښه شهرت موندلی او په ادبي حلقو کې پېژندل شوی او منل شوی و.

همدارنګه تر ۱۱۱۹ ه.ق کال وړاندې د ده اشعار د ديوان په بڼه په ټولو پښتنو کې خواره شوي او د پښتونخوا ګوټ ګوټ ته رسېدلي وو او ده د خپل دې ادبي او روحاني شهرت په بدل کې له پښتنو نه د "بابا" اعزازي لقب تر لاسه کړی و ځکه چې په پورتني کال میرويس نيکه په کندهار کې د خپلې ملي غورځنګ د پيل لپاره د ده په ديوان فال اچوی او له ده نه په دې الفاظو مشوره غواړي:

"راسئ چې عبدالرحمان بابا قدس سره هم وليو ګنو ښتو، چې د ده ديوان يې خلاص کا هسې شعر و نه وو..."[61]

عبدالقادر خان خټک (۱۰۶۳- ۱۱۲۵ ه.ق.) چې د ده همځولی دی هم ده ته يا دونه کوي:

---

(۵۹) ديوان هجري، مرتب همېش خليل، ۱۹۵۸ ع.، ۱۵۰ مخ.
(۶۰) رحمان بابا، کامل مومند، تر ۳۳ مخ وروسته.
(۶۱) پټه خزانه (عکسي نسخه)، ۴۶ مخ.

زه ختک دیار په غم تازه- تازه شم
غور یه خیل رحمان که شو ځنې ستړی (۶۲)

د رحمان بابا په ژوند دده د ادبي شهرت د خوریدلو په باب دده په خپل دیوان کې هم ځای په ځای ځینې بېلتونه شته چې ځینې یې سره له دې چې د شاعرانه غرور او تعلی زېږنده دي خو بیا هم دده د ادبي شهرت د خوریدلو نمایندګي کوي:

ستا د حسن د تعریف له برکته
د رحمان د شعر کوکې په عالم دي

* * *

چا پېژندم زه چې عاشق نه وم په جهان کې
اوس مې ستا له رویه لوم رسوا په درست جهان دی

* * *

خوشالا او دولتا مې غلامان دي
زه رحمان په پښتو ژبه عالمګیر یم

رحمان بابا دومره ادبي شهرت موندلی وُ چې د یوه ځانګړي ادبي سبک تینګه یې کېښوده او دده په ادبي مکتب کې د پښتو ډېر خوږ ژبي شاعران ورو زل شول او همدا سبب وُ چې را وروسته شاعرانو په یوه خوله دده ستاینه وکړه او یوه یوه نیم تېری تعصب له کبله دده په شعري مقام سترګې پټې کړې.

ډېره په مړینه دده شاګرد یونس خیبری چې په ۱۱۰۰ هـ.ق. کال زېږېدلی یوه له سوزه ډکه مرثیه وویله او دده ادبي مقام یې پکې وستایه:

چې پېدا له اشنایه سره هجران شه   ځکه داغ مې په خاطر باندې ارمان شه

---

(۶۲) دیوان عبدالقادر خان ختک، مرتبهٔ حمېش خلیل، ۱۹۷۲ع.، ۲۱۶ مخ.

انجمن د سنو یارانو نوبهار دی — جدایي ورباندې پېر وکه خزان شه
چې په قدر کې د رونه د دریاب وو — اوس صدف د هغو درو گورستان شه
چې په شرق د آشنایي لکه لمر وخوت — په مغرب د جدایي کې نهان شه
دا چې باد د جدایي په جهان گرځي — له هیبته مې صورت بید لرزان شه
د سکوت قلف به یې خرنگ لیرې کړې — چې په مرگ یې د رون بند کلید زبان شه
له رحمانه فیض یاب عبدالرحمان شه — چې له دې سرایه په نوي سرای مهمان شه
مرگ سخي د سنو خبر و هسې شوم کا — چې یې یو کلام زړه نه کړې پرې گران شه
چې په ملک یې نام د نېکو شهرت مرنه دی — ښه شو دا که په حساب د مردگان شه
په پښتو شعر یې هسې نامه یووړه — چې خبر یې په اشعار ایران توران شه

پر لذت شعر به څوک کاندې "یونسه!
چې په مرگ ځنې خاموش عبدالرحمان شه"(٦٣)

مصري خان گگیاڼی د رحمان بابا د عصر یو بل شاعر دی چې دده د خوا نه شعر ستاینه داسې کوي:

شعر د فارسي و بیم شېرین لکه شکره
شعر د پښتو کړ تر فارسي حمید رحمان لذیذ(٦٤)

معزالله مومند هم چې د رحمان بابا د پېر یو شاعر دی د رحمان بابا د ادبي قدرت او قوت ستاینه په دې ټکو کې کوي:

د ټولې پښتونخوا له شاعرانو
معزالله عبدالرحمن دی منتخب

(٦٣) دیونس خیبري دیوان، د جمهوري ارگ د کتابتون نسخه، د دې غزلې نقل ښاغلي خیبرندوي عبدالله خدمتگار راسپارلی چې په دې وسیله مننه ترې کوم.
(٦٤) د مصري خان گگیاڼي دیوان، د پښتو اکېډمۍ، ١٩ مخ

* * *

که دشعر کرامت دچا نه غواړې

معزالله د رحمان شعر کرامت دی (٦٥)

کاظم خان شيدا چې د رحمان بابا تر مړينې وروسته زيږيدلی او د پښتو د ښو خوږ ژبي شاعر دی د رحمان بابا د غزلو پيروي کوي:

د رحمان په دا مصرع د شيدا زړه دی

"ته پري يې، که آهو يې، که جادو کړې" (٦٦)

او هم په خپل يوه بل بيت کې دی او حميد بابا د دوو مومندو په نامه دسنو ازلي حکيمانو په توګه پيژني:

په دې وخت کې که شيدا دواړه مومندو

ثناخوان به وو هر دم ستا د و يلو (٦٧)

نجيب چې د رحمان بابا دادني مکتب شاګرد دی ځای په ځای د رحمان بابا د شعرونو په اقتفا او پيروي شعرونه وايي او دده په باب عقيده لري:

دشعراؤ سرحلقه عبدالرحمان دی

زه نجيب دده دشعر دامنګير يم

چې يې شعر لامثل دی باندې سنايې

که رحمان وايي په شعر عالمګير يم (٦٨)

د پښتو خوږ ژبي بيدل چې د پښتنو شاعرانو د يادونې په لړ کې رحمان بابا

---

(٦٥) ديوان معزالله خان مومند، دخيال بخاري ترتيب اوتدوين، ١٩٥٨ ع. پښتو اکيډمي، ١٦، ١٠٠ مخونه.
ديوان معزالله خان مومند، دهمېش خليل ترتيب اوتدوين، ١٩٦١ ع. دارالتصنيف، ٢٦، ١٣٩ مخونه

(٦٦) ديوان کاظم خان شيدا، دهمېش خليل ترتيب اوتدوين، ١٩٦٥ ع، ١٤٢ مخ. دابيت دکابل په چاپ کې نشته.

(٦٧) دکاظم شيدا ديوان، داستاد بېنوا ترتيب اوتدوين، ١٣٣١ ش، پښتو ټولنه، ٥٢ مخ. ديوان کاظم خان شيدا، دهمېش خليل ترتيب، ٥٢ مخ.

(٦٨) ديوان نجيب، ١٥١ مخ.

نه راښيږي نو د سلطان الشعراء لقب ورکوي او وايي:

چې مشهور یې په پښتو ژبه دیوان دی ... شعراؤ کې هغه عبدالرحمان دی
قال و حال یې سره سم زیات و کم نه دي ... مسلم ځکه د هر دانا نادان دی
په سلطان الشعراء دی ملقب دی ... چې یې بیت مصرع په هر ځای کې برهان دی[69]

عبدالعظیم رانیزی دده د پېړۍ بل شاعر دی چې د دې ناوی سره داسې ورته تپیتوي:

د محمد عبدالرحمان صاحب په مثل ... هسې خوږ ژبان زما وی دریغه دریغه
زه عظیم به خاص غلام د دې محمد وم ... اوس ژوندی که په دنیا وی دریغه دریغه[70]

د دې عصر په شاعرانو کې یوازینی شاعر چې له رحمان بابا سره یې د مومندو او ختکو تعصب کړی نو اله ختک دی او منلي یې چې د هغې شاعرانه غرور کسات اخلي چې رحمان بابا د خان خوشحال خان خټک په برخه کې کړی، نو ځکه وايي:

چې په غوږ کا څوک گوهر زما د نظم ... د رحمان دیوان به و منلي په جیب
برابري کړه غزل دده له شعره ... چې د ووزي له خاطره شک او ریب

* * *

په لحدکې به توبه کاندي له شعره
داغزل که مې څوک ولولي رحمان ته[71]

د پښتو خوږ ژبی او د ځانگړي ادبي مکتب د رلودونکی شاعر پیر محمد کاکړ چې په همعصر و کې تر خپل شعر لوړ نه وینې، د رحمان بابا شعر معجز گڼي او وايي:

که هر څو وایي نازک شاعران شعر ... ولې دوی گڼي معجز د رحمان شعر

---

(69) دیوان بیدل، د همیش خلیل ترتیب او تدوین، ۱۹۵۷ع. ، ۲۱۲مخ.
(70) دیوان عظیم، ۱۳۳۳ق. ، لاهور، ۶۳مخ.
(71) ورکه خزانه (لومړی ټوک)، همیش خلیل، ۱۹۶۰ع. ، ۳، ۵ مخونه (دیوان ختک برخه).

سوز گداز د محبت یې مګر زیات و | چې سوزان یې هسې شان کړ بیان شعر
جو په شعر کې رحمان غیب اللسان دی | په داخبر نشته هر ګز دانسان شعر
ترمصرع یې ځار شه لا رم د ملغلرو | په خه تار یې آو یخته کړ یکسان شعر
هیڅ تر شعره د رحمان به ډېر کم نه وي یا | و منصف نه د ختیک خوشال خان شعر (۷۲)

رحمت داوي د دولسمې پېړۍ داواخر و یو بل شاعر دی چې په کشمیر کې هستېده او د رحمان بابا تر شعر داسې قربانېده :

هر څوک شعر کا هم لاف د شاعرۍ کا
زه قربان تر شیرین شعر د مهمند (۷۳)

شمس الدین کاکړ چې د پیر محمد کاکړ دادبي مکتب پیرو دی ، د خپل استاد په پیروۍ د رحمان بابا په باب وایي :

که څوک و نبسي په لاس میزان د شعر | په عروض کا سنجیده بیان د شعر
و به نه رسي په شعر له رحمانه | که هر څوک کوي هوس افغان د شعر
په تحقیق سره رښتیا لسان الغیب دی | لیاقت یې د رلوده لسان د شعر (۷۴)

میرزا حنان بارکزی د رحمان بابا شعر یو تر بل سره ګټي او وایي :

بل رحمان سربندی د پښتون دی | په پښتو یې غزل به دی یو تر بل (۷۵)

عبدالله پوپلزی یو بل کندهاری شاعر دی چې د رحمان بابا شعر معجزه بولي او وایي :

د رحمان له شعره بوی د معجزې ځي
مرید نه کاندې له پیره برابر (۷۶)

---

(۷۲) د پیر محمد کاکړ دیوان ، د استاد بېنوا ترتیب او تدوین ، ۱۳۲۵ ، پښتو ټولنه ، ۴۲ مخ.
(۷۳) ورکه خزانه ، لومړی ټوک ، ۱۵۳ مخ .
(۷٤) د شمس الدین کاکړ دیوان ، پښتو ټولنه ، ۱۳۳۳ ش . ، ٤۱ مخ.
(۷۵) د حنان بارکزی دیوان ، پښتو ټولنه ، ۱۳۳٦ ش . ، ٦۳ مخ .
(۷٦) روهي ګلونه ، د استاد خادم ټولونه ، ۱۳۲٦ ش . پښتو ټولنه ، ۱۲۱ مخ .

عبدالغفار هوتك د كلات دسيوري شاعر چې د ديارلسمې پېړۍ په اوايلو كې يې ژوند كاوه د رحمان بابا د ادبي مكتب پېروي او ځان د ده نايب بولي:

په افغان كې شاعران تر حساب تېر دي
عبدالغفار دی د رحمان شاعر نايب[77]

د روانې پېړۍ د اوايلو شاعر قاضي مير احمد شاه رضواني د رحمان بابا شعرونو له وجد او جذب څخه ډك ګڼي او وايي:

بيا په دور د شاه عالم په څرېښو كې ... راښكاره شو په جهان عبدالرحمان
موسيقار غوندې يې هسې نغمې وكړې ... چې يې يوړې كه لوا او، په كل جهان
تا به وې چې د شيراز خواجه حافظ دی ... چې پيدا شو په اولس كې د افغان
كه صوفي، كه محتسب او كه قاضي و ... بې له مانه تول يې ګډ كړه په ميدان[78]

په دې سربېره احمدي صاحبزاده[79]، قنبر علي خان اپريدی او قاسم علي خان اپريدی[80] هم د رحمان بابا په پېروۍ شعرونه وايي او يادونه يې كوي.

د رحمان بابا شهرت او مقبوليت دومره زيات وو چې په ډېر لږ وخت كې يې شعر تول پښتونخوا تسخير كړه او د "ړوه"، لوستي، نيم لوستي او نالوستي ټولې حلقې يې ځان ته د رجلب او جذب كړې. صوفيانو يې په شعر كې د معنوي دنيا ورانګې وليدې، سياستمدارانو او ملي مشرانو د خپلو ملي غورځنګونو په لار كې د ډېرې كار ترې واخيست. مستانو او مجذوبانو د رباب په تارونو كې د ده نغمې ونغوتلې، هر څوك يې په ژبه پوه او د هر چا د زړه ټپونو ته ملهم شو، څوك چې لوستي وو

---

(۷۷) دعبدالغفار هوتك قلمي ديوان.
(۷۸) رومي ګلونه، ۱۲۳ مخ.
(۷۹) تېرهېر شاعران، عبدالحليم اثر، ۱۹۶۳ع. پښتو اكېډمي، ۱۴۲ مخ.
(۸۰) وګورئ د قنبر علي خان ديوان، د پېښور چاپ او د نې نومه مولف "رحمان بابا".

دده شعرونه یې په خپله ولوستل ، د نیمه لوستوله پاره یې د لوستو شوق او ذوق ورروباښه او ډېر داسې کسان پیدا شول چې یوازې د رحمان بابا د شعر د لوستو مینې د توراو بوډ زده کړې ته اړ کړل . چا چې په خپله نه شوی لوستی هغوی هغه کسان لوستلو ته مجبور کړل چې لوستای یې شول ، او دوی ته یې واورول ؛ مطلب نراو ښځو ټولو ته دده شعرونه ورورسېدل او هرچا د خپل زړه هیلې او مرادونه پکې ولټول او پکې وموندل .

دده په ژوند دده دېوان په ټوله پښتونخوا کې خور شو او ډېر ژر د رحمان بابا د لویې ادبي مکتب په وړه د پښتونخوا ډېر شاعران ورننوتل او له دې منبع څخه یې د شعر سوز او الهام واخیست .

لوی استاد پوهاند عبدالحي حبیبي د رحمان بابا د ادبي سبک ښېګړې او ځانګړنې داسې شمېري :

۱ - په دې سبک کې شاعر د روح الهام مني ، د مادې سره یې ډېر سروکار نه دی ، له هغې دنیا څخه خبرې کوي چې له دې خاکي دنیا څخه پرته بله دنیا ده او د معنوي فیوضاتو منبع هم دغه ځای دی .

۲ - په دې سبک کې شاعر له مادي کثافاتو څخه لیرې کېږي او هلته ځي چې صلح کل دی او د دې خاورینې نړۍ غوغا او شور ماشور پکې نشته ، شاعران یې د دنیا پر بد و تنقید کوي او ځان یې له ګرمو او کړکېچنو څخه پاکوي .

۳ - په ادا او د احساساتو په تصویر او نورو ښېګړو کې د اسبک خورا سپېڅلی او سلیس دی ، ابهام سره نه ګوري ، د شعر الفاظ او عبارات ساده او سپېڅلي غوره کوي .

۴ - غزلیات ، قصاید ، رباعیات ، تخمیس او د شعر نور ټول اقسام په سپېڅلې ډول والي او ډېر له مینې او اخلاقو څخه رغېږي .

۵ - د عشق او مینې په دنیا کې هم د واقعیت خواته ځي او د خیال لن تابع کېږي.

۶ - د دې سبک شاعر عشق او الهام ډېر ونډ ورن مد ګڼي، یقین او ایمان پر عقلیت باندې خوښوي.(۸۱)

هو! په دې لاره د ډېر شاعران روان شول او په سوونو وینا والو له رحماني غږ څخه الهام واخیست.

د رحمان بابا ادبي لارې مشهور لاروي دادي:

عبدالرحیم هوتک، احمد شاه بابا، اخوند ګدا، عبدالعظیم سواتی، میانعیم متی زی، ملاجمعه بارکزی، عبدالنبی بېټنی، شېر محمد هوتک، مطیع الله پیرخېل، - قاسم علي اپریدی، یونس، غفور، صدیق، شمعون، دالپوری حافظ(۸۲) نیاز محمد، عبید، نصرت(۸۳)، ابن یامین، باز محمد بنګښ، عبد الرسول ماشوری عبدالغفار هوتک، عجب، فضل شاه، ګل محمد کاکړ، شېخ نامدار، معز الله-خان مومند(۸۴)، عبدالوهاب اخکزی(۸۵) او نور...

په پښتونخوا کې د رحمان بابا شهرت او محبوبیت دومره زیات شو چې د ده شعرونو د خلکو په ورځنیو خبرو کې د متلونو بڼه وموندله او دپاخه سند په توګه استناد ورېږ وشو.

د پښتنو دیوه لوی روحاني شخصیت سوات صاحب څخه روایت کېږي چې ده به ویل: "چې که چېرې د کلام پاک نه علاوه بل کلام کې مونځ کول روا وي نو ما به یقیناً د رحمان صاحب کلام غوره کړی و".(۸۶)

---

(۸۱) پښتانه شعراء ۱/۳۱

(۸۲) د دې کسانو سوانح په لومړي او دوهم ټوک پښتانه شعراء کې ولولئ!

(۸۳) د دې شاعرانو سوانح په لومړي ټوک ادبي ستوري کې ولولئ!

(۸۴) د لنډې پېژندګلوي له پاره یې وګورئ: هیوادمل، زلمی: فرهنګ زبان و ادبیات پښتو.

(۸۵) وګورئ: زیری، دلیکوالکی مقاله، د ۱۳۵۶ کال، ۱۳ ګڼه.

(۸۶) تاریخ ریاست سوات، محمد آصف خان. ۱۹۵۸ع، ۱۱۱ مخ.

هغه مشاعرې چې لا تراوسه يې هم دلرې او برې پښتونخوا شاعران د بابا په مزار کوي دده د محبوبيت او مقبوليت سنه ښکاره ندوي کولای شي او خوچې پښتنو او پښتنو وی "رحمان" به "بابا" او وينا به يې دنړوني دواوي.

مړينه او مزار :

پټه خزانه کاږي چې رحمان بابا " په سنه ۱۱۱۸ هجري وفات شو خلق يې تراوسه د پېښور په هديره کې زيارتونه کا." (۸۷) نور چا دده د مړينې نېټه نده ضبط کړې خصوصاً د رحمان بابا شاګرد يونس خيبري دده له سوزه ډکه مرثيه وايي خوله بده مرغه د مړينې تاريخ يې نه ښيي.

د رحمان بابا په ديوان کې داسې داخلي شهادتونه شته چې دده ژوند تر دې کال راوروسته هم ثابتوي، په دې شهادتونو کې يو هغه اوږد نظم دی چې داورنګزيب مړينه پکې ياده شوې. اورنګزيب د ۱۱۱۸ کال د میاني په ۲۸ نېټه مړ شوی دی خو په دې نظم کې يو بيت دی:

اوس نوبت د شاه عالم دی
دوراوطور يې شو دګر

اورنګ چې شاه عالم د ۱۱۱۹ هـ.ق په عاشورا يا خيره کې خپله پاچايي اعلان کړې نو ځکه ښاغلي کامل داپاکې د ۱۱۱۹ هـ.ق. کال بولي (۸۸) او په دې وسيله دده ژوند تر ۱۱۱۹ هـ.ق کال پورې ثابتيږي. همدا راز د بابا په ديوان کې د ګل خان او جمال خان د مړينې په پېښه هم يو نظم شته چې د ا

---

(۸۷) پټه خزانه (عکسي نسخه)، ۴۵ مخ.
(۸۸) رحمان بابا، ۲۲ مخ.

پلپسته د رحمان بابا ژوندخپر ونکو د راورتی دوینا له مخې له ۱۱۲۳ هـ.ق. کال سره مربوطه گڼله او د راورتی دوینا په استثنا دلې دده ژوند تر دې کال پورې هم اټکلا وه[89]؛ خوځرنگه چې راورتی خپل سند نه و ښودلی داسنه اټکلی بلل کېده، او س چې د تاریخ مرصع متن د کامل مومند په همت خپور شو هلته په صراحت سره ددې پېښې په باب لیکل شوي:

"پس له فوته داورنگ زیب بادشاه جمال مهمند او بعضی ظاهر بین کوته اندیش ورسره سر په شورش پورته کړی و. په مهمند کې موسرېزی وه او موسرېزی په مهمند وکې کمزوری تنېر ده. غرض یې داوه چې په دا شورش کې به د مانا مه ناموس وشي. اربابي به بیاموم. په دامیان کې د پرافراط تفریط ورځه وشه. هرگاه چې په سن زرسل دوه ولښت صوبه داري د دارالملك کابل په نامه د ناصرخان شوه. پېښاور ته راغی، اربابي یې ورکړه. امادده ناکړدې چې یجوا د ناصرخان ترسرداری یا به صوبدارۍ کې یې د ناصرخان کړې وې د ناصرخان په خاطر وې په خپلې اربابۍ کې یې کلی د عیسی مهمند هم وواهه. په تل یې ختنه وکړه. عیسی مهمند په خپل خبل کې زورور دی. جوړه یې د ناصرخان سره وکړه. د مغل په وېرانۍ کې پښتانه خپله مدعاده.

مصرع: بهر طرف که شود کشته سود اسلام است

په دامیان کې د جمال د زوی دواده کار پېښ شه. ناصرخان دوه زره روپۍ هم په طریق دانعام ورکړې. لوز عیسی په تومم د مغل جر یې ورلېږي کړ. هغه شپه چې یې د زوی واده و د لښکره سره وررهوان شه.

---

(۸۹) رحمان بابا، ددوست محمد کامل، ۲۷ مخ. رحمان بابا، د مجهول مؤلف، ۱۲ مخ.

په کوړيې ورغې - جمال له دې هسې آفته غافل وُ مخې ته ورووت - تاب يې د جنګ رانه وړو - زخمي کوړته ننووت - عيسٰى يې په کوړ او پورې کړ پلې وسه - اتيا کسه زنځې وو ړکي هلکان دوا ده هم په هغه کوړکې وسره وسول دا واقعه په سن زرسل درويشت وه - خدائے دې له دې هسې آفته امان وکا.»(۹۰)

مونږ وينو چې د دې پېښې په باب تاريخ مرصع يو باوري او د هغه وخت سند دى چې راوړتې هم يې له دې چې خپل اخځ وښيي له همدې تاريخ نه د دې پېښې کال ښودلى دى. له بله پلوه رحمان بابا دا تراژيدي په خپل يوه نظم کې په ډېر سوز او درد انځور وي:

د ير ياران وو دګل خان او جمال خان — په کار نه شو يو په وخت د زړاستان

دهمه وارو يار الوځ دې تور شي — که به څوک وبله ياري کا په داستان

چې يو يار په سوري پروت وي بل په اور کې — وهغو ته به څوک څه وائي يا ران

هيڅ تعريف يې په داش به وايه نه شي — صد رحمت شه په ياري هم د ګل خان

په دا پوړته د ياري شرطونه څه وې — چې په اور کې دواړه وسوځي يکسان

چې له آل له اولاده سره وسول — خدائے دې نه کا څوک د هسې مظلومان

تر پايه...

ښکاره چې دا دهماغه پېښې انځور دى او د پېښې کال هم ۱۱۲۳ هـ. ق کال دى نو د دې باوري سند له مخې تر ۱۱۲۳ هـ. ق کال پورې د رحمان بابا ژوندي يقيني کېږي خو تر دې وروسته څرګنده نه ده چې تر کوم کال پورې ژوندى و. اوس په دې برخه کې يو بل ... هم رامنځ ته کېږي او هغه دا چې تاريخ مرصع

---

(۹۰) تاريخ مرصع، افضل خان خټک، ۱۹۷۴ ع.، ۴۰۲ مخ.

او پټه خزانه دواړه د پښتنو باوري سند و نه دي او په تاریخ مرصع کې د پېښېښې کال په توړو : " سن زر سَل درویشت " کښل شوی او هم د تاریخ مرصع ټولې نسخې په دې برخې کې یو خوله دي ، ځکه د دې کال د باوړېتوب په باب د شک ځای نه پاتې کېږي ؛ خو په پټه خزانه کې د رحمان بابا د مړینې د کال (۱۱۱۸ ه. ق.) په باب د اټکل ځای شته ځکه چې هلته دا کال په شمېر (۱۱۱۸) کښل شوی او له بلې خوا د پټې خزانې د تر لاسه شوې نسخې په پای کې کاتب کښلي : " باستعجال تمام قلمی شد " نو د دې اټکل ځای پیدا کېږي چې سنا یې د پټې خزانې په بله نسخه کې به دا سنه "۱۱۱۸" نه بلکه بل څه او هم احیاناً "۱۱۲۸" وي چې د دې "استعجال" په سبب به "۲۸" ، "۱۸" کښل شوې وي . او که دا اټکل ومنو نو بیا به د رحمان بابا ژوند تر ۱۱۲۸ ه.ق. کال پورې را وغزېږي .
په هر حال ، که رحمان بابا د ۱۱۲٤ ه.ق. کال په شا او خوا کې مړ شوی وي نو ویلای شو چې ده "۸۲" کاله عمر کړی او که تر ۱۱۲۸ کال پورې یې ژوند اټکل کړو نو بیا یې ژوند "۸۶" کلو ته اوږدېږي او دا کوم غیر عادي او ناشونی ژوند نه دی .

د رحمان بابا مزار د پېښور ښار ته د بړلنډ په هزار خانې کې دی او دا خوړ . د وېږه په هدېره کې خښ دی چې خلک یې زیارت ته ورځي او کال په کال یې د پښتونستان شاعران په مزار غونډه کوي . د ده قبر پخوا له پخو خښتو روغ وُ خو په ۱۹۵۸ ع. کال پښتو ټولنې د کابل د حجارۍ او نجارۍ په فابریکه کې د مرمرو له ډېرې تختې جوړ شوی ښکلی او نفیس تعویذ ورواستاوه او دده په قبر کېښودل شو .

رښتیا هم چې : که نظر که څوک په کار د درویشانو   خود به ووینې وقار د درویشانو
هومره خلق یې زیارت کا پس له مرګه   چې بازار وي په مزار د درویشانو

زه رحمان په خپل شعار شکر ګوزار یم
چې دا هسې رنګ دیوان مې د موندلی

[II]

د رحمان بابا دیوان

د رحمان بابا د دیوان را تولیدلو په باب هم لکه د ده د ژوند پېښو غوندې هر چا بېلې بېلې خبرې کړې او بېل - بېل نظرونه پرې ورکړل شوي دي چې مونږ یې دلته بېل - بېل څېړو :

فولکلوري روایت :

زه ډېر کوچنی وم، د رحمان بابا شعرونه مې له خپلې خور څخه (چې په خوند - به یې لوستل) اورېدلي وو خو په خپله یې لا د لوستلو نه وم، په همدې وخت کې مې له دې نه دا فولکلوري روایت هم اورېدلی و : " رحمان بابا یو ملنګ شاعر و، له خلکو نه به ګوښه د سیند په غاړه ناست و، شعرونه به یې ویل

او په هغو کودورو به یې لیکل چې خپل خنګ ته یې راټول کړي وو ، یو وخت څوك ورغی او ورته یې د شعر په لیکلو بوخت ولید ، رحمان بابا بېر ژر لیکل شوې کودورې سپند ته واچول ، هغه کودورې چې تر پاتي وو هغه سړي سره راټول کړل او د رحمان بابا د موجوده دېوان یې ترې جوړ کړ."

دا یو منلی روایت دی چې د رحمان بابا دوینا د عامو علاقمندانو قناعت یې حاصل او او اوس یې هم مني .

له خولکو ورنه متأثر روایت : د رحمان بابا د دېوان لومړنی سریزه لیکونکی پروفیسر عبدالمجید

افغاني د رحمان بابا د دېوان د راټولېدو په باب لیکي :

"... څه وخت چې مجنون [91] ده ته هغه رباب د طریقهٔ چشتیه وغېره او نو مجنون مرشد او عبدالرحمان دی ورځې سمو سبه پروت وُ چې څه وخت په هوښ راغی نو حالت د ده تبدیل وخوړ او له نېکانو شمار شه او ددې وجې نه به ده سرود اورېدلو او آخر پرې د ومره استغراق غالب شه چې نو څخ ترې نه هم پاتي شه او د پښتنو په اصطلاح د ملا عبدالرحمان نه یو ملنګ جوړ شه ، والي چې شپه او ورځ دی وُ او ژړا وه تر هسې چه پورې چې او سکولي یې په مخ باندې لارې جوړې کړې ، خدای ورله یو څو دوستان هم ورکړي وه چې ده به څه ویل هغوی به جمع کول او دا هغې یارانو برکت دی چې د عبدالرحمان د زړه قطرې په هره حجره کې په وېښو سرې پرتې دي..."

---

[91] مجنون په رحمان بابا پورې د ترل شوې فرضي معشوق نوم دی چې عجب خان یې په آب وتاب بیانوي او یوه اوږده کیسه ورته توږي (وګورئ : سوانح عمري ملا عبدالرحمان ، دلاهور چاپ.)

... بیا هم دې قابل نه وُ چې خپل اشعار یې جمع کړي وي دوستانو به جمع کول او دغه د مرګ نه وروسته یې دا دیوان جوړ کړ مګر بیا هم د عبدالرحمان ډېر اشعار ضایع شوي او اوس هم د دغه په دیوان کې ډېر اختلاف دی، ډېرې غزلې دي چې په موجوده دیوان کې نشته مګر د لیسنتو په مجلسونو کې ویلې کېږي ...»[92]

ترده وړاندې مېجر راورټي هم نظر ورکړی وُ چې رحمان بابا به چې شعر وته وویل نو دغو نقل به یې خپلو خاصو دوستانو ته واستاوه، دده دوستانو به دغه د ځان سره تولول او ساتل خو دیوبل نه خبر نه وو هر اشنا به یې دا خیال کړو چې دده د مرګ نه پس به دغه یو ځای کړي، دده دوستانو هم دغسې وکړه، دده ځینې نیمګړو دوستانو په دې غرض د رحمان په کلام کې خپل کلام ګډ کړو چې دا معلومه شي چې له دوی څخه د رحمان د کلام ذخیره ترنوروزیاته ده، کلام به د دوی وُ او کسر به یې پرې د رحمان وویلو ددې نتیجه دا شوه چې دده د دیوان دوه دفترې یا حصې جوړې شوې، دا تګی برګی په وخت معلومه شوه کله چې د رحمان ځینې دوستان لاژوندي وو او دغه ویلې اشعار یې پېژندل هم، دوی بېرته چاڼ کړه او سوچه کلام یې پاتې شو خو بیا هم په ډېرو نسخو کې اختلاف موجود دی ...[93]

د راورټي دا نظر هم تر ډېره حده په فولکلوري روایاتو ولاړ سنکاري او د کوم باوري سند له مخې نه غوړېږي.

یوه بله رایه :

د رحمان بابا د دیوان غونډولو په باب یوه بله رایه د ارواښاد مولانا عبدالقادر ده:

---

(92) دیوان عبدالرحمان، د پروفیسر عبدالمجید په سریزه، د لاهور چاپ.
(93) دیوان عبدالرحمان، د مولانا عبدالقادر سریزه، "خ" او "د" مخ.

چې د نورو رايو په نتيجه کې يې ورکړې ده ، دی وايي چې : "د استغراق په دوره کې د رحمان کلام د ده دوستانو جمع کړی دی او چې کوم وخت بيا رحمان د دنيا ژوند ته په راګرځېد و مجبور شو او د ده کلام کې د اولس او قوم په اخلاقو د رای ژغځه کيفيت پيدا شوی دی - نو شايد ده ته دا خيال پيدا شوی وي چې راشه دا ديوان راغونډ کړه دا بعيد از قياس نه ده ، دا هم ضروري نه ده چې شاعر چې څه وايي نو ګڼی تل دې هغه د ده د حافظې په کتاب کې موجود وي، د بېرځله شاعر ته خپل کلام نه وي ياد ولې د دوستانو شاګردانو يې يا د لرلي وي، کېدی شي چې د ترتيب په وخت هغه ټول خلک د ده شا او خوا موجود نه وو او ځکه د ده ډېرې غزلې په ملکو کې خورې وي ، ولې د ديوان کې شاملې نه کړې شوې ... "(٩٤)

مستند نظر :

لوی استاد پوهاند عبدالحی حبيبي (٣٦) کاله پخوا په پښتانه شعرا کې وکښل :

" محققين مورخين دې خبرو ته اهميت نه ورکوي (د ده د ديوان وروسته ټولول شيي) او وايي چې رحمان بابا خپل ديوان په خپل ژوند غونډ او مرتب کړی دی . لیکن دا موجوده ديوان د رحمان ټول اشعار نه دي ځکه چې د رحمان ډېر اشعار په دې ديوان کې نسته مګر د پښتنو په خولو کې جاري دي..."(٩٥)

د دې نظر په ملاتړ کې مونږ د وه ډوله ملاتړی شهادتونه لرو : يو په خپله هغه شهادتونه دي چې ځای په ځای د ده په خپل ديوان کې موندل کېږي.

---

(٩٤) ديوان عبدالرحمان ، د مولانا عبدالقادر سريزه ، "د" او "ذ" مخونه.
(٩٥) پښتانه شعرا ، ١/١٩٤

او بل هم د هغه وخت د معاصرو متنونو شمېر د تونه دی.

موږ د رحمان بابا په دېوان کې داسې بیتونه مومو چې نه یوازې دا ښیي چې ده خپل دېوان په خپله ټول کړی بلکه دا هم څرګندوي چې ده له خپلو شعرونو سره ډېره مینه درلوده او په زیاته علاقه یې په غوندو لولو لوخت وُا و د دېوان ترجوړېدلو مخکې د هغه بیاض پته هم راکوي چې ده به خپل شعرونه له ویلو سره سم پکې ثبتول:

هسې زیب کا په بیاض د رحمان شعر
لکه زلفې د خوبانو په رخسار

ده له خوا د خپلو شعرونو د لیکلو په برخه کې دا بیت مخې ته راځي:

د رحمان تر قلم مښک او عنبر اوري
چې آغاز یې کړه اشعار د تورو زلفو

له خپلو شعرونو سره د ده مینه له دې بیتونو څخه ښکاري:

د ر ګوهر په تله نه دي چا تللي
د رحمان شعر ګوهر دی خدای یې تولې

* * *

په غزل کې خو دوه بیته انتخاب وي
د رحمان تمام غزل دی انتخاب

* * *

لکه زه چې سخندان او هنرمند یم
بل به نه وي سخندان او هنرمند

* * *

هم نغمې کاندي هم رقص کا هم خاندي
د رحمان په شعر تُرکې د باګرام

او دا بیتونه خو یې د هغه وخت دي چې دی د بشپړ دیوان خاوند و :

یو کتاب په سربن کې چا ونه کړ
لې رحمانه چې یې جوړ کړو دا کتاب

* * *

د رحمان و سوزان شعر ته حیران یم
چې یې اور بل شوی نه دی په دیوان

* * *

درست دیوان د رحمان زار تر دا غزل شه
چې بیان یې کړو کردار د دزد روښانو

* * *

زه رحمان په خپل اشعار شکر ګوزار یم
چې دا هسې رنګ دیوان مې دی موندلی

د "کتاب جوړول" ، "درست دیوان" او "دیوان موندل" په خپله ددې معنی لري چې ده خپل دیوان په خپل ژوند ترتیب کړی او جوړ کړی دی.

د رحمان بابا په ژوند ده د دیوان د ترتیبېدلو په باب یو بل دلیل دا هم دی چې دی لا ژوندی و چې دیوان یې په ټولو پښتنو کې خور شوی و او پښتنو ده د ده لوی ادبي قدرت په صله کې د "بابا" درونه لقب ورکړی و ، په ژوند کې یې ده د دیوان د پېښور او د ختیځ افغانستان ټولې سیمې فتحه کړې وې او ده په ژوند ده ته لقب "بابا" سره د افغانستان لوېدیځو سیمو ته ان ترکندهاره پورې رسېدلی ، خور شوی او منل شوی و او ورسره ورسره یې رحمان بابا د یوه لوی روحاني شخصیت په توګه خلکو ته ور پېژندلی و ، همدا سبب و چې د رحمان بابا ترمړینې خوشحال و راندې ملي مشر میرویس نیکه ده ته ډېر عقیدت درلود لو

له مخې دده په دیوان پال نسې او په خپل لوی ملي اقدام کې دده روحاني ملاتړ ترلاسه کوي او دی لومړی ځل ورته وایي :

زه مکتوب غوندې په پټه خوله گویا یم — خاموشي زما تېرې کا تر غوغا زما
کښنت دعشق په توده زمکه امان چېرې — سمندر بویه چې زیست کا په صحرا زما

خو بیا بل ځل داسې مشوره ورکوي :

چې آسمان یې مخ پټ کړې په سحاب وُ — خدای و ماوته ښکاره کړ هغه لمر بیا
چې رقیب راته تړلې په زنځیر وُ — خپل حبیب راباندې پرانست هغه ور بیا

په وصال یې منت باراوسه رحمانه
په صدف کې دخل نشته دگوهر بیا (۹۶)

او میرویس نیکه هم درحمان بابا مشوره خلکو ته ابلاغوي او په خپل ملي غورځنګ په ۱۱۱۹ ه.ق. کال کې پیل کوي.

په دې سربېره دوخت دود هم داسې وُ چې شاعرانو به خپل دیوانونه په خپل ژوند ترتیبول، مثلاً دخوشال خان ختک هغه دیوان چې دده له مړینې نه یو کال مخکې لیکل شوی ددې خبرې سند ثبوت دی (۹۷) داچې هرشاعر به هڅه کوله چې دټولو تورو پېښې په خپل دیوان کې ولري په خپله ددې سند دی.

اکثرو شاعرانو چې خپل دیوانونه د "يې" تر ردیفه رسولي، بیا یې سره ټول کړي دیوان کړي يې دي او په خلکو کې خواره شوي، ددیوان له ترتیب نه وروسته یې چې کوم غزلونه ویلي هغه بیا دده یا نورو کسانو له خوا په خپل خپل ځای ددیوان په خنډ وا او یا هم دوروستیو نسخو په متن کې ورزیات شوي دي.

---

(۹۶) پټه خزانه (عکسي نسخه)، ۴۶ - ۴۷ مخونه.
(۹۷) دخوشال خان ختک ددیوان دانسخه دپښتو ټولنې په کتابتون کې خوندي ده.

کله چې د رحمان بابا په ژوند د ده د دیوان د ترتیبېدو او راغونډېدو په باب دومره کلک اسناد او دلایل لرو نو بیا په دې کې د هېڅ شک ځای نشي پاتې کېدلای چې ده دې خپل دیوان په خپله نه وي ترتیب کړی.

نو ځکه په نتیجه کې ویلای شو چې رحمان بابا خپل دیوان په خپل ژوند په خپله ترتیب کړی دی.

دا چې ځینې غزلې او بیتونه یې کم او زیات دی او یا یې د دیوان د نسخو ترمنځ زیات توپیرونه دي دا دې بېل - بېل عوامل دي. یو دا چې شاید ځینې غزلونه له ده نه د تدوین په وخت کې هېر شوي وي او یا یې نقل په لاس کې نه وُ، ځینې غزلونه یې شاید تر تدوین وروسته ویلي وي، ځینې شعرونه یې متعصبینو د دیوان له نسخو څخه غورځولي لکه د "رقص" په ردیف غزل چې په یوازېنۍ نسخه کې را پاتې ده او د نسخو ترمنځ سره توپیرونه خو د "خطاطانو او کاتبانو" خاصه لوبه (!) ده چې د هر چا او هر تألیف په حق کې یې لري او یوازې د رحمان بابا د دیوان یې نمونه نه دی.

یوه بله پوښتنه لا پاتې ده او هغه دا چې د رحمان بابا دیوان ولې په عنعنوي ډول په دوو دفترونو کې را پاتې دی؟

د لنډه یو اټکل داسې کېدای شي چې شاید په یوه دفتر کې د رحمان بابا د ژوند د لومړۍ برخې او په بل دفتر کې یې د ژوند د بلې برخې شعرونه ترديف او تدوین شوي وي. نو که دا اټکل ومنو هم د لومړي دفتر شعرونه د ده د ژوند د لومړۍ برخې نه دي ځکه په دې دفتر کې د رحمان بابا هغه نظمونه شته چې د ژوند له وروستۍ برخې سره یې اړه لري لکه د اورنګزیب مرثیه او د ګل خان او جمال خان کیسه، نو عجالتاً د خپل دې اټکل مانا داسې وړاندې کولای شو چې شاید رحمان بابا د خپل ژوند د لومړۍ برخې شعرونه په یوه دفتر کې سره ټول کړي

او ترديف کړي او تر هغه وروسته شعرونه يې په بل دفتر کې راغونډ کړي او تدوين کړي وي؛ څرنګه چې د دوهمې برخې شعرونه يې په حمد، نعت او د دنيا په بېوفايۍ پيلېږي نو ځکه دوهم دفتر تر لومړي دفتر وړاندې شوی او يو د بل ځای يې نيولی دی چې دا موضوع ومنله نو بايد دا هم ومنو چې په خلکو کې دده په ژوند بايد دده د ديوان دوهم دفتر خور شوی وي او لومړی دفتر يې بيا وروسته خلکو ته رسېدلی و خو کله چې هغو فالونو ته راوګرځو چې مېر ويس نيکه د رحمان بابا په ژوند په ۱۱۱۹ هـ.ق. کال کې دده په ديوان اچولي نو بيا زموږ دا ټکل دا ماتوي هم وړاندې يې ځکه هغه دواړې غزلې چې مېر ويس نيکه فال پرې نيولی دده د ديوان په موجوده لومړي دفتر کې دي او په همدې دفتر کې د ګل خان او جمال خان د ښېښې نظم هم شته چې تر دې فال نيونې پنځه کاله وروسته په ۱۱۲۳ هـ.ق. کال وېل شوی دی.

ځکه چې له دې بحث نه هم نتيجه نه تر لاسه کېږي نو دده د ديوان د دوه دفترونو جوړېدل تر اوسه کوم تاريخي اصالت او روايت تر شا نه لري.

ښاغلی کامل د دوو دفترونو سره ګډونکی استاد بېنوا بولي[۹۸]؛ خو دا کار د بريالي شوی او له ما سره د رحمان بابا د ديوان يوه زړه قلمي او يوه زړه چاپي نسخه شته چې متاسفانه دواړې نيمګړې دي او د لیکلو او چاپ کال نه لري، دا دواړې د يوه دفتر په اساس دي او د دواړو دفترو شعرونه يې سره يو ځای کړي او په يو ځلي ترديف کړي دي. همدا راز د بمبئ د ۱۸۸۳ ع. کال چاپ نسخه هم په يو دفتري ډول ده[۹۹] چې ښاغلي زما نيمګړې چاپي نسخه همدا نسخه وي.

---

(۹۸) رحمان بابا، ۷۰ مخ.
(۹۹) د برتانوي ټاپوګانو په کتابتونو کې د پښتو قلمي نسخو کټلاک، ډاکټر مېکنزي، لندن، ۸۵ مخ.

قلمي نسخې: څرنګه چې رحمان بابا د پښتو منلی شاعر دی نو ځکه دده د ديوان ډېرې نسخې ليکلې شوې او خورې شوې دي. پټه خزانه کاږي: "چې ظل الله پادشاه جهان شاه حسين کاتبان واستول او له پېښوره يې د عبدالرحمان بابا عليه الرحمة د ديوان نقلونه راوړل او په قندهار کې علما او زهادو وکښل او اوس ډېر دي. فقرا او د خدای دوستان د عبدالرحمان بابا شعرونه ډېر لولي او خوښوي او عام خلق فالونه پر ګوري. حتی چې ښځمنې هم دا کتاب ډېر والي او خدای تعالی دده په وينا کې هسې برکت ايښی دی چې د هر خوږ من زړه دارو په کا او هر غريب او محتاج مستغنی کا."(١٠٠)

دا روايت ښيي چې له ډېر پخوا څخه د رحمان بابا د ديوان د تکثير او ډېر ښت له پاره کار پيل شوی او په پښتونخوا کې يې زياتې نسخې خورې شوې دي. د مېجر راورټي دا خبره چې په نظر کې ولرو چې ده د رحمان بابا د وينا د انتخاب په وخت کې له شپېتو نسخو څخه استفاده کړې(١٠١) نو بيا د پښتو تر هر کتاب نه دده د ديوان د نسخو شمېره ډېره ده ان چې د اخون درويزه تر مخزن الاسلام نه يې هم د نسخو شمېره اوړي خو په موجود وخت کې د رحمان بابا د ديوان د قلمي نسخو د شمېر له مخې تر مخزن الاسلام را وروسته دوهم کتاب دی(١٠٢) او د هېواد او نړۍ په بېلو - بېلو ړسمي او شخصي کتابتونو کې يې نسخې شته.

د پښتو خطي نسخو په لاره کې زما الټون روان دی خو تر اوسه نه يم بريالی شوی چې په ټوله نړۍ کې د پښتو خطي نسخو شمېره تر لاسه کړم، په همدې توس

---

(١٠٠) پټه خزانه (عکسي چاپ)، ٤٥ مخ.
(١٠١) ديوان عبدالرحمن، د مولانا عبدالقادر سريزه، "د" مخ. "دوران" مجله، پېښور ١٩٥٨ ع. (١٣، ١٤ ګڼه.
(١٠٢) رفيع، حبيب الله، "د پښتو قلمي نسخې" وږمه، ١٩ کال، ٤ ګڼه (١٣٥٤)، ٨٣ مخ. - د نومړي مولانا مقاله)

نه څلوېښتم

د رحمان بابا د دیوان د ټولو نسخو شمېره هم زما په لاس کې نشته، خو تر کومه ځایه مې چې یادداښتونه راغونډ کړي د رحمان بابا د دیوان دا لاندې نسخې راته معلومې دي:

الف: د برتانوي تاپوګانو په بېلو بېلو کتابتونو کې د رحمان بابا د دیوان ۹ پوره او نیمګړې نسخې شته په دې ډول:

۱ - برېټش موزیم: د سید غلام علي په قلم، ۱۳۴ پاڼې، کال نه لري.

۲ - د لېنېنګراد سیانا کتابتون: خطاط نلري، ۱۳۳ پاڼې، بې تاریخه.

۳ - د هند دارې کتابتون: خطاط میا صدر الدین، ۱۵۳ پاڼې، د خطاطۍ کال ۱۲۷ هـ.ق.

۴ - برېټش موزیم: خطاط میرزا محمد اسماعیل، ۱۶۴ پاڼې، د ۱۲۷۷ هـ.ق.، ۱۸۶۱ ع. کال لیک.

۵ - برېټش موزیم: خطاط غلام جیلاني پېښوري، ۱۳۹ پاڼې، د ۱۸۷۲ ع. کال لیک.

۶ - د هند دارې: ۱۵۷ پاڼې، خطاط او د خطاطۍ کال نه لري.

۷ - د هند دارې: خطاط فاضل محمد د عبد الغني کاسي زوی، ۱۱۸۷ هـ.ق، ۹۳ پاڼې.

۸ - برېټش موزیم: خطاط سراج الدین، ۱۱۱ پاڼې، د ۱۲۷۱ کال لیک.

۹ - بوډلیان: (د دیوان انتخاب)، ۸۵ پاڼې، د ۱۹۰۰ ع. کال شا او خوا لیکلې![۱۰۳]

ب: د لېننګراد په آسیایي موزیم کې د رحمان بابا د دیوان درې نسخې خوندي دي:

۱۰ - د ۱۸۱۰ ع. کال لیک.

۱۱ - د ۱۸۳۰ ع. کال لیک.

۱۲ - د ۱۸۳۷ ع. کال لیک.[۱۰۴]

ج: د هند په کتابتونو کې هم د رحمان بابا د دیوان ډېرې نسخې وې، خو دا درې نسخې یې فهرست شوي:

۱۳ - د رامپور رضا لایبرېري: خطاط محمد شاه بلخي، د ۱۲۱۹ کال لیک، ۴۷۰ پاڼې مصوره نسخه.[۱۰۵]

۱۴ - د بنګال د اېشیايي ټولنې کتابتون: د شاه ثناء الله په قلم.

د دې مخ د متن پاڼلیکونه په (۵۰) مخ کې وګورئ.

۱۵ - د ډيلي د پوهنتون کتابتون : د حافظ عبيدالله په قلم[۱۰۶].

ل : د پښتونستان په شخصي او رسمي کتابتونو کې د رحمان بابا د ديوان ډېرې نسخې شته خو متأسفانه د ټولو فهرست لاس ته نه دی راغلی، يوازې دا لاندې نسخې لېږ ته معلومې دي :

۱۶ - د پېښور د اسلاميه کالج کتابتون[۱۰۷]

۱۷ - د پروفيسر ولي محمد خان سيال کاکړ کتابتون : د ملا ولي په قلم، ۹۰ پاڼې.

۱۸ - د سيال کاکړ کتابتون : د ملا ولي په قلم، ۱۷۹ پاڼې[۱۰۸]

هـ : په فرانسه کې د رحمان بابا د ديوان دوه نسخې پېته شته :

۱۹ - د فرانسې د ګيمې موزيم : د ۱۲۰۹ ق. کال ليک د ولي محمد په قلم.

۲۰ - د فرانسې د ګيمې موزيم : د ۱۷۹٤ کال ليک[۱۰۹]

و : په امريکا کې د يوې نسخې پته شته :

۲۱ - د پرنسټن د پوهنتون کتابتون[۱۱۰]

ز : د کابل د خطي نسخو کتابتون کې د رحمان بابا د ديوان دا نسخې موجودې دي :

۲۲ - د ملا ولي په قلم چې ۳۲ انځورونه هم لري، ۱۸٤ پاڼې.

۲۳ - په کشمير کې د ۱۲۲۷ کال ليک، د ملا عبيدالله په قلم، ۱٦۰ پاڼې.

۲٤ - بله نسخه ۱۱۹ پاڼې لري.

د ٤۹ مخ پايليکونه :

(۱۰۳) د برتانوي تاپوګانو په کتابتونو کې د پښتو قلمي نسخو کتلاګ، ډاکټر مکينزي، ۱۹٦۵ ع. له ۸۵ تر ۹۳ مخ.

(۱۰٤) هېواد (ورځپاڼه)، ۱۳٤٦ کال ورځ، د سنا غلي ريښتين مقاله.

(۱۰۵) د خان غازي کابلي قلمي يادداشت، د استاد بېنوا د کتابتون.

(۱۰٦) هېواد، د سناغلي ريښتين مقاله.

(۱۰۷) همدا ورځپاڼه.

(۱۰۸) سيال کاکړ، پروفيسر ولي محمد : " پښتو نسخې "، قلمي.

(۱۰۹) هېواد ورځپاڼه، ياده شوې مقاله.

(۱۱۰) همدا اخځ.

۲۵ ـ بله نسخه چې ۶۵ پاڼې لري.

۲۶ ـ بله نسخه چې ۱۷۴ پاڼې لري.

۲۷ ـ بله نسخه یې چې ۱۶۷ پاڼې لري او له حُیني شعر و سره یې دري ژباړه هم شته (۱۱۱)

ح : د جمهوري ارګ په کتابتون کې د رحمان بابا د دیوان دا نسخې شته:

۲۸ ـ یوه نفیسه نسخه ده چې ۱۲۰ پاڼې لري (۱۱۲)

ط : د هرات په موزیم کې :

۲۹ ـ خوشخطه نسخه ده چې ۱۸۲ پاڼې لري (۱۱۳)

ی : د کابل پوهنتون په کتابتون کې هم د رحمان بابا د دیوان دا لاندې نسخه ساتل کېږي:

۳۰ ـ د ملا ولي دزوی ملا کمال په لیک چې ۱۴۴ پاڼې لري (۱۱۴)

ک : د پښتو ټولنې په کتابتون کې د بابا د دیوان دا لاندې نسخې شته:

۳۱ ـ د شاه زمان د سلطنت په وخت کې لیکل شوې نسخه ده چې ۲۵۱ پاڼې لري خطاط یې وجه الدین او د خطاطی کال یې ۱۲۳۰ هـ. ق. دی.

۳۲ ـ د سرله خوا نیمګړې نسخه ده چې ۱۴۲ پاڼې یې پاتې دي.

۳۳ ـ د سر او پای دواړو له خوا نیمګړې نسخه ده چې ۱۳۱ پاڼې یې پاتې دي.

۳۴ ـ د ملا اختر بیاض دی چې د رحمان بابا د اشعارو چاپ یکې شته (۱۱۵)

ل : د محترم استاد پوهاند عبدالشکور رشاد په کتابتون کې د رحمان بابا د دیوان نسخې شته چې یوه همه نسخه یې دا ده :

۳۵ ـ د ۱۱۴۵ هـ. ق. کال لیک ده او کامګار خان ختک د نامدار خان زوی

---

(۱۱۱) " د پښتو قلمي نسخې " د لیکوال اثر، خطي.

(۱۱۲) د بورکوي د خطي نسخو فهرست، ۱۹۶۴ ع. ۶۵ مخ.

(۱۱۳) هماغه اثر، ۳۲۹ مخ.

(۱۱۴) ستوده، محمد ابراهیم او عبدالرحمن: " د پښتو د ۱۰۸ قلمي نسخو لنډه پېژندنه"، ۱۳۵۴، ګستنري چاپ، ۲۵ مخ.

(۱۱۵) " د پښتو قلمي نسخې".

داشرف خان لمسي او دخوشال خان ختک کړوسي یوه مثنوي په خپل قلم پرې کښلې او مهر یې پرې لګولی دی.[116]

م: دښاغلي عبدالقدوس نجیب په کتابتون کې یې دا نسخې شته:

۳۶ - د ۱۲۷۹ هـ.ق. کال لیک چې ۱۳۶ پاڼې یې پاتې دي او دپای پاڼې یې نشته.

۳۷ - یوه نیمګړې نسخه ده چې ۵۳ پاڼې یې پاتې دي[117].

ن: دښاغلي محمد حلیم سلیمي په کتابتون کې هم درحمان بابا د دیوان دوې نسخې خوندي دي:

۳۸ - خطاطي یې انعام نومیږي چې په ۱۱۷۶ هـ. ق. کال یې کښلې ده، دواړه دفترونه یې بېل - بېل ګڼهل شوي دي چې ټولې پاڼې یې ۱۳۴ دي.

۳۹ - د ۱۱۹۹ هـ. ق کال په شاوخوا کې کښل شوې، د پای لخوا نیمګړې ده او ۷۲ پاڼې یې پاتې دي[118]

س: دښاغلي زلمي هیوادمل په کتابتون کې درحمان بابا د دیوان لاندېنۍ نسخې خوندي دي:

۴۰ - د ۱۲۱۲ هـ. ق کال لیک چې ۸٤ پاڼې لري.

٤١ - یوه زړه بې تاریخه نسخه چې ۲۰۰ مخه لري.

٤٢ - درحمان بابا د شعرونو یوه انتخابي مجموعه چې ۱۶ پاڼې لري[119]

ع: دلیکوال په کتابتون کې درحمان بابا د دیوان دالاندې نسخې خوندي دي:

٤٣ - دملا قمردین په خط لیکل شوې نسخه ده چې د سرخو پاڼې یې لوېدلې

---

(116) دمحترم استاد، پوهاند عبدالشکور رشاد یادداشت چې په خاصه لوربېنه یې راسپارلی دی.

(117) "دلیبنتو قلمي نسخې" ښاغلي نجیب صاحب په ډېره مینه دخپل کتابتون نسخې دمعرفي په غرض راسپودلې چې په دې وسیله مننه ترې کوم.

(118) "لیبنتو قلمي نسخې" دښاغلي سلیمي صاحب هغه سخاوتمندي چې دخپل خاني کتابتون دنسخو په راسپودلو کې یې کړې ده ډېره مننه ورڅه.

(119) "لیبنتو قلمي نسخې". دګران ملګري ښاغلي زلمي هیوادمل لوربېنه ترتعارف لوړه ده ځکه کتابونه مو داسې سره ګډ دي چې داسې وختونه هم پېښېږي چې یو دبل کتاب نه سره بېلوو..

او دپای یو مخ یې نښتی موجود دی. پاڼې یې ۹۱ دي.

۴۴ - بله نسخه ده چې ځینې پاڼې یې ضایع شوې، دا نسخه په یوه دفترګې ترتیب شوې ځو لوې غزلې هم لري چې پاتې پاڼې یې ۸۴ دي.

۴۵ - ددې نسخې هم ځینې پاڼې لوېدلې او ۹۶ پاڼې یې راپاتې دي.

۴۶ - ددې نسخې زیاتې پاڼې نیمې خواشوې او یوازې ۴۷ مخه ترې راپاتې دي.

۴۷ - دا یوه زړه نسخه ده چې پنځوس پاڼې یې راپاتې دي.

۴۸ - د ملا ښایسته خان جونګ چې د رحمان بابا زیاتې غزلې پکې چاپ شوې او خوندي دي.[۱۲۰]

له دې سره - سره بیا هم دا یو ټینګ احصائیه یوه ډېره لنډه ګڼل او نیمګړې احصائیه ده ځکه د بابا د دیوان ډېرې نورې نسخې هم شته چې علاقمندانو یې ساتلې دي، ما د ټولو احصائیو په هیله دا شمېره وړاندې کړه.

چاپي نسخې:

لکه څرنګه چې د رحمان بابا د دیوان قلمي نسخې ډېرې دي همداراز ددې دیوان چاپونه هم له پخوا راهیسې روان دي او په لسها وُځله خپور شوی دی.

ددې دیوان تر ټولو زړه چاپي نسخه چې ما لیدلې ده په ۱۲۸۰ ه.ق. کال کې د بمبې چاپ نسخه ده چې په ښه صحافت خپره شوې ده[۱۲۱]

او تر ټولو ښه چاپي نسخه یې چې ډاکټر مکینزي او د "رحمان بابا" د کتاب بې نومه مؤلف د رحمان بابا د دیوان لومړۍ چاپي نسخه ګڼلې، هغه نسخه ده چې مولوي احمد

---

(۱۲۰) "د پښتو قلمي نسخې" په دې نسخو کې دوې نسخې ګران ملګري ښاغلي احسان الله آرینزي راښیلې چې کور ودانی ورته وایم.

(۱۲۱) دا نسخه د ښاغلي زلمي هیوادمل په کتابتون کې خوندي ده.

د ټنګي دخو نسخو له مخې ترتیب کړې او په ۱۸۷۷ ع. کال په لاهور کې پادري هیوز چاپ کړې ده[۱۲۲]

ددې دیوان یوه بله زړه چاپي نسخه دحیدري مطبعې چاپ ده چې دقاضي فتح محمد په اهتمام خپره شوې ، په ۱۸۸۳ کال کې یوځل په بمبئي او دوه ځل په ډیلي کې چاپ شوې او ترهغه وروسته یې چاپونه له شمېره اوړي . یوه ډېره نفیسه نسخه یې چې په ښکلي خط کښل شوې په ۱۳۲۸ ش. کال پښتوټولنې داستاد بېنوا په زیار خپره کړه او یو بل انتقادي متن یې د پښتو پښتو اکېډمۍ په ۱۹۶۳ ع . دارواښاد مولانا عبدالقادر په سریزه خپور کړ او هم یې هم دې اکېډمۍ له منظومې اردو ترجمې سره یو متن خپور کړ[۱۲۳].

چاپي انتخاب :

درحمان بابا د دیوان چاپي انتخاب د ده تر ټولو چاپي نسخو وړاندې دي ځکه لومړی ځل د ده غزلې آلماني ختیځ پوه ډورن په خپل "خرستوماتیا" نومي کتاب کې چې دپښتو ادبیاتو انتخابي مجموعه ده په ۱۸۴۷ ع. کال په پترزبورګ کې خپرې کړې[۱۲۴] بیا د ده غزلې انګریزي ختیځ پوه میجر راورټي په ۱۸۶۰ ع. کال په خپل "ګلشن روه" نومې مجموعه کې نشر کړې[۱۲۵] او بیا پادري هیوز په "کلید افغاني" کې د رحمان بابا د دیوان غزلې انتخاب کړې چې یو چاپ یې د ۱۸۷۲ ع. کال دی[۱۲۶].

همدا راز په "جشن ویروزی"، "ګلشن لوروزی"، "بهار ګلشن" او دقاضي میر احمد شاه رضواني په "بهارستان" او "شکرستان" کې هم د ده د دیوان انتخابات شوي او په دې سربېره په ډېرو پښتو مجموعو کې د رحمان بابا ملکوتي وېناوې خپستلې شوي او خپرې شوې دي.

---

(۱۲۲) د قلمي نسخو کتلاګ ، ډاکټر میکنزي ، ۸۵ مخ . رحمان بابا ، ۲۲ مخ .
(۱۲۳) د رحمان بابا د یو شمېر چاپي نسخو د معرفي لپاره وګورئ : پښتو کتاب سوده ، دلیکوالکي اثر .
(۱۲۴) وګورئ ، خرستوماتي .
(۱۲۵) وګورئ : ګلشن روه ۱-۳۰ مخونه .
(۱۲۶) وګورئ : کلید افغاني .

اخځونه

۱ ـ افضل خان ختک : "تاریخ مرصع"، مقابله ـ تصحیح او نوټونه د دوست محمد خان کامل مومند ۱۹۷٤ ع. یونیورسټی بک ایجنسي ـ پېښور .

۲ ـ حافظ رحمت خان : "خلاصة الانساب" د محمد نواز طائر دیباچه او ترجمه، ۱۹۷۳ع. پښتو اکیډمي ـ پېښور .

۳ ـ خواجه نعمت الله هروی : "تاریخ خان جهانی و مخزن افغانی"، تصحیح او تنقیح د سید محمد امام الدین، ۱۹۶۰-۶۲ ع. ایشیاټک سوسائټي ډاکه (په دوو ټوکونو کې).

٤ ـ محمد هوتک : "پټه خزانه"، د استاد حبیبي سریزه او سمون، ۱۳۲۳ ش پښتو ټولنه کابل

۵ ـ محمد هوتک : "پټه خزانه" (عکسي چاپ)، د استاد حبیبي نوې سریزه، ۱۳۵٤، د پښتو د پراختیا او پیاوړتیا آمریت، کابل.

۶ ـ ښایسته خان : "د ملا ښایسته خان جونګ"، د دوو لسمې پېړۍ لیک، د لیکوال کتابتون

۷ ـ حبیبي، پوهاند عبدالحی : "پښتانه شعراء" (لومړی ټوک)، ۱۳۲۰ ش، پښتو ټولنه، کابل

۸ ـ حبیبي، پوهاند عبدالحی : "افغانستان در عصر گورگانی هند" ۱۳٤۱، تاریخ ټولنه .

۹ ـ حبیبي، پوهاند عبدالحی : "د پښتو ادبیاتو تاریخ" (دوهم ټوک)، ۱۳٤۲، پښتو ټولنه ـ کابل

۱۰ ـ حبیبي، پوهاند، عبدالحی : "د افغانستان پېښلیک"، د پوهنې د کتاب خپرولو موسسه، ۱۳۵۳ ش کابل

۱۱ - حافظ مرغزی: "شهنامهٔ احمد شاه ابدالی"، پښتو اکېډمي، ۱۹۶۵ ع. پېښور.

۱۲ - کامل مومند: "رحمان بابا"، ادارهٔ اشاعت سرحد، ۱۹۵۸ ع. پېښور.

۱۳ - عبدالصمد خان: "رحمان بابا شاعر انسانیت"، د اثر په سریزه، ۱۹۷۴ ع. پېښور.

۱٤ - بې نومه مؤلف: "رحمان بابا" محکمهٔ نشر و اشاعت قبایل.

۱۵ - ظفر کاکاخیل، سید بهادر شاه: "پښتانه د تاریخ په رڼا کې" یونیورسټي بک ایجنسي ۱۹۶۵ ع. پېښور

۱۶ - حبیبي، پوهاند عبدالحی (تصحیح او سریزه): "د خوشال خان خټک مرغلرې" طلوع افغان ۱۳۱۷ کندهار

۱۷ - کامل، دوست محمد (سریزه او سمون): "کلیات خوشال خان خټک"، ادارهٔ نشر و اشاعت سرحد، ۱۹۶۰ (دوهم چاپ) پېښور.

۱۸ - رسا، سید رسول (سریزه او ترتیب): "ارمغان خوشال"، یونیورسټي بک ایجنسي، پېښور.

۱۹ - بېنوا، عبدالرؤف (سریزه او سمون) "د رحمان بابا دیوان"، پښتو ټولنه، ۱۳۲۸، کابل

۲۰ - عبدالقادر، مولانا (سریزه): "دیوان عبدالرحمن"، پښتو اکېډمي ۱۹۶۳، پېښور.

۲۱ - عبدالمجید، پروفیسر (سریزه): "دیوان عبدالرحمن مع رباعیات دیوان عبدالحمید"، صابر الکټرک پریس - لاهور.

۲۲ - غروال، څېړنیار محمد عارف (سمون): "د رحمان بابا دیوان" (همدا متن) لاسکښلې نسخه

۲۳ - خادم، قیام الدین (ټولوونکی) "روهي ګلونه"، پښتو ټولنه ۱۳۲۶ کابل.

۲٤ - حبیبي، پوهاند عبدالحی (سریزه او سمون): "د عبدالقادر خان خټک دیوان"، طلوع افغان ۱۳۱۸ کندهار.

۲۵ - عظیم: "دیوان عظیم"، ۱۳۳۳ هـ.ق. مطبع اسلامیهٔ لاهور.

۲۶ - بخاري، خیال (ترتیب او تدوین): "دیوان نجیب"، پښتو اکېډمي، ۱۹۷۲، پېښور.

۲۷ - دارمستتر: "د پښتنخوا د شعر هار و بهار"، د پاریس د ختیځ ټولنه، ۱۸۸۸ ع. پاریس.

۲۸ - همېش خلیل (ترتیب او سریزه): "دیوان هجري" ۱۹۵۸ ع. پېښور.

اوده پنځوسم

۲۹ ـ همېش خليل (ترتيب او سريزه) : " دېوان عبدالقادر خان خټک "، ۱۹۷۲ ع . پېښور .

۳۰ ـ دېوان خيبري دېوان ، دارګ د کتابتون قلمي نسخه .

۳۱ ـ عبدالقادر ، مولانا (سريزه) : " دېوان مصري خان ګګياني ". پښتو اکېډمي ـ پېښور

۳۲ ـ بخاري ، خيال (ترتيب او تدوين) : " دېوان معزالله خان مومند " ۱۹۵۸ ع . پښتو اکېډمي پېښور

۳۳ ـ همېش خليل (سريزه او ترتيب) : دېوان معزالله خان مومند "، ۱۹۶۱ پېښور .

۳۴ ـ همېش خليل (سريزه او ترتيب) : " دېوان کاظم خان شيدا "، ۱۹۶۵ ع . پېښور

۳۵ ـ بېنوا ، عبدالرؤف (سريزه او ترتيب) : " د کاظم خان شيدا دېوان " ۱۳۳۱ کابل .

۳۶ ـ همېش خليل (سريزه او ترتيب) : " دېوان بېدل " ۱۹۵۷ ع . پېښور

۳۷ ـ همېش خليل : " د ورکه خزانه " (لومړی ټوک) ، ۱۹۶۰ ع . پېښور

۳۸ ـ بېنوا . عبدالرؤف (ترتيب او سريزه) : " د پير محمد کاکړ دېوان "، ۱۳۲۵، پښتو ټولنه کابل

۳۹ ـ " د شمس الدين کاکړ دېوان " ۱۳۳۳ ، پښتو ټولنه کابل .

۴۰ ـ " د خان بارکزي دېوان " ۱۳۳۶ ، پښتو ټولنه کابل .

۴۱ ـ " د عبدالغفار هوتک دېوان " ، قلمي نسخه .

۴۲ ـ اثر ، عبدالحليم : " تبر هېر شعران " ، ۱۹۶۳ ع . پښتو اکېډمي ، پېښور .

۴۳ ـ همېش خليل (سريزه او ترتيب) : " دېوان قنبر علي خان ".

۴۴ ـ دورن (ټولونکی) : " خرېستو ماتيا " ، پترزبورګ ، ۱۸۴۷ ع .

۴۵ ـ راورټي ، مېجر (ټولونکی) : " ګلشن روه " ، ۱۸۶۰ هرتفورډ .

۴۶ ـ هيوز ، پادري (ټولونکی) : " کليد افغاني " ، ۱۸۷۲ ع . لاهور .

۴۷ ـ محمد آصف خان : " تاريخ رياست سوات " ۱۹۵۸ ع . سوات .

۴۸ ـ خان غازي کابل (قلمي يادداشت) : " کتابخانه رضا " ، د استاد بېنوا کتابتون .

۴۹ ـ سيال کاکړ ، پروفېسر ولي محمد خان : " پښتو نسخې " ـ د سيال کاکړ د خاني کتابتون د نسخو معرفي "

لاسکښلي نسخه .

۵۰ - بورکوي : " د افغانستان خطي نسخې " ، ۱۹۶۴ ع .

۵۱ - میکنزي ، ډاکټر : " د برتانوي ناپوګانو په کتابتونو کې د خطي نسخو کتلاک " (د دې کتاب ښېښه متن ګران ملګري عنایت الله محرابي راته ژباړلی) .

۵۲ - عبدالغني ، دکتور : " احوال و آثار میرزا عبدالقادر بیدل " ژباړن میر محمد آصف انصاري ، کابل پوهنتون ، ۱۳۵۱ .

۵۳ - " کلیات بیدل " ، د پوهنې وزارت ، کابل .

۵۴ - تجدد ، مهین جهانبګلو : " سماع در سلسلهٔ هو " ۱۳۵۱ ، تهران .

۵۵ - اڅکزی ، محمد جعفر : " ونډر " ۱۹۵۹ ع . کوټه .

۵۶ - عجب خان د چکګي : " سوانح عمري د ملا عبدالرحمن " (فولکلور کیسه) ، لاهور .

۵۷ - ښتیني ، صدیق الله : " د پښتو نسخو فهرست " ، هیواد (ورځپا ڼه) ، ۱۳۵۶ ، اسد او سنبلې ګڼې .

۵۸ - ستوده ، محمد ابراهیم او عبدالرحمن : " د پښتو د ۱۰۸ قلمي نسخو لنډه پېژندنه " ۱۳۵۴ ، ګستنري چاپ د کابل پوهنتون کتابتون .

۵۹ - هیوادمل ، زلمی : " فرهنگ زبان و ادبیات پښتو " . لاسکښلې نسخه .

۶۰ - رفیع ، حبیب الله : " عبدالوهاب اڅکزی " زیری ، ۱۳۵۶ ، د جوزا ۱۳ ګڼه .

۶۱ - رفیع ، حبیب الله : " د پښتو نخوالي تذکرې " ، افغانستان اکاډمي ، د تاریخ او ادب ټولنه ۱۳۵۰ کال .

۶۲ - رفیع ، حبیب الله : " ادبي ستوري " (لومړی ټوک) ، پښتو ټولنه ، ۱۳۵۳ ، کابل .

۶۳ - رفیع ، حبیب الله : " د پښتو قلمي نسخې " ، وږمه ، نولسم کال ، لسمه ګڼه ، ۱۳۵۴ ش .

۶۴ - رفیع ، حبیب الله : " د پښتو خطي نسخې " (په نړۍ کې د پښتو خطي نسخو معرفي) ، قلمي .

۶۵ - رفیع ، حبیب الله : " د پښتو کتاب بنود " ، قلمي .

د متن نسخې

د رحمان بابا د دیوان د انتقادي متن په برابرولو کې له دغو چاپي او خطي نسخو څخه کار اخیستل شوی دی:

رحمان بابا د دیوان د دغه انتقادي متن په تیارولو کې له څلورو چاپي نسخو، شپاړسو خطي نسخو، خریستوماتي یا د دوو نورو مجموعو او د شوروي اتحاد څخه د راغوښتل شویو میکروفلم څخه کار اخیستل شوی دی. کوم څرګند توپیر چې په کومه نسخه کې په نظر راغلی یا کوم نوی غزل او نوی بیت موندل شوی دی په لمن لیک کې د هغې نسخې حواله ورکړل شوې ده. دغو نسخو ته مو د مصحف نوم نه دی ورکړی ترڅو محققین او لوستونکي له زیاتو خنډونو سره مخامخ نه شي، مثلاً د پښتو ټولنې نسخې مو د "پ"، د اطلاعاتو او کلتور د خطي کتابخانې نسخې مو د "خ" نسخو په نامه او د پېښور چاپي نسخو ته مو د "پ.پ" یعني پښتو اکېډمۍ چاپ، "ق.ك" یعني قدیمي کتابخانې چاپ او "ق" یعني قصه خوانۍ چاپ نوم نه او د پښتو ټولنې د بېنوا صاحب له خوا چاپ شوي دیوان ته مو د "ب" چاپ نوم ورکړی دی. دغه انتقادي متن مولکه د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوي دیوان غوندې په یوه دفترګې ترتیب کړی او د پښتو ټولنې د مسلکي غړي او ځوان

خطاط ښاغلي نصير "هنر" پښتون له خوا خطاطي شوی دی.

ددې د پاره چې د رحمان بابا د دیوان د دغه انتقادي متن محترم لوستونکي له دغو چاپي او خطي نسخو سره سم بلد شي هره نسخه په ځانګړې توګه معرفي کېږي:

د کابل د پښتو ټولنې چاپ :- د دغې نسخې کچه ۱۰X۱۵ سانتي متره ده او په کوچنۍ قطع چاپ شوې ده د دغې نسخې مصحح، مدون او مقابله کوونکی استاد بېنوا دی چې د ښاغلي عزيز الدين وکيلي له خوا خطاطي شوې او په ۱۳۲۸ کال کې د کابل د عمومي مطبعې په آفست کې چاپ شوې ده. مقدمه هم د استاد بېنوا له خوا پرې ليکل شوې چې د رحمان بابا د ژوند ګلوې په باب خورا په زړه پورې مواد لري.

د دغه چاپي ديوان ټول "۲۶۰" مخونه دي چې (۱۳۰) پاڼې کېږي، په دغه ديوان کې (۳۳۸) پارکي راغلي دي او د ټولو بيتونو شمېر يې (۳۸۵۳) دی. د دغه نسخه د رحمان بابا د نورو چاپي او خطي نسخو پر خلاف په يوه دفتر کې ترتيب او چاپ شوې ده.

د پېښور د پښتو اکېډمۍ چاپ :- کچه يې ۲۰X۱۲ سانتي متره ده. د دغه چاپي ديوان د لومړي ځل له پاره د ۱۹۶۳ ع. کال د جولايي د مياشتې په دېرشمه نېټه د هغه وخت د پښتو اکېډمۍ د مشر مولانا عبدالقادر په تمهيد چې د ۱۳۶۸ هـ. کال د صفر المظفر د مياشتې په ۱۸ نېټه يې چې د ۱۹۴۸ عيسوي کال د دسمبر له شلمې نېټې سره برابره ده کښلی، چاپ شوی دی د رحمان بابا دغه نسخه په دوو دفترونو کې چاپ شوې چې د مخونو شمېر يې (۲۸۵) ته رسېږي او مقدمه يې د الفبا په ترتيب ورسره چاپ شوې ده.

په دغه ديوان کې (۳۴۴) پارکي راغلي دي چې ټول (۳۷۰۰) بيته دي.

د پیښور قدیمي کتابخانې چاپ :- د رحمان بابا د دغه چاپي دیوان کچه ۲۴×۱۵ ـ سانتي متره ده، د پیښور د کالج د پروفیسر عبدالمجید او شاه افضل صاحب په سرېزو په (۱۷۷) مخونو کې د پیښور د قصه خوانۍ د تاجرانو حاجي فضل احمد او حاجي عبدالرحیم له خوا چاپ شوی دی. د چاپ نېټه یې نه ده معلومه، د پاڼو شمېر یې (۳۴۷) او د بیتونو شمېر یې (۳۷۹۴) دی، دغه نسخه هم په دوو دفترونو کې ترتیب او چاپ شوې ده.

د پیښور قصه خوانۍ چاپ :- د دغې چاپي نسخې کچه هم ۲۴×۱۵ سانتي متره ده چې په ۱۹۲۰ عیسوي کال کې چاپ شوې او د مخونو شمېر یې (۱۸۴) دی، په دغه نسخه کې ټول (۳۲۱) پاڼې راغلي او د بیتونو شمېر یې (۳۶۰۳) دی، د دغه چاپي دیوان هم په دوو دفترونو کې ترتیب او چاپ شوی دی.

د پښتو ټولنې د کتابتون خطي نسخې :- د پښتو ټولنې په کتابتون کې د رحمان بابا د دیوان درې خطي نسخې او یو قلمي جونګ چې د رحمان بابا یو شمېر غزلې هم پکې دي شته چې په هره نسخه به بېلا بېل ډول خبرې کېږي.

د "پ" لومړۍ نسخه :- د "پ" د کتابتون د لومړۍ نسخې کچه ۲۳×۱۳ سانتي متره ده دا نسخه د سر او پای له خوا بشپړه ده، د مخونو شمېر یې (۲۵۱) او د پاڼو شمېر یې (۳۱۴) دی، دغه نسخه د شاه زمان د سلطنت په مهال کې لیکل شوې ده.

د "پ" دويمه نسخه :- د "پ" په کتابتون کې د رحمان بابا بله نسخه هم شته چې د دويمې نسخې په نامه نومول شوې ده ، د دغې نسخې کچه ۲۶ X ۱۴ سانتي متره او د مخونو شمېر يې ۱۴۱ دی ، د خطاطي کال او د خطاط نوم يې نه ښکاري . دا نسخه نيمګړې ده او ټول ۲۴۹ پاڼې يې پکې راغلې دي .

د "پ" دريمه نسخه :- د "پ" د کتابتون دغه نسخه هم د سر او پای له خوا نيمګړې ده د مخونو شمېر يې ۱۳۱ او د پاڼو شمېر يې ۱۵۲ ته رسېږي او کچه يې ۱۶ X ۱۴ سانتي متره ده .

د کابل پوهنتون د کتابتون نسخه :- د کابل پوهنتون په لوی کتابتون کې هم د رحمان بابا د ديوان يوه قلمي نسخه شته چې د دغه انتقادي متن په تيارولو کې استفاده ترې شوې ده ، د دغې نسخې کچه ۱۵ X ۷ انچه او د خطاطي کال يې نه دی معلوم خو د ملا کمال د ملاوي له خوا ليکل شوې ده ټول مخونه يې طلايي او سره چوکاټونه لري . د پاڼو شمېر يې ۱۴۴ دی چې ټول ۲۸۸ مخونه کېږي .

د اطلاعاتو او کلتور د خطي کتابتون خطي نسخې :- د اطلاعاتو او کلتور د وزارت په خطي کتابتون کې د رحمان بابا د ديوان پنځه قلمي نسخې شته چې د دغه انتقادي متن په تيارولو کې استفاده ترې شوې ده او په ترتيب سره خبرې پرې کېږي :

د "خ" مصوره نسخه :- د دغې نسخې کچه ۱۸ X ۱۲ سانتي متره ده د ليک د ول يې نسخ دی د پاڼو شمېر يې ۱۸۳ ته رسېږي چې ټول ۳۶۶ مخونه کېږي ۲۹۸ غزلې او دوه مخمسه لري ، پښتې يې کېږه ، (۳۲) ښکلي عکسونه او يو نيم مخ نقاشي لري ، په کشمير کې د ملاولي په قلم ليکل شوې ده .

د "خ" لومړۍ نسخه :- د "خ" دغې نسخې کچه ۱۳X۱۹ سانتي متره او د لیک ډول یې نسخ دی ، د خرمنې پښتې لري.

د پاڼو شمېر یې (۱۶۰) دی چې (۳۲۰) مخونه کېږي (۳۵٤) غزلې او دوه مخمسه لري دغه نسخه په ۱۳۲۷ کال په کشمیر کې لیکل شوې ده.

د "خ" دویمه نسخه :- د خطي کتابتون د دغې نسخې کچه ۲۱X۳۳ سانتي متره او د لیک ډول یې نستعلیق دی

د پاڼو شمېر یې (۱۱۹) دی چې ټول ۳۳۸ مخه کېږي ۳۰۸ پارچې او دوه مخمسه لري، پښتې نه لري او لیکونکی یې معلوم نه دی.

د "خ" دریمه نیمګړې نسخه :- د خطي کتابخانې د دغې نسخې لیکونکی نه دی معلوم. د سر او پای له خوا نیمګړې ده کچه یې ۱۷X۲٤ سانتي متره او کاغذي پښتې لري. د لیک ډول یې نسخ او ۵۶ پاڼې لري چې ۱۱۲ مخه کېږي او ټول (۱۸۰) پارچې پکې راغلې دي.

د "خ" څلورمه نسخه :- د خطي کتابتون د دغې نسخې لیکونکی هم نه دی معلوم. د لیک ډول یې نستعلیق او کچه یې ۱۳X۲۱ سانتي متره ده ، پښتې یې کاغذي او د پاڼو شمېر یې ۱۷٤ دی چې ټول ۳٤۸ مخه کېږي ، ۳۲۹ پارچې پکې راغلې دي یو مینانور لري او د هر غزل له پیل سره د بېر سنګلې او په زړه پورې ګل کاري شوې ده.

د زلمي هېوادمل نسخې : له ښاغلي زلمي هېوادمل سره هم د رحمان بابا د دیوان دوې قلمي نسخې شته چې د دغه

انتقادي متن په تيارولو کې کار ترې اخيستل شوی دی او په لاندې توگه خبرې پرې کېږي:

لومړۍ نسخه :- د دغه نسخې کچه ۱۷ X ۱۴ سانتي متره ده، ټولې ۷۴ پاڼې لري چې ۱۴۸ مخه کېږي. خطاط يې نه دی معلوم او په ۱۲۱۲ هـ. ق. کې ليکل شوې ده.

دويمه نسخه :- دغه نسخه ډېره زړه ده (۲۰۰) مخه لري او په هر مخ کې يې معمولاً (۱۸) بيته ليکل شوي دي چې په دغه حساب يې ټول بيتونه ۳۶۰۰ ته رسېږي.

د حبيب الله رفيع نسخې :- د ښاغلي حبيب الله رفيع په شخصي کتابتون کې هم د رحمان بابا د ديوان څلور خطي نسخې شته چې په دغه انتقادي متن کې استفاده ترې شوې ده چې دوې نسخې د ښاغلي احسان الله آرينزي له خوا ورکړل شوي دي او په لاندې توگه خبرې پرې کېږي:

لومړۍ نسخه :- يوه زړه نسخه ده سر او پای نه لري، د خطاط نوم او د ليکلو کال يې نه معلومېږي. د مخونو شمېر يې (۱۹۰) ته رسېږي، په هر مخ کې يې معمولاً پنځلس بيته راغلي دي د دوو دفترونو په وليشر ليکل شوې ده او کچه يې ۱۷ X ۲۱ سانتي متره ده.

دويمه نسخه :- د ښاغلي رفيع د کتابتون دغه نسخه هم زړه ده. د سر او پای پاڼې يې نشته. ترلاسه شوي مخونه يې ۱۷۴ دي. هر مخ يې ۱۴ بيتونه لري. ټول شعرونه يې په يوه دفتر کې راټول شوي

پنځم شپېتم

او د دوو دفترو وېش نه لري . تر ټولو نسخو زياتې غزلې لري او تقريباً يوه وتلې نسخه بلل کېدای شي . کچه يې ۱۷,۵ X ۲۱ سانتي متره ده .

دريمه نسخه :- د ښاغلي رفيع د کتابخانې د دغې نسخې د سر خو پاڼې لوېدلي دي . خطاط يې د ملا حسن زوی ملا قمر الدين دے . مخونه يې ۱۸۲ دي . او په هر مخ کې يې ۱۹ بيتونه راغلي دي . دغه نسخه په دوو دفترونو کې ترتيب شوې ده . ځينې زيات بيتونه هم لري او کچه يې ۱۵ X ۲۵ سانتي متره ده .

د ملا ښايسته خان جونګ : د ښاغلي رفيع په کتابتون کې د ملا ښايسته خان يو قلمي جونګ هم شته چې د رحمان بابا ځينې غزلې پکې راغلي دي او د دغه انتقادي متن په برابرولو کې استفاده ترې شوې ده .

خېړنيار محمد عارف غروال

اووه ښپېتم

د پاړکو لاربنود

د لومړیو مسریو د لومړیو تورو له مخې

ترتیبوونکی: حبیب الله رفیع

د دې لپاره چې د رحمان بابا د دیوان عنعنوي دود هم ساتل شوی وي، په دې لاربنود کې د هغو غزلو مسریو ته چې د دیوان په زړو چاپونو کې په دوم دفتر کې راغلي دستوري (*) نښه شوې او په دې ترتیب د لومړي او دوهم دفتر ویش سره شوی او هغه غزلې چې نوې موندلې شوې له مسرې سره یې کوچنۍ دایره (٥) کښنله شوې ده چې نوې موندل شوې غزلې په نښه کړي.

آ

مخ

آشنايي بده بلا ده آشنا مه شي	۲۴۲
آفرين د عاشقانو په همت	۴۰

ا

اعتقاد به په دنيا کوې ترکومه	۱۷۰
اورنګ زيب او شاجهان غوندې اشراف	۷۹
* اورنګ زيب چې آرايش د تخت وتاج کا	۱۹
اوښکې نه لري حساب زما د سترګو	۱۲۲
اومه کله دي پاخه والي واعظ	۷۶
○ اې د نفس او د حرص په هوا لېوه	۲۸۵
اې زما د زړه آرام راشه راشه	۱۵۵
اېښې مې په سر دی ستا د مخ د مينې ګل	۸۸

ب

بادشاهانو که قصرونه کړل بنياد	۴۶
* بادشاهي لري هر يو غلام د ستا	۱۲
* باره وتره هله کښت، زراعت کړه	۱۵۲
بداختر به نېک اختر نشي هرګز	۶۹
* بدلوې په دنيا دين او ايمان ولې؟	۲۵۴
○ بلبلان که له ګلزاره مومي حظ	۷۷
* بوصل تو مارا کجا هاته هے	۲۷۶

* بیا دې مخ دی جار و تلی څه بلا شوه ۱۷۷
* بیا دې نوې شراب څښلي دي پوهېږم ۰۹۷
بیا مې زړه د تورو زلفو مسخر شه ۱۵۸
* بېلتانه دې هسې خوار کړم زما دل ۴۱

پ

* پاڅه یو ځلد سېراب دعشق په جام شه ۱۵۹
ه پټ پناه مې په خاطر لګی اوروونه ۱۷۵
* پس له مرګه که څوك ارت غواړي ځیل ګور ۶۵
* پوره بدن را ښکاره شو سبکتنه مز ۵۶
* په امید د ګاندهٔ ورځ زړور مه شه ۱۶۰
ه په اول کی تا دعشق وهلي لاقې ۲۴۵
* په بزرګه دخغه پاك پروردګار ۵۰
په پیریه کې چې هوس دی ناب کړې ۲۱۷
په تندی چې آتش بل کړ مدام شمع ۷۷
* په حالت د عاشقانو نظر بویه ۱۷۹
* په ځوانۍ کې بد دماغه بدګمان یې ۲۷۱
* په خاطر باندې مې ستا دغم غبار دی ۱۸۸
* په خاطر مې غلبه شول ستا غمونه ۱۷۴
* په دنیا کې که څه کار دی خود بین دی ۲۰۰
* په دنیا کې که هر څو وبله پیوند وي ۲۶۲
* په دنیا کې له دنیا ګوښه کنار شه ۱۵۷

په دنیا کې مخ د یار دی نور څه نشته ١٣٦

په دوران مې هسې رنګ دلبر پیدا شه ١٥٥

په ښادۍ ښاد شوی نه یم د هیچا ١١

په ښایست زما یار نه دې خبر څوک ٨٥

* په ښه خوی له بدخواهانو بې پروا یم ١٠١

* په طلب د هر و یا نو سرګردان دی زما زړه ٤٣

په ظاهر صورت چې ستا د در ګدای دی ٢٠٩

* په لمبه کې مې مدام ٩٣

په نامه د هغه خدای مې دا بیان دے ١٩٥

په نظر د بې بصر ٥٩

* په نور څه پسې بې خدایه ژاړې ولې؟ ٢٥٥

* په ورځ ناست یې بې طلبه ١٢٨

* په هر ځاے چې ستا تماشې شیوه ګرې ٢١٢

* په هر زړه چې د یار مینه شي غالبه ١٣١

په یوه ذره به ورې یا به موړې ٢٧٠

په یوه غمزه د سترګو یې فنا شوم ١٠٠

ت

تا چې په دا تورو سترګو وکاته وماته ١٣١

تا چې رنګ د میو ورکړ و لبانو ١٢٤

تا چې مخ د پرې سترګې د آهو کړې ٢٢٤

* تا خو زده زما د زړه له احتیاجه ١٣٧

* تبسم مې د وګړي په روزګار شي ۲۳۰
* ترا بدې ورځې پورې په جفا کړې ۲۱۷
ترحد تېره شوه په یار پسې ژړا زما ۲٤
ترهغه حده پورې ته بد سړی شوم ۱۰۰
* تل به نه وي شګفته ګلزار د حسن ۵۵
* تل دې ستا د خواب آلودو سترګو خواب وي ۲۵۹
o تل ژړا فریاد کړم د دلبر پر آستانه ۱۷۲
* تور لېمه مې د فراق په ژړا سپین شول ۹۲
ته په هره ګړۍ غم د سیم و زر خورې ۲۱۵
ته چې خپله بې عقلي هوښیاري بولې ۲۵۵
ته چې ما ته وایې چې په چا باندې شیدا یې؟ ۲۶۷
* ته چې ما ته وایې چې په څه کوې ژړا ۱۰
* ته چې هسې ګاه یې ترش ګاه یې خندان ۱۱٤
* ته شما یې شکر لبه ۱۲۹
ته ناحق په ما کینه کړې کینه نه که ۱
تېر شو په دا طمع په در ستا عمر زما ۲۸۲
* تېر شو در ستا عمر زما په دا هوس ۷۱

چ

چا چې کړې د دنیا و ته اسرې دي ۲۱۱
* چا چې لمر وي په خپلو وینو وللی ۲۲۷
* چې امید په عمارت د دې جهان کا ۲۲

* چې امید په عمارت د دې د نیا کا	۱۷
چې برهم کا عاشقي د چا مزاج	٤۲
چې پاے بند شو د لیلی په اشتیاق	۸۰
* چې پخته شي آشنایي	۲۶۷
* چې په زره مې تورلحد شي دخپل خاك	۸۲
چې په رود ورسره نه يې براېر	۵۷
چې په سترګو کې يې خار وي شه به خوب کا	۱۸
* چې په مخ باندې دا وسکو يو رقم وي	۲۶۵
چې په نورڅه پورې زره تړي بې خدايه	۱۷۹
* چې په وخت دځنکدن وکاږې ږ یره	۱٤۶
چې پیدا شوه ستا چشمان دا هسې شوخ	٤۶
* چې تر سنګ او تر آهنه يې زره سخت وی	۱۸۶
چې خبر شوم د ساقي د جام له راحه	۱۳۷
* چې خېمه يې د سیلاب په مخ شوه لکه	۱۶۷
* چې دار و د درد و غم دی هغه مې	۲۷٤
* چې دا هسې لاس په لاس دنیا پرېښودې	۲۰۲
* چې د ځنګه مې دلبر په لاس کې جام دی	۱۹٤
○ چې دوې سنځې وې د چا	٤
چې دې زره دی پرې تر لې استوار	۵۱
* چې رته د یار شو نه بې چې رته غم د دل و جان	۱۱۶
* چې سرې له بله بد وايي بد ګوی شي	۲٤٤

چې شهید د تورو سترګو په خنجر شي ۲۳۱

○ چې ښکاره شو رانه راز د یار له پته ۱۶۳

چې علاج کولی نه شي د قسمت څوک ۸٤

* چې غبار د ستا له لارې په خوا ور شي ۲۳۲

چې غرقاب شي تر و چشمان په یم د زړه ۱۵۰

* چې کوتلي وي په تیغ ستا د چشمانو ۱۲٤

چې له تا سره په سر کاندې سودا ۱۵

* چې له سترګو مې خوناب د زړه عیان شه ۱۶۱

* چې له مرګه بې پروا یې په هر دم ۹۸

* چې له نازه پوشیده لرې چشمان خپل ۹۱

* چې مجنون غوندې یو موتی استخوان شي ۲٤۱

* چې مدام د بل وعیب وته نظر کړې ۲۱۸

چې مشغول نه وي د ترکو په جمال څوک ۸۶

* چې مې مینه خدای په تا باندې پیدا کړه ۱۵۱

* چې مې یار ولید په سیمه د اغیار ګډه ٤۹

چې نصیب یې سینه چاکه زړه افګار شه ۱۵۶

چې نظر کړم په قسمت او په نصیب ۳۸

* چې نظر کړم د خوبانو رخسار ته ۱۳۲

چې واده یې که په ډول او په سرنا ۲۸

چې وصال د خپل جانان مې دی موندلی ۲۵۳

چې ویلي مې له تا دي دا حدیث ٤۲

* ما د دهر غم وهلی دی په لته ۱۳۳
* ما د ستا لمن ته اچولی دا خپل ځان دی ۱۹٤
* ما سره سبا لیدلی و د چا مخ ٤٥
* ما وې زه به نه کړم په خوبانو باندې مینه ۱۷۶
* مخ ته که دې لمر وایم د لمر زلفې تار تار نشته ۱۳۵
* مخ د یار شمس و قمر دی وار په یو دے ۲۰۱
* مدام ناست یم وچ ګوګل ستړګې په نم کې ۲٤۹
○ مست د هغه مخ یم چې مستانې لري ستر ګې ۲۸۷
* مغرور مه او سه د عشق په کاروبار کې ۲٤۸
مه غوږ باسه د نا اهلو قیل و قال ۹۰

ن

○ نن نګاه و ما ته راکړ د یار خط ۷۶
* نه رسېږي ستا و حسن و ته حوره ۱٤٥
* نه یم خوښ د سرو ګلونو په سایا زه ۱۵۳

و

* وخت د عیش و طرب تېر شو خزان راغې ۲٤٥
* وخت د نوبهار دی زه جدا له خپله یاره ۱٤۲
* وخوبانو و ته ولې نظر نه کړې ۲۲۶
ورځ چې بده شي عاقل و دانا څه کا ۲۱
* ورځ دې تېره په شومه کړه شپه له خوابه ۱۲۸
ورقونه لټوم د هر مکتوب ۲۸

خود به وران شي د دنيا بازاره ناره ۱٤۹

* خو زما په ورمېږه ماتول شبې لي ۲٦۹

* خوی که په داشان وي دل آزار ستا ۱۳

د

داچي مست په ميو راغى يار د چا دى ۱۸٤

داخه مخ دى منور ٥٤

دا دنيا ده بې وفا ۱۱

* دا ژوندي چي معلومېږي واړه مړه دي ۲۰۸

* داشنا له لاسه ناست يم په زړه ستړى ۲۲۰

* دا يو څو نګه ژوندون دى نه پوهېږم ۹۷

* د بلبل له حاله زده کړه په خزان کي ۲٥۰

د بې درد و همدمي به دي بې درد کا ۱۹

○ د پېږوان غمي دى زيب کا په لبانو ۱۲٦

د خپل ځان له خاکسارۍ نه بلند شوم ۲۸٤

د دلبر و په درګاه ۱۲۷

* د دنيا د سود د پاره غمګين مشه ۱٥۹

د دنيا کاروبار واړه غول دى ۱۹۳

* د بلغه ولېدى يو ځل هغه مخونه ۱۷٥

د زړه حال وتا نه څه وايم په ژبه ۲۸۸

د ساقي په لاس کي جام د ميو ناب دى ۱۸٥

* دستار د به په تمام جهان ور نه کړم ۹۷

* دسکوت په تیغ چې ژبه بریده شي ۲٤٤
دعاشق به چې خپل یاره قرار نه شي ۲٤۳
دعاشق نظر په خوردو په خواب نه دی ۲۰٤
دعشق زخم څه د زخم په شان نه دی ۲۰٤
دغه یار دی دا اغیار ۵۳
دلربا که دخپل حسن مخ عیان کا ۲۸۳
دلرمخ چې ستا لدمخه نه شرمېږي ۲۲۷
دل و دین مې هغې ترکۍ کړ رها ۲۹
دنیا دار د دنیا کار کا زه د دین ۱۱۳
دنیا دار که مستغني په سیم وزر دی ۱۹۰
دوا ره سترګې مې کښې دستا په لور دي ۱۹۱
* دوباره دې را تله نشته په دنیا ۲
* دوصال په هوا والوتې مرغه شوې ۲٦٤
* دوصال شپه مې بدله په بېلتون شوه الغیاث ٤۱
دهجران له ډېره غمه ولې نه مرم ۹٤
○ دهغو چې په هجران شي سینه داغه ۱٦۳
* دهغو چې وبله عمر و محبت وېې ۲٦۰
* دهغې بنا چې لوم محنت آبادوي ۲٦۱

ډ

* ډېر عمر مې تېر کړ بېهوده په زمانه ۱۷۱
ډېر یاران وو دګل خان او جمال خان ۱۱۰

* دېرې خولې زما په یاد شکر خوړې شوې ۲۷۵

ر

راشه مه کوه له ما سره جفا ۷
* راکوي د بېلتون دېره پېغورونه ۱۷۳

ز

○ زړه مدام راته وېل چې ژاړه ژاړه ۱٤٨
* زړه مې بایلو ستا په مهر و محبت کې ۲٤٧
* زړه مې بې له خپل نګاره آرام نه کا ۲۲
زړه مې تراشي د بڼو په تېره نوک ٨۳
* زړه مې ډوب ډوب کړي ستا غم په غلبو کې ۲۵۱
* زړه مې ستا په ذکر و فکر ګلستان دې ۱۹٨
* زړه مې ورکړ و خود رای ته ۱٨۰
زخره واغونده ملا وتړه په جنګ ٨٧
* زلفې دې له ډېرې درازه پای تر سر دي ۱٨۹
* زما او سنکې چې داهسې شست و شو کا ۲۱
* زه بلبل ستا د وصال یم بوستان خو دې ۲۰۲
* زه په سل رنګه راغب ۳۹
* زه تېر شوی یم تر سر ۵٦
زه داهسې دیوانه او مجنون چا کړم ۹٦
* زه د ستا له غمه ژارم وا ره وینې ۲٧۲
* زه دیار په درد و غم کې شادمان یم ۱۰۵

* زه دیار په درد و غم کې غرقاب خوښ یم ۱۰٤
زه عار نه لرم په عشق کې له پېغوره ۱٤٤
زه که لافه د وفا کوم هر چند ٤٨
زه له دې جهانه تلونی په شتاب یم ۱۰۱
زه یو دم د ستا له غمه بې غم نه یم ۱۰۸

ژ

ژوبل ژوبل د ترکانو په نګاه یم ۱۰٦
* ژوندي کاندې د دنیا کاروبار ونه ۱۷٤

س

ساقي پورته شه د میو جام تیار کړه ۱۵۰
○ ساقي راکړه ته وما ته جام د رقص ۷٤
* سپین رخسار و مشکین خال دې وبله ضم دي ۱۹٤
سپین مخونه تور کوډي شي په پېري کې ۲۵۲
ستا په خبر نه دي خوبان لېدلي ما ۲۷
* ستا په عشق کې دروغژن یم سر تر سره ۱٤۳
ستا په عشق کې هسې خلاص یم له شعوره ۱٤۷
* ستا په مخ کې چې حساب د جمال نشته ۱۳٤
* ستا جفا تر حد پهور ته ده صنمه ۲۷۸
ستا د تورو سترګو په یادداشت مې اوښکې اوري ۲۱٤
ستا د عشق حرفونه تور نه دي ګلګون دي ۱۹۹
* ستا د مینې ګوهر نشته په هر آب کې ۲٤٦

* ستا دې خواب آلودو سترګو خواب راتښتولی ٩٦
ستا له رحمه به زه ولې نا امیدی کړم ٢٨٦
* ستا له غمه مې په سر کې هسې شور دی ١٩١
* ستا له غمه مې په مخ باندې ولې دي ٢١١
* ستا له لاسه په ما جور دی که داد دی ١٨٧
* ستا وصال دی را ښلی زما روح ٤٤
* سر زما سامان زما، ځارشه ترجانان زما ٢٦
○ سر مې په کار نه دی چې یې ستا تر سر قربان کړم ٩٥
* سل ځله که وخوري ناصحان ځیګر زما ٢٥

ش

○ شمع د دلبر سترګې عاشق پرې پروانه ١٧٠

ښ

* ښخ مې ستا د ښو غشي په سینه دي ٢٠٣
ښه ده ښه ده دا د نیا ٥

ص

* صبحدم چې هغه یار را باندې راشي ٢٢٨
* صبح و شام مې لاس نیولي دي دعا کړم ٩٦

ط

طمع مه کړه په دنیا کې د نشاط ٧٥

ع

* عاشقان د ناصحانو وینا نه کا ٢٣

اتنایم

* عاشقان دي په اور سوي دي که نه دي ۲۰۷
عاشقی را باندې سورې کړې مرۍ ۲۱۳
عاشقی مې لې په زړه وکړه ګوزر بیا ۳۰
عالمان دي روښنایي ددې د نیا ۱۰

غ

* غمخواري دا هسې چېرې وي غمخوره ۲۱۵
* غم دې هسې غلبه شو په ما باندې ۲۰۰
غواصان که ګوهر غواړي ګوهر دا دی ۱۸٤

ف

* فراموش مې دی دستا په مینه ځان ۱۱٦

ک

* کرد ګلو کړه چې سیمه دې ګلزار شي ۲۲۸
* کشکې زه خاورې ابرې دستا در دروای ۱۸۱
* کله شولا کله خېدا رمی ستا د مخ ٤۵
* کمینې یو نا در کار دی ۱۸۹
که بې ځا یه زړکې نه وښکلي آواز ٦۹
* که پخوا ترآشنا یه وی بیلتون ۱۲۰
که په بخت کم بختان نه ولې خسته دل اغوک ۲۸۳،۸۷
* که په سردغه یار له لاسه سنګ خورم ۹۵
* که په عقل پسې ولاړ م په کار نه شو ۱٦۲
که په قطع د تمام جهان ملک یې ۲۸۷

يواتيايم

	که په ګنج د شاهي فخر شهریار کا	۲۰
*	که په هجر کې څوک ما پوښتي له حاله	۱۶۸
٥	که تر ستوني دې شي ګوټ له جام خاص	۷۳
*	که ترې ولوښته شاهان او سلطانان	۱۱٤
	که ته نه کړې په بل چا باندې غرض	۷٤
	که څوک فخر کا په ننګ او په ناموس	۷۱
	که څوک لاس له سوده وکاږي زیان نشته	۱۳۵
	که څوک یار په جهان غواړي یار دې دا	۱٤
*	که څه وایم له هجرانه وایم څه	۱۳۹
	که خپل زړه غواړې لـه چا	۱۱
*	که د خلقو و نظر ته آدمی دی	۲۱۰
*	که د درستې دنیا غم مې په سر بار وي	۲۶۲
	که د زړو مهرو سروي خوځې مرشي	۲۳٤
*	که د زړه په وینو رنګ د چا ګو ګل شي	۲٤۰
*	که د ستا د خاطر مینه په اغیار وي	۲۶٤
	که د عشق خبر یې تېر یې تر ګلو کړې	۲۲۳
	که د عشق لاره اغزنه ده هر ګوره	٦٤
*	که د عقل څه اثر لرې و سر ته	۱۳۲
	که دلدار په دلدارۍ زما قدم ږدي	۱۹۲
٥	که دې پرې کړه له وګړیو رښتیا طمع	۷۸
*	که دې غم د درست جهان تر زړه چا پېر شي	۲۳۲

دواتیایم

* که زمامینه په تاده خطا نه ده ١٤٠
* که ستاخپله سیاه رولي نه وي دښمنه ١٧٦
* که سړي دخپلې پوهې تقصیر نه کا ٢٣
* که سل ځله هم کنار وهم بغل شي ٢٣٩
که صورت دمحمد نه وی پیدا ٢
که قاصدې دمقصود ٤٧
٥ که گوهر دعشق په لاس راکړي غواص ٧٣
* که له تالې شرم نه کیږي مېړیه ٢١٤
* که له ډېره غمه دم دچا ختی ٢٧٤
* که له مخه یوه خواکا حجابونه ١٧٢
* که ماښام ترستونې سکته کړې حلوا ٢٩
* که مطلب ومدعا دسړي خدای دی ٢٠٩
که مې څوك په فقیرۍ شمېري فقیریم ١٠٣
که مین يې په خپل یار باندې رښتیا ٣٠
که مې وشي له دلبره ملاقات ٣٩
که مې ونمانځي ساقي په یوه جام ٩٤
٥ که مې یار په دیدن سرغواړي عوض ٧٥
که نظر په ماتوگودو دروزگار کړې ٢٢٥
که نظر کاڅوك په کار ددرویشانو ١٢٥
* که هزار ځله نژدې د زړه په یادیم ١٠٣
* که هرڅو په صحرا سرشوم هم په کلیو ١٢٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

* که یوځل مې هغه یار ولیدی دریغه ١٦٤

* که یې مهر و محبت که یې عناد دی ١٨٧

ګ

ګاه په غارمه سوځې ګې ږېږ دی په ساړه ١٤٨

* ګوره بیا به څوك ادا په زړه کا غونډه ١٤١

ګوره څه بلند مقام دی د اخلاص ٧٢

ګوره هسې کردګار دی رب زما ١

* ګېډه وتړه په پړی سره کلکه ١٦٨

ل

* لاس مې وتړې د زلفو په طناب ٣٧

لکه کاندې په کوښ و نظر باز ٦٨

* له اغیاره څند اخه په کار نه ده ١٤٠

٥ له چشمانو مې د غمه اوښې اوریږي ٢١٦

له دې کښته له پورته خوبه ولاړ شې ٢٣٣

* له هغو سره به څه فکر د یار وي ٢٦٣

م

* ما به ولې کړ فریاد او فغان دریغه ١٦٤

ما په ناپسې د اسپینې جامې رنګ کړې ٢٢٢

* ما توبې مې خوله په سوك ٨٣

ما چې جور و جفا بیا مونده له یاره ١٤٢

* ما چې سترګې وګلرخ ته وار ولې ٢٥٣

* چې هر چا لیدلی نه وي یار زما ۲۹

o چې هر دم له خپله ځانه ګریزان یم ۱۰۶

* چې يې نقش په زړه خیال شي د آشنا ۲۸

چې يې ولید دستا حسن بې حسابه ۳۹

ښ

* ښو به شمېرم زه غمونه د هجران ۱۱۷

* ښو به صبر په جفا د یار کوم ۹۹

o ښو به هسې آزادي په دا جهان کړې ۲۲۱

* ښو تر میانه ورانه نه کړې دتن پوله ۱۶۹

ښو جفا قبوله نه کړې د اغیار ۵۲

ښوک دې راکاندي قسم په کردګار ۵۳

* ښو یو ځل يې تاراج په جفا نه کا ۲۱

ښه شو که خاموش یم ستا د عشق له آه سرده ۱۳۹

خ

* خان سلطان د دې جهان ۱۱۸

خبر نه یم چې يې راوستم له کومه ۱۶۹

* خدای دې وژغوره له هرې پریشانۍ ۲۷۱

* خدایه څه شوه هغه ښکلي ښکلي خلق ۸۲

خدایه زړه د رقیب نرم په احسان کړې ۲۲۱

* خدایه مه کړه ناامید هغه وګړي ۲۱۹

* خراب زړه مې د دلبر و هوا یوور ۹۷

ورك شه ورك شه بد كردار او بد سيرې ٢٧٣

* وركه عاشقي شه هم يې نوم هم يې نښان ١١٨

* ولې تللې يې له ما مدام په څه ١٣٨

* ولې نه ګورې وما ته سم په څه ١٣٨

* ولې ولې وعاشق ته نظر نه كړې ٢٢٦

ومحمود وته نظر كړه مدام ٩٤

* وښته سپين سترګې تاريكې غاښ كندراس ٧٠

ه

○ هر چې خپلې مينې خوار كړ خوارې مرګ نه ٢٨٤

هر چې ستا په زنخدان كې يې منزل شي ٢٣٩

* هر چې ستا كوڅه ما واكا ١٦

هر چې كښت يې په باران او په سيلاب وي ٢٥٧

هر چې نه وي خوار و زار ٥٤

* هر چې وويني په سترګو روې دستا ١٣

* هر ساعت زما دغون په تا وولو ١٢٣

* هر ساعت كه څه ګوزران دې بې مخلصه ١٩٢

هر ګفتار دې ويناچې خوك عبس كا ٢٨٢

* هر مطرب چې غږوي تاوكا درباب ٣٧

هر نګار چې نه وي وفادې نګار نه دی ٢٠٦

* هر وګړې چې منصور غوندې په دار شي ٢٢٩

هر يو ګل دستا د باغ ، روشن تر دې تر چراغ ٧٨

*	هسې بې یاره خفه یم په جهان کې	٢٥٠
	هسې تله کاندي وګوره یاران ژړژړ	٥٧
	هسې تېر ده ومې دوران	١٠٩
	هسې خوښ یم ستا د در په خاکسارۍ کې	٢٥١
*	هسې ډوب یم ستا د غم په دریاب تللی	٢٥٦
*	هسې رنګ نعمت راکړی خدای وما دی	١٨٣
	هسې مست یم ستا د شونډو په شراب	٣٥
	هسې نه چې زما یار واره جفا که	١٦٧
*	هسې یاد یې همېشه مدام زما	٢٥
	هسې یمه یاره ستا په غم تازه	١٥٣
	هغو بیاموند سعادت په دا دنیا	٣١
	هغه دم چې زړه ملال شي	٢٣٤
	هغه زړه چې خدای روښان کا جام د جم شي	٢٤٠
*	هغه زړه چې ستا د عشق په اور کباب دی	١٨٥
	هغه ژوی چې بې خدایه محبت کا	١٩
	هغه ژوی چې مین وي خه به خوب کا	١٧
	هغه یار چې بې وفا دی خه یار نه دی	٢٠٧
*	هغه یار چې ښایسته دی تر آفتا به	٢٧٩
	همېشه دې زما سر او ستا قدم وي	٢٦٦
	هوښیار مه ګڼه هوښیار د دې دنیا	٣٣
	هومره اوښکې مې بهېږي په رخسار	٥١

* هیڅ ثابته نه کړه چا دې دنیا وفا ٤

هیڅ مې نه زده نه پوهېږم دا څه پېښه ١٥٨

هیڅ مې نه کړه په دا عمر کې حاصل ٨٩

هیڅوک مه شه گرفتار د تورو زلفو ١٢١

ی

○ یادا ستا چشم و ابرو وینم په خواب کې ٢٨٦،٢٤٦

یادوې په خوله مکه او مدینه ١٧٧

* یار یاري راسره نه کا الغیاث ٤١

○ یو ځل ولیدې د یار پرېشانې زلفې ٢٥٢

* یو یو داغ په تن ابسي د هر چا دی ١٨٢ •

بسم الله الرحمن الرحيم

وره هستي کردګار دی رب زما	چې صاحب د کل اختيار دی رب زما
همګي بزرګواران چې څوک يې وايي	تر همه و بزرګوار دی رب زما
نه يې هيڅ حاجت په چا بانديني موقوف دی	نه د هيچا منت بار دی رب زما
له نيستي يې د هستي صورت پيدا کا	هسي رنګ پروردګار دی رب زما
هم صانع دی د جمله و مصنوعاتو	هم سامع د هر ګفتار دی رب زما
چې يې هيڅ يې نه مثل نه مثال شته	د هغو عطر و عطار دی رب زما
هر نعمت چې د دنيا او د عقبی دی	د همه وار و معمار دی رب زما
خوانندة د نانويسو صحيفو دی	دانندة د هر اسرار دی رب زما
که ظاهر دی که باطن دی که مابين د دی	له همه و خبردار دی رب زما
که پيدا که پوشيده دی که اوسط د دی	په همه و وقوف دار دی رب زما[1]
شريک نه لري په خپله بادشاهي کې	بې شريکه شهريار دی رب زما
هسي نه چې واحد يې ياده له عجزه	په واحد وجود بسيار دی رب زما
څه حاجت دی چې ويل خواته يې غوارم[2]	په خپل کور کې همکنار دی رب زما
حاجت نه لري د هيچا ويار يې ته[3]	له هغو سره چې يار دی رب زما

هيڅ تغير او تبديل نه لري (رباعي)
تل تر تله برقرار دی رب زما

۱ ۱۵

(۱) دا بيت د "ب" په قلمي نسخه او د کلتور وزارت په دوو قلمي نسخو کې نه دی راغلی.
(۲) قلمي نسخې: "څه حاجت دی چې يې بله خواته غوارم".
(۳) د "ب" په نسخه کې "حاجت نشته د نوره چا ويار يې ته"، د "خ" په اوله نسخه کې "حاجت نه لري د نوره چا ويار يې ته"، او په دوهم نسخه کې "حاجت نه لري د نورو ويار يې ته" راغلی دی.

که صورت د محمد ﷺ نه وی پیدا — پیدا کړې به خدای نه وه دا دنیا
کل جهان د محمد په مخ پیدا شو — محمد دی د تمام جهان آبا
نبوت په محمد باندې تمام شو — نشته پس له محمد ه انبیا
نور هاله د محمد و پیدا شوی — چې نه عرش و نه کرسي وه نه سما
بوی هاله د محمد و په جهان کې — چې بوی نه و د آدم او د حوا (۱)
که صورت یې آخرین دی پیدا شوی (۲) — په معنی کې اولین دی تر هر چا
که نبي دی که ولي دی که عاصي دی — محمد دی د هغه وارو پیشوا
چې یې دین د محمد دی قبول کړی (۳) — جنتي دی که فاسق دی که پارسا
محمد د ګمراهانو رهنما دی — محمد دی د ړندو د لاس عصا
که نه ده پیروي د محمد ده — ګنه نشته په جهان بله رڼا
محمد د بېچاره و چاره ګر دی — محمد دی هر دردمند له دوا
خدای یې مه ګڼه بېشکه چې بنده دی — نور یې کل واړه صفات دی په رښتیا (۴)

۲ — رحمان د محمد د در خاکروب یم — کرم دې نه کا خدای له دې دره جدا (۵) — ۲۸

دوباره دې راتله نشته په دنیا — نن دې وخت دی که دروغ کړې که رښتیا (۶)
هر چا چې تر وخت تېره شي عنقا شي — عنقا نه دی په دام نښتی د هیچا
تر وخت تېر او به بېرته نه جاروزي — نه جاروزي تېر ساعت په بېرته بیا
تېر ساعت په مثال مړی د لحد دی — مړ چا نه دی ژوندی کړی په دنیا (۷)
که مقصود لرې تلوار کړه وخت کوتاه دی (۸) — غره مه شه د دې عمر په بقا

---

(۱) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نه دی راغلی.
(۲) د "ب" په نسخه کې "خه شو که صورت یې آخرین دی پیدا شوی"، د "خ" په لومړۍ نسخه کې "که صورت یې آخرین و پیدا شوی"، په دوهمه نسخه کې: "په دا خه شو که صورت یې آخرین دی پیدا شوی"
د "ب" چاپ: "په صورت که آخرین دی پیدا شوی په معنی کې اولین دی له هر چا".
پېښور چاپ: "که صورت یې پیدا شوی آخرین دی په معنی کې اولین دی تر هر چا".
(۳) د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "چې چا دین د محمد دی قبول کړی".
(۴) د "ب" لومړۍ نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "نور محمد واړه صفات دی په رښتیا".
(۵) د "ب" چاپ: "کرم خدای نه کا له دې دره جدا".
(۶) دا غزل په مصوره نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته، په چاپي دیوانونو کې د دوهمې مسرۍ د "وخت" پر ځای "وار" راغلی دی.
(۷) قلمي نسخې او د "ب" چاپ: "مړ چا نه دی ژوندی کړی په دنیا".
(۸) د "ق، ک" چاپ: "که مقصود لرې په زړه کې وخت کوتاه دی".

هره نښنه چې صحیح ګڼې په زړه کې — په غرور به دغه (۱) نښنه کړې خطا
په امید امید یې خلق نا امید کړل — د ایام له مکره مرشد بې پروا
چې د مرګ په تاچه دې شي خوله ما ته — ترو به ما ته خوله به څرنګ کړې ثنا (۲)
ویرژلي (۳) ارتېنې چې وینا وايي — تا ته وایي که پوهېږې دا وینا
هلاک نه دي چې په زور دي خوک تعلیم کا — هم عاقل یې هم بالغ یې هم دانا
په حمل دښنک وبد و فهم (٤) وکړه — چې په داکې دې بهبود دی که په دا
سر د ننه په ګرېوان کړه ستې ګې روڼې — ډېر په پوره ته پوه ته مرڅه سر هوا
سرهوا سرهوا مرڅه و آسمان ته — ته په اصل کې له ځمکې یې پیدا
د عمل په ځای به داپوښتنه نه وي — چې ته زوی یې یا لمسی یې د فلانا (۵)
په ځیل ځان ښېګڼه وکړه غره مرشد — په ښېګڼه دادي او د بابا (٦)
هغه ناوې چې په ځان ښایسته نه وي — خوك یې څه کاندي ښایست د مور و نیا (۷)
دا خبره وځا ته کرم اې یاره (۸) — دلګیر مرشد که مې نوم واخیست د ستا
نوم د ستا او د بل ځلم ځان ته وایم — دا عیبونه دي همه واړه زما (۹)
هر چې وایم همه واړه ځان ته وایم — نه مې کار نه مې غرض شته په نورچا (۱۰)
هر چې وایم همه واړه ځان ته وایم — دا عیبونه دي همه واړه زما (۱۱)
که مې ځای د دې عیبونو وي په زړه کې — ما به څه لره کوله دا انشا

۳ — چې د مرګ سختي خواري دا ستا په خوا دي (۱۲)
اې لانه ولې نه مرې لا اپخوا — ۵۰

(۱) د "ب" له لومړي نسخې، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ نه پرته په نورو ټولو کې "هغه" راغلی دی.
(۲) د "ب" چاپ، "ب پ" چاپ، "ق" چاپ او "خ" "لومړۍ نسخه": "ترو به ما ته خوله به څرګوې ثنا". "ق، ک" چاپ: "بیا به ما ته خوله به څه وایې ثنا".
(۳) د "خ" "لومړۍ او دوهمه نسخه او "ب" لومړۍ او مختلط نسخه": "ویره ژلي ارتېنې چې وینا وایي".
(٤) د "ب پ" چاپ کې د "فهم" پر ځای "عمل" راغلی دی.
(۵) د "ق، ک" چاپ کې او لومړۍ مسرۍ "ندوي" پر ځای "ندشي" راغلی دی او دوهمه مسره یې داسې ده: "چې ته زوی یې د فلاني ... د فلانا". "ق" چاپ: "چې ته خولې یې یا لمسی یې د فلانا".
(٦) د "ب" لومړۍ نسخه: "په ځیل ځان ښېګړه وکړه که په وینې غره مرشد په ښېګړه دادي او د بابا".
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه: "خوك یې څه کاندي ښایست د مور و نیا". د "خ" دوهمه نسخه، "پ" چاپ، "ب" چاپ او "ب" مختلط نسخه: "خوك یې څه کوي ښایست د مور و نیا".
(۸) د "ق" چاپ: "دا خبره کړمه ځان ته نه هوښیاره".
(۹) چاپي دیوانونه: "نه مې کار، نه مې غرض شته په بل چا".
(۱۰) دا بیت په "ب" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته. د "ب" چاپ ... دوهمه مسره داده: "نه مې کار شته مې غرض ... په نورچا". د "خ" په لومړۍ نسخه کې "په بل چا" راغلی دی او "خ" په دوهمه نسخه کې د لومړۍ مسرې د "همه واړه" پر ځای "همګې" راغلی دی.
(۱۱) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نه دی راغلی.
(۱۲) د "ب" لومړۍ نسخه: "چې د مرګ سختي خوارۍ دي په خوا دي". "ق" چاپ: "چې د مرګ سختي خوارۍ دې دي په خوا کې". د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه او د "ب" مختلط نسخه: "چې د مرګ سختي خوارۍ دې لا په خوا دي".

هیڅ ثابته نه کړه چا دي دنیا وفا — واړه میني کاندي بېهوده په دا دنیا (۱)
هر څوك چي دعوی په دا دنیا کا د خیلوی — واړه باطل وایي دنیا نه ده د هیچا
دا فلك کلال دی سازول او ماتول کا — د بڼي ماو تا غوندي پیدا کړه هم فنا
هر سنګ و کلوخ چي څرګند بڼي ددې دهر — واړه ګکړي دي څوك دشاه څوك دګدا (۲)
دام دي هیڅوك نه ږدي ددنیا وه هګذر ته — سنکان به وکړي نه شي دسیمرغ او د عنقا (۳)
هر څوك چي لردې فاني نفس وابستګي کا — نه به شي ترلي په ځنځیر سره هوا (٤)
ماه دی که آفتاب دی عاقبت واړه خراب دي — ګل که همېشه وي هسې نه تر ابدا (٥)

مه دړه و مه ماخ انهره په خلاف ددانایانو
مینه ددنیا پسند لي نه ده هیڅ دانا

٤ — ٥٨

چه دوې بنځي وي د چا — هم سُني وي هم پارسا (٦)
خدمت کړو ني دخښتن وي — په ښه خوی وي اراستا
تفاوت پکي حرام دی — که شري وي که خاصا
لازم دادی وخښتن ته — تفاوت دې نه کا بیا
په خوراك هم په پوشاك کي — که کنیزه وي که حدوا (۷)
اوکه داهسې به نه کا — خیل حمل به کا ببدیا
یو دلي به مجنون و مري — بل هوري به شي ږوړی سیا
داحدیث دی وارد شوی — که څوك فهم کا په دا
هغه څوك چي تفاوت کا — زه وېزاریم دی له ما
په مشکوة کي دي راغلي — ورشه وپوښته علما

ماخ (۱) ژغوري یوه خدایه
له عذابه له خطا

٥ — ٦٩

---

(۱) دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کي نشته . په چاپي دیوانونو ، د "خ" په لومړي او مصوره نسخه کي د "بېهوده" پر ځای "بېوفا" راغلی دی.
(۲) د "ب" لومړی نسخه : " واړه ګکړي دي څوك دشاه ودګدا ".
(۳) دا بیت او ورپسې بیتونه په مصوره نسخه کي نشته.
(٤) د "ق . ك" چاپ : " کله شي ترلي په ځنځیر سره هوا ".
(٥) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کي نشته ، د "ب . پ" چاپ کي داسې دی : " ماه دی که آفتاب دی همګي واړه خراب شي ګل که همېشه وي هسې نه ترابدا ".
د "ب" لومړی نسخه : " ګل که همېشه وي هسې نه ترابدا ".
(٦) دا شعر د بدورن له مجموعې څخه چي په ۱۸٤۷ کال کي خپره شوې ده نقل شو او د "ب" په دریمه نیمګړي نسخه کي هم وروسته لاس ته راغی .
(۷) په اصل نسخه کي "خذوا" راغلی دی مګر معنی یې څرګنده نه شوه ځکه نو دلته د "حدوا" په شکل ونیول شو چي معنی یې "نال" دی.

ښه ده ښه ده دا دنيا　　　چې تو ښه ده د عقبا
مذمت د دنيا مه کړه　　　واوره پند کړه د اوينا
د دنيا په بازار کې يې　　　د هغه جهان سودا
په دنيا کې ډېر حکمت دی　　　پرې پوهېږي حکما (۱)
که غليم لره يې ورکړې　　　غليم دوست کا په هوا
که ترس يې صدقه کړې　　　رفع دفع کا بلا
که په اور باندې يې کېږدې　　　بوی د عود وکا پيدا
که يې تويه په صحرا کړې (۲)　　　ښايسته کا ندي صحرا
که يې نذر کړې و پير ته (۳)　　　خوشحال دې وي په خندا
خوش وندي وي په جهان کې　　　ياد وي دې په دعا
د حاتم په خير دې ستايي　　　خطاب دې کا د سخا
سخي هر يو د خدای دوست دی　　　وَلَوْ کَانَ فَاسِقًا
هر بخيل د خدای دښمن دی　　　وَلَوْ کَانَ زَاهِدًا
دنيا کښت د آخرت دی　　　د آخره ده رښتيا
د دنيا طالبان ډېر دي　　　که يې مومي څوک لږ چا
ولې مرد پکې هغه دی　　　چې سخي وي هم پارسا
په دنيا کې بدي نشته　　　که بدي نه وي له تا (۴)
په دنيا کې خطا نشته　　　که له تا نه وي خطا (۵)
دنيا بحر دی ښيښه يي　　　آيينې غونډې صفا
خپل خپل مخ پکې ليده شي　　　که څوک زشت وي که زيبا
هم خطر پکې د سر شته　　　هم ګوهر دی بې بها
وفادار لره وفا شوه (۶)　　　جفاکار لره جفا
له يوه مخه يې درد وي　　　له بل مخه يې دوا (۷)

پېښور چاپ او قلمي نسخې: "په رشد وي پوښته حکما".
د "ب" لومړۍ نسخه: "که دې ورکړې و فقير ته".
دا بيت په چاپي ديوانونو کې نشته.
دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی، د "خ" دوهمه نسخه او د "ب" نسخې: "له يوه مخه دوا".

(۲) د "پ" چاپ او "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "که يې توی کړې په صحرا کې".
(۴) د "ب" لومړۍ او دوهمه نسخه: "که له تا نه وي خطا".
(۶) د "خ" دوهمه نسخه: "وپا کار لره وپا شوه".

چې ته خوند کاندي د زهد — چې ته خوند کا د حلوا
کار هم واره موقوف دی — د سړي په مدعا
سالکان دې ننداره چې شي — د خپل ځان په تماشا
هېڅ کا هغه به مومي — دنيا ځای دی د جزا
لکه وي يا هسې به پاڅي — که نادان وي که دانا
فتوی ونيسه په مخ کې — پسې مه کړه په تقوا
دنيا نه ده هغه دين دی — چې له ځې وي سېوا
و طاعت و ته ولاړ وي — همېشه تړلې ملا
له حرامو يې پرهېز وي — هم مشغول په پنځ بنا[1]
کلمې يې وي قبول له — هم په جهر هم خفا[2]
د دنيا د کار د پاره — فرض لمونځ نه کاندي قضا[3]
هم صائم د رمضان وي[4] — هم زکوة کاندي ادا
که يې توان د حج رسېږي — حج هم وکا پسې بيا
دا پنځه بنا د دين دي — چې بيان يې وکړ ما
چې يې يون په دا طريق وي — هغه کس دی اوليا
که يې مال د دنيا ډېر دی — هېڅ دې نه کاندي پروا
دنيا بده د هغو ده — چې يې کسب وي ريا
يا يې کسب د ربا وي — يا يې وګټي په غلا[5]
يا يې تول له کا په ظلم — يا د خمر[6] په سودا
يا يې وړکا په شرابو — يا يې وړکا په زنا

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه: "پای شپول پنځ بنا"، د "ب" دوهمه نسخه: "بيايې شپول وي پنځ بنا".
(۲) د "ب" چاپ کې "هم په جهر په اخفا"، په پېښور چاپ کې "هم په جهر هم خفا"، د "پ" په لومړی نسخه کې: "هم په جهر هم خفيا" د "خ" په لومړی نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې "هم په جهر هم په خفا" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "فرض لمونځ نه کاندي قضا" راغلی دی.
(۳) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(٤) په پېښور چاپ کې "هم صائم وي د رمضان" او د "خ" لومړی نسخه "هم صايم به د رمضان وي" راغلی دی.
(٥) دا بيت د "ب" چاپ کې نه دی راغلی
(٦) په چاپي ديوانونو کې او د "ب" په دوهمه نسخه کې "خمرو" راغلی دی.

یا ناحق خونونه کا ندي — یا مالونه خوري د چا
عبادت کا په ځان فرض — د بادشاه د امرا (۱)
حق باطل کا، باطل حق کا — په سبب د روي ریا (۲)
نه یې ویره شي (۳) له خدایه — نه یې شرم نه حیا
دیوي ګېډې د پاره — هزار خوني کا بېدیا (۴)
همېشه یې له ستمه — خلقه وي په غوغا (۵)
ګوش او هوش یې هرګز نه وي — د مظلومو په ژړا
د فرعون په څېر به (۶) ناست وي — بې پروا او کبریا
بتخاني و ته یې مخ وي — و مسجد و ته یې شا
اختلاط کا له بدانو — له نېکانو وي جلا (۷)
هېڅ یې نه وي په خاطر کې — تولا و تبرا
و رحمان ته پېښنه مه کړه (۸) — خدایه په هسې رنګ بلا

۶ — ۱۲۴

راشه مه کوه له چاسره جفا — لږ ژوندون دې ضایع کېږي بې وفا
په دنیا کې هېڅوک نه دي پاتې شوي — واړه تلوني دي که نن دي که سبا
د یاران چې نن و تا و ته جلوه کا — په دوه ورځې پس به واړه شي فنا (۹)
که دیدن دې د دوي خوبن وي و ته ګوره (۱۰) — چې فنا شي بیا به کله شي پیدا
د خزان پاڼې چې بېلې شي له ښاخه — په حکمت به یې پیوند نه کا حکما
چې په ځمکه څاڅکې پرېوځي له آسمانه — بیا له ځمکې ختی نه شي په سما
ګومان مه کړه چې بیا ستر ګوله ورشي (۱۱) — هغه اوښکې چې له ستر ګو شي جدا

---

(۱) د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلي ده : "د بادشاه او د ګدا". د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلي ده : "د بادشاه و امراء" د "پ" لومړۍ نسخه : "د بادشاهانو د امرا".
(۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی.
(۳) په چاپي دیوان کې د "شي" پر ځای "وي" راغلی دی.
(۴) د "پ" په دوهمه نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "بېدیا" پر ځای "پیدا" راغلی دی.
(۵) په چاپي دیوان کې "واړه خلک وي په غوغا" او د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې "خلقه وي په غوغا". او د پښتو ټولنې په دوهمه نسخه کې "خلقې وي په غوغا" راغلی دی.
(۶) د "خ" په دواړو نسخو او د "پ" په دوهمه نسخه کې "به" نه دی راغلی.
(۷) د "پ" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې "سیوا" راغلی دی.
(۸) د پېښور چاپ : "ما رحمان ته پېښنه مه کړې".
(۹) د "پ" په لومړۍ او په دوهمه نسخه کې "په دوه ورځې پسې به واړه شي فنا". او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلي ده: "په دوه ورځو پس به واړه شي فنا"
(۱۰) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې "که دیدن دې د چا خوبن وي ورته ګوره". او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده : "که دیدن دې حبیب خوبن وي ورته ګوره".
(۱۱) د "پ" لومړۍ نسخه "ګومان مه کړه چې به ستر ګوله بیا ورشي". د "پ" په دوهمه او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلي ده : "ګومان مه کړه چې بیا ستر ګوله ورشي". او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلي ده : "ګومان مه کړه چې نه ستر ګوله ورشي".

دا په هره ورځ چې خېژي بېل بېل نمر دی — هر چې پرېوځي هغه نه شي ختې بیا
که جنت په زهد نه دی بې کرمه (۱) — هر سړی دې خپله غاړه کا ا د ا
که د نفس (۲) د پاره سل محنته وکړي — یو محنت به دې په کار نه شي فردا
که تمام جهان په خپله ګېډه وخوري — یاد به نه شي په درود او په دعا
که یوه دانه (۳) دوږي په لاس ورکړي — هم دغه به دې توښه شي د عقبا (۴)
که یو خاشکی او په تږي لره ورکړي — د دوزخ او ستا ترمیان به شي دریا
که یو ځله سر د خدای د پاره (۵) ټیټ کړې — په قیامت به سربلند شې تر هر چا
بازار دا دی که څوک سودا وسودا کاندي — په هغه جهان نه سود شته نه سودا
آشنایان که څوک (۶) پوهیږي نن یې وخت دی — چې زاریږي یو آشنا تر بل آشنا
که ژوندون دی خو هم دادی په جهان کې — چې له چا سره تېرېږي په خندا (۷)
خدای امان راکړه له هسې زندګی (۸) — چې ته به وایې له بله، بل له تا
زړه به ښه دي که په صلح او په صلاح وي — نه شکرې په فتنه او په غوغا
نس په خاورو په خس ډک ښه دی بې غمه (۹) — نه غم په خاروخس پخه حلوا
ماته ملا په مشقت په محنت ښه ده (۱۰) — نه حرام همیانۍ د چا تر ملا
ړوند بهتر دی چې څه نه ویني په سترګو — نه چې سترګي په پردي حرام کاوا (۱۱)
ګونګ بهتر دی چې بې کامه بې زبان وي — نه چې ژبه شي په بد ویل ګویا (۱۲)
کوڼ بهتر دی چې څه نه اوري په غوږو — نه چې غوږ کاندي په بد ویل شنوا (۱۳)
دیوا ودد که په خوا درشي خو بهتر دی — خدای دې بد سړی در نه ولي په خوا (۱۴)

---

(۱) په چاپي دیوانو کې "بې له فضله" راغلی دی. او د "خ" په دوهمه نسخه کې د امسری داسې راغلی دی: "که جنت په زاهدی نه دی چا موندلی".
(۲) په "پ" چاپ کې د "نفس" پر ځای "نس" راغلی دی.
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "یوه دانه" پر ځای "یو ذره" راغلی دی.
(۴) د "پ" په دوهمه او د "خ" په لومړی نسخه کې د "عقبا" پر ځای "بقا" راغلی دی.
(۵) په پېښور چاپ، د "پ" په دوهمه نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کې د "د پاره" پر ځای "په لوري" راغلی دی.
(۶) د "پ" لومړی نسخه: "آشنایان که څوک پوهیږي نن یې وخت دی". او په پېښور چاپ کې داسې راغلی دی: "آشنا یان که څه پوهیږي دا یې وخت دی".
(۷) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۸) د "پ" په دوهمه نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کې: "خدای امان وکړې له هسې زند ګیه". د "خ" په دوهمه نسخه کې: خدای امان وکړې له هسې ژوند کسه".
(۹) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۰) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۱) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "نه چې سترګې په پردیه دنیا نوا" او بیا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۲) دا بیت په پېښور چاپ کې "ګونګی ښه دی چې بې کامه وبې زبان وي - نه چې ژبه شي په بد ویل ګویا". د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه کې: "ګونګ بهتر دی چې بې کامه بې زبان دی - نه چې ژبه شي په بد ویل ګویا". او د "پ" په دوهمه نسخه کې: "ګونګ بهتر دی چې مکام سر یا نه دی نه چې ژبه شي په بد ویل ګویا" راغلی دی.
(۱۳) دا بیت د "پ" په چاپ، د "پ" دوهمه نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۴) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "دیو ده که څوا درشي بهتر وي که له چا سره هم مردی اژدها". او د "خ" په دوهمه نسخه کې یې لومړی مسری داسې راغلی ده: "دیو لېوه که څوا درشي بهتر دی."

دجاهل تر همدمې نه به بهتر وي — کډ له چا سره همدمړ وي اژدها (۱)
که مشکل دی ځودنړونو ړغول دي — سهل کار دی سودا و زیان ددې دنیا
سودا و زیان ددنیا واړه سهل کار دی — خدای دې نه کا ځوك په سهل کار رسوا (۲)
چې د وروړا ودعزیز زړه پرې آزارشي (۳) — حاصل مړشه هغه خپله مدعا
بنه خواړه چې یوې خوري بل ورته ګوري — خواړه نه دي هغه زهر دي ګویا
ګاه د نور و رضا بویه ګهې خپله — په کار نه ده همیشه خپله رضا (٤)
چې بنا دي یې یو زمان وې یغم ترتله — دغه هسې چارې نه کا نه دي دانا (۵)
لکه ځان هسې وبل وته نظر کړه — لکه ستا دی هسې ځان دی د هر چا
منصفانو لره بویه چې انصاف کا — نه چې نغوته کا د حرص او د هوا
د سړي په خاطر هر څه هرڅه کرځي — هسې نه چې واړه وګڼي روا (٦)
دین داران دې وخپل دین وته نظر کا — ځوك فکر ونه د صواب دي ځوك خطا (۷)
خدای دې نه کا نه دي خطا د چا له لاسه — څه نسبت دی د خطا و د عطا (۸)
هسې نه چې سړي واړه سره سم دي — ځوك عالي (۹) دي ځوك اوسط دي ځوك ادنا
د هر چا حرمت په خپله اندازه دی — نه چې ځای مومي نفر د امرا (۱۰)

زه رحمان له چا شکوه شکایت نکړم (۱۱)
نشته بل دوست او دښمن زما بې تا

۷ — ۱۹٤

---

(۱) دا بیت د "پ" په دوهم نسخه کښې نه دی راغلی.
(۲) دا بیت د "خ" په دوهم نسخه کښې نه دی راغلی.
(۳) پېښور چاپ: "چې د ورورا ودعزیز پرې زړه آزارشي". د "پ" دویمه نسخه: "چې د ورور دعزیز زړه پرې آزارېږي".
د "خ" لمړی او دوهمه نسخه: ا- لومړی نسخه: "چې د ورور د عزیز زړه پرې آزارېږي". په دوهمه نسخه کښې د "آزارېږي" پرځای "زهیرېږي" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۵) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(٦) د "پ" لومړی نسخه: "نه چې هم واړه وګڼي روا". او د "خ" په دوهم او د "پ" په دوهمه نسخه کښې داسې راغلی دی: "نه چې وګڼي هم واړه روا".
(۷) دا مصرع په "پ" چاپ او د "خ" په لومړی نسخه کښې داسې راغلې ده "ځوک فکر ونه د صواب ځوك د خطا" په پېښور چاپ کښې داسې راغلې ده: "ځوك فکر ونه د ثواب کا ځوك خطا". د "پ" په دوهمه نسخه کښې "ځوك فکر ونه د ثواب وي ځوك خطا". او د "خ" په دوهمه نسخه کښې "ځوك فکر ونه د عطا دی ځوك خطا" راغلی دی.
(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کښې نه دی راغلی.
(۹) د "پ" چاپ، پېښور چاپ، او د "خ" په دوهمه نسخه کښې د "عالي" پرځای "اعلی" راغلی دی.
(۱۰) دا مصرع په پېښور چاپ، "پ" چاپ، او د "خ" په لومړی نسخه کښې داسې راغلې ده: "نه چې مومي کفر ځای د امرا"
(۱۱) د "خ" په لومړی نسخه کښې: "رحمان شکر شکایت له هیچا نکړم — نشته بل دوست دښمن ځما بې تا".
د "خ" په دوهمه نسخه کښې: "زه رحمان شکر شکایت له چا نه کړم — نشته په جهان کې بل دوست دښمن ځما".
او د "پ" په دوهمه نسخه کښې: "رحمان شکوه شکایت له هیچا نکړم — نشته بل دوست دښمن ځما بې ما".

ته چې ماته والې چې په څه کوې ژړا — نه دې معلومیږي دغه (۱) خپل جور و جفا

ته جور و جفا کړې زه ژړا کوم دلبره — ستا که دغه نه وي دا به هم نه وي زما (۲)

څه ښادي به کاندي طایفه د عاشقانو — رسم د بتانو (۳) که هم دا وي لکه ستا

دا خصلت چې ستا دی که هم تل په دغه شان وي — نه را معلومیږي د درد منو زړه دوا (۴)

یو دستامانې شو بل غور ځې (۵) د رقیبانو — وار په وار مې وژني لکه هغه لکه دا

هر چې عاشقي کا که په قطع افلاطون وي — زه خوبي مجنون گڼم که نن وي که سبا

سپي هم په عذاب د جدایۍ د وژلو ندی — زه خو گوندې ستا د کوڅې سپی شوم په دنیا (۶)

۸ — ۱۷۲

هیڅ مې په کار نه دی رحمان تا غواړم دلبره (۷)
زه په دا راضي یم باقي هر څه ستا رضا

عالمان دي روښنایي د دې دنیا — عالمان دي د تمام جهان پېشوا

که څوک لار غواړي و خدای هم و رسول ته — عالمان دي د دې لارې رهنما

کیمیاگر که د کیمیا په طلب گرځي — هم مې د عالمانو ده کیمیا

په مجلس د عالمانو به سره زر شي — که څوک کاڼي وي که لوټه د صحرا (۸)

جاهلان دي په مثال د مړدگانو — عالمان دي په مثال د مسیحا (۹)

چې مړه یې له نفسه ژوندي کېږي — عالمان دي واړه هسې اولیا (۱۰)

هر سړی چې رتبه نه لري د علم — سړی نه دی خالي نقش دی گویا

۹ — ۱۸۰

زه رحمان حلقه بگوش د هر عالم یم (۱۱)
که اعلی دی که اوسط دی که ادنا

---

(۱) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "هغه" راغلی دی.

(۲) د "غ" دوهمه نسخه: ته جور و جفا کړې زه مدام افسوس ژړا کوم — ستا که دغه نه وای دا به هم نه وو زما. د "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې "له ما" راغلی دی او د "پ" په چاپ کې "دا به هم نه وو زما" راغلی دی.

(۳) د "غ" لومړۍ نسخه کې د "بتانو" پر ځای "خوبانو" راغلی دی.

(٤) چاپي دیوانونه: "نه را معلومیږي د درد من د زړه دوا". مصوره نسخه کې لومړۍ مسرۍ: "دا خصلت چې ستا دی که تل هم په دغه شان وي".
د "غ" دوهمه نسخه: "که دې جور و ستم درست په دغه شان دی".

(۵) چاپي دیوانونه: "هر دور" او د "غ" لومړۍ نسخه کې: "غور زنگ" راغلی دی.

(٦) دا بیت د "غ" په لومړۍ او دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته، "ق، ک" چاپ کې داسې دی:
سپي هم په عذاب سره دې خدای چېرې مړ نه کا — زه خو گوندې ستا د کوڅې سپی یم په دنیا
د "ق" چاپ: سپي هم په عذاب د خدای د وژلو یاره نه دی — زه خو گوندې ستا د کوڅې سپی شوم په دنیا

(۷) چاپي دیوانونه: "هیڅ یې په کار نه دی رحمان تا غواړي دلبره — دا ن مار رضا ده باقي هر چې ستا رضا".
مصوره نسخه: "هیڅ یې په کار نه دی رحمان تا غواړي دلبره — زه په دا راضي یم باقي هر چې ستا رضا".

(۸) "پ، ب" چاپ: "که څوک کاڼي وي یا بوټي د صحرا". د "غ" لومړۍ نسخه: "که څوک کاڼي څوک لوټې د صحرا".
د "پ" لومړۍ نسخه: "که څوک کاڼي وي که څوک لوټه د صحرا".

(۹) د "پ" دوهمه نسخه: "عالمان دي واړه هسې اولیا".

(۱۰) د "غ" دوهمه نسخه: "چې مړه یې په نفس سره ژوندي کېږي — عالمان دي واړه هسې اولیا".

(۱۱) د "پ" دوهمه نسخه: "زه رحمان د عالمانو خاک پای یم".

کله خېل زړه غوارې له چا ‏ ځان صیاد کړه د عنقا
د حباب کلاه په سر کړه ‏ سوړ په آس شه د هوا
لکه خضر هسې پا خه ‏ او به وڅښه د بقا
له زمینه قدم کېږده ‏ په آسمان لکه عیسی
د هغه استاد شاګرد شه ‏ چې دې وښیي کیمیا(۱)
دا چې ما درته بیان کړه ‏ که حاصل کړې واړه دا

۱۰ ‏ ها الطمع کړه ‏ ۱۸۷

له خوبانو د وفا

دا دنیا ده بې وفا ‏ بې وفا ده بې بقا
نه یې خ شته نه یې ښځ شته ‏ لکه لوټه د صحرا
په یوه ګړۍ یې مخ وي ‏ په یوه ګړۍ یې شا
په یوه ګړۍ دستا شي ‏ په یوه ګړۍ زما
په یوه ګړۍ یې درد وي ‏ په یوه ګړۍ دوا
په یوه ګړۍ یې خوف وي ‏ په یوه ګړۍ رجا
په ساعت کې یې بقا وي ‏ په ساعت کې یې فنا
په ساعت کې یې سکوت وي ‏ په ساعت کې یې غوغا
په ساعت کې یې خنداوي ‏ په ساعت کې یې ژړا
په ساعت کې یې وفا وي ‏ په ساعت کې یې جفا
په ساعت کې یې افلاس وي ‏ په ساعت کې یې غنا
چې نه شان لري نه شکل ‏ کله داشی کله دا

۱۱ ‏ خدای خوک پېښ مه کړه ‏ ۲۰۰

په داهسې رنګ بلا

په ښادۍ ښاد شوی نه یم د هیچا ‏ تورتپ شوی یم په غم د هر آشنا(۲)
که زړه طمع توقع له بله نه کړم ‏ د بل طمع توقع کېږي له ما

---

(۱) دا بیت د "پ پ" چاپ کې نشته.
(۲) دا مسرۍ د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده : "نه وریت شوی یم په غم د هر آشنا".

که مې ورور که مې عزیز دی که مې یار دی(۱) واړه غواړي خپله خپله مدعا
په هر کور کې ژخوړان راته زګیروي کا (۲) لاس مې نه رسي د هیچا په دوا
د دنیا خبرې واړه په دنیا شي ما به څه کا څوک چې نه لرم دنیا(۳)
که په کلي کې مې ګوري زه ګومان کړم(٤) چې ګوري نه دی دا مې ګوري په صحرا
چې څه کا پرې نه پوره وي نه نیمګړي(۵) څوک به څه کا له هغو سره خندا
چې یې بند توښه و بله سره نه شي(۶) تر هغه آشنا بهتر دی نا آشنا

۱۲ — ۲۰۹

په توره ځمکه استوګنه ده مشکله
څه به زیست شي له زړګي سره د چا

با دشاهي لري هر یو غلام دستا د خاصانو په ځای ناست وي عام دستا
پخته کله وي چې لاف د پختګۍ کا پختګان دي په داغ کې خام دستا
خو هم هومره یې په ننګ و نام نظر وي(۷) چا چې نه وي اوریدلی نام دستا
همیشه به له مقامه بې مقام وي هغه څوک چې لټوي مقام دستا
څو په خپلو وینو ګل غوندې غرق نه شي(۸) و به نه وینې رخسار ګلفام دستا
صبح و شام په هغو خلقو باندې یو وي چې آرزو لري هر صبح و شام دستا
بل کلام یې په زړه کله اثر کاندې(۹) چې تر غوږ یې شي شیرین کلام دستا
فراموش کاندې همه(۱۰) نوري مستي هر چې نوش کاندې باده په جام دستا
دام دستا د تورو زلفو عالم ګیر دی(۱۱) تنها نه یم نښتی زه په دام دستا

(۱) په چاپي دیوانونو کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "که مې ورور که مې عزیز که مې فرزند دی". د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "که مې ورور که مې عزیز دی که مې یار وي". د "خ" په دوهمه نسخه کې: "که مې ورور که مې عزیز که مې څه یار دی". راغلې ده.
(۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی او په نورو ټولو کې د "زګیروي کا" پر ځای "بیراته دی" راغلی دی.
(۳) د "پ" لومړۍ نسخه: "ما به څوک څه کا ندي چې نه لرم دنیا".
(٤) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ګومان کړم" پر ځای "یو عزم" راغلی دی.
(۵) د "خ" لومړۍ نسخه کې: "چې دی نه پرې څه پوره وي نه نیمګړي" په "پ" چاپ کې داسې راغلې دی: "چې پرې نه وي څه پوره او نه نیمګړي". د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "چې دې نه پرې څه پوره وي که نه نیمګړي" او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "چې دې نه پرې څه نیمګړي نه پوره وي".
(۶) د "پ" لومړۍ نسخه: "چې یې هیڅ بند توښه و بله نه شي".
(۷) چاپي دیوانونه: "خو هم هومره یې نظر په ننګ و نام وي".
(۸) چاپي دیوانونه: "چې په خپلو وینو ګل غوندې غرق نه وي".
(۹) د "خ" دوهمه نسخه: "بل کلام به یې په زړه کله اثر که."
(۱۰) د "ق" چاپ او "ق.ک" چاپ: "هغه" او نورو مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده:
"فراموش که هغه نور جا مونه واړه".
(۱۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. د "پ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې: "دام دستا د زلفو عالم ګیر دی". په "ق" او "ق.ک" چاپ کې داسې ده: "دام د زلفو دې د دنیا کې عالم ګیر دی". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "بوې دستا د تورو زلفو عالم ګیر دی".

۱۳ — ۳۱۹

زه رحمان دعا سلام په هغه وایم (۱)
هر چې مالره راوړي سلام (۲) دستا

هر چې وويني په سترګو روی دستا (۳) — مخ يې کوږ وي همېشه په سوی دستا
بې دماغه به ترسره وماله تېر شي — چې يې تېر شي تر دماغه بوی دستا
که لويي کړې خدای ځایه خو يې نه کړې — چې په دا رنګه قامت دی لوی (٤) دستا
نوربهار شو عالم سير د بوستان کا (۵) — خدای وماوته بوستان کړ کوی دستا
د عيسی له دمه دم وهلی نه شم — چې خوله بېرته شي په ګفتګوی دستا (۶)
هم په دامې له چشمانو نو (۷) ښېږي — چې یاد بېږي مې قامت د لجوی دستا
همېشه يې زړه په اور باندې سپند وي — وهغه ته چې څرګند شي (۸) خوی دستا
دلبر لا شه يې ماته وي په زړه کې — چې يې نقش وي په زړه ابروی دستا
ځنځير وته يې خدای را کاږي — ليونيو لره بس وي موی دستا
وګړ نګ وته بخيله ځان پرې باسي — چې وزړه وته پرې باسي (۹) روی دستا
که ته سل ځله زما يې زه دستا يم (۱۰) — تلونی نه دی له ما جستجوی دستا

۱٤ — ۲۳۱

ګل لمبه شو د بلبل په آه رحمان (۱۱)
نه ګړ وهېږي يار په هايه وهوی دستا

خوی که په دا شان وي دل آزار ستا — خه سنادی به کاندی طلبګار ستا
حيف چې اوريده شي ليده نه شي (۱۲) — حسن ولطافت دی پر لوار (۱۳) ستا

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه : "رحمان تل دوعا سلام په هغو وایم".
(۲) د "خ" لومړی نسخه : "پيغام".
(۳) د "خ" لومړی نسخه : "ښيار".
(٤) دا بيت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته، په دوهمه نسخه کې د "لوی" پر ځای "دلجوی" راغلی دی.
(۵) چاپي ديوانونه، د "خ" دوهمه او مصوره نسخه : "نوبهار دی عالم سيل د بوستان کا".
د "خ" لومړی نسخه : "نوبهار به عالم سير د بوستان کا".
(۶) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(۷) چاپي ديوانونه : "رود" او د "خ" دري واړه نسخې : "جوی".
(۸) د "خ" په دريو واړو قلمي نسخو کې د "شي" پر ځای "وي" راغلی دی.
(۹) دا بيت په "ق ک" کې نشته. د "خ" په لومړی نسخه کې د "روی" پر ځای "موی" راغلی دی. او د "خ" په دوهمه نسخه کې "لوی" او په "ق" چاپ کې د "ګړ نګ" پر ځای "ځنځير" او د "روی" پر ځای "موی" راغلی دی.
(۱۰) د "خ" دري واړه نسخې : "که سل ځله زه دستا يم نه ځمايې".
(۱۱) د "خ" لومړی نسخه : "ګل که سره لمبه شي د بلبل په آه رحمانه".
(۱۲) د "خ" لومړی نسخه : "حيف چې اوريدی شي ليدی نه شي په جهان کې".
(۱۳) د "خ" دوهمه نسخه : "په هر لور".

بیا دوباره نه ګوري وبل ته (١) — هرچاچې لیدلی وي رخسار ستا
خدای زده چې ته یار د کوم یوه یې — هرطرف یاران دي صدهزار ستا (٢)
ځای د پښو ایښودو موندلی نه شي — هومره عاشقان دي په دربار ستا (٣)
بل به هسې نه وي کم یې خدای کا (٤) — ما غوندې خاکسار وهوادار ستا
بل ګومان په ما باندې ومه کړه — عمر واړه زه او انتظار ستا (٥)
عشق له حسنه حسن دی له عشقه — ته نګار زما یې زه نګار ستا
ته زما مطلوب یې زه طالب یم — ته زما طبیب یې زه بیمار ستا (٦)
ته که تازه ګل د نوبهار یې — زه یم عندلیب په لاله زار ستا
جور که جفا ده که ستم دی — واړه مې منلي دي یکبار ستا
جور وجفا خوك په بها پاوري (٧) — زه یم د جورونو خریدار ستا
یو تار که ضایع شي ستا د زلفو — ځان به صدقه کړم تر (٨) هر تار ستا
سل ازمېښتونه دې را وکړه — حیف دی چې لا نه شي اعتبار ستا (٩)

١٥ — تېرېږم زه رحمان ترنوره (١٠) کاره / اوس مې ملا تړلې ده په کار ستا — ٢٤٦

که خوك یار په جهان غواړي یار دی دا — یار دی دا، که د جهان سینګار دی دا؟ (١١)
خیال د زلفو یې زما تر زړه چاپېر شو — یا ترګنجه چاپېر شوی مار دی دا؟
دا جهان دی خدای له عشقه پیدا کړی (١٢) — د جملهٔ مخلوقاتو پلار دی دا

---

(١) د "خ" لومړي نسخه : "بیا به دوباره ونه ګوري بل مخ ته".
(٢) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کښې نشته.
(٣) د "خ" لومړي نسخه : "په هغه ځای باندې چې ټول دي عاشقان ستا".
(٤) د "خ" لومړي نسخه : "بل به هسې خوك نه وي که خدای کا".
(٥) "ق.ک" چاپ : "عمر واړه زه یم په انتظار ستا".
مصوره نسخه : "عمر واړه زه یم انتظار ستا". د "خ" لومړي نسخه : "عمر واړه او زه او انتظار ستا".
(٦) د "خ" لومړي نسخه : "ته زما نګار یې زه افګار ستا".
(٧) دا بیت په "ق.ک" چاپ کې نشته. قلمي نسخې : "جور د چا خوك په بها پېري".
(٨) په چاپي دیوانونو او لوړو قلمي نسخو کې د "تر" پر ځای "په" راغلی دی.
(٩) د "خ" دوهمه نسخه : "یاری حیف دی چې لا نه شي اعتبار ستا".
(١٠) په چاپي دیوانونو کې "له هره کاره" راغلی دی.
(١١) دا مسره د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده : "یار دی دا که تمام جهان سینګار دی دا".
(١٢) دا مسره د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده :
"دا جهان دی خدای په عشق کې پیدا کړی".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا بیت بیخي نه دی راغلی.

تر عشق وار د کار بل په جهان نشته — تر هغه کار و نو وار د کار دی دا (۱)
بل بلبل به د گل نوم اخستی نه وُ — که خبر وی چې گل نه دی خار دی دا (۲)
بیا را تله دې جهان ته بل وار نشته — بل وار نشته بل وار نشته وار دی دا
د حباب عمر دې وگوري چې څو دی ؟ (۳) — که څوك شمار کاندې د عمر شمار دی دا

۱۶ — ۲۵٤

د مجنون صورت په زړه کړه (نسخ) گوره (٤)
ستا په عشق کې هسې خوار و زار دی دا

چې له تا سره په سر کاندې سودا — بل به نه وي هسې ما غوندې شیدا (۵)
نه به ما غوندې شیدا وي په جهان کې — نه به تا غوندې دلبر شي بل پیدا (۶)
ما د استا جور و جفا دې قبول کړې (۷) — ولې نه شي د ژړا په ځای خندا
بې د ستا له مخه کون وکه مکان دی — سنه تو سنه مې نه په دا شي نه په دا
جدایي به دې هیڅ رنگ قبوله نه کړم — څو مې نه دی روح کالبوت سره (۸) جلا
لکه ورستو مقتدیان وراندې امام وي — ما په تا پسې ده کړې اقتدا (۹)
زه یې وینم درست جهان په تا مین دی — که بادشاه دی دې د ورکه گدا (۱۰)
کاشکې خط د امانې و ما راکړې (۱۱) — چې له ما سره وعده کړې د فردا
زه نجپله په تا نه یم مین شوی — ستا له لورې په ما شوې ده نه دا
زه په تا باندې مین یم له ازله — نه چې کړې می نن ورځ ده ابتدا

---

(۱) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: " تر عشق غوره بل څه کار په جهان نشته — تر هغه کار و نو غوره کار دی دا". په "پ پ" چاپ کې " تر عشق غوره بل هیڅ کار په جهان نشته ". د "خ" په لومړۍ نسخه کې: " تر عشق غوره کار بل په جهان نشته — تر هغه کار و نو غوره کار دی دا ". د "خ" په دوهمه نسخه کې " تر عشق غوره کار بل په جهان نشته " او د "پ" په دوهمه نسخه کې په عین شکل راغلی دی.

(۲) په "پ پ" چاپ کې "یو بلبل به د گل لوم اخستی نه دو "، د "خ" په دوهمه نسخه کې " لوم د گل به بلبلان اخستی نه دو ". او د "پ" په دوهمه نسخه کې دا بیت نه دی راغلی.

(۳) دا مسری په "پ پ" چاپ او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی ده: " د حباب عمر ته وگوره چې څه دی ؟ " په "پ" چاپ کې " د حباب عمر دې وگورې چې څه دی ". د "پ" په دوهمه نسخه کې " د حباب عمر ته وگوره چې څو دی " راغلی ده او دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(٤) دا مسری د "خ" په دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: " د مجنون صورت په زړه کړه اې رحمانه ".

(۵) دا مسری د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: " بل به تا غوندې دلبر شي را پیدا ".

(۶) د "پ" لومړۍ نسخه: " نه به تا غوندې دلبره شي پیدا "، د "پ" په دوهمه نسخه او "پ پ" چاپ کې " نه به تا غوندې دلبر شي را پیدا ". او د "خ" په دوهمه نسخه کې " نه به تا غوندې دلبر شي بیا پیدا " راغلی ده.

(۷) دا مسری د "خ" په لومړۍ نسخه کې " ما به صبر ستا په جور و جفا وکړ " او د "خ" دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کې " ما به صبر ستا په جور په جفا کړ " راغلی ده.

(۸) د "خ" په لومړۍ نسخه کې " وبله " او په دوهمه نسخه کې " ځبله " راغلی دی.

(۹) دا مسری په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: " هسې ما تا پسې کړې اقتدا "

(۱۰) دا بیت په "پ" او "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: " زه یو نه یم درست جهان په تا مین دی — که بادشاه دی د دې دهر که گدا ". او ورستنی مسری یې د "خ" په دوهمه نسخه کې " که بادشاه د دې دهر که گدا " د "خ" په مصوره نسخه کې داسې راغلی ده: " که بادشاه دی که وزیر دی که گدا ".

(۱۱) دا مسری په "پ" او "پ پ" چاپ کې " کاشکې خط د امانې و ما له راکړې " راغلی ده.

چې دستا د عاشقۍ په تیغ شهید شي — د رحمان غاړه به هاله شي ا د ا

۱۷ — ۲۶۶

د رحمان وزیږي رنګ وته نظر کړه
چې مدام په تا پسې کاندي ژړا (۱)

هر چې ستا کوڅه ماوا کا — ځای یې بر شي تر افلاکا (۲)
ځان هاله ورته بادشاه شي — چې یې ستا د در ګدا کا (۳)
چې د ستا د در ګدا شي (٤) — بادشاهي وته نو رشا کا
نظر یې د ستا له رویه — نه په ارض نه په سما کا
مینه یې د ستا له مخه — نه په دین نه په دنیا کا
ستا په مهر و محبت کې — ځان جهان واړه فنا کا
د دنیا کور و کړي (۵) — ستا په مینه کې تا لا کا
رضا ستا په رضا (۶) کړي دي — ترک خپله مدعا کا
و هر خواته چې ستا مخ شي (۷) — دی هم مخ په هغه خوا کا
که له چا سره جفا کړي — له هغه سره جفا کا
که له چا سره وفا کړي — له هغه سره وفا کا
که په چا چیرې ژاړي — خو په تا پسې ژړا کا
که په چا چیرې خاندي — خوله تا سره خندا کا
که مطلب یې د دیدار وي — ستا د حسن تماشا کا
که مطلب یې د ګفتار وي — ستا په ذکر مشغولا کا
د رښتینو مقام دا دی — که څوک مینه په رښتیا کا (۸)

۱۸ — ۲۸۳

عاشقان په عاشقۍ کې
چې رحمان وایي هم دا کا

---

(۱) دا بیت د "خ" لومړي او د "پ" دوهم نسخه کې نشته.
(۲) دا غزل په منصور نسخه کې نشته او د "خ" په دوهمه نسخه کې دوهم مسرۍ داسې ده: "ځای یې رسي تر افلاکه".
(۳) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې: "چې ځان ستا د در ګدا کړه".
(٤) "ق. ک" چاپ: "څوک چې ستا د در ګدا شي"، او دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۵) د "خ" لومړي نسخه: "د دنیا کور و کوټ"، او د "خ" نیمګړي نسخه: "د دنیا کور او علونه".
(۶) د "پ" چاپ کې "قضا" راغلې دی.
(۷) د "خ" قلمي نسخه: "هرې خوانه چې ستا مخ وي". د "پ" لومړي نسخه: "په هر خوا چې د ستا مخ وي".
(۸) په "ق. ک" چاپ کې او هم د "ق" په چاپ کې د "رښتیا" پر ځای "رضا" راغلې دی.

چې امید په عمارت د دې دنیا کا — د کاغذ په کشتۍ سیر د دریا کا (۱)
د آسمان توسن هیچا ندی تېز لې — خولك به څرنګه سور لې د باد په شا کا
نه لبوه په آدمیت اموخته کېږي — نه امید د مروت شي له افلاکا
له فلکه د وفا امید باطل دی — کله دیوله آدم زاد سره وفا کا
زمانه په اسلام کفر سمه ګرځي — فرق د تور و د سپین کله نابینا کا
ما د دهر علامت په سترګو ولید — په هر دم هزار پیدا هزار فنا کا
هیڅ امید مې د ایام په ګردش نه شي — چې فرصت به په خپل دور و مدارا کا
په خپل عمر به هیچا لیدلی نه وي — هغه چارې چې دی هر ساعت په ما کا
که د ګلو غوټې کېږدم په دستار کې — شوم طالع مې حلقه خار ځنې پیدا کا
که وزر و وته لاس کړم خاورې کېږي — که دخاور و په ارزو شم استغنا کا
جدايي دخدای بلا شوه نه توانېږم — خوشي زړه مې په دیدن پسې ژړا کا (۲)
هومره صبر دی عاشق سره لکوم — چې دنن وعده موقوفه په سبا کا
که داور جامې رانه اغوندې دلبره — په نظر زما جلوه لکه دیبا کا
په خپل عشق کې (۳) که څوك به را باندې وایي — زه ګومان کړم چې حمد زما ثنا کا
ملامت په عاشق ښایي دادستور دی — چې روغ خلق په رنځور پورې خندا کا
عاشقي ننګ و ناموس دی وبله لري — په روښانه ورځ به څرنګه څوك غلا کا
که زه طمع کړم د ګلو له طالع نه — ما عاجز له د ګل په ځای خار را کا (۴)
که زه ځان ژغورم په عشق کې له عالمه — زمانه مې په جهان باندې رسوا کا
همېشه به په عالم کې وي سرخ ویه — چې ثنا لکه بلبل د خپل آشنا کا

۱۹

دا ځواب د رحمان هغه کا چې دوی وي

"که دلبر د دیدن مې پیالې را کا" (۵)

۳۰۳

هغه ژوی چې مین وي ښه به خوب کا — چې مجنون غوندې کړم وي ښه به خوب کا (۶)

(۱) دا غزل د "پ" په لومړي، دوهم او مصوره نسخه کې نشته. د "پ" چاپ کې د "سیر" پرځای "سیل" راغلی دی.

(۲) د "غ" په لومړي او دوهمه قلمي نسخه کې د "ژړا" پرځای "بلا" راغلی دی.

(۳) په "ق" چاپ او "ق.ك" چاپ کې "ستا په عشق کې" راغلی دی.

(۴) دا بیت او ورپسې دوه بیتونه په قلمي نسخو کې نشته. دوی بیت لومړی مسری په "ق.ك" چاپ کې داسې ده: "که زه طمع کړم د ګلو له خپل بخته"

(۵) د "غ" دوهمه نسخه: "که دلبر د دیدن مسته پیاله راکه". د دولت دیوان: "که دلبر د دیدن مې پیالې راکه" ۱۴۳ مخ، پښتو ټولنه، ۱۳۵۳

(۶) دا مسری په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "چې فرهاد غوندې کوهکن دی ښه به خوب کا". په مصوره نسخه او د "غ" لومړی نسخه کې داسې ده: "چې مجنون او کوهکن وي ښه به خوب کا" د "غ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې مجنون او کوهکن دی ښه به خوب کا" او د "پ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې مجنون او د کوهکن دی ښه به خوب کا"، او د پېښور چاپي دیوانونو کې د "ژوی" پرځای "زوی" راغلی دی.

هر نفس د سړي تله دي له جهانه (۱) | چې يې هر نفس رفتن وي ښه به خوب کا
چې سبا له خپله ياره جدا کېږي | که د سلو شپو کړمن وي ښه به خوب کا
عاشقي ده خداى له اوره پيدا کړي | که په اور کې يې وطن وي ښه به خوب کا (۲)
د اوبو تږى هم خوب کولى نه شي | خوک چې تږى د ديدن وي ښه به خوب کا (۳)
د رقيب له جوره خوب د عاشق نه شي | د هغو چې ديلو (۴) دښمن وي ښه به خوب کا
د مجاز بندي خو خوب کولى نه شي | چې يې زلفې طوق رسن وي ښه به خوب کا (۵)

۲۰ — ۳۱۱

خوب خندا له بېغمۍ په شي خوشحاله (۶)
خوک چې ستا په خبر غمژن وي ښه به خوب کا

چې په سترګو کې يې خار وي ښه به خوب کا | چې په زړه يې غم د يار وي ښه به خوب کا
خوب له ياره سره هم د عاشق نه شي | چې يې يار په بل ديار وي ښه به خوب کا
په دنيا کې خوب هغه کا چې نادان وي | هغه زړوي چې هوښيار وي ښه به خوب کا (۷)
کوم طالب مطلوب نيولى (۸) دى په خوب کې | هغه خوک چې طلبګار وي ښه به خوب کا
د بيدار نه دي چا په پټو سترګو کړي | چې مطلب د چا بيدار وي ښه به خوب کا
بلکه لار د مرګ تر لارې ګران نشته | چې په خوا يې حسې لار وي ښه به خوب کا
هر نګاه د دلبرانو ذوالفقار دى | هر چې غوڅ په ذوالفقار وي ښه به خوب کا
دلبر چې چلي خوب کولى نه شي | چې خوړلي تور بنامار وي ښه به خوب کا

۲۱ — ۳۲۰

زه خوشحال د يار بنده هم خدمتګار يم
چې بنده او خدمتګار وي ښه به خوب کا

---

(۱) دا مسرۍ په مصوره نسخه کې داسې ده: "هر نفس سړي په تله دى له جهانه".
(۲) د "پ" د لومړي نسخې نه پرته په ټولو کې "چه" راغلى دى.
(۳) دا بيت په چاپي ديوانونو او مصوره نسخه کې نشته، د دوهمې مسرۍ يې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې به تږى د ديدن وي ښه به خوب کا".
(۴) په چاپي ديوانونو او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "ديلو" پر ځاى "يار" راغلى دى.
(۶) په "پ" او "ب، پ" چاپ کې: "خوب خندا په بېغمۍ کېږي جهانه هر چې تا غوندې غمجن دي ښه به خوب کا".
د پېښور "ق، ک" چاپ: "هر چې ما غوندې غمجن دى ښه به خوب کا". د "خ" لومړۍ نسخه: "خوک چې تا غوندې درد من دي ښه به خوب کا".
د "خ" دوهمه نسخه: "خوک چې ستا په خبر درد من دى ښه به خوب کا"، مصوره نسخه: "خوک چې ستا په خبر غمجن دي ښه به خوب کا".
او د "پ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "خوک چې تا غوندې غمجن دى ښه به خوب کا".
(۵) دا بيت په چاپي ديوانونو او نورو قلمي نسخو کې نشته د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو چې د دوهمې مسرۍ يې په اصل نسخه کې داسې ده "چې يې زلفې په ګردن کې طوق رسن دي ښه به خوب کا".
(۷) دا مسرۍ د "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "هغه زړوي چې دانا دي ښه به خوب کا". او په دواړو چاپي ديوانونو کې د "ژوي" پر ځاى "زوي" راغلى دى.
(۸) د "پ" د لومړۍ نسخې نه پرته په نورو ټولو کې "موندلى" راغلى دى. او هم نوموړى بيت د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.
يادونه: لاندې بيت يوازې او يوازې د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلى دى، او د اس لاندې نورو نسخو او ديوانونو کې نشته.
دلبر په چلي خوب کولى نه شي
چې خوړلي تور بنامار وي ښه به خوب کا

هغه ځوی چې بې خدایه(۱) محبت کا | همګې واره بې ځایه محبت کا
محبت بې خدایه واره د زړه رنځ دی | که مدام له چنګ و نایه محبت کا
خرخاري ده چې یې پوځبله(۲) کاندي | هر خودرای چې له خود رایه محبت کا
نتیجه یې ریش کنده جامه پاره وي | آدم زاد چې له چارپایه محبت کا(۳)
هغه سرای له به تله ورباندې ګران وي | هر سړی چې له دې سرایه محبت کا(۴)
بوالهوس به نه پتنګ نه پروانه شي | د مګس په څېر له ورایه محبت کا(۵)
چې د تورو زلفو سیوري په چا وشي | هغه کا له همایه محبت کا

رحمان ځکه دریار متابعت کړم(۶)
چې هر وله رهنمایه محبت کا

۲۲ — ۳۲۸

اورنګ زیب چې آرایش د تخت و تاج کا | تخت و تاج به یې مرګی تاخت و تاراج کا(۷)
په جهان کې به یې پاتې بد بد نوم شي | دی که چاري د کسری که د حجاج کا
او به ستر ګولړه لاړې او ر د زړه شو | څوک به څه شکل ژوندون په دا مزاج کا
جدایي زما په زړه کا هسې چاري | لکه بازي په تارو او په دراج کا
زما اوښکې چې پیدا د زړه له یم شوې | لکه اور یې له کبابه نم اخراج کا
زه غمجن د عید په جشن خبر نه شوم | که نور خلق هوی و های ته احتیاج کا

هر ناوک چې د قضا له شسته خېژي
زمانه د رحمان زړه ورته آماج کا(۸)

۲۳ — ۳۳۵

دې یې در دوه ملي(۹) به دې بې درد کا | د نامرد وه ملي به دې نامرد کا
صحبت بې تاثیره نه دی دا حدیث دی | ګنګو نر یې هم په څېر د ګنګو زرد کا(۱۰)

---

(۱) د "پ" چاپ کړ د "بې خدایه" پر ځای "بې یاره" راغلی دی.
(۲) په چاپي دیوانونو کې "پوله بله" راغلی دی، او دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت د "غ" په دوهمه نسخه کې نشته او د لومړي مسري د "ریش کنده" کلمه د "غ" په لومړي نسخه کې د "ریش کندن" په شکل راغلې ده.
(۴) دا بیت په مصوره نسخه او د "غ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۵) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته. په "پ" چاپ او "پ، پ" چاپ کې یې لومړي مسري داسې ده: "بلهوس به نه پتنګ و پروانه شي."
(۶) دا مسره په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "رحمان ځکه د ریار متابعت کا"، د "غ" لومړي نسخه: "زه رحمان ځکه دیاره محبت کړم."
(۷) دا غزل په مصوره نسخه، د "غ" په لومړي نسخه او "ق، ک" چاپ کې نشته.
(۸) د "غ" دوهمه قلمي نسخه کې "امواج" راغلی دی.
(۹) په مصوره نسخه د "غ" لومړي او د "پ" په دوهمه نسخه کې "همراهي" او د پېښور "ق، ک" چاپ کړ "بهدردي" راغلي ده.
(۱۰) دا مسري په "پ" نسخه کې او هم په "خ" نسخه کې داسې ده: "ګنګو نر یې د ګنګو په څېر د زرد کا".

هر کالي چې څوك په څمكه باندې كېږدي — هغه څمكه يې له جنسه د خپل گرد كا
په مجلس د وېرژ ليو (۱) څوك ور مه شه — كه صحيح و سلامت وي آه يې سرد كا

۲٤ — ۳٤٠

چې دوئي له ميانه لرې شي رحمانه (۲)
معشوقې عاشق پخپله نازپرورد كا

كه په گنج د شاهي فخر شهريار كا — عاشقان يې د دلبر و په رخسار كا
خرقه پوشو په خرقه كې دى موند لى — هغه حظ (۳) چې په دنيا كې دنيادار كا
پتنگانو له ور كړ خداى په اور كې — هغه عيش چې بلبله په گلزار كا (٤)
نېك ساعت (۵) په بد بدل د هيچا مه شه — په وصال كې غم د هجر ور دوڅار كا
نس (۶) د گور او د مور يو دى په معنى كې — خوب په چا يې تورلحد په چا بازار كا
د ببرې په د وبنده چې خداى راضي شي — يگانگي د ذرو نو هلته كله كار كا (۷)
هغه مخ چې مادرزاد بنايسته نه وي — مشقت د مشاطې وار ه مردار كا
يار د ناز له خوبه پاڅي پسې گرځي — چې فلك د عاشقانو بخت بېدار كا (۸)
بې له تا نه مدام سوزي دا يې حال دى — لكه شمع چې څوك بل په مزار كا (۹)
د مستۍ د هوښيارۍ يون څرگند وي — په هر چا كې چې څه وي هغه رفتار كا (۱۰)
د بلبلو زاغ نغمې كولى نه شي — هر سرود آواز په طور د خپل تار كا (۱۱)

۲۵ — ۳۵۲

رحمانه هسې بې وقوف سوداگر نه دى
چې د دين متاع بدله په دينار كا (۱۲)

---

(۱) په قلمي نسخو كې "ويرژ ليو" راغلى دى.
(۲) دا بيت د "خ" په كومې نسخه كې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه كې د "دوئي" پرځاى "د دهمې" او په مصوره نسخه كې "د ددې" راغلى دى.
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه كې "خوند" راغلى دى.
(٤) د "پ" لومړى نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه: "هغه عيش چې ببلبلې په گلزار كا"
(۵) په مصوره نسخه كې "نېك عمل" راغلى دى.
(۶) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه كې نشته، په قلمي نسخو كې د "نس" پرځاى "نفس" راغلى دى. په "ق ،ك" چاپ كې د "بازار" پرځاى "گلزار" راغلى دى.
(۷) دا مسرۍ په چاپي ديوانونو كې داسې ده: "بيا ملاح د ذرو نو كله هلته كار كا" په مصوره نسخه كې داسې ده: "يگانگي د ملاحانو كله كار كا".
(۸) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه كې داسې راغلى دى: "يار زما له خوبه پاڅي پسې گرځي چې فلك د عاشقانو محنت بيدار كا".
(۹) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه كې نشته، لومړۍ مسرۍ يې په "پ" او "پ پ" چاپ كې داسې ده: "نيمې شپې يې يار تر سره پورې كېنى". د "ق ،ك" چاپ كې د "يې" پرځاى "مې" راغلى دى. په مصوره نسخه كې دا مسرۍ داسې ده: "نيمې شپې مې تر سرو يو دى پورې كېنى"
(۱۰) دا بيت په "پ" نسخو او د "خ" نسخو كې داسې دى: "د مستۍ د هوښيارۍ يون څرگند وي په هر چا كې چې څه دى هسې رفتار كا". "ق ،ك" كې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "د مستۍ د هوښيارۍ يون بند څرگند دى" او د "خ" په لومړۍ نسخه كې دا بيت داسې دى: "د مستۍ د هوښيارۍ يون سره څرگند وي په هر چا كې چې څه يون هسې رفتار كا".
(۱۱) په "پ" چاپ كې د "تار" پرځاى "كار" راغلى دى.
(۱۲) د "پ" په دوهمه نسخه كې "دنيا" راغلى دى.

وړځ چې بده شي عاقل و دانا څه کا — چې قضا شي ورد و څاره حکما څه کا (١)

مور و پلار خوښيك فرزند له خدايه غواړي — چې بد بخت شي ادبې څه کا بابا څه کا (٢)

يار له يار په لوی لاس کله بېليږي (٣) — چې لاس نه رسي يار څه کا آشنا څه کا

په ښېرو په دعا څه شي کم و ني خدای دی — چې خدای نه کا ښېرې څه کا دعا څه کا

بخت په زور او په زر نه دی چا خپل کړی (٤) — په دا کار کې ناتوان څه کا توانا څه کا

٢٦ — ٣٥٨

اې خوشحال پتنگ ولې شه چې وسو (٥)
نور د شمع خندا څه کا ژړا څه کا

زما اوښکې چې دا هسې شست و شو کا — دا محنت واړه زما د مخ په ولو کا (٦)

تل يې مخ وي تر خوبانو پورې ولسی — عاشقي چې د چا اوښکې په شپېو کا

د عاشق د سينې چاك به ور څرګند شي — که څوك سر و خپل ګرېوان وته فرو کا

د عشق اور چې شمع خود په سر قبول کړي — پروانه به څه حجت د ځان په سو کا

ګل څه نه والي چې غرق په وينو ناست وي — بلبل څه له ره بې ځايه ګفتګو کا

زه که مرګ غواړم بې ياره ګرم خونه يم — جد ايلي سرې په ځان پورې پکو کا

٢٧ — ٣٦٥

معشوقې په محنت نه دي چا موندلي
مګر خدای يې په خوشحال باندې پېرزو کا

څو لو ځله يې تاراج په جفا نه کا — يار له هيچا (٧) سره مهر و وفا نه کا

که يې سر په بوسه ور کړم زه پوهېږم — چې قبول به د غه عجز زما نه کا

چې په خپله رضا تللی مادرزاد وي — هغه هيڅ پېرې د نور و رضا نه کا

څوک يې خپله مدعا حاصله نه شي — مهرويان په خوله د خضر سودا نه کا

که يې سل ځله دعا کوم په عمر — ګوش و هوش د دعاګوی په دعا نه کا

که آهو نه آشتين پسې وکاږم — لکه سرو له خزانه پروا نه کا

---

(١) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

(٢) د "پ، پ" چاپ کې دا مسری داسې ده: "چې بخت بد شي ادبې څه کا بابا څه کا".

(٣) د "خ" په دوهمه نسخه کې "خپليږي" راغلې دی.

(٤) دا مسری په مصوره نسخه او د "خ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "بخت په زور و زاري نه دی چا خپل کړی". د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "بخت په زور و په زر نه دی چا موندلی" او د پېښور "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "محبت په زور چا نه دی حاصل کړی".

(٥) د "پ" او "پ پ" چاپ کې "غلبه شه" او د "ق، ک" چاپ کې "اوشو" راغلی دی.

(٦) په چاپي ديوانونو کې "د مخ ابرو کا" راغلی دی.

(٧) په چاپي ديوانونو کې "که يا ره" راغلی دی.

۲۸ — ۳۷۲

که آرام غواړې په عاشقۍ کې
دغه واړه ناروا کار رواند کا

ذره مې بې له خپل نګاره (۱) آرام نه کا — کامراني راڅخه غواړي نا کام نه کا
بې نا کامه زیست محال دی په دنیا کې — د کوم آس په خوله کې ذل لګام نه کا (۲)
د آسمان مانۍ به هم په قرار نه وي — سالک ځکه قصد د قصر و د بام نه کا (۳)
ګاه یې کښېنوي په تخت کله په خاورو — زمانه رضا د هیچا مدام نه کا
بې له سروي چې آزاده خدای پیدا کړه — ترکې ځکه هیچا ته سلام نه کا (٤)
کوه و دشت هم د خزان له غمه زبېږ دي — ځکه زرکه و چمن ته خرام نه کا
چا چې سر دی په سجده د یار ته ایښی — دوباره له دې سجوده قیام نه کا (۵)
چې یې کله ده دیار په لوري لوښتي (۶) — لکه بحر هسې د روي مقام نه کا
نشستن د عاشق نشته لکه شمع — خو صورت د عشق په اور کې تمام نه کا
چې محظوظ وي په تش بوی د مهرویانو — هغه فکر د بوسې د پیغام نه کا
چې لذت یې د سرو شونډو وي موندلی — نوره مینه د شرابو په جام نه کا
په هغو د لعلو لبو مې حرام دی — خو د انور لذت په خپسر حرام نه کا

۲۹ — ۳۸۵

هسې وخپل یار ته بې حجت دی (۷)
لکه عذر چې صاحب ته غلام نه کا

چې امید په عمارت د دې جهان کا — لکه کرښه په اوبو هسې نبیان کا
د اوبو په مخ د کرښې بقا نشته — په نابود باندې ناحق د بود ګومان کا (۸)
نادانانو هسې دین په دنیا بایلود — لکه وورکي دُر بدل په پارچه نان کا
د دنیا د دین نسبت (۹) وبل ته نه شي — او د اوبو سره استوګه په څه شان کا

---

(۱) په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې "یاره" راغلی دی.
(۲) د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې "لغام" راغلی دی.
(۳) له دې بیت نه وروسته بېتونه او ځینې دا بیت د "پ" په لومړي نسخه کې نشته.
(٤) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۵) د "خ" دوهمه نسخه: "دوباره یې له سجوده قیام نه کا"
(۶) د "خ" دوهمه نسخه: "چې بې ذره وي تل د یار په لوري تللي". د "خ" په لومړي نسخه کې د "لوښتي" پرځای "ایښي" راغلی دی.
(۷) د "خ" په دوهمه نسخه کې "لاجواب دی" راغلی دی.
(۸) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۹) د "خ" په لومړي نسخه کې "نښته" راغلی دی.

عشق د نفس له خاصیته منزه دی | کار د ستر گو به څوك څرنگ په دهان کا
لکه چشم و گوش په کار کي و بله بیل وي(١) | هسي دین و دنیا حکم ځان په ځان کا
په پیري کي د ځواني خیال دی هسي | لکه څوك چي د باغ سیر په خزان کا

٣٠ — ٣٩٣

بې درگاه يې بل ځای د رحمان نشته
په سفر استوگه څو مسافران کا

عاشقان د ناصحانو وینا نه کا | مست هاتي د مهوتانو پروا نه کا
واره جور د دي دور(٢) مي قبول دی | که خدای ما له خپله یاره جدا نه کا
چي د گلو پریشاني شوه ورڅرگنده | غوټي سر په زانو کښېښود خندا نه کا
و سیلاب ته د پڼي و کي خداستاد(٣) وي | زره چي ژاړي ستر گي څرنگ ژړا نه کا
دنیا کل په احمقانو ده ودانه | دانا ځکه وابستگي د دنیا نه کا
چي بي زره دی په هوا پوري تړلي | د حباب عمارت ځکه بقا نه کا
بي هنر دي چي څوك دين په دنيا پلوري | هنرمند سړی داهسي سودا نه کا
که څوك والي هوښیار کوم دی وایه دادی | چي بي خدایه نوره مینه په چا نه کا
گدایي که ورپیښېږي دالي ځای دی | هر بادشاه چي دلجوئي د گدا نه کا (٤)
چي بي دل يي په یوه نگاه رغېږي | خدا انصاف دی چي دلبري دوانه کا
هر چي زړه يي وي په یار باندي بایللی | نوره مینه په چا بي له آشنا نه کا(٥)
چي تر غوږ يي وي وینا د آشنا شوي | هغه غوږ هرگز په نوره وینا نه کا
و به نه رسي د یار تر بلند بامه | چي د زړه غولي روښن په ژړا(٦) نه کا

٣١ — ٤٠٧

زه رحمان د هغه یار په جفا خوښ یم
که اغیار مي خدای له میانه پیدا نه کا(٧)

که سړی د خپلي پوهي تقصیر نه کا | د خدای کړه به څوك په پوهه تغییر نه کا
خواه ناخواه به د تقدیر شوي(٨) ورپیښ شي | که څوك هیڅ نظر په تقدیر نه کا

---

(١) "پ" چاپ او د پېښور نور چاپي دیوانونه: "لکه کار د گوش و چشم سره بېل دی."
(٢) په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کي "دهر" راغلی دی.
(٣) په چاپي دیوانونو کي "حاجت" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کي نشته.
(٥) دا بیت او ورپسې دوه نور بیتونه په قلمي نسخو کي نشته.
(٦) په "ق،ک" چاپ کي "رڼا" راغلی دی.
(٧) "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ: "چي اغیار مي خدای له میانه جدا نه کا" د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "که اغیار مي تردا میانه پیدا نه کا".
(٨) د پېښور په چاپي دیوانونو کي "کښلی" راغلی دی.

PROPERTY OF ACKU 4499

د هغو چې بخت بېدار شو غم یې نشته — که هېڅېري بېداري وشبګیر نه کا
دا لا خپلې کم فهمۍ مونږ خه والیو — چې فلانی سړی تالاش وتدبیر نه کا (۱)
دلګیري او خوشحالي که په خپل لاس وي — په خپل لاس به څوک سړی هېڅوک دلګیر نه کا
معرفت د خدای څرګند دی په هر څه کې — ستر ګي وخوره چې څوک هو مره نظیر نه کا
دا نفس په مثال برق صورت فانوس دی — برق به هېڅوک په فانوس کې اسیر نه کا
د دنیا سړي همه واره د ماند دی — کوم بادشاه دی چې منت د وزیر نه کا
کوم واده کوم کوژدن ده په جهان کې — چې فلک یې وآخر ته په وېر نه کا
په خوله هر یو سړی اسم د پیر اخلي — باري څه په کار چې نغوته د پیر نه کا
څه نښې د قیامت نه دي لو څه دي — چې د پلار و ېل په زوی تأثیر نه کا
هسې چاري له ناصحو واقع کېږي — چې له شرمه یې هېڅ غل وکا سیر نه کا
په مرده پسې تکبیر وکاروان شي — هېڅ ګومان په ځان د هسې تکبیر نه کا
په دنیا پسې د رحمت زهېر یږي — ځان یو دم د خدای د یاره زهېر نه کا
د عیال د یاره تېر تر سر و مال شي — د لجو لي په لوه تهوک د فقیر نه کا

٣٢

گرم دی چې نارې د هجران اوري — وآشنا وته کا ته په څیر څیر نه کا

٤٢٣

تر حد تېره شوه په یار پسې ژړا زما — نه ګروهېږي په ژړا سره آشنا زما (۲)
که مې هره وینا دُر یا مرغلر شي — لا د غوږ لایقه نه ګڼي وینا زما (۳)
په نارو به ما ببد ا اکر که اوده وی — باري ولېنس راته اوده شو دلربا زما (٤)
زه مکتوب غوندې په پټه خوله ګویا یم — خاموشي زما تېرې کا تر غوغا زما (٥)
کښت د عشق په توده ځمکه آسان نه دی — سمندر بویه چې زیست کا په صحرا زما (٦)

---

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

(۲) دا بیت په "ب" چاپ کې داسې راغلی دی: "د بره شوه په یار پسې ژړا زما — نه ګروهېږي په ژړا آشنا زما". او د پېښور چاپ د "خ" په دوهمه او "ب" په دوهمه نسخه کې نه یوازې دا بیت بلکه د دې ردیف ټول بیتونه نه دي راغلي.

(۳) دا بیت د "خ" لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "که مې هره وینا دُر شي مرغلري — لایقت د غوږ و نه کړي وینا زما". او د "ب" چاپ کې داسې راغلی دی: "که مې هره وینا دُر شي یا ګوهر شي — ستا د غوږ نه ده لایق وینا زما".

(٤) د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "په نارو به ما پیدا که که خوب دی وړی — ولې وېښېږي راته اوده شه دلربا زما".

(٥) "ب" چاپ: "زه مکتوب غوندې په پټه خوله ګویا یم — لاندې کړله خاموشۍ غوغا زما".

(٦) د "خ" لومړۍ نسخه: "کښت د عشق په توده ځمکه آسمان نکه — سمندر بویه چې زیست کا په صحرا زما". په "ب" چاپ کې: "کښت د عشق په توده ځمکه آسان نه دی — سمندر بویه په دې صحرا زما".

دا یار نه دی چې هجران له مانه بېل کړ — روح زما دی چې له تنه دی جدا زما (۱)

٤٣٠	٣٣

زه رحمان بې خپله یاره هېڅ نه غوارم (۲)
که قبوله وي د خدای په دره دعا زما

سل ځله که وخوري نا ځوان ځیګر زما — بېل به ځبله نه کا دره دستا او سر زما (۳)
صبر ستا په عشق کې دا خبره څوك اوزه (څوك) — نشته د دې چارې توان يو موی قدر زما (۴)
ستا له محبته جار واته وما ته عار دی (۵) — ولې خاورې نه شي په دالار بشر زما
واره معشوقې د عاشقانو خبر اخلي — بې له تا چې نه اخلي یو دم خبر زما
هېڅ انده وه مې نشته بې د ستا له جدایه — نور انده وه به څه وي تر دغه بتر زما
خوب د کور و کلي په نار و زما برهم شو — څه چل دی (۶) چې نه شي ستا په زړه اثر زما

٤٣٧	٣٤

درست جهان که واره ما رحمان لره دلبر شي (۷)
چېرې دې دلبره بې تا بل دلبر زما

هسې یاد دې همېشه مدام زما — چې اورا ذې په هر صبح و شام زما
هر کلام چې بې د ستا له یاده وکړم — سل توبې دې په هغه کلام زما
زه که بې له تا له زړه آرام کړم په سل رنګه — نه شي نه شي په هېڅ رنګ آرام زما (۸)
ننګ و نام که ستا په مینه له ما درومي — زار شه ستا تر مینې ننګ و نام زما
چې قایم شوم په مقام د عاشقۍ — هېر شو د لته واره بل مقام زما (۹)
خود عشق په خم خانه مې داخل نه کما — پخته نه شو دغه عقل خام زما (۱۰)
نن دې وخت دی که مې آه و فریاد اوري — څو چې خاورې نه دی هر اندام زما (۱۱)

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه: "دا یاران چې دی هجران له ما بېل کړی — روح زما دی چې له تنه دی جدا زما".
"پ" چاپ: "دا یار نه دی چې هجران له ما نه بېل کړ — دغه روح له تنه شه جدا زما".
(۲) "پ" چاپ: "زه رحمان بې خپله یاره هېڅ نه غوارم — که قبوله خدای نه وي دعا زما".
(۳) دا غزل د "غ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۴) په "ق" او "ق ک" چاپ کې د "موی" پر ځای "جو" راغلی دی.
(۵) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړی نسخه: "جار واته زما دروغ دی". مصوره نسخه: "جار واته زما غلط دی".
(۶) قلمي نسخې "څه چاره ده".
(۷) چاپي دیوانونه: "کل واره جهان که ما رحمان لره دلبر شي".
(۸) د "پ" نسخې: "بې له تا که زړه آرام کړم په سل رنګه — نه شي نه شي (یا) په هېڅ رنګ آرام زما"
د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه: "که بې تا د زړه آرام کړم په سل رنګه — نه شي نه شي په هېڅ رنګ آرام زما"
(۹) قلمي نسخې: "هېر شو دلې و ته بل مقام زما".
(۱۰) چاپي دیوانونه: "خود عشق په خم خانه لې داخل نه کړم — پخته نه دی دغه عقل خام زما".
(۱۱) د "پ" لومړی نسخه: "څو تر خاورو نه دی لاندې هر اندام زما". د "خ" لومړی نسخه: "څو چې لاندې شي تر خاورو هر اندام زما".
د "خ" دوهمه نسخه: "بیا به څوك دره سوی پیغام زما". مصوره نسخه: "څو لاندې تر خاورو هر اندام زما".

هزار جام د صراحي دي فلك مات كړل — خو به كرځي په دا دور جام زما

۳۵ — ۴۴۶

زه نازي به دانا كام كوم تر كومه
وايه (۱) كله به حاصل كړي (۲) كام زما

چي هر چا ليدلى نه وي يار زما — خبر دي دا كه والي بد په كار زما (۳)
هر هغه چي وي دلبر زما ليدلى (۴) — نه به كا انشاءالله انكار زما
سر زما دركاه د هغه يار عزيز وي — بې له دي لار نشته بله لار زما (۵)
ما بې عشقه بل غم خبر زده كړي نه دي — چي خه دي هم دا دي واړه كار زما (۶)
خداى دې هيڅوك يو ځيله ازار نه كا — اې دلبره مه اخله ته ازار زما (۷)
ياره ستا په جدايي او په درغم كې (۸) — سيند دا وښكو دي وي په رخسار زما
لوى دي كه هلك دي واړه ستا خبري كا ندي — بل گفتگوى نشته په ديار زما (۹)

۳۶ — ۴۵۴

زه نازي به لاف په عشق كې خه وهم
خود به ځان څرگند كا انتظار زما

سر زما سامان زما ارشه ترجانان زما — زار شه ترجانان زما سر زما سامان زما
زيان زما نقصان زما واړه ديار هجر دي — واړه ديار هجر دي زيان زما نقصان زما
گل زما ريحان زما ستا رخسار و زلفي دي — ستا رخسار و زلفي دي گل زما ريحان زما (۱۰)
مښك زما زعفران زما ستا د كوڅي خاوري دي — ستا د كوڅي خاوري دي مښك زما زعفران زما
فكر زما توان زما ستا په غم كي نه رسي — ستا په غم كي نه رسي فكر زما توان زما
آه زما فغان زما هيڅ په تا اثر نه كا — هيڅ په تا اثر نه كا آه زما فغان زما (۱۱)

---

(۱) د "خ" لوموړي نسخه : "خدايه".
(۲) "پ" چاپ ، "ق" چاپ ، او "ق ک" چاپ : "شي".
(۳) قلمي نسخه : "چي هر چا ليدلى نه وي يار زما — خبر دي دا كه والي بد په كار زما".
د "خ" دوهمه نسخه : "چا ليدلى نه دي په جهان كې يار زما — خه شوه كه بد والي په كار و بار زما".
(۴) قلمي نسخه : "هر چا چي زما دلبر ليدلى دي". د "خ" دوهمه نسخه : "هر چا چي يې ليدلى مهر و دلبري وي — نه به كه انشاءالله انكار په كار زما".
(۵) چاپي ديوانونه : "سر زما دركا د هغه يار عزيز وي — بې له دې نه نشته بله لار زما".
(۶) قلمي نسخه : "ما بې عشقه هيڅ نه دي نور زده كړي — هر چي دي هم هغه دي واړه كار زما".
د "خ" لوموړي نسخه : "خود به ځان څرگند كا انتظار زما" دوهمه نسخه : "ما په عاشقى كې نور خه نه زده كه باور كړې — هر چي دي دغه دي واړه كار زما".
(۷) قلمي نسخه : "هيڅوك دي خداى يو له بله ازار نه كا — اې دلبره مه اخله هرگز ازار زما".
(۸) قلمي نسخه : "ياره ستا د جدايي په غمونو كې". او دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه كې نشته.
(۹) "پ" چاپ او د "پ ، پ" چاپ : "لوى هلك كړي همه واړه ستا خبري — گفتگوى نشته بل په ديار زما".
"ق" چاپ او "ق ک" چاپ : "لوى واړه كړي همه واړه ستا خبري — گفتگو نشته بل خه په ديار زما".
مصوره نسخه : "لوى هلك واړه ستا خبري كه". د "خ" دوهمه نسخه : "لوى هلك همه واړه ستا خبري كه دلبره". او دا بيت د "خ" په لوموړي نسخه كې نشته.
(۱۰) د پېښور "پ پ" چاپ او د "خ" قلمي نسخه : "گل زما ريحان زما ستا د رخسار زلفي دي — ستا د رخسار زلفي دي گل زما ريحان زما".
(۱۱) دا بيت په مصوره نسخه كې نشته.

دا پیران شیخان زما ستا په غم کي نه رسي — ستا په غم کي نه رسي دا پیران شیخان زما (۱)

زړه زما چشمان زما بي تا هیڅ حال نه لري — بي تا هیڅ حال نه لري زړه زما چشمان زما

باغ زما بوستان زما بي تا میوه نه نیسي — بي تا میوه نه نیسي باغ زما بوستان زما

وصل هم هجران زما ای رحمانه خیر دی

ای رحمانه خیر دی وصل هم هجران زما (۲)

۳۷ — ۴۶۴

ستا په څېر نه دي خوبان لیدلي ما — نه په غوږ وچېري اورېدلي ما (۳)

هیڅ وفا له عاشقانو سره نه کا — دلبران دي وار ه ازمایلي ما (۴)

چي مي ستا وښکلي مخ ته دي کتلي — بل یو مخ ته نه دي بیا کتلي ما (۵)

د زړه غولي مي نیولي ستا غمونو — نور غمونه دي له زړه ویستلي ما (۶)

چي مي کار د عاشقۍ په لاس کي واخیست — دي له بله کاره لاس وکښلي ما (۷)

نور غمونه مي له زړه نه دي وتلي — ستا غمونه دي پکي کړلي ما (۸)

که جفا کوي که جور واړه ځای لري — د ستا جور وجفا واړه دي منلي ما (۹)

زه رحمانه بي یاره خوب وخندا نه کړم

بي ده نه دي خوب خندا پسندلي ما (۱۰)

۳۸ — ۴۷۲

---

(۱) په نورو قلمي نسخو کي دا بیت نشته او د "پ" په لومړي نسخه کي داسي دی:

" پیران شیخان زما ستا په غم را نه رسي — ستا په غم را نه رسي پیران شیخان زما ".

(۲) قلمي نسخي : "وصال زما هجران زما رحمانه واړه خیر دی — رحمانه واړه خیر دی وصل هم هجران زما ".

(۳) دا بیت په قلمي نسخو کي داسي راغلی دی : " نور خوبان د ستا په څېر نه دي لیدلي ما — نه لیدلي نه په غوږ د اورېدلي ما ".

(۴) قلمي نسخي : " دلبران دي زمانې دي از مایلي ما ".

(۵) د "پ" لومړی نسخه : " چي مي ستا ښکلي مخ وته کتلي دي — نور کار رونه دي له لاسه غورځولي ما ".

په "پ ب" چاپ کي : " چي مي ستا دي ښکلي مخ ته دي کتلي — بل یو مخ ته نه دي بیا کتلي ما ".

د "خ" لومړی نسخه : " چي مي ستا د ښکلي مخ وته کتلي دي — نور بیا نه دي و بل مخو ته کتلي ما ".

د "پ" په دوهمه نسخه کي دا بیت نه دی راغلی او د "خ" په دوهمه نسخه کي دا ردیف "ښکلي" نه دی راغلی.

(۶) قلمي نسخي : " د زړه غولي مي نیولي ستا غمونو دي — نور غمونه دي له خاطره ایستلي ما ".

(۷) قلمي نسخي : " چي مي کار د عاشقۍ په لاس اخیستی دی — نور کاروونه دي له لاسه اچولي ما ".

(۸) قلمي نسخي : " هم په دامي نور غمونه له زړه وواته — چي په زړه کي ستا غمونه دي کړلي ما ".

(۹) دا بیت په چاپي دیوانو کي نشته.

(۱۰) قلمي نسخي : " زه رحمان بي یاره خوب وخندا نه کړم

خوب خندا بي یاره کله دي پسندلي ما ".

د "خ" لومړی نسخه :

" زه رحمان بي یاره خوب وخندا نه کړم

خوب خندا بي یاره کله پسندلي ما ".

چې واده يې کا په ډول او په سرنا (۱) بيا پرې والي زما نه دوير وينا
که مې هرڅو دلبري او دلجويي کا زه پوهېږم د خپل يار په استغنا (۲)
په يوه ګړۍ مې يار هم مې آشنا شي (۳) بيا مې بله ګړۍ نه ګڼي آشنا
دا زه خپله تسلي کوم يار بولم (۴) څه ياري د ده د ناتوان او توانا
يو زمان يو دم او بې خپله صنمه (۵) زه بهتره تر بقا ګڼم فنا
هر سړی په يوې چارې خدای مشغول کړ زه مشغول کړم خدای د ترکو په تمنا
ما بې عشقه بل هنر نه زده ناصحه په خندا (۶) شه که نادان يې که دانا
چې مې غوږ په نارو نه باسې حيران يم پروانه لري که وور وي که برنا (۷)

بې د يار له ښه د بد نه دې خلاص نه کا
د رحمان په زړه کې بله تمنا

۳۹ ۴۸۱

چې يې نقش په زړه خيال شي د آشنا صدقه يې سر و مال شي د آشنا
پس له مرګه يې تيغ هسې مخ روڼ وي چې آشنا په تيغ حلال شي د آشنا (۸)
په آسمان د آشنايۍ به يې مکان وي چې زمين غوندې پايمال شي د آشنا (۹)
خوشحالي زما د زړه په هغه دم وي په هر دم چې زړه خوشحال شي د آشنا
روح هغه ساعت داخل ګڼم په تن کې چې مې (۱۰) دخل په وصال شي د آشنا
هم هغه يوه ګړۍ را باندې کال وي (۱۱) چې يوه ګړۍ محال شي د آشنا
نور دې هيڅ قيل و قال مې په کار نه وي چې تر غوږ مې قيل و قال شي د آشنا
زرغونه کاندې دانه زما د عيش (۱۲) چې په زړه مې زرغون خال شي د آشنا

---

(۱) د "خ" لومړۍ نسخه : "چې واده وي په ټول په سرنا بيا پرې زمانه دوير وينا". د "خ" دوهمه نسخه : "چې واده يې وي په ډول و په سرنا بيا پرې والي زمانه دوير وينا".
(۲) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی : "که يې هرڅو دلبري او دلجويي کړم زه پوهېږم د خپل يار په استغنا".
(۳) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "شي" پر ځای "وي" راغلی دی.
(۴) د "ب" او "ب ب" چاپ : "دا زه خپلې تسلي کړم يار يې بولم".
(۵) د "خ" لومړۍ نسخه "يو زمان يو دم بې خپله دلبره". او دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۶) په لوزو قلمي نسخو او ديوانونو کې د "په خندا" پر ځای "بخشنده" راغلی دی.
(۷) په چاپي ديوانونو کې دا مسری داسې راغلی ده : "پروانه لري واړه دي که برنا" د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی : "پروانه لري که زوړ وي که برنا". او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا بيت نه دی راغلی.
(۸) مصوره نسخه : "چې زمين غوندې پايمال شي د آشنا".
(۹) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(۱۰) چاپي ديوانونه : "چې يې دخل په وصال شي د آشنا".
(۱۱) د "خ" لومړۍ نسخه : "هم يوه ګړۍ ورځ راباندې کال وي".
(۱۲) مصوره نسخه : "عشق".

نه بل خوك زما طبیب بي آشنا شته دی(۱) — نه بل خوك به په مثال شي د آشنا

د رحمان نظر په هیچا باندي نه وي
چي نظر یي په جمال شي د آشنا

۴۰ — ۴۹۱

که ما بنام تر ستوني بنکته کړي حلوا — سبا خواست کوي له خدایه د سنورو ا
په هیڅ حال کي دي قرار وصبر نه شي — لبوني کړي د بر حرص د بري هوا
تامي عمر تر یار تر عزیز پوري — اوبي گبړي(۲) مختورن کړي هم رسوا
چي په خپله رسوائي دي پروا نه شي — نور به خه کړي په جهان د چا پروا
چي د نفس د پاره لاس وخدائي ته نیسي(۳) — دا زحمت له خدایه غواړي که دوا
نفس بي شماره عالم پر پوست وکوهي ته — خدای دي نه کا نابینا د چا پیشوا(۴)
په روا په ناروا کله پوهیږي — وچارپای ته خه روا خه ناروا
چارپایان که غوږ وسترگي لري خه شو — په معنی کي نابینا دي ناشنوا

زه رحمان له هغه علمه(۵) پناه غواړم
چي له دینه له مذهبه وي سیوا

۴۱ — ۵۰۰

دل ودین مي هغي ترکي کړ رها(۶) — لا یي نه حسابوي د ځان بها
د بنایست صفت یي خوك و حیران یم — په هیڅ رنگ یي مونده نه شي انتها
د صورت له عیبه هسي پاکیزه دی — لکه ذات د وبنته نشته دی پټها(۷)
که یي مخ په زلفو پټ وي باك یي نشته — تل په گنج باندي پرانه وي اژدها
لکه نمر هسي جلوه کا په شفق کي — چي په سر کا ندي اوډني د سوها(۸)
نه پوهیږم چي په کوم لاره درومم — چپ وراست مي رقیبان دي هزارها
خدای دي هسي تنها نه کا خوك په غم کي — لکه زه یم ستا په غم کي یك تنها (۹)

---

(۱) د "خ" لومړي او دوهمه او مصوره نسخه : "نه بل خوك زما طبیب نه مي اشنا شته".
"ق" چاپ او "ق، ك" چاپ : "نه بل خوك زما طبیب او اشنا شته دی".
(۲) چاپي دیوانونه : "یوي گبړي"
(۳) " " : "وخیانه نیسي"
(۴) "ق" چاپ : "اشنا"
(۵) مصوره نسخه : "زه رحمان له هغه خلکه پناه غواړم".
(۶) چاپي دیوانونه : "دل ودین مي په هغه ترك کړ فدا"
(۷) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کي نشته.
(۸) دا بیت د "خ" " " " کي نشته.
(۹) د "خ" لومړي نسخه : "خدای هسي رنگ تنها په غم خوك نه کا لکه زه دیار په غم کي یم تنها".

٤٢ — ٥٠١

همېشه د بېلتانه په غم کې لولم
زه رحمان نعوذ بالله منها (۱)

که مین یې په خپل یار باندې رښتیا — اواره کړه اول دین، پسې دنیا
په وفا د دلبرانو غلط مه شه — دغه قوم دی بې وفا او کبریا
د خوبانو طایفه ده هسې شوخه — چې غوږ نه باسي د چا په واویلا (۲)
د ډېر ناز او د ډېر کبر له سببه — عمل نه کا په ګفتار د اولیا
دل و دین په نیم نګاه د سترګي یوسي — نه یې وېره له چا لرې نه حیا
بل به هسې سرګردان په جهان نه وي — یا عاشق دی یا آسمان دی یا آسیا
ته چې څغورې سر و مال په عاشقۍ کې — عاشقي دا هسې چېرې وي وېړیا (۳)
د جنت تر حور و تېر شه که یار غواړې — خدای دې نقد د چا نه کاندې نسیا (٤)
د ساقي له لاسه هسې باده نوش کړه — چې دې غوڅ کا د زړه خیرې دریا
چې یې کسب عاشقي شي د دلبرو (۵) — نظر نه کاندې په کسب د کیمیا

٤٣ — ٥١٩

یو ګفتار ورله بس کاندې رحمان
خدای به هر ساعت پوښتنه کړي بیا بیا

عاشقي مې یې په زړه وکړه ګډه بیا (٦) — بېلتانه مې لمبې بلې کړې په سر بیا
که دفتر د خپل قسمت مې په خپل لاس وي — ما به ستا له غمه (۷) وران کا دا دفتر بیا
ما لا نو مړ د آشنایۍ اخستی نه ؤ — جدایي یې راته جمع کړ لښکر بیا (۸)
پس له مرګه به یې بیا تر تا قربان کړم (۹) — که صورت مې خدای پیدا کړ په محشر بیا
د هجران محنت مې واړه له زړه هېر شو — چې مې ولیده په سترګو ستا بشر بیا

---

(۱) د "خ" دريې واړه نسخې: "زه رحمان اعوذ بالله منها".
(۲) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "د خوبانو طایفې دي هسې شوخې چې غوږ نه باسي د چا په واویلا". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "واویلا" پر ځای "انګولا" راغلی دی.
(۳) دا مسرۍ په مصوره نسخه کې او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "عاشقي دا هسې چېرې ده وېړیا".
(٤) دا مسرۍ په "پ" نسخه کې داسې راغلې ده: "خدای دې نقد د چا ونه کاندې نسیا".
(۵) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې او هم د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "چې یې کسب عاشقي شوه د دلبرو". او د "پ" په دوهمه او د "خ" په مصوره نسخه کې د "شوه" پر ځای "ده" راغلی دی.
(٦) د "پ" لومړۍ نسخه: "عاشقي مې یې په زړه وکړه اثر بیا". د "پ" مې چاپ کړي لومړۍ مسرۍ داسې راغلې ده: "عاشقي مې په زړه او کړه لوګډه بیا".
(۷) د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې "له غمه" پر ځای "له لاسه" راغلی دی.
(۸) دا مسرۍ په چاپي دیوانو کې داسې راغلې ده: "جدایي دې راته جمع کړ لښکر بیا". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "بېلتانه یې راته جمع کړ لښکر بیا".
(۹) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "کړم" پر ځای "شوم" راغلی دی.

چې آسمان یې مخ پټ کړی په سحاب و (۱) — خدای وماوته څرګند کړ هغه نمر بیا
چې رقیب راته ترلی په ځنځیر و — خپل حبیب راباندې پرانت هغه ور بیا (۲)
په یوه نظر یې زړه راځخه یو وړ — خدای دې خیر کا چې لا وکا بل نظر بیا (۳)

۴۴ — ۵۲۸

په وصال یې منت بار او سه
په صدف کې دخل نه وي د ګوهر بیا

هغو بیا موند سعادت په دا دنیا — چې یې وکړ قناعت په دا دنیا (۴)
نه ملکونه د سلیمان په هزار کاله — نه یوه ګړۍ طاعت په دا دنیا
یو نفس د خدای په یاد و اولی تر دی — نه د درست جهان دولت په دا دنیا
په دنیا کې لوټ هغو عالمو وکړ (۵) — چې یې وکړ عبادت په دا دنیا
که نعمت دی خو طاعت او عبادت دی — ګنه نشته بل نعمت په دا دنیا
که محنت که مشقت دی خو د دین دی — په کار نه دی بل محنت په دا دنیا
بې له خدایه هر چې دي همه فاني دي (۶) — که لذت دی که زینت په دا دنیا
که بادشاه دی آخر خاورو له درومي — څه عزت دی څه قربت په دا دنیا
تر هغه به بل نادان په جهان نه وي (۷) — هر چې غواړي فراغت په دا دنیا
نه چې څو وخته فرصت په دنیا غواړي (۸) — چا موندلی دی فرصت په دا دنیا
عمارت په سر د ریګو روان کاندي (۹) — هر چې کاندي عمارت په دا دنیا
د مستانو تر لغزش څه کم نه دی — د سړي استقامت په دا دنیا
هر ژوندی چې د مړه په قبر ورشي — بس دی هومره نصیحت په دا دنیا (۱۰)
په روانو اوبو ورشه عمر ګوره — د بر دی هومره اشارت په دا دنیا

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "خپل حبیب راباندې پرانت هغه در بیا".
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی، د "پ" چاپ کې یې ورو ستۍ مسره داسې راغلې ده: "خدای دې خیر کا چې لا بل وکړي نظر بیا".
او د "خ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "تر دې وګوره که لا وکا نظر بیا".
(۴) د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې دا غزل نه دی راغلی.
(۵) د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې "په دنیا کې لوټ هغو زلمیو وکړ".
(۶) دا مسره د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې او هم د "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "بې له خدایه هر چې دی وار ه فاني دی".
(۷) دا مسره په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "له هغه به زیات نادان په جهان نه وي".
(۸) دا مسره په قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "نه چې چند ګاه فرصت په دنیا غواړي".
(۹) دا مسره په "پ" چاپ کې "عمارت په سر د ریګ روان کاندي". او په "پ" چاپ کې "عمارت په سر د ریګ به روان کاندي" راغلې ده.
(۱۰) قلمي نسخو کې "بسکه ..." راغلې دی.

داپاخه پاخه سرایونه محلونه　　　خوبه وران شي عاقبت په دا دنیا
وربې سترګي دآسمان څه هسې نه دي(۱)　　　چې څوك پرېږدي سلامت په دا دنیا
هرچي راشي همه واړه ځني درومي　　　مسافر دی هر صورت په دا دنیا
رياضت په قيامت نه شي مرد هغه دی　　　چې یې وکړ ریاضت په دا دنیا
هم په دا خوی وخصلت به سباپاخي(۲)　　　خدای څوك مکره بد خصلت په دا دنیا
هم هغه به یې خرمن وي پس له مرګه　　　هرچي کاندي زراعت په دا دنیا
که هغه جهان په دا کې لیدله نه شي　　　زه یې وینم علامت په دا دنیا
په قيامت به بند توښه ځبله نه شي　　　مالبدلی دی قیامت په دا دنیا
امانت به د لحد په میان کې پروت وي　　　هرچي اوسي امانت په دا دنیا
نیك عمل حضور جنت دی طاعت بويه(۳)　　　چې حاصل کا څوك جنت په دا دنیا
نیك کردار هم نیك عمل هم نیك خویونه　　　هم جنت دی هم راحت په دا دنیا(۴)
ضدیت د سړي عمر په عذاب کا　　　په کار نه دی ضدیت په دا دنیا
لاس په سر په سینه ایښی وهر چا ته　　　هم دغه دی شرافت په دا دنیا
که بلنده مرتبه د چا په کار وي　　　لوی مقام دی عدالت په دا دنیا
بل ارمان به له جهانه یوور نه شي (۵)　　　مګر مهر محبت په دا دنیا
د هغه جهان سودا واړه دلې ده (۶)　　　که څوك کاندي تجارت په دا دنیا
که طالع د سړي نه وي جاروتلي　　　هیڅ پټ نه دی حقیقت په دا دنیا
نیك له نیکو سره بويه بد له بدو　　　که څوك غواړي ولایت په دا دنیا
ولایت دی خدای هغه له ورکړی　　　چې یې ورك کړ سکونت په دا دنیا
که تمام دنیا واړه سره یو شي　　　نور به نه کا خپل قسمت په دا دنیا
که څوك (۷) مرد دی خو هغه دی په دنیا کې　　　هرچي نه لري حاجت په دا دنیا

---

(۱) د "ب" نسخه او د "ځ" لومړی نسخه: " وربې سترګي دآسمان څه هومره نه دي."
(۲) قلمي نسخه: " هم په دا خوی وخصلت به پاڅا وه شي."
(۳) په قلمي نسخه کي " طالع" راغلي دي.
(٤) دا بیت د "پ" په نسخه کي نه دی راغلی، د "ځ" په دوهمه قلمي نسخه کي "نیك کردار له نیك عملو سره بويه" راغلي دي.
(٥) "ب" په "چاپ" " بل ارمان به له جهانه پورد نه شي".
(٦) "پ" چاپ " د هغې جهان سودا واړه دلې شي."
(۷) په قلمي نسخه کي "که څه" راغلي دي.

چې رغبت يې د جمله بلاؤ سر دی — ځوك به څه کا ذلت يې رغبت په دا دنيا[1]

٤٥

په زلمي باندې دا عمر هسې تېر شو
لکه تېر شوی ساعت په دا دنيا

٥٦٥

هوښيار مه ګڼه هوښيار د دې دنيا — بې وقوف دی وقوف له د دې دنيا
روښنايي په هغو زړونو ده حرامه[2] — چې پرې کېني ګرد غبار د دې دنيا
پوچ ګويي ده چې يې اهل د دنيا کا[3] — هر کلام او هر ګفتار د دې دنيا
د طفلانو په څېر واړه خاکبازي کا — هر چې کاندي کاروبار د دې دنيا
واړه کې خولې د پېو هلکان دي — کار ديده او پخته کار د دې دنيا
همېشه به بې وقوف او بې شعور وي — چې مخمور وي په خمار د دې دنيا
د شرابو هم لا هومره مستي نه وي — لکه مست وي غمخوار د دې دنيا
هر بيمار له دارو په جهان شته دي — دارو نه لري بيمار د دې دنيا
د هر سوي علاج وشي په جهان کې — مګر سوی په شرار د دې دنيا
هر چې اچوي واوره واړه سوځي — مور به نه شي طلبګار د دې دنيا
ګرفتار يې همېشه په غم کې ډوب وي — هيڅوك مه شه ګرفتار د دې دنيا
تل به پروت وي په ظلمت او په تورتم کې — چې اسير وي په کفار[4] د دې دنيا
په مسلمو کې خاصه مسلم هغه دی — چې يې وشلاوه زنار د دې دنيا
څه وبت وته سجده څه و دنيا ته — بت پرست دی پرستار د دې دنيا
تن يې پاتو شي بې سره، سر يې لا رشي — سردار کله دی سردار د دې دنيا[5]
زوی او لونه يتيمان کا ځني درومي[6] — بې وفا دي مور او پلار د دې دنيا
همېشه به يې يو پېڼه د غم په سر وي — چې په سر يې وي دستار د دې دنيا[7]
واړه غم دی که يې پېرې کړې که يې[8] پلورې — نور څه نشته په بازار د دې دنيا

---

(١) دا بيت په "پ" چاپ کې نشته.
(٢) د "خ" په دواړو نسخو کې "روښنايي ده په هغو زړونو حرامه". راغلې دی.
(٣) د "خ" په دواړو نسخو او "پ، پ" چاپ کې "پوچ ګويي ده چې يې حل د دنيا کاندي" راغلې دی.
(٤) د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې "ګفتار" راغلې دی.
(٥) دا بيت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نه دی راغلی.
(٦) په "پ، پ" چاپ کې: "زامن لونه يتيمان کړه ځني درومي".
(٧) دا بيت د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې نه دی راغلی.
(٨) د "پ" په نسخه کې "يا يې" راغلی دی.

همګي واړه تږګان دي تږګي کاندي — فروشنده او خريدار دي دنيا (۱)
په دنيا به مينه نه کاندي هيڅوک — چې خبر وي په اضرار (۲) دي دنيا
چې نظر د چا په دين او په ايمان وي — هغه نه کا انتظار دي دنيا (۳)
چې وېرېږي له کوهي او له ګرنګه (٤) — هغه نه دي ورمي په لار دي دنيا
آشنايان يې همه واړه مکاران دي — خدوساده په مکار دي دنيا
لوی، هلاک يې، همه واړه اغياران دي — يار دی چېري په ديار دي دنيا
چې پيدا شي همګي واړه فنا شي — راشه وګوره ناتار دي دنيا
هر سړي له چې ور شي ځني درومي — ماليدلی دی رفتار دي دنيا
په يوه ګړی بهار وي بيا خزان شي — بقا نه لري بهار دي دنيا
که هزار پشتی ورته ته کبر دي (۵) — بې بنياده دی ديوار دي دنيا
که د اوسپنو حصار تر ځان چاپېر کړي — سنبنه وګڼه حصار دي دنيا (٦)
لکه سيوري د آفتاب په مخ کې ګرځي — نشته هيڅ ته قرار دي دنيا
هيڅ ګومان د بهتري ور باندې مه کړه (۷) — بهتري ده وار په وار دي دنيا
بې مقراضه غوڅوي د سړي عمر — هم د اليل او هم نهار دي دنيا
پس له مرګه به حساب له سړي غوښت شي — په اندازه او په مقدار دي دنيا
عاقبت خو به يو موټی شي د خاورو — ګلعذار او ګل رخسار دي دنيا
برابر به له ګدا يه سره پا شي — شهزاده او شهريار دي دنيا (۸)
پاس به داغ وي د لئيم په سينه باندې — هر درم او هر دينار دي دنيا (۹)
د قانع تر قناعت صدقه شه — هم دنيا او هم دينار دي دنيا (۱۰)
پس له مرګه به همه واړه مظلوم وي — ظالمان او ستمګار دي دنيا
تر قيامت به دغه شل او دغه لس وي (۱۱) — پوره نه کړه هيچا شمار دي دنيا

---

(۱) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نه دی راغلی او د "ب پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "همه واړه لې تږګان دي تږګي کاندي".
(۲) په چاپي نسخو کې "انسوار" راغلی دی.
(۳) د "ب" نسخه: "هغه نه لري نظر په کار دي دنيا". د "خ" دوهمه نسخه: "هغه نه لري هيڅ کار د دې دنيا".
(٤) د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې: "چې لې وېره شي له کوهه له ګرنګه".
(۵) قلمي نسخه: "که هزار هزار پشتی ورته کبر دي".
(٦) د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې: "بې بنې وګڼه حصار دې دنيا"، د "ب پ" چاپ کې: "سنبنه وګڼه ديوار دي دنيا".
(۷) قلمي نسخه: "هيڅ ګومان د بهتري پرې مه کړه".
(۸) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "شهزاده او شهسوار دي دنيا". (۹) دا بيت د "خ" په نسخو کې نه دی راغلی.
(۱۰) دا بيت په "ب پ" چاپ کې نه دی راغلی.
(۱۱) دا مسرۍ په چاپي ديوانو کې داسې راغلې ده: "تر قيامته دغه لس او دغه شل دي".

چې ایام پرې د کفن او غسل ورشي — بې پردې شي پرده دار ددې دنیا

په تخته باندې بیرون شي له حجابه — شرمناك او شرمسار ددې دنیا (۱)

تر هر چا به پېغمبر څخه وه ډېره — که څه قرب وې یا وقار ددې دنیا

۴۶ — یو فساد به لې بیان په زلح نه شي (۲) — ۶۰۸

فساد ونه دي بسیار ددې دنیا

هسې مست یم ستا د شونډو په شراب (۳) — چې به نه وي بل دا هسې مست خراب

لاس دستا په مینه اچوم وګل ته — لکه بوټي ته لاس اچوي غرقاب

دا سرخي او سفیدي دستا د مخ ده — که زما په مخ باران دی د خوناب (۴)

څه اثر به زما اوښکې په تا کاندې — لا تازه شي اور په اوښکو د کباب

عاشقان دې سترګې روڼې کا په عشق کې — دا خواب نه دی دا منزل دی د سیلاب (۵)

ما چې خال دستا د وروځو په میان ولید — نه بل هسې رنګ امام شته نه محراب (۶)

ښاپېرۍ چې لیا نه شي سبب دا دی — مخ دستا له شرمه نغاړي په حجاب (۷)

---

(۱) دا مسرۍ د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: " شرمناك و شرمدار ددې دنیا".

(۲) د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې: " یو فساد به لې بیان تر رحمان نه شي".

(۳) دا مسرۍ په پېښور چاپ کې داسې راغلې ده: "هسې مست یمه د شونډو وپه شراب"

(۴) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: " دا سرخي او سفیدي ده ستا په مخ کې — که زما په مخ باران دی د سحاب".

د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: " دا سرخي او سفیدي چې ستا د مخ ده — دا زما په مخ باران دی که سیلاب".

د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: " دا سرخي او سفیدي خو ستا د مخ ده — که زما په مخ باران دی د خوناب".

د "ب" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: " دا سرخي او سفیدي چې ستا د مخ ده — که زما د مخ باران دی د خوناب"

(۵) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: " دا خواب نه دی منزل ګاه دی د سیلاب".

(۶) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: " نه بل هسې رنګ امام شته د محراب".

د "ب" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: " نه بل هسې رنګ امام شته په محراب".

(۷) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: " مخ دستا له غمه نغاړي په حجاب".

چې سبا شي ستا تر مخ پورې شرمېږي — ځکه زیست په توره شپه کاندې مهتاب
حجاب واخله مخ کړه تور د هغو خلقو — چې تحسین کا ستا په دور د آفتاب
هسې نه چې زه دلبر وایم وتا ته — خدای دې تا له ورکړې دا خطاب
ستا د مخ په ورق باندې خط و خال دي — د مصحف په صحیفو باندې اعراب
ستا د حسن حساب هیڅ په درځان نه شي — هم په دا چې بې حساب دی بې حساب

۴۷ — ۹۲۱

یو کتاب په سر بن کې چا ونه کړ (۱)
بې رحمانه چې یې وکړ دا کتاب

چې یې ولید د ستا حسن بې حساب — لدې قصه تا و پیدا شوله آفتاب (۲)
ستا له غم مې ستر غلې سرې ناغې شوې — یا خېږې د سیاه پوش سره طناب (۳)
په آرزو دې د نرګس ستر ګې خلور شوې — غوټچه سره د زړه په وینو شوه غرقاب (۴)
که دې زلفې په مخ پېچ و تاب شوې بنایي (۵) — وسینت څه طاقت لري دا ور له تاب
زه چې خدای د ستا له غم سره آشنا کړم — خوشحالي مې نور نایابه شوه نایاب
ستر غلي مې د فراق په ژړا سره شوې — د سبزې اثري پاخبه له آب (۶)
مه، خورشید چې دې بنایست پورې شرمېږي — ځکه مخ پناه کوي تر کوه قاب (۷)
زه دې پېژنم په اصل کې خاکي سړی — ځان به خوځنې په ګوتې له تراب (۸)
خو دې خیال د آشنا کړي په لیمه کې — خبر زده کړه ته دا وبنکوله سیلاب (۹)

۴۸ — ۹۳۱

د رحمان بخت به هاله له خوبه ویښ شي
که ته ستر ګې ور ته پورته کړې له خواب (۱۰)

---

(۱) دا مسری په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "بې رحمانه چې یې جوړ کړو دا کتاب". او ددې بیت لومړی مسری د "خ" په دوارو قلمي نسخو کې داسې راغلی ده: "یو کتاب په سر بند کې چا ونه کړ".

(۲) ددې بیت ردیف په "پ" چاپ کې نه دی راغلی او دا بیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "چې مې ولید د ستا حسن بې حساب لدې قصه تاو پیدا شو د آفتاب".

(۳) دا بیت په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "ستا په غم مې ستر غلې سرې ناغې شوې یا خېږې دی سیه پوش سره طناب" خو په لورو قلمي نسخو او "پ" چاپ کې دا بیت نه دی راغلی.

(۴) دا بیت په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "په ارمان دې د نرګس ستر ګې خلور شوې غنچه سره د زړه په وینو شوه غرقاب".
د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "په ارمان د نرګس دوې ستر ګې خلور شوې غنچه سره د زړه په وینو شوه غرقاب".
د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "په ارمان وې د نرګس ستر ګې خلور شوې غنچه شوه د زړه په وینو کې غرقاب".
د "پ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "په ارمان و د نرګس ستر ګې خلور شوې غنچه سره د زړه په وینو کې غرقاب".

(۵) دا مسری د "خ" په لومړۍ نسخه کې (قلمي نسخه کې) داسې راغلی: "که دې زلفې په مخ پېچ، پېچ دې بنایي".

(۶) دا مسری د "خ" په دوارو قلمي نسخو کې داسې راغلی ده: "ستر غلې مې د فراق په ژړا سپین شو". او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "سپین" او "سره" پر ځای "شنه" راغلی دی.

(۷) دا بیت د "خ" په دوارو قلمي نسخو او د "پ" په دوارو قلمي نسخو کې نه دی راغلی.

(۸) ددې بیت دوهمه مسری د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده "ځان به خوځنې په ګوتو له تراب". ګرم په لورو ټولو قلمي نسخو او "پ" چاپ کې نه دی راغلی.

(۹) دا بیت پرته له "پ" چاپ نخه په لورو نسخو کې نه دی راغلی.

(۱۰) دا مسری د "خ" د دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی ده: "که ستر ګې ور ته پورته کړې له خواب".

لاس مې وتړي د زلفو په طناب　　بيا مې وپلوري دسترګو په قصاب[(۱)]
هسې آب يې دی د دووسترګو په تيغ کې　　چې يې سره په سر نه لري حباب
چې توسن د فلك زين کاندي له نازه　　داهلال يې په ځای راوشي د رکاب[(۲)]
په درګاه يې د ورېزه کاندي د حسن　　کنه ولې په لاس سپوږمۍ هم آفتاب[(۳)]
چې را يادې يې سرې شونډې سوړې وانړې کړم[(۴)]　　تر چشمانو مې بهيږي سره شهاب
چې د مخ و آب وتاب ته يې نظر کړم　　راته هيڅ شي د ګلونو آب وتاب[(۵)]
چې نسيم يې د زلفينو راپيدا شي　　درست مې ډوب کاندې په مشکو په ګلاب
چې د سپې اواز يې واورم هسې خوښ شم　　لکه څوك په نغمه خوښ وي د رباب
ماوې ګوندې مخ يې ووينم په خوب کې　　بارې چېرې شي بې ياره د چا خواب[(۶)]

په غزل کې خو دوه بيته انتخاب وي[(۷)]

٤٩

د رحمان تمام غزل دی انتخاب

٦٤١

هر مطرب چې غوړ بې تاوه کا د رباب　　په داتا و کې زما زړه کاندې خراب[(۸)]
چې سامع يې په نغمه په ترانه شم　　ديوانه شم ګرېوان څيرې مست خراب
هم يې تار هم يې ګفتار هسې اثر کا　　چې هيڅوك يې نه طاقت لري نه تاب
يو يې ساز بل يې اواز دی دلبستيو　　دريم شعر بړې آغاز کا انتخاب
څلورم يې يو ساقي د خنګه ناست وي[(۹)]　　چې مخې يې نه آفتاب وي نه مهتاب
داڅلورواړه فتنې په څلور کنجه　　او ينځم يې صراحي د ميو ناب
شپږم وخت د نوبهار او ومه ځوانې د　　اتم شغل د کتاب هم رباب[(۱۰)]
چې دا هومره آفتونه سره ټول شي　　تر وڅوك څرنګ ځني کاندې اجتناب

---

(۱) دې غزل نيمه بيته په مصوره نسخه کې نشته په چاپي ديوانونو کې د "وپلوري" پر ځای "وسپاری" راغلی دی.
(۲) قلمي نسخې : "داهلال په ځای راوشي د رکاب". د "خ" دوهمه نسخه : "دهلال پر ځای يې ونښلي رکاب".
(۳) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "کنه ولې په لاس نيولی دی مهتاب". د "خ" دوهمه نسخه : "کنه ولې په لاس سپوږمۍ هم د آفتاب".
(۴) چاپي ديوانونه : "چې په يادکې مې سرې شونډې سپين رخسار دی".
(۵) "ق" او "ق، ک" چاپ : "راته هېڅ شي د ګلونو آب وتاب".
(۶) چاپي ديوانونه : "ماوې مخ يې ګوندې ووينم په خوب کې　بارې چېرې شي بې ياره خورد وخواب".
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه : "په غزل کې يو دوه بيته انتخاب وي".
(۸) په چاپي ديوانونو او د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې د "خراب" پر ځای "کباب" راغلی دی.
(۹) چاپي ديوانونه او د "خ" لومړۍ نسخه : "څلورم يې يو ساقي تر څنګه کښيني".
(۱۰) قلمي نسخې : "شپږم وخت د نوبهار او د ځوانۍ　اووم شغل د بياض و د کتاب"

چې دا هسې دلبران پرې اثر نه کا — يا به ديو وي يا دېوال وي يا دواب
راڅرګند به شي پرهېز د پرهېزګارو — که قادر شي په شاهد او په شراب(١)

۵۰

٦٥٢

زه رحمان له ريا زهده(٢) پناه غوارم
د ريا زهد عذاب دى هم عتاب

ورقونه لټوم د هر مکتوب — پکې غوارم خال وخط د خپل مطلوب(٣)
يا تنور دى يا دکان د آهنګرو — چې په عشق کې تصور کړم خپل قلوب
په خندا خندا ځان اچوي وا ورته — خداى څوك مه کړه په جذبه د عشق مجذوب(٤)
زه چې غم د هر و يا نو را په زړه کړم — له دې غمه ولاړ شي زړه راڅخه ډوب
ګوره څرنګ عشق آسان کړه و عاشق ته — دا مشکل مشقتونه د ايوب (٥)
په ژړا ژړا تر هسې حده راغى — چې ځان ړوند کړ په يوسف پسې يعقوب
عشق دى دا چې معشوقه شوه و عاشق ته — نه رخسار د هر و يا نو په اسلوب(٦)
هغه څه پوهېږي له هجره له وصاله — چې په خپله هم محب شي هم محبوب

۵۱

٦٦١

چې نظر يې له صورته په معنو کړ (٧)
و رحمان وته يکسان شو زشت وخوب

چې نظر کړم په قسمت او په نصيب — را ته هيڅ شي خپل تلاش و خپل ترتيب(٨)
مګر خود په خپله خداى د چا طبيب شي — ګنې نشته په جهان کې بل طبيب
راڅرګند دى په سود او زيان د رقيبانو — که خداى نه کاندي خپل يار د چا رقيب(٩)
چې خپل يار د چا رقيب شي دليل دا دى — لکه څوك چې په وطن کې شي غريب(١٠)
چې غريب شي په وطن کې فرق يې نه وي — که فرسنګ يې وي تر ميانه که جريب
ما په عشق کې هيڅ حاصل نه کړه بې غمه — هر چې والي وار(١١) سنه والي اديب

---

(١) مصوره نسخه: "که قادر شي څوك په شهد و په شراب" (٢) په "ق" چاپ او د "خ" لومړۍ نسخه کې "پرهېز" او په "ق ک" چاپ کې "امان" راغلى دى"

(٣) دا مسره په چاپي ديوانونو او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "پکې غوارم خال وخط د خپل محبوب". د "خ" لومړۍ نسخه: "او پکې غوارم څو خال د هر مطلوب".

(٤) دا بيت د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې داسې راغلى دى: "په خندا خندا ځان اچوم وا ورته خداى څوك مه کړه په جذبه د عشق مجذوب". خو په لومړۍ قلمي نسخه کې د "مجذوب" پر ځاى "ميزوب" راغلى دى. په "پ" چاپ کې داسې راغلى دى: "په خندا خندا ځان اچوي بل ورته خداى چې څوك کړي په جذبه د عشق مجذوب".

(٥) چاپي ديوانونه: "ګوره عشق څرنګ اسان کړه د عاشق ته دا مشکل مشقتونه د ايوب". د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "ايوب" پر ځاى "وعيوب" راغلى دى.

(٦) دا بيت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نشته، د دې بيت په لومړۍ مسره کې د "شو" پر ځاى، په "پ" چاپ کې "شته" په "پ" چاپ کې "شوه" د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې "شي" او د "پ" په دوهمه نسخه کې "واه" راغلى دى.

(٧) دا بيت د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلى دى: "چې نظر يې له صورته په معنو کړ ورحمان وته يکسان شي زشت وخوب".

(٨) د دې رديف ټول بيتونه د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نه دي راغلي (٩) دا بيت په "پ" چاپ کې داسې دى: "راڅرګند دى سود و زيان د رقيبانو که خداى دې نه کاندي خپل يار د چا رقيب". په "پ" چاپ کې: "راڅرګند دى سود و زيان د رقيبانو که خداى نه کاندي خپل يار د چا طبيب". د "خ" لومړۍ قلمي نسخه کې: "راڅرګند دى پسورا واز د رقيبانو که خداى نه کاندي خپل يار د چا رقيب".

(١٠) دا بيت په "پ" چاپ کې داسې راغلى دى: "چې خپل يار د چا طبيب شي مثال دا دى لکه څوك چې په وطن کې شي غريب". ګرد "خ" لومړۍ نسخه کې يې دوهمه مسره داسې راغلې ده: "لکه څوك چې خپل وطن کې شي غريب".

(١١) په "پ" چاپ کې د "وار" پر ځاى "هغه" راغلى دى او دوهمه مسره يې د "پ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "هر چې والي وار په بد والي اديب".

۵۲ دښمن هم د سړي کله کله دوست شي ۶۶۸
دوستي نه کا له سره حبيب

زه په سل رنګه راغب — ته په سل رنګه غايب
دا به څرنګ شي دلبره — چې زه مست يم ته تايب
که له جوره دې فرياد کړم — دا هم نه دی مناسب
که څه وايم نه مې رسي — زه مغلوب يم ته غالب
څه سيالي برابري ده — د مطلوب او د طالب[(١)]
دا ستا مهر و محبت کړو — خدای په ما باندې واجب
درد و غم دې هو مره نه دی — چې يې وکښم په کاتب
جدايي ده ډېره سخته — دا رواح او د قالب
چې مجنون په څنکندن شو[(٢)] — زه يې پرېښودم نايب
وصيّت يې راته وکړو — په څو رنګه[(٣)] عجايب

۵۳ چې روزي دې شه ۶۷۹
زما وار ده مراتب

ده مې وشي له دلبره ملاقات — بيا به نه ځم له دې دره په حيات (٤)
پس له دې مې د استوګنه خدا نصيب کا — په دا درګې که حيات وي که ممات

(١) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٢) د "خ" دوهمه نسخه: "چې مجنون له دې جهان ته".
(٣) "ق" او "ق، ک" چاپ: "په سل رنګه"
(٤) دا مسری په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "يا به نه سم له دې دره په حيات".

ځای لري که زه و یار وته سجده کړم (۱) — هغه یار زما قبله دی د حاجات (۲)
د خپل یار نر لعلو لبو به یې زار کړم — که شکر وي که قند وي که نبات
د زما د یار جلوه ده چې لیده شي — لکه لمر په صومعه د سومنات (۳)
تر ما لا په دلبرانو د برمین دي — چې خبري کا د کشف او کرامات
د ریاله زاهده زما توبه ده — چې یې کاندې خوك په رسم او په عادات
په ورخ پند او نصیحت والي وبل ته — په شپه ناست وي د مغان په خرابات
دین یې دام وي د دنیا په لار کې ایښی — پري را اروي وحشیان د مخلوقات (٤)
د هغو په لور یې سترګې وي ختلي — چې په لاس یې سرمایه وي یا زکات

زه رحمان له هسې اهله پناه غواړم (٥)
هر چې لاف کا په خلاف د مقامات

۵۴ — ۶۸۸

آفرین د عاشقانو په همت — چې په عشق کې یك اندازه وي یك جهت
نه یې هیڅ بې تغییر نه یې تبدیل وي — که تمام جهان پرې والي ملامت
که خوك سل نصیحتونه ورته کاندې — غوږ یې نه وي د هیچا په نصیحت
چې په یار پسې ترځان ترجهان تېر شي — خوك کولی شي داهسې مشقت
که تمام عمر یې یار په سترګو ناست وي (٦) — تمام عمر ورسره کار بېرې یو ساعت
که یو دم شي هغه یار ور څخه لرې — هغه دم شي ورته عمر د قیامت
که دوزخ لره د یار په مینه درومي — دوزخ هم ورته جلوه (۷) کا د جنت
د عشق لار د توکل په پښو غوځېږي — نه په پښو د ریاضت او دیانت (۸)
په تدبیر او په تلاش کله موندل شي — چې موقوف وي هغه کار په عنایت

په چاپي دیوانونو کې د "ځای لري" پر ځای "ښایي دا" راغلی دی.
دا مسری د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی ده: "هغه یار که قبول که دعاحاجات". "خ" په دویمه نسخه کې داسې راغلی دی: "هغه یار زما قبله دی حم حاجات".
دا مسری په "ب" چاپ کې داسې راغلی ده: "لکه لمر په صومعه او په سومنات". په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "لکه لمر په صومعه وسومنات".
دا بیت د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "ابنبي دام وي د دنیا په لار کې ایښی — بري را اروي وحشیان او مخلوقات".
دا بیت د "ب" په دویمه نسخه کې داسې راغلی دی: "زه رحمان له هسې علمه پناه غواړم — هر چې لاف کا په خلاف د مقامات".
د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "زه رحمان حال پناه غواړم وخدای ته — هر چې لاف کا په خلاف د مقامات".
دا مسری د "خ" په دویمه قلمي نسخه کې داسې راغلی ده: "که تمام عمر یې یار په عبر کې ناست وي".
دا مسری د "ب" په دویمه قلمي نسخه کې داسې راغلی ده:
"دوزخ هم ورته کوځه کا د جنت".
د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلی ده: "نه په پښو د ریاضت د وانیت".

۵۰ — ۶۹۹

دعاشق خاطر له غیرو پاکیزه دی | د دریاب په مخ کې نه وي نجاست
خدای چې زړه د مطلوب کاڼی کړ رحمانه (۱) | کاڼی پریوت د طالب په عمارت

۵۶ — ۷۰۵

وصال شپې مې بار له په بېلتون شوه الغیاث | دقیامت خوارې راپېښې په ژوندون شوه الغیاث
ما الاطمع د وصال د نعمتونو ترې کوله | ناګهان کاسه (۲) نسکوره د ګردون شوه الغیاث
هغه چار چې مې په لاس وه زه یې پرې نه وم پوهېدلی (۳) | اوس چې پوه شوم له اختیاره مې بېرون شوه الغیاث
د وصال په طمع طوق د جدایۍ شو را په غاړه | هغه طمع چې زما وه اوس طاعون شوه الغیاث (۴)
په حکمت په عقل پېښې د عشق اخستې خوږ نه شي (۵) | په دا کار کې ماملاته د افلاطون شوه الغیاث
ما رحمان د یار وصال په اسانۍ موندلی نه دی (۶)
زرد رويي مې سرخ رويي په ځګر خون شوه الغیاث

یار یاري راسره نه کړه الغیاث | نه یې ترس شي نه یې کړه کړه الغیاث
سر و مال واړه زما و دلارام ته | نه ارزېږي په کنجکه الغیاث
په حملو حملو مې زړه وړي نه پوهېږم (۷) | افریدی ده که ختکه الغیاث
بېلتانه یې پېښور راته تنور کړ و | له خیبره تر اټکه الغیاث

---

(۱) دابیت د "خ" په قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "چې خدای زړه د مطلوب نرم کړ رحمانه کاڼی یوتی پروت طالب په عمارت".
او ددې بیت دوهمه مسره د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "کاڼی پروت وی د طالب په عمارت".
(۲) په چاپي دیوانونو کې "پیاله" راغلې ده.
(۳) د "خ" دوهمه نسخه: "زه پرې هیڅ نه پوهېدلم".
(۴) دابیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۵) مصوره نسخه: "په حکمت په عقل کله خوږ په عشق پوهېږي".
(۶) د "خ" لومړۍ نسخه: "ما رحمان مثال په اسانۍ موندلی نه دی." د "پ" چاپ کې د "اسانۍ" پر ځای "اشنایي" راغلې ده.
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه: "په حملو حملو یې زړه را څخه یووړ".

خو چي راکا بي چوګان په مخ د زلفو — ګوی زما د اخراب زړه کړه الغیاث

هیڅ سبب مې لیده نه شي جفا کاندي — نه پوهېږم چي پڅه کړه الغیاث

په اخلاص و په راستی ورته ولاړیم — یار جفا هومره په څه کړه الغیاث[1]

سل خبري که له صدقه ورته وکړم — یار یوه راسره نه کړه الغیاث

چي مي ویني له رقیب سره خاندي — په ژړا مي لیمه سره کړه الغیاث

زړه رحمان مدام د یار په رضا د روم
یار په خپله رضا تله که[2] الغیاث

٥٧ — ٧١٥

چي ویلي مي له تا دی د احدیث — سرنامه د هر انشاء[3] دی د احدیث

چي آغاز مي کړ په مدحه د خوبانو[4] — ځکه ګنج بې بها دی د احدیث

په ثنا د دل پسند و دلربا وٌ[5] — دل پسند او دلربا دی د احدیث

لکه باد د صبحدم چي غوټۍ واکا — هسي رنګه دلکشا دی د احدیث

چي اوصاف مي د سرو شونډو وکړي راوړه — خوږ تر قند و تر حلوا دی د احدیث

نه پوهېږم چي اوبه دي د حیاتو — که نفس د مسیحا دی د احدیث

د غوندې ژبو شاعرانو خولي نه دي — ځکه هسي رنګ صفا دی د احدیث

ستا و مخ ته که خوک شمس و قمر وایي — دروغ نه دي په رښتیا دی د احدیث

که خوک وایي چي چاکړی دا احدیث دی
رحمان وایي چي زما دی د احدیث

٥٨ — ٧٢٤

چي برهم کا عاشقي د چا مزاج — حکیمان یې درمانده شي په علاج

په آشنا پسي تل ژاړي په دوه سترګو[6] — دا وبو په ځای خوناب کاندي اخراج

(١) دا بیت او ورپسي دده نور بېتونه په قلمي نسخو کې نشته. "ق، ک" چاپ: "یار د وفا راسره نه کا الغیاث"

(٢) د "خ" لومړۍ نسخه کې د "تله که" پر ځای "نه که" راغلی دی.

(٣) د "خ" دواړو قلمي نسخو او د "پ" په دوهمه نسخه کې: "سرنامه د هر اشنا دی د احدیث".

(٤) د "خ" دوهمه قلمي نسخه: "چي آغاز یې کړه مدح د خوبانو".

(٥) د "پ" دوهمه او د "خ" لومړۍ قلمي نسخه: "په ثنا د دل پسند و دلبرانو".

(٦) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "په اشنا پسي تل له دواړو سترګو".

دواړه لاس یې وي له دواړو کونو وللي — ډوب وي تل د عاشقي په لوی امواج (۱)

په هغو کې چې څه بوی د عاشقۍ وي — پکې نه وي بوی د رسم او د رواج

ابراهیم ادهم څه هسې نادان نه و — چې نظر یې یا په تخت و یا په تاج (۲)

مجنون هسې رنګ مین په لیلی نه و — چې په نور و یې موقوف وي احتیاج (۳)

لیونتوب له لیونیو تلونی نه دی — کړې یې راج په خونه وړې که تاراج

کړې یې سر لکه منصور غوندې په دار شي — د غه دار دی و رحمان وته معراج

۵۹ — ۷۳۲

په طلب ډهر ویانو سرګردان دی زما روح
لکه باد د ګل په بوی پسې پریشان دی زما روح

ستا د حسن و آفتاب ته ځان سپاری په تبسم کې (۴)
لکه صبح د ژړا په ځای خندان دی زما روح

چې مې ولید د ستا د جمال عکس په خپل ځان کې
هم په داد آیینې په څېر روښان دی زما روح (۵)

ستا د مخ د آیینې له برکته زما جانه
همېشه لکه توتی هسې ګویان دی زما روح

(۱) دا مسرې په "پ" چاپ او د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلې ده : " ډوب وي تل د عاشقۍ په امواج ".

(۲) دا بیت د "پ" په دوهم او د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی دی : " ابراهیم ادهم هسې نادان نه دی چې نظر یې یا په تخت دی یا په تاج ".

(۳) دا بیت د "پ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی دی : " مجنون هسې رنګ مین په لیلی نه دی چې په نورو یې موقوف دی احتیاج ".
د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی " مجنون هسې رنګ مین په لیلی نه دی چې له نورو یې موقوف وی احتیاج ".

(۴) چاپي دیوانونه : "ستا د حسن و آفتاب ته چې سپارلی ځان شبنم دی ". د "خ" لومړۍ نسخه : "ستا د حسن آفتاب ته ځان سپارلی د شبنم کې ".
مصوره نسخه : " ستا د حسن و آفتاب ته ځان بسپارم په شبنم کې ".

(۵) چاپي دیوانونه : " چې مې ستا د جمال عکس دی لیدلی په خپل ځان کې هم په داد آیینې په څېر حیران دی زما روح ".
د "خ" لومړۍ نسخه کې لومړۍ مسره داسې ده : " چې یې ولید د ستا د جمال عکس په خپله ".

لکه رنګ د میو نابو چې لېده شي په شیشه کې
هسې رنګ په ضعیف تن کې نمایان دی زما روح

منتظر دې د وصال د ګلستان یم تل ترتله
سر تر پایه د شبنم په څېر چشمان (۱) دی زما روح

چې حاصله مې له حسنه روښنایي شوه په طلب کې
شپه او ورځ لکه آفتاب په لار روان دی زما روح (۲)

ستا په زلفو په رخسار پسې رحمان (۳) یم بې وطنه
مسافر د هندوستان خراسان دی زما روح

۶۰ — ۷٤۰

ستا وصال دی رابنللی زما روح
ستا هجران دی رانولی (٤) زما روح

ستا په مخ پسې یې مخ وینو راهي شو (۵)
له صورته دی وتلی زما روح

چې هرګز ملك الموت پرې نه پوهېږي
هسې شان دی تاوکښلی زما روح

ځان یې هسې ستا په مینه پسې ورك کړ
چې هېچا نه دی لېدلی (۶) زما روح

که وي هم به نا څخه وي که یې خدای کا
نه دی بلې خواته تللی زما روح

بلبل نه دی داچې الوځي په ګلو
ستا په لور دی الوتلی زما روح

چې یې خاورې کما صورت د ستا په در کې
سر تر عرشه دی وکښلی زما روح

ته یې پېژنې چې څه دی یا څه نه دی
نور چا نه دی پېژندلی زما روح (۷)

زه رحمان له خپله ځانه خبر نه یم (۸)
چې په څه رنګ دی وکښلی زما روح

۶۱ — ۷٤۹

(۱) "ق، ک" چاپ کې "ګریان" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) په چاپي دیوانونو کې د "یم" پر ځای "شو" راغلی دی.
(٤) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ او مصوره نسخه کې "پیېږدلی" راغلی دی.
(۵) چاپي دیوانونه: "ستا په مخ پسې مې درست وجود راهي شو". د "خ" لومړۍ نسخه: "ستا په مخ پسې مې ویني راهي شوې".
د "خ" دوهمه نسخه: "ستا په مخ پسې مجنون غوندې راهي شو" او مصوره نسخه: "ستا په مخ پسې مخ وینو چې راهي شو".
(۶) په چاپي دیوانونو کې "موندلی" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) چاپي دیوانونه: "زه رحمان له خپله یاره خبر نه یم چې یې څه شان دی کوتلی زما روح".
د "خ" دوهمه نسخه: "چې په څه رنګ دی وتلی زما روح".

ما سحر سبا لیدلی و د چا مخ — چې مې د رسته ورځ ونه لیده دا ستا مخ
دا خو مخ زما و تا و ته خدای هیڅ کړ — ګنه هر یو آشنا ګوري د آشنا مخ
د پر مخ و نه د جفا دې راشر ګند کړه ل — لا به کله راشر ګند کړې د وفا مخ
خود مرګ په تماچه اوښتی نه دی — اوښتونی له تا نه دی دا زما مخ[1]
زه په تا پسې راغلی په داغ یم — کړ ته نه وی ما به څه کول په دا مخ
ما به څه لره په تا پسې ژړا کړه — که مونده شوی بل د ستا په څېر زیبا مخ
د رقیب طمع مې نه وه ستا په در کې — رادې وښود په جنت کې د بلا مخ (۲)
زه به څرنګ د رقیب ورمخ ته ګورم. — کله اهل سنت ګوري د ترسا مخ
د چکنا چکنې ببلتون په نیمه شپه وی — ستا زما په حال غماز شود سبا مخ[3]

رحمان ستا په مخ داورانه دنیا ګوري
خدای بې تا راشر ګند مه کړه د دنیا مخ (٤)

۶۲ ۷۵۹

کله شولا کله خریداریم ستا د مخ — تېر تر سر و مال په بازاریم ستا د مخ (۵)
بې د ستاله مخه نور مې هیڅ په مخ کې نشته — هسې رنګ نتلی په ناتاریم[6] ستا د مخ
هیڅ په ستر ګو نه وینم دا خپل صورت چې کوم دی — ډوب تر هسې حده په انواریم ستا د مخ (۷)
درد و آه و کار م بهانه د تماکو کړم[8] — سوی لوغړن مدام په ناریم ستا د مخ
نور و ګړي واړه همګي د دنیا کار کا — زه همېشه غرق په انتظاریم ستا د مخ

---

(۱) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : " اوښتونی له تا مه ګنه زما مخ ".
(۲) "ق ،ک" چاپ : " په جنت کې خدای را وښود د بلا مخ ". نور چاپي دیوانونه او د "خ" دوهمه نسخه کې : " په جنت کې دې را وښود د بلا مخ ".
(۳) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(٤) چاپي دیوانونه : " خدای بې تا ور څر ګند مه کړه د دنیا مخ ".
(۵) دا غزل د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۶) په مصوره نسخه کې د " ناتار " پر ځای " انتظار " راغلی دی.
(۷) د "خ" دوهمه نسخه : " سوی لوغړن یم زه په نار د استا د مخ "
(۸) قلمي نسخې : " دود و آه د کار مې بهانه د تماکو ". . . او دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

شکر چې یې خلاص کړم د نور خلقو له منته — سر په سجده ایښې منت باریم ستا د مخ

٦٣ — ٧٦٦

هره خوا چې درومم زه رحمان د زړه په سیل (١)
بل مطلب مې نشته طلبګاریم ستا د مخ

چې پیدا شوه ستا چشمان داهسې شوخ — نور به نه وي مردمان داهسې شوخ

کبې زلفې کږ ابرو لکه چې ستا دي (٢) — نه لرم شته نه ماران داهسې شوخ

دېر غمونه شوخ شوخ شته په دا دنیا کې (٣) — ولې نه لکه هجران داهسې شوخ

مګر دیووې چې بې غم وي په هجران کې — ګنهه نه به وي انسان داهسې شوخ

دا فتنې او فسادونه به و وچیږي — چې پیدا نه وي آسمان داهسې شوخ

دا آشنا له غمه زړه د آشنا نه چوي — آفریده کړه خدای جهان داهسې شوخ (٤)

چې یوسف یې د دنیا په مطاع ورکړه (٥) — پیدا امده شه بل کاروان داهسې شوخ

٦٤ — ٧٧٤

چې بوسه له یاره غواړي بې ادبه
خدای دی نه کا ندې رحمان داهسې شوخ

بادشاهانو که قصرونه کړل بنیاد — ما د عشق عمارتونه کړل آباد (٦)

نوم د کوم یوه بادشاهسي یاد بري — لکه نوم چې د مجنون او د فرهاد (٧)

---

(١) "ق ک" چاپ کې د (سبل) پر ځای "مینه" راغلی ده. (٢) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "کږې زلفان کږ ابروان لکه چې ستا دي".
د "پ" لومړي نسخه: "لکه کږې زلف کږ ابرو دستارکــــــــج دي". او د "پ" په دوهمه قلمي نسخه او د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې دا مسرۍ داسې راغلې ده:
"لکه کږې زلف کږ ابروې ستا دي".

(٣) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "دېر غمونه شوخ شوخ شته په جهان کې". په "پ پ" چاپ او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده:
"دېر غمونه شوخ شوخ شته دي په جهان کې". د "پ" په دوهمه نسخه کې: "دېر غمونه شوخ شوخ شته په دا جهان کې".
او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "دېر غمونه شوخا شوخ شته په دنیا کې".

(٤) دا بیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نه دی راغلی او د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "دا آشنا له هجره زړه د آشنا چوي — افریده کا خدای جهان داهسې شوخ".

(٥) دا مسرۍ د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "چې یوسف غوندې د دنیا په مطاع پلورې". د "پ" دوهمه نسخه کې: "چې یوسف د دنیا په متاع پلورې" راغلی دی.

(٦) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "پ" په دوهمه قلمي نسخه او د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "بادشاهانو که قصرونه کړل آباد — ما د عشق عمارتونه کړل بنیاد".
او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی: "بادشاهانو خو قصرونه کړه آباد — ما د عشق عمارتونه کړه آباد".

(٧) دا مسرۍ په "پ" چاپ او د "خ" په قلمي لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "لکه نوم دی د مجنون او د فرهاد".

عشق عاشق لره یو هسې پیر استاد دی — چې به ندوي بل داهسې پیر استاد (۱)

دغه واړه کرامات د عاشقۍ دي — چې څوک قطب کا څوک غوث کا څوک اوتاد (۲)

د دنیا چارې همه واړه فاني دي — څوک په څه کا په دا چارو اعتماد (۳)

لکه سیوری چې د لمر په مخ کې ګرځي — نه استوګنه چېرته کاندي نه استاد

هېڅ وفا یې له هیچا سره و نه کړه — که جمشید و که بهمن و که قباد

که جمشید و که بهمن و که قباد و — که نمرود و که فرعون و که شداد (۴)

رسولي یې تر مراده هېڅوک نه دي — همه واړه هسې پاتې شو نامراد

نه چا ختم نه دعا ورپسې وکړه — که یې آل که یې عیال و که اولاد (۵)

٦٥

زه رحمان د زماني له جوره درومم
خپل صاحب لره په داد او په فریاد

٧٨٥

که قاصد یې د مقصود — او ره کړه زیان او (٦) سود

هرچې درښتي ستا په مخ کې (۷) — واړه وګڼه بهبود

هرچې وي سیوا له خدایه — واړه وګڼه نابود (۸)

رضا پاسله و قضا ته (۹) — مدام خوښ اوسه خوشنود

و هستۍ و ته جلوه کا (۱۰) — لکه ابر هسې دود

ته و ځان و ته نظر کړه — چې قبول یې که مردود

ننداره چې د خپل صورت شه — چې مسلم یې که جهود

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی.

(۲) دا بیت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی او په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې یې لومړی مسری داسې راغلې ده: "دغه واړه کرامات د عاشقۍ دي".

(۳) دا مسری په چاپي دیوانونو او د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "څوک به څه کا په دا چارو اعتماد".

(٤) دا بیت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی او لومړی مسری یې په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "که جمشید و که بهمن که کیقباد و".

(۵) دا بیت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی.

(٦) یوازې په "پ پ" چاپ کې "او" راغلی دی په نورو ټولو قلمي نسخو او "پ" چاپ کې "و" راغلی دی.

(۷) دا مسری په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "پ" چاپ: — "هرچې د رښتی ستا په وړاندې". د "پ" لومړۍ نسخه: "هرچې د رښتیا په څنګ کېږي"
او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "هرچې د ر به ښتي په مخ کې".

(۸) دا بیت په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "هرچې دی بغیر له خدایه همه وشمېره نابود".
لومړی مسری یې د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "هرچې د رښتی له خدایه" په "پ" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې د دې مسری د "هرچې وي" پر ځای "هرچه دی" راغلی دی.

(۹) دا مسری په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "رضا وسپاره قضا ته". او د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "رضا پا سوله قضات".

(۱۰) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "جلوه کا" پر ځای "نظر کړه" راغلی دی. او دا مسری د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلې ده:
"وهستۍ وه جلوه کړه".

اُمتی دابراهیم شه — تابع مه شه د نمرود
دغفلت له خوبه پاخه — خوب د اوسې خواب آلود
مُقید(۱) او مشغول اوسه — په دعا او په درود
آسمان طوره په رکوع شه — زمین طوره په سجود
هر(۲) اشیا د حق ثنا کا — په نغمه لکه داود
که بېدار شې خود به اورې — په هر لورې د اسرود(۳)
که آیاز شې بندگي کې(٤) — نور به ناز کړې په محمود
هر(۵) اسباب د بېود بود و — مُهیا دی هم موجود
که دانايي وبله ببل کړه — فرموده ونا فرمود(٦)
چې سپند نه شې په اور کې(۷) — نه وي خوند د بوی دعود(۸)
ځان له غشه(۹) پاکېزه کړه — لکه بحر نا معدود
هلاک ځکه شو رحمانه — چې بې پاک نه شو وجود(۱۰)

ح ن

٦٦ — بې دیاره ذکره — ٨٠٥
نه زده بل گفت وشنود

زه که لاف د وفا کوم هر چند(۱۱) — هغه یار مې باور نه کا په سوګند
زه بې یاره هسې زیست کوم په جهان کې — لکه زیست وي(۱۲) په مجمر کې د سپند

---

(۱) یوازې د "پ" په لومړۍ نسخه کې "متعبد" راغلی دی په نورو ټولو کې "مقید" راغلی دی.
(۲) په "پا" چاپ کې د "هر" پر ځای "ټول" راغلی دی.
(۳) دابیت د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې نه دی راغلی او لومړی مسرې یې په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "که بیدار شې خود به وا وری". اود "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې دا مسرې داسې راغلې ده: "که بیدار شې دا به اوری".
(٤) دا مسرې په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "که ایاز غوندې بنده شې". په "پ" لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "که ایاز شې په بندگۍ کې". اود "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې دا ټول بیت داسې راغلی دی: "له ایاز شه په بندګۍ کې نور به ناز کړه په محمود".
(۵) په "پ" چاپ کې د "هر" پر ځای "ټول" راغلی دی. او دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی.
(٦) دا بیت د "خ" په لومړۍ او د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی او لومړۍ مسرې یې په "پا پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "هر دانايي وبله ببل کړه".
(۷) په "پ" چاپ کې د "چې" پر ځای "خو" راغلی دی.
(۸) دا مسرې د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "نوی خوند بوی دعود". د "پ" په دوهمه نسخه کې: "نوی خوند ولوی دعود". او په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "نه وي خوند او بوی دعود".
(۹) په "پ پ" چاپ، "پ" چاپ، د "پ" په دوهمه نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "غشه" پر ځای "خبثه" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "غلوغشه" راغلی دی.
(۱۰) دا بیت د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې نه دی راغلی په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "هلاک ځکه شې رحمانه چې پاک نه شې دا وجود".
په "پ پ" چاپ کې دا بیت داسې دی: "هلاک ځکه شه رحمانه چې پاک نه شه دا وجود".
د "پ" په دوهمه نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی: "هلاک ځکه شه رحمانه چې پاک نه شه دا وجود".
(۱۱) مسرې په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "زه که لاف د وفا کړم هر چند". د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "کړم" پر ځای "کوم" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "وهم" راغلی دی.
(۱۲) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "وی" پر ځای "دی" راغلی دی.

آبروې د طالبانو خپل مطلب (۱) وي آبروې د غلامانو خپل خاوند

لکه یار مې سربلند دی په جهان کې په تأثیر یې هسې زه شوم (۲) سربلند

چې مې مدحه د خوبانو کړه آغازه هر کلام مې دل پذیر شو (۳) دل پسند

لکه خوند لري زما خوږې خبرې په شکرو کې هم نشته هسې خوند

هغه قند چې خدای زما په خوله کې کېښود حلوایانو څخه نشته هسې قند

لکه زه چې سخندان و هنرمند یم بل به نه وي سخندان و هنرمند (٤)

په اشعار کې قوت ناک لکه مزری یم ولې نه یم د مزري په څېر ګزند

هم په مدح بند پوهېږم هم په هجو ولې نه یم په د اچار و دېر خورسند (۵)

بې له عشقه که مې عیب که مې هنر دی ما غوږ کړی دی له څانه بل پیوند

زه عاشق یم سروکار مې دی له درده (۶) نه خلیل نه داود زی یم نه مهمند

چې وما ته نصیحت کا څوک په عشق کې ګویا پلار ته نصیحت کاندې فرزند

هر سړی چې آیینه په لاس کې خاندي ګویا کاندې په خپل ځان پورې رېشخند

٩٧ رنګ رېزان دي اول خلې د بې رنګ کا ٨٢٠
بیا هالہ دي و رحمان ته والې پند (۷)

چې مې یار ولید په سیمه د اغیار ګله له غیرته مې لیمه شوه په خونبار ګله (۸)

د غه حق د بلبلانو په جانب دی خدای دې نه کا منبګیرک په لاله زار ګله (۹)

---

(۱) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "مطلب دی" پر ځای "مطلب دی" راغلی او د "خ" په دوهمه نسخه کې "محبوب دی" او د "پ" په دوهمه نسخه کې "مطلوب دی" راغلی دی.

(۲) په چاپي دیوانونو، د "خ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "شوم" پر ځای "یم" راغلی دی.

(۳) په "پ" چاپ کې د "شو" پر ځای "دی" راغلی دی.

(٤) دا بیت د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "لکه زه چې سخندان هنرمند یم بل به نه دی سخندان هنرمند".

(۵) دا بیت د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې نه دی راغلی او په چاپي دیوانو او د "پ" په دوهمه نسخه کې یې لومړۍ مسرې داسې راغلې ده: "هم په مدح هم په هجو بند پوهېږم" خو د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې دا مسرې داسې راغلې ده: "هم په مدح بند پوهېږم هم په پوچو".

(۶) دا مسرې په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "زه عاشق یم سروکار مې دی له عشقه". د "خ" په دواړو او د "پ" په قلمي نسخو کې د "سروکار" پر ځای "سربیکار" راغلی دی.

(۷) دا مسرې په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "نور بیا هالہ دی رحمان ته والې پند"

(۸) مصوره نسخه: "خدای دې نه که منبګیرک په لاله زار ګله".

(۹) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

زه په وصل کې هجران هسې پېژنمه(۱) — لکه څوک چې خالي لاس وي په بازار ګله
زړه مې بې خپله نګاره آرام نه کا — که هر څو یې کړم په نقش و په نګار ګله(۲)
په امید د زلفو ونښتم په دام کې — روهیلي وم ساده دل په هندوبار ګله
د دیدن په ګدایي کې مې ننګ نه شي — دروېزه کړم د بتانو په دیار ګله(۳)
د وفا د ګلو پاڼې پکې نشته — کاشکې مه وی ددې بار په ګلزار ګله
که څه خوا تر آشنایۍ بېلتون لیدی شوی — هیڅ بنده به د خدای نه وُ په دا کار ګله
زه رحمان یې د فردوس له غمه خلاص کړم — چې په کلي په کوڅه شوم د خپل یار ګله

٦٨ — ٨٢٩

په بزرګۍ(۴) هغه پاک پروردګار — موقوف مه شه په سړي د سړي کار
په سړي چې د سړي غرض موقوف شي — نور بې آبه بې حرمته شي د روزګار
احتیاج هسې بلا دی په جهان کې — چې پلار زوی کاندي د زوی او زوی د پلار
که د پیر په خپل مرید باندې غرض وي — هیڅ یې نه وي په مرید باندې وقار(۵)
زمانه هسې په مخ ده بې رویه — چې غالب کا په اسلام باندې کفار(۶)
په ساعت کې شاه ګدای کا ګدای شاه کا — دا فلک ځکه بالا شي کج رفتار(۷)
چې هم عمر یې تاج وي په سر ایښی — ور په سر کاندي ګېډۍ د خس و خار(۸)

---

(۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې "خراب کړم" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) چاپي دیوانونه، د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "دروېزه ګرم د بتانو په بازار ګله".
(۴) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "په پاکۍ" راغلی دی.
(۵) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.
(۶) دا بیت په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې نشته.
(۷) د "خ" دوهمه نسخه: "دا فلک ځکه پیدا شو کج رفتار".
(۸) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

چې قادر نه په درهم و په دينار وي ‌‌ ‌ ‌ په هغو باندې ګنجونه کا انبار

۶۹ ‌ ‌ ‌ ۸۳۸

زماني د رحمان زړه دې کباب کړي
له احواله يې څوك نه دي خبردار

هومره اوښکې مې بهېږي په رخسار (۱) ‌ ‌ ‌ چې غرقاب مې هم ګرېوان دی هم کنار
هغه يار مې هسې ناست د زړه په سر دی ‌ ‌ ‌ لکه ابنې چې (۲) چا ګل وي په دستار
که څوك والي چې مار کله په کټ څېړي ‌ ‌ ‌ زه خو رلی يم په کټ د زلفو مار (۳)
خود يار بيمارې سترګې خدای خونې کړې ‌ ‌ ‌ ګنه خون کله کولی شي بيمار (۴)
که په دار شم زه د يار له لاسه خوښ يم ‌ ‌ ‌ سروقد دی زما يار او زما دار (۵)
بسکه (۶) دا چې زه په يار پسې غوځ غوځ يم ‌ ‌ ‌ خدای دې نه کا لکه زه يم هسې يار
هومره جور لکه يار له ما سره کا (۷) ‌ ‌ ‌ ياد مې نه دی هومره جور د اغيار
دلبران کوړې جادو کړي زړونه اخلي ‌ ‌ ‌ هغه وايه چې بې کوړه وي دلبدار (۸)
چې د زړونو له نماځلو بې پروا دي (۹) ‌ ‌ ‌ تروکه زړه د سرې يوسي څه په کار

۷۰ ‌ ‌ ‌ ۸۴۸

په ګرېوان يې تل دا ونکو باران اوري (۱۰)
نه ورکېږي د رحمان د زړه غبار

چې دې زړه پورې ترلی استوار ‌ ‌ ‌ دا جهان دې د نيکه دی که د پلار (۱۱)
ته خپل پلار او نيکه وګوره چې څه شول ‌ ‌ ‌ هسې ستا دي په هغو پسې رفتار (۱۲)

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه او د "خ" لومړی نسخه: "هسې سرې اوښکې مې بهېږي په رخسار".
(۲) په "پ" چاپ، د "پ" په دويمه نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کې د "چې" پرځای "د" راغلی دی.
(۳) دا مسرۍ د "خ" په لومړی او د "پ" په دويمه نسخه کې داسې راغلې ده: "زه خو خوږم په کټ د زلفو مار".
(۴) دا مسرۍ د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلې ده: "ګنه خون کله کولی شي په بيمار".
(۵) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "سروقد دی زما يار زما دلدار". د "خ" په لومړی نسخه کې: "سروقد دی زما يار هم زما يار". په دويمه نسخه کې "سروقد دی زما يار دی د غه دار". او د "پ" په دويمه نسخه کې داسې راغلې ده: "سروقد دی زما يار هم زما دار".
(۶) په "پ" چاپ کې د "بسکه" پرځای "بس کړه" راغلی دی.
(۷) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "هومره جور لکه يار چې ما سره کا". په "پ پ" چاپ کې "هومره جور لکه چې يار ما سره وکړه" د "خ" په لومړی نسخه کې "هومره جور لکه يار راسره کاندی". په دويمه نسخه کې "هومره جور لکه يار چې له ما سره کړ". او د "پ" په دويمه نسخه کې داسې راغلې ده: "هومره جور لکه يار سره وکړ".
(۸) د "پ" په لومړی او د "خ" په دويمه نسخه کې: "دلبرې او دلجويي خو کو دګر کړې ده دکوړ ګرد هغه وايه چې دلبرشی هم دلدار".
د "پ" په دويمه نسخه کې: "دلبرې خو کو دګر هم په کوړ دوکا هغه وايي چې دلبرشی هم دلدار".
د "خ" په لومړی نسخه کې: "دلبرې خو کو دګر هم په کوړ دوکا هغه وايي چې دلبرشی هم دلدار".
(۹) د "پ" لومړی نسخه: "چې د زړونو له نماځلو بې پروا يې".
(۱۰) دا بيت د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "په ګرېوان مې تل دا وښو باران وورې نه ورکېږي د رحمان د زړه غبار".
(۱۱) د دې غزل د "خ" په مصوره نسخه کې لومړی پنځه بيتونه نه دي راغلي او هم نوموړی غزل د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې نشته.
(۱۲) دا مسرۍ په چاپي ديوانونو کې داسې راغلې ده: "هسې ستا دي هم په دوی پسې رفتار".

تل په مینه دوستي پل دي پرې تېرېږي — کړي نه دي چا په پل باندې قرار

هسې نه چې زه تنها(۱) وتا ته وایم — راغله لاره ستا په طور صد هزار

دعوه مه کړه په ناحق بدي خپل نه کړې — پردې شهر، پردې ملك، پردې دیار (۲)

چې استوګه په پردي وطن کې کاندې — هغه نه لري د هېڅ واك واختیار (۳)

که هزار قسمه خوري په یو کار کې — نه کا خوك په مسافر واعتبار (۴)

چې په صبح شګفته شي په شام رژي — خدا امید دی د ګلونو په ګلزار (۵)

که دې ورور که دې عزیز دی که دې یار (۶) — مدې ورور مدې عزیز ګڼه مه یار

۷۱ — ۸۵۸

چې پیدا شي همګي واړه فنا شي

اې رحمانه دا جهان دی دا یې کار

خو جفا قبوله نه کړې د اغیار — وبه نه وینې په سترګو مخ د یار

چې اول یې خار زرغون شي په پهلو کې (۷) — غوټۍ هاله شګفته شي په ګلزار

جنت چا په ریاضت موندلی نه دی — ولې بویه هر بنده له ره خپل کار (۸)

که مونده شوی خوشخوي په خوشبویه — پروت به نه وو په چندن باندې سنا مار (۹)

آب تر لعل و د لاله ګلونو (۱۰) ډېر دی — بخت دی دا چې خوك عزیز کاندې خوك خوار

۷۲ — ۸۶۴

هسې زیب کا په بیاض د رحمان شعر

لکه زلفې د خوبانو په رخسار

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې د "تنها" پر ځای "یوازې" راغلی دی.

(۲) د "پ" لومړۍ نسخه او د "خ" نسخې : "دعوه مه کړه په ناحق په خپل نه کړې پردې ملك، پردې شهر، پردې دیار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "دعوی مه کړه په تحقیق به یې خپل نه کړې پردې شهر، پردې ملك، پردې دیار".

(۳) د "پ" په لومړۍ نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه : "هغه نه لري هېڅ واك واختیار". او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "هغه نه کړي هېڅ واك وخپل اختیار". د "پ" په ګډه نسخه کې ددې بیت د لومړي مسري د "استوګنه" پر ځای "استوزه" راغلی دی.

(٤) د "پ" لومړۍ نسخه او د "خ" نسخې : "که هزار قسمه خوري په معامله کې نه کا خوك په مسافر واعتبار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : "که هزار قسمه خورم په مال کې نه کا خوك په مسافر واعتبار". او دا بیت په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.

(۵) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی : "چې سبا شګفته کېږي ماښام رژي خدا امید دی په ګلونو د ګلزار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې یې لومړۍ مسرۍ داسې راغلې ده : "چې په صبح شګفته کېږي په شام رژي".

(۶) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده : "که دې ورور که دې عزیز وي که دې یار وي".
په "پاپ" چاپ کې داسې راغلې ده : "که دې ورور که دې عزیز او که دې یار وي".

(۷) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده : "چې اول له خار زرغون په بهار کې".

(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : "جنت چا په زاهده موندلی نه دی ګنه بویه هر بنده له ره اختیار"

(۹) دا بیت د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی : "که مونده شوی خوشبویي په خوشبویه پروت به نه وُ په چندن دپاسه مار".
په "پاپ" چاپ کې داسې راغلی دی : "که موندی شوی خوشبویي په خوشحالۍ کې پروت به نه وُ په چندن باندې سنا مار".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی : "که موندی شوی خوشخویي له خوشبویي پروت به نه وُ د چندن دپاسه مار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : "که موندی شوی خوشخويي له خوشبویي پروت به نه وُ په چندن دپاسه مار".
په مصوره نسخه کې داسې راغلی دی : "که مونده شوی خوشبويي بې خوشبويي پروت به نه وُ په چندن باندې سنا مار".

(۱۰) د پېښور په چاپي دیوانونو، د "خ" په لومړۍ، دوهمه نسخه او د "پ" په نسخه کې د "ګلونو" پر ځای "ګلونه" راغلی دی.

خوك دې راكاندې قسم په كردګار — كه درم لرم په كوركې يا دينار (۱)

زه دينار او درم نه لرم په كور كې — ولې نور عالم مې بولي د نيا دار

هم په دا چې نه لره ځايه چېرته خوځم (۲) — نه د هيڅ يوه مخلوق يم منت بار

نه مې بنكته ملك ليدلى دى نه پورته — خبر نه يم په يمين او په يسار

آب وخور لكه آسيا په ځاى را رسي — په خپل كوركې مې سكون دى هم رفتار (۳)

لكه ونه مستقيم په خپل مكان (٤) يم — كه خزان رابانديې راشي كه بهار

توكل مې لاس پښې سره كړل په نكريزو — چې په ځاى يې كښولي يم قرار (۵)

چې زما په باب دې سكلى دي را رسي — كه راحت دى كه زحمت دى وار په وار (۶)

چې هر ده هزار قوموندې پيدا كړل — مربي مې دى هغه پروردګار (۷)

كار همه په اراده دخداى موقوف دى — هيڅ موقوف نه دى دچا په اختيار (۸)

۷۳ — ۸۷۵

غم به هيڅ چېرې ونه كا په دنيا كې

كه خه كېږي د رحمان په اختيار (۹)

دغه يار دى دا اغيار — دغه ګل دى دغه خار (۱۰)

دغه ګل دى دغه خار دى (۱۱) — دا منصور دى دغه دار (۱۲)

---

(۱) دا بيت د "پ" په دوهمه نسخه كى نه دى راغلى او لومړى مسرى يې په مصوره نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه كى داسې راغلى ده: "كه څوك دا كاندې قسم په كردګار".

(۲) د "پ" په لومړى نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه كى "د روم" راغلى دى.

(۳) دا بيت د "پ" په لومړى نسخه او د "خ" په لومړى نسخه كى داسې دى: "آب وخور لكه آسيا په ځاى دا رسي په خپل كور كې هم سكون دى هم رفتار".
د "خ" په لومړى نسخه كى داسې راغلى دى: "آب خوراك مې هم په ځاى دارسېږي په خپل كور كې مې سكون دى هم رفتار".

(٤) د "پ پ" په چاپي ديوانونو، د "خ" په نسخو او د "پ" په لومړى نسخه كى "مقام" راغلى دى.

(۵) د "پ" لومړى نسخه: "توكل مې لاس او پښې كړه په نكريزو چې په ځاى كې يې نښولى يم قرار".

(۶) دا بيت په مصوره نسخه كى نه دى راغلى، په "پ" چاپ كى داسې راغلى دى:
"چې څما په باب كې كښلى دى رارسي — كه رحمت دى كه زحمت دى وار په وار".
"پ پ" چاپ: "چې زما په باب خه سنكلى دى رارسي — كه رحمت دى كه زحمت دى وار په وار".
د "خ" لومړى نسخه: "چې زما په باب كې دي هغه رسېږي — كه راحت دى كه زحمت دى وار په وار".
د "پ" دوهمه نسخه: "چې زما په باب يې سنكلي وما رسي — كه راحت وى كه زحمت وي وار په وار".

(۷) د "پ" لومړى نسخه: "مربي يې دى هغه پروردګار".
د "خ" لومړى نسخه: "مربي مې وه يې هغه پروردګار".
د "خ" دوهمه نسخه: "منزه دى هغه پاك پروردګار". لومړى بيت په مصوره نسخه كى نه دى راغلى.

(۸) دا بيت په مصوره نسخه كى نه دى راغلى، د "خ" په لومړى نسخه كى داسې راغلى دى: "كار هغه په اراده دخداى موقوف دى هيڅ موقوف نه دى زما په انتظار".
د "پ" دوهمه نسخه: "كار كاهمه په اراده پورې موقوف دى هيڅ موقوف نه دى دچا په انتظار". د "پ" په لومړى نسخه كې يې دوهمه مسرى داسې راغلى ده: "هيڅ موقوف نه دى زما په اختيار". د "خ" په دوهمه نسخه كى دا مسرى داسې راغلى ده: "هيڅ موقوف نه دى زما په اختيار".

(۹) دا بيت په مصوره نسخه كى نه دى راغلى او د "خ" په لومړى نسخه كى دا بيت داسې دى: "غم يې هيچېرې ونه كړه په دنيا كى كه څه كېږي د رحمان په اختيار".
د "پ" لومړى، دوهمه او د "خ" دوهمه نسخه: "كه څوك كېږي د رحمان په اختيار".

(۱۰) دا غزل په مصوره نسخه او د "خ" په لومړى نسخه كى نه دى راغلى. د دى بيت دوهمه مسرى د "خ" په دوهمه نسخه كى داسې راغلى ده: "دغه ګنج دى دغه مار".

(۱۱) په چاپي ديوانونو او د "پ" په دوهمه نسخه كى د "دى" كلمه نه ده راغلې

(۱۲) دا مسرى د "خ" په دوهمه نسخه كى داسې راغلى ده: "دغه [illegible] ـار".

دا رقیب دی دا حبیب دی — دغه گنج دی دغه مار[1]
دغه عشق دی دغه عقل — دغه غم دی دا غمخوار
دا هجران دی دا وصال دی — دا خزان دی دا بهار[2]
دا طاعت دا معصیت دی — دغه نور دی دغه نار
دا عالم دی دا جاهل دی[3] — دا خفته دی دا بیدار

۸۸۳ — ۷۴

دا رحمان دی دا جانان دی[4]
دا طبیب دی دا بیمار

هر چې نه وي خوار وزار — په طلب د خپل دلدار[5]
ترپه وني يې صدقه شه — د هغه عاشق دستار
هزار حیف دی هزار حیف دی — هزار خدا لا صد هزار
چې عاشق په عاشقي کې — نه حلال وي نه مردار
نه پتنګ د خپل چراغ وي — نه بلبل د خپل ګلزار
نه مجنون غوندې رسوا وي — نه منصور غوندې په دار

۸۹۰ — ۷۵

د واړه نه کېږي رحمانه
یا به یار شي یا بېزار

دا خو مخ دی منور — چې هم شمس دی هم قمر[6]
دا خو زلفې دی مشکینې — چې هم مشک دی هم عنبر
دا خو پیوسته ابرودې[7] — چې هم نیش دی هم نشتر
دا خو سترګې دې قاتلې — چې هم سیف دې هم خنجر
دا خو شونډې دې مې ګونې — چې هم مې دی هم شکر

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: " دا رقیب دی دا حبیب دا طبیب دی دا بیمار ".
او دوهم بیت لومړی مسری په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "دا رقیب دی دا حبیب".

(۲) دا بیت اوله دی نه وروسته بیتونه د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی او دوهم بیت لومړی مسری په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده: " دا هجران دی دا وصال ".

(۳) په "پ" چاپ کې د "دی" کلمه نه ده راغلې.

(٤) په "پ" چاپ کې "دی" نه دی راغلی.

(۵) دا غزل په مصوره نسخه د "خ" په لومړی نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(٦) دا غزل د "خ" په لومړی قلمی نسخه او مصوره نسخه کې نه دی راغلی.

(۷) دا مسری په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده "دا ابرو خو پیوسته دی".

داخه سپین سپېځلي غـــــابښ دي — چې هم دُر دي هم گـــــوهر

داخه سپب زنخـــــدان دي — چې هم سیم دي هم ثمـــــر

داخه قد او ځه قـــــامت دي — چې هم گل دي هم عـــــرعر

داخه ملا ده باریك وضـــــع — چې هم موی دي هم کمـــــر

داخه زړه دي د خوبـــــانو — چې هم موم دي هم حجـــــر

داخه یار دي نه پوهـــــېږم — چې هم دل دي هم دلـــــبر

داخه بت دي زمـــــا به (۱) — چې هم بت دي هم بشـــــر

داخـــــه شعر د رحمـــــان دي (۲)

٧٦ — چې هـــــم گنج دي هـــــم هنر — ٩٠٣

تل به نه وي شگفته گلزار د عمر — نه به جور وي همیشه بازار د عمر (۳)

لکه سیند دا باسیند په غورځي (٤) درومي — هسې یون دي په تلوار تلوار د عمر

لکه برق چې مخ ځرگند کاندي بیا نه وي — هسې تېز دي بې سکون رفتار د عمر (۵)

سرکښي لري ترهسې حده پوري (۶) — چې نبوي نه شي هېڅوك (۷) مهار د عمر

چې سمند یې نه جلب لري نه واگې — خود به پرېوځي عاقبت شهسوار د عمر (۸)

په ساعت د سلوکالو یاري پرې کا — بې وفا دي هسې یار د عمـــــر (۹) رنگه

خپل صورت به د حباب په سترگو گوري (۱۰) — که څوك وکاندي په زړه کې شمار د عمر

نه له کوره چېرته ځمه نه سفر کرم (۱۱) — بې سفره مي غوځېږي لار د عمر

عاقبت به دا جل په مقراض غوڅ شي — پیوسته به مدام نه وي تار د عمر

بیایي وار په دا دنیا نشته رحمان ته (۱۲)

٧٧ — په هرچا باندې چې تېر شو وار د عمر — ٩١٣

---

(۱) د "پ" په دوهمه نسخه کې د اسرې دابې راغلې ده : " داخه یار دي نه پوهېږم ".

(۲) دا مسرې په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې دابې راغلې ده : " داخه شعر دي رحمانه ".

(۳) "ق" چاپ : " تل به نه وي شگفته بهار د عمر نه به جور وي همیشه گلزار د عمر ".

د "پ پ" چاپ : تل به نه وي شگفته بازار د عمر نه به جور وي همیشه بهار د عمر".

(٤) د پېښور په چاپي دیوانو کې " غورځنگ " راغلي دي. (۵) قلمي نسخې : "هسې تیز دي په سکون رفتار د عمر".

(۶) د "خ" لومړۍ نسخه : "سرکښي نه دي ترهسې حده پوري ". (۷) په " ق، ک " چاپ کې "هرگز" راغلي دي.

(۸) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته . (۹) چاپي دیوانونه : " بې وفا په هسې رنگ دي یار د عمر".

(۱۰) پېښور په چاپي دیوانونو کې " په خبر دگوري " راغلي دي.

(۱۱) د "پ" نسخې او د "خ" دوهمه او مصوره نسخه : " نه د ځم چېرته له کوره نه سفر کرم ". د "خ" لومړۍ نسخه : " نه سفر کړم نه له کوره چېرته ځمه ".

(۱۲) د "پ پ" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه : " بیایي وار په دنیا نشته دی رحمانه ".

زه تېر شوی یم ترسره — په طلب د خپل دلبر
خوځوندی یم په دنیا کې — پرې به ندرېدم د غره دره
د آشنا په طلب ګرځم — و چې شونډې یې لېمه تر(۱)
یو قدم مې دی په بحر — بل قدم مې دی په بر
دواړه لاس مې دي نیولي — هم په شام هم په سحر
مناجات مې دی و خدای ته — که یې وویښم بشر
همېشه له خپله بخته — ګله من یم مرور
چې په مالې پېرزوند کړ(۲) — د خوبانو یو نظر
هم یې ونه سود و ماته — بې له عشقه بل هنر
عاشقي مې خدای رسوا کړه — په جهان کې لکه نمر
نصیحت را باندې نه کا — لکه موږ هوم اثر
واوره غوږ باسه ناصحه — کوتاه وایم مختصر
په مولا مې دې سوګند وي — هم په روح د پیغمبر
جار واته مې بېرته نشته — چې عالم (۳) شو را خبر
ترمینه به یې زار کړم — که مې سیم دی که مې زر
که مې سیم دی که مې زر دی — که مې دُر دی که ګوهر(۴)

۷۸ — ۹۳۰

زه رحمان ترهر څه تېر یم — تېر به نه شم تر دلبر

پورته بدن را ښکاره شو ښکته نمر — ښکته پورته واړه مخ دی د دلبر
نمرسپوږمۍ مې د پالنګ د پاسه رغړي(۵) — چې مې یار په بالښت ولګوي سر
په سرو سپینو درو لعلو یې غوږ ډک شي — چې مې غوږ کاندي داوښکو په دُر دُر(۶)

---

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۲) د "پ" لوړۍ نسخه: "چې په مایې پېرزوند کړ".
(۳) د "خ" په لوړۍ او دوهمه نسخه کې د "عالم" پر ځای "جهان" راغلی دی.
(۴) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته په چاپي دیوانونو او د "خ" لوړۍ نسخه کې د دوهمه مسرۍ داسې ده: "که مې دُر که مې ګوهر".
(۵) د "خ" دوهمه نسخه: "نمرسپوږمۍ یې پر پالنګ د پاسه رغړي".
(۶) دا بیت د "خ" په لوړۍ نسخه کې نشته.

چې دې ووینم(۱) په مخ مې اوښکې د رومي — لکه مومړ چې په آفتاب شي برابر
بل مذکور د سخن نه گوي ستر گو نه زده — بې له دې ذکره چې (الله اکبر)
ضد دی اور او اوبه بې دیار له شونډو — چې هم اور دی هم اوبه دي د کوثر(۲)
په شرابو کې خوند نشته د شکرو — دیار شونډې چې هم شراب دي هم شکر
که سل ځله پټ تر شونډو لاندې خاندې — نه پټېږي آب د لعل و د گوهر
دا خو ما لره خدای د اکره گناه نشته — هسې بت په بتخانه کې د آذر
پس له دې به لې په نام د ملک(۳) بولم — هم په دا چې نشته دا رنگه بشر

که رحمان صاحب نظر باله شي بنایي
چې مدام دیار په مخ لري نظر

۷۹ — ۹٤۱

هسې تله کاندې وگورته یاران ژر ژر — لکه تله کا و خپل کورته کاروان ژر ژر(٤)
هسې ژر ژر مرگ په مور به شتابي کا — لکه لو د پاخه کښت کا دهقان ژر ژر(۵)
هسې ژر ژر دا دنیا وبله اوړي(۶) — لکه اوړي وبله ریگ روان ژر ژر(۷)
هسې ژر ژر صورتونه دي نړېږي(۸) — لکه رژي لاله زار په خزان ژر ژر
هسې ژر ژر دا شیرین عمر تېرېږي — لکه بحر چې بهېږي روان ژر ژر

هسې زر زر ځنبول د بنو نه وي(۹)
لکه درومي له جهانه رحمان ژر ژر

۸۰ — ۹٤۷

چې په زور ورسره نه لې برابر — د هغو تر ځنگه مه کښېنه زرور(۱۰)
زورور اور او اوبه دي فهم وکړه — چې ډوب نه شې یا ونه سېزې بشر(۱۱)

---

(۱) په "ق،ک" چاپ ، "ق" چاپ او قلمي نسخو کې "چې بې ووینم " راغلی دی.
(۲) دا بیت په "ب" چاپ ، "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کې نشته
(۳) د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه کې د "ملک" پر ځای "فرښتو" راغلی دی.
(٤) دا غزل په مصوره نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته ، دوهمه مسري یې په "ب" چاپ کې داسې راغلې ده ، "لکه تله کاندې خپل کورته کاروان ژر ژر". په "ب" چاپ کې "لکه درومي چې خپل کورته کاروان ژر ژر". په مختلطه نسخه کې "لکه تله کاندې وکورته کاروان ژر ژر". او د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلې ده : "لکه درومي وخپل کورته کاروان ژر ژر".
(۵) دوهمه د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلې ده : "لکه لو چې په کښت کې کا دهقان ژر ژر". او په "ب" چاپ کې د "پاخه" پر ځای "پاسه" راغلی دی.
(۶) دوهمه د "خ" په دوهمه نسخه او د "ب" په مختلطه نسخه کې داسې راغلې ده : "هسې ژر ژر دا دنیا وبله نه اوړي".
(۷) دوهمه د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلې ده : "لکه اوړي وبله ماېگ دبیابان ژر ژر".
(۸) دوهمه د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلې ده : "هسې ننن زر صورتونه وبله دېږي".
(۹) په "ب ب" چاپ کې داسې راغلې ده : "د بنو ځنبول هم هسې زر زر نه وي". د "خ" په لومړی نسخه کې "د بنو وبله ول هم هسې زر نه وي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې "دا د بنو ځنبول هم هسې زر زر نه وي" او د "ب" په مختلطه نسخه کې داسې راغلې ده : "د بنو ځنبول هم هسې زر نه وي".
د "ب" لومړی نسخه : "د بنو ځنبول هم هسې ژر ژر نه وي".
(۱۰) دا غزل په مصوره نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۱) دا بیت په "ب ب" چاپ کې داسې راغلی دی: "زورور آور خو اور او اوبه دي فهم وکړه چې ډوب نه شې یا ورېت نه شې په شمار".

زندګي که بې اوبو بې اوره نه شي — تل هم اېښي هېڅ نه دي په تمتر (۱)

خدای ورمه وله سېلاب د چا په خونه (۲) — که په قطع (۳) هم اوبه وي د کوثر

ودې نه ګلېږي اور په کور د هېڅ چا (۴) — که رڼا یې وي د شمس او د قمر

چې یې د رست صورت غلبل شي په اغزیو (۵) — وخوره مه شه د هغې ونې ثمر

د هغه د پوال په سیوري خوك کېږمنه (۶) — چې ولاړ وي که زوړند چاو د کمر

چې په ګېډې دې خوخبرې مخ یې ورك شه (۷) — که د سرو زرو چاړه وي یا خنجر

و دریاب ته اچاوه نه شي ځان خوږ وي (۸) — ګڼه ډېر دي په دریاب کې دُر ګوهر

ناکړه سود و نه ډېر دي په جهان کې — سود هغه دی چې د خېر وي نه د شر (۹)

چې له آبه له حرمته سره نه وي — خدای ورمه کړه و چا هسې سیم و زر (۱۰)

زورور که رسوي و چا ته فیض — له دې فیضه سره وګڼه ضرر

په یاري د زورورو غلط مه شه — مګر دا چې تر ده ته یې زورور

په هر ګاه چې دی مغلوب وي ته غالب یې (۱۱) — تر و هالړ یې قدم ونه ږده په سر

یا خو دا چې که قدم یې په درنه ږدي — د غه پسه یې ځان وګڼه پدر (۱۲)

چې هنر ګڼي یاري د زورورو — بول وکړه مه زه رحمان په دا هنر (۱۳)

۸۱ — ۹۶۳

(۱) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "زندګي که بې له اوره او بو نه شي — تل هم نه دي هېڅ اېښي پرې تهتر". د "خ" په لومړي نسخه کې: "ناب هم اېښي هېڅ نه دي په تمتر". او د "خ" په دوهم نسخه کې داسې راغلی دی: "تل هم اېښي هېڅ نه دي پرې تهتر".

(۲) دا مسرۍ د "خ" په دوهم نسخه کې داسې راغلې دی: "خدای دې ورنه ولي سېلاب د چا په خونه".

(۳) په قلمي نسخه کې د "هم" پرځای "یې" راغلی دی.

(۴) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ، د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "ودې نه ګلېږه اور د چا په خونه". او د "پ" په لومړي نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "ودې نه ګلېږي اور په کور د چا".

(۵) دا مسرۍ د "پ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "چې د رست صورت غلبل کا په اغزیو" په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "چې یې تول صورت غلبل شي په اغزیو". د "خ" په لومړي نسخه کې "چې دې د رست صورت غوڅېږي په اغزیو". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "چې یې د رست صورت زخمي شي په اغزیو".

(۶) د "خ" په لومړي نسخه کې: "د هغې د پوال په سوري خوك مه کېنینه" او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "د هغه د پوال په سوري کېناست مه شې".

(۷) دا مسرۍ د "پ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "چې په ګېډه دې خوخبرې مخ یې تور شه". په "پ پ" چاپ کې: "چې په ګېډه دې خبنبرې مخ یې ورك شه". د "غ" په لومړي نسخه کې "چې په ګېډه کې خرخبرې رنګ یې ورك شه". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "چې په ګېډه دې خرخبرې مخ یې ورك شه".

(۸) د "پ" لومړي نسخه: "واوبو ته اچاوه نه شي ځان خوخوږ دی". د "خ" په لومړي نسخه کې "واوبو اچاوه نه شي ځان خوږ دی". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "ځان شیرین دی و دریاب ته اچول نه شي".

(۹) دا مسرۍ د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "سود هغه دی چې یې خیر دی له شر".

(۱۰) "پ پ" چاپ: "خدای ورمه کړه چا ته هسې سیم و زر".

(۱۱) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "په هر وقت چې ته غالب وې دی مغلوب وي". د "خ" په لومړي نسخه کې: "په هر ګا چې دی غالب وي ته مغلوب یې" او د "خ" په دوهم نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی: "په هر کار چې ته غالب یې دی مغلوب وي — تر و هالړ یې قدم ونه ږده په در".

(۱۲) چاپي دیوانونه: "یا خو دا چې ته قدم یې په درنه ږدي — هله پسه یې ځان وګڼه پیدر".

(۱۳) دا مسرۍ په چاپي دیوانو کې داسې راغلې ده: "زه رحمان کو مه بول په دا هنر". او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "بول وکړم د رحمان په دا هنر".

په نظر دې بصر — لکه شام هسې سحر (۱)
لکه شام هسې سحر — لکه سنګ هسې ګوهر (۲)
لکه سنګ هسې ګوهر — لکه خاوري هسې
لکه خاورې هسې زر — لکه خير هسې شر
په نظر يې معلومېږي — هم واړه برابر
که خوك ښه ورسره وکا — ترېدې يې وي بتر (۳)
که خوك بد ورسره وکا — ترنېکي يې وي بهتر (۴)
نه په بد ويل زهير وي — نه پرښه وي دچا زبر (۵)
په ثواب او په خطا يې (۶) — نه دليل وي نه نظر
نه آګاه په خپل بهبود وي — نه آګاه په خپل ضرر
نه په عيب څه پوهېږي (۷) — نه پوهېږي په هنر
لکه ړوند او کوڼ چې ګوري (۸) — هسې هيڅ نه وي خبر
له طاعت له ګناهه — څه خبر وي څناور (۹)
څناور دو نور څه نه زده — يا يې رغبت (۱۰) وي يا يې خر
داخو ته يې زما نفسه — چې دې زه کړم کوز وکر
تمام ووتي (۱۱) له عقله — په دنيا پسې اوتر

---

(۱) دا غزل په مصور نسخه کې نه دی راغلی او هسم د "پ" په دوهمه نسخه کې یې د سربیتونه نه دی راغلی.
(۲) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "لکه سنګ هسې ګوهر لکه شام هسې سحر".
(۳) دابیت د "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که خوك ښه ورسره کاندي ترېدې یې وي بتر".
په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که خوك ښه ورسره کاندی ترېدې وي لا بتر".
(۴) دابیت په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که خوك بد ورسره کاندی ترنېکي یې وي بهتر".
په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که خوك بد ورسره کاندی ترنېکي وي لا بهتر".
(۵) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "نه په بد ونه هېرېږي نه پرښه وي دچا زبر".
په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "نه په بد ویل زهېرېږي نه په ښو دچا زړ ور".
د "خ" په لمړی نسخه کې: "نه په بد ویل زهیرېږي نه پرښه وي دچا بر".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "نه په بد ویل زهیر دي نه پرښه یې دچا زور".
(۶) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "په ثواب او په خدایي سیې".
(۷) دا مسرۍ په چاپي دیوانو کې داسې راغلی ده: "نه په عیب باندې پوهېږي" او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی ده: "نه په عیبو څه پوهېږي".
(۸) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ګوري" پر ځای "ګرځي" راغلی دی.
(۹) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "څناور" پر ځای "ښتناور" راغلی دی.
(۱۰) په چاپي دیوانونو او ټولو قلمي نسخو کې، پرته د "پ" له لومړۍ نسخې څخه د "رغبت" پر ځای "خوب" راغلی دی.
(۱۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ووتي" پر ځای "ووتم" راغلی دی.

نه دي فرض د خدای ادا کړه — نه سنت د پيغمبر
نه دي مرګ په زړه کې یاد وي(1) — نه خواږه دي د محشر
او ده پروت یې دادې نه زده — چې په خوا لرم سفر
په هر دم دې ښخه دروي — که پوهیږې دا بشر
هغه تور وېښته دې څه شول — چې هم مشک وو هم عنبر
هغه قد دې مجنون بید شو(2) — چې چنار وو هم(3) نښتر
تن دې درست زېږ و زېر شو — زړه دې نه شو لړ و بر
تر پنځاوشته تېر شوې — ته لا ځان بولې پسر(4)
نه دې ترس شي نه دې وېره — نه په زړه باندې اثر(5)
بل بدن دې لکه ته یې — هسې شوخ او ځيګرور
په غفلت دې عمر تېر کړ — نه رهروشوې نه رهبر
عبادت دې په ریا شو — لکه ډک په لاک عوزر
لکه قلب(6) ناسره مهر — پټ په زړو کې حجر(7)
لکه زړې په میوه کې — درون سنګ بېرون ثمر
لکه پټ وي په دانه کې — سل اغزي د شجر(8)
لکه سحر چې برپای کا — سحرګر او جادوګر
لکه تش صورت بې روح(9) — چې تصویر کا مصور
لکه تش کدو بې مغزه — میان خالي وي تن پرو

---

(1) دا مسرې په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: " نه دې مرګ په زړه یادیږي ". او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده:
" نه دی مرګ په زړه کې یاد دی ".
(2) دا مسرې په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: " هغه قد دې مجنون بید شه ". د "خ" په لومړي نسخه کې " هغه قد د مجنون خه شو ".
او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: " هغه قد دې مجنون بید شی ".
(3) په "پ" چاپ کې د "همه" پر ځای "یا" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نه دی راغلی لومړی مسرې یې په "پ پ" چاپ کې " تر پنځاه و پنځه تېرشوې "، په "پ" چاپ کې " تر پنځوس - تر پنځه تېرشوی "، د "خ" په دوهمه نسخه کې: " تر پنځاه تر پنځاه تېرشوی ". او "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده:
" تر پنځه تر پنځاه تېرشوی ."
(٥) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(٦) په "پ پ" چاپ کې د "قلب" پر ځای "کلپ" راغلی دی.
(٧) د "پ" په دوهمه نسخه کې د "حجر" پر ځای "خنجر" راغلی دی.
(٨) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(٩) دا مسرې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: " لکه تش صورت په دوح کې ".

لکه بې لاسه لستوڼی — سر تر پایه پای تر سر
لکه تک اوده بازوي — په مرغانو کې دګر (١)
لکه بې تمله ناوې — چې په سر کاندې میزر (٢)
تر میزر لاندې چاڅه زده — چې دختر دی (٣) که مادر
نه یې حسن نه جمال وي — غولوي خلق په زبور
هسې لېـ هسې فریبانو (٤) — لکه زوړند چاود ګمر
نیم په مځکه کې دننه — نیم په سروي لکه نغر (٥)
په دستار کې یې مسواک وي — تر بغل لاندې خنجر
په ایرو کې پټ بګړی — په ویښو کې پټ ژور (٦)
په شپه وینې د مظلوم خوري (٧) — سبا کېني په ممبر
په زړه تور لکه تبې (٨) وي — په مخ سپین لکه قمر
د دنیا په طلب ګرځي — خپل ځان بولي قلندر (٩)
کلیمه په ژبه وایي — په زړه نه لري باور
په مثال د منافقو (١٠) — نه مسلم وي نه کافر
نه مسلم وي نه کافر وي — نه پخلا نه مرور
پریشان ګرځي سر وهلي — کوی په کوی او در په در
همیشه رفت وآمد کا (١١) — د زردارو په ګذر
په کوڅه د دنیا دارو — ګوخوړګي کا لکه خر
اورنګ زیب هم یو فقیر وو — چې توره یې وه په سر
وته ولې وته یې شاګرده — چې قادر شو په افسر (١٢)

---

(١) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "دګر" پرځای "دیګر" راغلی دی. (٢) په "پ پ" چاپ کې "خادر" راغلی دی.

(٣) په "پ" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې "وی" راغلی دی. (٤) د "پ" په لومړی نسخه کې "هی هی له هسې فریبانو"، په "پ پ" چاپ کې "هی توبه له فریبانو"، او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "هی توبه له هسې فریبه".

(٥) دا بیت په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی دی: "نیم په زمکه کې دننه نیم بر سبره لکه ". د "خ" په لومړی نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې یې دوهمه مسری داسې راغلې ده: "نیم برسبره لکه نفر" او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "نیم په سروی لکه نغر".

(٦) دا بیت د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې نه دی راغلی او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "ژور" پرځای "ژادر" راغلی دی.

(٧) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلې ده: "په شپه مال د مظلوم وخوري". (٨) د "خ" په لومړی نسخه کې "کودی" راغلی دی.

(٩) په "پ پ" چاپ کې "بولي خان په قلندر"، د "خ" په لومړی نسخه کې "خسرو بولی قلندر"، د "خ" په دوهمه نسخه کې "خپل سر بولي قلندر"، او د "پ" لومړی نسخه کې "خان بولي قلندر" راغلی دی.

(١٠) په قلمي نسخو کې "منافقانو" راغلی دی.

(١١) دا مسری د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "همیشه یې رفت امد دی" (١٢) دا بیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نه دی راغلی.

خولي هومره فقيري وه — چې څه نه وو ميسر
چې يې فلك يې ياري وكړه — نور يې ملك كړ مسخر
ګوره څه چارې يې وكړې — په عيال د(۱) خپل پدر
وار په وار يې تر تيغ تېر كړ — د خور مړ تمام ټبر
يو تېر د خور مړ څه وُ — دبر عالم يې كړ د بهر
تمامي جهان يې ونغړد(۲) — چې يې لاس شو بانديې بر
په فريب فريب يې خپل كړ — بيجاپور او بهانګر(۳)
بيجاپور او بهانګر څه وو — لاجنجي او جنجاور(٤)
هم يې هند په ډكه واخيست(۵) — هم كابل هم(٦) پيښور
بيا يې ذكر شو په زړه كې — بادشاهي د هفت كشور(۷)
له حصه ورته هيڅ شوه — هم دارا هم سكندر(۸)
خيال يې داؤ په خاطر كې — چې به خپل كړم بحر و بر
باري ورځ ورتخنه(۹) لاړه — وخت پرې راغی ماز دیګر(۱۰)
نه يې مراد د زړه حاصل شو — نه يې يخ كړ خپل ټټر
همګي شوه ځنې پاتې — كه يې ملك وُ كه لښكر
خالي لاس له دنيا ووت — لكه عين درويزګر

---

(۱) د "خ" په لومړي نسخه کی د "د" پر ځای "په" راغلی دی.

(۲) د "پ" لومړی، دوهمه اود "خ" لومړی نسخه: "تمامي جهان يې ونغړ" اود "خ" په لومړي نسخه کی داسی راغلی ده: "تمامي عالم يې ونغښت".

(۳) داسری په "پاپ" چاپ کی داسی راغلی ده: "بيجاپور او بهاګ نګر".
د "خ" په لومړي نسخه کی: "پنجاب پور او بهاګ نګر".
د "خ" په دوهمه نسخه کی: "پنجاپور بها نه ګر".
اود "پ" په دوهمه نسخه کی: "پنجاپور و بهاك نګر".
او په مصوره نسخه کی: "بيجاپور و بهاك نګر". راغلی ده.

(٤) دا بيت په "پ" چاپ کی داسی راغلی دی: "بيجاپور بهان ګر څه وو لاچينجا و چينجاور".
"پاپ" چاپ: "بيجاپور بهاګ نګر څه وو لاجنجي او جنجاور".
لومړی مسری يې په مصوره نسخه کی: "بيجاپور د بهاك نګر څه وه". د "خ" لومړی نسخه کی دا بيت داسی راغلی دی: "پنجاب پور بهاك نګر څه وو لاجنجي جنجاور".
د "خ" په دوهمه نسخه کی: "پنجاپور بهان ګر څه وو لاچنجا و چنجاور". او نو موړی بيت د "پ" په دوهمه نسخه کی نه دی راغلی.

(۵) په "پاپ" چاپ اود "خ" دوهمه نسخه کی دا مسری داسی راغلی ده: "هم يې هند په ډګه واخست"
اود "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی ده: "هسې هند په ډكه واخست".

(٦) په چاپي ديوانونو کی د "هم" پر ځای "او" راغلی دی.

(۷) دا بيت د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی دی: "بيا يې ذكر شو په زړه كې هم دارا هم سكندر".

(۸) دا بيت او له دې نه وروسته بيتونه په مصوره نسخه کی نه دی راغلی او هم نو موړی بيت د "خ" په لومړی نسخه کی نشته.

(۹) په چاپي ديوانونو کی د "ورتخنه" پر ځای "ورځنی" راغلی دی. (۱۰) په قلمي نسخو کی "نماز ديګر" راغلی دی.

لـــــه دنیایي هیڅ یو نه وړه	مګر شوې یو خــاده (۱)
خـــوار حیران په ځمکه پریووت	بې بالین او بې بستـر (۲)
نــــه پوزې شو ترې دلاندې (۳)	نه تر لاندې شو تغـــر
د بښـــې (٤) په خبر خفیف شو	چې ثقیل وُ لکه غـــر
د سیـــلاب په مخ کې لاړ شو (۵)	لکه خس او (۶) یـــا وزر
حـــق یې پاتې په ګردن شو	د سپاهي او د چاکـــر
اوس یـــې زه په روح دعا کړم	که یې خدای کا بهـــرور
حـــق تعالی یې په نصیب کړه	شیرین حوض د کوثـــر (۷)
د جنـــت په خوشبو لیده یې (۸)	خدای دماغ کړه معطـــر
پــــه درست هند باندې یې حق وُ (۹)	هند یو شپه وه دې یو لمـــر (۱۰)
د دې لمـــر په روښنا لیده (۱۱)	تمام هند وُ منـــور
پــــه رڼایي خلقو (۱۲) زیست کړ	نه څه خوف وُ نه خطـــر
خو چـــې مخ یې په غروب کړ	نور پیدا شو شور و شـــر (۱۳)
چـــې په نام (۱٤) داورنګ زیب وُ	و خوړګا و هغه دفتـــر
اوس نـــوبت د شاه عالم دی	دور طور شو دیګـــر (۱۵)

---

(۱) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "مګر شیرې یو خاده" او د "غ" په دوهمه نسخه کې دا مسره داسې راغلې ده: "مګر د شو یو یو خاده".
(۲) په چاپي دیوانونو کې دا بیت داسې راغلی دی: "خوار حیران په ځمکه پریووت بې بالینه و بې بستر".
د "غ" په لومړي نسخه کې: "خوار حیران په ځمکه پرووت وُ بې بالینه. بې بستر".
د "غ" په دوهمه نسخه کې یې دوهمه مسرۍ داسې راغلې ده: "بې بالینته بې بستر".
(۳) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ او د "غ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "نه شو ترده لا نــد ې"
(٤) د "غ" په دوهمه نسخه کې د "بښې" پر ځای "بښو" راغلی دی.
(۵) په "پ پ" چاپ کې "لاړو" راغلی دی.
(۶) په چاپي دیوانونو، د "غ" په لومړي نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "او" پر ځای "وي" راغلی دی.
(۷) په "پ پ" چاپ کې: "حق تعالی که یې نصیب کا مند شیرین حوض کوثر". راغلی دی.
په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "حق تعالی که یې نصیب کا هم شیرین حوض کوثر".
د "غ" په لومړي نسخه کې یې لومړۍ مسرۍ داسې راغلې ده: "حق تعالی یې پرې نصیب کړه".
(۸) دا مسرۍ په قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "د جنت په خوشبو لیده".
(۹) د "غ" په دوهمه نسخه کې د "وُ" پر ځای "دی" راغلی دی.
(۱۰) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "هند یو شپه وه دی وُ لمر". د "غ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "هند شپه وه دی لمر".
(۱۱) دا مسرۍ د "پ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "د ده لمر په روښنا لیده"
او د "غ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "د دې لمر تر روښنا لیده".
(۱۲) په چاپي دیوانونو، د "غ" په دوهمه نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "خلق" پر ځای "خلکو" راغلی دی.
(۱۳) دا بیت په "پ پ" چاپ کې نه دی راغلی.
(۱٤) په چاپي دیوانونو کې "نوم" راغلی دی.
(۱۵) دا مسرۍ په "پ پ" [illegible] ده: "دور او طور بې شو دیګر"، او د "غ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "کادر نور وشه دیګر".

خدای زده خه باندی شي پښنه چې عاشو شي که اختر (۱)
رنګارنګه بازی کاندي (۲) د آسمان دی بازیګر
ګهي تلخ شي لکه زهر ګاه شیرین لکه شکر (۳)
چې شي وشوه هغه وشوه لا به کېږي مقدر (۴)
ما خو نومړ د اورنګ وا خست د احوال دی دهر
هر سړی د خپلې خونې هم بادشاه دی هم سرور
هر چې اهل د دنیا دي واړه هسې دي اکثر

دابیات دوړ ودراز وو (۵)

۸۲ ۱۰۵۶

رحمان وکړ مختصر

که د عشق لاره اغزنه ده هر ګور د عاشق په پښو خپلې دي داور (۶)
که دیدن د ګلعذار په انتظار شي (۷) زما سترګې دی شبنم غوندې خلور
تیغ د اوسپنې محتاج د نرم آب دی قهر و حلم یو په بل دی زیات ترزور (۸)
لدلوئ له سرکښئ زما توبه ده (۹) خدای خولک مه کړه د آسمان په څېر نسکور
خدای زده څه سودا به پښنه په بازار شي د بازار خبري نه شي په خپل کور (۱۰)
د احمد واړه عاشق له پیدا شوه (۱۱) که تهمت که ملامت دی که پیغور
جفا جور ناز و کبر د خوبانو (۱۲) ما په ځان دي قبول کړي لکه پور

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی دی: "خدای زده څه چاري شي پېښي چې عاشو شي که اختر".
د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی دی: "خدای زده څه بازي پېښه چې عاشو شي یا اختر".
او په چاپی دیوانونو کی دوهمه مسری داسی راغلی ده: "عاشورا شی که اختر".
(۲) دا مسری په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده: "رنګارنګ بازي کاندي". "پ، پ" چاپ: "رنګارنګي بازي کاندي".
د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه کی او د "پ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی ده: "رنګارنګ بازي کاندي".
(۳) دا بیت په "پ" چاپ کی داسی راغلی دی: "ګهی تلخ شی لکه زهر ګه شیرین لکه شکر".
په "پ پ" چاپ کی: "ګاهي تلخ شی لکه زهر ګاه شیرین لکه شکر".
د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی دی: "ګهي تلخ شی ګاهي زهر ګاه شیرین لکه شکر".
د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی دی: "ګهي تریخ شی لکه زهر ګاهي شیرین لکه شکر".
او د "پ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی دی: "ګاه تریخ شه لکه زهر ګاه شیرین لکه شکر".
(۴) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کی نه دی راغلی. لومړی مسری یې په قلمی نسخو کی داسی راغلی ده: "چې وشوه هغه وشوه".
(۵) د "پ" دوهمه نسخه: "دابیات دوړ ودراز ه".
(۶) دا غزل په مصوره نسخه کی نه دی راغلی او ددی بیت دوهمه مسری په "پ پ" چاپ کی داسی راغلی ده: "د عاشق په پښو کې دی خپلې داور".
(۷) دا مسری په چاپی دیوانونو کی داسی راغلی ده: "که دیدن د یار موند ه په انتظار شي".
(۸) دا بیت د "خ" په لومړی او د "پ" په دوهمه نسخه کی نه دی راغلی او ددی بیت دوهمه مسری د "پ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی ده: "قهر و حلم یو په بل دي تر زور".
(۹) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی ده: "که لوئي ده که سرکښي زما توبه ده". او د "خ" په دریمه نسخه کی داسی راغلی ده: "له لوئي له سرکښي مي توبه ده".
(۱۰) دا بیت په قلمی نسخو کی نه دی راغلی.
(۱۱) په "پ" چاپ کی د "شوه" پر ځای "دی" راغلی دی.
(۱۲) دا مسری په "پ پ" چاپ کی داسی راغلی ده: "ناز و جور وکبر د خوبانو". او په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده: "جفا ناز و جور و کبر د خوبانو".

راحت بې زحمته نه دی چا موندلی[١]   غم سبا دي دي ددې دهر خورا و ورور

٨٣   رحمان هسې په خپل یار پسې غوښ غوښ یم[٢]   ١٠٦٥
لکه غوښ په خپل اولاد وي پلار او مور

پس له مرګه که څوك ارت غواړي خپل ګور   که حق وایم هومره ارت دې بویه کور[٣]

تر ځان زیاته کمه چار څه په کاړه ده   ځان په لویښت کړه چې دې خودې او نه دې سور

چې جامه د چا کوتاهه یا اوږده شي   ورکا وه شي هنرمند له پیغور

هر سړی چې په حساب کې تېر و بېر شي   ملامت پرې وایه کېږي لور د لور

چې لایق د ملامت او د تهمت شي   ځای لري که بې عزت شي هم سرتور

چې عزت حرمت یې نه وي په جهان کې   هغه هسې ژوندون و سوزه په اور

بې عزت سړی به خوښ د هېچا نه وي   مګر هسې بې عزت وي ځیني نور[٤]

خپل مجلس یې تر جمله مجلسه خوښ وي   په هر ځای چې سره جمع شي خمسور[٥]

هر همجنس له خپله جنسه سره خوښ وي[٦]   زیب کاهره کښېده په خپل انځور

نابینا په خپله سیمه کې بینا وي   بینایان په پردی ملك شي کړو کور

که ته نه یې بدکرداره بد عمله   کښېني منه بدکردار سړی په غور[٧]

درست صورت دیوه نوك په درد دردمند شي[٨]   وران شي ښهر د یوه سړي په تور

چې یو غاښ په خوله کې زوړند شي یا وځي   درسته خوله پرې بدنمایه شي هر ګور[٩]

---

(١) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی ده: "راحت نه دی بی زحمته چا موندلی".
د "پ" په دوهمه نسخه کی نومړی مسری داسی راغلی ده: "راحت نه دی چا موندلی بی زحمته".

(٢) دا مسری په "پ" چاپ، د "خ" په لومړی نسخه اود "پ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی ده: "رحمان هسې په خپل یار پسې غوښ غوښ دی".
د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی ده: "زه رحمان هسې په خپل یار باندې غوښ غوښ یم".
د "پ" لومړی نسخه: "زه رحمان هسې په خپل یار پسې غوښ غوښ یم".

(٣) د "پ" لومړی نسخه: "پس له مرګه که ارت څوك ګڼی خپل ګور   که حق وایم هومره ارت بویه کور".
په مصوره نسخه کی لومړی مسری داسی ده: "پس له مرګه که غوارت کوي خپل ګور".

(٤) "ق" چاپ: "بی غیرت سړی به خوښ د هېچا نه وي   مګر هسی بی غیرت وي ځینې لوړ".
د "خ" په لومړی نسخه کی د "ځینې لوړ" پرځای "خم خوړ" راغلی دی.

(٥) د "خ" لومړی نسخه: "په هر ځای چې سره ورېیشی خلوړ".   د "پ" لومړی نسخه: "په هر ځای چې وبله ورشي خمسور".

(٦) دا بیت او ورپسی څلور غزله په مصوره نسخه کی نشته، چاپی دیوانو کی لومړی مسری داسی ده: "هر هم جنس له خپل هم جنس سره جو ره دی".
د "خ" لومړی او دوهمه نسخه: "هر همجنس له خپله جنسه سره جوړ وي".

(٧) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "خ" په لومړی نسخه کی نشته. د "پ" په لومړی نسخه او "خ" په دوهمه نسخه کی "که ته نه یې بدکردار و بدکردار کا کښېنی دی منه بدکردار سړی په غور". او "خ" په دوهمه نسخه کی دا بیت داسی دی: "که ته نه یې بدکرداره بدعمله   کیږی منه بدکردار سړی په کور".

(٨) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کی نشته.

(٩) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کی نشته.

یو سړی چې په کور مه کې د چا کرم شي — واړه ګرم کا که پنځه دي که شلور (۱)
بد کړ داره زوی پیدا مشه له مور ه — ابتر کاندي ناموس د پلار و مور
هر څوک خپله خوشحالي له خدایه غواړي — باري (۲) نه شي دغه کار په زر و زور
خدای په خپل قدرت څوک لوی و څوک هلاک کړه — نه چې هر ښه بد په یلی شي یا لاهور
د تنګو پوروړو هر څوک وبله کاندي — بخت هیچا ورکړی نه دی څبله پور
د چا تاج په سر زرین خنجر تر ملا وي — د چا پنډ په سر په ملا تو مبلی لوړ
څوک په آس د پاسه سور وي توغ دوړاندي — څوک زیر کلی ګرځاوه شي په خره سور

٨٤ — ای رحمانه د خدای نوم به چا وانخست — ١٠٨٦
که د خدای چارې په پلار شوې یا په مور

ب

تا دې خوا آلود و ستر ګو خوا ب راته یو وړ — لبو دې (۳) لذت د میو ناب راتخه یو وړ
نه مې او ښکې پاتې شوې نه صبر په صورت کې — د بې بې صبرۍ د مخ آب راتخه یو وړ (۴)
زړه مې په نغمو نغمو سوري کړ مطربانو — عقل ساقیانو په شراب راتخه یو وړ (۵)
یو ساقي بل یار دریم مطرب سره یو ځای شول — زړه یې له ګو ګله په شتاب راتخه یو وړ
څه شو که یې یو وړ خراب (۶) دل مې ترې قربان شه — نور چا وړي نه دي خپل احباب راتخه یو وړ (۷)

---

(۱) چاپي دیوانونه : " یو سړی چې په کور مه کې د چا بد شي ، واړه بد شي که پنځه دي که شلور".
(۲) د " خ " دوهمه نسخه کې " مونده ه نه شي " راغلی دی.
(۳) په چاپي دیوانونو کې " شونډو د " راغلی دی.
(٤) " ق ، ک " چاپ : " د بې بې صبرۍ مې د زړه آب راتخه یو وړ ".
" ق " چاپ : " د بې بې صبرۍ مې د مخ آب راتخه یو وړ ".
" پ ، پ " چاپ : " د بې بې صبرۍ دې د مخ آب راتخه یو وړ ".
(۵) دا بیت د " خ " په دوهمه نسخه کې نشته . " پ ، پ " چاپ کې لومړی مسرۍ داسې ده : " زړه مې په نغمو مره سوري کړ مطربانو ". " ق " چاپ : " زړه مې په نغمو سوري سوري کړ مطربانو ".
(٦) په چاپي دیوانونو کې " خسته " راغلی دی (۷) دا بیت د " خ " په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.

خط دې تور حرفونه مخ دې پاڼې دکتاب کړې[۱]   شغل دکتاب دې بل کتاب راڅخه یووړ[۲]

هر اسباب چې ماڅخه د زهد د پرهېز وُ[۳]   واړه تا دحسن په اسباب راڅخه یووړ[۴]

٨٥   کړې مار[ان] مخ په زړه کې نقش د محراب وُ   ١٠٩٤

ستا آبرو یو نقش د محراب راڅخه یووړ

خراب زړه[۵] مې د دلبر و هوا یووړ   د هواله وړ یو چا زده چې چا یووړ

ګوښې ګوښې بنایسته مې زړه وکاڼ ي   زه وکوم یوه ته وایم چې تا یووړ[۶]

چې مې زړه لره د تورو زلفو ځای غوښت[۷]   هغه زړه راڅخه د پرې ژړا یووړ

د سېلاب په مخ کې کله د چا خوب شي   شیرین خواب راڅخه د پرې ژړا یووړ

هغه رخت چې مې د صبر د سکون وُ   هېڅ رانه کړ هوشانو وېرپا یووړ

هغه عقل چې یې لاف د خود رایۍ کړې   په یوه پیاله د میو مینا یووړ[۸]

که یې یووړ خسته دل مې ترې قربان شه   نا آشنا وُ وړی نه دی آشنا یووړ[۹]

٨٦   هېڅ ناحق پرې شوی نه دی که حق وایم   ١١٠٢

معشوقې د ر[حمان] زړه په رضا یووړ

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې "دی" او د "خ" په درې واړو نسخو کې "سشوی" راغلی دی.

(۲) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ :

"شغل دکتاب دې خورد وخواب راڅخه یووړ".

(۳) د "خ" لومړی نسخه : "دشرم یاد ننګ وُ"

او د "خ" په دوهمه او مصوره نسخه کې د "زهد د تقوی" راغلی دی.

(۴) "ق، ک" چاپ : "واړه ستا دحسن دې سېلاب راڅخه یووړ".

(۵) په قلمي نسخو کې "دل" راغلی دی.

(۶) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

(۷) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، په "ق، ک" چاپ کې لومړی مسری داسې ده :

"چې مې زړه مینه په تورو زلفو کړله".

(۸) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، په چاپي دیوانونو کې داسې دی :

"هغه عقل چې یې لاف د خودرایۍ کړې   په یوه پیاله یې واړه لدما یووړ".

د "خ" لومړی نسخه : "هغه عقل چې یې لافې د خودۍ کړې".

(۹) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

ما لکه کاندي په کوترو نظرباز — هسې زه یم د دلبرو نظرباز
زه و نور چا ته خبري دراز نه کړم(۱) — بې هغو چې موی(۲) مژګان لري دراز
بل پادشاه لره محال دی د ملك دزړونو — مګر څ دچا محمود شي خال ایاز(۳)
ستاتر(۴) زني ترسیب پوري رابنکاریږي — نوري زني د خوبانو لکه پیاز(۵)
د تصویر له ګلو طمع د بوی مه کړه — بې وفادي واړه تُرکي د مجاز(۶)
هغه یار که په خپل ناز خوښ و خرم دی(۷) — زه هم خوښ یم همیشه دیار په ناز
همیشه مې لاس نیولی دی دعا(۸) کرم — چې مدام دې دیار ناز وي زما نیاز
که څوك آه و فریاد بنه ګڼي په عشق کې(۹) — زه په عشق کې د غم کار ګڼم غماز
بنادي هر چېري د غم په اندازه وي — هسې غم دی د بنادۍ په انداز(۱۰)
نیستي واړه(۱۱) دهستۍ په دنبال ګرځي — نه په وېږي په اوبو کې تش جهاز
دا قاعده ده لکه لوړ هومره ژور وي(۱۲) — یو صورت دی هم نشیب شي هم فراز

۸۷

چې یکسان ګوري هم شاه و هم ګدا ته(۱۳)
هسې یار دی د رحمان غریب نواز

۱۱۱٤

(۱) په چاپي دیوانونو کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "زه و نور چا وته دراز خبري نه کړم". (۲) د "پ" په دوهمه نسخه کې "دوی" راغلی دی.
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "مګر څ دچا محمود حال دا یاز" او په څېړې مسرې کې د "شي" پرځای د پېښور په چاپي دیوانونو، مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې "وي" راغلی دی.
(٤) د "پ" له لومړۍ نسخې او مصورې نسخې نه پرته په ټولو نورو کې د "تر" پرځای "د" راغلی دی.
(٥) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "ستا د زني ترسیب پورې ښکاریږي — نورې ترکې او خوبانې لکه پیاز".
(۶) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "له منقوشو مرغونه خبرې آواز". (۷) د "پ" له لومړۍ نسخې نه پرته په ټولو نورو کې د "وي" پرځای "دی" راغلی دی.
(۸) په مصوره نسخه، د "خ" لومړۍ نسخه، د "پ" دوهمه نسخه، په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې د "دعا" پرځای "خواست" او "ق ک" چاپ کې "سوال" راغلی دی.
(۹) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "که څوك آه و فریاد و نه کړي په عشق کې". (۱۰) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "هسې غم د دې دنیا وي په انداز".
(۱۱) د "پ" په لومړۍ نسخه کې د "واړه" پرځای "هر چېرې" راغلی دی. (۱۲) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "دا قاعده ده لکه لوړ هومره په ځوړ وي".
(۱۳) دا مسرۍ د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "چې یکسان ګوري و شاه و و هم ګدای ته". په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "چې یکسان ګوري هم شاه ته هم ګدا ته".

که بې ځایه زړګي نه وبنکی آواز — نه صیاد ځني خبر و نه شهباز (۱)

سکه له دې خبرې هسې معلومېږي — خپل صورت دی هر سړي لره غماز (۲)

د منصور و حال ته ګوره حال بې خه شو (۳) — خدای دې فاش د هیچا نه کاندي پټ راز

د رېږد د رېږد که ورسوتی عقل رومي وي — د انجام خبرې نه شي په آغاز

نېك عمل د عالمانو (۴) نېك فرزند دی — خدای خوك مه کړه شراب خوار او قمارباز

چې فرزند یې شراب خوار او قمارباز شي (۵) — نور یې کالي شي د پلار په خونه ساز

خدای له هسې زامن زاده امان راکړه (۶) — چې بې دین بې دیانت شي بې نماز

۸۸ — ۱۱۲۲

چې منکر پرې اعتراض کولی نه شي
دا دې شعر دی د رحمان که اعجاز

بد اختر به نېك اختر نه شي هرګز — مرغ چوچه به د رګوهر نه شي هرګز (۷)

که مکان یې په آسمان دی (۸) غزا وشوه — ستاره به شمس و قمر نه شي هرګز

که یې اصل له یوې ځمکې وي خه شو — بېد به سرو صنوبر نه شي هرګز

که همه عمر باران ور باندې ووري — خس به ګل د پېغمبر نه شي هرګز (۹)

له نااهلو وفا طمع و مه کړه (۱۰) — ګنده نل به نیشکر نه شي هرګز

که تورغر له ځایه خوځي و بخوځي (۱۱) — ولې نور به مقدر نه شي هرګز

۸۹ — ۱۱۲۹

د رحمان په باب چې وشوه هغه وشوه
مکرر (۱۲) به دا دفتر نه شي هرګز

---

(۱) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.

(۲) دا بیت په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی دی: "هم له دې خبرې هسې معلومېږي خپل آواز دی هر سړي لره غماز". او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی دی: "لحکه له دې خبرې هسې معلومېږي چې خپل صورت دی هر سړي له غماز".

(۳) د "پ پ" چاپ کې د "خه شو" پر ځای "خه دی" راغلی دی.

(۴) په چاپي دیوانونو او د "پ" په لومړي نسخه کې د "عالمانو" پر ځای "عاملانو" راغلی دی.

(۵) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړي نسخه کې د "شي" پر ځای "وي" راغلی دی.

(۶) دا مسرې په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "خدای له هسې زاوزاده امان وکړه".

(۷) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی او ددې بیت د دوهمې مسرې "مرغ چوچه" په چاپي دیوانونو کې "مرغ چچ"، د "خ" لومړي نسخه کې "مرغچې" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "مرغ بچه" او د "پ" په دوهمه نسخه کې هم "مرغ چچ" راغلی دی.

(۸) په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې د "دی" پر ځای "وی" راغلی دی.

(۹) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نه دی راغلی، دوهمه مسرې یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "خس به ګل صنوبر نه شي هرګز". او لومړي مسرې یې د "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "که همه عمر باران ور باندې وشي".

(۱۰) په "ونه کړې" راغلی دی.

(۱۱) دا مسرې د "پ" په لومړي، دوهم او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "که تورغر له ځایه کوزي و بد کوزي". دا ټول بیت د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی دی "که تورغر له ځایه ګرځي و بد ګرځي ولې تور به مقدر نه شي هرګز".

(۱۲) د "پ" په دواړو نسخو کې د "مکرر" پر ځای "مکدر" راغلی دی.

س

پښتنه سپين سترګي تاريکې غاښ کنداس — نه وکاږي د دنيا له چارو لاس

په هر طوري(۱) چې يې مومې پسې درومې — نه په چپ لوري صرفه کړې نه په راس

يو و پښتنه د عقيدې دې په تن نشته — سر تر پايه هسې ډوب(۲) يې په وسواس

خدای رازق بولې او رزق بولې له کسبه — په دا شناخت وځان ته وايي حق شناس

هسې رنګ په بد صفت يې موصوف شوی — چې هيڅ نه پوهېږم ناس يې که خناس(۳)

په دوی کې به ورنه شي تر توحيده — که پيشوا کړې مهتر خضر مهتر الياس(٤)

واړه زهر وقاتل نغړي که پوهېږي — که سيوال له خدايه نغړي هر انفاس

امر دادی چې له نهي لاس کوتاه کړې — او که نه وي خپسر وګنه مواس(۵)

خير دادی چې له شره وچار وځې — په دا چارو کې هيڅ نشته کوز و پاس(۶)

که زما ويل دروغ يا کوز و پاس وي — ته يې خپله په خپل زړه وکړه قياس(۷)

له سريه غرض واړه سري توب دی — نه چې پټ وي د سرو زرو په لباس(۸)

څه په دا به عراقي او ترکي نه شي — که په خره باندې ښوك سور شي که په آس(۹)

---

(۱) په قلمي نسخو کې "په هرطور" راغلی دی.

(۲) د "ب" په لومړي نسخه کې "ډوب يم" راغلی دی.

(۳) دا بيت په "ق، ک" چاپ، او د "خ" په لومړي نسخه کې نشته، په نورو چاپي ديوانونو کې داسې دی:
"هسې رنګ په مذبذب صفت موصوف شوې — نه پوهېږ مد چې ناس يې که خناس".
د "ب" په لومړي نسخه کې يې دوهمه مسرۍ داسې ده: "چې هيڅ نه پوهېږم ناس يې که خناس"

(٤) له دې بيت نه وروسته بيتونه په "ق، ک" چاپ کې نشته.

(۵) د "خ" په لومړي نسخه کې دا بيت نشته.

(۶) د "خ" لومړي نسخه: "امر دادی چې له نهي وچار وزې — په دا چارې کې هيڅ نشته کوز و پاس".

(۷) د پېښور چاپي ديوانونه او قلمي نسخې: "ته يې خپله په خپل زړه کې وکړه قياس".

(۸) د "خ" لومړي نسخه: "له سريه غرض واړه سري خوی دی — نه چې پټ دی زرد مسو په لباس".
د "ب" لومړي نسخه: "له سريه غرض واړه سري هوش دی — نه چې پټ دي مس د زرو په لباس".
د "ب پ" چاپ: "که سري يې غرض واړه سري هوش کا — نه چې پټ وي د سرو زرو په لباس".

(۹) د "خ" لومړي نسخه: "که د خره په سر سوری وی د آس".
د "ب" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "که د خره پر سر سور يې کړي د آس".
مصوره نسخه: "که د خره په سر سوری سور شي که د آس."

د تشنه خوله او بو سره مطلب وي — نه تش اېښي بې او بو د زر و طاس (۱)
هر زاهد چې په ريا زهد نا زېږي — د خر ښېت ګومان يې کېږي په اماس
دا زما عاجز اميد دی که رب کاندي — په قيامت به مې شفيع شي خيرالناس (۲)

۹۰ — ۱۱٤۵

اې رحمانه که څه کار دی خو د دين دی (۳)
نور کارونه بې وفا دي بې اساس

تر شود رست عمر زما په دا هوس — که مې و پوښتي چې څوک يې يا څه کس (۴)
يو پرسش د هغه يار ما لره بس کا — چې څه کس وي خو يې يوه و ښاوي بس (۵)
هزار حيف دی چې په هر نفس تري تېښتم — هغه لور ته چې مې تل دي هر نفس
چې يې زه په هر نفس له خدايه غوارم — هغه کله وينم په د بر پس (۶)
که يو خس وي په محتاج و لګه کرو رشي (۷) — خدای دې نه کا څوک محتاج د يوه خس
هر مرغه په خپله جاله کې همای دی — که کارغه که مېنګېرک دی که ققنس
که شهباز لره سينه ده د تنزري — عنکبوت لره سينه ده د مګس (۸)
خو چې خاورو لره ورشي برابر شي — که چاغونډی وي اغوستی که اطلس (۹)

۹۱ — ۱۱٥٤

هم هغه يې ژړوي چې خندوي يې (۱۰)
نور څوک نشته د رحمان فرياد رس

که څوک فخر کا په ننګ او په ناموس — دا په عشق کې نه ارزېږي يو فلوس (۱۱)
که اغوستي يې زري جامې وي څه شو — کمه يا مرغ زرين دی يا طاؤس (۱۲)

---

(۱) د "پ" لومړۍ نسخه : "نه تش بې او بو د سيمو زرو طاس".
مصوره نسخه : "نه چې تش کټوری دسيم وزرو طاس".
(۲) دا بيت د "ق" چاپ نه نقل شو.
(۳) د "خ" په نسخه کې د "دين" پر ځای "خدای" راغلی دی.
(۴) دا غزل په "ق، ک" چاپ کې نشته.
(۵) "پ" چاپ : "که څه کس وي خو يو ويه ورلره بس".
د "پ پ" چاپ : "که څه کس وي خو يو واروی ورله بس".
"ق" چاپ : "که څه کس وي خو يو حرف ورلره بس".
د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه : "چې څه کس وي خو هم يو دې دی بس".
د "خ" دوهمه نسخه : "چې څه کس وي خو چې يو ولي وی بس".
(۶) د "خ" لومړۍ نسخه : "هغه کله ووينمه په د بر پس".
(۷) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، په چاپي ديوانونو کې لومړی مسری داسې دی: "که يو خس وی په محتاج وکه غرايشی".
(۸) د "خ" لومړۍ نسخه : "که شهباز لره تا بد ده د تنزري عنکبوت لره تا بد ده د مګس".
(۹) په "پ" چاپ کې "چا اطلس"، او د "پ" په لومړۍ نسخه کې "يا اطلس" راغلی دی.
(۱۰) چاپي ديوانونه : "هم هغه مې خندوی چې ژړوي مې بل څوک نشته د رحمان فرياد رس" او د "پ" په لومړۍ نسخه کې "لوړ څه نشته" راغلی دی.
(۱۱) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته
(۱۲) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته، او لومړی مسری يې د پښتو په چاپي ديوانونو کې داسې راغلی دی: "که اغوستي يې زرين لباس وي څه شو".

کړې تاج وي په سر اېښی غزا وشوه — په نظر زما هد هد دی یا خروس (۱)

نه يې فهم او فراست وي نه يې عِلم — خالي نقش لکه عکس د معکوس (۲)

نه يې مغز نه دانه وي په خرمن کې — عبث هسې په سرلوني واړه بوس (۳)

د مجاز له اهله طمع د خير مه کړه — تمامي شر او شدت دی د الوس (۴)

ودانۍ يې هم واړه ويراني ده — راشه وګوره ماڼۍ د کيکاوس (۵)

که زما په ګفتګوی کې زيات و کم وي — څوک دې ګڼي کا په دا ښهر کې جاسوس (۶)

ساقي جام او باده راوړه چې بې خود شم — خدای څوک مه کړه په خودۍ کې محبوس (۷)

که څوک وغواړي تمام د نيا واړه — زما يار غوندې به نه وي بل عروس (۸)

۹۲ — رحمان — حسن د يار وينم په پرده کې (۹)

نه پټېږي نور د شمع په فانوس — ۱۱۶۵

ص

ګوره څه بلند مقام دی د اخلاص — چې جهان واړه غلام دی د اخلاص (۱۰)

که له حمليې و آسمان ته خانه ګران دی (۱۱) — د اسفر په يوه ګام دی د اخلاص

---

(۱) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته. (۲) دا بيت په مصوره نسخه او د "پ" په مختلط نسخه کې نشته، لومړی مسری يې په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: " نه يې فهم فراست دی نه يې عقل". او د "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "نه يې نقش او فراست دی نه يې عقل".

(۳) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته، دوهمه مسری يې په "پ" چاپ کې داسې ده: "عبث هسې خالي لونې په سر بوس".

(٤) دا بيت په مصوره نسخه او د "پ" په مختلط نسخه کې نشته، د "پ پ" چاپ کې دا بيت داسې راغلی دی:

" د مجاز له ياره طمع د خير مه کړه — تمامي شر او شدت دی يا سالوس"

د "پ" لومړۍ نسخه: د مجاز له ياره طمع د خير مه کړه — تمامي شر او شدت د ځله او الوس".

او د "خ" په لومړۍ نسخه کې يې لومړی مسری داسې راغلې ده: " د مجاز له اهل د له طمع مه کړه".

(۵) په چاپي ديوانونو کې د "کيکاوس" پر ځای "قيانوس" راغلی دی، او دا بيت په مصوره نسخه او د "پ" په مختلط نسخه کې نه دی راغلی.

(۶) دا بيت په مصوره نسخه او د "پ" په مختلط نسخه کې نشته او دوهمه مسری يې د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: " څوک دې وکه په دا ښهر کې جاسوس".

(۷) دا بيت د "پ" په مختلط نسخه کې نه دی راغلی، دا بيت په "پ" چاپ او مصوره نسخه کې داسې راغلی دی: " ساقي جام د باده راوړه چې بېخود شم — خدای څوک مه کړه په خودۍ کې محبوس".

په "ق، ک" چاپ کې: " ساقي جام د ميو راکړه چې بېخود شم — خدای څوک مه کړه په خودۍ کې محبوس". په "پ پ" چاپ کې: " ساقي جام د ميو راکړه چې بې خود شم — خدای دې نه کړه په خودۍ کې محبوس څوک". د "خ" په لومړۍ نسخه کې لومړی مسری داسې راغلې ده: " ساقي جام د بادې راوړه چې په خود شم".

(۸) دا بيت د "پ" په مختلط نسخه کې نشته، د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "بل عروس" پر ځای "يک عروس" راغلی دی (۹) د بېښور په چاپي ديوانونو او د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې دا مسری داسې راغلې ده: " رحمان حسن د يار وينې په پرده کې".

(۱۰) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته، په "پ" چاپ او د "پ" په لومړۍ نسخه کې دا بيت داسې راغلی دی: " څه عجب بلند مقام دی د اخلاص — چې جهان واړه امام دی د اخلاص".

او د "پ" په دوهم نسخه کې د "مقام" پر ځای "مکان" راغلی دی. (۱۱) دا مسری د "خ" په دوهم نسخه کې داسې ده: " له دې حملې و آسمان ته خانه ګران دی".

چې خبر کا مخلصان له غیبه علمه (۱) | دا همه واړه الهام (۲) دی د اخلاص
د رواج او رسم عمر مدام نه وي | لکه (۳) عمر چې مدام دی د اخلاص
بې اخلاصه د اسلام حلاوت نشته | که اسلام دی خو اسلام دی د اخلاص (۴)
څه عجب دی که مستان ترې چاپېر ناوي | هر ساقي څخه چې جام دی د اخلاص (۵)
څه عجب دی که هماني په دام نښلي | هر صیاد څخه چې دام دی د اخلاص
پس له مرګه به دا ډېر واخلاص نه وي | که اخلاص کړي نن هنګام دی د اخلاص (۶)

۹۳ د رحمان کلام په دا سبب شیرین دی ۱۱۷٤
چې یې هر کلام ، کلام دی د اخلاص

که ترستوني دې شي ګوټ له جام خاص | هغه دم به شي د غم له شیبو خلاص (۷)
تر په سپینه جامه تکی به د لیده شي | ته دا عامي چارې مه کړه خاص الخاص
که دو ږي نهنګ ځان ته یو لقمه کړي | زر به راوړي په تحقیق سره غواص
په لباس به دې آسان په صورت ګران شي | مشکلات به دې اسان شي له اخلاص
که نغمه د محبت په غوږو واوري | په فلک به شي زهره غونډې رقاص
معنوي صورت پیدا کړه که مېړه یې | فایده څه ده د بوتانو له اشخاص
د بل خېر په خاصیت به هغه ګوري | چې خبر نه وي د میني له خواص

۹۴ چې تار چه ورځیني رخت د میني نکه ۱۱۸۲
فهم دا راوسه رحمانه له رصاص

که ګوهر د عشق په لاس راکړي غواص | بیا هاله یې دی له ما سره اخلاص (۸)
په کاله به د رقیب غمونه زور شي | که مې یار کاندي حساب له خاص الخاص

---

(۱) دا مسري په چاپي دیوانونو او د "پ" په دوهم نسخه کې داسې ده : " چې خبر کا مخلصان له علم غیبه ".
(۲) د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې " اعلام " راغلی دی .
(۳) په قلمي نسخو کې "ککه" راغلی دی .
(۴) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته . په چاپي دیوانونو کې یې لومړی مسری داسې ده : " بې اخلاصه حلاوت د اسلام نشته ".
او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده : " بې اسلامه د اخلاص حلاوت نشته ".
(۵) دا بیت د "ب" په دواړو نسخو او د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته او لومړی مسری یې په "پ" چاپ کې داسې ده : " څه عجب دی که مستان وي ترې چاپېره ". او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده : " څه عجب دی که مستي یې دی له جوره ".
(۶) دا بیت د "ق ،ک" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته خو لومړی مسری یې د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده : " پس له مرګه چې دا ډېر اخلاص نه دي ".
(۷) دا غزل یوازې او یوازې د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلی دی ، په نورو قلمي نسخو او چاپي دیوانونو کې نشته .
(۸) دا دواړه یوازې او یوازې د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلي دي ، په نورو قلمي نسخو او چاپي دیوانونو کې نشته .

په کمند د مستې مینې د خوبانو — بندي مه کړې خدایه د شره یې خلاص

۹۵ په رحمان باندې نظر د کرم وکړې ۱۱۸۶
اې چې یې د پاک الله په دربار خاص

ساقي راکړه ته وما ته جام د رقص — زه آرزو په زړه لرم مدام د رقص
ده وې اوس به د خوشۍ ساعت په تاشي — مغني راکړه وما پیغام د رقص
مسقي(۱) علم خپل استاد راته تعلیم کړ — رانما یې کړه هر تار مقام د رقص
سرې پاس ترنهه فلکه خرگند یږي — چې په چا وشي ارشاد اعلام د رقص
چې جلوه پرې د محبوب له لورې کیږي — هرگز نشته په هغه اشام د رقص
لیاقت یې هر وګړي څخه نشته — په لایقو باندې وي انعام د رقص

۹٦ ښوې سا په وجود شته عبدالرحمانه ۱۱۹۳
حقیقت به هو مېږي نه کړه تام د رقص

ض

که ته نه کړې پر بل چا باندې غرض — بل به هم نه کا په تا باندې غرض(۲)
که گدای د بل په غولي غرض(۳) نه کړي — سپی به نه کا په گدا باندې غرض
په ساحل کشتۍ د هیچا نه ډوبیږي — که څوک نه کا په دریا باندې غرض
خلوتیان په خپل خلوت کې فراغت دي — د رسوا دی په رسوا باندې غرض
دا دنیا په احمقانو ده ودانه — دانانه کا په دنیا باندې غرض

۹۷ زه رحمان د عشق په درد کې هسې خوښ یم(٤) ۱۱۹۹
چې مې نشته په دوا باندې غرض(۵)

---

(۱) په اصل نسخه کې په همدې ډول لیکل شوی ده. (۲) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته، د دوهم مسرې یې په "ب" چاپ او "ق" نسخه چاپ کې داسې راغلې ده: "بل به نه کا نه که په تا باندې غرض". (۳) د "خ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې "گدا ر" راغلی دی. (٤) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "زه رحمان به دانا کام کوم تو قومه". (۵) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې مې نشته په بل چا باندې غرض".

په دربار کوم د ښکلي دلبر عرض — په هر دم په هر ساعت مقرر عرض[۱]
که قبول شي د مولا په پاک دربار کې — دا په روی د شاه نبي پیغمبر عرض
په مانند د ګړیال په پنځه وخته — په شورش د غه له خوفه د سقر عرض
بې خاونده د کار (و) کله څه کېږي — څه که کار ته همیشه کړه قلندر عرض

۹۸ — دا رحمان بې نبي کله د رښتنتن ته
شوی کولی د بل نکار سراسر عرض — ۱۲۰٤

که مې یار په دیدن سر غواړي عوض — ور قربان شه چې دلبر غواړي عوض
چې هستي وار په نیستي کاندي واصل شي — ګنده کچکول دې قلندر غواړي عوض
د دوهمه په اور به څه حاجت موقوف وي — عاشقي ترې خاکستر غواړي عوض
خپل صورت ورته نافه کړه تر د مشکو — یار مجمر له عمبر غواړي عوض
د لباس له ښکلیو طمع بوسه مه کړه — د بوسې په د رکړه زر غواړي عوض
د دې دهر له تنګیو وېره وکړه — د کمتری په ځای بهتر غواړي عوض
د عشق د رخه په اسانه لوسته نه شي — په دا ځای کې زیر و زور غواړي عوض

۹۹ — په یو ځله به ترې خلاص نه شي رحمانه
سر و مال دې مقرر غواړي عوض — ۱۲۱۲

طمع مه کړه په دنیا کې د نشاط — بیا به نه مومې نشاط په دا بساط[۲]
لکه راغله بیا به هسې ځې د رومي — دا جهان دی د رهرو یو رباط[۳]
تر هر ګام لاندې کوهي دي د دې دهر — اینبی بویه هر قدم په احتیاط

---

(۱) دا دواړه غزلې د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شوي.
(۲) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "لکه راغلې بیا به هسې ځې د رومي — دا جهان د رهروانو دی رباط".

و دانا وته په دا جهان ښکاریږي — هم جنت او هم دوزخ او هم صراط
په عاشق به هیڅ دهشت د رقیب نه وُ — که یې نه کړي له خوبانو اختلاط
له کم ذات بې دیانته بې نمازه — طمعه مه کړه د نیکۍ دیو قیراط(۱)
١٠٠ غم د ترکو تر رحمان هسې چاپېر شو(۲) ١٢١٩
لکه وسکڼي جامه په چا خیاط

ژن نګار و ما ته راکړ دیارۍ خط — وې یې واخله دا مې دی د دلدارۍ خط(۳)
د غماز له دوراهۍ تراهي وکړه — ځای به بایې د مکار په جوارۍ خط
چېرې نه وي چې یې خبرې په غفلت کړې — تل یې لوله په تمیز په هوښیارۍ خط
په مدت سره به ستا انجام ته رسي — اسان کله دی د استاد دیارۍ خط
د غفلت له خوبه پاڅه بېدارۍ کړه — تل و تا ته سپارلی د بېدارۍ خط
برابر د خط په حکم قدم کېږده — که ته غواړې په عقبی د نامدارۍ خط
١٠١ له میرزانه که امان غواړې رحمانه ١٢٢٦
تل خو لوله په ډېر عجز په زارۍ خط

و مه کله دي، پاخه وایي واعظ — هر چې وایي واره ښه وایي واعظ(۴)
چې دې مال خپله یاره لري باسي — نور به څه ورته او مه وایي واعظ(۵)
جار و اته زمال د یاره ډېر مشکل دي — زیاتي څله دوباره وایي واعظ

---

(۱) دا بیت د "پ" په دواړو نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته او لومړی مسری یې د پېښور په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده:
"له کم اصله بې دیانته بې نمازه" او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسری داسې ده: " له کم اصلو بې دیانتو بې نمازو"
(۲) دا مسری په "ق، ک" چاپ کې داسې ده "غم د ترکو د رحمان هسې چاپېر دی". (۳) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو. (۴) دا غزل په مصوره نسخه ، د"پ" په دواړو نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته. (۵) دا بیت په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې داسې راغلی دی." دی چې ماله خپله- یاره لرې باسي نور به څه ورته او مه وایي واعظ". د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "چې ته ماله خپله یاره لرې باسې زه به څه درته وایم وایي واعظ".

پہ خوبرو پښتو خبر و يې غلط شوې (۱)* | داخوارہ خوارہ تراخه والي واعظ
خوك به څه باور دده په نصيحت کا | چې له یاره جار واته والي واعظ
زه بې عشقه بل يوكار كولى نه شم | د هر له عشقه تښتيده والي واعظ
اعتبار يې په نرمۍ په ګرمۍ مه كړه (۲) | داتا وده تا وده ساره والي واعظ

١٠٢

اوریدونکی یې رحمان د ویل ندیم (۳)
بهتر دادی چې نور نه والي واعظ

١٢٣٤

بلبلان كه له ګلزاره مومي حظ | مشتاقان له خپله یاره مومي حظ (٤)
زه دعشق له تاوده اوره بهره مند یم | سمندر له سره انګاره مومي حظ
دچمن غوټۍ وا د سحر باد كا | عاشقان خوله دیاره مومي حظ
په طلب يې نفع مند شوم له هر چا نه | تل ښكاري له خپله ښكاره مومي حظ
مجنون بيا مونده خوښي په بيابان كې | هر منصور له تيره داره مومي حظ
څو چې ملك دجهان زير و قدم نكا | په خپل ځای به څوك قراره مومي حظ
شګفته چې دغوټۍ غوندې سحر وي | هغه زړه چې به بې شماره مومي حظ
په ښندل د سر مې سر دوصل بيا مونده | وپاري تل له وپاره مومي حظ

١٠٣

چې نیولی یې خپل ځان دغم واورته
رحمان ځكه له اواره مومي حظ

١١٤٣

بـه تندې چې آتش بل كړ ملام شمع | ځكه بيا مونده له خلقو اكرام (۵) شمع (۶)
په انوار يې منور اهل الابصار شو (۷) | لا به كله شي ښكاره د انعام شمع

* . ددې غزل دمتن پایلیکونه دی په (۷۸) مخ کې ولوستل شي.

پتنګان يې لو دپه لوړ ترمخ څرخیږي (۱) ... ځکه (۲) نه کوي په سول کې آرام شمع
وسېزه ته ځان زما په شعله باندې ... ګره پتنګ ته په رموز کې کلام شمع (۳)

۱۰۴ ستا مجالس د خاصو خاصو (۴) سرفرازو ۱۲۴۸
د رحمان په څېر نه مومي هر عام شمع

کله دې پرې کړه له و ګریو ستیا طمع (۵) ... نور بادشاه یې هرګز مه کړه له چا طمع
زړې رنګ د آشنایۍ مبدل شي ... پیدا مه شه د اشنا له اشنا طمع
چې له سنګلیو دې دهر وفا غواړي ... د نادان په څېر یې شي د کیمیا طمع
چې مراد غواړي د زړه له مهرویانو ... ستا په دام کې نیوای شي د عنقا طمع
خدای د عقل جواهر ورته بخښلي ... له نادانو به څه شان کا دانا طمع
ځکه سپي د فقیر پښې او لمن نیسي ... چې د خدای له دره پرې کا ګدا طمع

۱۰۵ له دغه رنځ یې طاعون، تبه بهتر دی ۱۲۵۵
ای رحمانه خدای دې مه کړه پیدا طمع

غ

هر یو ګل د ستا د باغ روښن تر دی تر چراغ ... روښن تر دی تر چراغ هر یو ګل د ستا د باغ (۶)
ستا د باغ و دبنو زاغ په نظر زما همای دی ... په نظر زما همای دی ستا د باغ و دبنو زاغ (۷)

---

(۱) د پېښور چاپي دیوانونه او د "پ" لومړی نسخه: پتنګان دی لوړ په لوړ ترمخ څرخیږي". د "خ" دوهمه نسخه: "پتنګان یې لوړ په لوړ ترمخ تیر یږي". (۲) "ق، ک" چاپ کې "هغه نه کوي" راغلی دی. (۳) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی په عوض یې دابیت راغلی دی: "لوړ د لوړه جهان واړه که روښانه چې شي بله په هر ځای په مقام شمع".
(٤) د "خ" په دوهمه نسخه، "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې د "خاصو خاصو" پر ځای "خاص الخاصو" راغلی دی.
(۵) دا غزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.
(۶) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته (۷) دابیت په قلمي نسخو کې داسې راغلی دی { "ستا د باغ د بنو زاغ په نظر زما همای دی
په نظر زما همای دی ستا د باغ د بنو زاغ".
او د "پ" په "پ" چاپ کې د "همای دی" پر ځای "همای ده" راغلی ده.

د (۷۷) مخ د متن مربوط پایلیکونه :-
(۱) دا مسري د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "په خوند د پښتو خبره د غلط مه شه". (۲) دا مسري په چاپي دیوانونو او د "پ" په لومړی نسخه کې داسې ده: "اعتبار یې د بنه والي په ګرګه مه کړه". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "اعتبار د نوغه په ګرګه مه کړه". (۳) دا مسري د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "او ریدونې یې رحمانه دو یل نه دی".
(٤) دا غزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو. (۵) په "پ" چاپ کې "آرام" راغلی دی (۶) دا غزل په مصوره نسخه، د "پ" په دواړو نسخو او د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(۷) دا مسري د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "په اقوال د چې منون اهل ابصار شوه".

ددرد منو په دماغ ستا د درخاورې عنبر دي ستا د درخاورې عنبر دي د درد منو په دماغ
دعاشق د تهٔر داغ په آسمان دعشق آفتاب دی په آسمان دعشق آفتاب دی دعاشق د تهٔر داغ (۱)

۱۰۶ درحمان د زړه فراخ نه شي بې خوبانو (۲) ۱۲۶۰
نه شي نه شي بې خوبانو د رحمان د زړه فراخ

ف

ورنګ زیب اوشاهجهان غوندې اشراف صدقه شه تر منصور غوندې نداف (۳)
که دې تن په لوېي لوی دی به بې خه کړې (٤) مه کړه خدای چې کوه طور شي کوه قاف
بوالهوس دې عاشقي ته هوس نه کا دادروغ دی چې زردوز شي بوریاباف (۵)
دمکي په بزرګي کې هیڅ شك نشته (۶) ولې خر به حاجي نشي په طواف (۷)
که په سل دریابه غسل دځان وکا (۸) ګومان مه کړه چې به سپې شي پاك وصاف
کشتۍ هم چې ډېره ډکه شي ډوبیږي د مسرف بلا په ځان شي خپل اسراف (۹)
صابرانو صبر پرېښو حریصان شول نه خه عدل شته په ځان کې نه انصاف (۱۰)

---

(۱) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "دعاشق د تهٔر په اسمان باندې افتاب دی په اسمان باندې افتاب دی بل دعاشق د تهٔر داغ".

(۲) د "خ" لومړۍ نسخه: "درحمان د زړه فراغ به په نه شي بې خوبانو - په به نه شي بې خوبانو درحمان د زړه فراغ".
د "خ" دوهمه نسخه: "درحمان د زړه فراغ نه شي بې خوبانو - نه شي بې خوبانو د رحمان د زړه فراغ".

(۳) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.

(٤) په چاپي دیوانونو کې: "که بې تن په لوېي لوی وی نه به بې خه کړي".
په "پ" چاپ کې داسې ده: "که دې تن په لوېي لوی دی نه بې خه کړي".
د "خ" لومړۍ نسخه: "که دې تن په لویه وه دی نه بې خه کړي".
د "خ" دوهمه نسخه: "که دې تن په لوېي لوی وی نه به بې خه کړي".

(۵) د "خ" لومړۍ نسخه: "بوالهوس دې عاشقۍ ته نظر نه کا دادروغ چې زوروړشي بوریاباف".

(۶) د "خ" لومړۍ نسخه کې داسې دی: "دمکي په بزرګۍ کې شك نشته".

(۷) د "پ" لومړۍ قلمي نسخه: "ولې خر بې حاجي نشي په طواف".

(۸) د "پ" په نسخو او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "که په سل دریابه غسل دځان ورکا".

(۹) د "پ" د لومړۍ نسخې په نورو قولوکې داسې دی: "دمسرف به ځان بلا شه خپل اسراف".

(۱۰) د "پ" د لومړۍ نسخې په نورو قولوکې داسې دی: "نه خه عدل شته په ځان کې نه انصاف".

داخلو مذهب واړه سره یو دي (۱) — ما او تا پکې پیدا کړ اختلاف

دهم واړه و ملکو نو خښتن یو دی (۲) — که دوزخ دی که جنت دی که اعراف

شهیدان نه دي هغه خون فروشان دي (۳) — که (٤) خوني ته خون بها نه کا معاف

د کاذب ژبه په خوله کې وچه ښه ده — لکه توره د لرګیو په غلاف (۵)

د دیوال په سر به خوځغلي ترکومه — د دروغژن چې په دروغه کاندي لاف (۶)

آب و تاب د ناکره هر وي خو مره — خو نظر پرې شوی نه دی د صراف (۷)

د دنیا په دولت ناز مکړه رحمانه — دا یو موی دی په نظر د موی شګاف (۸)

۱۰۷ — مدحه او هجوه د حبیب او د رقیب کړم (۹) — ۱۲۷۵

رحمان نه زده بله هجوه بله لاف

چې پای بند شو د لیلی په اشتیاق — مجنون و اچاوه (۱۰) و نورو ته طلاق

چې د میو د مطرب په خوند خبر شو (۱۱) — فراموش کړه صوفي نفل د اشراق

جام د میو دی یا رقص د خوبانو — په هر ځای چې وي بله جمع شي عشاق (۱۲)

په نسیا (۱۳) نظر نه کاندي بې نقد ه — که خوک حوري ورته ستايي که براق

چې حاصله د دلبر یګانګي شي (۱٤) — د دولې خبرې نه کاندي مشتاق

---

(۱) په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسرې داسې ده: " داخلو واړه مذهبه سره یو دي ".

(۲) دا مسرې د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: " داهم واړه ملکونه دخښتن دی. او په دریو واړو چاپي دیوانونو کې د "یودی" پرځای "خدای دی" راغلی دی.

(۳) د "پ" لومړۍ نسخه: " شهیدان نه دی هغه خود فروشان دی". د "خ" لومړۍ نسخه: " شهیدان نه دي هغه خود خون فروشان دي" او "خ" دوهمه نسخه: " شهیدان نه دی هغه واړه خون فروشان دی".

(٤) د "پ" له لومړۍ نسخې نه پرته په نورو ټولو کې د "که" پرځای "چې" راغلی دی.

(۵) په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "لکه توره دلرګي وي په غلاف". (۶) په "پ" چاپ کې دا مسرې داسې ده: " د دروغژن چې په دروغو وهلی لاف". د "ق، ک" چاپ او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مسرې داسې ده: " د دروغژن به چه په دروغو کاندي لاف" (۷) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته ددې بیت لومړۍ مسرې د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: " آب و تاب د ناسره هر وي هومره"، د "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: " آب و تاب د ناکرده هر وي هومره". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده " آب و تاب د ناسره هر د خوی هومره". (د پایلیک یادښت په ۸۱ مخ کې)

حرکت له ځایه نه کا لکه شمع   کړي اور د عشق(۱) بلېږي په تاراق(۲)

هسې خوښ وي ځېل یار په درد و غم کې   نه به والي چې بادشاه دی د آفاق

هسې محوه وي د عشق په میوناب کې(۳)   چې خبر نه وي په وصل(۴) په فراق

لا ظاهر په صورت وي په معنی نه وي   لکه کښلی د "لا" لفظ وي په اوراق(۵)

غوړې تن په کاروار(۶) زار کې فنا نه شي   نه جار باسي مخ آسونه د عراق

د عراق آسونه کار په اشارت کا   په کوتل په وهل کار کوي اولاق(۷)

چې خدای پوه کړ(۸) د بنو په ځنبل پوه شو   چې پوه نه شو نه پوهېږي په شلاق

کړي سر ځې کړي مال ځې خدای یې نه کا(۹)   د طالب او د مطلوب ترمیان نفاق

د قسمت پاسي(۱۰) په لاس نیولی ناست یم   نه پوهېږم چې به جفت شي که به طاق

ته چې پند والې ناصح و رحمان ته

کاشکې نور کړي هغه کښلی د میثاق(۱۱)

۱۲۹۰   ۱۰۸

د (۸۰) مخ د پایلیک پاته:

(۸) د دې بیت لومړی مسری د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ده: "په دنیا او په دولت نازمه کړه رحمانه" په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې "موشګاف" راغلی دی.

(۹) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته خو دا بیت په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې داسې دی: "مدح وهجو د حبیب و د رقیب کړم رحمان نه زده بله هجو نوز اوصاف".

د "پ پ" چاپ کې دوهمه مسری داسې ده: "د رحمان نه زده بله هجوه بل اوصاف".

د "خ" په لومړی نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی: "مدح خو به د رقیب و د حبیب کړم رحمان نه زده بل سخن و بل اوصاف".

(۱۰) دا مسری په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "مجنون وا چوه لوز و نخو ته طلاق". د "پ" په نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کې "واچول" راغلی دی.

(۱۱) "پ" چاپ: "چې د مه و د طرب په خوند خبر شه". د "خ" لومړی نسخه: "چې د میو د مطرب له خوند خبر شه".

(۱۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. د دوهمې مسری د "وبله" پر ځای، په "ق، ک" چاپ کې "سره" او د "خ" په لومړی نسخه کې "خپله" راغلی دی.

(۱۳) د "خ" په دواړو نسخو کې "نقد د" راغلی دی.

(۱۴) د "پ" لومړی نسخه: "چې حاصلې یې د دلبرو یګانګی شی". په "ق، ک" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې حاصله یې د دلبر یګانګی شی". د "خ" لومړی نسخه کې داسې ده: "چې حاصل یګانګي شي د دلبرو" او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې حاصل یې یکایکې شی د دلبرو".

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې د "عشق" پر ځای "په سر" راغلی دی.

(۲) په "ق، ک" چاپ کې "براق"، د "خ" په دوهمه نسخه کې "په تاراق"، او د "پ" په دوهمه نسخه کې "بلاق" دی.

(۳) د "خ" لومړی او د "پ" په دوهمه نسخه کې دا مسری داسې ده: "هسې محوه دی د عشق په میوناو".

(۴) د "خ" په لومړی نسخه کې "وی" راغلی دی.

(۵) دا بیت په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "که ظاهر په صورت وی په معنی نه وی لکه کښلی د "لا" لفظ وی په اوراق". په همدې ترتیب یې لومړی مسری په "ق، ک" چاپ او د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه کې په پورته مدول راغلی ده. لومړی مسری یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "دا ظاهر په صورت وی په معنی نه وی". او په "ق، ک" چاپ کې یې دوهمه مسری داسې راغلې ده: "لکه لیک وی د "لا" لفظ په اوراق".

(۶) د "پ" په دوهمه نسخه کې "کاروبار" راغلی دی. (۷) دا بیت په مصوره نسخه کې نه دی راغلی، دوهمه مسری یې په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "په وهل - په کوتل کار وی د ایلاق". په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "په وهل په مل مشکل کار وی د ایلاق". د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ده: "په وهلو په - کو تلو وی د الاق". او لومړی بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "د عراق کار و نه کار په اشارت کا په وهل په کوتل کار وی د علاق".

(۸) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته. په لومړی مسری کې یې د "پوه کړه" او په چاپي دیوانونو کې "پوه کړل" راغلی دی. (۹) دا مسری د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "که یې سر ځي که یې مال دی خدای دې نه کا". په چاپي دیوانونو کې د دې بیت د دوهمې مسری د "میان" پر ځای "منځ" راغلی دی. (۱۰) په "پ" چاپ او "پ، پ" چاپ کې "پاڅي" او "ق، ک" چاپ کې "بازی" راغلی دی. (۱۱) دا مسری په مصوره نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ده: "کاشکې نور کړي هغه شوی د میثاق".

خدایه څه شوه هغه ښکلي ښکلي خلق
په ظاهر په باطن سپین سپېڅلي خلق

هیڅ خندا مې له دې خلقه سره نه شي
ژړوي مې هغه تللي تللي خلق

خبر نه یم چې وکومې خواته لاړ شوه
لیده نه شي هغه مالبدلي خلق

لکه ځمکې چې داوبو په مخکې دروميٛ[1]
هسې درومي په جهان راغلي خلق

دریغه یو ځله خو بیا په جهان راغلی
له جهانه په ارمان وتلي خلق

هزار حیف دی چې په خاورو کې لاړه شي[2]
په چو واو په چندن لړلي خلق

109
خوشحال هسې گوښه خونه له خلقه بیا مونده
چې هرگز نه دی داخونه مونده لي خلق
1297

ک

چي په زړه مې تور لحد شي د خپل خاك
بې مزې شي هم مې خوب هم مې خوراك

چې د خوب او د خوراك مزه شي ورکه
نور له مرگه برابر شي هغه ژواك

غلط والي چې څوك عمر ورته وايي
هغه عمر چې تېرېږي په ځخساك

تن سپېره په خاورو ډکه خوله لحد کې لم
چې آخر مې دا خوراك دی دا پوشاك

ځای لري که ځان ژوندی په ځمکه خښوکړم
چې مې پس له مرگه ځای دی یو مغاك

گویا شوي دي هغه چې شدني دي
زه پخوا تر هلاکت یمه هلاك

زړه چې روغ وي گرېوان کله خیراوه شي
له گرېوانه معلومېږي د زړه چاك

تن و ځای و جامه پاك هله په کار دي[3]
چې روښې شي د چا زړه له غیرو پاك

سړی بویه چې درون بېرون یې یو وي
نه هغه چې بېرون ژړوي درون لاك

(۱) د "پ" لومړی نسخه ، د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه : "لکه نغرچې داوبو په زمله درومي". او د "خ" دوېمه نسخه : "لکه نغرچې داوبو په غاړه کې درومي".
(۲) په "ق" "چاپ کړ" "گنده" راغلی دی.
(۳) "ق" چاپ او "ق ، ک" چاپ : "تن و ځای و جامه کله په کار ېږي". د "خ" لومړی نسخه : "تن و ځای جامه هاله د چا په کار وي".

له سریه غرض واړه سرېنتوب(۱) دی — که په سر کې یې طره وي یا مسواک
د دنیا چارې همه واړه فاني دي — څوک یو دوه ورځې خوشحال وي څوک غمناک
په ساعت کې څوک خوشحال کا څوک ملال کا — دا خویونه لرغوني دي د افلاک(۲)

۱۱۰ — ۱۳۱۰

چې څه کاندي واړه خدای دی نور څوک نشته
رحمان څه دی څه یې واک دی د څه ادراک(۳)

ما تو وي مې خوله په سولک — خراشي مې زړه په نولک(۴)
که ناره وهم که ژاړم — پروا نه لري(۵) یوڅولک
راشئ ګورئ منصفانو — د دلبرو دا سلوک
لکه ګل په لاس د طفل — زما زړه کا شوک په شوک(۶)
د چشمانو په غمزه سېبې — ژوبل ژوبل یم ټوک ټوک
په توسن د فلک سور شي — دستار کېږدي په سرهولک
هیڅ اثر ورباندې نه کا — د دردمنو درد و دولک(۷)

۱۱۱ — ۱۳۱۸

ای رحمانه چې عاشق شي
ځان دې ژاړي کوک په کوک

زړه مې تراشي د بڼو په تېره نولک(۸) — ماته وي مې دوه برش غابس واړه په سولک
په غمزو د تورو سترګو یم وژلی(۹) — ژوبل ژوبل پروکې پروکې یم ټوک ټوک(۱۰)
که ناره وهم که خاورې په سر لوېم(۱۱) — نارواشه که پروا لري یوڅولک(۱۲)
لکه ګل چې څوک د طفل په لاس ورکا — هسې رنګ دې زما زړه کړ شوک په شوک(۱۳)

---

(۱) په "پ" چاپ او قلمي نسخو کې "سرېنتوب" راغلی دی.
(۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته په چاپي دیوانونو کې واې دی: "په ساعت کې څوک خوشال کا څوک غمناک کا دا خویونه همېشه دي د افلاک".
(۳) د "خ" دوهمه نسخه: "چې څه کاندي واړه خدای کا ندي رحمانه سري څه دی څه یې واک څه یې ادراک".
(٤) دا غزل د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "لوم" راغلی دی.
(۶) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "زما زړه یې کړو شوک په شوک".
(۷) د "خ" په دوهمه نسخه کې "د زړو دولک" راغلی دی.
(۸) دا غزل د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته، او په پېښور "ق، ک" چاپ کې د "نولک" پر ځای "څوک" راغلی دی.
(۹) د "پ" لومړۍ نسخه کې: "په غمزو د تورو سترګو مې ورژلی". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې په دې شکل ده: "په غمزو د تورو زلفو مې ورژلی".
(۱۰) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې ده: "ژوبل ژوبل وکي پریم توک توک".
(۱۱) د "پ، پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "نولم" راغلی دی.
(۱۲) په "پ" نسخو او د "خ" په لومړۍ او مصوره نسخه کې "څوک" راغلی دی.
(۱۳) د "پ" لومړۍ نسخه: "هسې رنګه زما زړه کا شوک په شوک". "ق، ک" چاپ: "هسې رنګه دې زما زړه کړو شوک شوک". د "ق" چاپ: "هسې رنګه دې کړ زړه زما شوک شوک". او د "خ" دوهمه نسخه: "هسې رنګ یې زما زړه کړ شوک په شوک".

که له ډېره درد وغمه مې زړه وچوي … ورنه هیڅ دي زما دردو زما دواك (۱)
درست جهان یې په غم ډوب کړ سرتر پایه (۲) … که ګدای دی ددې دهر که ماوك
د آسمان په نیلي سور لکه آفتاب شي … د زرېفتو دستار کېږدي په سرهوك
که انصاف لرئ په زړه کې منصفانو (۳) … راشئ ګورئ د دلبرو داسلوك
زه به و لې د خپل یار ثنا نه وایم … چې سحر سحر ناري وهي تل غوك (٤)

چې عاشق د دلبرانو په جمال شي (۵)
ای رحمانه ځان دې ژاړي ګوك په ګوك

١١٢ — ١٣٢٨

چې علاج کولی نه شي د قسمت څوك … تر و به څه والي وچا ته نصیحت څوك (٦)
هغه چارې چې موقوفې په تقدیر دي (۷) … کړی یې نه شي په محنت په مشقت څوك
که نظر کا و قضا وهم رضا ته (۸) … په هیڅ باندې دې نه کا ملامت څوك (۹)
د مطلوب جفا وفا واړه هنر دی … چې پوهېږي د حکماو د حکمت څوك (۱۰)
غم په ځان د چا پېرزو دی باري څه کا؟ (۱۱) … چې د خدای په کړو کې نه لري قدرت څوك (۱۲)
د ابلیس و ریاضت ته دې نظر کا … څه غرور کا په طاعت په ریاضت څوك (۱۳)
علت لاړ شي عادت نه ځي له سرې نه … خدای دې نه کاندي په بد چار عادت څوك (۱٤)

زه رحمان د بلبلانه سیلاب یم ورې
که لاس راکاندي د خدای په محبت څوك

١١٣ — ١٣٣٦

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته. د "خ" په دوهمه نسخه کې یې لومړی مسری داسې ده: "که له ډېره درد دو غمه مې زړه چوي". په مصوره نسخه کې داسې ده: "که له ډېره غمه مې زړه چوي".

(۲) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ده: "درست جهان یې سره ډوب کړ سرتر پایه". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "درست جهان په غم کې ډوب دی سرتر پایه".

(۳) دا مسری په "ق" چاپ کې داسې ده: "که انصاف لرئ په زړه د منصفانو".

(٤) دا بیت د "ب" په لومړی نسخه او د "خ" په لومړی نسخه او مصوره نسخه کې نشته. په "ق، ک" چاپ کې یې دوهمه مسری داسې ده: "چې سحر سحر ناري وهي هم غوك".

(۵) دا بیت په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی دی: "چې مین د دلبرانو په جمال شوې ای رحمانه ځان وژاړه ګوك په ګوك". او هم یې وروستی مسری د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ده: "ای رحمانه ځان وژاړه ګوك په ګوك".

(٦) دا غزل د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته او دوهمه مسری یې په "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "تر و به څه والي و ما ته نصیحت څوك".

(۷) دا مسری په "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې داسې ده: "هغه چاره چې موقوفه په تقدیر دي".

(۸) د "ب" لومړی نسخه: "که نظر کا د قضا و رضا ته". "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "که نظر کا هم قضا او هم رضا ته".

(۹) مصوره نسخه او د "خ" دواړه نسخې، "ق، ک" او "ق" چاپ: "په هیچا باندې به نه کا ملامت څوك".

(۱۰) په ټولو چاپي دیوانونو، مصوره نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسری داسې ده: "څه پوهېږي د حکماو په حکمت څوك".

(۱۱) دا مسری په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "غم د چا په ځان پېرزو دی باري څه که". په مصوره نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ده: "غم د چا په ځان پېرزو دی ولې څه که" او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "غم پر ځان د چا پېرزو نه دی باري څه که".

(۱۲) د "ب" په "چاپ او "ق، ک" چاپ کې د "قدرت" پر ځای "طاقت" راغلی دی.

(پاتې په (۸۵) مخ کې)

پﻪ ښايست زما د يار نه دي خبر ښوک ‌‌ ‌ که خبر شي پرې به نه پردي دغه در ښوک[1]
د دنيا چارې همه واړه فاني دي ‌ ‌ نر ناحقه خاورې لوني په خپل سر ښوک[2]
چې قبول شي په درګاه د مهرويانو[3] ‌ ‌ د هغه[4] په خبر به نه وي بختور ښوک
که زما د يار په مخ د چا نظر شي ‌ ‌ وبه نه کا وبل مخ ونه نظر ښوک[5]
که هر څو دلبران دېر دي[6] په جهان کې ‌ ‌ بل به نه وي زما يار غوندې دلبر ښوک
ذ ديدن طاقت يې هيچا څخه نشته ‌ ‌ وآفتاب ته کتی نه شي برابر ښوک
عاشقي يوه پايه ده هچا يبه ‌ ‌ دغه کار کولی نه شي هم هر هر ښوک[7]
له هجرانه بله سخته بلا نشته ‌ ‌ خدای دې نه کاندي زخمي په دا نښتر ښوک[8]
مخ به بل خواته هرګز ونه جاړباسي ‌ ‌ چې شي ستا په خمار وستر ګوا بتر ښوک
وبه نه رسېږي تا ته په آسانه ‌ ‌ ستا په غم چې خاورې نه کاندي په سر ښوک
ارمانونه به کوي زار زار به ژاړي[9] ‌ ‌ چې حاصله ګونته نه کا په ششدر ښوک
هو مره نوم د عاشقی ورباندې مه بده ‌ ‌ چې د يار په غم کې نه شي قلندر ښوک
هغه نه کاندي نظر وسيم وزرته ‌ ‌ چې په لور دخپل آشنا کاندي نظر ښوک
په ګلونو د ګلزار به ميل نه کاندي[10] ‌ ‌ چې خوبونه کا د يار په خاکستر ښوک

ل (۸۴) مخ پاته : (۱۳) په "ب" چاپ، "پ پ" چاپ، "ق" چاپ، مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې دا مسره داسې ده : "چې غرور کا په طاعت په دنيا ضنت ښوک"
په "ق ،ک" چاپ کې د "چې" پرځای "که" راغلی دی او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "دنيا" پرځای "عبادت" راغلی دی.
(۱٤) د "ب" لومړۍ نسخه : "علت لاړ شي عادت نه ځي له سره يه ‌ ‌ خدای دې نه کا په بد ه چاره عادت ښوک".
"ق" چاپ : "خدای دې نه کاندي په بدچاره عادت ښوک".
په مصوره نسخه کې دوهمه مسره داسې ده : "خدای دې نه کاندي په بده چاره عادت ښوک".
د "خ" په دوهمه نسخه کې لوموړی بيت داسې دی : "علت لاړ شي له سرې نه عادت نه ځي ـ خدای دې نه کاندې په بدو چارو عادت ښوک".

---

(۱) دا غزل د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) د "ب" لومړۍ نسخه : "نر ناحق خاورې شه لونې په سر ښوک".
په "ق ،ک" چاپ کې داسې ده : "نه ناحقه خاورې لونې په خپل سر ښوک".
په "ق" چاپ کې : "د دنيا چارې فاني واړه فاني دی ‌ ‌ نر ناحقه خاورې لونې په خپل سر ښوک".
مصوره نسخه : "پر ناحقه خاورې لونې په خپل سر ښوک"
د "خ" دوهمه نسخه : "تر و ناحقه خاورې لونې پر سر ښوک".
(۳) دا مسره د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : "چې قبول شي په درګاه د خوبرويانو".
(٤) د "خ" په دواړو نسخو او مصوره نسخه کې د "هغه" پرځای "هغوی" راغلی دی.
(۵) دا مسره په چاپي ديوانونو کې داسې ده : "وبه نه کاندي بل خوا ونه نظر ښوک".
(٦) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "دي" پرځای "شي" راغلی دی.
(۷) په قلمي نسخو کې د "هر هر ښوک" پرځای "هر ښوک هر ښوک" راغلی دی.
(۸) دا بيت او په دې بيت پسې شپږ نور بيتونه په موجوده قلمي نسخو کې نشته.
(۹) دا مسره په "ق" چاپ کې داسې ده : "ارمانونه به کوي په زار زار ژاړي".
(۱۰) دا بيت په "ق ،ک" چاپ کې داسې دی : "په ګلونو د ګلزار يې ميند نه وي".

بې رهبره یون د عشق په لاري ګران دی — دلته بویه چې پیدا کاندي رهبر ښوك(۱)

۱۱۴ — ۱۳۵۲

چې بېلتون په سترګو وینې آشنایي کا(۲)
د رحمان په خبر به نه وي بې هنر ښوك

چې مشغول نه وي د ترکو په جمال ښوك — نور به څه کا په جهان کې اشتغال ښوك(۳)

د بل خط په عبارت به څه نظر کا — چې نظر کاندي دستا په خط و خال ښوك(۴)

نور خوبان دستا تر مخ پوري دي هسې(۵) — لکه بل کا د آفتاب په مخ مثال ښوك(۶)

چې عنقا شو اهل دل په دا دنیا کې — ترو به څه وایي وچا وته احوال ښوك(۷)

که عاشق په عشق کې ژاړي هېڅ ګرم نه دی — په دا هسې دره دکې نه لري مجال ښوك(۸)

چې بې قیل وقال له یاره سره و شي(۹) — له نور چا سره به څه(۱۰) کا قیل وقال ښوك

چې په اصل کې خدای نه دی پیدا کړي — ترو به څه غواړي دستا د مخ مثال ښوك(۱۱)

سرخروي د هر سړي په ځيګر خون ده — نه هغه چې په سرا چوي سور شال ښوك(۱۲)

مخ روښي دي د عاشق(۱۳) په خپلو اوښو — په دانه شي چې يې مښي په رومال ښوك

---

(۱) دابیت د "خ" په لومړي نسخه کې داسې دی: " بې رهباره یون دعشق په لار کې ګران دی — دلته بویه چې پیدا ر کاندي رهبر ښوك".
لومړی مسری یې د "پ" په لومړي نسخه کې داسې ده: " بې رهبره یون په لار د هر چاګران دی". خو مصوره نسخه کې د (ی) پر ځای " کښې" راغلی ده
او هم دا مسری د "خ" په دوهم نسخه کې داسې ده: " بې رهباره ر سیده و یار ته ګران دی".

(۲) دابیت د "خ" په لومړي نسخه کې داسې دی: " چې بېلتون وینې په سترګو اشنایي کا — د رحمان په خبر بل نه دی رهبر ښوك".
لومړی مسری یې د "خ" په دوهم نسخه کې داسې ده: " چې رقیب به سترګو وینې آشنایي کا".

(۳) داغزل د "پ" په دوهم نسخه کې نشته.

(۴) دابیت په "پ" چاپ، "پ، پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې داسې راغلی دی: "د بل خط په عبارت به نظر نه کا — چې نظر وکاندي ستا په خط و خال ښوك".
او لومړی مسری یې په "ق" چاپ کې داسې ده: " بیا بل خط و عبارت ته نظر نه کا" او دا مسری د "خ" په دوهم نسخه کې داسې ده:
" د بل خط په عبارت به نظر نه کا".

(۵) دا مسری په چاپي دیوانونو کې داسې ده: " نور خوبان دی ستا تر مخه پوري هسې".
د "خ" لومړی نسخه: " نور خوبان دستا تر مخه پورې هېڅ دی".

(۶) دا مسری په " ق، ک" چاپ کې داسې ده: " لکه بل کا د آفتاب مخ کې مثال ښوك".

(۷) دا مسری په " ق، ک" چاپ کې داسې ده: " نور به څه وایي وچا ته د زړه حال ښوك".
په " ق" چاپ کې داسې ده: " ترو به څه وایي وچا ته د زړه حال ښوك". مګر په لومړي مسری کې د "چې" پر ځای " که" راغلی دی.
او د "خ" په دوهمه نسخه کې په لومړي مسری کې د "عنقا شو" پر ځای " عنقا شي" راغلی دی.

(۸) ددې بیت لومړی مسری په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: " چې په اصل کې ژاړي هېڅ ګرم نه دی".
لومړی مسری یې د "خ" په دوهم نسخه کې داسې راغلی ده: " که عاشق په عاشقۍ کې ژړا کاندي هېڅ ګرم نه دی".
په مصوره نسخه کې یې، په دوهم مسری کې د " په دا هسې" پر ځای " بیا داهسې" راغلی دی.

(۹) په چاپي دیوانونو کې " نه دی " راغلی دی.

(۱۰) په مصوره نسخه کې د " څه" پر ځای " نه " راغلی دی.

(۱۱) دا بیت په " ق، ک" چاپ او مصوره نسخه کې نشته.

(۱۲) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: " پیدا نه شي چې په سر کاندي سور شال ښوك".
د "پ" لومړی نسخه " نه هغه چې په سر کاندي سور شال ښوك".
په "پ" چاپ او د "خ" په دوهم نسخه کې د " کاندي" پر ځای " واچوي" راغلی دی.

(۱۳) د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهم نسخه کې د "عاشق" پر ځای " د هر چا" راغلی دی.

د دنیا چارې فاني دي مرد هغه دی[۱] ‌‌‌ ‌ چې نظر کا په حرام او په حلال ځوک

هر چې کر کا ذوربشو غنم غواړي ‌ ‌ له خاطره دې بېرون کا دغه[۲] خیال ځوک

سرې بویه چې په نېک عمل نازېږي[۳] ‌ ‌ نه چې ناز کا د دنیا په ملک و مال ځوک

۱۱۵ — ۱۳۶۵

که یې شعر د رحمان مومند ترغوږ شي[۴]
غوږ به نه باسي په شعر د خوشحال ځوک

که په بخت کم بختان نه وي آخسته دل ځوک ‌ ‌ په حضور به لره تا ولې ببلېدل ځوک[۵]

ودیدن وته دې هر چا رضا کېږي ‌ ‌ ولې حکم بې له تانه لري بل ځوک

که يې لاس د خدای په چارو رسېدلی ‌ ‌ بې مقصوده به یو دم نه سمېدل ځوک

دا یو سر دی ما د استا شکرانه کړی ‌ ‌ بې ناحق مې وېروي په سر و دل ځوک

دا همه شومیت زما دی چې را رسي ‌ ‌ ګنه ته او د چا زړونه بدول ځوک

که په مینه دلیلی مبتلا نه وای ‌ ‌ خوار مجنون په دې بېدیا غرونه ځنګل ځوک

۱۱۶ — ۱۳۷۲

مین هره بلا کاندي که باور کړې
ګنه زه عبدالرحمان هومره وېل ځوک

ګ

غره وا غونډه ملا وتړه په جنګ ‌ ‌ دغه پسه[۶] معرکه لوه د ننګ

وبې ننګ وته د ننګ خبرې مه کړه[۷] ‌ ‌ یاځان وګڼه په خپلو وینو رنګ

---

(۱) دا مسرۍ د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "د دنیا چارې همه واړه فاني دي".
(۲) په مصوره نسخه کې د "دغه" پرځای "هغه" راغلی دی.
(۳) په "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې د "نازېږي" پرځای "یادېږي" راغلی دی.
(۴) دا مسرۍ د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "که یې شعر د محمند رحمان ترغوږ شي". په "ق، ک" چاپ کې د "تر" پرځای "په" راغلی دی.
(۵) دا غزل د "خ" له دویمې قلمي نسخې څخه نقل شو.
(۶) د "خ" په لومړي نسخه کې "معرکې" راغلی ده او "خ" په دوهمه نسخه کې "موکې" راغلی دی.
(۷) دا مسرۍ په مصوره نسخه کې داسې ده: "وبې ننګ وته د ننګ خبره مه کړه".

ننګيالي چې يو ځل مخ کا په يو لوري(۱) — نور هيڅ نه ويني کوهي وي که ګړنګ(۲)
هيڅ له ځانه له جهانه خبر نه وي — چې چراغ په نظر کښېوځي د پتنګ(۳)
د بلبلو و چمن وته پرواز وي — داور پښتي و آتش وته غورزنګ(۴)
که جهان و بې هنر وته فراخ وي(۵) — يو لحد دی هنرمند و لره تنګ
هغه ښهر جوهري لره زندان دی(۶) — چې يکسان وي پکې لعل و مردار سنګ
آسمان ځمکه د واړه ژامي(۷) د نهنګ دي — څه(۸) به زيست کا څوک په خوله کې د نهنګ
په سبا دی بې هيڅ سبا د مه شه که دانا يې — غم سبا دي دي(۹) د دې هم څنګ په څنګ

که رحمان د هغو تلليو وصال غواړي(۱۰)
تېر به نه کا په داد ورکې يو درنګ

۱۱۲ — ۱۳۸۲

ښنې مي په سر دي ستا د مخ د مينې ګل — بيا مي تور ليمه دي ستا د زلفو تور سنبل(۱۱)
ته چې آيينه په لاس کې واخلې حيرانېږي(۱۲) — زه له کومه راوړم صبوري او تحمل(۱۳)

---

(۱) دا مسری په قلمي نسخه کی داسې ده : " ننګيالي چي يو ځلې مخ په هغه لوري کا ".
(۲) دا مسری د " خ " په لومړی نسخه کی داسی ده : " نور بې هيڅ نه دي که کوهي دی که ګړنګ ".
(۳) دا بيت په مصوره نسخه کی نشته .
(۴) دا مسری په چاپي ديوانونو کی داسی ده : " سمندر کا مدام اور وته آهنګ ". د " خ " په دوهمه نسخه کی داسی ده : " داور پرستو و آتش وته غورځنګ ". او دا بيت په مصوره نسخه کی نشته ، په " پ ، ب " چاپ کی د " وته " پرځای " ورته " راغلی دی.
(۵) دا بيت په مصوره نسخه کی نشته . د " پ " په لومړی نسخه کی : " که جهان و بې هنر وته فراخ دی ". په " ق ، ک " چاپ کی د " که " پرځای " دا " راغلی دی او دا مسری د " خ " په دوهمه نسخه کی داسی ده : که جهان مي بې هنر وته فراخ دی ".
(۶) په چاپي ديوانونو او د " خ " لومړی نسخه کی " وي " راغلی دی. (۷) په " ق " چاپ کی " حامنی " او د " خ " په لومړی نسخه کی " چامې " راغلی دی.
(۸) د " خ " په دوهمه نسخه کی د " څه " پرځای " څو " راغلی ده . (۹) د " خ " په لومړی او دوهمه نسخه کی " ده " راغلی ده .
(۱۰) دا مسری په " ق ، ک " چاپ کی داسی ده : " که رحمان د هغې ښکلو وصال غواړي ". په " ق " چاپ کی هم د " هغو " پرځای " هغې " راغلی دی.
(۱۱) دا غزل د " ب " په دوهمه نسخه کی نشته ، د " ب " په لومړی نسخه کی د " ليمه دی " پرځای " ليمه مي " او په مصوره نسخه کی " ليمه شو " راغلی دی .
(۱۲) دا مسری په مصوره نسخه کی داسی ده : " ته چې آئينه واخلې ورځ ته حيرانېږی ". او د " خ " په لومړی نسخه کی داسی ده : " ته چې آئينې واخلې لحان ګوري حيرانېږي ".
(۱۳) دا بيت په " ق ، ک " چاپ کی داسی دی : " ته چې آئينه په لاس کې واخلې حيرانېږم زه له کومه راپيدا کړم صبوري او تحمل ". او دوهمه مسری يې په " ق " چاپ کی داسی ده : " زه له کومه ځایه راوړم صبوري او تحمل ".

گرځي په چمن کې منګل ډکه په ګلونو(۱) خدای زده چې ګلونه وړي یاز ړونه په منګل

هم مې مښک لیدلي هم عنبر دي په جهان کې شاباش شاباش شاباش ستا د زلفو په کاکل(۲)

نه به ستا د مخ په څېر ګلشن وي چا لیدلي نه به وي زما په څېر اهونه د بلبل(۳)

۱۱۸

هسې تغافل کا ستا په جور و په جفا کې

خلق(٤) حیرانېږي د رحمان په تغافل

۱۳۸۸

هیڅ مې نه کړه په دا عمر کې حاصل هسې پاتې شوم مردود و نا قابل(۵)

مالا بوی هم د وصال مونده لی نه دی(٦) تش په توره مې(۷) خدای نوم کړ د واصل

هسې ډوب یم د ګناه په ګردابونو(۸) چې په سترګو مې و نه لیده ساحل

له وطنه مې په هر زمان(۹) و باسي رقیبان یې راپسې کړل محاصل(۱۰)

که بلا ده که جفا ده که وفا ده داهمه وار ه په ما کړه خدای نازل(۱۱)

د دنیا په پلیتی مې ځان پلیت کړ(۱۲) حیف دی دا چې نه عالم شوم نه عامل(۱۳)

۱۱۹

توره دېره مې شوه سپینه زه حیران یم

چې رحمان لا نه بالغ شوم نه عاقل(۱٤)

۱۳۹۵

---

(۱) دا مسری په "پ" چاپ، "پ ب" چاپ او "ق،ک" چاپ کې داسې ده: "ګرځي په چمن کې منګل ډکه وړي د ګلو".
په "ق" چاپ کې داسې ده: "ګرځي په چمن کې منګل ډکې وړي د ګلو".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "ګرځي په چمن کې منګل ډکه د ګلونو".
په مصوره نسخه کې د "د ګلونو" پر ځای "له ګلونو" راغلي دي او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "منګل" پر ځای "لمن" راغلې ده.

(۲) دا بیت په "پ" نسخه کې داسې دی: "هم مې مشک لیدلي دي هم عنبر په جهان کې شاباش شاباش شاباش ستا په زلفو په کاکل".
په "ق،ک" چاپ کې "په دا زلفو په کاکل" راغلي دي او لومړی مسری یې په "ق" چاپ کې داسې ده:
"هم مشک دې لیدلي شي هم عنبر دي په جهان کې".

(۳) دا بیت په "ق" چاپ کې داسې دی: "نه به ستا د مخ په څېر بل ګلشن وي چا لیدلی نه به وي ځما په څېر هم آهونه د بلبل".
په "ق،ک" چاپ کې دوهم مسری داسې ده: "نه ځما په څېر به وي آهونه د بلبل".
په "پ ب" چاپ کې د "آهونه" پر ځای "لاهونه" راغلي دي.

(٤) په "پ" نسخه، "ق،ک" چاپ، د "خ" دوهمه نسخه او دریمه نسخه کې "چیې" ترمخه ده.

(۵) دا غزل د "خ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(٦) دا مسری په "ق،ک" چاپ کې داسې ده: "مالا بوی ستا د وصال مونده لی نه دی". په "ق" چاپ کې داسې ده: "مالا بوی د وصال مونده لی نه وه".

(۷) په مصوره نسخه کې د "مې" پر ځای "یې" راغلې ده.

(۸) دا مسری په ټولو چاپي دیوانونو او مصوره نسخه کې داسې ده: "هسې ډوب یم د ګناه په دریابونو".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "هسې ډوب د ګناهونو په ګرداب یم".

(۹) په "ق،ک" او "ق" چاپ کې د "زمان" پر ځای "ساعت" راغلي دي.

(۱۰) دا مسری د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړۍ، دوهمه، او دریمه نسخه کې داسې ده: "راپسې کړه حاکمانو مواصل". او په مصوره نسخه کې هم د "مواصل" پر ځای "محاصل" راغلي دي.

(۱۱) دا بیت په مصوره نسخه کې داسې دی: "که بلا وه که جفا وه که فنا دو نه داهمه کړه خدای په ما باندې نازل".
په "ق،ک" چاپ کې یې دوهمه مسری داسې ده "داهمه کړه خدای په ما باندې نازل".

(۱۲) د "پ" لومړۍ نسخه کې دا مسری داسې ده: "د دنیا په پلیتی ځان مې پلیت کړ".

(۱۳) په چاپي دیوانونو کې د "عامل" پر ځای "جاهل" راغلي دي.

(۱٤) د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسری داسې ده: "چې نه رحمان لا نه بالغ شوم نه عاقل".

مه غوږ باسه د نااهلو(۱) قیل او قال | په ژرنده دي قیل وقال د بدسګال
یا به فخر په خپل اهل وپه نسب کا | یا به فخر کا په آل او په عیال(۲)
یا به ذکر د لذت ود زینت کا | یا به فکر کا د مال ود منال(۳)
یا به هسې پوچ ګویې کاندي آغاز | چې مضمون یې نه مردار وي نه حلال
د دانا او د نادان صحبت دی هسې | لکه ګډ شي وبله لعل وکوتي لال
لکه لعل وکوتي لال چې وبله(۴) ګډ شي | یا صحبت(۵) شي د عیسی او د دجال
هغه(۶) جمع چې ترینږي یې هم جنسه | ترو به څه وي د هغه عمر احوال
د دنیا چارې(۷) فاني دي مرد هغه دی | چې خبر شي په ثواب او په وبال(۸)
ابا سیند(۹) لا څه مجال لري په تله کې | د دنیا د چارو هیڅ نه وي(۱۰) مجال
د دنیا چارې په مثل خواب(۱۱) وخیال دي | څوك به څه کا اعتماد په خواب خیال
لکه ملك ومال په خوب کې ورته ګند شي | خو چې ویښ شي نه یې ملك وي نه یې مال(۱۲)
لکه څاڅکې چې داوبو په سر لیده شي | که یې واخلي هیڅ ورنه شي په چنګال(۱۳)
لکه دود چې غرونه غرونه څرګند یږي | تار په تار شي په یوه (۱٤) نري شمال
لکه یخ چې د سرو په زور شي جمع(۱۵) | هیڅ یې نه وي د آفتاب په مخ مجال
په یوه ساعت باران بیا شین آسمان شي | لکه ابر د پسرلي د پښه کال(۱۶)
په یوه ساعت یې ساز بیایې ویران(۱۷) کا | خاورې خښتې(۱۸) دي په لاس کې د کلال

---

(۱) دا غزل د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته، په مصوره نسخه، "پ پ" چاپ، او "ق" چاپ کې "نااهل" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، دوهم مسری یې په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "یا به فکر کا دمال ود منال".
(۳) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته، د "پ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې د "لذت" پر ځای "ولایت" او مصوره نسخه کې "دولت" راغلی دی.
(٤) د "خ" لومړۍ نسخه کې "چې" نه دی راغلی او "ق" چاپ کې د "وبله" پر ځای "سره" راغلی دی.
(۵) په قلمي نسخو کې "قریب" راغلی دی.
(۶) په "ق" چاپ کې د "هغه" پر ځای "هسې" راغلی دی.
(۷) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "د دنیا چارې همه فاني دي مرد هغه دی" راغلی دی.
(۸) په مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې "چې خبر شي په حرام وپه حلال" راغلی دی.
(۹) په چاپي نسخو او د "خ" لومړۍ نسخه کې "آب د سیند" راغلی دی. (۱۰) د "خ" په دواړو نسخو، مصوره نسخه او "ق، ک" چاپ کې "نشته" راغلی دی.
(۱۱) د "خ" لومړۍ نسخه کې "خوب" راغلی دی. (۱۲) دا مسری په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "که یې اخلي هیڅ ورنه شي په چنګال".
(۱۳) دا بیت په "ق، ک" چاپ کې نشته او په مصوره نسخه کې د "سر" پر ځای "مخ" راغلی دی.
(۱٤) په "ق" او "ق، ک" چاپ کې "نری باد" راغلی دی.
(۱۵) "ق، ک" چاپ: "لکه یخ چې د ساړه په زور دی جمع". "ق" چاپ: "لکه یخ چې د ساړه په زور شي جمع". د "خ" لومړۍ نسخه: "لکه یخ چې د سړه په زور شي جمع". او د "خ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "لکه یخ چې د سرو اوبو شي جمع".
(۱۶) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته، لومړی مسری یې د "خ" لومړۍ نسخه کې داسې ده: "په یوه ساعت باران بیایې شین دی". او دوهم مسری یې د "پ" په نسخو کې داسې ده: "لکه ابر د پسرلي د پښه کال".
(۱۷) د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "وران" راغلی دی.
(۱۸) په "ق، ک"، "ق" چاپ، او د "خ" لومړۍ نسخه کې "خښتنې" راغلی دی.

د مجازیه معشوقو(۱) کې وفا نشته — ماهزار ځله وښکلي دي دا فال
اعتماد یې په سبا دی او په غم مه کړه — نه یې هجر په قرار دی(۲) نه وصال
ګاهې تور کوډی په مخ باندې راکښېنشي — ګاهې راکښېنشي په مخ باندې رویمال(۳)
لکه مالګه چې خوله کېږدي په اوبو کې — زه هم هسې سرزده یم په مثال(۴)
چې د مرګ وتاخت وباخت وته نظر کړم — صورت وینم د مېږي په خېر پایمال
خراب دل مې هغې غوارې بلا داشوه — چې هغې رامعلومېږي په هر کال(۵)

۱۲۰ — ۱۴۱۸

که وصال مې د یار بیا مونده هاله سیال یم(۶)
ګنه نه یم زه رحمان دهیچا سیال(۷)

بېلتانه دې هسې خوار کړ زما دل — چې له ځانه یې وېزار کړ زما دل
لاس وپښې د خلقو نیسي دعاغوارې — میني هسې منت بار کړ زما دل
عاشقۍ هومره داغونه دي پرې ایښي — چې تمام یې لاله زار کړ زما دل
بې سببه چا آزار موندلی نه دی(۸) — تا په څه سبب آزار کړ زما دل
چې د زلفو په کمند سره دې راکښېښ — په بلا دې ګرفتار کړ زما دل
ستا چشمانو یې هسې مقام ونیو — چې له غېږ ولې(۹) وېزار کړ زما دل

۱۲۱ — ۱۴۲۵

زه رحمان خو منت بار د عاشقۍ یم
چې مین یې په دلدار کړ زما دل

چې له نازه پوشیده لري چشمان خپل — خبر به وېني مقتولان او مظلومان خپل(۱۰)
چې کنځل راته په قهر قهر کاندي — دالا وګڼي په ما باندې احسان خپل

---

(۱) د "پ پ" چاپ اود "خ" لومړی نسخه کی د "معشوقو" پر ځای "معشوقه" راغلی ده.
(۲) د "خ" لومړی نسخه کی "وی" راغلی دی.
(۳) دابیت د "خ" په دویمه نسخه کی داسی دی: "ګاهی تور کوډی په مخ باندی راکاږی ګاهی راکاږی په مخ باندی رویمال". په "ق" چاپ کی د "راکښېنشي" پر ځای "دابلکی شي" راغلی دی.
(٤) دابیت په مصوره نسخه اود "خ" لومړی نسخه کی داسی راغلی دی: "لکه غونډ د مالګو کېږدي په اوبو کې زه هم هسې سرزده شوم په مثال". اودویمه مسری یې د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی ده: "زه هم هسې سره نږدود شم په مثال".
(۵) دابیت په چاپی دیوانونو کی نه دی راغلی. لومړی مسری یې د "خ" په لومړی نسخه کی داسی ده: "خراب زړه مې غوارې بلا داشوه". اود "خ" په دوهمه نسخه کی دامسری داسی ده: "خراب زړه مې زهېږي بلا داشوه".
(٦) دامسری د "پ" په نسخه کی داسی ده: "که وصال دیار بیا مومم هاله سیال یم". اود "خ" په دوهمه نسخه کی داسی ده: "که وصال زه دیار مومم هاله سیال یم".
(۷) دامسری په مصوره نسخه اود "خ" لومړی نسخه کی داسی ده: "ګنه اوس خو رحمان نه یم دچا سیال".
(۸) دابیت په مصوره نسخه کی نشته، په نورو قلمی نسخو کی دامسری داسی ده: "بې سبب انا اخسته سنه نه دی".
(۹) د "پ" په نسخه اود "خ" په دوهمه نسخه کی "دی" راغلی دی.
(۱۰) داغزل د "پ" په لومړی نسخه کی نشته.

ګفتګو په اشارت کاندي له نازه کله اسم د چا اخلي په زبان خپل
په ګریوان باندې چې تړلي وهي غوټې عاشق کېږي لاسونه په ګریوان خپل
خر دلیلي له حیرته بې شعور شي چې د حسن رخت څرګند کا په دکان خپل
چې خپل مخ په آیینه کې ورڅرګند شي خود پخپله سرفرو کاندي په ځان خپل
چې هر څوک یې عاشقۍ وته هوس کا ګویا لوټې کا په دین او په ایمان خپل
هېڅ صرفه د چا په سر و په مال نه کا مالیدلي دي پخپله مطلوبان(۱) خپل
مجنون ملک د عاشقۍ هاله خپل کړو(۲) چې په اور باندې یې وسوځان و مان خپل
دا مقام دی د هغو رنګه عالمو چې هېڅ نه ویني په سترګو سود و زیان خپل(۳)
آفرین د عاشقانو په همت شه چې ورته تېر تر سر و مال وي جانان خپل(۴)

۱۲۲ هېڅ د سترګو غړولو خوند یې نه وي
چې رحمان په سترګو نه ویني جانان خپل ۱۴۳۷

تور لېمه مې د فراق په ژړا سپین شول دوباره د زړه په وینو کې رنګین شول
ماوې زه به لا دیدن کړم د یارانو خبر نه یم چې یاران په کوچ تعیین شول
چا پتنګ غوندې ځان واچوه وا ورته څوک ژوندي لکه بلبل په آتشین شول
و مړه وته د مرګ خوارۍ شوې پېښې او ژوندي په زندګۍ کې اندوهګین شول
د قضا سپاهیانو هسې لاس په تاخت کړ چې پایمال هزار خسرو هزار شیرین شول
چې قدم یې په آسمان ایښود له نازه هغه هسې نازپرور زېر زمین شول
چې مدام یې په سنجاب د پاسه خوب کړ اوس په ځمکه بې بستره بې بالین شول

۱۲۳ د رحمان خاطر به ولې پرېشان نه وي
چې پرېشان ورځنه جمع همنشین شول ۱۴۴۵

---

۱) په "ق، ک" چاپ او د "خ" لومړي نسخه کې "مظلومان" او د "خ" په دویمه نسخه کې "مقتولان" راغلي دي.
۲) د "خ" په لومړۍ او دویمه نسخه کې "بیاموند" راغلي دي.
۳) (٤) دا دوه بیتونه په چاپي دیوانونو کې نشته.

م

په لېمه کې مې مدام — ګرځي عکس د ګلفام (۱)
تور د سترګو مې ګلګون شوه — په ارزو د ګل اندام (۲)
بې د سترګو له خونا به — نه باده لرم نه جام
په طلب د دلارام کې — ما ونه لېده ارام
زنخدان یې خدای کوهي کړه — ورپرېوځم په هر ګام (۳)
که یې خال غلام د مخ دی — زه غلام یم د غلام
که په عشق کې ناکام ډېر دی — دا نا کام دی زما کام
خوښ یم زه په عاشقۍ کې — که نېک نام یم که بد نام
په یارۍ کې مې قبول دی — ملامت د خاص و عام (٤)
د دعا په عوض غواړم — د خپل یار د خولې دشنام
ترښ کنځلو بې زار کړم — د غه خپل د دعا سلام
تلخ ګفتار یې را ته خوږ دی — تر کشمش و تر بادام
هم هغه مې مسجاد دی — چې یې را کاندې پېغام (۵)

مخ د یار ماه تمام دی
رحمان ولېده تمام

١٢٤ — ١٤٥٩

---

(۱) د "خ" په لومړي نسخه کې "ګل اندام" راغلی دی.
(۲) "ق" چاپ: "تورې سترګې مې ګلګون شوې په ازار د ګل اندام". "ق، ک" چاپ: "تورې سترګې مې ګلګون شوې په فراق د ګل اندام".
(۳) په چاپي دیوانونو کې "سبوځېږم" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۵) په چاپي دیوانونو کې "سلام" راغلی دی.

که مې ونه څښي ساقي په يوه جام ‏— ترداهو رته به نورڅه وي احترام (۱)
بس دی مالره (۲) دا فيض د شرابو ‏— چې پرې پرېوځم دا دلق ازرق فام
مېخواري که په عالم کې بدنامي ده ‏— ما ترې ښو دی لاندې کړې ننګ و نام
په مېزان يو سر لعل وي بل سر کاڼی ‏— مساوي ده عاشقي په خاص و عام
عاشقان (۳) د سپين څسار د تورو زلفو ‏— څه پروا لري د کفر د اسلام
په مجنون باندې قلم (٤) راغلی نه دی ‏— که حلال يې په مخ ورشي که حرام (۵)

حلال عشق دی په رحمان باندې راغلی (٦)
په حلالو کې مدام وي احترام

۱۲۵ ‏— ۱٤٦٦

وه محمود وته نظر کړه مدام (۷) ‏— چې غلام کړ و خپلې مينې د غلام
د نېکانو مدعا خو نېک عمل دی ‏— ساعت نه ګوري که صبح وي که شام
چې د زړه حضور يې نه وي په لمانځه کې ‏— په کار نه دی مقتدي وي که امام (۸)
چې مجنون غوندې په مينه کې صادق وي ‏— رحمان وايي په هغه باندې سلام (۹)

هم نغمې کاندې هم رقص کا هم خاندې
د رحمان په شعر ترکې د باکرام

۱۲٦ ‏— ۱٤۷۱

دهجران له دېره غمه ولې نه مرم ‏— له دې هسې رنګ ماتمه ولې نه مرم
چې يو يار له بله يار جدا کېږي ‏— د دې دور (۱۰) له ستمه ولې نه مرم
چې هر سحر زما په ژړا خاندي ‏— له دې هسې صبحدمه ولې نه مرم (۱۱)
يار چې يار په سترګو نه ويني خو مرګ دی ‏— تر و زه بې خپله صنمه ولې نه مرم
چې په لږه ګرمي شا کاندي و ګل ته ‏— له دې بې وفا شبنمه ولې نه مرم (۱۲)

---

(۱) دا مسری د "پ" په لومړی نسخه کی داسی ده: " ترداپسهورته به نورڅه وي احترام".
(۲) په ټولو چاپي ديوانونو کی " بند دی مالره " راغلی دی.
(۳) په مصوره نسخه کی "عاشقي" راغلی ده.
(٤) د "خ" په دويمي قلمي نسخه کی " کلنګ، " راغلی دی.
(۵) په ټولو قلمي نسخو کی دا مسری داسی ده: " که حلال په مخ کې ورشي که حرام".
(٦) دا بيت په مصوره نسخه او د "خ" په دواړو نسخو کی نشته لومړی مسری يې په نورو قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "حلال عشق دی په رحمان باندې راغلی".
(۷) دا مسری په قلمي نسخو کی داسې ده: " د محمود وسلطنت وته نظر کړه" او دا غزل د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(۸) دا مسری د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړی نسخه کی داسې ده: " به کار نه دی که مقتدی دی که امام".
(۹) دا بيت په مصوره نسخه کی نشته او د " پ" چاپ او په لومړی نسخه کی داسې ده: " رحمان وايم پرهغو باندې سلام".
(۱۰) په ټولو چاپي ديوانونو کی د "دور" پر ځای " دهر" راغلی دی او همدې بيت لومړی مسری په مصوره نسخه کی داسې ده: " چې يو يار له بله ياره لرې باسي".
(۱۱) دا بيت په "ق.ک" چاپ کی نشته، او لومړی مسری يې په نورو چاپي ديوانونو کی داسې ده: " چې په هر سحر زما په ژړا خاندي".
(۱۲) په مصوره نسخه او د "خ" لومړی نسخه کی دا مسری داسې ده: " له دې هسې بې وفا شبنم ولې نه مرم".

۱۲۷ — ۱۴۷۷

چې د مرګ خوارۍ په خوالږي رحمانه[1]
لا پخواتر دغه د مه ولې نه مرم

که په سر د هغه يار له لاسه سنګ خورم   خداى دې نه کا چې به بلې خواته ځنګ خورم
عاشقي او نام وننګ دي وبله لرې   څو به غم واره غم د نام وننګ خورم
خداى وما وته شيرين ترنښکر کړه[2]   که د يار له لاسه غشي د خدنګ خورم
د آشنا د بېلتانه په کاروبار[3] کې   هميشه په تندى توره د فرنګ خورم
نوکري د معشوقو کوم په عشق کې   هيني نه د بهلول نه داورنګ خورم[4]
شين لوګى مې په سر چتر د وهمه تخت دى   ګرد غبار د خپل دولت لکه ملنګ خورم
هم په دا چې له خودۍ شمه بې خوده   د هجران په غم کې ليپې ليپې بنګ خورم
لکه څوک چې نعمتونه د دنيا خوري   زه د يار د جفا زهر په دارنګ خورم[5]
واړه زهر شي زما ترستوني درومي   بې له ياره که همه لاچي لونګ خورم

زه رحمان به څو ژوندى په جهان ګرځم[6]
چې په بله لمبه څرخ لکه پتنګ خورم

۱۲۸ — ۱۴۸۷

سر مې په کار نه دى چې بې ستا ترسر قربان کړم   زر راځه نشته چې بې ستا په پښو ډېران کړم[7]
کار د عاشقۍ اول ډېر راته آسان و   او س هسې حيران يم چې دا کار به په څه شان کړم
ډېر و خلقو لاڼي ستا د مينې دي وهلي   هيڅوک هسې مړ شه لکه زه چې بې په ځان کړم[8]
نه لري مرهم د عاشق[9] زخم بې تسليمه   داغه هسې درد نه دى چې بې دفع په درمان کړم
نه کا هيڅ دښمن په دښمنانو هسې چارې   ستا په عاشقۍ کې لکه زه چې بې حيران کړم[10]
ولې کافر نه وي مسلمان به شي که خداى کا   هرچا ته چې حسن و لطافت د ستا بيان کړم[11]

---

(۱) په "ق ،ک" چاپ کې دامسرۍ داسې ده : "چې د مرګ خوارۍ په سرلږې رحمانه"
(۲) دابيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته په چاپي ديوانونو کې دامسرۍ داسې ده : "خداى وما وته شيرين کړه ترشکرو".
(۳) په قلمي نسخو کې "کاروزار" راغلى دى.
(۴) دابيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته ، په "ب" چاپ کې دامسرۍ داسې ده : "هيڅ نه د بهلول نه د اورنګ خورم".
(۵) چاپي ديوانونه : "زه د يار د کوڅې خاورې په دارنګ خورم".
(۶) په چاپي ديوانونو کې "پايم" راغلى دى.
(۷) دا غزل په چاپي ديوانونو اود "خ" لومړۍ نسخه ، مصوره نسخه اود "ب" په دوهمه نسخه کې نشته .
(۸) دابيت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دى : "ډېرو خلکو لاڼي ستا د مينې دي وهلي   هيڅوک حيران مړ شه لکه زه چې بې حيران کړم".
(۹) د "خ" په دوهمه نسخه کې "د عاشقانو" راغلى دى.
(۱۰) دامسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : "ستا په عشق کې لکه زه چې بې په ځان کړم".
(۱۱) دابيت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دى : "ولې کافر نه وي مسلمان شي که بې خداى کړ   وهرچا وته چې حسن لطافت د ستا بيان کړم".

ورانديږي چې که ورستو آخر هسې معلومېږي
ستا له بېرحمۍ (۱) به زه رحمان لاس په گرېوان کړم

١٢٩ — ١٤٩٤

زه داهسې ديوانه او مجنون چاکړم   له رواجه له رسومه بېرون چاکړم (۲)

نه پوهېږم چې د لاچارۍ په ما څوک کا (۳)   لېونی د خپل نگاه په افسون چاکړم

کومې سترگې کوم پانه کوم غمزه د لا (۴)   دومره شهيد غونډې په خاك و په خون چاکړم

توان توفيق خو د فتنو راڅخه نه وُو (۵)   په فتنو د تورو سترگو مفتون چاکړم

١٣٠ — ١٤٩٩

رحمان هيڅ له خپله ځانه خبر نه يم (۶)
چې داهسې رنگ زبون و محزون چاکړم

صبح و شام مې لاس نيولی دی دعا کړم   خواست (۷) له خدايه ستا د مهر و وفا کړم

هيڅ د دروغ رښتيا مې نه زده که باور کړې   ستا د پاره هم دروغ کړم هم رښتيا کړم

واره ته يې خندول که ژړول کړې   زه بخپله نه خندا کړم نه ژړا کړم (۸)

که ته نه يې راته وايه باري څوک دی   زه داهسې رنگ سرتورسې بېل چاکړم (۹)

خوب خندا د بېلتانه په څمکه نشته   خه آرام (۱۰) به په دا دشت کربلا کړم

هره ورځ چې مې تېرېږي ستا په غم کې   زه په هره ورځ پوهېږم چې غزا کړم

يو و پښته مې د صورت کوډ شوی نه دی   هسې رنگ دې پټ پنځم په زړه ادا کړم (۱۱)

زړه که يو دی ما خو تا له د کړی (۱۲)   مگر نور و له نور زړونه پيدا کړم

١٣١ — ١٥٠٨

چې مې واغوست سروپای د عاشقۍ
زه رحمان دې سروپای بې سروپا کړم

---

(۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې "بحرامی" راغلی دی.

(۲) دا غزل په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۳) په "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې دا مسری داسې ده: "نه پوهېږم چې داهسې چارې څوك کا".

(۴) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "که مې سترگې که بانو که مې غمزې دي".

(۵) دا مسری د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "توان توفيق د فتنو هيڅ راڅخه نشته". په "ق" چاپ کې داسې ده:- "توان توفيق چې د فتنو راڅخه نه وو". او د "خ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "توان توفيق د فتنو هيڅ راڅخه نه وو".

(۶) د "خ" لومړۍ نسخه: "زه رحمان له خپله ځانه خبر نه يم چې داهسې رنگ محزون و زبون چاکړم". په "ق، ک" چاپ کې د "ځانه" پر ځای "يامه" راغلی دی. او د "پ" په لومړۍ نسخه کې دوهمه مسری داسې ده: "چې داهسې زبون و محزون چاکړم".

(۷) په "ق، ک" چاپ کې "سوال" راغلی دی.

(۸) دا بيت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نشته او لومړۍ مسری يې د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(۹) چاپي ديوانونه: "زه داهسې لېونی او مجنون چاکړم".

(۱۰) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "خه بلا" راغلی دی.

(۱۱) د "خ" په لومړۍ نسخه او نيمگړې نسخه کې "تالاج کړم" راغلی دی.

(۱۲) د "پ" نسخې او د "خ" دوهمه نسخه: "زړه که يو دی خو د تا دی ما ور کړی".

دستا درد به په هزار درمان ورنه کړم — دانسته به دغه سود په زیان ورنه کړم
که څوك راکاندي دنیا وعقبیٰ دواړه — عاشقي به دې په این و آن ورنه کړم
څو مې تیغ په پهلو نه دی بلو سپېدلی[1] — ستا پهلو به ورقیب آسان ورنه کړم
که یو ځله مې ستا زلفي په لاس کښېوځي — یو وېښته به دې په درست جهان ورنه کړم[2]
که مې چېرې لاس دستا په بوسه برشو — دا نعمت به د جنت په خوان ورنه کړم[3]
څو ونه وینم ستا سترګې که یې خدای کا — عزرائیل له به هومره ځان ورنه کړم
معشوقې د عاشقانو دین ایمان دی — زه به چا له خپل دین ایمان ورنه کړم
ستا تر زلفو پورې نورې زلفې خه دي[4] — په خاشاك به د چمن ریحان ورنه کړم

132 — 1517

په رحمان دستا دلبو مې حرام دی
څود خپلو وینو جام تاوان ورنه کړم

دایو څرنګه ژوندون دی نه پوهېږم[5] — خوب دی خیال دی که افسون دی نه پوهېږم
جام دلبو[6] یې چې ځان په وینو موم — تر و زلال که جګر خون دی نه پوهېږم
د پتنګ او د بلبل تر میان حیران یم — مخ دې اور دی که ګلګون دی نه پوهېږم
په شانه سره مې د تار د زلفو بېل شو — که غوڅ شوی مې نارون دی نه پوهېږم[7]
عشق په هسې رنګ مقام باندې قایم کړم — که وصال دی که بېلتون دی نه پوهېږم
د خپل زړه و علامت وته حیران یم — چې موسی دی که قارون دی نه پوهېږم

133 — 1524

د رحمان خبره یې زړه تر کنګو کړه[8]
خدای زده عشق دی که طاعون دی نه پوهېږم

بیا دې نوي شراب څښلي دي پوهېږم — په رخسار دې ګل کرلي دي پوهېږم
که هزار ځله لاس سره کړې په نکریزو — تا زما په وینو وللي دي پوهېږم

---

(۱) په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې "لګېدلی" راغلی دی.
(۲) دا بیت په "پ" چاپ کې نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په نسخه کې نشته.
(٤) "ق، ک" چاپ: "ستا تر زلفو د خوبانو زلفې څه دی."
"ق" چاپ: "ستا تر زلفو پورې زلفې د جهان څه دی".
(۵) د "خ" لومړی نسخه: "دا یو څه د غم ژوندون دی نه پوهېږم".
(۶) په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې د "لبو" پر ځای "میو" راغلی دی.
(۷) دا بیت او ورپسې بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) په "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې د "کنګو" پر ځای "زعفران" راغلی دی.

معرکه زما د مرګ نه ده نو څه ده — رقیبان چې تا بللي دي پوهېږم
چې رقیب و تا غوښه وبله وروره — ما هغه ساعت ژړلي دي پوهېږم (۱)
څه حاجت دی چې دې خط په ملا لولم — چې زما په باب دې کښلي دي پوهېږم
ته خپل جور و جفا څه وایې و ما ته — ما همه واړه لیدلي دي پوهېږم (۲)
رقیبان ځکه تېرې په رماح (رمان) کاندي (۳)
تا په خوا پورې نبولي دي پوهېږم

۱۳۴ — ۱۵۳۱

چې له مرګه بې پروا یې په هر دم — دغه هسې غم دې هېر دی په کوم غم (۴)
نور همه واړه غمونه به دې هېر شي — که یو ځل دې راباندې راشي (۵) دا ماتم
چې زخمي یې سبا نه مومي په بیع — مفت مونده شي نن ساعت هغه مرهم
د مرهم و تیارې ورله بویه — چې لا نه یې د اجل په تیغ کړم
چې دې تن له سرایه دروني توښه واخله — تر دا سرای په هورته سرای نشته محکم (۶)
د دې لارې تله څه هسې آسان نه دي — مشکلات دي په هر دم په هر قدم
که دې ویره شي له ظلمه له ستمه — ته هم مه کړه په هېچا باندې ستم
که امید لرې له رحمه له کرمه — ستا هم بویه په هر چا باندې کرم
له هر چا سره چې کړې هغه به مومې (۷) — د هېڅ تخم میوه نه درومي برهم
اجر واړه د عمل په اندازه وي — دغه د واړه سره یو دي هم درهم (۸)
اوس د ستا رضا نېکي کړې که بدي کړې — نېک و بد دې واړه کښلي شي په قلم
خدای د رزق په ژېرمه مه هېروه کلک شه — تر سري د سري رزق دی مقدم
که ګنې چې په حرص سره څه زیات شي — زیات به نه شي د وي ستنې ترسیم
که هزار رنګه تالاش او تر دکړې (۹) — د قسمت شوي به نه کړې زیات و کم

---

(۱) دا بیت د "خ" لومړۍ او مصوره نسخه کې نشته.
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "رقیبان به څه تېرې په رحمان کاندي".
(۴) دا غزل د "پ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۵) په قلمي نسخه کې "در شي" راغلی دی.
(۶) په قلمي نسخه کې "دوهم" راغلی دی.
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "په هر چا باندې چې کړې هغه به مومې".
(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۹) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "که هزار ځله تالاش او تدبیر وکړې".

د حرص هوا و حرص مه کوه خدای یاد کړه　　　دی کافي دی د عرب او د عجم
په تا فرض عبادت د خپل خښتن دی　　　نه لښکري خزانې ملک و حشم
تولک روټۍ یوه شړۍ در لره بس ده　　　نور همه واړه اسراف دی مسلم
له خوراکه غرض قوت او لا یموت دی　　　نه چې غوښې غوړي وریژې یا غنم
له پوشاکه غرض خپسر پټول دي　　　نه اطلس و سقلات تاج و عَلَم
دلحد د تاریکۍ علاج به څه کړې　　　چې ته دلته کې ویرېږې په تورتم
که حرص در باندې زور شي مرګ را یاد کړه　　　دا علاج دی دغه رنځ لره محکم[1]
غفلت هیڅ مناسب نه دی د سپین ږیرو　　　خوب روانه دی په وخت د صبحدم
مار چې سوړې لره ورشي ګوره سم شي　　　ته د ګور په غاړه راغلې نه شوې سم[2]
خم قامت د دنیا کار کړې عمر واړه　　　او په دوه رکعته نفلو نه شوې خم
ځان پخواتر هغه وژاړه که مرد یې　　　چې په تا باندې ژړا کا نور عالم
نور عالم چې په تا ژاړي انصاف وکړه　　　بې انصافه ته په څه یې خوښ خرم
که زه نه وایم ته خود ستر ګې رڼې کړه[3]　　　کوردې خورشه ته چارپای یې که آدم

ای رحمانه لکه ته چې په خدای ګرم یې
بل به نه وي په جهان کې هسې ګرم

۱۳۵　　　۱۵۵۹

خو به صبر په جفا د یار کړوم　　　خو به موم د لمر و مخ ته ګرزوم
عاشقي او صبوري سره دروغ دي[4]　　　زه دا لاف په دروغ څرنګه وهم
ته و ما ته نصیحت مه کړه ناصحه　　　زه دا خپل تخم خپل ځان لره کرم
ما خوزده چې مینه اوردی خدای مین کړم　　　دانسته خپسر واورته اچوم
سر رشته مې خدای همه د یار په لاس کړه[5]　　　په هر لوري چې مې راکاږي پسې ځم
د آشنا د مینې لاس زما ګریوان دی　　　زه په دا کار لې هیڅ عذر نه لرم[6]
عاشقانو[7] باندې حق د معشوقو دی　　　حق به ولې په باطلو بد لوم

(۱) دا بیت د "پ پ" چاپ کې نشته.
(۲) قلمي نسخې : " ته د ګور په غاړه ګرزې نه شوې سم".
(۳) قلمي نسخې : " که زه نه وایم ته خپله سترګې وکړه".
(٤) د "خ" لومړۍ نسخه : "عاشقي او صبوري ده سره لرې".
(۵) چاپي دیوانونه : " سورشته مې خدای د یار په لاس کې ورکړه".
(۶) قلمي نسخې : " زه په دا معامله کې عذر نه لرم"
(۷) د "پ" په لومړۍ نسخه کې " په عاشقانو " او د "خ" په لومړۍ نسخه کې " په عاشقو" راغلی دی.

ما چي مينه د يار غرضه په خپل ځان کړه ... تر وله فرضو غاړه خړنګ غړوم

١٣٦ ... ١٥٦٨

داخه ژوند (١) دی چي يار نه وينم په سترګو
زه رحمان په جهان سترګي غړوم

په يوه غمزه د سترګو يي فنا شوم ... سرتر پايه بي بنياده بي بقا شوم
ما د يار له غمه دم وهلی نه دی ... که مي دم وهلی نه دی هم رسوا شوم (٢)
بنه چي تن مي توی تومنه شو په عشق کي ... هاله ځاځکی د شبنم وم اوس دريا شوم (٣)
زه د يار وخ ته ګورم يار وما ته ... چي داخل په تماشا شوم تماشا شوم
په هجران کي يي ګدا وم کند په غاړه ... په وصال کي يي پادشاه د امرا شوم (٤)
په خپل کلي په خپل کور کي مي غربت دی ... په صدف کي يتيم دړ غوندي يکتا شوم (٥)
مستوري راځه يوه مستو سترګو ... رحمان ځکه په ګوګړي کي رسوا شوم (٦)

بادشاهي د ګدايانو په دعا شي (٧)
زه رحمان ځکه بادشاه شوم چي ګدا شوم

١٣٧ ... ١٥٧٦

ترهغه حده په هورته بدسري شوم (٨) ... چي د درست جهان په سترګو کي اغزی شوم
دنيا واړه ځبله زيست او روزګار کاندي ... خو يوزه په دغه بار کي کوډ لرګی شوم (٩)
تمامي جهان لمن راځه نغاړي ... سپين زړی مي اغوستی تورکودی شوم
هيڅ حاجت د هنر نشته و نصيب ته ... غزا و شوه که مومند که داؤد زی شوم

---

(١) په قلمي نسخو کی " داخه ژوند ون دی " راغلی دی.
(٢) دابيت د " خ " په لومړی نسخه کی نشته .
(٣) دابيت د " خ " په لومړی نسخه کی داسی دی : " بنه چي تن مي د ړی وړی شه په عشق کي ... هاله ځاځکی د شبنم وه اوس دريا شوم ".
د " خ " دوهمه نسخه : " بنه چي تن مي د تو تومند شو په عشق کي ... هاله ځاځکی د شبنم وم اوس ګياه شوم ".
او په " ق ، ک " چاپ کي يي دوهمه مسره داسی ده : " اول ځاځکی د شبنم وم اوس دريا شوم ".
(٤) قلمي نسخي : " په وصال کي بياخان وامراد شوم ".
(٥) دابيت په چاپي ديوانونو کی نشته : او دوهمه مسره يي د " خ " په لومړی نسخه کی داسي ده : " په صدف کی پنهم دړ غوندي يکتا شوم ".
(٦) دابيت په چاپي ديوانونو او د " خ " په دوهمه نسخه کی نشته .
(٧) دابيت د " خ " په لومړی نسخه کی نشته او هم نوموړی غزل په مصوره نسخه او د " ب " په دوهمه نسخه کی نشته.
(٨) داغزل په مصوره نسخه او د " ب " په دوهمه نسخه کی نشته . لومړی مسره يي د " خ " په لومړی نسخه کی داسي ده : " ترهغه حده بېکاره بدسري شوم ". او د " خ "
په دوهمه نسخه کی دا مسره داسی ده : " ترهغه حده يوري بدسري شوم ".
(٩) دابيت د " خ " په لومړی نسخه کی نشته لومړی مسره يي د " ب " په نسخه کی داسی ده : " دا دنيا واړه وبله زيست و روزګار کاندی ".
د پښنور په دوو نورو چاپي ديوانونو کی داسی ده : " دنيا واړه سره زيست و روزګار کاندي ".
د " خ " په دوهمه نسخه کی داسی ده :
" عالم واړه سره زيست دروزګار کاندی ".

د نوح زوی هم دی ونیك نیكه نمسی وٌ (۱) — گنه زه هم د یونیك نیكه نمسی شوم
كل وسواس له احتیاطه پیدا كیږي — زه له ډیرې هوښیارۍ نه لیونی شوم (۲)

۱۳۸ — ۱۵۸۳

اوس عطا د آدمیت را باندې وشوه
چې رحمان د هغه یار د كوڅې سپی شوم (۳)

په ښه خوی له بدخواهانو بې پروا یم — په نرمی لكه اوبه د اور سزا یم
وهرچا ته په خپل شكل ځرگندیږم — آیینه غوندې بې رویه بې ریا یم
د دراز عمر مې حاصل شوله راستی — لكه سرو مدام سبزه تازه پا یم (۴)
هم په دا سپینو جامو چې معلومیږم — لكه ابر هم گوهر یم هم دریا یم
قناعت مې تر خرقې لاندې اطلس دی — پټ د درست جهان بادشاه ظاهر گدا یم
د غوټې په څیر په سل ژبو خاموش یم — لكه بوی هسې په پټه خوله گویا یم
په ژړا مې د خپل یار دیدن حاصل كړ — د شبنم په څیر له گل سره یكتا یم

۱۳۹ — ۱۵۹۱

كه چا لار د عاشقۍ روی (۵) ور كه كړې
زه رحمان د گمراهانو رهنما یم

زه له دې جهانه (۶) تلونی په شتاب یم — لكه پانه د خزان پسنه په ركاب یم (۷)
كه هزار آبادانی كړم په جهان كې — غرض دا چې نهایت خانه خراب یم (۸)

---

(۱) دا مسری په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړي او دوهمه نسخه كې داسې ده: "د نوح زوی هم د نیك نیكه نمسی وٌ".
(۲) قلمي نسخې: "زه له ډیرې هوښیارۍ لیونی شوم".
(۳) "ق، ك" چاپ: "زه رحمان د هغې یار د كوڅې سپی شوم". د "خ" دوهمه نسخه: "چې زه رحمان".
(٤) دا دوه بیتونه د "خ" په لومړۍ نسخه كې نشته.
(۵) په "ب" چاپ او "پ پ" چاپ كې د "وي" پر ځای "ده" راغلی دی.
(۶) په چاپي دیوانونو كې د "جهان" پر ځای "دنیا" راغلی دی.
(۷) "ق" چاپ: "پا".
(۸) دې بیت لومړۍ مسرۍ په "پ" چاپ او "ق" چاپ كې داسې ده: "كه هزار آبادی كړمه په جهان كې".
د "پ پ" چاپ: "كه هزارې ابادی كړم په جهان كې".
"ق، ك" چاپ: "كه هزار آبادۍ وكړم په جهان كې".
دوهمه مسرۍ يې د "ق، ك" چاپ او "ق" چاپ كې داسې دی: "غرض دا چې عاقبت خانه خراب یم".

کہ مې اصل د حیاتو لہ اوبو دی   بیا خو دا چې داوبو په سر حباب یم
دا جهان قصاب خانه کړه خدای وماته[١]   پای بسته ولاړ په غولي د قصاب یم
چې د خدای له معرفته خبر نه شوم[٢]   معلومیږم چې یا دیوم یا دواب یم
که صورت مې د سړي دی زه یې څه کړم[٣]   په معنی کې د چارپایو په حساب یم
لکه بت چې په رڼو سترګو اوده وي   هسې زه په بیدارۍ کې وړی خواب یم[٤]
په طاعت په عبادت مې زړه یخ نه کړ   همېشه د معصیت په اور کباب یم
سر د خدای وعبادت ته اېښنوی[٥] نه شم   مدام ډوب د ګناهونو په ګرداب[٦] یم
چې و خپلو ګناهونو ته نظر کړم   سزاوار د هر عذاب[٧] و هر عتاب یم
لکه خوګ چې په خړ سو ووي مخ یې تور وي   زه هم هسې په خپل خدای پورې بې آب یم[٨]

١٤٠   غزا وشوه که ګفتار لرم[٩] په ژبه
زه خالق چې کردار نه لرم کذاب یم   ١٦٠٣

---

(١) مصوره نسخه : "دا جهان خدای قصاب خانه کړو ماته".
(٢) "ق، ک" چاپ: "چې خبر نه شوم د خدای له معرفته".
په دوهمه مسره کې په مصوري نسخې کې د "یا دد یم" پر ځای "یو دد" راغلی دی.
(٣) د "پ" په نسخه کې دا مسره داسې ده : "که صورت یې د سړي دی به یې څه کړې".
د "خ" په دوهمه نسخه کې : "که صورت مې د سړي دی په دا څه شو".
(٤) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٥) د "پ" نسخې : "وښکی نه شم".
د "خ" لومړۍ نسخه : "اېښنې نه شم".
دوهمه نسخه : "نیوای نه شم".
(٦) په چاپي دیوانونو کې "دریاب" راغلی دی.
(٧) د "پا پ" چاپ : "د هر سزا".
(٨) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته ، په "پ" چاپ ، "پ، پ" چاپ او "ق" چاپ کې دا مسره داسې ده :
"زه هم هسې تر خښتن پورې بې آب یم".
"ق، ک" چاپ : "ترمولا پورې بې آب یم".
د "پ" لومړۍ نسخه : "زه هم هسې تر خپل یاره پورې بې آب یم".
دوهمه نسخه کې : "زه هم هسې تر الله پورې بې آب یم".
(٩) په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړۍ نسخه کې "کوم" راغلی دی.

که هزار ځله نژدې د زړه په یاد یم — زه چې یار په سترګو نه وینم ناښاد یم[۱]

که یار سل ځله وعدې د وصال وکا — زه له ډېرې تلوسې بې اعتقاد یم

په جفا و په وفایې لاره غم نه شي — پر حذر د ناز پرور په کړې داد یم[۲]

د بې نیازو په نیاز څه امید د کړه و دی — زه پر ون سلطان خسرو و مرن فرهاد یم[۳]

که د یار له لاسه اور را باندې بل وي — لکه شمع مستقیم په خپل استاد یم

بې مینه قراري را باندې زوګک دی — شپه او ورځ په حرکت کې لکه باد یم

که همه عمر مې یار په غېږ کې ناست وي — زه له غمه به د هجر په فریاد یم

یو زمان مې د زړه مراد موندلی نه دی — پیدا کړی خدای په اصل کې نامراد یم

د وصال په یوه کال مګر بر پای شم — د هفتې په هجر هسې بې بنیاد یم

چې بې نوره نتیجه نشته بې غمه — حق حیران د عاشقۍ په دا داد یم[۴]

په وصال کې مې د هجر طمعه نه وه — او س حیران متحیر په دا فساد یم

بې له عشقه چې مې پرې شو د پوزې[۵] — ګڼه نور له جملګي قیده آزاد یم

١٤١ — ١٦١٦

که مې پیري که مې پلوشې چاره نشته
زه ځلې د ښایسته وخانه زاد یم

که مې خوله پر فقیرې شمېرې[۶] فقیر یم — که مې خوله پر امیرې شمېرې امیر یم

د دلبر وصد قې لره یې غــوارم — هسې نه چې په دنیا پسې زهیر یم

د خرقې خدمت[۷] مشکل دی او که نه وي — زه هر دم و د خپې چارې ته خبیر یم

---

(۱) دا غـــزل د "پ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۲) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې "قرارداد" راغلی دی.
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه: " زه همه عمر له هجره په فریاد یم ".
(٤) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۵) په "ق" چاپ کې " د غاړې " راغلی دی.
(٦) په مصوره نسخه کې " بولی " راغلی دی او دا غـــزل د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۷) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې "حرمت" راغلی دی.

هم پند اخلم هم پند وایم وهرچا ته — زه د ښو مرید د ښو پیر یم (١)

په هجران کې د یار خیال راسره مل دی (٢) — په زندان کې له یوسف سره اسیر یم

په خندا کې مې ژړا ده لکه شمع — له عالمه پټ پنهم (٣) د ځان په ویر یم

آزادي تردا په هورته نوره څه ده (٤) — چې بندي (٥) د یار د زلفو په ځنځیر یم

خوشحالي تردا په هورته بله کومه — چې مدام په خپل اشنا پسې زهیر یم (٦)

چې همېش په غوږ ناري د هجران اورم — رحمان څکه د خپل یار وخ ته ځیر یم (٧)

خوشحال او دولتامې غلامان دی (٨)

١٤٢ — ١٩٢٦

زه خان په پښتو ژبه (٩) عالمګیر یم

زه د یار په درد وغم کې غرقاب خوښ یم — په دا درد کې بې طاقت او بې تاب خوښ یم

که ډوب یم په اوبه یا په اور سوځم — د سروشونډو په آتش و په آب خوښ یم

چې د یار د خال وخط نښې پکې وي — زور زر سر په مطالعه د کتاب خوښ یم

تردا بوچه گفتگویه چې یې اورم (١٠) — په نغمه په ترانه د رباب خوښ یم

د ریا ترنا قبوله عبادته — د ساقي په میو مست وخراب خوښ یم

---

(١) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی دی:
"هم پند اخلم هم پند واخلم وهرچا ته — د ښو مرید د ښو مرشد د ښو پیر یم".
دوهمه مسری یې د "پ" په لومړی نسخه کی داسی ده: "د ښو مرید د ښو پیر یم".

(٢) دا مسری په "ق" چاپ کی داسې ده: "په هجران کې د وصال خیال راسره وي". او په نورو چاپي دیوانونو کی داسې ده:
"په هجران کې خیال د یار راسره مل وي".

(٣) په "ق، ک" چاپ کې "پنهان" او د "خ" په دوهمه نسخه کی "تنها" راغلی دی.
لومړی بیت په مصوره نسخه کې نشته.

(٤) په چاپي دیوانونو کی "بله نشته" او د "خ" په لومړی نسخه کی "نوره څه دی" راغلی دی. او هم دا بیت په مصوره نسخه کی نشته.

(٥) د "خ" په لومړی نسخه کی "بنده" راغلی دی.

(٦) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړی نسخه کی نشته، لومړی مسری یې د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی ده "خوشالی تردا پهورته د نور کومه".
او په مصوره نسخه کی دا بیت داسی دی: "خوشالی تردا په هورته نوره څه ده — چې مدام په خپل اشنا پسې دلګیر یم".

(٧) دا بیت په قلمی نسخو کی نشته لومړی مسری یې په "ق" چاپ کی داسی ده "همېشه په غوږ ناري د هجران اورم"

(٨) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی ده: "یو خوشال سل ختک نورمې غلامان دي".

(٩) د "پ" په لومړی نسخه او مصوره نسخه کی "شعر" راغلی دی. (١٠) د "خ" دوهمه نسخه "تردا نور د گفتگویو چې یې اورم". لومړی بیت او ورپسې بیت د "خ" په نیمگړی نسخه کی نشته.

چې نه علم نه تسبیح نه تلاوت وي — له دې هسې بېدارۍ نه په خواب خوښ یم

خاموشي که هر څو لویه مرتبه ده — زه له یار سره په سوال وځواب خوښ یم[1]

د طوبىٰ د ونې سیوري مې خوښ نه دي — ستا د مخ په لمبو سوی کباب خوښ یم

دیار د پېرې غم خوارۍ یم عاجز کړی
رحمان ځکه په خوړدن د شراب خوښ یم

١٤٣ — ١٦٣٥

زه د یار په درد و غم کې شادمان یم — لکه ګل د پرېشانۍ په وخت خندان یم

ته زما و بېکسۍ ته نظر مه کړه — خدای ساتلی لکه ګنج په بیابان یم

لکه ونه د ځنګل په مېوه پوره — په وېرانه وېرانۍ کې آباد ان یم

یو و بېسته مې د صورت بې عشقه نه دی — څوکېدار په هر نفس د خپل کاروان یم[2]

د وصال مرغه[3] د اوښکو د انو راکړ — لکه د رو لعل په غاره د خوبان یم

د کاملې عقیدې له برکته — د د وهمه په غاره ناست شاه جهان یم

روښنائي مې په طلب کې شو حاصله — شپه او ورځ لکه آفتاب په لار روان یم

د آشنا د اوږد و زلفو صفت څو کړم — پلی سر په لویه لار د هندوستان یم[4]

بې مینه مې هېڅ حال د صورت نشته[5] — لکه بې مال و متاع تش دوکان یم

د هوس بلبل و سپاه را باندې نه کا — د افلاس په کبل ډکې د خزان یم

و یار انو ته خاک تر تلو لاندې — د دې نور جهان په سر لکه آسمان یم[6]

چې د یار په مینه سر و مال شندمه — خلقه واورئ هغه زه عبدالرحمان یم[7]

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۲) د "خ" لومړي نسخه کې "د خپل کردا هیم" او مصوره نسخه کې "د خپل ځان یم" راغلي دي.
(۳) د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې داسې ده: "د وصال مزې د اوښو دانې راکړ".
(۴) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. لومړی مسری یې د "پ پ" چاپ کې داسې ده: "چې صفت د تورو زلفو د اشنا کړم".
(۵) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې لومړی مسری داسې ده: "بې له مینې مې هېڅ حال د صورت نشته".
(۶) دا بیت او ورپسې بیت د "خ" په لومړي نسخه او نیمګړي نسخه کې نشته، په مصوره نسخه کې لومړی مسری داسې ده: "د مارانو تر تلیو لاندې خاک یم".
(۷) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

١٤٤ — ١٦٤٨

په هر دم کې نوې نوې تماشې کړم
زه رحمان د خدای وکړه وته حیران یم

چې هر دم له خپله ځانه ګرېزان یم — هم په دالکه دریاب د دړ وکان یم (١)
مرګې تریخ دی چې ژوندون دچاشیرین شي — زه خورسند دیار تر وصل په هجران یم
نادانې مې دانایې شوه لکه طفل — په ناپاکو ګوهره کې پاک دامان یم
چې د نفس د حرص ملک مې مسخر کړ — په هوا د پاسه تخت د سلیمان یم
تن مې څه کړې چې زړه یار راڅخه یوړ — بېهوده د خالي خونې نګهبان یم
لکه ګل چې په نارمات کړې او بزاندوي — زه هم هسې د ژوندو د مړو ترمیان یم
کله ځان راته ولي کله عاصي شي — نه خبر په خپل کمال نه په نقصان یم

١٤٥ — ١٦٥٦

خپل جانان مې هسې نقش دی په زړه کې
نه پوهېږم چې رحمان یم که جانان یم

ژوبل ژوبل د ترکانو په نګاه یم — تردالا په دا غوښېږم چې پناه یم (٢)
چې یوسف (ع) غوندې هزار پکښې پراته دي — بند بوان د هغه سبب (٣) ذقن په چاه یم
چې لي قد و قامت نه وینم په سترګو — عندلیب په سر د سروي د خپل آه یم (٤)
د سپین مخ د تورو څڼو له رغبته (٥) — منت بار د هر سفید او هر سیاه یم (٦)

---

(١) دا غزل د "خ" له یوې قلمي نسخې نه نقل شو.
(٢) دا غزل د "خ" په دوېمه نسخه کې نشته او دابیت په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی دی: "ژوبل ژوبل دخوبانو په نګاه یم — لا تر دانه زیات هوښېږم چې پناه یم".
په مصوره نسخه کې داسې دی: "ژوبل ژوبل دخوبانو په نګاه یم — تردالا په دا عاجز یم چې پناه یم".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی: "ژوبل ژوبل دخوبانو په نګاه یم — لا پر دا زهیرېږم چې لسترګو لي پناه یم".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "ژوبلي ژوبلي دخوبانو په نګاه یم — تروخولا په دا هوښېږم چې پناه یم".
(٣) په قلمي نسخو کې د "سبب" پر ځای "سیم" راغلی دی او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "سیم په ذقن چاه یم" راغلی دی.
(٤) دا بیت په چاپي دیوانونو کې داسې دی: "چې لي قد وقامت و وینم په سترګو — عندلیب په سهی سرو د خپل آه یم".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې دوهمه مسره داسې ده: "عندلیب د سهی سرو د خپل آه یم".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "عندلیب غوندې په سروې د خپل آه یم".
او په مصوره نسخه کې داسې ده: "عندلیب هسې سرو د خپل آه یم". (پاتې په ١٠٧ مخ کې)

لکه خوله چي په خره سوروي مخ يي توروي — زه هم هسي ترخپل خدای پوري روسیاه یم (۱)

د رقیب خبري (۲) ورم د یار د پاره — دعاگوی هم د نیك خواه هم د بدخواه یم (۳)

بي له عشقه که مي عیب که مي هنر دی (٤) — نه (٥) خبر په عبادت نه په گناه یم

شاخ د زلفو يي پخپله خدای راټیټ کړ — گنه زه د یار ترقد پوري کوتاه یم (٦)

ځان هرگوره ناگاره راځرگندیږي — له هغي ورځي راهسي چي آگاه یم (۷)

بي صبري د یار په وصل کي مهجور کړم — د پسرلي په مرغزار کي وچ گیاه یم

له اوله تېر ووم بیا آه کړم — په نارو نارو (۸) خروس د صبحگاه یم

په جذبو جذبو يي راښکم زه وځان ته — هغه یار مي کاه ربا دی زه يي کاه یم (۹)

لکه بار دوني پوخ شي ځني رژي — زه هم هسي بارترلي سر براه یم

اوس مي ځای په دا جهان کي پاتي نه شو — خوځېدلي تر (۱۰) چمل وتر پنجاه یم

د (۱۰٦) مخ د پایلیکونو پاته: (٥) د "خ" په لومړۍ نسخه کي د "رغبته" پرځای "زینته" راغلی دی.

(٦) دا مسری په "پ" چاپ او "ق" چاپ کي داسي ده: "منت بار دهر سفید دهر سیاه یم".

په "ب ب" او "ق ک" چاپ کي داسي ده: "منت بار دهر سفید او دسیاه یم".

او د "خ" په دوهمه نسخه کي داسي ده: "منت بار دهر سفید ودهر سیاه یم".

---

(۱) دا بیت په چاپي دیوانو، مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کي نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کي يي لومړی مسری داسي ده: "لکه خوله چي په خره سورشي مخ يي تورشي".

(۲) د "ب" په نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کي "خبري" راغلی دی او دا مسری په مصوره نسخه کي داسي ده: "د رقیب خبره اورم د یار د پاره".

(۳) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کي داسي ده: "دوعاگوی هم د نیکخواه هود بدخواه یم".

(٤) دا مسری د "خ" په لومړۍ نسخه کي داسي ده: "بي له عشقه که مي عشق که مي هنر دی".

(٥) په "ق" چاپ کي د "نه" پرځای "زه" راغلی دی.

(٦) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کي داسي دی: "بناخ د زلفو خیل خدای راته ټیټ کړ — گنه زه د یار تر قد پوري کوتاه یم".

(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کي داسي دی: "ځان بنکاره راته هرگوره ځرگندیږي — له هغه ورځه راهسي چي آگاه یم".
په چاپي دیوانو او د "خ" په دوهمه نسخه کي لومړی مسری داسي ده: "ځان هرگوره ناگاه راځرگندیږي". د "خ" په دوهمه نسخه کي يي دوهمه مسری داسي ده:
"له هغي ورځي راپه هسي چي آگاه یم". او په "ق ک" او "ق" چاپ کي داسي ده: "له هغي ورځي راهسي چي آگاه یم".

(۸) د "خ" په دوهمه نسخه کي "نارو سورو" راغلی دی.

(۹) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کي نشته، په "ب" چاپ، "ب ب" چاپ او مصوره نسخه کي يي لومړی مسری داسي ده: "په جذبو جذبو يي راکښوم وځان ته".
د "ب" په لومړۍ نسخه کي داسي ده: "په جذبو جذبو يي راوځکولم وځان ته".
په "ق ک" چاپ کي داسي ده: "په جذبو يي راښکه خیل ځان ته".
او د "خ" په لومړۍ نسخه کي دا بیت داسي دی: "په جذبه جذبه يي راکښوم وځان ته — هغه یار مي کاه ربا دی زه گیاه یم".

(۱۰) د "خ" په لومړۍ نسخه کي د "تر" پرځای "له" راغلی دی.

۱۴۶ ۱۹۷۱

د رقيب علاج آسان دی بلا دا شوه(۱)

زه رباح[۱۱] له خپله ياره نا وېسا يم

زه يو دم د ستا له غمه بې غم نه يم
بې غم ستا له ذكره فكره يو دم نه يم (۲)

هر زيارت له چې در وم[۳] مراد مې نه دې
زه زاير[۴] د بت خانې د حرم نه يم

ستا د در په تورو خاورو باندې خوښ يم
بې تا خوښ په تماشا دا رم[۵] نه يم

چې د[۶] ستا په تماشا يم خبر شوی
نور خبر په تماشا د عالم نه يم

بې د ستا له زيبا مخه وبل مخ ته
منتظر د ديو ستني ترسوم[۷] نه يم

كه د ستا د سنكلې مخ عاشقان ډېر دي
زه په وار وکې اول يم دويم نه يم

كه له غمه دې ونه مرم حالة[۸] وايه
چې يا ديو يم يا دواب[۹] يم آدم نه يم

سم قامت لكه الف يم په راستۍ كې
لكه غشی خه[۱۰] فسا د لره سم نه يم

زره مې ستا په غمزه غوڅ دی غزا وشوه
كه په لاسو په پښو روغ يم گرم نه يم[۱۱]

خم د زلفو[۱۲] محراب د كږو وروځو
خه[۱۳] د مار و دلرم په څېر خم نه يم

---

(۱) دا سرى د "خ" په لومړی نسخه كې دا شان راغلی ده : " د رقيب علاج آسان دی كه چې خدای كه".

(۲) دا غزل په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه كې نشته.

(۳) په چاپي ديوانونو او د "خ" لومړی نسخه كې "ځمه" راغلی دی.

(٤) د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه كې "زاهد" راغلی دی.

(۵) د "خ" په دوهمه نسخه كې "حرم" راغلی دی.

(۶) په چاپي ديوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه كې "دا" او د "خ" په لومړی نسخه كې "ن" راغلی دی.

(۷) په چاپي ديوانونو كې "سم"، په "پ" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه كې "سيم" راغلی دی.

(۸) د "خ" په لومړی نسخه كې "راته" راغلی دی.

(۹) د "خ" په لومړی نسخه كې "ديوال" راغلی دی.

(۱۰) په "پ" چاپ، "پ پ" چاپ او "ق ، ك" چاپ كې "زه" او "ق" چاپ كې "و" راغلی دی.

(۱۱) دا بيت د "خ" په لومړی نسخه كې دا سې دی : "زړه مې ستا په غمزه غوڅ دی بلا دا شوه كه په لاس په پښو روغ يم كرم نديم".
د "خ" په دوهمه نسخه كې دوهم مسری دا سې ده : "كه په لاسو په پښو روغ يم كرم نديم".
په "ق ، ك" چاپ او "ق" چاپ كې دا سې ده : "كه په لاسو په پښو روغ خو گرم نديم".

(۱۲) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه كې "يې" راغلی دی.

(۱۳) په "پ" چاپ، "پ پ" چاپ او "ق ، ك" چاپ كې "زه" راغلی دی او په "ق" چاپ كې دا مسری دا سې ده : "پېچ وخم په څېر د مار و دلرم نديم".

کـه مې کم و بېش لـه لاسـه واقع کېږي[۱] یم سرې شکم لـرم بې شـکم نه یم[۲]

زه ګرځان د بلتانـه لـه لاسه[۳] ژاړم

۱۴۱ ۱۹۸۳

واقعـه ده ډېره ګـرانه هېڅ ګرم نه یم[۴]

هسې تېز درومي دوران ګویا برق دی درخشان[۵]

د آسیا په څېر[۶] ګردش کا په زمین باندې آسمان

ککرۍ دي د سرو چې وریږي تر دامیان

پیدا کېږي فنا کېږي نه یې سرشته نه سامان[۷]

نه یې سرشته نه سامان شته نه یې حد شته نه پایان[۸]

---

(۱) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "کم و بېش که مې له لاسه واقع کېږي".

(۲) دا مسرۍ د "خ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "هم سرې یم نس لرم بې شکم نه یم".

(۳) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "له غمه" راغلي دي.

(۴) د "پ" نسخه: "دا واقع ده ډېره ګرانه هېڅ ګرم نه یم

د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه کې داسې ده: "دا واقعه ده ډېره ګرانه هېڅ ګرم نه یم".

(۵) د "پ" نسخې: "هسې تېز درومي دوان ګویا برق دی د آسمان".

د "خ" دوهمه نسخه: هسې تېز درومي دوران ګویا برق دی دا جهان".

مصوره نسخه: "هسې تېز درومي روان ګویا برق دی دا جهان".

د "خ" لومړۍ نسخه: "هسې تېز درومي روان ګویا برق دی دا اسمان".

(۶) د "ق، ک" او "پ پ" چاپ کې "سیر" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "دود" راغلی دی. (۷) قلمي نسخې: "نه یې سرشته نه سامان". (۸) "ق، ک" او "ق" چاپ

نه یې حد شته نه پایان شته نه یې سرشته نه سامان". "پ" چاپ: نه حد نه و نه پایان شته نه یې سرشته نه سامان".

"پ پ" چاپ: "نه یې حد نه یې پایان شته نه یې سرشته نه سامان".

ځيني ډول وهي ښادي کا   ځيني وير کا د خپل ځان
ځيني شمع غوندې ژاړي   ځيني ګل غوندې خندان
که يې ګورې يو ګلزار دی   که يې ګورې يو بيابان (۱)
که يې ګورې يو ګلشن دی   که يې ګورې يو زندان (۲)
يوه هسې تماشا ده   چې يې هيڅ نه شي بيان (۳)
کيفيت يې موندہ نه شي   په دليل او په برهان
چې يې کومه خوا رفتن دی (٤)   يا يې چېرته دی مکان

خدای خبر دی په دا علم (۵)
هيڅ خبر نه دی جهان

١٤٩   ١٦٩٦

دېر ياران وو د ګل خان او جمال خان   په کار نه شو يو په وخت د زارستان (۶)
دهمه وارو يارانو مخ دې تور شي (۷)   که به څوک وبله (۸) ياري کا په داشان
چې يو يار په سيوري پروت (۹) وي بل به اورکي   وهغوته به څوک څه وايي ياران
هيڅ تعريف يې په دا ژبه وايه نه شي   صد رحمت شه په ياري هم د ګل خان (۱۰)

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه "زندان" . د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "که يې ګورې يو بازار دی که يې ګورې يو بيابان".
(۲) دا بيت په "پ" چاپ ، "ق ،ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته.
(۳) چاپي ديوانونه : "چې يې هيڅ نشته بيان". د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "چې يې هيڅ نه شي بيان". مصوره نسخه : "ځني نه شي هيڅ بيان".
(٤) "ق ،ک" چاپ ، "ق" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې : "چې يې کوم خوا ته رفتن دی".
(۵) قلمي نسخې : "خدای عالم دی په دا علم".
(۶) دا غزل د "پ" په نسخو او مصوره نسخه کې نشته . دوهمه مسرۍ يې د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده :
"يو هم نشته دده کار په ځان راستان"
دوهمه نسخه : "يو يې هم په کار نه شو په ځای د راستان".
(۷) د "خ" دوهمه نسخه : "دهمه وارو يارانو مخ يې ورک شه".
(۸) ق" چاپ : "سره".
(۹) د "خ" دوهمه نسخه : "ناست دي".
(۱۰) "پ" چاپ : "هيڅ تعريف مې په دا ژبه وايه نه شي- صد رحمت شه په ياری د ګل خان".
د "خ" لومړی نسخه : "هيڅ تعريف يې نور په ژبه داوړی نه شي صد رحمت شه په يارۍ د ګل خان".
د "خ" دوهمه نسخه : "هيڅ تعريف به يې په ژبه را و نه شي صد رحمت شه په يارۍ د ګل خان".

په داهورته[1] د یارۍ شرطونه څه وي — چې په اورکې دواړه وسوځي یکسان
چې له آله له اولاده سره وسول — خدای دې نه کا څوك داهسې مظلومان
چې په اورکې یو د بل د پاره سوځي — مالېدلي نه وو هسې مخلصان
څه رنګ شوخ وو هغه اوراو هغه خلق — چې یې مړ نه کړو داوښکو په باران[2]
الغیاث دی الغیاث دی الغیاث دی — چې انسان کاهسې ظلم په انسان
دنمرود چارې مې ولیدې په سترګو — چې یې اچول وا ورو ته نبیان[3]
هم دې ځمکې دې آسمان ته تعجب کړم[4] — چې نه ځمکه په نارو شوه نه آسمان
هم دې لویو لویو غرونو ته حیران یم[5] — چې ونه لوښته له ویځه سرغلتان
له دې خپله سپیره نفسه مې زړه بد شو[6] — چې اوبه څښي یا خواړه خوړي په جهان
عالم وایي چې قیامت به په جمعه وي — ولېد ما په یکشنبه په دا دوران
هزار حیف دی چې داهسې رنګه چارې — واقع کېږي د دنیا په سود و زیان
سربند نه وګویا د بنت کربلا وو — چې سیلاب شو د سر وو ینو پرې روان[7]
په عیسی او په دجال کې ګناه نشته[8] — دا مکرونه دي د نفس و د شیطان

---

(۱) د "خ" دواړو قلمي نسخو، "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې "تردا هورته" راغلی دی.
(۲) د "خ" لومړۍ نسخه: "چې مړ نه که هم داوښکو په باران".
دوهمه نسخه: "چې یې اور مړ نه کړ داوښکو په باران".
(۳) "ق، ک" چاپ: "چې به یې اچول وا ورو ته نبیان".
"پ" چاپ: "چې یې اچول واورته نبیان".
د "خ" لومړۍ نسخه: "چې یې اچول واورته مرسلان".
دوهمه نسخه: "چې یې اچول په اورکې مرسلان".
(٤) "پ" چاپ: "هم دې ځمکې هم اسمان ته تعجب کړم".
د "خ" لومړۍ نسخه: "ودې ځمکې واسمان ته تعجب یم".
دوهمه نسخه: "ودې ځمکې واسمان وته حیران یم".
(۵) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "ودې لویو لویو غرونو ته حیران یم".
(٦) د "خ" دوهمه نسخه: "له دې خپله کم بخت نفسه مې زړه بد شو".
(۷) دا بیت د "خ" له لومړۍ او دوهمې نسخې نه نقل شو، په چاپي دیوانونو او نورو نسخو کې نشته.
(۸) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "ګناه نه ده".

عزیزان یې ځبله (۱) ووژل پخپله　　داهمه واړه تقدیر دی د سبحان (۲)

هسې نه چې ذاتي وکړه نور به نه کړي　　چې یې زړه شي هغه کاندي بادشاهان (۳)

شاه عالم اعظم وګوره چې یې سخا کړه　　په خونونو واړه ملك د هندوستان (۴)

ودارا او ورنګ زیب وته حیران یم (۵)　　چې یې څه چارې واقع شولې ترمیان (۶)

د حسن حسین غزا دې څوك په زړه کا　　چې همه واړه په تیغ شول شهیدان (۷)

د دوی غوښې او ښکو وینو رغړولې　　بې حسابه هسې خلق شو توفان (۸)

هر چې اهل د دنیا دي حال یې دا دی (۹)　　که سړی دی که پېری دی که حیوان

آدم زاد په ځمکه یو بل سره وژني (۱۰)　　په دریاب کې و بله غوښې خوري ماهیان

لکه غوښې چې ماهیان خوري په دریاب کې　　په هوا کې هم دغه کاندي مارغان

خزنده او پرنده دي د دې دهر (۱۱)　　همه واړه یو تر بل مشت و ګریوان (۱۲)

مرداري د دې دنیا خو هم دغه ده　　ځکه بېرته ځني ګرځي درویشان

---

(۱) د "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "سره ووژل".
لومړي مسرۍ د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې داسې ده : "عزیزانو به په څه وبله وژلو".

(۲) د "خ" دوهمه نسخه : "داهمه واړه تقدیر د پاك سبحان".

(۳) د "خ" لومړۍ نسخه : "چې یې زړه شي هغه کاندي په داشان".

(٤) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "شاه عالم اعظم وګوره چې یې سخا کړه　　په خونونو واړه ملك د هندوستان".
د "خ" لومړۍ نسخه : "شاه عالم واعظم ګوره چې یې فساد کړ　　په خونونو سره ملك د هندوستان".
د "خ" دوهمه نسخه : "شاه عالم اعظم وګوره چې یې خسا کړ　　په خونونو واړه ملك د هندوستان".

(۵) "ق، ک" چاپ : "بیا دارا او اورنګ زیب وته حیران یم".
د "خ" لومړۍ نسخه : "ودارا و اورنګ زیب وته که ګورې".
د "خ" دوهمه نسخه : "ودارا و اورنګ زیب ته دې څوك ګوري".

(۶) "ق" چاپ : "چې یې څه چارې واقع شوې په ځان".
د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "چې یې څه چارې واقع شوې تر دامیان".

(۷) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "چې همه په توره ومړه شهیدان".

(۸) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته او دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : "د وه غا ښې او ښ یې په وینو رغړولو　　هسې بې حساب خلق شوله توپان".

(۹) د "خ" دوهمه نسخه : "هر چې آل د دې دنیا دی حال یې دا دی".

(۱۰) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "آدم زاد په مخ د ځمکې وبله وژني".

(۱۱) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "خزنده که پرنده دی د دې دهر".

(۱۲) د "خ" لومړۍ نسخه : "همګې دي دبله مشت د ګریبان".
د "خ" دوهمه نسخه : "همګې دي واړه مشت و په ګریوان".

١٤٩ مکاري د زمانې څه هومره نه د ه ١٧٢٥
چې رحمان يې چا ته وکاندي بيان (١)

دنيا دار د دنيا کار کا زه د دين — خوانين زما په ملک دي خوشه چين (٢)
هيڅ کم نه دي تر سپين مخيو دلبرانو — بلکه ښه دي زما شعر نمکين (٣)
مرا د له تور و سپينو وا ړه د لبري ده — موقوف نه دي دغه (٤) کار په تور و سپين
چې رنگين رنگين مضمون پرې کښلی نه وي — څه په کار دي د بياض ورق رنگين (٥)
مرتبه د سليمان چې چا له ورشي (٦) — هيڅ پوره نيمگړې نه دي په نگين
خوند په خوله دي نه په ښخته نه په خواړه دي (٧) — آب و خور که د چا تلخ وي که شيرين
غرض خوب دي که په خس وي يا په خاوري (٨) — څه حاجت دي په بستر و په بالين (٩)
مصري توره هم په بد غلاف کې زنگ شي — خداى خوک مه کړه د بدانو هم نشين

١٥٠ څه عجب که په ورځ مهر په شپه ماشي ١٧٣٤
د رحمان آشنا چنان دي يا چنين (١٠)

---

(١) د "خ" لومړۍ نسخه ، " چې يې زه رحمان کريم وچا ته بيان ".
د "خ" دوهمه نسخه : چې رحمان يې که و چا و ته بيان ".
(٢) دا غزل په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته .
(٣) د "پ" لومړۍ نسخه " بلکه ښه دی دا زما شعر نمکين ".
د "خ" لومړۍ نسخه : " بلکه ښه دی زما سبز نمکين ".
(٤) د "خ" لومړۍ نسخه : " دلسته ".
(٥) د "پ" لومړۍ نسخه " کارنگين ".
(٦) د "پ" لومړۍ نسخه ، " چې خداى چالره مرتبه د سليمان ورکا ".
د "خ" لومړۍ نسخه : " که خداى چالره پخه د سليمان ورکه ".
د "خ" دوهمه نسخه : " که خداى چالره نتيجه د سليمان ورکه ".
(٧) د "پ" لومړۍ نسخه : "خوند په خوله دی نه په خوله نه په خواره دی ".
چاپي ديوانو نه "خوند په خوله دی نه په ښکم نه په خواره دی ".
د "خ" دوهمه نسخه : "خوند په خوله په ژبه په خواره دی ".
(٨) "پ" چاپ ، د "پ پ" چاپ او "ق ،ک" چاپ : " خاورې ".
(٩) د "خ" دوهمه نسخه : " څه حاجت دی د بستر و د بالين ".
(١٠) چاپي ديوانونه ، او د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : " د رحمان اشنا چنان دی هم چنين ".

که تېرې ولو بنسته شاهان او سلطانان — هيڅ نيمګړی په چا نه شو د اجمان(۱)
که هزار هزار فنا شي په يو دم کې — بيا پيدا شي په يو دم کې هزاران
درفتن د آمدن حساب يې نشته — لکه بحر چې لهېږي بې پايان
يو دبل په غم نه نرم وي نه ګرم — هم دغه زده چې ورېږي شي په ځان
پيغمبر غوندې صاحب تر دنيا تېر شو(۲) — دا دنيا يې ورانه نه شوه په هجران
چې دا هسې عالم لاندې شو تر خاورو — دچا يادوي ما وتا غوندې سګان
که غلبيل کړم د تمامې دنيا خاورې — بيا به نه مومم دارا او شاه جهان(۳)
بوی د نام و د ننګ بان يې پاتې نه شو — چې دعوی يې کړه د نام او د ننګيان
که دروغ وايم ته ورشه نظر وکړه — دخپل پلار او د نيکه په ګورستان
چې يې ته په دوار و سترګو ننګولي — ګوره څه شوې هغه خولې هغه لبان
چې مدام يې په قربان قربان بللې — اوس دې غوږ دره باندې وکا چې قربان!

۱۵۱ — ۱۷۴۶

د رحمان وسوزان شعر ته حيران يم(۴)
چې يې اوربل شوی نه دی په ديوان

ته چې هسې ګاه يې ترش ګاه يې خندان — له عاشق سره کينه کړې که احسان
له احواله دې چا نه زده چې به څه کړې — کله جور کله لطف کړې عيان(۵)
رنځ راحت د عاشقانو وار ته يې — دا دروغ دی که وصال دی يا هجران
هغه شونډې چې خوږې دي ترشکرو — له کنځلو يې عار نه کا عاشقان
رجوعات د ښايسته ؤ چا ته نه وي — هرګز نه وي سرکوزي د سروي شان

---

(۱) دا غزل د "پ" په نسخو او د "خ" په نيمګړې نسخه کې نشته. د "خ" په نورو قلمي نسخو کې، د "ولو بنسته" پر ځای "ولنبسل" راغلی دی.
(۲) "ق، ک" چاپ: "محمد عليه السلام تر دنيا تېر شو".
(۳) قلمي نسخې: "که غلبيل کړې د تمامې دنيا خاورې بيا به نه مومې دارا او شاه جهان".
(۴) "ق، ک" چاپ: "د رحمان دې سوزان شعر ته حيران يم".
(۵) د "خ" د وهمه نسخه او نيمګړې نسخه: "کله جور کله غوږې کړې عيان". او دا غزل د "پ" په نسخو کې نشته.

دغه هسې رنګ ښايست لکه چې ستا دی　　نشته دا رنګه ښايست د هيڅ انسان[1]

قصد تر هسې حده ولې کړی ګل رخه　　چې له ډېره نازه وژنې عاشقان

د مرې صورت څه روح له کانی نه وي　　نشته کانې څخه ستا د جفا توان[2]

وهرچا[3] وته چې ستا قوت رسېږي　　هلته نه رسي قوت د درست جهان[4]

ستا له جوره زهره[5] نه لري چې آه کا　　که کشور د عاشقانو شي وېران

خوار حيران لکه عاشق دی ستا له درده　　خدای دې هيڅوک هسې نه کا خوار حيران[6]

لکه ډېر وايي د وصل راحتونه　　دغه هسې د فرقت دی سخت زندان

د رخسار نښې دې واړه د خورشيد دي　　چې يې درست جهان له نوره دی روښان

له هوسه دې هر ګل کړه خندا شوه　　چې يې ولېد ستا د حسن ګلستان

کله وي چې نصيحت کاندي عاشق ته　　که له حسنه دې آګاه شي زاهدان[7]

رنګ د روی دې لري رنګ د سرو ګلونو　　توري څڼې دې ښا خونه د ريحان

سياهي د نوي خط دې هسې زيب کا　　لکه ښکلي واړه توري د قرآن

وکوهي ته چې لغزش کا کل خطر وي　　کل خيريت[8] دی کوهي ستا د زنخدان

که د درو تجلی ده ډېره ډېره　　د رتا ريک شي چې ظاهر شي ستا دندان

ته سلطان د ښايسته وې دلبره[9]　　دا نور واړه ښايسته دې نوکران

---

(۱) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۲) دا بيت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته، د "خ" په قلمي نسخه کې د "مړي" پر ځای "سړي" راغلی دی.
(۳) په قلمي نسخه کې "وهرکار وته" راغلی دی.
(٤) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "شاه جهان" راغلی دی.
(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "چاره نه لري" راغلی دی.
(۶) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۷) دا بيت او ورپسې دوه بيته د "خ" په مصوره نسخه کې نشته.
(۸) "ق، ک" چاپ کې "خطر" راغلی دی.
(۹) د "خ" دوهمه نسخه کې "دا وا دره" راغلی دی.

که دا نور ښایسته ستوري ویل کېږي | ته خورشید خوند ې صورت لرې عیان(١)
لهٔ هر چا چې اورېده شي دغه وایي | چې ښایست دې ذره نه لري نقصان

درولعل شو ویل د رحمان ځکه(٢)

١٥٢ — ١٧٦٩

چې دی ستا دلعلو وشونډو شوګویان

چېرته د یار شونډې چېرته غم د دل وجان | چېرته کمتی لالا چېرته لعل د بدخشان
پاك ومنزه دی عشق د نفس له خاصیته | چېرته چاه د ګیډې چېرته چاه زنخدان
لږ تفاوت نه دی د رندی د زاهدی | چېرته حلمي جونه چېرته کونډې یتیمان
واړه بې وقوف دي که خوك دین پهٔ دنیا پلوري | چېرته پنځه ورځې چېرته عمر جاودان
زار شه د هوا وحرص خیال تر قناعته | چېرته ملك د مصر چېرته دهٔ د غلامان

نه شي د ملنګو د خانانو سره کلی(٣)

١٥٣ — ١٧٧٥

چېرته عزیز خان چېرته ملنګ عبدالرحمن

فراموش مې دی دستا په مینه خان | خان لا څه دی بلکه عمر جاودان(٤)
لکه زه چې ستا د درې خاور و خوښ یم | هومره عیش وطرب نه لري شاهان
لکه زه چې ستا د غم پېنه وړنه اخلم | هومره پېنه اخستی نه شي پهلوان(٥)
هسې بې سروسامان یم ستا په عشق کې | چې آګاه نه یم په سراو په سامان
هسې بې شرابو مست یم ستا په مینه | چې خبر نه یم په ځمکه په آسمان
دا به څرنګ شي چې ته د کال وعده کړې | په ما نه تېرېږي بې تا یو زمان

---

(١) دابیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته ، په "پ" چاپ ، ق، چاپ ، "ق، ک" چاپ ، د "خ" د دوهمه نسخه او نیمګړې نسخه کی "روښان" او مصور نسخه کی "تابان" راغلی دی.
(٢) قلمي نسخې : " ترڅو ویل د رحمان درولعل شو ځکه".
(٣) چاپي دیوانونه : " نه شي دخانانو د ملنګو سره کلی". د "خ" په لومړي نسخه کی "وبله کلی" راغلی دی.
(٤) داغزل د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته ، په نورو قلمي نسخو کی " عیش جاودان" راغلی دی.
(٥) دابیت د "خ" په نیمګړې نسخه کی نشته ، په "ق، ک" چاپ کې " د سر پېنه وړنه" راغلی دی.

تمامي عمر دستا په طلب ورک یم — لټوم دې په هر ښهر په بیابان

۱۵۴ — ۱۷۸۳

که له دره یې شړې کړې یې پرېږدې ته (۱)
د پرمین دی ستا پر مخ عبدالرحمان

خوبه شمېرم زه غمونه د هجران — هومره د پر دي لکه ریګ د بیابان (۲)

دسرې دد ښمنۍ توان مې نه و — خدای راپیښه د ښمنې کړه د آسمان

لکه خوګ چې داوښ بار په مېږي کېږدي — هسې زه یم په خپل غم (۳) پورې ناتوان

لکه اور د ښېلتانه چې په ما اوري (۴) — چالبدلې ګنه اوردی په داشان

د یار غم به مې هغه سرې په شمار کړي (۵) — چې شمېرلې یې وېښته وي د خپل ځان

که خوګ والي حال دی څه دی په هجران کې — په خاطر دې تصور کا د وزخیان

ناقرار زړه (۶) مې د یار په هوا والووت — تش صورت مې په ځای پاتې شو پرېشان (۷)

د یار یاد مې (۸) زړه په غیتو ستر ګو یوور — لکه بت په دېوال کښلی یم حیران

ماوې زړه د مومن عرش دی خبر نه وم — چې به عشق زما د عرش (۹) کاندې وېران

عاشقۍ تر هغه حده بې هوش کړم — چې نه هوښ لرم نه صبر نه سامان

لوردلوره د تهمت په غونډه ویشت شم — ملامت رابانديې والي درست جهان

۱۵۵ — ۱۷۹۵

چې د احال ور باندې نه وي ورغلی
په ویل به څه ګوهېږي د رحمان

---

(۱) قلمي نسخې: "چې له دره یې شړې ګناه یې کوم دی — د پر دستا په مخ مین دی یو رحمان". (۲) قلمي نسخې: "خوبه شمېرم درد غمونه د هجران — هومره د پر دي لکه شګې د بیابان". دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۳) "ق، ک" چاپ: "په خپل یار پورې ناتوان" راغلی دی. (٤) د "خ" په قلمي نسخه کې داسې دی: "لکه غم د ښېلتانه چې په ما اوري".
د "پ" لومړۍ نسخه: "لکه ستا د ښېلتانه کاڼي په ما اوري". (۵) قلمي نسخې: "زما غم به د هغه سري په شمار وي".

(۶) په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې "روح" راغلی دی.

(۷) په چاپي دیوانونو، د "خ" لومړۍ نسخه او نیمګړې نسخه کې "حیران" راغلی دی.

(۸) په "پ" چاپ، "پ پ" چاپ کې "دم"، "ق، ک" چاپ کې "غم" راغلی دی او دا بیت د "خ" په نسخو کې نشته. دوهمه مسره یې په چاپي دیوانونو کې داسې ده:
"لکه بت چې په دېوال کې وي حیران".

(۹) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "زړه" راغلی دی.

ورکه عاشقي شه هم يې نوم هم يې نښان | زه يې هسې خوار کړم لکه شګې(۱) د بيابان
زه د عشق په کار کې تېر تر سره هم تر مال يم(۲) | کشکې که په سر مې د امشکل کا خدای آسان
کښېوتم د عشق په آدم خوړ و ګرداب نو | نه په وراندې تلی شم نه په بېرته ګرېزان
رنځ د عاشقي چې زه ظاهر کړم و طبيب ته | هېڅ ويلی نشي طبيبان او حکيمان
شه ياران د دنيا واړه ګدايان دي | زه د عشق په اور کې سوی سرګردان(۳)
نه مې حال وچاته ووې چې داځه دی | عالم واړه په فکرت تللي حيران
د عشق اور رابانديې بل شو خدای خبر دی | اوس رسوا شوم په عالم کې چاک ګرېوان

۱۵۶ | ۱۸۰۳

راشه عاشقي مه کړه رحمانه اوکه نه وي
تل به په اور نا ست يې که بادشاه يې د جهان

خان سلطان د دې جهان | آخر د رومي خوار حېران
د قضا په حبل تړلی | په مثال د بنديوان
شېرين ځان ور ځنه د رومي | نه يې زور رسي نه توان
که بنديي مال و ملک واړه | هېڅ رنګ نه مومي امان
نه يې مل نه يې حامي وي | درد يې ورشي په څپل ځان
درمانده ورته ولاړ وي | وزيران او وکيلان(٤)
هېڅ دارو يې کړلی نشي | کوز کوز ګوري حکيمان

---

(۱) په چاپي ديوانونو کی "خاک" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "لوټه" راغلی دی.
(۲) د "پ" لومړۍ نسخه: "زه د عشق په کار کې تېر تر سر و مال يم".
د "خ" لومړۍ نسخه: "زه د عشق په کار د بار کې تر سر تېر يم".
د "خ" دوهمه نسخه: "زه د عشق په کار کې تر سر و تر مال تېر يم".
مصوره نسخه: "زه د عشق په کار و زار کې تر سر تېر يم".
نيمګړې نسخه: "زه د عشق په کار کې تر سر تېر يم بادې څه کړم".
(۳) دا بيت او ورپسې دوه بيتونه د "خ" له دويمې قلمي نسخې نه نقل شول. او په وزن کی له اصل غزل سره برابر نه برابېږي.
(٤) د "خ" په نيمګړې نسخه کی "اميران" راغلی دی.

باد شاهي يې پاتې کېږي — زره يې چوي په ارمان
چې يې روح له تنه بېل شي — نور پرې ژاړي فرزندان
يو ساعت ور باندې ژاړي — آخر صبر کا خواران
بيا يې غسل له ره واخلي — په تخته باندې عريان
په جامو يې هوسېږي(۱) — مرده شوی او غسالان
چې له قبره يې بازگشت شي(۲) — مال يې يوسي ميراثيان
په مسند يې دعوی کاندې — هم دوستان هم دښمنان
سهيلی به يې تالاکا(۳) — هغه خپل مصاحبان
نام نښان يې هسې ورک شي — لکه عين بې نشان
نه يې نقش پاتې کېږي — نه يې اسم په جهان(٤)
دا دنيا آب روان دی — نه شي نقش په آب روان
که هزار رنګ ابادي کا(۵) — نهايت خانه ويران
لکه باد هسې به تېر شي — کاروبار ددې دوران(۶)

دا بيان دور ودراز و
کوتاه قطع کړ رحمان

۱۵۷ — ۱۸۲٤

---

(۱) په چاپي ديوانونو کې "خوشالېږي" راغلی دی.
(۲) په قلمي نسخو کې "بازګشت کا" راغلی دی.
(۳) چاپي ديوانونه: "سهيلی يې تالا کاندې".
د "خ" دويمه نسخه: "سهيلی دده تالا که".
مصوره نسخه: "سهيلی يې هم تالا که".
(٤) په قلمي نسخو کې "زمان" راغلی دی.
(۵) د "پ" لومړۍ نسخه: "که ابادي کړ هزار رنګه".
د "خ" دوهمه نسخه او نيمګړې نسخه: "که هزار آباداني که".
(۶) چاپي ديوانونه: "هغه دور هغه دوران".
د "خ" په قلمي نسخو کې: "هغه دور ددوران".

که څوا ترآشنایۍ وی بېلتون[1] ... ما به نه وٌ له چاکرۍ پیوستون

چې مې یار په سترګو ولید ماګومان کړ ... چې هم دا ساعت مې بیا مونده ژوندون

په نیمګړي داد خبر د فلك نه وم[2] ... چې به بیا شي په ستنه راځنه ستون

نن ساعت چې له دې حاله خبردار شوم ... سکه ترنن ورځې ښه وه ترپرون

هر زحمت چې پرما راشي شکرانه کړم[3] ... عاشقي ترهسې حده کړم زبون

اوس که لاس یې بله منم هیڅ سود نه کا ... هغه چار چې مي له لاسه شوه بیرون

لکه لمر په څلورم آسمان ځلېږي ... محبت یې له حجابه کړم ببرون[4]

چا چې رخه له ښه مخه راکوله ... اوس دې سوځي په نېلي ګرځي دګردون

په داهسې حال کې ځرنګ صبوري شي ... چې دښمن دې کامراني کا ته محزون

که په صبر سره تور کاڼي لعل کېږي ... لعل یې مه کړې په داهسې شواخون[5]

د دنیا هوس په ما باندې حرام شو ... د هوسۍ هسې کړم شپه په مېږ تون[6]

دریغه یو ځله هغه زما په حال شوی ... چې وما وته لولوي صبر و سکون

۱۵۸ ... رحمان ته ځان هغه ګړی آسمان شي ... ۱۸۳۷
چې د ستا په غم کې[7] ناست وي سرنګون

---

(۱) دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کي نشته ، د پېښور په چاپي دیوانونو کې لومړۍ مسرۍ داسې ده: " که څوا له آشنایۍ نه وی بېلتون".

(۲) د "پ" لومړۍ نسخه : " په نیمګړی داد فلك د خبر نه یم".

(۳) دابیت د "خ" په نیمګړی نسخه کي نشته ، په نورو قلمي نسخو کی " شکرانه " راغلی دی.

(٤) دابیت په قلمي نسخو کی نشته.

(۵) په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کی "ځیګرخون" راغلی دی.

(٦) دابیت په قلمي نسخو کی نشته.

(۷) د "خ" په لومړۍ نسخه ، نیمګړی نسخه او مصوره نسخه کی "چې دیار په غم کې" راغلی دی.

و

هيڅوك مه شه گرفتار د تورو زلفو | مه اسیر شه(١) په کفار د تورو زلفو
هم په شان د تورو زلفو به پریشان وي | هر چي کاندي انتظار د تورو زلفو
د محشر په عالم کله قراري وي(٢) | څوك به څه غواړي قرار د تورو زلفو
څو يې صبح(٣) د قیامت د میده نه شي | ورځ به نه شي شب تار د تورو زلفو
مگر شمع(٤) د سپین مخ شي باندې بله | گنه نشته بل انوار د تورو زلفو
تار په تار کا د عاشق د خاطر خونه | چي حلقې شي تار په تار د تورو زلفو(٥)
چي تمام جهان يې نښتی دی په دام کې | څوك به څه کاندي انکار د تورو زلفو(٦)
زه له کومه، یوه کمنده سر وکا ن م | کمند و نه دي هزار(٧) د تورو زلفو
هومره زړونه يې پېیلي په هر تار دي(٨) | چي تسبيح کړه خدای زنار د تورو زلفو
په تندي د محتسب کا دره ماته | چي پرې راشي دره دار د تورو زلفو(٩)

---

(١) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "اسیر مه شه"
(٢) چاپي دیوانونه اود "خ" لومړی نسخه : "د محشر عالم به کله په قرار وي"، خو "پ" چاپ کی د "کله" پر ځای "څرنگ" راغلی دی.
(٣) د "پ" نسخې اود "خ" دوهمه نسخه : "ولی صبح".
(٤) مصوره نسخه : "ککه".
(٥) د "خ" دوهمه نسخه : "چې حلقه شي خلقه مار د تورو زلفو". او چاپي دیوانونه ،مصوره نسخه اود "خ" لومړی نسخه کی "چې حلقه شی" راغلی دی.
(٦) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "څه به کاندي څوك انكار دد ورېشانو".
(٧) د "پ پ" چاپ : "بسیار".
(٨) د "خ" لومړی نسخه : "هومره زړونه يې پېیلی هر تار دي".
(٩) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملك دهند او دحبش يې واړه زبر كړ[1] چې پېدا شو شهريار د توروزلفو

ښامارانو غونډې ګرځي په ګنجونو[2] نه شي هېڅ په زړه کې ډار د توروزلفو

كه بل مار چيچل په لاسو يا پر پښو كا[3] په زړه خوله لګوي مار د توروزلفو

د رحمان ترقلم مشك وعنبر ورېږي

چې آغاز يې كړ اشعار د توروزلفو

۱۵۶ ۱۸۵۱

اوښكې نه لري حساب زما د سترګو بې حسابه شو سېلاب زما د سترګو

سياهي مې همه واړه سفېدې شوه هسې پرېولې شو كتاب زما د سترګو

كه مې سره دي كه مې سپين دي كه مې تور دي[4] اوښكو يووړ هراسباب زما د سترګو

چې رخسار ده غه يار راڅخه پټ شو حبطه شو آب وتاب زما د سترګو[5]

چې ګوزار مې په داګرمو اوښكو نه شو[6] مګر كاڼي دي حباب زما د سترګو[7]

كه نور خلق د آفتاب په رڼا زيست كا[8] مخ د ترګو دي له افتاب زما د سترګو

ما يې خيال لره ابلق د سترګو زين كړ قدم نه ږدي په ركاب زما د سترګو

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "ملك دهند دحبش واړه زبر زبر كړ".

(۲) د "پ" په لومړۍ نسخه كې " ملكلو نو " راغلي دي.

(۳) "ق ،ک" چاپ ، "ق" چاپ اود "خ" دوهمه نسخه : "كه بل مار چيچل په لاسو په پښو كاندي".

مصوره نسخه : " دبل مار چيچل پرلاس ويا په پښو وي".

(٤) دابيت په مصوره نسخه كې نشته لومړى مسرۍ يې د "پ" په لومړۍ نسخه كې داسې ده : "كه مې سره دي كه مې تور كه مې سپين دي".

د "خ" لومړۍ نسخه : "كه يې سره دي كه يې سپين دي كه يې تور دي".

د "خ" دوهمه نسخه : كه مې سره وو كه مې تور وو كه مې سپين وو".

(۵) "پ" چاپ اود "پ پ" چاپ : "چې رخسار دهغه يار راڅخه پټ شي حبطه شي آب وتاب زما دسترګو".

"ق ،ک" چاپ : " پاتې نه شو آب وتاب زما دسترګو".

"ق" چاپ : " حيف چې پاتې شي آب وتاب زما دسترګو".

د "خ" دوهمه نسخه : " آبوتر شو آب وتاب زما دسترګو".

(٦) چاپي ديوانونه ،مصوره نسخه ، اود "خ" لومړۍ نسخه : چې ګوزار يې په داګرمو اوښكو نه شي".

د "خ" دوهمه نسخه : " چې ګذران مې په داګرمو اوښكو نه شي.

(۷) مصوره نسخه اود "خ" دوهمه نسخه : " مګر كاڼي شه حباب زما دسترګو".

(۸) د "خ" دوهمه نسخه : "كه نور خلك دافتاب په مخ كې ګرځي".

چې مې[1] نقش په زړه سرې شونډې د يار شوې — کان د لعلو شو گرداب زما د سترگو
لکه تښتي وحشيان له مردمانو[2] — هسې وتښتېده خواب زما د سترگو
۱۶۰ ماحرمان چې سترگې روڼې په خپل يار کړې[3] ۱۸۶۱
اوس محال شو[4] اجتناب زما د سترگو

هر ساعت زما د غوږ په تاوولو — د فلک لاسونه شنه شوه تر څنگلو
هومره غم د بېلتانه را باندې را غی[5] — چې حساب يې نه په خوله شي نه په گڼلو
هغه سترگې چې نرگس وې هم بادام وې — تېرې توري شوې زما په قتلولو
هغه شونډې چې شيريني وې تر قندو — ما هېڅ فيض ترې بيا نه موند بې شکنځلو[6]
دا کاڼه کاڼه بڼه او کړې ورو ځي — نور څه نه کا بې کږو وکږو وهلو[7]
په شپه نوکې د عاشق په وينو سرې کا — سبا پورې کا نکريزي په منگلو
دا زما د قاتل لاس دی نه پوهېږم — که تر باغ وتلی خاښن دی د سرو گلو
دريغه مرگ يې په دنيا کې نيمه خوا شوې — ښايسته غوټۍ يې پرې يستې د گلو[8]
۱۶۱ هسې بند شو په کمند د تورو زلفو ۱۸۷۰
چې حيران يم در حمان په خلاصولو[9]

---

(۱) دا بيت د "خ" په لومړی نسخه کی نشته، مصوره نسخه : "چې يې نقش".
(۲) د "ب پ" چاپ : " لکه وتښتي وحشيان له مردمانو".
"ق، ک" چاپ : "لکه تښتي چې وحشيان له مردمانو".
مصوره نسخه : " لکه تيښيند و حشيان که له مردمانو".
(۳) د "خ" لومړی نسخه : "ما رحمان چې په سترگو رو ڼی په خپل يار کړ".
(٤) چاپي ديوانونه، مصوره نسخه او د "خ" دوهمه نسخه کی "محال دی" راغلی دی.
(۵) په مصوره نسخه کی "اوری" راغلی دی.
(۶) د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه : "لوڅه نه کړي يې کږ ووږ د ويلو".
(۷) دا بيت په مصوره نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کی نشته.
(۸) دا بيت په قلمي نسخو کی نشته.
(۹) د "خ" دوهمه نسخه : "حو حيران يم زه رحمان په خلاصولو".

تاچي رنګ د میو وړکړ ولبانو — اوریي پوري کړ په کور دمیخوارانو
چې دي جوړه کړه لینده دکږو وروڅو — خوبه ښکار کړي په حرم دغزالانو(۱)
چې دي اسرد ځنځیر په زلفو کېښود — معطر دي کړ دماغ د دیوانګانو
په رخسار چې دي دخط غبار څرګند شو(۲) — سربلنده شوه خرقه دخاکسارانو
کانه غشي واړه بېرته ځي له ښېږ — زه از اکرم ستاکږ وکږ و(۳) مږګانو
چې زما دیاں تر منځه جدائي کا — کاني پرېوتي په خونه د بدانو(٤)
که مې چېرې خواست دخدای په درقبلېږي — سوال به زه د عمر کړم د مهوشانو
سورپېزوان دي په سروشونډو هسې زېب کا — لکه جیم په قلم ښکلی کا تبانو
دسروتیک دي شهزاده په جبین پروت دی — شینکی خال ئې محاصل په بندیوانو
دواړه لیچې دي وکښلې مصرۍ توري — درپوهېږم سر به پرې کړي دخوارانو

١٦٢ — ستاله غمه په ځان زه دحرمان سوځي
لکه شمع په زیارت د شهیدانو — ١٨٨١

چې کوتلی وي په تیغ ستادچشمانو — سرحلقه دی دجمله و شهیدانو
ستا وصال دسرپرېکړیو دی دلبره — ژوندي نه مومي جنت بې مردګانو
دپیرۍ سوری عاقل لره ضرور دی — دامقام دی دسرتور و دیوانګانو
په سرپوښ محل(۵) کې نور دآفتاب نه وي — دادولت دی نازل شوی په ړګیانو
هم په دازماله ستړګو وینې څاڅي — چې دي نقش پکې رنګ دی دلبانو

---

(۱) قلمي نسخې : "خوب دې زوږ کړي دحرم په غزالانو".
(۲) د "خ" په دوهمه نسخه کې "پیدا شو" راغلی دی.
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه : "زه اداکرم ستاکږ ووږ ومږګانو".
د "خ" دوهمه نسخه اومصوره نسخه : "زه اداکرم ستاکږ وکږ ومږګانو".
او د "پ" لومړۍ نسخه : "زه اداکرم ستاکږو وروځو مږګانو".
(٤) دابیت اوورپسې څلور بیتونه په قلمي نسخو کې نشته.
(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "بازار" راغلی دی.

مشکین خال دې په سرو لبو هسې زیب کا | لکه مُهر په مخزن د درمرجانو

۱۶۳

ماسوالله یاره هرچې دی راځه نه
واړه کفر دی په دین د عاشقانو

۱۸۸۸

که نظر کا څوک په کار د درویشانو | خود به ووینې وقار د درویشانو

په دغه لارې به ورشي خدای رسول ته(۱) | که څوک یون کا ندې په لار د درویشانو

هر ګفتار به یې د خدای په دربار قبول وي(۲) | چې قبول یې(۳) وي ګفتار د درویشانو

په یوه قدم تر عرشه پورې رسي | مالیدلی دی رفتار د درویشانو

هسې ګرم بازار بل په جهان نشته | لکه ګرم دی بازار د درویشانو

هومره خلق یې زیارت(۴) کا پس له مرګه | چې بازار وي په مزار د درویشانو

بادشاهان د دنیا واړه یې پراته دي(۵) | لکه خاورې په دربار د درویشانو

هر بهار لره خزان په جهان شته دی | خزان نه لري بهار د درویشانو

د جنت د باغ ګلونه به یې هېر شي(۶) | که څوک ووینې ګلزار د درویشانو

چې دنیا یې کړه د خدای د پاره ترکه | صد رحمت شه په روزګار د درویشانو

د قارون و حال ته ګوره حال یې څه شو | راشه مه کوه انکار د درویشانو

په هر چا چې د غضب لیندۍ کا سنجه(۷) | خطا نه درومي ګوزار د درویشانو

---

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مسره داسې ده: "په دغې لارې به ورشي وخدای ته".
(۲) "ق،ک" چاپ، "ق" چاپ او د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې "قبول شي" راغلی دی.
(۳) "پ" چاپ، "ق،ک" چاپ، "ق" چاپ کې "چې قبول یې کړه" راغلی دی.
(۴) قلمي نسخه: "طواف".
(۵) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړۍ نسخه: "بادشاهان د دې دنیا واړه پراته دی".
د "خ" دوهمه نسخه: "بادشاهان د دنیا ورته پراته دی".
مصوره نسخه: "بادشاهان د دنیا واړه پراته دی".
(۶) "ق،ک" چاپ: "به دې هېر شي". د "خ" لومړۍ نسخه: "به یې هېر دي".
(۷) په قلمي نسخو او "ق،ک" چاپ کې "غوکه"، د "پ پ" چاپ او "ق" چاپ کې "کشته" راغلی دی.

۱۶۴ ۱۹۰۱

درست دیوان د ~~تاج~~ دارن زار تر دا غزل[۱] شه
چې بیان یې کړ کردار د درویشانو

دپېزوان خمی دې زېبکا پر لبانو — توري زلفې دې ځنځیر د عاشقانو[۲]

داسو رتیک دې شهزاده پر اوربل پروت دی — شینکی خال دې معاني د بندیوانو

دواړه لب دې بنایسته تر سرو یاقوتو — شرموله ده زلځې ستا د غندانو

دوه رخساره دې دوه سېب د سمرقند دي — پر سینه دې دوه نارنج د رنځورانو

دواړه لیچې دې کړې کښلي مصري توري — در پوهېږم سر به غوځ کړې دخوارانو[*]

توري وروځې دې کړې پر جبین (زیباکا)[۳] — لکه جیم پر کاغذ کښلی کاتبانو

د پیرګه سیوری عاقل لره ضرور دی — دا مقام دی د سرتورو ملنګانو[*]

ستا وصال د سر پر بیګړیو دی دلبره — ژوندي نه مومي جنت بې مردګانو[*]

دلیلی د کوڅې سپي پر مجنون پېبنر شو — په بار بار یې بنکلاوه پر دوو عینانو

ماسواله یاره هر چې وي تاج نه ړا[*]
واړه کفر دی په دین د عاشقانو

۱۶۵ ۱۹۱۱

کله ځو په صحرا سر شوم هم په کلیو — بیا مې نه موند هیڅ خبر د هغو تللیو

خدای زده کومې خواته لاړل حال یې خبر دی — خبر نه یم د ګرنګ له پریوتلیو[٤]

له دې غمه مې زړه چوي که څوک خبر وي[٥] — لږ په ما هم خبر وکړې خدای ساتلیو

پس له دې به چېرته دروم ځای مې کوم دی[٦] — راته والیږ د دنیا په سرای راغلیو

---

(۱) مصوره نسخه: "تر یو غزل شه".
(۲) دا غزل د "خ" له دې قلمي نسخې نه نقل شو.
(۳) په قلمي نسخه کې "پر جبین پروت" راغلی دی. (*) دا شعر جبیتونه په ځینو غزلو کې تکرار راغلي دي.
(٤) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٥) د "خ" دو هم نسخه کې "که څوک هر اشی" او په مصوره نسخه کې "که څوک خبر یږی" راغلی دی.
(٦) د پېښور نسخې او د "خ" لومړۍ نسخه: "پس له دې به چېرته دروم ځای مو کوم دی". مصوره نسخه: "پس له دې به چېرته دروم ځای مې کوم دی".
د "خ" لومړۍ نسخه: "پس له دې به چېرته درومې ځای دې کوم دی".

کوندې ستاسو په مخ زه هم ښښنده شم(۱) — لاس د خدای ودرته نیسي پسندلیو
هیڅ خبر یې په هیڅ لورې موندی نه شي — کډې غواړې شپه او ورځ په سپرو پلیو
لدنا پوهه خلک نه کېږي پوښتنه — زه وتاسې وته وایم پوهېدلیو(۲)

خبر نه یم چې په باب مې کښلي څه دي؟
زه رحمان په اندېښنه یم له دې ښکلیو

۱۹۶ — ۱۹۱۹

ددلبرو په درګاه — نه رحمت(۳) لرم نه جاه
غوښوې مې دزړه ولې(۴) — دچشمانو په نګاه
هومره قدر مې پرې نشته(۵) — لکه قدر د ګیاه
یو(۶) نظر رابانډې نه کا — از برای عند الله
هیڅ له ځانه خبر نه یم — چې یې څه لرم ګناه(۷)
که له غمه یې سر پټ کړم — بل سر نه لرم پناه(۸)

د رحمان په خبر و مه شه(۹)
حال احوال د چا تباه

۱۹۷ — ۱۹۲۶

(۱) چاپي دیوانونه او د "خ" قلمي نسخې: "ګوندې ستاسو په مخ زه هم پسندیده شم".
(۲) دا دوه بیته د "خ" له دې نسخې نه نقل شول او دوهم بیت د "ړودن" په مجموعه کې هم شته.
(۳) د "خ" دوهمه نسخه: "عزت"
(۴) د "خ" دوهمه نسخه: "دزړه وینې"
(۵) چاپي دیوانونه: "هم نشته"
(۶) د "خ" لومړۍ نسخه: "ترو نظر رابانډې نه کا".
(۷) د "پ پ" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه: "چې زه څه لرم ګناه". "ق، ک" چاپ: "چې یې زه لرم ګناه".
(۸) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۹) چاپي دیوانونه او نورې قلمي نسخې: "د رحمان په خیر دې نه شي".

ورځ دې تېره په شوم کړه شپه له خوبه | خدای به کله یاد وې خانه خرابه
په شتاب شتاب دې تلل دي که پوهېږې | غافل مه شه د دې عمر له شتابه
دلته دم او قدم دواړه په حساب دي | پل غلط له لارې مه ږده بې حسابه
راستولي خدای حساب دی په کتاب کې | خبر زده کړه له حسابه له کتابه (۱)
ته وخپلو نېکو بدو ته نظر کړه | چې بد دې د خو تېرې کړې له ثوابه (۲)
په هغه جهان به څرنګ ځواب وکړې (۳) | چې په دا جهان عاجز یې له جوابه
عاقبت به تورو خاورو له درومې | ځان به څو ځنډې په ګوته له ترابه (۴)
زه دې پېژنم په اصل کې تراب یې | ته چې ځان ځنډې په ګوتو له ترابه (۵)
خو په دا جهان او به له تندې نه شې | په قیامت به دې سینه نه شي سیرابه
چې آفتاب یوه نېزه شي بیا به څه کړې (۶) | چې نن (۷) سیوري له تښتې له آفتابه
د کاغذ په کشتۍ سیر کوې رحمانه | دا کشتۍ به دې مرګ کاندي غرقابه (۸)

۱۹۸

په ازاد د چا راضي مرشد کامل نشه
که خلاصي په قیامت غواړې له عذابه

۱۹۳۸

په ورځ ناست یې بې طلبه (۹) | په شپه خوب کړې بې ادبه
لاس دې وخاته له دواړو | هم له روزه هم له شبه

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) قلمي نسخې: "ته دا خپل نېك و بد و ته له مخېله چې ثواب دې خوتېرې کاله عذابه".
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "په هغه جهان به څرنګه ځواب کړې". د "خ" دوهمه نسخه: "په هغه جهان به څرنګ ته ځواب کړې".
(۴) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۵) دا بیت او ورپسې بیت له قلمي نسخې نه نقل شو.
(۶) قلمي نسخې: "تو د به څه کړې".
(۷) چاپي دیوانونه: "اوس چې".
(۸) دا بیت د "خ" په دواړو نسخو کې نشته. لومړی مسری یې په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "د کاغذ په کشتۍ سیل به کړې تر کومه".
(۹) په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړۍ نسخه کې "بې مطلبه" راغلي دي.

نه دلي شوي نه هوري شوي ترمنځ (۱) ورك (۲) شوي مذبذبه
عبادت دي په ريا شو په مذهب كي بد مذهبه (۳)
مدام بندي په سبب كي بي خبر له مسببه
واړه تشي شرومبي شاربي خبر نه شوي له مطلبه
ته اوده وربانديې سور (٤) يې آس دې يون كا بي جلبه
تن دې تش په توره وسو آس دې داغ كړ بي منصبه (۵)
دراكب چي واك پردى شي سود يې څه وي له مركبه
له ژونديو سره ناسته (۶) له مړ ده ځي مركبه
هلاك لوى شوي په اوبو كي اوبه نه پېژني كبه
لكه كاڼي يا كودرى په درياب كي تشنه لبه
ناآگاه ځان آگاه بولي (۷) دا خبره ده عجبه (۸)
مراد له زهده معرفت دى نه تش ځان وژل اقربه

۱۶۹

د حافظ شراب له عشقه
نه له كورو له عنبه (۹)

۱۹۵۳

ته شهـا (۱۰) يې شكر لبه گل رخساره سيم غبغبه

---

(۱) د "خ" دري واړه نسخي : "ترميان".
(۲) چاپي ديوانونه : "ډوب شوي".
(۳) دا كلمه د "پ" په لومړي او د "خ" په لومړي نسخه كي "بي مذهبه" راغلي دى.
(٤) قلمي نسخي : "وربانديې ناست يې".
(۵) دا بيت په مصوره نسخه كي نشته.
(۶) په "پ" چاپ، "ق" چاپ، "ق،ك" چاپ او د "خ" لومړي او دوهمه نسخه كي "ناست يې" او د "پ پ" چاپ كي "ناستا وى" راغلي دى.
(۷) قلمي نسخي : "ناگاه خپسرا اگاه بولې"
(۸) "ق،ك" چاپ او د "ق" چاپ : "دا خبره عجائبه".
(۹) چاپي ديوانونه : "نه د انگور نه له عنبه".
(۱۰) د "پ پ" چاپ كي "شهلا" راغلي دى.

په نادرو کې نادره — په عجبو کې عجبه
په جمله ؤ معشوقو کې — بوالعجب یې منتخبه
بې زیوره ښایسته یې[1] — بې ترتیبه مرتبه
دغه داد د الهي دی[2] — بې تالاشه بې طلبه
آب حیات چې حیات بیا مومند — ستا د شونډو له سببه[3]
مخ دې سپین تر سپین سبا دی — زلفې توري تر تور شبه
ستا د مخ عرق دانه وو — زینت رانیو له کوکبه[4]
د ښایست مخې دې نښته — تر مشرقه تر مغربه[5]
د وصال مونده دې گران دي — مگر فضل شي له ربه[6]
چې د رب فضل پرې وشي — هغه خلاص شي له غضبه[7]
دا دولت د خدای په داد دی — مونده نه شي له نسبه[8]
عشق خه هسې علم نه دی — چې حاصل[9] شي له مکتبه
مکتب حال د مذهب وایي — عشق سیوا دی له مذهبه
د عاشق مذهب هم دا دی — چې دم نه وي بې مطلبه[10]

۱۷۰ — ستا د حسن په تعریف کې / کاظم گونگ دی[11] له ادبه — ۱۹۶۹

---

(۱) قلمي نسخې : "بې زیوره دل فریبه".
(۲) د "خ" قلمي نسخې ، " دالیو داد الهي دی".
(۳) د "خ" لومړي او دوهمه نسخه او د "پ" لومړۍ نسخه : "آب حیات و حیات بیا مومند ستا دلبوله سببه".
(٤) په ښنور چاپي دیوانونو : "ستا د مخ عرق دانه ده زینت دار ه له کوکبه".
(۵) دا مسرۍ په مصوره نسخه کې داسې لوستل کېدای شي : "مگر هسې وشي له ربه".
(٦) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته ، په نورو قلمي نسخو کې دا مسرۍ داسې ده : "مگر هسې شي له ربه".
(۷) دا بیت د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۸) د "خ" لومړۍ نسخه کې "منصب" راغلی دی.
(۹) په قلمي نسخو کې "حاصلیږي" راغلی دی.
(۱۰) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته ، د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې : "یودم نه وي بې مطلبه". په "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کې د "نه وي" پرځای "نه دمې" راغلی دی.
(۱۱) په چاپي دیوانونو کې "خاموش" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "یم" راغلی دی.

په هر ذره چې د یار مینه شي غالبه ... بله مینه یې هېڅ نه وي مناسبه
نوري وار ده مرتبې به ورته هېڅ شي ... که خبر شي څوک له هسې مراتبه
لیاقت یې هر وګړي څخه نشته ... عاشقي یوه پایه ده عجایبه
د طلب له کوتاهۍ وېره وکړه (۱) ... که هر څو دې لاره کوتاه ده طالبه
عشق څرګنده خزانه ده خوار هغه شو ... چې څرګنده خزانه شوه ترې غایبه
غوره (۲) خط د مهرویانو تر خط نشته ... که هزار رنګ کتابونه کړي کاتبه
هېڅ یې مه پوښته له فرضوله واجبو ... په هغو چې عاشقي کړي خدای واجبه (۳)
عاشقان ترسر وماله یار ته تېر دي ... خدای دې د اطائفه نه کاندي کاذبه (٤)

١٧١ — ١٩٧٨

زه ګانګڼ دخپل صاحب په رضا زیست کوم
څه په کار دی بنده بې خپله صاحبه (۵)

تا چې په دا تور روستر ګو وکاته وماته ... زړه دې زما تورکړله دې نوره مخلوقاته (۶)
ما خو چې ته ولیدې هغه ساعت مې ووې ... نوره به مې مینه د زړه نه شي له تا ماته
شیخان او زاهدان چې نصیحت وماته وایي (۷) ... نه دي خبر شوي ستا د مخ له محسناته
څه وشو که زه انګشت نما شوم ستا په مینه ... لا ترما نه خوښ یې وقاضي وهم ملاته (۸)
مرم په دا چې ما له تا جار باسي هغه خلق ... بیا دې په دیدن ترما رومې غلي وخواته (۹)

---

(۱) د "خ" لومړۍ نسخه: "د مطلب له کوتاهۍ وېره ومه کړه".
(۲) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "ووړ" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "بهتر" راغلی دی او هم دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته..
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه: "په هغو چې د یار مینه شوه واجبه".
(٤) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، په نورو قلمي نسخو کې دوهمه مسرۍ دا سې ده: "خدای به د اطایفه نه کاندی کاذبه".
(۵) چاپي دیوانونه: "څه په کار دی دا بنده بې خپل صاحبه".
(۶) دې ردیف قول بېتونه د "پ" په دوهمه او د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې نه دي راغلي.
(۷) دا مسرۍ په "پ" چاپ او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې دا سې راغلې ده: "شیخ وزاهدان چې نصیحت وایي وماته".
(۸) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې دا سې راغلې ده: "لا ترما نه خوښ یې وقاضي ته هم ملاته".
په "پ ب" چاپ کې دا سې راغلې ده: "لا ترما ته خوښ یې وقاضي وهم ملاته".
د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې دا سې راغلې ده: "لا ترما خو مینه کړه و قاضي او و ملاته".
(۹) د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې دا سې راغلې ده: "بیا دوی په دیدن ترما ورنۍ زغلي وخواته".

۱۷۲ — ۱۹۸۴

زه رحمان چې دې وینم یار وایم خدایه خیر کړې
ګنهٔ ښاپیرې ده دېنې آدم له ذاته (۱)

که د عقل څه اثر لرې وسر ته — لاس په سر مه شه د هر ګیدړې ودر ته

په نظر د هغو خاورې سره زر کېږي — هر چې نه لري نظر(۲) وسیم و زر ته

بې منته جام د زهرو خښلی ښه دی — نه هغه چې منت بار(۳) وي وکوثر ته

د یوسف له حاله زده کړه د غه پسه — وایه حال د زماني وبرادر ته

دې فلک و چا ته هیڅ بسلي نه دي — چې یې نه دی راپېرودی ځنې بېرته

د خروار دعوی یې وکړه ممکنه — که یې یون وي دیوې جو دانې در ته (۴)

که له خدایه دې و خلق وته مخ شي — له فردوسه به دې مخ شي وسقر ته

همېشه به دې په در ګرځي رټلی — داستوګنې ځای به بیا نه مومي چېرته (۵)

۱۷۳ — ۱۹۹۳

ددې سست بدن منت په رحمان باندې
چې له خپله دره تلی نه شي بل در ته

چې نظر کړم د خوبانو ورخسار ته — حق حیران د خدای په کره شم ودې کار ته (۶)

له دهشته یې دیبار پوښتیدای نه شم (۷) — خدای زده څه به یې ویلي وي دیار ته

خلوتیان لکه پرده پکې خرڅېږي — عزیې نه خیږي د حسن وبازار ته

---

(۱) دابیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "زه رحمان چې یار ووینم وایم خدایه خیر کړې — ګنهٔ ښاپیرې ده دېنې آدم له ذاته".
په "پ پ" چاپ کې دابیت داسې راغلی دی: "زه رحمان چې ووینم یار وایم خدایه خیر کړې — ګنهٔ ښاپیرې ده دېنې آدم له ذاته".
د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې دابیت داسې راغلی دی: "زه رحمان چې یار ووینم خدایه خیر کړې — ګنهه ښاپیرې ده دېنې آدم له ذاته".

(۲) په مصوره نسخه کې "حاجت" راغلی دی.

(۳) په چاپي دیوانونو او "خ" دوهمه نسخه کې "منت بار شي" راغلی دی.

(۴) چاپي دیوانونه: "که رتجه یا جودانه به یې وي در ته".

(۵) قلمي نسخې: "داستونې ځای به نه مومي هیچېرته".

(۶) چاپي دیوانونه: "آئینې غوندې حیران شم ودې کار ته".

(۷) د "پ" لومړۍ نسخه: "له دهشته یې دیبار ته کتای نه شم".

ته چې ما پوښتې د يار له حقيقته — خوك د يار خبرې كاندي واغيار ته
درد و غم د عاشقۍ څه هومره نه دي — چې بې عقل د چا رسي و مقدار ته
زه و يار چې سره خپل غمونه شماركړو — يار و ما ته حيرانيږي زه و يار ته
د دنيا چارې همه واړه په وار شي — ما د يار غمونه نه پرېښودي و وار ته (١)

١٧٤ — ٢٠١

ناصح هسې وزګار چېرې دی له عشقه (٢)
چې غوږ ونيسي ناصح غوندې وزګار ته

ما د دهر غم وهلې دی په لته — د پيالې د صراحۍ له برکته
کړاو به دي د حياتو په ظلمت کې (٣) — ساده رويو وما راکړې بې ظلمته (٤)
هغه يار چې وما جام د ميو راکړ — د دښمنو وينې مې وڅښې بې شدته (٥)
بې خودۍ د دنيا له غمه خلاص کړم (٦) — لاړمې بيا مونده بيرون له ششجهته
د دښمن په دښمنۍ مې خنداکړې (٧) — لکه شمع د مقراض له خصومته
بې خيرې مې کل په خير باندې شمېرلې — د زمرې په خوله کې ناست يم فراغته
مړ بهتر دی تر هغه چې خوك بې پت شي (٨) — په ياری کې دې خدای نه کا خوك بې پته
داستې چې په اور سوځي مرادې دادی — چې په اور کې سوی بنديم نه بې پته (٩)
خدای هاله د سړي ياد شي چې دردمند شي — کمه نه ده دردمندي تر عبادته

---

(١) دا بيت په چاپي ديوانونو کې نشته او د "پ" په لومړی نسخه کې د "وار" پر ځای "يار" راغلی دی.
(٢) دا بيت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(٣) "ب" چاپ او د "پ پ" چاپ کې "په تورتم کې" راغلی دی.
(٤) د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه کې "بې منته" راغلی دی.
(٥) د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې د "بې شدته" پر ځای "بې شربته" راغلی دی.
(٦) د "خ" دوهمه نسخه: "بې خودۍ زه د دنيا له غمه خلاص کړم".
(٧) د "پ" نسخې او "خ" لومړی نسخه: "خنداشي" او "خ" دوهمه نسخه "خندا راشي".
(٨) مصوره نسخه کې "بې ننګ شي" راغلی دی.
(٩) د "خ" دوهمه نسخه: "داستې چې شيرين خان سيزي په اور کې مرادې دادی چې په اور کې سوی بنديم نه بې پته". په چاپي ديوانونو کې د دوهمې مسرې د "چې" پر ځای "زه" راغلی دی.

په تدبیر و په تلاش کله مونده شي — چې موقوف وي هغه کار په عنایته [۱]

که څوک سل نصیحتونه ورته وکا — غوږ یې نه وي د هغه په نصیحته

۱۷۵ — ۲۰۱۳

زه رحمان په سل حلقو د زلفو بند یم
لا دې پاسه یو پېزوان شو بله نته [۲]

ستا په مخ کې څه [۳] حساب د جمال نشته — ځکه ما څخه د صبر مجال نشته

ته د سرو د مال وېره په ما مه کړه — وېره ما څخه د سرو د مال نشته

زه په دا سبب له وېرې سره رېږدم — چې ستا وېره کې ثواب دی وبال نشته [٤]

که وعده د بوې چارې یو ساعت کړې — د هغې چارې امید مې په کال نشته

د شهید و حال ته ګوره حال یې څه دی — بې تا هسې حال زما دی بل حال نشته

روښنايي مې د چشمانو ستا دیدن دی — په دا کور کې بل چراغ او مثال نشته

په جویبار زما د سترګو سرو ته یې — په دا نهر باندې بل څه نهال نشته [۵]

مخ دې بې خطه بې خاله هسې زیب کا — چې یې هېڅ حاجت په خط و په خال نشته

مخامخ که راته وګورې دلبره — په کاته کې دې ثواب دی وبال نشته [٦]

د آفتاب په مخ کې هره ورځ زوال وي — ستا د حسن په آفتاب کې زوال نشته

په جذبه د محبت مې ځان ته راښکه — نور حاجت مې په ریاو او دلال نشته [۷]

۱۷٦ — ۲۰۲۵

ستا په یاد و رحمان هسې رنګ مشغول دی
چې په زړه کې یې هېڅ غم د وصال نشته

---

(۱) دا بیت او ور پسې بیت له قلمي نسخې نه نقل شول.
(۲) چاپي دیوانونه: "لا دې پاسه سو پېزوان شو بله نته".
(۳) په چاپي دیوانونو کې د "څه" پر ځای "چې" او په مصوره نسخه کې "هېڅ" راغلی دی.
(٤) قلمي نسخه: "چې ستا وېره د ثواب دی وبال نشته".
(۵) قلمي نسخه: "په دا نهر باندې خیر نهال نشته".
(٦) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۷) دا بیت د "ق.ک" له چاپي دیوان نه نقل شو او په نورو چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې نشته.

مخ تہ کہ دې لمر وایم د لمر زلفې تار تار نشته　　سرو کہ ستا قد بولم د سروې یون رفتار نشته[۱]

هر څوك چې دې ستا و آتشین خسار تہ گل وایي　　پوچ وایي داور په مخ کې وقر د گلنار نشته[۲]

زلفې دې نا حقہ څوك سنبل بولي دلبرہ[۳]　　ولې چې لہ مشکو سرہ هیڅ د گیاہ کار نشته

ما چې غږ په غوږ وستا د ر د سپیو واورېدہ　　هسې رنگ بلبلہ په چمن کې په گفتار نشته[٤]

ستا د بدن هغه کا چې یې سر په تن ټہ نہ وي　　ولې چې د سر د خښتن حور و وته لار نشته[٥]

یار بہ د رقیب په لوري خدای نہ کا کماحقہ سم[٦]

١٧١　　٢٠٣١

ولې چې د سپیو فرښتو سرہ څہ کار نشته

کہ څوك لاس لہ سودہ وکا بې زیان نشته[٧]　　په ملنگ باندې قلنگ او تاوان نشته

دوفا خریداران دې بل خوا د ر و مې[٨]　　دا متاع د زمانې په دوکان نشته

جدایي لہ آشنایي نہ پیدا کېږي　　نا آشنا لرہ هیڅ غم د هجران نشته

مگر ځان وخدای تہ وسپاري امان شي[٩]　　کنہ بلہ خوا د هیچا امان نشته

---

(۱) د "پ" نسخې : "قد کہ دې سرو بولم د سرو یون رفتار نشته".
"ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "سرو کہ ستا قد بولم د سرو خوش رفتار نشته".
د "خ" لومړۍ، دویمہ او مصورہ نسخہ : "قد قد کہ دې سرو وایم د سرو یون رفتار نشته".

(۲) د "خ" لومړۍ نسخہ : "پوچ وایي داور په مخ کې بل هسې گلزار نشته".
د "خ" دوهمہ نسخہ : "پوچ وایي داور په مخ کې قدر د گلزار نشته".

(۳) چاپي دیوانونہ : "زلفې دې نا حقہ خلک بولي د سنبل صنم".

(٤) د "پ" لومړۍ نسخہ : "ما چې واورېدہ غږ د ستا د سپیو　　هسې رنگ بلبل هیڅ په چمن کې خوش گفتار نشته".
د "خ" دریمې او قلمي نسخې : "ما چې غږ په غوږ و واورېد ستا د سپیو　　هسې رنگ بلبلہ په هیڅ چمن کې خوش گفتار نشته".

(٥) دا بیت د "خ" په دوهمہ نسخہ او مصورہ نسخہ کې نشته، په نورو نسخو کې دا بیت داسې دی: "ستا د بدن هغہ کہ چې یې سر په تنہ نہ وي
ولې سر د خښتن حور و تہ لار نشته".

(٦) د "پ" لومړۍ نسخہ: "یار بہ د رقیب په لوري خدای نہ کا کما نہ　　ولې چې فرښتو سرہ د سپیو هیڅ کار نشته".
د "خ" مصورہ نسخہ کې یې دوهمہ مسرۍ داسې ده : "حق دی چې د سپیو فرښتو سرہ کار نشته".
د "خ" لومړۍ نسخہ : "حق دی چې نر سپیو فرښتو سرہ روزگار نشته".
د "خ" دوهمہ نسخہ : "حق دی چې د سپیو و فرښتو وتہ لار نشته".

(۷) د "خ" دوهمہ نسخہ : "کہ څوك لاس لہ سودہ واخلي زیان یې نشته".

(۸) "پ" چاپ او "پ پ" چاپ : "دوفا خریداران بل خواتہ دې د ر و مې".
د "پ" لومړۍ نسخہ : "دوفا خریدار و بلہ خواتہ د ر و مې".

(۹) د "پ" او "پ پ" چاپ: "مگر ځان وخدای تہ پاسلي په امان شي".
"ق" چاپ : "مگر ځان وسپاري خدای تہ په امان شي".

هغه یار به زه وګومې خوا ته غواړم   چې یې هیچېرې منزل و مکان نشته

دلبران که هر څو ډېر شي په جهان کې   زما یار غوندې دلبر په جهان نشته

چې یې قد لړې یم زلفې هم سرې شونډې   د غه هسې رنګ آفتاب په آسمان نشته (۱)

عشق عاشق لره یو هسې ګلستان دی   چې و باغ و ته یې (۲) لاره د خزان نشته (۳)

عاشقان په عشق کې واړه سلطانان دي   په دا شهر کې نیستګار او ناتوان نشته

که مجنون غوندې په عشق کې څوک صادق شي (۴)   دلیلی په دروازه کې دربان نشته

دانایان به د رحمان په قال پوهېږي (۵)
دلته کار د هر نااهل و نادان نشته

۱۷۸   ۳۰۴۲

په دنیا کې مخ د یار دی نور څه نشته   هر چې دی د یار دیدار دی نور څه نشته (۶)

چې وګورې وصال ته یې نظر کړم   یو دوزخ دی بل ګلزار دی نور څه نشته

کارخانې چې دي د هر لیدی کېږي   همګي د عشق سرکار دی نور څه نشته

هر مژګان یې په ما هسې چارې کاندي   وایم عین ذوالفقار دی نور څه نشته (۷)

بویه مرد چې یې له مخه زلفې واخلي   دغه ګنج دی دغه مار دی نور څه نشته

د محسن د حسنات صفت به څو کړم   کوتاه وایم چې بې شمار دی نور څه نشته

و هر لور ته چې د زړه په غوږ وګورم   جوړ د محبت بازار دی نور څه نشته

چې سپین مخ او توري زلفې یې لیدی شي   دغه ګنج دی دغه مار دی نور څه نشته (۸)

هر طبیب ته چې ځان و بیم دا وایي   چې له عشقه دې آزار دی نور څه نشته

خوار رحمان که یې تامینه په بل چا که
عین د قتل سزاوار دی نور څه نشته

۱۷۹   ۳۰۵۲

---

(۱) دا بیت په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ، د "خ" لومړی او دوهم نسخو او مصوره نسخه کې "جهان" او په "پ پ" چاپ کې "دوران" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. (۳) د "خ" لومړی نسخه: "چې هې باغ و ته لار د خزان نشته". (٤) "ق" چاپ او د "خ" دوهم نسخه کې "صادق وی" راغلی دی.
(۵) "پ" لومړی نسخه: "دانایان د رحمان په قال پوهېږي دلته کار د هر نااهل و ناقوان نشته". (۶) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې او د زلمي هیواد مل د خطي کتابتون له قلمي نسخې نه نقل شو، په نورو قلمي نسخو او چاپي دیوانونو کې نشته. (۷) دا بیت او ورپسې دري بیتونه د "خ" په نسخه کې نشته. (۸) دا بیت د زلمي هیواد مل د خطي کتابتون په نسخه کې نشته.

تاخو زده زما د زړه لــه احتیاجه   نور [1] مي ښه پوښتي چي ښه خوارې محتاجه
د طالب و مطلوب راز به ما در وښود   که ته نه وای خبردار له دې رواجه [2]
یار ته یار که حال په خوله نه وایي ښه شو   وحکیم ته پټ ښرګند وي لــه مــزاجه [3]
که زما له حاله ما پوښتي حال دادی   چې بې تا مې ورځ تیاره ده ترشب داجه
اشنایي به ما په کوم قوت کــولــه   که خبر وی ستا د هجر لــه تاراجه
که له سلو به یو خواست د چا قبلیږي [4]   خدای دې هیڅوک رنځور نه کا بې علاجه

۱۸۰   په سر تاج بلا پسې که زهیریږي   ۲۰۵۹
ته مشغول او سه له خپله تخت وتاجه

چې خبر شوم د ساقي د جام له راحه   لکه مړی ملاقي شوم لــه ارواحه
زه چې زلفې د یار ووینم په خوب کې   په شپه مښک راباندې ووري تر صباحه
سبا زیری د وصال په مهجور کاندې   د هیواد خبر موندہ شي له سیاحه [5]
که روا کا خون خوردن د عاشقانو   څوک وتي شي د خوبانو لــه صلاحه
هر ساقي چې جام د عشق لري په لاس کې   دا پیاله یې په مستانو ده مبــاحه
مخ یې مینې که څوک ستایي ستایه نه شي   د ممدوح له قدره چا زده یې مداحه [6]

---

(۱) د "پ" نسخه: "بیا مې ښه پوښتي"، او د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کی "تر و مې ښه پوښتي" راغلی دی.
(۲) د "پ" نسخې: "د طالب و د مطلوب روش به ما در وښو   که ته نه یې خبردار لــه دې رواجه".
د "خ" لومړۍ او دوهمــه نسخه: "د طالب مطلوب روش به ما در وښود   که ته نه وای خبردار له دې رواجه".
مصوره نسخه: "د طالب د مطلوب دود به ما در وښـود   که ته نه وای خبردار له دې رواجه".
(۳) د "خ" دوهمــه نسخه: "وطبیب ته خود معلوم وي له مزاجه".
(٤) چاپي دیوانونه: "که په سلو کی یو خواست د چا قبلیږي".
(۵) دا مسری په "پ پ" چاپ کی داسې راغلی ده: "د مهجور خبر موندی شی صباح".
همدا مسری د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کی داسې ده: "د هوا خبر موندہ شي له صباح".
د "پ" په دوهمه قلمي نسخه کی هم د "خ" د دوهمې نسخې غوندې راغلی ده.
(٦) دا بیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کی نه دی راغلی.

۱۸۱ — ۲۰۶۶

د دنيا ناوې په عقل کې دين غواړي
اى رحمانه ځان يې ژغوره له نکاحه(۱)

ولې تللی يې له ما مدام په خه — ترهېدلی يې هر صبح و شام په خه(۲)
زه هر صبح و شام وتاوته دعا کړم — ته وما وته کوې دشنام په خه
همېشه لکه وحشي په وحشت ګرځې — يو ساعت راسره نه يې رام په خه
دايماً راڅخه درومې مخ په وړاندې — لکه عمر بېرته نه ږدې ګام په خه(۳)
راته وايه زه به هم هغه کومه — رقيبانو(۴) ته ښېې انعام په خه
لږ پرهېز کړه له رقيبه د خدای روی دی(۵) — ګډ وې سره حلال حرام په خه

۱۸۲ — ۲۰۷۳

رحمان ستا په مخ يې خنوم(۶) مين دی
بې هوده دې ورته کېښود دام په خه

ولې نه ګورې وماته سم په خه — زياته وې دغم زده و غم په خه
ستا په غم کې چې ماوينې عالم ژاړي — ژړوې راسره نور عالم په خه
په مطلب دې دسرو شوندو نه پوهېږم — چې مې وينې د زړه ښېې هردم په خه
ودې خپلو مستو(۷) سترګو ته دې وايه — چې وډژني(۸) مې قلم قلم په خه
ستمګار چې ستم کا خه بهانه کا — ته په ما باندې کوې ستم په خه

---

(۱) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ کی داسې راغلې ده: "اې رحمانه ځان ترې ژغوره له نکاح".
د "خ" په لومړی قلمي نسخه کی داسې راغلې ده: "اې رحمانه ځان ژغوره له نکاح".
(۲) دا غزل په مصوره نسخه کی نشته.
(۳) د "خ" لومړی نسخه: "لکه عمر به سرعت ږدې ګام په خه".
(۴) په چاپي دیوانونو کی "غمازانو" راغلی دی.
(۵) چاپي دیوانونه اود "خ" لومړی نسخه: "لږ پرهېز کړه له رقيبه خدای دپاره".
(۶) د "خ" په دوهمه نسخه کی د "خنو" پر ځای "زلفو" راغلی دی.
(۷) چاپي دیوانونو اود "خ" لومړی نسخه کی "بدو سترګو" راغلی دی.
(۸) د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کی د "وډژني" پر ځای "داوژني" راغلی دی.

مه کړه خدای چي څوك بې یارڅخه خوښ خرم وي ‌ ‌ ‌ ‌ زه به او سم بې تا خوښ خرم په څه
زه رحمان پخپله ګرم یم چې مین شوم ‌ ‌ ‌ ‌ دغه نور عالم مي بولي ګرم په څه[1]

۱۸۳ ‌ ‌ ‌ ‌ لن يي وپوښته چي حال يې د زړه څه دی ‌ ‌ ‌ ‌ ۲۰۸۱
د رحمان له سترګو څاڅي نم په څه

که څه وایم له هجرانه وایم څه ‌ ‌ ‌ ‌ له دې درد بې درمانه وایم څه
توان د دم وهلو نه لرم ویاړنه ‌ ‌ ‌ ‌ چي توان نه لرم بې توانه وایم څه[2]
چي يي ووينم له ځانه خبر نه يم ‌ ‌ ‌ ‌ چي خبر نه يم له ځانه وایم څه
د خپل زړه له حاله هيڅ راويل نه شي ‌ ‌ ‌ ‌ له بې نامه بې نښانه وایم څه[3]
د عشق راز چي هيڅ ا نه دی بيان کړی ‌ ‌ ‌ ‌ تر و به زه له دې بيانه وایم څه
د خپل يار له غمه درست په او ښکو ډوب ‌ ‌ ‌ ‌ له دې هسې رنګ توفانه وایم څه
زه چي پروت يم د هجران په تناره کي ‌ ‌ ‌ ‌ د وصال له ګلستانه وایم څه
سر و مال د سړي لوټ کا زړه يي يوسي ‌ ‌ ‌ ‌ له دې هسې دلستانه وایم څه
زاغان بولي بلبلان شړي له باغه ‌ ‌ ‌ ‌ د دې ډهر له باغبانه وایم څه

۱۸۴ ‌ ‌ ‌ ‌ هر چي وایم تر همه واړه بهتر دي ‌ ‌ ‌ ‌ ۲۰۹۱
زه رحمان به له جانانه وایم څه

څه شو که خاموش يم ستا د عشق له آه سره ‌ ‌ ‌ ‌ ستا زما له ميني خلقه واړه خبر ده
هيڅوك دې په خوله د عاشقۍ لافي و نه کا ‌ ‌ ‌ ‌ کله هم پټيږي وچي شونډي ګونه زرده
اهل د دنيا واړه نامرد دي رنګ يي ورك شه ‌ ‌ ‌ ‌ خدای دې ملاقات له هيچا نه کا له نامرده

---

(۱) دابيت د "خ" په قلمي نسخه کي نشته په چاپي ديوانونو کي داسي دی: "رحمان خود پخپله ګرم يم چي مين شوم ‌ ‌ ولې نور عالم مي بولي ګرم په څه".
(۲) دابيت د "خ" په لومړي نسخه کي نشته
(۳) دابيت د "خ" په لومړي نسخه کي نشته ، د "خ" په دوهمه نسخه کي يي لومړی مسری داسې ده: "د خپل زړه له حاله هيڅ ويلای نه شم".

کله بې دردانو لره زړه دې چا ورکړې[1] ... زه به صدقه کړم سل بې درد له اهل درده

بې داستاد عشق د شهیدانو له خاکدانه ... کله زرغونیږي سره لاله هره گرده[2]

١٨٥ — ٢٠٩٧

یو خوشحال او یو کم سل ختک نور په طبیعت کې
زار شه د ماخ سړیني له یوه فرده

که زما مینه په تا ده خطا نده ... که بې تا ده نارواده روانده[3]

څوک چې بې دستاله مخه بل ته گوري[4] ... آیینه یې ناصفاده صفا نده

هر عاشق چې په خپل یار پسې ژړېکا ... داښ ږا واړه خنداده ژړا نده

د دنیا په تماشا چې څوک نازیږي ... خو هم نن یې تماشاده سبا نده

که ته سل ځله له ماسره جفا کړې ... ستا جفا واړه وفاده جفا نده

هغه تیر شو چې مې مینه په غلا غلا کړه ... اوس په درست جهان رسواده په غلانده[5]

معشوقه که د خپل سر په بها مومي
و ماخ وته ویرپاده بها نده

١٨٦ — ٢١٠٤

له اغیار سره خندا خه په کار نده ... له اغیار سره سودا خه په کار نده

سل یارۍ دیوه یار د پاره کړې شي ... آشنایي ده آشنا خه په کار نده

بدله بد و سره بویه نیک له نیکو ... د جفا په ځای وفا خه په کار نده[6]

هر بلبل به دې ثنا کا که ته گل شې ... په خپل ځان خپله ثنا خه په کار نده

---

(١) چاپي دیوانو نه او د "خ" دریې واړه قلمي نسخې: "کله بې دردانو لره زړه د چا ورړړومي".
(٢) دا بیت د "خ" په درې واړو نسخو کې نشته.
(٣) "ق، ک" چاپ: "بې له تا که په بل چا ده روانده".
(٤) د "پ" لومړی نسخه: "څوک چې بې دستاله مخه گوري د بل مخ ته".
د "خ" لومړی نسخه: "څوک چې بې دستاله مخ د بل سره گوري".
د "خ" دویمه نسخه: "هر څوک چې بې داستاله مخه بل مخ گوري".
د "خ" مصوره نسخه: "څوک چې بې دستاله مخه بل خوا ته گوري".
(٥) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته، په نورو قلمي نسخو کې: "هغه تیر شو چې مو مینه په غلا غلا کړه اوس په درست جهان رسوا شوه په غلا نده".
(٦) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

عشق د بوی(۱) په خبر په پټه خوله څرګندوي — په داچار وکې غوغا ښه په کار نه ده

د عشق درد واره عاشق لره راحت وي(۲) — د دې هسې درد دوا ښه په کار نه ده

عاشقان وحرص هوا دي سره لرې(۳) — د بیمار په ځان هوا ښه په کار نه ده(٤)

عاشقي نادره چار ده په جهان کې — ولې بې خدایه سودا ښه په کار نه ده(۵)

که یې کړم هم هیڅ یې نه کړم سوګند دی(۶) — وابستګي د دې دنیا ښه په کار نه ده

د دنیا مینه بې کاره او ربړه شي — چې مې ولېده رښتیا ښه په کار نه ده(۷)

۱۸۷ — ۲۱۱۵

که رحمان په جهان د بې پایم دلبره
زندګي زما بې تا ښه په کار نه ده

کوره بیا به خوله اداء(۸) کا په زړه غونده — چې دا هسې مسته درومي غم بې بنده

ته چې ګل د آشنایۍ له باغه غواړې — خبر زده کړه د هجران له خار و خنده

طالبان که مرور دي هم پخلا دي — بې مطلوبه د چا نه رسي دا هنده

مار ستم د دهر ولېده په سترګو — د خپل یار له جوره ژاړي لکه کونده

د عاشق د لاغرۍ(۹) سبب دا دی — چې فرقه د معشوق شوه په زړه تنده

زه به حورې د جنت بې یاره څه کړم — خدای دې سره د چا نه کاندي ارهنده

سخت ساعت د بېلتانه به مې هېر نه شي — که را دکه شي د تور لحد ګور هنده

۱۸۸ — ۲۱۲۳

زه رحمان د هغه حسن دعاګوی(۱۰) یم
چې جرګه د عاشقانو وي پرې پنده

---

(۱) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "ګل" او په مصوره نسخه کې "د بوه" راغلی دی.
(۲) "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "عشق ورد د واره عاشق لره راحت دي"، د "خ" په لومړۍ نسخه کې "عشق ورنځ" راغلی دی.
(۳) چاپي دیوانونه: "عاشقي، حرص وهوا دي سره لرې".
(٤) د "خ" لومړۍ نسخه: "د بیمار په ځای خندا ښه په کار نه ده".
(۵) دا بیت په "ق، ک" چاپ کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې د "سودا" پر ځای "سیوا" راغلی دی.
(۶) د "خ" لومړۍ نسخه: "که یې کړمه که یې نه کړمه سوګند هم دادی".
(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې د "ادا" پر ځای "انداز" راغلی دی.
(۹) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "لاغرۍ" پر ځای "دل آزارۍ" راغلی دی
(۱۰) په چاپي دیوانونو او د "خ" دوهمه نسخه کې د "دعاګوی" پر ځای "ثناخوان" راغلی دی.

ما چې جور و جفا بیا مونده له یاره — د وفا طمع به څه کړم له اغیاره (۱)

له دښمنه به د ښادې طمع څوک څه کا (۲) — چې د دوست له لاسه غم شي ور د وڅاره

دل آزار که دل آزار شي مانه نه شي — حیف خودادی چې دل دا شي دل آزاره (۳)

دا ګله هم (٤) د بڼه د بڼه له هغو شي — هر چې طمع ترې د ښو کېږي بسیاره

اوس د استا رضا جفا کړې که وفا کړې — د واړه لاس مې اوس ختلي له اختیاره (۵)

طالبان خو تر مطلوبه پورې پره دي (٦) — خدای دې تا لې وفا نه کا وفاداره (۷)

۱۸۶

چې له دېرې حیا نه ګوري وچا ته (۸)
څه خوځ کړه د رحمان د زړه د پاره

۲۱۳۰

---

(۱) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.

(۲) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "له دښمنو به د ښادۍ امید څوک څه کا".
په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "له دښمنو به د ښادۍ طمع څوک څه کا".
په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "له دښمن به د ښادۍ طمع څوک څه کا".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "له دښمنه د ښادۍ طمع څوک څه کا".

(۳) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی. په "پ پ" چاپ کې دا بیت داسې دی: "دل آزار که دل آزار کړم مانه نه شي.
حیف خودادی چې دلدار شي دل آزار".
د "پ" لومړۍ نسخه: "دل آزار که دل آزار کړم مانه ترېنه شي
حیف خودادی چې دلسوز شي دل آزار".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "دل آزار که دل آزار مانه ترې نه شي
حیف خودادی چې دلسوز شي دل آزار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "دل آزار که دل آزار کړه مانه نه شي.
حیف خودادی چې دلسوز شي دل آزار"

(٤) په "پ پ" چاپ او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "هم" پر ځای "مې" راغلی دی.

(۵) دا بیت پوازې او پوازې د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې راغلی دی او نورو کې نشته.

(٦) د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې د "پره دي" پر ځای "پوره دي" راغلي دي.

(۷) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "خدای دې څوک لې وفا نه کا وفاداره".

(۸) دا بیت د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "که له ډېرې حیا نه ګوري وچا ته
څه خومنځ کړه د رحمان د زړه د پاره".
په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که له ډېرې حیا نه ګوري وچا ته
څه خوځ کړه د رحمان د زړه د پاره".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی: "که له ډېرې حیا نه شي کتې چا ته
څه خومنځ کړه د رحمان د زړه د پاره".
دوهمه مسرۍ یې د "خ" په دوهمه نسخه او د "پ" په دریمه نسخه کې په پوره شکل راغلې ده.

وخت د نوبهار دی زه جدا له خپله یاره | دریغه دریغه چې بې یاره ځي بهاره (۱)
او ردخون وژړم ونوچې د غره په سر ګېږي (۲) | شني لوخړې خېژي له نسترو له چناره
داځه عاجزي ده چې زه کښېم په کاغذ باندې | راشه ووینه دعاشقو له آزاره (۳)
داځه اوښکې نه دي چې بهېږي له چشمانو | وینې دي لمبې د زړه ګوټي له پرهاره (٤)
رنځ مې هسې سخت دی هر زمان په ما زیاتیږي | راشه اې طبیبه ګوندې مرم د رب د یاره (۵)
غروندي نرپړي چې په حال زما خبرېږي | سینه د اوښکو ده ومې چې راغلی له کهساره
نور څه نه دي واړه داناري د بېلتانه دي | راشه که لې اورې د رباب له هره تاره

زه یو خوار و زار یمه ماخ په عاشقۍ کې
خپل دي که پردي دي را ته نه ګوري له غاره

١٩٠ ٢١٣٨

ستا په عشق کې دروغړن یم سرتر سره | چې له غمه دې ژوندی ګرځم دلبره (٦)
زه به ستا له غمه کله شو لامړ وم | بارې دم د خدای په لاس دی ناز په وره
جدایي به مې یو دم قبوله نه کړه | که چا مرګ او بېلتون اېښی وې په غوږه (۷)
شام سحر مې دغه ستا زلفې رخسار دي | نور مې مه پوښته له شامه له سحره (۸)

---

(۱) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې يې دوهمه مسره داسې ده:
"دریغه دریغه چې بې یاره شي بهاره".
(۲) په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې "بلبلېږي" راغلی دی.
(۳) قلمي نسخې او نور چاپي دیوانونه: "راشه ووینه دعاشق له دل آزاره".
"ق" چاپ: "راشه ووینه دعاجز و دل آزاره".
(٤) د "خ" دوهمه نسخه: "داځه اوښکې نه دي چې پر مخ زما بهېږي.
دا مې د زړه وینې چې بهېږي له رخساره".
(۵) د "خ" دوهمه نسخه: "درد مې نه کمېږي په زمان زمان زیاتیږي.
راشه طبیبه ګنه مرم دخدای دیاره".
(٦) د "خ" دوهمه نسخه: "چې له غمه دې لامړ نه یم دلبره".
(۷) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ک" چاپ کې نشته.
(۸) د "پ" قلمي نسخې: "شام سحر یاره ستا زلفې ورخسار دی
هېڅ مې مه پوښته له شامه له سحره".
د "خ" په نورو درېواړو نسخو کې يې لومړۍ مسره داسې ده: "شام سحر زما دا ستا زلفې رخسار دی".

چې خبر دې[1] په وصال وپه هجران شوم — خبر نه یم له فردوسه له سقره

بې دستاله مخه ورځ راباندې شپه ده — رڼنایي د ورځې چېرې وي بې نمره[2]

هسې بې سر وسامان دې هیڅوک نه شي[3] — لکه زه چې بې سامانه یم بې سره

یو هنر مې منظور ستا په نظر نه دی[4] — که زه وکړم ستا په عشق کې سل هنره

٢١٤٧ — ١٩١

هیڅ اثر د ناح (نالې) او ښکې په یاں نه کا

خدای دې او ښکې د چا نه کا بې اثره

زه عار نه لرم په عشق کې له پیغوره — بې پروایم د ستي په خبر له اوره[5]

بدي په خوله د سمندره هس د موم[6] — څوک چې ما منع کوي د عشق له شوره

بې هجرانه زما بله خواري نشته — ولې نشته تو دا بله خواري نوره

لکه ته چې خدای هر گوره ښایسته کړې — زه يې هسې ډېر بې صبره کړم هر گوره[7]

چې په تورو او سپینو مې اوري داڅوک دی — که ته ندي په مخ سپینه په زړه توره

د رقیب له بدخویه به خه وایم — چې لا یار ورسره مل شي هلته گوره[8]

---

(۱) په چاپي دیوانونو او مصوره نسخه کی "چې خبر یې" راغلی دی.

(۲) دابیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کی نشته. لوړی مسری یې د "خ" په دوهمه نسخه کی داسې راغلی ده :

"بې دستاله مخه ورځ راباندې شپه شوه".

(۳) د "پ پ" چاپ کی "نشته" راغلی دی.

(٤) په چاپي دیوانونو کی "نه شو" راغلی دی.

(۵) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.

(٦) د "پ" په لوړی نسخې کې "موم" راغلی دی.

(۷) دا مسری په دواړو چاپي دیوانونو کی، او د "خ" په دوهمه نسخه کی داسې راغلی ده :

"زه یې هم هسې بې صبره کړم هرگوره".

د "خ" په لوړی او د "پ" دوهمه نسخه : "زه هم هسې بې صبری کوم هس گوره".

(۸) دابیت په "پ" چاپ کی داسې راغلی دی : "د رقیب له بده خویه به څه وایم — لا چې یار ورسره مل شی هالد گوره".

په "پ پ" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کی : "د رقیب له بده خویه به څه وایم — چې لا یار ورسره مل شی هلته گوره".

د "پ" په دوهمه نسخه کی : "د رقیب له بدخویه به څه ژاړم — لا چې یار ورسره مل شي هلته گوره".

د "خ" لوړی نسخه : "د رقیب له بدخویه به څه وایم — لا چې یاد ورسره بل شي هلته گوره".

چې یې پور د مرګ تر پوره لا بد تر وي[1] — هغه توبه د بېلتانه له بده پوره

دا مې خپل نصیب طالع دی را رسېږي — ګنه غم کله رسېږي له غم خوره[2]

قاف تر قافه بادشاهي به یې روزي شي — چې په چاوشي د استاد زلفو سیوره

192 — 2157

عاشقي سړی مجنون کاندي رحمانه

کنه خوک په هوښیارۍ وځي له کوره

نه رسېږي ستا و حسن و ته حوره — څه به رسي و مړه من و ته مزدوره[3]

ستا تر قده تر قامته نه رسېږي — که نښتر که سپاري وي که کجوره[4]

تر قامت پورې دې سروه ده سرکوزې — تر رخسار[5] پورې دې شمعه ده بې نوره

هر سړی چې دې و حسن ته نظر کا — ښا پېرۍ یې په نظر وي نا منظوره

چې تا مې د خپلو شونډو ورېږه خوله کړه — طایفه دې د صوفیانو کړه مخموره

اوس ته وایه چې په څرنګ دې وستایم[6] — زه خو ستا په مینه لا هم له شعوره

دا جذبه د عاشقۍ نه ده نو څه ده — کنه کله خوک وځي له دستوره

اوس به زه د شب خېزۍ څه منت وکړم[7] — چې څهره دې کړه په خوب کې را حضوره

چې په ننګ و په ناموس تر لوره کم وي[8] — صدقه شه نا قابله زوی له لوره

---

(۱) دا مسری په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی ده : "چې یې پور د مرګ تر پوره پورې جېڅ دی".
د "پ" په دویمه نسخه کې : "چې یې پور د مرګ تر پوره هم بهتر وي".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې : "چې یې پور د مرګ تر پور بهتر دی".
د "خ" په دویمه نسخه کې داسې راغلی ده : "چې یې پور د مرګ تر پوره لا بهتر دی".

(۲) دا بیت او دا پسې بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.

(۳) دا غزل د "پ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(٤) د "خ" دویمه نسخه : "که نښتر که صنوبر وي که کجوره".

(۵) د "خ" په دې دواړو قلمي نسخو کې "تر صورت پورې" راغلی دی.

(٦) "ق، ک" چاپ : "اوس ته وایه چې په څرنګ به دې دوست کړم".

(۷) "ق" چاپ : "اوس به څه د شب خېزۍ منت باری کړم".

(۸) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "چې په ننګ و په ناموس تر لوره کم وي".
په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ او دویمه نسخه کې دا بیت داسې دی : "چې په ننګ و په ناموس تر لور کم وي خدای دې مور کاندي په هسې زوی به لوره".

که سل ځله زویه غوره وي ترلوره — خدای دې مورکا په داهسې زویه بوره [(۱)]

که سل ځله زوی رویداره وي ترلونو — صدقه شه ناقابله زوی ترلوره [(۲)]

ننګیالي تر برونه ښه دي اوکه نه وي — ننګیالی ترله هم ښه دی له تربوره

خوبرويي بې دلبرۍ څه په کار نه ده — لکه ونې بې میوې په پانو کوره [(۳)]

که دغلوزی لباس وکا غزاوشوه — شهد نه دي چا موندلي بې زنبوره [(٤)]

۱۹۳

په ماح دښایسته وُ قدر ډېر دی
دطبیب له قدره چا زده بې رنځوره

۲۱۷۲

چې په وخت دځنګدن وکا بې زیره — تر ونن ولې هسې ناست یې[(۵)] بې تدبیره

هر سړی چې ګانده[(۶)] غم په مخ کې وینې — له هغه غمه لانن ګرځې دلګیره

چې سبا ارمانه وې پند د پیرانو — ولې نن د پیر طلب نه کړې بې پیره

دیار یاد به دې ځای څرنګ په زړه نسي — یاد دغیر چې لرې نه کړې له ضمیره [(۷)]

چې د توک په طلب ګرځې خدای دې هېر دی — فقیري[(۸)] داهسې چا کړې وي فقیره

دغم دې خدای بدل کړه په ښادیه — زهیر مه شي په آشنا یسې زهیره

که هر څو ښایسته ډېر دي په جهان کې — وهر چا ته خپل آشنا دی بې نظیره

هر سړی دهغه مخ په رنا ګرځي — چې بې خونه دخالص وي پر کې منیره

همیشه پراته په اورو په اوبو وي[(۹)] — عاشقان دلعل لبو له تاثیره

---

(۱) دابیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ، "ق،ک" چاپ اود "خ" په لومړی نسخه کی نشته.
د "خ" په دوهمه نسخه اومصوره نسخه کی داسی دی: "که سل ځله زوی رویدار وی ترلونو — صدقه شه ناقابله زوی ترلوره".

(۲) دابیت په چاپی دیوانونو کی نشته.

(۳) په "ق" چاپ، "ق،ک" چاپ اود "خ" په دوهمه اومصوره نسخه کی د "کوره" پرځای "بوره" راغلی دی.

(٤) په "پ" چاپ، د "خ" په لومړی اود دوهمه نسخه کی "له زنبوره" راغلی دی.

(۵) په چاپی دیوانونو کی د "ناست" پرځای "رنګ" راغلی دی.

(۶) په "پ پ" چاپ کی "کان"، "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کے "ورانده" راغلی دی.

(۷) دابیت په "ق،ک" چاپ کی نشته.

(۸) په قلمی نسخو کی "فقیری" راغلی دی.

(۹) قلمی نسخی: "تمامی عمر په اور و په اوبو دی".

۱۹۴ زه ما ځان د آزادۍ په[1] تالاش ګرځم
باري نه د تورو زلفو له ځنځیره ۲۱۸۲

ستا په عشق کې هسې خلاص[2] تم له شعوره — چې یوه خبره نه لرم منظوره
طبیبان وایي چې صبر دې دارو دی — خدای فرقه زمونږ پیدا کړه ناصبوره[3]
توري هر چیرې ترلې په د ښمن شي — یاره ستا سترګې دوستان وژني په توره[4]
معشوقې د زمانې شوې سره تولې — د زړه خونه مې یې ولوټله چوره[5]
زه تنها په ضرورندیم ستا له غمه — پیدا شوې عاشقي ده له ضروره[6]
هرې شي له ورځ شته ده په دنیا کې — زما عمر جدایي کړ بې له نوره[7]
خوبان وفا له هیچا سره نه کا — دا خبره په عالم کې ده مشهوره[8]
چې خبر شي واړه ګوتې په غاښ نیسي — په هجران کې خبر مه شي له مهجوره[9]
د رقیب له بد وسترګو نه ځان ژغوري — هر عاشق چې بهره مند وي له حضوره[10]
هو مره توان او توفیق نه ګنم په بخت کې — چې تا نه بې کا مال له فسق او له فجوره
په نظر د مدعیانو تور کو دی وي[11] — کړي کښېنوم د کټ د پاسه حوره

۱۹۵ د ما ځان[12] له سترګو نه به هاله[13] وچ شي
که وچ شوی د چا نم وي له ناسوره ۲۱۹۴

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې "طلب" راغلی دی.
(۲) د "پ" په دوبهم او د "خ" په لومړي نسخه کې د "خلاص" پر ځای "لاړ" راغلی دی.
(۳) دا بیت د "پ" په دوبهم نسخه کې نه دی راغلی او په چاپي دیوانو کې یې دوهم مسری داسې راغلی ده: "خدای زمونږ فرقه پیدا کړه ناصبوره" د "خ" په لومړي نسخه کې د "زمونږ" پر ځای "زما" راغلی دی.
(۴) دا بیت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی په پېښور چاپي دیوانونو "په توره" پر ځای "بې توره" راغلی دی
(۵) د "خ" په لومړي نسخه کې "پېچوزه"، په دوبهم نسخه کې "پلې خپور"، د "پ" په لومړي نسخه کې "پخپوږ" او په "ب پ" چاپ کې دا مسری داسې ده: "د زړه خونې یې او لوټلې بې جبوره".
(۶) دا بیت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی.
(۷) دا بیت په "پ" نسخو کې داسې دی: "هرې شي له ورځ شته په دنیا کې زما عمر جدایي کړ بې نوره". په "ب پ" چاپ کې د "کړ بې له نوره" پر ځای "کړ لو بې نوره" راغلی دی. د "خ" په لومړي نسخه کې یې ورومبی مسری داسې راغلی ده: "زما عمر جدایي کړ بې نوره"، په دوبهم نسخه کې "جدایي زما عمر کړ بې نوره" راغلی ده.
(۸) دا بیت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی. (۹) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې دی: "له حیرته واړه ګوتې په غاښ نسي په هجران کې چې خبر شي له مهجوره".
(۱۰) دا بیت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی په "پ" چاپ کې: "د رقیب له بد وسترګو دې ځان ژغوري هر عاشق چې بهره مند شي له شعوره". (۱۱) د "خ" په لومړي او د "پ" په دوبهم نسخه کې د "وي" پر ځای "دی" راغلی دی. (۱۲) په "پ" چاپ کې د "له" پر ځای "د" راغلی دی. (۱۳) د "خ" په دوبهم نسخه کې د "هاله" پر ځای "کله" راغلی دی.

زړه مدام راته ويل چي ژاړه ژاړه — په ژړا سره دا تللی اشنا غواړه (١)

مسلي دې ننګی و رپسي لنګ کړه — بې چاو نمی دننګ کښېږده وږي نغاړه

که دیار په سر لوګی دا ستا رضا وي — په خندا خندا راځه په لکه غاړه

دافلاك چي د آسیا په دود ګردش که — په دنیا کي به پرې نن دې دانه لواړه

په دنیا کي ګوره هر چي زنده سر دی — د اجل په تیغ به پرې که د دوی غاړه

١٩٦ — ٢٢٠٠

دمکي ځنځیر حاجیان په لاس کښې نیسي
و نیوې* دیار زلفیني دواړه

ګاه په غار مه (٢) سوځي کله ږېږدي په ساره — کله مري له لوږې کله مړی په ډېر خواره

واره په غوغا دي چي راغلي په دنیا دي — نه یي هغه وږي په قرار دي نه ماړه

کله لاس په سر حبله کېږدي تواضع کا — کله وبله کېږدي لاس په توره په چاره

خاوري د آدم چي خمیر کړې فرشتګانو — درست یي په غمونو په د دوو ولاړه

څه شو که خوك نن ساعت وهل که یا تړل که — پېښې به په هغه شي چي واهه شي هم تاړه (٣)

خو به وي تند رسته دا زموږ بنا سسته — زه یي درمانده یم په پښتي په اخاړه (٤)

بنا یي چي خوك پس له مرګه خاني په لحد کي — هر چا چي په دا ژوندانه کي خپسر وژاړه (٥)

---

(١) دا غزل یوازي او یوازي د "خ" په دوهمه نسخه کي په عین شکل راغلی دی او په نورو چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کي نشته. (*) اصل: نیولي دي.

(٢) په چاپي دیوانونو کي "نمو" راغلی دی.

(٣) د "ب" لومړۍ نسخه "څه شو که خوك نن ساعت واهه و یا تاړه شی — پېښې به شي هغه چي واهه شی هم تاړه".
د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "څه شو که خوك نن ساعت واهه شی یا تاړه شی — پېښې به شي هغه چي هم واهه شی هم تاړه".

(٤) دا بیت په "ب" چاپ، د "ب ب" چاپ، د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کي نشته. "ق، ک" چاپ: "خو به وي تند رسته دا زموږ بنا —
— و دانه خونه ده بر یي درمانده شو په پښتي په اخاړه". "ق" چاپ: "خولي د تند رسته دا زموږ بنا یسته — زه یي درمانده یم په پښتي په اخاړه".

(٥) د "ب ب" چاپ: "هر چا چي ژوندون کي خپل پښتې سر وژاړه". د "ب" لومړۍ نسخه: "هر چا چي په دا ژوند خپسر وژاړه".
"ق" چاپ: "هر چا چي په ژوندون کي خپسر وژاړه". "ق، ک" چاپ: "هر چا چي په ژوندون کي ګوره خپل ځان وژاړه".
د "خ" لومړۍ نسخه: "هر چا چي په دا ژوند خپل څپل سر وژاړه".
د "خ" دوهمه او مصوره نسخه: "هر چا چي په ژوندون خپل سر وژاړه".

وینم واره تلوني هیڅوك نه دي پاتي شوني — یون دی په دا لاري هم د ځوان هم د زاړه

زلفې د دلدار(۱) دي چې هر څوك یې طلبګار دي — لوی دي كه هلك دي كه غټان(۲) دي كه واړه

سخ د هغه چا دی چې په درګې یې قبول شي — زار د هغه چا چې یې له دره وشاړه(۳)

ما بیدع الرحمان غونډې جواب كوو ته سلو(٤)

۱۹۷ — ۲۲۱۱

خدای خبر چې كوم یو هغه تركي وېلاړه(۵)

خو به وران شي د دنیا با زاره ناره — هر نفس د بلتانه په تاخت لتاړه(۶)

لا غونچې په باغ كې سترګې سپړدې نه وې — باد خزان یې د زړه مېنه كړه وېجاړه(۷)

هسې باد پرې د فنا له لوري په والوت — د لاله خوله(۸) یې پرې بیسته لتاړه(۹)

څه بزرګي به یې د بازو د هماى وي — زباني ذكر كه سل رنګ كا خراړه(۱۰)

كه نه سل كال دي تېر شي په اوبو كې(۱۱) — په نرمه به نرمه نه شي وچه تراړه

---

(۱) "ق، ك" چاپ : "زلفې مې دیاں دی" راغلی دی.

(۲) د "خ" په لومړی نسخه كې "پیران" راغلی دی.

(۳) دا بیت په مصوره نسخه كې نشته، په نورو قلمي نسخو كې یې دوهمه مسرۍ داسې ده : "زار د هغه چا دی چې له دره یې شاړه".

(٤) "ق، ك" چاپ : "ما رحمان غونډې به سلو چې سلام ورته كولو".
په "ب" چاپ، "ب ب" چاپ، "ق" چاپ او مصوره نسخه كې د "جواب" پر ځای "سلام" او د "خ" په دوهمه نسخه كې "لبیك" راغلی دی. او د "خ" په لومړی نسخه كې دا مسرۍ داسې ده : "ما غونډې رحمان غونډې زارې وكړه ورته سلو".

(۵) په مقابله شوو كتابونو او قلمي نسخو كې "ولاړه" راغلی دی، خو "د عزم" د په نظر كې نیولو او نیت" په معنى د "ویلاړه" په شكل سم دی چې د همون د بناغلي "دوست" په قول یكې راغلی.

(۶) دا غزل په مصوره نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه كې نشته. ددې بیت لومړی مسرۍ په "ب" چاپ كې داسې ده : "خود به وران شي د دنیا بازاره تاړه".
په دوهمه مسرۍ كې په "ب" چاپ او "ق، ك" چاپ كې د "نفس" پر ځای "ساعت" راغلی دی. لومړی مسرۍ یې په قلمي نسخو كې داسې ده : "خو به وران شي د دنیا بازاره تاړه".
او د "ب" په دوهمه او د "خ" په لومړی نسخه كې داسې راغلې ده : "خو به وران شي د دنیا بازار تاړه".

(۷) دا بیت د "ب" په لومړی نسخه كې داسې راغلی دی : "هغې غنچې لا په باغ سترګې سپړدې نه وې بد خزان یې د زړه مېنه كړه وېجاړه".
"ق، ك" چاپ : "لا غنچو په باغ كې سترګې سپړدې نه وې چې خزان یې د زړه مېنه كړه وېجاړه".
د "خ" په لومړی او د "ب" په دوهمه نسخه كې داسې راغلی دی : "هغو غنچو لا په باغ سترګې سپړې نه وې بد خزان یې د زړه مېنه كړه وېجاړه".

(۸) په "ب" چاپ كې "قوله" راغلی دی.

(۹) د "ب" له دوهمې نسخې نه پرته په نورو نسخو كې "لتاړه" راغلی دی.

(۱۰) دا بیت په قلمي نسخو كې داسې راغلی دی : "څه بزرګي به یې د بازو د هماى نه شي سر زباني ذكر كه سل رنګه خراړه".
د "ق، ك" چاپ كې داسې راغلی دی : "څه بزرګي به یې د بازو او هما وي سر زباني ذكر كه سل رنګ كړه خراړه".

(۱۱) "ب" چاپ : "كه سل ځله كال دې تېر شي په اوبو كې" او د "خ" لومړی نسخه كې "كه یې سل كالونه تېر شي په اوبو كې".

تر داهسې عمره نه عمر بهتر دی — هر چې حال يې زنکدن شي عمر واړه[۱]

۱۹۸ — ترخلاصې ځنې بندي بنده يې رحمان نه[۲] — ۲۲۱۸

کړ د شها[۳] د زلفو ځیل دې شي په غاړه

چې غرقاب شي تر ومژګان په یم دزړه — نور خراب شي خانمان په نم دزړه[۴]

عبث وايي غم دزړه و بوالهوس ته — خه پوهېږي هلکان په غم د زړه

په بل مخ باندې سبوا د يار له مخه — ما ترلي دي چشمان محکم د زړه

چې يې عرش او کرسي لاندې تر قدم دي — بالا تر دی هسې شان قدم د زړه[۵]

د خليل تر کعبې دا کعبه ده لويه[۶] — که آباد کا خوک ويران حرم دزړه

که نور خلق قدمونه ږدي په ځمکه — ما دی اېښی په آسمان قدم دزړه

دامکان چې د آسمان ځمکې تر ميان دی — يو خلوت دی دامکان سلم[۷] د زړه

زه ملهم دزړه له چا غواړم بې خدايه[۸] — چې کړی نه شي طبيبان ملهم دزړه

۱۹۹ — صورتې همدمان ډېر دي په جهان کې — ۲۲۲۷

ولې نه مومي رحمان همدم[۹] د زړه

ساقي پور نه شه د ميو جام تيار کړه — عمر هيڅ معطلي نه لري تلوار کړه[۱۰]

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه : "تر و دهسې عمر نه عمر بهتر دی هر چې حال په تنګدستی شي عمر واړه".

(۲) دامسری په قولو دارو چاپي ديوانونو کی داسې راغلی ده : "تر ولد خلاصه بندی بنده يې ای رحمانه" ; خو په "پ پ" چاپ کی د "اې" په ځای "نه" راغلی دی. د "خ" په لومړی نسخه کی "ترخلاصی نه بندي بنده يې ای رحمانه".

(۳) په چاپي ديوانونو کی "يار" راغلی دی.

(٤) دا غزل په مصوره نسخه کی نه دی راغلی په "پ" چاپ کی دا بيت داسې راغلی دی : "چې غرقاب شي تو رمژګان په يم دزړه نور خراب شي خان ومان په نم دزړه".
د پېښور په چاپي ديوانونو او "خ" په دوهمه نسخه کی داسې راغلی دی : "چې غرقاب شي تو رمژګان په نم دزړه نور خراب شي خان ومان په نم دزړه".
د "خ" په لومړی نسخه کی : "چې غرقاب شي ترمژګانو نم دزړه نور خراب شي خان ومان په يم دزړه" راغلی دی.

(۵) دا بيت د "خ" په لومړی نسخه کی نشته او د "پ" په دوهمه نسخه کی داسې راغلی دی : "چې يې عرش او کرسی لاندې ترسيوری بالا دی هسی شان حرم دزړه".

(٦) د "خ" په لومړی نسخه کی د "لويه" پر ځای "بويه" راغلی دی.

(۷) د "خ" په دوهمه نسخه کی د "سلم" پر ځای "مسلم" راغلی دی.

(۸) په چاپي ديوانونو کی "بې ربه" راغلی دی.

(۹) د "پ" په لومړی نسخه کی "ملهم" راغلی دی.

(۱۰) دا غزل د "خ" په لومړی نسخه او مصوره نسخه کی نه دی راغلی ، ددې بيت په دوهمه مسرې کی د "نه لري" پر ځای په "پ" چاپ کی "نه کاندې" او په "پ پ" چاپ کی "نه کوي" راغلی دی.

هر دم تیغ د استا زما په ګلو ګرځي[1] — هر نفس د خپل نفس له تیغه ډار کړه

تر خوږې چړې ورته بله بلا نشته — خادمي د بې خودانو په دربار کړه

دا پنځه ورځې ژوندون چې غنیمت دی — شکرانه په دا نعمت د کردګار کړه[2]

که غم خوار غواړې په غم او په اندوه کې — سپینه ډکه د شرابو اختیار کړه[3]

څو دې دوه سترګې غړېږي په جهان کې — ننداره په هر ساعت د خپل نګار کړه

هغه څوک دی چې تهمت پرې وایه نه شي — غوږ په هیچا باندې مه باسه خپل کار کړه

بې وفايي د دې دهر یاران واره — چې دې پس له مرګه یار شي هغه یار کړه

مدعي چې په زړه ورشي هغه وايي[4] — ګوش او هوش د محبانو په ګفتار کړه

رحمان وايي د دنيا چارې فاني دي
البته په دا خبره اعتبار کړه

۲۰۰ ۲۲۳۷

چې مې مینه خدای په تا باندې پیدا کړه — ترک ما په هغه ورځ[5] خپله رضا کړه

اوس د استا رضا جفا کړې که وفا کړې — ما د استا جفا قبوله په وفا کړه

ګل په لعل او په ګوهر کله څوک پېرې — بې له ما چې تا خندا کړه ما ژړا کړه

بې له ما چې د استا غم په هوس پېرم — کوم وګړي په هوس د غم سودا کړه[6]

دوه یاران به د ارنګ نه وي چالېدلي — چې یوه ورته ښکنځل کړه بل دعا کړه

ما ودرست جهان ته شا وتا ته مخ کړ — تا ودرست جهان ته مخ او ما ته شا کړه[7]

---

(۱) دا مسرۍ په "ب" او "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "هردم تیغ دستا زما په ګلو ګرځي".
په قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "زما ستا په ګلو ګرځي هردم تیغ دې"

(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۳) دا بیت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی.

(٤) "ب" چاپ او د "پ پ" چاپ: "مدعي چې په خوله ورشي هغه وايي".

(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "په هغه دم" راغلي دي.

(٦) دا بیت د "ب" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

ډېر هند کې په جهان گرزي د چا ياد دي — عشق عالي پايه د هيرا و د رانجا کړه

هم په دا يې ترهمه وو[1] نام بلند شو — چې قبوله عندليب د گل جفا کړه

نا آشنا د بلبلتانه له غمه څه زده — خداى د غه خوارې په بخره د آشنا کړه

عاشقان د يار تر سپيو هم زاړه دي — گمنه ما د رقيبانو څه پروا کړه

٢٠١

زه ځکه[2] چې ستا د حسن ثنا خوان شوم
ستا له رويه درست جهان زما ثنا کړه

٢٢٤٨

باره وتره هاله کښت و زراعت کړه[3] — تقوى دار شه هله طمع د جنت کړه

عاقلان په وړاندې ځي په ورستو گوري — په دنيا کې سرانجام د آخرت کړه

سم د لاسه کار هر گوره ډېر مشکل دى[4] — څو لا نه يې غريب زېرمه د غربت کړه

چې نور خلق ملامت در باندې وايي — لا پخوا تر خلقو خپل ځان ملامت کړه

چې عقبى ته د دنيا په اجر مومې — خو هم دا عمارت هلته عمارت کړه

څو به گورې د قيامت ورځو او شپو ته — خو هم دا جهان په ځان باندې قيامت[5] کړه

چې نېکي بدي په تله کې تلل شي[6] — خود په خپله تله واخله عدالت کړه

که لښکر د حرص هوا در باندې زور شي[7] — سر د ننه په قلعه د قناعت کړه

دا به نه شي چې ستا خټ او د حق مخ وي — که حق غواړې ته هم مخ په حقيقت کړه

---

(١) په قلمي نسخو کى "ترهمايې" راغلى دى.
(٢) په چاپي ديوانونو کى "يم" راغلى دى.
(٣) د "خ" لومړى نسخه او مصوره نسخه: "باره تر وجار باسه هلته زراعت کړه".
د "خ" دوهمه نسخه: "باره وجار باسه هله کان د زراعت کړه".
د "پ" لومړى نسخه: "باره تر وجار باسه هاله زراعت کړه".
(٤) مصوره نسخه: "سم له لاسه چارې نه شي مرد هاله يې".
(٥) دا بيت په مصوره نسخه کى نشته.
(٦) د "پ" لومړى نسخه، د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه: "چې دې نېک و بد به تله کى تلل شي".
(٧) قلمي نسخې: "که لښکري د حرص وه باندى زور شي".

هغه زړه چې عرش الله دی کوره کوم دی — خو دې توان شي د جمله زړونو خدمت کړه

وړاندې هم واړه ستا په څېر سړي وو — ته هم پاخه د هغو په څېر همت کړه (۱)

د دنیا چارې همه واړه فاني دي — بارې پوره ته شه یو بل رنګه حکمت کړه (۲)

په طبیب (۳) د عاشقانو دارو نه شي — درومه بل خوا ته دارو د خپل زحمت کړه

خو یې حق موندلی نه دی مړه جاروځه (۴) — په دا مرسته (۵) دا جهان واړه لت پت کړه

۲۰۲

ای رحمانه اول ته نصیحت واخله
د غه پسه بیا و بل ته نصیحت کړه

۲۲۶۳

هسې یمه یاره ستا په غم تازه — لکه وي هره ګیاه په نم تازه (۶)

سترګې وخوږم که یې کړم له نمه وچې — که مې کړې یې په ژړا صنم تازه

زه به څه کړم د چا چارې بې له یاره — هر سړی په خپله ساه په دم تازه

د یار نوې نوی غم زېږوي وصل — رغوي سوی پرهر ملهم تازه (۷)

که دې زړه له غمه وچوي د ګلګیر مشه — کاتبان کا په چول قلم تازه

۲۰۳

شایسته یاران ګلونه دي رحمانه
بلبلتانه کړه اکثر مړاوي کم تازه

۲۲۶۹

نه یم خوښ د سرو ګلونو په سایانه — خوښ یم ستا د مخ په اوربانډې جلیانه (۸)

په اور سوي بنهر وران دي څه حکمت دی — سوی ستا د مخ په اور یمه بسیانه

---

(۱) د "پ" چاپي دیوان کي د "همت" پر ځای "خدمت" راغلی دی.
(۲) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کي نشته.
(۳) په "پ" چاپ کي "طبیعت" او مصوره نسخه کي "طلب" راغلی دی.
(۴) د "خ" لومړي نسخه کي "مه دنا زبره" او د "پ" لومړي نسخه او مصوره نسخه کي "بې غم مه مشه" راغلی دی.
(۵) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کي "په دامرشه"، د "پ" په لومړي نسخه کي "په دانړمه" او د "خ" دوهمه نسخه کي "مردانه شه" راغلی دی.
(۶) دا غزل د "خ" په قلمي نسخو کي نشته او لومړی مسری یې په چاپي دیوانونو کي داسي ده: "هسي نه یم یاره ستا په غم تازه".
(۷) قلمي نسخې: "راستوي یو نوی غم زېږي د وصل رغوي د زړه پرهر ملهم تازه".
(۸) د "پ" نسخه او "خ" دوهمه نسخه: "خوښ یم ستا د مخ ونړ وته جلیانه". د "خ" په لومړي نسخه کي "و مخ د تورو" راغلی دی.

خپلوم به دې په هر رنګ چې خپل مې بې | که دې موم په دروغ کړې په رښتیا زه
نن راغلي په جهان یو که دیدن کړې | نه به ته په جهان راشې نه به بیا زه
دا اوږدې وعدې چې ته کوې صنمه (۱) | کاشکي بیا موم فرصت په دا دنیا زه
چې له ډېرې حیانه ګورې وچا ته | غوښ کړم غوښ کړمه دې ستا ډېرې حیا زه (۲)
چې له غمه لا انده وهه دې مړ نه یم | سنګ آهن یم آدم نه یمه ګویا زه (۳)
که جوړه تلې خوک وقبر ته د رېغه (٤) | ژاړم دا چې یا به ته نه یې او یا زه
همېشه د خپلو او ښکلو سیلابه | سرګردان یم تر فلکه تر آسیا زه
که خوک قیاس زما د ډېرو او ښکلو کا | هسې ګرځم لکه خس پاس په دریا زه (۵)

۲۰٤

زه رحمان دیار ثنا کولی نه شم
کاشکي دا چې په جهان نوري ګویا زه (٦)

۲۲۸۰

---

(۱) د "پ" نسخې او د "خ" لومړی نسخه : " دا اوږدې وعدې چې ته کوې منم یې ".
د "خ" په دوهم نسخه کې داسې ده : " دا اوږدې اوږدې وعدې چې کړې صنمه".
(۲) د "پ" لومړی نسخه : " چې له ډېرې حیا نه ګورې وما ته غوښ کړم غوښ ستا دې ډېرې حیا زه ".
د "خ" لومړی نسخه : "غوښ کړم وګوره دا ستا ډېرې حیا زه ".
د "خ" دوهم نسخه : " غوښ کړم غوښ کړم دغه ستا ډېرې حیا زه".
(۳) دا بیت په " ق ، ک " چاپ کې نشته ، لومړی مسرۍ یې د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ده : " چې له غمه لا انده وهه دې ونه مړم".
د "خ" دوهم نسخه : " چې له غمه دې مړ نه یم ژوندی پا یم ".
(٤) دا بیت په "ق" چاپ او د "خ" په لومړی نسخه کې نشته ، د "پ پ" چاپ کې لومړی مسرۍ داسې ده : " که جوړه خوک تللی وقبر ته د رېغه".
"پ" چاپ : " که جوړه تللی خوک وقبر وته د رېغه ".
"ق ، ک" چاپ : " که خوک قبر ته جوړه ور تللی د رېغه ".
د "خ" دوهم نسخه : " که جوړه تللای خوک وقبر وته د رېغه".
مصور نسخه : " که جوړه تلی خوک وقبر وته د رېغه ".
(۵) په قلمی نسخو کې " په دریا زه " راغلی دی.
د "خ" دوهم نسخه : په لوی دریا زه ".
(٦) "پ" چاپ او د "پ پ" چاپ : " کاشکي نه وای په جهان کې خه ګویا زه ".
" ق " چاپ : " کاشکي په دا جهان نه وای ګویا زه ".
د "پ" لومړی نسخه : "کاشکي مړ وی په جهان کې خه ګویا زه".
د "خ" لومړی نسخه : " چې رحمان دیار ثنا کولای نه شم کشکي مړ وای په دنیا کې لوز ګویا زه".
د "خ" دوهم نسخه : کشکي نه وای په جهان کې خو پیدا زه".

اې زما د زړه آرامه راشه راشه سرو قده ګل اندامه راشه راشه
چې همه واړه خوبان دې مقتدیان دې(۱) د همه واړو امامه راشه راشه
بې تا نشته هیڅ حرمت(۲) د عاشقانو د مشتاقو احترامه راشه راشه
خدای زده بیا به هسې وخت وې که به نه وي زه وبرېږم له ایامه راشه راشه(۳)
نن(۴) هنګام دی که جفا کړې که وفا کړې چارې نه شي بې هنګامه راشه راشه
دا جهان د مسافرو یو رباط دی تله دي تله دي له دې ګرامه راشه راشه
پري رویه، سنبل مویه، ملک خویه عنبر بویه لاله فامه راشه راشه(۵)

شپه لا پرېږده بې تا ورځ راباندې شپه شوه(۶)
۲۰۵ د تمام(ژړان) ماه تمامه راشه راشه ۲۲۸۸

په دوران مې(۷) هسې رنګ دلبر پیدا شه ګویا بل دلبر د پاسه لمر پیدا شه
یا طالع د زمانې یا بخت زما دی چې دا هسې رنګ شیرین بشر پیدا شه
چې قاصد د ورک یوسف زېرې پرې وکا(۸) د یعقوب د سترګو بیا نظر پیدا شه
عشق دې دا که یو فساد دی نه پوهېږم په جهان کې چې دا شور و شر پیدا شه
د ریغه نخل د عشق مړوی زرغون شوی(۹) چې له شاخه یې د غم ثمر پیدا شه

---

(۱) د "ب" لوېږي نسخه : "چې همه خوبان دې واړه مقتدیان دی"
نوری قلمي نسخې : "چې دا نور خوبان دې واړه مقتدیان دی".
(۲) د "خ" په لوېږي نسخه کې د "حرمت" پر ځای "حاجت" راغلی دی
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۴) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته او د "خ" په لوېږي نسخه کې د "نن" پر ځای "دا" راغلی دی.
(۵) قلمي نسخې : "پري رویه، فرښته خویه عنبر مویه سنبل مویه لاله فامه راشه راشه".
(۶) دا مسرې په "ب" چاپ او "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده : "شپه لا پرېږده روښانه ورځ راباندې شپه شوه".
د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې د "شوه" پر ځای "ده" راغلی دی.
(۷) په "ق، ک" چاپ کې د "مې" پر ځای "کښې" راغلی دی.
(۸) د "ب" له لوېږي نسخې نه پرته په نورو ټولو کې د "وکا" پر ځای "وکړ" راغلی دی.
(۹) په مصوره نسخه کې د "زرغون شوی" پر ځای "پیدا شوی" راغلی دی.

ملائیک دعشق له خمه خبر دي[۱] خو هم مالره داسخت سفر پیدا شه
یو د ترکو بې نیازي بل عاشقي شوه[۲] په پره بانديې مې بل پره پیدا شه
دنا اهل زوی پلار به څه بنادي کا چې له پښته یې لئیم[۳] پسر پیدا شه
بیا به روغ دعاشقۍ له رنځه نه شي په هر تن کې چې دغم[۴] اثر پیدا شه

۲۰۶ چې هنر عیب کوي ، عیب هنر کا[۵]
د ~~ماخ~~ زمان په دور دا هنر پیدا شه ۲۲۹۸

چې نصیب یې[۶] سینه چاکه زړه افګار شه جرس ځکه په فریاد او په چغار شه
چې نزا دعاشقۍ په عاشق وشوه دغفلت له خوبه پاڅېده بیدار شه
عبادت دریا کار څه په کار نه دي[۷] لکه غوك هڅي[۸] په بحر کې مردار شه
دجاهل زهد په زهد حساب نه دي[۹] لکه مال په خمر خرڅ دخمر خوار شه[۱۰]
مشقت دنادانو واړه پوچ دي لکه بې بارانه ابر تش غبار شه
علمیّت دبې عملو عالمانو لکه ګنج[۱۱] دکتابونو په[۱۲] خره بار شه
چې یې کاندي ونا اهل وناقابل ته نصیحت دناصحانو کوم[۱۳] په کار شه

---

(۱) دامسری په " ق ، ک " چاپ کی داسې راغلی ده : " ملائیك دعشق له زخمه خبر نه دي ".
(۲) دامسری د " پ ، پ " چاپ کی داسې راغلی ده : " یو د ترکو عاشقي بل بې نیازي شوه " او د " ق ، ک " چاپ کی د " شوه " پر ځای " ده " راغلی دی.
(۳) دابیت د " پ " په دوهمه نسخه کی نه دی راغلی او د " خ " په دوهمه نسخه کی یې لومړی مسری داسې راغلی ده : " دنا اهلو موږ و پلار به څه بنادي کړه ". د " خ " په لومړی نسخه کی د دوهمی مسری د " پسر " پر ځای " بشر " راغلی دی.
(٤) د " پ " له لومړی نسخې نه پرته په نورو ټولو کی " دغه " راغلی دی.
(۵) په " ق ، ک " چاپ کی دا مسری داسې ده : " چې هنر په عیب کوي عیب په هنر کا ".
(٦) د " پ " په لومړی نسخه کی د " یې " پر ځای " مې " راغلی دی.
(۷) دامسری په چاپي دیوانونو کی داسې ده : " عبادت دریا کار هیڅ په کار نه دي ". د " خ " په دواړو قلمي نسخو کی ، د " پ " په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کی داسې ده : " عبادت دریا کار و په کار نه دي ".
(۸) په " ق ، ک " چاپ کی " غوندې " راغلی دی.
(۹) په مصوره نسخه او د " خ " په لومړی نسخه کی دا مسری داسې ده : " دزاهد زهد په زهد حساب نه دي ".
(۱۰) د " خ " په دوهمه نسخه کی دا مسری داسې ده : " لکه مال چې په خره خرڅ دخمر خوار شي ".
(۱۱) د " خ " په لومړی نسخه کی " پنډ " راغلی دی.
(۱۲) په قلمي نسخو کی د " په " پر ځای " د " راغلی دی.
(۱۳) دابیت د " خ " په لومړی نسخه کی نه دی راغلی ، په " پ " چاپ ، " ق ، ک " چاپ ، مصوره نسخه ، د " پ " دوهمه نسخه او د " خ " په دوهمه نسخه کی د " کوم " پر ځای " څه " راغلی دی.

۲۰۷

د رحمان کلام په غوږ د بې هنرو
لکه دُر[1] په لاس د طفل هسې خوار شه

۲۳۰۶

په دنیا کې له دنیا گوښه کنار شه — سمندر غوندې په اور کې گلعذار شه
پس له مرگه که ژوند غواړې سر گیا کړه[2] — په پرپکړي سر بیا نوی مرغزار شه
دا ترخې اوبه به څه کوې د بحر — خود پخپله د گوهر په څېر آبدار شه
بې له خدایه نور د هیچا منت مه کړه[3] — په وچ کاڼي باندې ونه د کوهسار شه
که دونې په څېر گل و میوه غواړې — ځان په نمر کړه سایه بان د هر خاکسار شه[4]
دست په دست که د خپل کار په درستولي — لا تر ځان ور وړومبی ولاړ د بل په کار شه[5]
که دې ویره شي له خپلې درماندگۍ — د درماندو دستگیري کړه خبردار شه
که هوا دې د جنت په خاطر گرځي — خاک نشین په آستانه د هغه یار شه
که په توره تیاره کې رڼا غواړې — ننداره چي د یار د زلفو د رخسار شه
که په کار دې د سرو شونډو شیریني وي — د خپل ځان په وینو سور لکه انار شه
که راضي یې چې دې باغ شي د زړه سبز[6] — په ژړا لکه باران د نوبهار شه[7]

۲۰۸

د رحمان په عاشقۍ کې ستړې وشوې[8]
چې څوک والي عاشق ړوند دی هغه خوار شه

۲۳۱۸

(۱) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "گل" راغلی دی.
(۲) د "خ" په دوهمه نسخه کې "ته سرپرې کړه" راغلی دی.
(۳) د "پ پ" چاپ: "بې له خدایه د هیچا منت بار مه شه".
(۴) د "خ" دوهمه نسخه: "ځان کړه څمکه سایه بان د هر خاکسار شه".
(۵) چاپي دیوانونه: "لا پخوا تر ځان ړومبی د بل په کار شه".
د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "لا تر ځان ړومبی روان د بل په کار شه"
(۶) د "پ پ" چاپ: "که دې زړه وي چې دې باغ د زړه سبز شي".
(۷) د "پ" په نسخه کې: "کوهسار" راغلی دی.
(۸) د "خ" دوهمه قلمي نسخه کې "واشوې" راغلی دی.

بیا مې زړه د تورو زلفو مسخر شه　　چپ وراس مې د حبشو تور لښکر شه

هر طرف مې د دعا غشي گوزار کړه　　ولې یو هم هسې نه وُ چې کارگر شه

وهر لور ته چې غوږ باسمه غوغا ده　　یا ناړې د بېلتانه دي یا محشر شه

واعظان خو وعظ کاندي بارېخه کا　　چې د عشق په لیونیو یې گذر شه (۱)

چې پدر غوندې یې ما ته نصیحت کړ (۲)　　په دبدن دستا هغه زما پسر شه

ستا په دَر کې چې پراته دي نیکبختان دي　　چې دستاله دره ووت دَر په دَر شه (۳)

۲۰۹

د عشق زخم به خواک څه گنډي رحمانه (۴)
چې گنډون یې په پرهار باندې پرهر شه

۲۳۲۵

هیڅ مې نه زده نه پوهېږم داخر پېر شه　　چې دلدار مې د اغیار په شکل وخېر شه

زمانه مې د رقیب له لاسه وژني　　چې مې سپې گانه هغه را باندې شېر شه (۵)

د هجران غمونو هسې په عذاب کړم　　هغه غم (۶) چې مې لږ گانه اوس ډېر شه

چې په تیغ مې لوېي کړې سزا مې دا ده　　سبه چې غوښ مې زړه د ترکو په شمشېر شه

تېر ساعت به د هېچا په لاس کښېنوزي　　اوس به څه وایم وچا وته چې تېر شه (۷)

چې مې نوشه د هجران پیاله کړه تلخه　　د وصال لذت مې ټول زهر گنډېر شه (۸)

---

(۱) دا مسرۍ په پېښور چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "چې د عشق په لیونو باندې گذر شه"

(۲) دا مسرۍ په پېښور چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "چې پدر غوندې وما ته نصیحت کا".

(۳) دا بیت په ټولو قلمي نسخو کې نه دی راغلی او په درې وارو چاپي دیوانونو کې راغلی دی.

(٤) دا مسرۍ د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "د عشق زخم به دې خوک څه کړي رحمانه".
په "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "د عشق زخم به خوک وگنډي رحمانه".

(۵) دا مسرۍ د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې مې نه گانه هغه را باندې تېر شه".
په مصوره نسخه کې داسې ده: "چې مې سپې گانه را ته شېر شه".

(۶) په "پ" چاپ کې د "غم" پر ځای "عیب" راغلی دی او په "ق، ک" چاپ کې دا مسرۍ داسې ده: "هغه عیب چې به مالږ گانه اوس ډېر شه".

(۷) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "اوس به حال وچا ته څه وایم چې تېر شه".

(۸) دا بیت د "پ" په لومړي او دوهمه نسخه کې، او هم د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته. د "خ" په دوهمه نسخه کې یې د روستي مسرۍ داسې ده:
"د وصال لذت چې هسې رنگ گنډېر شه". په "پ" چاپ کې مسرۍ داسې ده: "د وصال د دولت مې کل زهر وگنډېر شه".
په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "د وصال لذت مې کل وا ړه گنډېر شه".

٢١٠ — ٢٣٣١

چې یې نه په وفا یاد نه په جفا وي
سکه رحمان دهغه یار له دله هېر شه (١)

پاڅه یو ځله سیراب دعشق په جام شه — په ساغر دماه وهر مې آشام شه
لا اوله بندګي بیا ازادي ده — که مقصود د آزادۍ لري غلام شه
دصیاد له وحشتونو خپل سر خلاص کړه (٢) — لکه مرغ خانګي بڅپله رام شه
ژوندی ځان په ځمکه خښ کړه لکه تخم — که لوې غواړې دخاورو په مقام شه
درست جهان دګلېنه په خوی وخوره — لکه ځمکه هسې لاندې تر اقدام شه
په نیستۍ کې دهستۍ مرتبه ګوره — ننداره چې په وېرانۍ کې دخپل بام شه
ودښمن وته بڅپله عیب مه وایه (٣) — ځان بڅوا ترمرګه ووژنه مدام شه
په مستانو کې دعقل ښېستن غل دی — که په نورو خلقو خاص یې د الله عام شه
ای رحمانه د بلبلو ژبه زده کړه (٤)
دغه پسه په صفت د ګل اندام شه

٢١١ — ٢٣٤١

ددنیا د سود دپاره خمګین مه شه — غم د دین و دایمان کړه بې دین مه شه
هرګوره ګره کشای لري کم بخته — ناامید له خدایه غوټه جبین مه شه
دې بې خفته دې داره نه چې دانه چین شي — خوږې آب و دانه شته دانه چین مه شه

---

(١) د "پا پا" چاپ : "جو په رحمان دهغې یار له دله هېر شه".
د پېښور "ق، ک" چاپ : "رحمان څکه دهغه یار له دله هېر شه".
د "خ" لومړۍ نسخه : " سکه رحمان دهغه یار له دره هېر شه".
د "پ" دوهمه نسخه : " سکه درحمان دغه یاد له دله هېر شه".
د "خ" دوهمه نسخه : " چې یې نه په جفا یاد نه په وفا وي سکه رحمان دهغه یار له دله هېر شه".
(٢) "ق، ک" چاپ : " لا اوله دصیاد که ځان خلاص غواړې".
مصوره نسخه : " دوصال له وحشتونو خپل سر خلاص کړه".
(٣) چاپي دیوانونه : " ودښمن وته خپل حال بڅپله وایه". د "پ" نسخې او د "خ" لومړۍ نسخه : " او دښمن ته عیب خپل بڅپله والي".
(٤) قلمي نسخې : " ای رحمانه د بلبلو لفظ زده کړه".
د "خ" لومړۍ نسخه : " ای رحمانه د بلبل لفظ زده کړه ګوره".

هر مرغه چې د بل غوښې خوري مردار دی | ځان حلال کړه لکه زاغي شاهين مه شه
د ذرې په څېر آفتاب په طلب خپل کړه (۱) | لکه تيږه هسې پروت په زمين مه شه
کار په تش لستوڼي نه کېږي بې لاسه | لاس په ن يره کړه بې لاسه آستين مه شه (۲)
عاشقي او خودبيني دي سره لرې | که مطلب دې عاشقي ده خودبين مه شه
په خپل کور کې دې سفر دی که پوهېږې | مسافر د هندوستان او د چين مه شه
خپل تابوت درته ولاړ زين کړی آس دی | ته په زېړ مه د بل آس و د زين مه شه

چې تقوی ديانت نه لري رحمانه
د دې هسې همنشين، همنشين مه شه (۳)

۲۱۲

۲۳۵۱

په اميد د گانده و د ځ زړه ور مه شه (٤) | نقد نسيه ځبله بېل کړه او تر مه شه
په اميد اميدې خلق نااميد کړل | د فلک له رهزنۍ بې خبر مه شه
د دنيا بادشاهان خواست کړي له فقيره (۵) | ته بادشاه د هسې ملک شه خواستگر مه شه
د هُمای په څېر طمع کړه و هډوکي | لکه مچ طالب د شهد و شکر مه شه
ځان صدف غوندې وخاوروته کړه څر مه | لکه ځگ هسې د بحر په سر مه شه
په بر عزيز دي موم دلان ترسنگ دلانو | ته يوځا ځلی شه (٦) دا وبنکو گوهر مه شه
حيوانات هم په تسبيح د خدای مشغول دي | ته انسان يې تر حيوانه بتر مه شه
نفس شيطان سره وکفر ته وباسي | رحم فهم په ځان وکړه کافر مه شه (۷)

---

(۱) "ق" چاپ او مصوره نسخه کې د "خپل کړه" پر ځای "گرزې" راغلی دی.
(۲) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "لاس په توره کړه بې لاسه آستين مه شه".
مصوره نسخه: "لاس پکښې کړه بې لاسونو آستين مه شه".
(۳) چاپي ديوانونه او مصوره نسخه: "د دې هسې هم نشينو نشين مه شه".
(٤) چاپي ديوانونه: "په اميد د آينده و زړه ور مه شه".
(۵) قلمي نسخې: "د دنيا پادشاهان خواست کا له فقراو ته پادشاه د هسې ملک بې خواستگر مه شه".
د "خ" په لومړي نسخه کې د "فقراو" پر ځای "قصرونو" راغلی دی.
(٦) قلمي نسخې: "يوځو تلی شه" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "يوځو ځلی شه" راغلی دی.
(۷) دا بيت په قلمي نسخو کې نشته.

تېر ړانده وي عاشقان د يار په عيب ··· ته تېر رونـد د هغه يار په هنر مه شه

دغه ځای د بيد لا نو دی رحم نـه لـره

٢١٣ ··· ٢٣٦١

د دلبرو په کوڅه د لاور مه شه

چې له سترګو مې خوناب د زړه عيان شه[1] ··· له نظره مې هر سنګ د ړ و مرجان شه

خراب زړه چې مې ژړل د يار له غمه ··· بيا په اجر د هغې ژړا خندان شه[2]

کمينی له جمله آفتو خلاص کړم[3] ··· لکه خاوري د دښمنو په چشمان شه

د غصې زهر يې شهد شول په صبر[4] ··· د خليل په خبر آتش پرې ګلستان شه

عشق يو داد دی په عاشق له خپله خدا ··· هسې نه چې وهر چا وته عيان شه[5]

چې د يار زلفې رخسار مې په زړه نقش شو ··· خپل خلوت مې خراسان و هندوستان شه

د رنځور علاج تا رخه تا رخه دار و دي ··· دغه درد دی چې هم درد و هم درمان شه

چې د استا د خولو بوی ورباندې راغی ··· د عطار په مخ د اوښکو رود روان شه

علامت د استغنا به يې ښکاره وي ··· هغه څوک چې تېر تر ځان و تر جهان شه

د ګرېوان په چاک کولو يې څه لا ر غږوي[6] ··· چې ځيګر يې رحمان چاک تر ګرېوان شه

عشق د يار په ړانه وچولي ولجه دی ··· خو چې وچولی يې غوټه کړ تاوان شه[7]

نادانان به د دنيا غمونه کاندي ··· مرد هغه دی چې په زړه مرد خپل ځان شه

---

(١) په "ق" چاپ کې "روان شه" راغلی دی.

(٢) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.

(٣) "ق، ک" چاپ کې لومړی مصرع داسې ده: "کمينه له جمله آفتو خلاص کړم".

(٤) "ق" چاپ: "د غصې زهر يې شو بدل په صلح".

د "خ" د هم نسخه: "د عيسی زهر يې شهد شو په صبر".

(٥) دا بيت په قلمي نسخو کې نشته.

(٦) دا بيت د "خ" په د هم نسخه کې نشته.

په "ق، ک" چاپ او "پ" په لومړۍ نسخه کې د "لا ر غږ" پر ځای "پروا" راغلی دی.

(٧) دا بيت د "خ" له لومړۍ نسخې او مصوری نسخې نه نقل شو.

نښانه د ناداني به نوره څه وي　　چې سړی په خپل ګوزار(۱) باندې پښېمان شه

آدميت څه په دولت نه دی رحمانه

۲۱۴　　بت که جوړ شه د سرو زرو نه انسان شه　　**۲۳۷۵**

که په عقل پسې لاړم په کار نه شه　　که له بخته مې ياري غوښته يار نه شه

غروند غروند خوب په ځلځلې او بو تښتي(۲)　　يار په سيند زما د اوښکو بېدار نه شه

معلومېږي زه کم بخت د درست جهان يم　　چې د درست جهان دلدار مې دلدار نه شه

ما غندي او رقيب ستايي طالع ګوره　　چې سړی ورته د سپي په مقدار نه شه(۳)

که مې سل ځله اقرار راسره وکړ(٤)　　دا زما نا قرار زړه په قرار نه شه

ډېر غمونه دي چې يې وخوړم په خپله(۵)　　په دنيا کې مې بل هيڅوک غمخوار نه شه

که مې سل نصيحتونه ورته وکړل(۶)　　هغه خدای بې لارې کړی په لار نه شه

سهل کار دی که رحمان په زړه ازار شوم

۲۱۵　　چې خاطر د هغې مستې ازار نه شه　　**۲۳۸۳**

هر ساعت که څه ګوزران دی بې مخلصه　　هزار بار ارمان ارمان دی بې مخلصه(۷)

که څوک وايي چې له ځانه شېرين نشته　　ولې ما ته ځان تاوان دی بې مخلصه

لکه شمع په ورځ مړه د شپې سوځم　　تمام عمر مې نقصان دی بې مخلصه

په بلبل کله بهار کله خزان وي　　په ما کل واره خزان دی بې مخلصه

---

(۱) په "ب" چاپ، "ق" چاپ، د "پ" لومړي نسخه او د "خ" په نسخو کې "کردار" او په "ق.ک" چاپ کې "عمل" راغلی دی.

(۲) د "خ" لومړي نسخه او مصوره نسخه: "غروند غروند خوب په يو ځا خکلی او به شي".

(۳) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(٤) د "خ" دوهمه نسخه: "که سل ځله نه اقرار راسره وکړي".

(۵) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، په نورو قلمي نسخو کې لومړی مسرئ داسې ده: "بې غمونه چې يې وخوړه خپله".
د "خ" لومړي نسخه او مصوره نسخه: "بې غمونه چې يې وخوړ يو د بله".

(۶) قلمي نسخې: "که مې سل نصيحتونه ورته وکړ".

(۷) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته.

که شبنم همیش د نور ژاباندې ورېږي — په ما کاڼي د آسمان دي بې مخلصه
ډېر غمونه د هجران را باندې تېر دي — اوس یو دم را باندې ګران دي بې مخلصه
د آشنا د مینې اور وما ته ګل دی — ګل داور په دود سوزان دي بې مخلصه
په وصال کې مې نه مرګ لیده نه تبه — اوس مې مرګ په هر زمان دی بې مخلصه
زه حیران د هغو خلقو په روزګار یم — چې ژوندون ورته آسان دی بې مخلصه

۲۱۶ — ۲۳۹۳

د خان د زړه دمه په هیڅ نه شي
مسافر غونډې حیران دی بې مخلصه

چې ښکاره شي راته زلف د یار له پټه (۱)(۲) — پرېشان شوم په نمط حیران له دې نمطه (۳)
څوک به خر د وفا طمع کاله ښکلیو — چې د طمع لفظ خالي دی له نقطه
په کشتۍ د عاشقۍ به پل کښېږدم — که شم داخله خارج د غم له شطه
پرې کړه سر چې شي منصور وهر اشیا ته — تېره والي د قلم راځي له قطه
بیا به څوک زړونه محبوبه په منګل وړي — هسې زاغله لکه تکه سپینه بطه
د یار غم به دې حاله په زړه مېشته شي — که دې غیر غمونه شي له دله حطه
نن کاغذ راته ښیار د یار راوړي — ګوره څه به شي معلوم له دغه خطه

۲۱۷ — ۲۴۰۱

چې مې قد د یار دراز او نه کوتاه دی
د خان والخسته په لاس څکه اوسطه

د هغو چې په هجران شي سینه داغه — نور بې خبر دي له آرامه له فراغه (۴)
دغه ځای دی د بلبلو د توتیانو — د چمن له ګلو بېرته اوسه زاغه

---

(۱) داغزل د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو.
(۲) د یار له پطه = د یار له پټه، د قافیې د سمون په غرض یې "پټ" په "پط" لیکلی دی.
(۳) نمط = نمت = دالې هم د قافیې د سمون په غرض په "ط" لیکلی دی.
(۴) داغزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.

په شمام يې سر تر پايه معطر شوم | نن د يان د زلفو بوی راغی له باغه
تر قيامته به مخمور يې خوده اوسم | که يو ګوټ راکا ساقي له دې اياغه
زه به ستا په در کې عمر وار تېر کړم | د مجنون مې تل روزګار کېده له راغه

ستا په نور به زه صبح صورت ستي کړم
که يې وونيم يو ځل جبين چراغه

٢١٨ — ٢٤٠٧

ما به ولې کړ و فرياد او فغان دريغه | که آشنا وی راسره جا ودان دريغه [1]
له فراقه ځ د زړه په وينو وېځم | کاشکي نه وی مرګ بېلتون پټهان دريغه
فرزانه بلبل په وخت د بهار ژاړي | چې آخر به باندې راشي خزان دريغه
زه حيران ورته ولاړ په سترګو ګورم | چې دا ليم راځني دروي ياران دريغه
يو ذره مې په طاعت کې تېره نه کړه | ګران بها عمر مې لاړ رايګان دريغه

سرکښي کې تېر تر حده بېچاره يم
که قوت د طاعت راکړي ورځان دريغه

٢١٩ — ٢٤١٣

که يو ځل مې هغه يان وليدی دريغه | سر فراز مې سرګردان وليدی دريغه [2]
چې تمام جهان په عقل غلبل کړمه | زېر مرېزه مې پېکان وليدی دريغه
د وجود ګلزار يې درست سره اغزي شو | خارستان مې باغستان وليدی دريغه
روغ صورت لکه بادشاه صحت يې تخت دی | ناست په تخت مې شاه جهان وليدی دريغه
د تن ښهر يې خرابه خرابي شوه | بيا مې دا خراب ودان وليدی دريغه
لکه زه چې له مخلوقه ګريزان يم | سګ مې هسې ګريزان وليدی دريغه
دا سبق راته تعليم شکستګي کړه | چې روغ کاري شکستګان وليدی دريغه

---

(۱) دا غزل يوازې او يوازې د "پ پ" چاپي ديوان کې راغلی دی په نورو چاپي ديوانونو او قلمي نسخو کې نشته.
(۲) دا غزل د "پ پ" چاپي ديوان نه نقل شو.

سخت ساعت ځمکه آسمان راته یکسان کړه
فرق د ځمکې د آسمان ولیدی درېغه

و دې خپلې حیرانۍ وته حیران یم
چې حیران صورت شادان ولیدی درېغه

د قرآن او د حدیث په کتو خوښ شوی
بیا په لاس حدیث قرآن ولیدی درېغه

چې زمان ځمت پېغور ګڼي وما ته
ما هغه د ځان په شان ولیدی درېغه

خپل یاران مې له زحمته په ژړا دي
ما د غه یاران خندان ولیدی درېغه

د آشنا زلفې مې ولیدې په لاس کې
بند په لاس د هندوستان ولیدی درېغه

صبح و شام مې ګدايي د یار د در کړې
په دا کار مې ځان مهمان ولیدی درېغه

د رخانۍ او آدم خان په ارمان لاړل
لرې ماله زړه ارمان ولیدی درېغه

مخامخ مې ګفتګوی له یار سره کړې
د یار ما د غه احسان ولیدی درېغه

چې خطا دې واړه عفوه کړې رحمانه
یار مې هسې مهربان ولیدی درېغه

۲۲۰ (۲۴۳۰)

ته ناحق په ما کینه کړې کینه ناکه
په کینه به آیینه نه کړې ته پاکه (۱)

خوله بې وجهې چاته توره تیره اخلې؟ (۲)
خپل عمل دی چې د نیا یې کړه هلاکه

چې خندایې د بلبل په آه سړ کړه
خدای د ګل ګریوان پاره کړ سینه چاکه

ځکه سپینې شوې اول د حباب سترګې
چې له بغضه په دریاب چوې تنهاکه (۳)

که تن ځمکه کړې زړه تخم باران اوښکې
لکه نخل سر به وکاږې له خاکه

---

(۱) د "پ" نسخې : "په کینه به آیینه نه کړې خپیاکه".
د "خ" لومړۍ نسخه : "په کینه به آیینه نه کړې خپل پاکه".
په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې راغلې ده : "په کینه به آیینه نه کړې څه پاکه".
د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلې ده : "په کینه به آیینه څه کړې پاکه".

(۲) د "پا" په لومړۍ نسخه کې د امسري راغلې ده : "خوله بې وجهې چاته توري توبرې اخلې".
د "خ" په دوهمه نسخه کې "توره تیرې" راغلې دي او د "پا" په دوهم او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "بې وجهې" پرځای "ناحق" راغلې دی.

(۳) د امسري په تمولو چاپي دیوانو کې په لاندې ډول راغلې ده : "چې له بغضه په دریاب کې چوی تنهاکه".

بالا دست به شي هاله په نور و ونو[1] — که تعلیم د زبردستی واخلي[2] له تاکه

بیا به نه مومې د ترکو واك و حکم — څو و نه وځې د جهان له جمله[3] واکه

د هغه جهان څوندوون به هغه[4] مومي — چې لاس وکاږې د دې جهان له ټو واکه[5]

ته چې ځغورې سر و مال په عاشقۍ کې — عاشقي داهسې چېرې وي کا واکه[6]

چې داهسې بزرګ مېلمه وګوره بیاېي — اول غولي پاکیزه کړه له خاشاکه[7]

په دوی کې به و نه شي تر توحیده — څو ضمیر دې خالي نه شي له اشراکه[8]

دا همه واړه حجاب دی چې لیده شي — نور دې حسن بالاتر دی تر افلاکه[9]

په ظاهر لباس غلط د سړي مرشد — مینځ یې ګوره له چغزې اوله متاکه[10]

اولیاء په جهان ځکه څرګند نه دي — چې پاك ژوي خیسر[11] نغاړي له ناپاکه

٢٢١ هیڅ وفا یې له هېچا سره و نه کړه
تر و راځ به خرمانه[12] کا له افلاکه ٢٤٤٥

---

(١) د "پ" په دوهمه نسخه کی "خلق" راغلی دی.
(٢) د "پ" په لومړی نسخې ________ کې "اخلی" راغلی دی.
(٣) په چاپي دیوانونو کی د "درست جهان له واکه" راغلی دی او د "پ" په لومړی نسخه کی "له جمله ټو واکه" راغلی دی.
(٤) په چاپي دیوانونو کی "هاله" راغلی دی.
(٥) د "خ" په دوهمه نسخه کی دا مسری داسی ده: "چې ځان وباسي د دې جهان له شراکه".
(٦) په "پ" چاپ او د "پ پ" چاپ کی داسی ده: "عاشقي داهسې چېرې ده کا واکه".
اود په "ق، ک" چاپ کی داسی ده: "عاشقي داهسې کله ده کا واکه".
مګر په مصوره نسخه کی داسی ده: "اول غولي پاکیزه کړه له خاشاکه".
(٧) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" لومړی نسخه کی نشته.
لومړی مسری یې په چاپي دیوانونو کی داسی ده: "چې داهسې لوی مېلمه ته کوره بیاېي".
(٨) دا مسری په مصوره نسخه کی داسی ده: "څو د خپلسه خالی نه شی له اشراکه".
(٩) په چاپي دیوانونو، مصوره نسخه، د "خ" لومړی نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کی "له ادراکه" راغلی دی.
(١٠) قلمی نسخی: "په ظاهر لباس غلط د دنیا مرشد میان یې ګوره چې چغزی دی که متاکه".
د "پ" په دوهمه نسخه کی یې لومړی مسری داسی ده: "په ظاهر صورت غلط د دنیا مرشد".
(١١) په مصوره نسخه، د "خ" په دوهمه نسخه کی "خیبل سر"، او د "خ" په لومړی نسخه کی "خپل ځان" راغلی دی.
دوهمه مسری یې په "ق، ک" چاپ کی داسی ده: "چې پاك روی ځ سر نغاړی له ناپاکه".
په "پ پ" چاپ کی داسی ده: "چې پاك روی پسند وس نغاړی له ناپاکه".
(١٢) په "پ" چاپ کی "مانه" راغلی دی.

هسې نه چې زما یاں واړه جفا کړه ‫—‬ صد چندان لکه جفا هومره وفا که (۱)

لکه زه چې په خپل یاں باندې مین یم ‫—‬ یو په سله هومره مینه یاں په ما که

نه یې (۲) وړی په احسان د مې نه په جوړ ‫—‬ مجنون څکه په لیلی پسې ژړا که

درست جهان د خوبرویانو نازبردار دی (۳) ‫—‬ نه یوازې د غم ناز (۴) په ما و تا که

۲۲۲

خوشحال نه گوري (۵) تاخ وهغه ځ ته

چې فرښتې یې هم د حسن تماشا که (۶)

۲۴۵۰

چې خیمه یې (۷) د سیلاب په مخ شوه لکه ‫—‬ د حباب تماشا گوره تر دمکه

هیڅ ویسا نه ده په کار دیاڼ په سیوری ‫—‬ که تری لاندې وې دا وسپنو کوټکه (۸)

داد لاندې به همه واړه چیت پیت شي ‫—‬ مگر سر وي چا وکښلی تر فلکه

چې په اصل خدای نسکور وي پیدا کړی ‫—‬ خولک به څه خوري ددې دهر له سبا نکه (۹)

چې دښمن یې وي له دوسته اړ ولی (۱۰) ‫—‬ د هغو احتیاط بویه له کومکه

ژړښه واچوه د نفس و خولې ته خاوري ‫—‬ خوري نه ده خوله د گور به خاورو ډکه

هر چې ډکه یې د گور په خاورو خوله شي ‫—‬ په هغو باندې حرام ده نوره څکه

---

(۱) دا غزل د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۲) د "ب" په نسخه کې د "یې" پر ځای "مې" راغلی دی.

(۳) په مصوره نسخه او د "خ" د دوهمه نسخه کې "ناز پروړ" راغلی دی.

(۴) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "یار" راغلی دی.

(۵) دا مسری په "ب" چاپ او "ب ب" چاپ کې داسې ده: "نه به گوري رحمان خوشحال هغه مخ ته".
د پېښور په لومړۍ دوو چاپي دیوانونو کې داسې ده: "نه به گوري رحمان څرنگ هغه مخ ته".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "خوشکله به نه گوري رحمان د هغه مخ ته".

(۶) دا مسری په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "فرښتې چې یې د حسن تماشا کا".
په مصوره نسخه کې داسې ده: "چې فرشته یې هم د حسن تماشا کا".

(۷) په قلمي نسخو کې "چې یې خوند د سیلاب په مخ شوه لکه" راغلی دی.

(۸) چاپي دیوانونه: "لا تری لاندې وي د خولو گو کولکه".
د "خ" دوهمه نسخه: "که تر لاندې خولک دا وسپنو کړیکه".

(۹) قلمي نسخې: "خولک به څه خوري د سپهر له سبا نکه".
په "ق" چاپ کې لومړۍ مسری داسې ده: "چې په اصل خدای نسکور دی پیدا کړی".

(۱۰) قلمي نسخې: "چې دښمن یې دوست نمای وي اړ ولی".

٢٢٣ کہ نور څوک مبارکې کا وبله نوري ٢٤٥٨
و صالح ته دې خپل یار وي مبارکه

گېدۍ وتره په پرې سره کلکه (١) — دروقې طمع و مه کړه له فلکه
هر سایل چې سوال د نان کا له آسمانه — گویا غواړي په کچکول کې اوبه مکه (٢)
له آسمانه چې څوک طمع د وفا کا — دغه طمع یې طاعون گڼه (٣) بې شکه
له باران سره یې هسې بلې وورې — چې هر زخم یې بدتر وي (٤) تر تبوکه
که په چا یې شفقت او مرحمت شي — ظلم جور یې بدتر وي (٥) تر . . .
مومبه نه شي هېڅ سړی بې قناعته — که یې خوند وي په سیم و زر ډکه
بیا به نه مومي کمال بې پېکې پیمانه — که خیمه یې وي (٦) په عرش د پاسه لکه
که جهان په نور عالم باندې فراخ دی — په تنګ چشم باندې تنګ شي تر څپلکه (٧)
د دې دهر په یارانو کې آب نشته — که یې غواړې ترسما و تر سمکه
ترخې اوښکې د عاشق آب و نمک دي (٨) — خدای دې نه کا څوک بې آب وبې نمکه

٢٢٤ دا درازې اندېښنې مه کړه صالح ٢٤٦٩
د دنیا چارې په تلو دي تر دمکه

که په هجر کې څوک ما پوښتي له حاله — حال خو دا دی چې ناتوانیم بې مجاله
زه د یار په دیدن ځکه شتابي کړم — چې د عمر بقا نه وینم تر کاله

---

(١) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.
(٢) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "گویا خیر غواړي کچکول کې له اوز بکه".
(٣) د "خ" په دوهمه نسخه کې "گنم" راغلی دی.
(٤) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه کې "ستیره وی" راغلی دی.
(٥) دا بیت په "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته په نورو چاپي دیوانونو او "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې د "بتر وی" پر ځای "متېر وی" راغلی دی.
(٦) په چاپي دیوانونو کې "دې وي" راغلی دی.
(٧) په چاپي دیوانونو کې "تر چشمکه" راغلی دی.
(٨) په "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او "خ" لومړۍ نسخه کې "تر شې" راغلی دی او "خ" په دوهمه نسخه کې "دېرې" راغلی دی.

احمد (عزیز)
NASEER AHMAD (AZIZ)

چې تر حسن تر جمال دې زار نه شوم — شرمنده یم د خوبانو تر جماله
ته وما ته نصیحت مه کړه ناصحه — عشق بې نیاز دی له ثوابه له وباله
بې د خپل آشنا د حسن له تعریفه — هېڅ مې مه پوښته له نوره قیل وقاله
ما د عشق په درس کې نور څه لوستي نه دي — بې له زلفو بې له خطه بې له خاله
په دنیا په آخرت مې دې خدایه نه کا — بې نصیبه د مهرویانو له وصاله

۲۲۵ — ۲۴۷۷

که یار سر په د بدن غواړي مه جاروځه
د غم حکم رحمان کړی دی دلاله

څو تر میانه ورانه نه کړې د تن پوله — وبه نه رسې تر خدایه تر رسوله
خدای و تا ته دین دنیا په غوره کښېنوه — تا دنیا کړه په دا د وار و کې قبوله
تر حرص پېهور ته بله بلا نشته — د ابلا دستا په خونه شوه نزوله
یو ساعت د خدای په ذکر مشغول نه شې — تمام عمر د خپل ځان په غم مشغوله
چې باقي زندګاني په فاني پلورې — ځان په کوم دانش دانا بولې مجهوله
له خالقه روګردان شوې و مخلوق ته — بیا و ځان ته عاقل وایې نامعقوله
نصیحت لکه هلک در باندې تریخ شو — د دنیا په شیرینۍ پسې ملوله

۲۲۶ — ۲۴۸۵

چې رحمان غوندې خورسند نه شي په نوله
خلاص به نه شي په هېڅ رنګ د زړه له زوله

خبر نه یم چې یې راوستم له کومه — بیا مې کومې خوا ته استوي چې درومه
لکه ړوند چې لاس د بل په اوږه کېږدي — هېڅ ثوره لوره نه وي ور معلومه
خدایه راپېښه نړۍ لار کړه نالیدلې — لکه ورانه ما شوره چې وي[1] سرګومه

---

(۱) په قلمي نسخو کې د "چه وي" پر ځای "هسې" راغلي دي.

خراب زړه مې تورو زلفو ته هوس کړي — بازي کبوتر د مارغه په خېر په لومه (١)

هسې کو دې عاشقي را باندې وکړې — چې سنگين خاطر مې نرم شو تر مومه

چې يې هيڅ له خدايه ترس او ويره نه شي — الغياث د دلبرانو له رسومه (٢)

کله راکاندي شراب د لعلو لبو — کله جام د زهرو راکاندي چې شومه (٣)

٢٢٧ — ٢٤٩٣

د مطلوب له طالبانو چې ځان شمېرې (٤)

اې رحمانه اول سيال شه بيا يې مومه

اعتماد (٥) به په دنيا کوې ترکومه — دا رفتار به په پسې شا کوې ترکومه

خوب به پټ له مرگه گرزې سپينه ږيره — په رڼا نه ورځ به غلا کوې ترکومه

چې د دهر له يارانو وفا غواړې — صيادي به د عنقا کوې ترکومه

د پيرې به علاج په دانگ په لوړ نه شي (٦) — دغه کار به په عصا کوې ترکومه

په غفلت به خدا اميد د مرحمت کړې — د ناسور د رنځ دوا کوې ترکومه (٧)

٢٢٨ — ٢٥٩٩

ته چې پند وايې ناصحه و رحمان ته

شکايت به د قضا کوې ترکومه

(٨) شمع د دلبر سترگې عاشق پرې پروانه — ځان پرې خپل جليا کاشي يې خونه ويرانه

مطر په معنې کې د دلبر د مينې بحر — شو صدف د سترگو واره پر يه دردانه (٩)

---

(١) دا بيت د "پ" په نسخه کې داسې دی: "خراب زړه مې تورو زلفو ته هوس کړه — ولې کبوتر د مرغه په ښېر په لومه".
د "خ" په درې دارو نسخو کې يې دوهمه مسره داسې ده: "ولې کبوتر د مرغه په خېر په لومه".

(٢) قلمي نسخې: "الغياث دی د دلبر و له رسومه".

(٣) په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مسره داسې ده: "کله جام د زهرو راکه چې يې شومه".

(٤) قلمي نسخې: "ته چې ځان طالب شمېرې د مطلوبانو — اې رحمانه تر وکه سيال يې بيا يې مومه".
د "خ" په دوهمه نسخه کې يې لومړۍ مسره داسې ده: "چې يې ځان طالب شمېرې له مطلوبانو".

(٥) په ټولو قلمي نسخو کې "اعتبار" راغلی دی.

(٦) دا مسره په قلمي نسخو کې داسې ده: "د پيرۍ علاج په دانگ و په لوړ نه شي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "د پيرۍ علاج په دانگ و په دول نه شي".

(٧) دا بيت يوازې او يوازې د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلی دی په نورو ټولو قلمي نسخو او چاپي ديوانونو کې نشته.

(٨) دا غزل يوازې او يوازې د "پ" په لومړۍ نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلی دی. د دې بيت دوهمه مسره د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "ځان په خپل جليا کړه شه يې خونه ويرانه".

(٩) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

غم مې د زړه وینې تر چشمانو رابهر کړې
اوښکې نه دي وینې وې شوې دانهانه (۱)

زه په دا لاله سترګو سپند د اوښکو بیا یم
یې چې ماهي د وصال وي په آب خانه (۲)

شوه چشمه د سترګو ستا د غم په وینو صافه
ځکه مې همېش اوښکې بهېږي روانه (۳)

خیر د بدن و خوار عاشق ته ارزاني کړه
ته دلبر غني یې د خپل مخ په خزانه

اوښکو د فراق دړه باندې زور وکړ رحمانه
هېڅ پروایې نه شي بې پروا هسې مستانه (۴)

۲۲۹ ۲۵۰۷

عقل د ماخ دې په جفا سره مسلوب کړ
مکره مکره مکره هسې بده یارانه (۵)

د ډېر عمر مې تېر کړ بېهوده په زمانه
نور دې زما سر وي او د ترکو آستانه

هېڅ مې حاصل نه کړه په شېخۍ او په تقوی کې
پس له دې مې وار دی هر چې شي په میخانه

شیخ و شیخي ورد و وظیفه او ذکر فکر
زه او ساقي جام و باده چنګ و ترانه

زه و زاهد او ته حېران یم د دوی و ماته
دیوانه به ده خند د وده به دیوانه (۶)

ګنج د درو زاړه شه د عاشق تر ځانګلي اوښکو
نه خرو وار د عقل نه د عشق یوه دانه (۷)

تیغ د یار له لاسه په مرګ د عاشقانو
هسې لذت کاندي جو د میو پیمانه (۸)

خدایه لره به ورشم په سودا د یار له مخه
بل مقصود مې نشته په کعبه په بتخانه

زه له ډېرې مینې په تش بوی د یار شیدا شوم (۹)
تل د لمد و ختولن او به دي بهانه

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه: "غم مې د زړه وینې له چشمانو راجهرې ولې چې بهېږي د وصال دی آب خانه".
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) د "خ" دوهمه نسخه: "شوې چشمې د سترګو ستا د غم په اوښکو صافي ځکه همېش اوښکې ترې بهېږي روانه".
(٤) د "خ" دوهمه نسخه: "هېڅ پروایې نه شي بې پروا یار دی مستانه".
(۵) د "خ" دوهمه نسخه: "عقل د رحمان دنیا سره مسلوب کړ مکره یاره مکره هسې نه ده یارانه".
(۶) قلمي نسخې: "دیوانه به ده مېخند د وده به دیوانه".
(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) چاپي دیوانونه: "هسې لذت کا لکه د میو پیمانه".
(۹) په چاپي دیوانونو او د "خ" په قلمي نسخو کې "شیدا یم" راغلی دی.

"حکه زاهد زهد کا د یو جنت د پاره — سربلند لی نه شي په اوربل د جانانه (۱)
گوره د منصور هسې په دار نه شې رحمانه — مکړه دا د عشق خبرې مستې رندانه (۲)

۲۳۰ — ۲۵۱۸

بله نښانه د عاشقۍ نشته رحمانه (۳)
بې نام و نښان شه کړې غواړې نښانه

تل ژړا فریاد کرم د دلبر پر آستانه — کله به وما ته مخ ښکاره کړه مستانه (۴)
زه لکه مجنون ولاړ په طمع د لیلا یم — اوس به لیلی راشي پر سپین مخ زلفې شانه
راغلم ستا زیارت له کړه مې زړه یقین نو ته شې — تمیک پېښ وان مې دواړه پېره ستا دې شکرانه
تیغ د معشوقو دې په گردن دی عاشقانو — هسې رنگه زیب که لکه مې چه پیمانه

۲۳۱ — ۲۵۲۳

چېرې د منصور رنگه د ودسنگسار نه شې رحمانه
مه کوه د عشق خبرې د بېرې رندانه

کله مخ یوه خوا کا حجابونه (۵) — خدای به ورکا و خوبانو ثوابونه
کله وې چې یو په رنگ د هغه یار شي — که هزار شي په آسمان کې آفتابونه (۶)
په گرداب د زنخدان یې هسې غرق یم — هیڅوک مه شه غرق په هسې گردابونه (۷)
لکه زه چې یې له غمه په عذاب یم — خدای دې نه نړدي په چا هسې عذابونه
گفتگوی مې هیڅ اثر ورباندې نه کا — که له غمه یې تصنیف کړم کتابونه
په یوه ځواب مې رد کا هزار سواله — هسې کاندي د سوالونو ځوابونه

---

(۱) دا دوه بیتونه په قلمي نسخو کې نشته.
(۲) د "خ" دوهمه نسخه: "مه وایه ښنتیا خبرې د بېرې رندانه".
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٤) دا غزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.
(۵) د "خ" نیمگړې نسخه: "ستله یوه خوا کاله مخه حجابونه".
(۶) د "خ" نیمگړې نسخه: "که هزار شي افتابونه مهتابونه".
(۷) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

هیڅ پایاب[1] د فن غریب یې مونده نه شي — څوك به څه غواړي د بحر پایا بونه
کړلن سترګې و بله کېږدم راته والي — په یاړې کې عالم نه کاندي خوبونه[2]
مال و ملك یې همه واړه او به یوسي — د هغو سترګو چې دې وي سیلابونه
د کن وورو څو محراب ته دي حیران یم[3] — څه نسبت لري بتان و محرابونه
ماهالره یار سالي و ولاس وکښېنلی[4] — چې په لاس کړل مطربانو ربابونه

۲۳۲ — ۲۵۳۵

ارغواني جامې یې واغوستې رحمان نالا
بیا یې جوړ کړل ستا د قتل اسبابونه

راکوي د بېدردۍ[5] پېغورونه — بلوي مې په تندي باندې اورونه
نور څه نشته واړه غوښې دي د زړونو — چې ورڅلي شي[6] د ترکو په تېغونه[7]
هر نګاه یې په وکښو د زړونو شېر دي — همېشه را باندې آزمايي زورونه
خدای دې تور د تورو سترګو چاته نه کا — عالمونه یې وکړې په تورونه[8]
یو حسن او ربې بل کېږ په جهان کې — په دا اور باندې یې[9] وسوځل کورونه
نه دیان په مینه غلكړم رقیبانو — ګنهګار یې کوم راپورې وپورونه

۲۳۳ — ۲۵۴۲

د رحمان د عاشقۍ هسې غږ وشو[10]
چې برپاې شوه په هر ښهر کې شورونه

---

(۱) په "ق" چاپ او د "خ" نیمګړې نسخه کې "پایان" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" په نیمګړې نسخه کې نشته.
(۳) د پېښور چاپي دیوانونو او قلمي نسخې: "دا بروڅو و محراب ته یې حیران یم".
(۴) په چاپي دیوانونو، مصوره نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "وللی" راغلی دی.
(۵) "ق، ک" چاپ کې "راکاوه شي د بېدرد و پېغورونه". په مصوره نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "بې ننګي" راغلی دی.
(۶) د پېښور چاپي دیوانونو کې "وزلي" راغلی دی.
(۷) په قلمي نسخه کې "پېغورونه" راغلی دی.
(۸) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۹) په چاپي دیوانونو کې په دواړو مسرو کې د "یې" پر ځای "دې" راغلی دی.
(۱۰) په "ق" چاپ کې "زوږ شو" راغلی دی.

په خاطر مې غلبه شول ستا غمونه | لږ د خدای د پاره کښېږده قدمونه
څه خو قیاس زما د پېرولو سبکو کړه | چې مې چېرې وو په تن کې دا زلمونه (١)
هر چې ستا په دم ژوندي وي نه غېږ يي (٢) | که بې تا په ځان پوکې هزار دمونه
که هزار هزار دمونه په ځان پوکا | نور به نه کا په دمونو قسمتونه (٣)
له قسمت خلاصېده د هېچا نشته | که داخل شي د مکې په حرمونه
سړی کله په کوښښ تر ځایه رسي | څو د خدای له لاسه نه وي (٤) کرمونه
چې توانګر د قناعت په خزانه شي | نور به څه کاندي دینار و درمونه (٥)

٢٣٤ — ٢٥٠

قسم وخوري له خوبانو پیالې مات کا
څه باور دی د رنځ په قسمونه

ژوندي کاندي د دنیا کاروبارونه (٦) | په مړو پر پواته د خاورو انبارونه
څوک سر تور، پښې پیل خاورو له دروي | چا کاڼه دي په سر ایښي دستارونه
سنه استوګنه د دوو ورځو سره نه شي (٧) | بلکه یو ځېله اخلي ازارونه
د یوې ونې (٨) له ښاخه پیدا کېږي | په چمن کې هم ګلونه هم خارونه
هومره خلق هره ورځ له دنیا درومي | چې یې نه په حساب شي نه شمارونه
یو یو وار دی په هر چا باندې تېر شوی | همېشه په هېچا نه وي دا وارونه
د پېرتو ونکې بازارګې مې تر سر تېر دي | څوک دې نه کا په ما قنج و بازارونه

---

(١) په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې "رودونه" اغلې دي.
(٢) د "پ" چاپ: "ستا د حسن مار چې یې وخوري نه رغېږي".
(٣) د "خ" په دوهمه نسخه کې "قلموند" راغلی دی.
(٤) دا بیت په "ق" چاپ او "ق . ک" چاپ کې نشته.
(٥) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٦) د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړي نسخه کې "کاروروزګارونه" راغلی دی.
(٧) په قلمي نسخو کې "سنه تو سنه" اغلې دي.
(٨) د "پ" په نسخو او د "خ" په دوهمه نسخه کې "دیوې د مالې" اغلې دی.

۲۳۵

جدائي د آشنایانو هر دم کا ندي
په رحمان باندي د توره و ګوزارونه

۲۵۵۸

پټ پناه مې په خاطر لګي اوروونه — چې را یاد شي د مینو بشروونه (۱)
تل جرس درته واهه د کوچ دلیال شي — پر دېسانو زلمو وترې بار وونه
راشه ورشه حال یې وګوره چې څه دی — پر مینو باندې پرېواته قبرونه
تا چې دا شیرین بشر خاورې بیابان کړه — تر شیرین بشري یې وخاته خارونه
ها مین چې تالیده اوس لیده نه شي — دي بند شوي د لحد په حصارونه

۲۳۶

یوه ذره د محبت ورکړه رحمان ته
چې یې تالي په زړه نور نه شي فکرونه

۲۵٦٤

دریغه ولیدې یو ځل هغه مخونه (۲) — چې دراز لري مژګان دراز خدونه
دراز قد دراز مژګان درازې زلفې — ورې شونډې ورې خوله واړه غاښونه
د آسمان شمس و قمر به ترې قربان کړم — هم د ځمکې به سر واړه سره ګلونه
چې یې وو وینم په مخ مې اوښکې درومي — د سپرلي له مخه ورېږي بارانونه
که یو ځل یې مخ ووینم په سترګو — ما په زړه کې قبول کړي دي نذرونه
د هجران په شپه سوز کټ راته سور اور شي — یو زمان مې باندې نه لګي ارخونه (۳)
چې په سپینو انګو دې زلفې زانګي (٤) — ښاماران دي د چندنو په ښاخونه

۲۳۷

که خدای غم د جدائي ورته آسان کا
و رحمان وته آسان دي نور غمونه

۲۵۷۲

---

(۱) دا غزل د "خ" د دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.
(۲) د "پ پ" چاپ: "دریغه ومې لیده یو ځل هغه مخونه".
"ق" چاپ او "ق ک" چاپ: "دریغه ووینم یو ځل هغه مخونه".
(۳) دا او دریمې بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(٤) "پ" چاپ: "لوټې زلفې دي په سپینو لېچو زانګی".

که ستا خپله سیاه رویي نه وي دښمنه — آیینه زما د زړه نه ده خجنه (۱)

ته چې ما ته په نظر د عیب ګورې — دغه عیب وار ستا دی عیب جنه

خپل صورت په آیینه کې هر څوک ویني — که څېره د چا صفا وي که ږمنه (۲)

چوهاړي د حلال خور په نامه بولي — له ښو خلقو بدګویي نه ده ممکنه

ته چې بد له بله وایې زه و بې ړنم — چېرې خپله بدي نه کړې معینه

ترهغه به رومي عیب ستا څرګند شي — و هر چا وته چې کړې د چا خندنه (۳)

هر رنګ تخم چې کرې هغه به اخلې (۴) — خپله خپله میوه نیسي هره ونه

که له خپله عیبه ځان ژغورې رحمانه

۲۳۸ — ۲۵۸۰

د هیچا له عیبه مه کوه پوښتنه

ما وې زه به نه کړم په خوبانو باندې مینه — مینه د خوبانو وچوي د صورت وینه (۵)

خدای زما په بخره عاشقي کړه له ازله — خوښ یم په دا بخره که ترخه ده که شیرینه

ځمکه هغه سوځي هر چې اور ور باندې بل وي — روغه خلق شوه د غم لو تماشبینه

ښه توښه مې نه شي په تنور د اوږو کولې — مرد بویه چې واخلي د غم پېټې له غمګینه

نور عالم به څه کړم زه مرید د هغه کس یم — هر چې وما لا کا یو پیغام له نازنینه

خوبه سوك په سترګو غروم له هسې غمه (۶) — خوبه مې تل ویني د زړه خاخي له آستینه

سر د رحمان درومي د هجران په تېره توره (۷) — ته یې نګاهبان شې یا الٰه العالمینه

---

(۱) دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۲) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "ږمنه" راغلی دی.

(۳) چاپي دیوانونه: "چې هر چا وته دې کړې د ه خندنه".

د "خ" په لومړۍ نسخه او مصورې نسخه کې "د چا" پر ځای "د ځان" راغلی دی.

(۴) په چاپي دیوانونو کې "یوسي" او د "خ" په دوهمه نسخه او د پېښور په لومړۍ نسخه کې "موجي" راغلی دی.

(۵) قلمي نسخې: "زه به لوړه نه کړم په ښتانو باندې مینه — کشکې که مې څوك کنبای توره وراندې کاله حینه"

(۶) دا بیت د "خ" په نسخو کې نشته او د پېښور په چاپي دیوانونو کې لومړی مسری داسې ده: "خوب د واړه سترګې غروم له هسې غمه".

(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته. ـ "ق" چاپ کې لومړی مسری داسې دی: "سر د رحمان درومي د رحمان په تېره توره".

٢٣٩ اورد جدائیه په رحمان دی لګېدلی (۱)
وخت دی که مدد کړې یا میران محی الدینه ٢٥٨٨

یادوې په خوله مکه او مدینه | نسکور پروت یې د غوږې په سینه
زور بند سر لکه غوټچه مراقبه کړې | پټ دې نفس د زړه رخت دی رنګینه (۲)
د اطلس و قبا (۳) غواړې نه یې مومې | له نا کامه دې (۴) خرقه کړه پشمینه
عبادت دې خوټېږي تر معصیت کا (۵) | څه خو ونیسه و ځانته آیینه
کینه بده ده بې شکه جنګ حرام دی | نه له نفس و له شیطان سره کینه (۶)
تر ناپاکو نارینه وي، وي (۷) بهتره | پاک دامنه پرهېزګاره ارتینه
د مردانو کار له نفس سره جنګ وي | نه زنانه غونډې له نقش و نګینه (۸)
د دینه ارمې ارتیني تر یوې کوښې | صدقه شه سل بې دینه نارینه (۹)
نېکو کار سړی بهتر دی که خورد سال وي | تر سپین ږیرې، بدکاره د بې دینه

٢٤٠ بد کردار که صد ساله شي (۱۰) و رحمان ته
خرګندېږي لکه طفل شبینه (۱۱) ٢٥٩٨

بیا دې مخ دی جار وتلی څه بلا شوه | دا بلا له کومه لوري را پیدا شوه

---

(۱) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته. د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې داسې دی: "اورد جدائیه په رحمان دی لګېدلی تدبي نګهبان شې یا الله العلمینه".
(۲) د "خ" په لومړي نسخه کې دا مسرې داسې ده: "پټ دی نفس د زړه رخت دی رنګینه".
د "خ" دوهمه نسخه: "اندرون دی لکه نقش رنګینه".
(۳) د "خ" لومړي نسخه: "جامه".
(٤) "ق، ک" چاپ: "یې".
(٥) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، لومړي مسرې یې په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "معصیت به دې خپل تېر تر عبادت کړي".
(٦) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۷) چاپي دیوانونه: "ده"، مصوره نسخه: "دی"، د "خ" دوهمه نسخه: "نه".
(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، "پ" چاپ: "نه ښځو غونډې له نقش نګینه".
د "خ" لومړي نسخه: "نه زنانو غونډې نقش نګینه".
(۹) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "کوښې" پر ځای "نوکه" راغلی دی.
(۱۰) چاپي دیوانونه او نورې قلمي نسخې: "وي".
(۱۱) "ق، ک" چاپ: "بد کردار که صد ساله وي خو رحمان ته هسې ښکاري لکه طفل شبینه".

ورځ چې واوري دغه هسې نه وي څه روې — لکه نن چې دخپل يار وما تماشا شوه (١)

دا زما په يار کې مهر و وفا نشته — که دنيا واړه بې مهره بې وفا شوه

چې يې هيڅ له خدايه ترس او ويره نه شي — په نصيب مې پوه هسې دلربا شوه

چې و حسن ته يې ګورم حيرانېږم — راڅرګنده يوه هسې تماشا شوه

څه د حد و د حساب خبره نه ده — بې صبري مې تر حسابه زياته لا شوه (٢)

قراري مې په طلب کې شوه حرامه — بې غمي مې په مذهب کې ناروا شوه (٣)

چې راښکلې مې پرې غشي د دعا و — هغه نښه مې ونه وېشته خطا شوه

لکه پوچ بادام بې مغزه بې حاصله — هسې پوچه بې حاصله مې دعا شوه

عاشقي چې مې له خلقو په غلا کړه — هغه غلا مې په تمام جهان رسوا شوه

څه بهره به له نسيا معاملو هو م — چې مې نغده په ودغوي کې نسيا شوه

د دبېرته جار و توشو راته پور بې — په نصيب مې بله نه وه داوه دا شوه (٤)

يوه بخره هر سړي له خداى ورکړه — زما بخره آشنايي دخپل آشنا شوه (٥)

د تدبير په دام به څه شکار کېنبوزي — معشوقه چې مې په مثل د عنقا شوه

ورځ چې واوري دغه هسې نه وي څه وي — لکه نن چې دخپل يار وما تماشا شوه (٦)

چې يې زر کړه زېړ رخسار زما دخا وو — عاشقي نه وه په باب زما کيميا شوه

څه حکمت د يار په مينه کې خداى کېښود — چې عاشق له هم درد شوه هم دوا شوه

٢٤١ — دا باران نه دی چې ورېږي له آسمانه
دمرغانو په ښکار باندې ژړا شوه — ٢٦١٦

---

(١) دا بيت په چاپي ديوانونو کې نشته.
(٢) قلمي نسخې: "په هغه خوا شوه" راغلي دي.
(٣) چاپي ديوانونه: "قراري مې په طلب کې پې حرام شه".
(٤) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٥) د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې "هر آشنا" راغلی دی.
(٦) دا بيت په چاپي ديوانونو کې نشته.

چې په نور څه لوړې زړه نړې بې خدايه   څه پوهېږې چې په ځای کړې که بې ځايه (١)

داخونشته چې به تل تر تله پايي   که بيا پايي خو تر سلو کالو پايه

که دې سل کاله شي عمر خو به تېر شي   دغه پسه بيا به څه کړې راته وايه (٢)

سم له لاسه (٣) چارې نه شي مرد هغه دی   چې بېدار وي وغليم وته له وړايه

ته په اصل کې سړی يې ښاروی نه يې (٤)   د چارپايو چارې مه کوه دوپايه (٥)

مرتبه به دې د مچ او د مېږي شي   زړه په غوړو غوښنو مه تړه همايه (٦)

موړ به نه شې ته په حرص بې قناعته   اې په تخت دا ورنګ زيب ناسته ګدايه (٧)

٢٤٢

ورانده‌ې سرای له توښه تره رحلته (٨)

څو سفر دې کړی نه دی (٩) له دې سرايه

٢٦٢٤

په حالت دعاشقانو نظر بويه   په زيارت د شهيدانو ګذر بويه

بې مرشده خبر څوک د مريد اخلي   څوک په غم د فرزندانو پدر بويه

بې رېباره رسېده وياړ ته ګران دي   په کوڅه د ښار و يارانو رهبر بويه

بې هنره چا دولت موندلی نه دی   په خدمت د صاحبانو هنر بويه

ستا له سترګو مې هرګوره ملاحظه شي   له دې هسې سياه دلانو (١٠) حذر بويه

---

(١) د "ق، ک" چاپ : "راته وايه داپه ځای کړې که بې ځايه".
د "خ" لومړی نسخه : "څه دې زده چې خدای په ځای کړې که بې ځايه".
د "خ" دوهمه نسخه : "څه دې زده دي چې په ځای کړې که بې ځايه".
د "ب" لومړی نسخه : "څه دې زده چې دا بې ځايه کړکا بې ځايه".
(٢) د "خ" دوهمه نسخه : "دغه پسه به لور څه کړې راته وايه".
(٣) د "خ" لومړی نسخه : "هم له لاسه".
(٤) د "خ" لومړی نسخه : "چارپای نه يې". مصوره نسخه : "ښاروی مه شه".
(٥) "ق، ک" چاپ : "خودرايه". "ق" چاپ : "مرشره چارپايه".
(٦) قلمي نسخې : "زړه په غوښنو په غوړ مه تړه همايه".
(٧) د "ب" نسخه : "موړ به نه شې په حرص بې قناعته که يې په تخت داورنګ ناسته ګدايه".
(٨) د "خ" لومړی او مصوره نسخه : "واخله".
(٩) د "خ" لومړی نسخه : "نه وی".
(١٠) د "خ" په لومړی نسخه کې د "سياه دلانو" پرځای "سياه مارانو" راغلی وی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنه چې ستر ګي خدای ملالې کړي تر کوم ‌ ‌ ‌ ‌ لن په زړه د ظالمانو اش بويه
ستا په داغ (۱) به هر يو زړه مشرف نه شي ‌ ‌ ‌ ‌ دغه تاج د بزرګانو په سر بويه

۲۴۳

یار
چې خبر د تاج نه اخلي يار بدکا
بادشاهان له ګدايانو خبر بويه

۲۶۳۲

زه مي وکړو خود رای ‌ ‌ ‌ ‌ هر چې شي تکيه په خدای
په سودا د عاشقۍ کې ‌ ‌ ‌ ‌ يا به شاه شم يا ګدای
يا به کېنم و د وحشته ‌ ‌ ‌ ‌ يا په سيوري د همای

(۱) "پ پ" چاپ کی د "داغ" پر ځای "یار" او د "خ" په لومړی نسخه کی "تاج" راغلی دی.

چې خدای کا هغه به و شي ــــ نه بل خدای لرم نه ځای

بې دلبره به وي نه کرم ــــ بل هیڅ یا ته د زړه رای (۱)

پای بوسي به يې پرې نه ږدم ــــ خوږې ږدې يې د ست و پای

یا خندا ده په جهان کې ــــ یا ژړا ده په وای وای (۲)

تر دا دوه چاره په هوره ته ــــ نور څه نشته په دا سرای

عاشق بویه چې صادق وي ــــ نه خودکام وي نه خود رای

خالي دې نه کا څوک په عشق کې ــــ جوفروش گندم نمای

زه رحمان په کان پوهېږم

کړ مې مل شي کار فرمای (۳)

۲۶۴۳ ــــ ۲۴۴

کښلې زه خاوره ایرې دستا دره وای ــــ چې قدم دې همیشه زما په سر وای

خوږو خله زما ستا وبله مخ شوي ــــ نور مې موخه ستا د غشیو په ته ر وای (۴)

تمام تن مې د نجو په څیر اوره شوی (۵) ــــ خو په ما د تورو ستر گو یو نظر وای

په زیر رنگ په سپینو او سلکو به ما بیا مونده؟ ــــ که د تر کو ملاقات په سیم و زر وای

ملامت به په ما څه لره وایه شو ــــ که دستا د دلبري نه څوک خبر وای (۶)

مرتبه که ستا د عشق شي و رځ گنده ــــ ملایک به واړه والي چې بشر وای (۷)

تماشا به زما هله د ر سنکاره شوه ــــ که تر ما غونډې بېدل وای زه دلبر وای

---

(۱) قلمي نسخې: "نور وهیچا د زړه رای".

(۲) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کی نشته.

(۳) د "ب" په نسخو او د "خ" دوهم او مصوره نسخه کې د "مل شي" پر ځای "مل وي" راغلی دی.

(٤) قلمي نسخې: "لوری مې موخه ستا وغشیو ته بهتر وای".

(۵) د "خ" قلمي نسخې: "تمام تن مې د نجو په څېر وور وور وای".

(۶) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کی نشته.

(۷) په قلمي نسخو کې "که بشر وای" راغلی دی.

په خونبار به زما سترګو غوندې نه ږغ — که په مخ مې د ښېرو توروپړه وای

۲۴۵ — ستا په درد کې طبيب والي وحمان ته
لا به بنه وي که دې حال تر دا بتر وای — ٢٦٥٢

يو يو داغ په تن ترا ښي د هر چا دی — که بادشاه د ولايت(1) دی که ګدا دی

سيرابي په سرچشمه د دنيا نشته — تشنه لب يې ګوښې ګوښې په غوغا دی

لږ راحت په ډېر زحمت باندې مونده شي — ددې دهر خس حرام شه(2) که وريا دی

د دنيا ښادي بېغمه مونده نه شي — لږ خيرات د شوم له کوره په بلا دی

فراغت يې ې باندې ولې حرام نه وي — چې داخل په سراچه ددې دنيا دی

د مجنون د حال پوښتنه به څوک څه کا — جهان واړه کوراکور مجنون ليلا دی

عشق يو هسې رنګ افسون په عالم پوکې — چې عاشق په تور وسترګو نابينا دی

د هر چا يې بخره ورکړه ګوښې ګوښې — خيل قسمت د هر سړي جلا جلا دی

ورکړه راکړه همګي د بل په لاس دي — دلته دخل نه زما دی نه دستا دی(3)

په هر څه چې د صاحب د زړه رضا شي(4) — په بنده که ناروا دی هم روا دی

خوا ناخوا که يې رضا وي که يې نه وي — د قسمت رسد(5) رضا او نارضا دی

خان جهان سپارلی بويه و هغه ته(6) — چې يې حکم جاري شوی په هر چا دی

---

(۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ولايت" پر ځای "زماني" راغلی دی.
(۲) په چاپي ديوانونو کې "حرام دی" راغلی دی.
(۳) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته په "ب" چاپ کې دا بيت داسې دی:
"ورکړه راپېر وده ټول د بل په لاس دي — هلته دخل نه ستا دی نه زما دی".
"ق، ک" چاپ: "وړکول او اخستل د بل په لاس دي".
"پ، ب" چاپ او "ق" چاپ: "ورکول راپېر ودل د بل په لاس دي".
د "ب" لومړی نسخه او د "خ" لومړی نسخه: "ورکړه راپېر وده هم د بل په لاس دي".
(٤) د "خ" په دوهمه نسخه او نيمګړې نسخه کې "په هر کار" راغلی دی.
(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "د قسمت شوی" راغلی دی.
(۶) د "خ" دوهمه او نيمګړې نسخه: "ځان ايمان سپارلی بويه و هغه ته".

دهرچا په لاس چې حکم حاکم ورکا — جهان واړه دهغه په مدعا دی

چې مولا ورسره مل نه وي ناځانه
٢٤٩ — ٢٦٦٦
که لښکر یې ورسره وي یک تنها دی

هسې رنګ نعمت راکړی خدای وما دی — چې هیڅ خیز بهای نشته بې بها دی(١)

یو خو دا چې یې په شکل د آدم کړم — دویم دا چې محمد ﷺ مې رهنما دی

لاس و پښې غوږ و سترګې خوله او ژبه(٢) — یو صورت مې په خواسه مسما دی

آسمان ځمکه، لمر، سپوږمۍ او روښانه ستوري — درست جهان مې و نظر ته تماشا دی

شپه او ورځ دماه و مهر له پرتوه — مخ دځمکې راته درست نقره طلا دی

په شپه مسلک په ورځ کافور را باندې وورې — درست صورت مې پکې غرق سرتر پا دی

په هردم زندګاني بخښي وما ته — هر نسیم دیار له لوري مسیحا دی(٣)

دچمن و سروګلونو ته چې ګورم — هر هر ګل راته د وړا یه په خندا دی

دګلګونو میو ناوې راته ناسته — زنګاري قمیص اغوستی دمینا دی

خیلې وینځې په وږغوي کې نیولې — هر ساغر دمې فروشو جان فدا دی(٤)

دشنه‌ړود(٥) په غاړه ناست سرود په لاس کې — هر مطرب لکه بلبل هسې ګویا دی

سپین مخونه سرې لبنتې ردې د دلبرو — هر دیدن یې د آفتاب په څېر ړنا دی(٦)

---

(١) قلمي نسخې: "چې هیڅ هیڅ بهای نشته بې بها دی".
"ق، ک" چاپ: "چې بهای هرګز نشته بې بها دی".

(٢) د "خ" دوهمه نسخه کې "لوړه" راغلی دی.

(٣) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(٤) د "ب" لومړی نسخه او د "خ" دوهمه نسخه: "هر ساغر دمې پرستو جان فدا دی".
د "خ" لومړی نسخه: "هر ساغر دمې پر ښښکو جان فدا دی".

(٥) په چاپي دیوانونو کې "سنده رود" راغلی دی.

(٦) دا بیت په "ب" چاپ، "ق" چاپ، او "ق، ک" چاپ کې نشته. په قلمي نسخو کې یې لومړی مسری داسې ده:
"سپین مخونه سرې لبنتې د دلبرو".

۲۴۷ — ۲۶۷۹

چې داهسې معرفت يې پرې پېرزو کړ (۱)
په صاحب زمان باندې منت دپاك مولا دی

داچې مست په ميو راغی يار دچا دې — بيا به تا ختن کاپه کوم غولي وار دچا دې (۲)

چې زړه سوی يې دحرم په صيد هم نه شي — داچې دردا ورځ صرفې گوزار دچا دی (۳)

ماخو نه دي خوك يې وچې آزار کړي — داچې ما آزار وي آزار دچا دی

چې يې درست جهان دمخ په نمازيست کا — دا آفتاب غوندې روښان رخسار دچا دې (۴)

چې بلبل يې رسېدې تر گلو نه شي (۵) — دا دننه په حرم گلزار دچا دی

۲۴۸ — ۲۶۸۵

چې هېڅ ترس په زړه کې نه لري صاحب (۶)
دانا ترس او بې پروا نگار دچا دې

غواصان که گوهر غواړي گوهر دا دی — بېدلان که دلبر غواړي دلبر دا دی (۷)

زما يار غوندې به بل يو دلبر نه وي — دجمله ؤ دلبرانو سرور دا دی (۸)

خوند دلبو او دچاه زنخدان يې (۹) — راشه گوره زمزم دا دی کوثر دا دی

چې يې وصل او هجران وته نظر کړم (۱۰) — زه گومان کړم جنت دا دی سقر دا دی

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "چې نعمت د معرفت يې پرې پېرزو کړ".
(۲) دا غزل د "خ" په مصوره نسخه کې نشته او "خ" په دوهمه نسخه کې د "غولي" پر ځای "لوري" راغلی دی.
(۳) قلمي نسخې : "چې زړه سوی يې دحرم په صيد نه شي — دا دغښي يې صرفې گوزار دچا دی".
د "خ" دوهمه نسخه : "دا يې درېغه يې صرفې گوزار دچا دی".
(٤) دا بيت د "پ" په لومړی نسخه کې نشته.
(۵) د "پ" په قلمي نسخه کې "تر گله" راغلی دی. د "خ" لومړی نسخه : "چې بلبل يې رسېدی نه شي تر گلو".
(۶) د "خ" لومړی نسخه : "چې هېڅ ترس يې په زړه نه کېږي رحمانه — دانا ترسه نافرمان نگار دچا دی".
"ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "دانا ترسه بې پروا گوزار دچا دی".
(۷) دا غزل په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۸) د "خ" دوهمه نسخه : "زما يار غوندې به بل په جهان نه وي — د جمله و دلبرانو سردار دا دی".
(۹) د "خ" لومړی نسخه : "خوند دلبو و دچاه زنخدان دې".
د "خ" دوهمه نسخه : "خوند دلبو يې او چاه يې زنخدان دې".
(۱۰) د "پ" نسخې : "چې د وصل و هجران ته يې نظر کړم".
د "خ" لومړی نسخه : "چې د وصل و هجران وته يې گورم".
د "خ" دوهمه نسخه : "چې و هجران و وصال وته يې نظر کړم".

ته خطبه په منبر څه لولې خطيبه ‏ ‏ قدم کېږده په ځان باندې منبر دا دی

د کعبې سفر آسان دی مرد هاله دي ‏ ‏ که له ځانه سفر وکړې سفر دا دی (۱)

هر منعم چې دلجويي د قلندر کا ‏ ‏ هغه نه دی قلندر، قلندر دا دی

چې توانګر د قناعت په خزانه شي ‏ ‏ بل توانګر په جهان نشته توانګر دا دی

۲۴۹ ‏ ‏ ۲۶۹۴

دا هنر نه دی چې خاوره په څوک سره زر کا

چې زر خاورې کا لانه هنر دا دی

هغه زړه چې ستا د عشق په اور کباب دی ‏ ‏ که مرهم ورباندې کېږدې ډېر ثواب دی

حجاب ونه له اغيارو منا سب دي ‏ ‏ د يارانو په يارۍ کې څه حجاب دی

بې له تا چې ښايسته ريږي بې حسابه ‏ ‏ نور ښايست د جهان واړه په حساب دی (۲)

ښاپېرۍ که هر څو ډېرې ښايسته دي ‏ ‏ په هغو کې هم ستا حسن انتخاب دی

لکه ګل (۳) چې تر آفتاب پورې خجل دی ‏ ‏ د غه هسې ستا تر مخ پورې آفتاب دی

دا د ميو څه مستي او سرخي نه ده (۴) ‏ ‏ تيغ د ستر ګو دې په وينو کې غرقاب دی

۲۵۰ ‏ ‏ ۲۷۰۱

زه ځکه (زان) به خوب څه کوم ويار ته

ويښ ونديو ته د مړيو څه خوب دی

د ساقي په لاس کې جام د ميو ناب دی ‏ ‏ مطرب ايښی په زانو باندې رباب دی

ته چې ما وته توبه وايې ناصحه (۵) ‏ ‏ په دا وخت کې چا څخه د توبې تاب دی

زه چې ځان منعه کوم د عشق له کاره ‏ ‏ په دا هسې کار کې کوم سود او ثواب دی (۶)

---

(۱) چاپي ديوانونه : " د مکې سفر آسان دی مرد هغه دی ‏ ‏ چې له ځانه سفر کا ندی سفر دا دی ".

(۲) چاپي ديوانونه : " په هغو کې هم ستا حسن انتخاب دی " يعنې د دې بيت دويمه مسره او ورپسې بيت لومړۍ مسره په چاپي ديوانونو کې نشته.

(۳) په قصه خوانۍ چاپ او " ق ، ک " چاپ کې د " ګل " پر ځای " شمع " راغلې ده.

(۴) قلمي نسخې : " دا د ميو د مستي سرخي نه ده ".

(۵) د " خ " لومړۍ نسخه : " ته چې ماته توبه فرمايې ناصحه ". مصوره نسخه : " ته چې ما وته توبه ښيې ناصحه ".

(۶) دا بيت اوله دې نه وروسته بيتونه په مصوره نسخه کې نشته . په " ق ، ک " چاپ او " ق " چاپ کې د " کاره " پر ځای " لاره " او د " خ " په دويمه نسخه کې " اوره " راغلې دی.

د آسمان چې لوی په عقل کې بالہ شي — په محیط د عاشقۍ کې یو حباب دی[۱]

محتسب په رقص گدیش باك یې نشته — صوفي پروت په میخانه کې مست خراب دی[۲]

هر چې ژغوري سر و مال په عاشقۍ کې — هغه کړی کور په مخ کې د سیلاب دی

په رقیب باندې غفلت راغی ویده شو — یار پېلو له مخه واخیست بې حجاب دی[۳]

ته چې خوب غواړې[٤] په عشق کې راته وایه — کوم چاکړی د منزل په خوله کې خواب دی

بې عمل که کتاب کېږدې په سر خه شو — گویا الیښی یې تر پېښو لاندې کتاب دی

چې د شرله عملونو نه خیر غواړې — تشنه لب غونډې سر شوی په سراب دی[۵]

د دښمن له مکاره نه و وېرېږه — په نرمۍ یې غلط مه شه سنگ در آب دی

۲۵۱

عبادت په شتاب هسې کړه رحمانه[۶]

لکه عمر چې دې تلونی په شتاب دی

۲۷۱۳

چې تر سنگ و تر آهنه یې زړه سخت دی — زړه هغه لره ورکړی ما کم بخت دی

خدایه کله به هغه غل راته اسیل کړې[۷] — چې لوټلی یې زما د خاطر رخت دی

هومره غم به نور په هیچا باندې نه وي — لکه غم چې د خپل یار په ما یك لخت دی

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "په محیط د عاشقۍ یو حجاب دی".
(۲) دا بیت د "خ" له لومړۍ او دوهمې نسخې څخه نقل شو.
(۳) دا بیت د "خ" له لومړۍ او دوهمې نسخې څخه نقل شو.
(٤) "ق، ک" چاپ : "کوی" او "ق" چاپ کې "والي" راغلی دی.
دا مسره د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : "ته چې خوب په عاشقۍ کې له ما غواړې".
(۵) د "خ" لومړۍ نسخه : "که سر و لعلونه خبر خبر غواړې".
د "خ" دوهمه نسخه : "چې د شرعې له عملونو خبر غواړې تشنه لب غونډې سېر شوی په سېراب دی".
(۶) د "خ" دوهمه نسخه : "عبادت په شتابجد کوه رحمانه".
(۷) په قلمي نسخو کې "یاغیان" راغلی دی.

مګر بلبل په تېره تيغ شي يار له ياره | ګنه ښاخ له خپله شاخ سره درخت دی(1)

د پالنګ او د پېرې(2) حاجت بي نشته | د يار نو نشستن د زړه په تخت دی

۲۵۲ — ۲۷۱۹

چي له دېره درده وخت پېژندی نه شي
په جانان بانديي بي ياره هسي وخت دی(3)

ستا له لاسه په ما جوړ دی که داد دی | زما مراد خو واړه ستا د خاطر مراد دی(4)

ستا په مينه کي زما له مخه تښتي | که آفت دی که آسيب دی که فساد دی

هر امداد چي راکاوه شي ستا په مينه | په لبه زما قبول هغه امداد دی

که تمام جهان مي پرېوځي په لبه کي | بي تا نه راڅرګندېږي نه مي ياد دی

ما چي غوږ دا ستا د عشق په ترانه کړ | نصيحت مي نور د زړه په غوږ و باد دی

اوس زما له ننګ و نامه سره څه دي | چي دي نام د عاشقۍ را باندي زباد دی

هر ګلشن چي له ګلرخه بي ځره وي | د عاشق په نظر غولی د صياد دی

۲۵۳ — ۲۷۲۷

د جانان و توان ته ګوره هومره ناز کړه
چي دا و سپينو رخ نه دی آدم زاد دی

که بې مهر و محبت که بې عناد دی | ما د يار په ياری کړی اعتماد دی(5)

زه او يار که په تن دوه په معنی يو يو | هزار خوني واړه شهر يو بغداد دی

هېڅ بېلتون زما د يار و بله نشته | کار همه واړه موقوف په خپل ميعاد دی

زه خيل آه آتشين له خدايه غواړم | د آشنا خاطر که موم دی که فولاد دی

هېڅ موقوف د معشوقي په حسن نه دی | د عاشق خاطر په خپله مينه ښاد دی

---

(۱) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کي نشته. په نورو قلمي نسخو کي يې دوهمه مسره داسي ده: "ګنه ښاخ له خپله درخته سره درخت دی".
(۲) د "خ" په لومړۍ نسخه کي "شهرېد" راغلی دی.
(۳) قلمي نسخي: "په رحمان د يار له غمه هسي وخت دی".
(۴) په چاپي ديوانونو کي "زړه" راغلی دی.
(۵) په قلمي نسخو کي: "اعتقاد" راغلی دی.

چې د آه و د فریاد طاقت یې نه وي — هر سکوت د بې طاقتو آه فریاد دی

سل په دا رنګه نمونه د عشق نور دي — لکه نوم چې د مجنون او د فرهاد دی

چې یې زړه شي هلته کېني هلته پاڅي — عشق د عقل و د هوښ کره داماد دی

بادشاهان په عاشقۍ کې ملنګان شي — ما او تا غوندې وګړي د چا یاد دی

چې پریشان د یار د زلفو په خبر نه وي — جمعیت د هغو زړونو لوی فساد دی

که رښتیا له خرابې سره ګنج وي — خرابات د بې بنیاد و بیخ بنیاد دی

که کمال د کمېنې په اندازه دی — فوقیت د شاګردانو په استاد دی

که په یار پسې ترځان ترجمان تېر شي[1] — په رحمان زمونږ هسې اعتقاد دی

٢٥٤ چې دا نور شاعران کاندي هغه نه کا
رحمان[2] کړي نوي نوي اجتهاد دی ٢٧٤١

په خاطر باندې مې ستا د غم غبار دی — همېشه مې په زړه پروت انبار انبار دی

که رهبر وي ګمراهانو لره خضر — عاشقانو لره خضر ستا رېبار دی

ګوندې چېرې څوک د خدای په در قبول وي — ستا له لاسه مې فریاد په هر دیار دی

د شهید و پرهارونو ته نظر کړه — هسې رنګه مې له دوسته ګو خونبار دی

چې د غم په بار یې زړه دی زما کښېلی — هم هغه مې په زړه کښېلی په بار بار دی[3]

چې هر دم مې د غمزو په تورو وژني — لا مې زړه د هغه سترګو منت بار دی[4]

دا آسمان دې د هغو په مدعا وي — چې په ما باندې یې کړی ستا اختیار دی

٢٥٥ که یار سل ځله جفا ورسره کاندي
د رحمان دا هسې کله اعتبار دی ٢٧٤٩

---

(۱) دا بیت په "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته.
(۲) دا بیت د "پ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. د "پ" په لومړي نسخه کې دوهمه مسرۍ داسې ده: "لا مې زړه د هغو سترګو منت بار دی".
(٤) دا بیت د "پ" په لومړي نسخه کې نشته.

کمیني یو نا درکار دی | چې کمال څني اظهار دی
چې اختیار یې کمیني کړه | په دانه کې پټ خروار دی
چرګ په دوه پیسې حلال شي | باز په سل روپۍ مردار دی
چې آسمان شو سرګردان شو | چې زمین شو برقرار دی
نښتر ګوره سرکښي کا | انګور ګوره نګونسار دی
ذره خواره شوه آفتاب شوه | ابر خورب دی غبار دی[۱]
کوه بلند شو سیه سنګ شو | لعل ووړ شو بزرګوار دی[۲]
لوی آسمان توره تبۍ شو | هلک لمر خره انوار دی[۳]

ووړ سړی ګوره ساتانه
چې لوی فیل یې بار بردار دی

۲۵۶ — ۲۷۵۸

زلفې دې له ډیرې درازیه پای تر سر دي | یا د بنفشې لښتې خوږې په صنوبر دي
لب دې آب حیات دي یا شکر یا نبات دي | یا خوږه غلط شوم[٤] تر همه وار و بهتر دي
قد ته دې څوک نه شي رسیدی له بلندۍ | ولې چې معراج وته خاته د پیغمبر دي
ما چې ستا بنایست و لمر سپوږمۍ سره په تول کړه | تللي په میزان کې تر آسمانه سپوږمۍ لمر دي
څاڅکي له آسمانه په هرچا ووري یکسانه | پرخه په واښه شي په صدفو کې ګوهر دي[۵]
بخت دی چې یې څوک متمکن کړه په تخت باندې | څوک د غم په خار سره پاره پاره جګر دي[۶]

---

(۱) قلمي نسخې: "ذره ضعف شوه افتاب شوه ابر خورب شو تش غبار دی".
(۲) په "ق، ک" چاپ کې "ابدار دی" راغلی دی.
(۳) "ق، ک" چاپ: "نه هلک نور الانوار دی"
نور چاپي دیوانونه: "هلک لمر سره انوار دی".
د "پ" لومړی نسخه: "هلک لمر شو خره انوار دی".
(٤) په قلمي نسخو کې "بیم" راغلی دی ددې بیت لومړی مسرۍ په "ق" چاپ کې داسې ده: "لبې ستا آب حیات دی یا شکر دی یا نبات دی".
(۵) دا بیت د "خ" په لومړي او دوهمه نسخو کې نشته.
(۶) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخو کې نشته.

باد چې دې په زلفو باندې قصد د پرېشانۍ کړ ــ ځکه یې ګردونه د جهان واړه په سر دي
هله به سړی شي چې دې نوم عبدالرحمان شي ــ او س سړی په خه یې که دې لوښتی زېر و زبر دی(۱)

۲۵۷ ــ ۲۷۶۷

سپینې او سپکې، زېړ ځښار د مینې له دولته(۲)
ای ربانه د اد عاشقانو سیم و زر دی

دنیا دار که مستغني په سیم و زر دی(۳) ــ هنرمند و تخته ګنج د خپل هنر دی
بېهوده به(٤) زور ور و ځان ته وایي ــ د دنیا سړی که هر څو زور ور دی
هسې مه وایه چې زه یم په جهان کې ــ پیدا کړی د خدای د سر د پاسه سر دی
ځینې ځینې یې ولیان پېغمبران کړل ــ نه چې هر سړی ولي او پېغمبر دی(۵)
جو دانه قدر یو لعل یکې پیدا شي(۶) ــ نور جهان واړه د تور و کانو غر دی(۷)
یو باد شاه دی چې لښکرې یې دروي ــ نه په هر لوري سړي پسې لښکر دی(۸)
پیدا کړي خدای سړي په تفاوت دي ــ هسې نه چې جهان واړه برابر دی(۹)
که د غرمي و رفتن ته خوله نظر کا ــ دا به وایي چې آفتاب د نماز دیګر دی(۱۰)
چې یې(۱۱) سر په حمکه ایښی وي و یار ته(۱۲) ــ په آسمان باندې ختلی لکه لمر دی

---

(۱) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۲) دا بیت په "پ ـ ب" چاپ کې نشته.
(۳) د "ب" لومړی نسخه: "دنیا دار که دنیا دار په سیم و زر دی".
(٤) د "ب" لومړی نسخه کې د "به" پر ځای "و" راغلی دی.
(۵) د "ب" لومړی نسخه: "ځینې ځینې یې ولیان پېغمبران کا ــ هر سړی نه اولیا نه پېغمبر دی".
د "خ" لومړی نسخه: "نه چې هر یو اولیا او پېغمبر دی".
د "خ" دویمه نسخه: "ځینې ځینې اولیا ځینې نبیان وو ــ نه چې هر یو اولیا و پېغمبر دی".
مصوره نسخه: "ځینې ځینې اولیا و پېغمبران کړه ــ نه چې هر یو اولیا و پېغمبر دی".
(۶) د "ب" لومړی نسخه: "جو دانه قدر چې لعل یکښې پیدا کا".
نوري قلمي نسخې: "جو دانه قدر یو لعل یکښې پیدا کړه".
(۷) د "خ" دویمه نسخه: "نور جهان واړه تور کاڼي او تور غر دی".
(۸) د "ب" لومړی نسخه: "نه په هر چا پسې کړی خدای لښکر دی".
(۹) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. لومړی مسری یې په "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې د "سړي" پر ځای "هر څوک" راغلی دی.
(۱۰) د "خ" دویمه نسخه: "دی به وایي چې رفتن د نماز دیګر دی".
(۱۱) "ق، ک" چاپ: "چا چې".
(۱۲) "پ ـ ب" چاپ: "خپل یار ته".

تعجب زما د ډېرو او سنکو مه کړه (۱)   ما موندلی په دا بحر کې گوهر دی

دریا خرقه یې خدای (ج) مه کړه په غاړه (۲)

۲۵۸   ۲۷۷۸

رحمان کوږ دستار تړلی قلندر دی

دواړه سترگې مې کړې دستا په لور دي   مدام ډوبې د فراق په آب شور دي

زه یوسف یم چارچشمه دستا له سپیو   چې مې ستا ودرته دوه سترگې څلور دي (۳)

کنه ولې مې دوه سترگو ستا په طمع   وهر دره (٤) وته نیولې کوږ په کوږ دي

چې مې خال د ترکو ولید په خیل زړه کې (٥)   د واړه کسي مې وزړه وته نسکور دي

اعتبار د زمانې په اشنا مه کړه   همگې واړه د خپلو رختو چور دي (٦)

ما قبول د رقیب ناز کړ ستا د یاره   سود و زیان په دا جهان کې خوار و ورور دي

په رحمان باندې گمان داهسې مه کړه (۷)

۲۵۹   ۲۷۸۵

چې بې تا په نور څه غولېږي هغه نور دي

ستا له غمه مې په سر کې هسې شور دي   گویا میشت (۸) مې په سر شهر د لاهور دي

په افسون و په جادو د تورو سترگو   خراب دل مې له جمله عالمه تور دي

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه : "ته زما په ډېرو او سنکو عیب مه کړه".
د "خ" لومړی نسخه : "ته زما د ډېرو او سنو ته عیب مه کړه".
د "خ" دوهمه نسخه : "ته زما د ډېرو او سنکو غیبت مه کړه".
(۲) د "خ" دوهمه نسخه : "دریا خرقه دې خدای (ج) مه کړه په غاړه".
(۳) دا بیت په "پ" چاپ کې نشته . د "خ" لومړی نسخه کې لومړی مسری داسې ده : "زه یوسف یې چارچشمه یم دستا د سپیو".
دوهمه مسری په مصوره نسخه کې داسې ده : "چې ستا ولور ته مې دوه سترگې څلور دی".
(٤) چاپي دیوانونه : "وهر لور ته".
(٥) مصوره نسخه او د "خ" لومړی نسخه : "چې مې خیال د ترکو ولید په خیل ځان کې".
د "خ" دوهمه نسخه : "ما چې خیال د ترکو ولید په خپل ځان کے".
(٦) دا بیت د "خ" دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو .
(۷) چاپي دیوانونه او نورې قلمي نسخې : "په رحمان باندې داهسې گومان مه کړه".
دوهمه مسری د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې ده : "چې، بې تا به په لور څه غولېږي لوړ دی".
(۸) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "جوړ" راغلی دی.

که مي زړه له غمه چوي راته والي — غم د هجر ګڼه لا نور دی
د هجران په بیمارۍ کې را معلوم شو — چې اخستي مې آزار د پلار و مور دی
دا دنیا په مثال کور شو د غمونو — چې په هسې کور نازېږي هغه کوړ دی
دا احسان نه د چا خپل دی نه به خپل شي — چا په خپله رضا پرېښو چا په زور دی
چې د مرګ په پوروړیو کې یو ومري — دی د وارو پوروړیو زوی او ورور دی[1]

٢٦٠ — که رحمان په عاشقۍ بې عزت کېږم[2]
ما په سترګو قبول کړې دا پېغور دی — ٢٧٩٣

که دلدار په دلدارۍ زما قدم ږدي — ګویا هر قدم په لارې[3] د حرم ږدي
ځای لري که بې منته بوسه راکا — کوم کریم په چا منت د خپل کرم ږدي[4]
معشوقه مشفقه بویه مهربانه[5] — نه قارون چې په ځان اسم د حاتم ږدي
خدای و ما وته ګلونه د جنت کړل — که داغونه مې په زړه باندې د غم ږدي
هسې پټ الوم[6] دا زېړ رخسار له خلقو — لکه زر چې څوک له خلقو پټ ښخم ږدي
هېڅ مانه دې څوک له مستو سترګو نه کا[7] — کوم یو مست دی چې قدم په لارې سم ږدي
راحت بې زحمته نه دی چا موندلی[8] — کوم طبیب دی چې په روغ صورت مرهم ږدي

---

(١) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٢) د "خ" لومړۍ نسخه: "که رحمان په عاشقۍ کې غیرت نه کړي؟".
(٣) مصوره نسخه: "په لوړې".
(٤) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٥) "ب" چاپ: "معشوقه مشفقه بویه مهربانه".
د "خ" دوهمه نسخه: "معشوقې مشفقې بویه مهربانې"
(٦) "ق" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه: "پټ ګرځم".
"ق، ک" چاپ او مصوره نسخه: "پټ ساتم"
(٧) د "خ" لومړۍ نسخه: "بربند وستي ګو".
(٨) چاپي دیوانونه: "راحت نه دی بې زحمته چا موندلی".

٢٦١

زه هرګوره تر خپل صمد پورې شرمېږم (1) | برهمن چې سر په پښو د خپل صنم بندي

و آسمان ته لاس د عقل نه رسېږي (2) | دا خو عشق دی چې په عرش کرسي قدم بندي

زه [illegible] يې تاج ګڼم د يار له لاسه

کړمې پنډه په سر د جور و ستم بندې

٢٨٠٣

د دنيا کاروونه واړه غولول دي (3) | دا ګمان په هيڅ مه کړه چې مې خپل دي

هيڅ مزه په دا جهان کې پاتې نه شوه | دا يخ خوړې په اوبو پورې کول دي (4)

کړ دې د وه کاسې دانې وي په کندو کې (5) | پس له شامه هسې وايه (6) چې د بل دي

پوزه غوږ د غوښو شته په هرچا پورې | که د شرم (7) پوزه غوږ خوارې باطل دي

که ته دوه (8) اوړې عيبونه د بل شمار کړې | بل به تا ته هسې وايي چې ستا شل (9) دي

نصيحت د ناصحانو اثر نه کا | د سرې او سپنې خوښې تړکول دي (10)

٢٦٢

دا نا اهل همدمان دي نه پوهېږم

کړمې د [illegible] پنډې په ګوګل دي

٢٨١٠

---

(1) "ب" چاپ او د "خ" لومړی نسخه : "زه هرګوره تر خپل صنم پورې شرمېږم".
"ق" چاپ : "زه هرګوره خپل صنم پورې شرمېږم".
"ق، ک" چاپ : "زه هم ګوره خپل صنم پورې شرمېږم".
"ب ب" چاپ : "زه هرګوره تر صنم پورې شرمېږم".
مصوره نسخه : "زه هرګوره تر خپل يار پورې شرمېږم". لومړی بيت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نشته.

(2) "ب، ب" چاپ : "واسمان ته لاس د عقل نه رسېږي".
"ق، ک" چاپ : "دې اسمان ته لاس د هيچا نه رسېږي".

(3) "ب ب" چاپ : "د دنيا چارې همه واړه غولول دي". د "ب" لومړی نسخه : "د دنيا ونګار همه وبله غولول دي".
د "خ" لومړی نسخه : "د دنيا ونګار همه واړه غولول دي". د "خ" دوهمه نسخه : "د دنيا کار وبار واړه غولول دي".

(4) د "خ" دوهمه او مصوره نسخه : "هيڅ مزه په دا جهان کې طمع مه کړه دا يخ خوړي په اوبو پورې کول دي". د "خ" لومړی نسخه :
"هيڅ مزه په دا جهان کې طمع مه کړه يخ خوړي دا اوبو پورې کول دي". چاپي ديوانونه : "د يخ سوړې په اوبو پورې کول دي".

(5) د "خ" لومړی نسخه : "په کندو کې".

(6) چاپي ديوانونه او د "خ" لومړی نسخه : "وايي".

(7) مصوره نسخه : "سر".

(8) چاپي ديوانونه : "يو او دوه". د "خ" لومړی نسخه : "دوه درې". د "خ" دوهمه نسخه : "دوې نرې"، مصوره نسخه : "دوه".

(9) چاپي ديوانونه او نورې نسخې : "سل".

(10) قلمي نسخې : "بيهوده د سرې او سپنې کوتل دي".

سپین رخسار و مشکین خال دې و بله ضم دې   یا محمود او ایاز ناست سره همدم دې
که دې مخ په زلفو پټ شو باك يې نشته[1]   د حیات او به هم پټې په توره تم دې
ستا د زلفو له رخساره له سره شونډو   پیدا شوي شام شفق د صبحدم دې
په دهن کې دې غاښونه تجلی کا   یا غوټۍ په غونچه کې د شبنم دې[2]
نه چې اوس زمانه غوخ ستا په غمزه دی   چاره غوښې لاقدیم سره په غم دې
بې ژړا و چا ته نه گوري سیه چشم   د نرگسو غوړېده د جوی په نم دې
راحت نه دی چا موندلی بې زحمته   ستا جفا و وفا د واړه منقسم[3] دې
ستا د حسن د تعریف له برکته
د رحمان د شعر کوکې پر عالم دې

۲۶۳ — ۲۸۱۸

چې د څنگه مې دلبر په لاس کې جام دی   نن اورنگ د زمانې زما غلام دی
مدام کله وي دنیا د دنیا دارو   بې له عشقه چې دولت یې مستدام دی
دهارون غرخ پای نیلی دی د سپهر   څو به دو کا چې یې دو په سر د بام دی[4]
د دنیا چارې په مثل دي د سیورې   د آفتاب په مخ د سیورې څه مقام دی
که یې صبح شنا یسته دی خنده رویه   بیا یې هسې په هر صبح پسې شام دی
نه په مهر کې آرام شته نه په ماه کې   په دنیا راغلی هر یو بې آرام دی
بېغمي په دنیا چیرې ده رحمانه
یو بېغم دې خوك را وښیي کرام دی

۲۶۴ — ۲۸۲۵

ما د ستا وله ته اچولی د اچپل ځان دی   ستا دی زما ندی که دانا دی که نادان دی

---

(۱) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "که دې مخ په زلفو پټ دی باك يې نشته".
(۲) د "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "یا غوټۍ چې په غونچه کې د شبنم دی".
(۳) قلمي نسخې : "مغتنم".
(٤) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

خپله سرکشي لوېږي چې وار ه فراموش دي — هسې مې ځان ستا ولوی قامت تهٔ ځیر کړی دی

بې له تا که سیل[1] په ګلستان کړم د ګلونو — نه پوهېږم هېڅ چې ګلستان د کوم زندان دی

چا پېژاندم زه چې عاشق نه وم په جهان کې — اوس مې ستا له رویه نوم رسوا په در ست جهان دی

د مجنون کې تېر شول د مجنون بې نام ونقشه[2] — عشق دی چې عاشق له هم نام د هم نشان دی

لوی ترکوم چېنې د پس وانه چې افسانه شي — واړه په سبب د عاشقی دی نمایان دی

وار ه د خپل ځان په نظر ګوره که دانا یې
اې عبدالرحمانه جهان درست عبدالرحمان دی

۲۶۵ — ۲۸۳۲

په نامه د هغه خدای مې دا بیان دی — چې یو نوم یې په نومونو کې سبحان دی

هم[3] بادشاه دی د جمله وُ بادشاهانو — هم د هر یوه سلطان په سر سلطان دی

هغه کار چې وهر چا وته مشکل دی[4] — هغه کار واړه وده وته آسان دی

خوک آفتاب شي په آسمان راخېژ ولي[5] — ده آفتاب راخېژ ولی په آسمان دی

خوک د نمر په مخ حجاب شي غوږ ولی — ده پټ کړی نمر په ابر کې پنهان دی[6]

خوک په شپه کې شي مهتاب[7] پیدا کولی — ده په شپه کې پیدا کړی ماه تابان دی

خوک یو خاځلی پرېستی شي له آسمانه — نزول[8] کړی ده په مونږ باندې باران دی

خوک شي روح نو پېستی په یوه ما شي — ژوندی[9] کړی ده په روح تمام جهان دی

---

(۱) "پ" او "ق" چاپ کې "سیر" او په قلمي نسخو کې "ګذر" راغلی دی.
(۲) د "پ" په لومړي نسخه کې "نام ونشانه" راغلی دی.
(۳) د "پ" په لومړي نسخه کې د "هم" پر ځای "دی" راغلی دی په "پ پ" چاپ کې یې دوهم مسری داسې ده: "هم د هر یوه په سر باندې سلطان دی".
(٤) د "ق، ک" چاپ: "هغه کار واړه په ده باندې اسان دی".
(۵) "ق" چاپ: "خوک افتاب شي واسمان ته خېژ ولی".
(۶) له مصوري نسخې نه پرته په لورو نسخو کې "پنهان" راغلی دی.
(۷) د "خ" لومړي نسخه: "افتاب". او دا بیت په "ق، ک" چاپ کې داسې دی:
"خوک په شپه کې شي مهتاب راخېژ ولی — ده په شپه کې خېژ ولی ماه تابان دی"
(۸) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې "نازل" راغلی دی.
(۹) قلمي نسخه: "زنده".

خوک وسنګ شي رنګ د ګلو ورکولی ‌‌ ‌ ده وسنګ ورکړی رنګ د ارغوان دی (۱)
خوک له خاوره شي یو ګل پیدا کولی ‌ ‌ ده له خاوره پیدا (۲) کړی ګلستان دی
خوک له اوره شي اوبه پیدا کولی ‌ ‌ ده له اوره پیدا کړی زمستان دی (۳)
خوک له سنګه شي ګوهر پیدا کولی ‌ ‌ پیدا کړی ده له سنګه در و مرجان دی (۴)
خوک شي رزق وهر (۵) مخلوق ته رسولی ‌ ‌ دی دهر یوه مخلوق روزي رسان دی
خوک بنده لره ایمان شي ورکولی ‌ ‌ ده ورکړی هر مؤمن لره ایمان دی (۶)
خوک له ځمکې وآسمان ته شي ختلی (۷) ‌ ‌ ده عیسی لره ورکړی دا مکان دی
خوک له خدای سره خبرې شي کولی ‌ ‌ ده موسی مشرف کړی په دا شان دی (۸)
خوک ایښودی په توسن دهوا (۹) زین شي ‌ ‌ ایښی ده په هوا تخت د سلیمان دی
خوک په سپینه ږیره پاتي تر قیامته (۱۰) ‌ ‌ ده په خضر پاندې کړی دا احسان دی
چې په ده شي هغه کار په هیچا نه شي ‌ ‌ هر توانا د ده تر توان پورې ناتوان دی
په اوبو کې یې د کاڼي کوټ بنا کړ ‌ ‌ ده ورکړی پکې اور لره امان (۱۱) دی

---

(۱) "ق، ک" چاپ: "خوک شي سنګ ته ورکولی رنګ د ګلو ‌ سنګ ته ده ورکړی رنګ د ارغوان دی".
"ق" چاپ: "خوک شي سنګ ته ورکولی رنګ د ګلو ‌ ده وسنګ ورکړی رنګ د ارغوان دی".
د "خ" لومړی نسخه: "خوک شي سنګ لره د ګلو رنګ ورکولی ‌ ده وسنګ ورکړی رنګ د زعفران دی".
د "خ" دوهمه نسخه "ده ورکړی سنګ ته رنګ د ارغوان دی".

(۲) د "خ" له دوهمې نسخې نه پرته په نورو نسخو کې "ارغوان کړی" راغلی دی.

(۳) دا بیت په "ب" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته

(۴) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

(۵) د "خ" دوهمه نسخه: "وکل مخلوق ته". په "ق" او "ق، ک" چاپ کې دا مسری داسې ده: "خوک شي رزق رسولی هر یوه ته".

(۶) دا بیت د "ب" په لومړی نسخه کې نشته. د "خ" لومړی او مصوره نسخه کې د "مومن" پرځای "بنده" راغلی دی.

(۷) قلمي نسخې: "خوک له ځمکې وآسمان وته ختی شي".
"ق" او "ق، ک" چاپ: "خوک له ځمکې وآسمان ته دی ختلی".

(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۹) په چاپي دیوانونو کې د "هوا" پرځای "اسمان" راغلی دی.

(۱۰) "ق" چاپ: "خوک تر ږیره به وپاتي تر قیامته".

(۱۱) چاپي دیوانونه: "مکان دی"
لوموړی بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
په "ب" چاپ او د پېښور په چاپي دیوانونو کې د "کوټ" پرځای "ګوټ" راغلی دی.

په سجده (۱) یې ځمکې سردی لګولی   هم یې زورند په رکوع سره آسمان دی

هره ونه په قیام ورته ولاړه   هر ګیاه یې په تسبیح سره زبان دی (۲)

همه واړه په تسبیح د ده مشغول دي   که ملک دی که پیری دی که انسان دی (۳)

هر ماهي یې په دریاب کې حمد (۴) وایي   هر مرغه یې په چمن کې ثنا خوان دی

حق په حق یې ثنا هیچا کړې نه ده (۵)   نه له هیچا واقع شوې دا بیان دی

مخلوقات و هسې نه دی پېژندلی   لکه ده سره (۶) چې قدر دخپل ځان دی

حد پایان یې بې هېڅ سرې موندلی نه دی   معرفت یې هسې بحر بې پایان دی

نه هېڅوک د ده په خبر د ده په شان دي   او نه دی د چا په خبر د چا په شان دی (۷)

نه یې زیان نه یې زوال نه یې نقصان شته   دی (۸) بې زیانه بې زواله بې نقصان دی

نه یې مثل نه مثال نه یې مکان شته   دی بې مثله بې مثاله بې مکان دی (۹)

پاک یې وګڼه بې شکه بې ګمانه   له هغو چې د چا شک د چا ګومان دی (۱۰)

نه یې څوک په سترګو وینې نه لیده شي (۱۱)   او یې چونه بې چګونه نمایان دی

که څوک وایي لیده نه شي لیده نه شي (۱۲)   او که وایي وهر چا وته عیان دی

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې "سجود" راغلی دی.
"پ پ" چاپ کې دوهمه مسره داسې ده : "زوړند سر هم په رکوع سره آسمان دی".
(۲) د "خ" دوهمه نسخه : "ګویان دی".
(۳) قلمي نسخې : "که سړی دی که پیری دی که حیوان دی".
(٤) د "خ" دوهمه نسخه کې د "حمد" پر ځای "ثنا" راغلی دی.
(۵) "پ" چاپ، "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ : "حق په حق یې هیچا نه ده ثنا کړې".
"ق، ک" چاپ کې دوهمه مسره داسې ده : "نه هیچا نه واقع شوې دا بیان دی".
(۶) قلمي نسخو او "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې د "سره" پر ځای "شخه" راغلی دی.
(۷) دا بیت په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته.
(۸) د "خ" دوهمه نسخه کې د "دی" پر ځای "او" راغلی دی.
(۹) دا بیت په "ق" چاپ کې داسې دی : "نه یې مثل نه مثال نه یې پایان شته دی بې مثله بې مثاله بې پایان دی".
په "ق، ک" چاپ کې یې دوهمه مسره له "ق" چاپ سره یو شان ده په نورو چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې یې لومړۍ مسره داسې ده : "نه یې مثل نه مثال شته نه یې مکان شته".
(۱۰) مصوره نسخه : "له هغو چې د چا فکر په بل شان دی".
(۱۱) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "که یې څوک په سترګو وینې لیدی نه شي".
(۱۲) د "خ" دوهمه نسخه : "که څوک وایي چې لیده شي لیده نه شي".

منزه دی له جمله و جهتونو — او بیا هر جهت په ده باندې ودان دی(۱)
بې پردې به حسن چاندوې لیدلی — که څوك وایې چې لیده شي تش گومان دی(۲)

۲۶۹

لهٔ زرگونو صفتونو راشه گوره
چې یې کړی نیم صفت عبدالرحمان دی(۳)

۲۸۶۸

زړه مې ستا په ذکر فکر گلستان دی — تن مې ستا له غمه پا نه د خزان دی
ستا د غم له هجره هسې نهره مند یم — چې په سترگو کې مې جوی د دړه روان دی(٤)
ستا کتو مې عجب زخم په زړه وکړو(۵) — چې هم وینې ترې بهیږي هم خندان دی
هسې رنگ مې د خپل زړه له وینو واخست — چې ځان د رهت راته په شکل د جانان دی
که د ستا د زلفو مار کاندي خونه — ما موندلې ځنې عمر جاودان دی
ځنگدن که هر څو تریخ و تلخ وایه شي — ستا د لبو په مدد آب حیوان دی
آشنایي ترجد الحه کمزوري نه ده — معطر په بوی د مصر دښت کنعان دی
لکه لمر په څلورم آسمان لیده شي — محبت په سل حجابه کې عیان دی
نور د شمع په فانوس کله پټیږي — عشق د عقل په پرده کې نمایان دی
که د ستا په مخ کې بوی د حجاب نشته — زه له ډیرې ځلې(۶) وایم چې نهان دی

---

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۲) دا بیت د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو.
(۳) د "ب" لومړۍ نسخه : "لهٔ هزار و صفتونو با ورمه کړه — چې یې کړی دا صفت عبدالرحمان دی".
"ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "لهٔ زرگونو صفتونو راشه گوره — یو صفت یې کړی ما عبدالرحمان دی".
د "خ" لومړۍ نسخه : "لهٔ هزار صفتو یو یې ادا نه کړ — چې یې کړی دا صفت عبدالرحمان دی".
د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه : "لهٔ هزار و صفتونو باور وکړې — چې یې کړی نیم صفت عبدالرحمان دی".
(٤) دا بیت او ورپسې دوه بیتونه د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته په چاپي دیوانونو کې دا بیت داسې دی : "ستا د هجر په غم هسې لهره مند یم — چې په سترگو کې مې جوړ د دړه روان دی"
د "خ" په لومړۍ نسخه کې دوهمه مسرۍ داسې ده : "چې له سترگو مې د میو جوی روان دی".
(۵) په "ق، ک" چاپ کې "ستا لیدو" راغلي دي.
(۶) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "مینې" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "حیا" راغلي دي.

طاوس رنگي زلفي چا دي سهي کړي (١) — چي هر موی يي په څو رنگه په خوشادي
بې پردې به حسن نه وي چا ليدلی — که څوك وايي چي ليده شي تش گمان دی (٢)
ښادي غم غونډې اسانه مونده نه شي — سوړ په خپلو وينو لعل د بدخشان دی
که وصال په هر زمان وای هسې دريغه — لکه غم چي د هجران په هر زمان دی
بې د ستا له ملاقاته چي مشکل شو — نور مشکل واړه په ما باندې اسان دي
هم په دا راته اسان شوه نور غمونه — چي ستا غم د حد په هور راته گران دی
قافله د صبر هيڅ وېسا پرې (٣) نه کا — ستا له غمه مي منزل د زړه ويران دی
يو نفس به دې له دره بېرته نه شم — څو مې يو نفس (٤) باقي په دا جهان دی
لکه سر و سامان ستا د زلفو نشته — هسې زړه زما بې سر و بې سامان دی
لکه تا چي تور گيسو په مخ پرېشان کړه — هم مې هسې خراب زړه پسې پرېشان دی

خوار خاطر به د څه سلامت څوک وي
چي گذر يې ستا په چاه زنخدان دی

٢٦٧ — ٢٨٨٩

ستا د عشق حرفونه تو زړه د گلگون دي — هم په دا چي نوشته په جگر خون دي (٥)
تش به نه شي هغه خم د عشق له ميو — چي يې خاورې د فرهاد و د مجنون دي (٦)
د دنيا چارې همه واړه فاني دي — دا د ستا جور و فا ولې افزون دي
مقتولان ستا د غمزو دي لاله نه دي — چي په سره کفن له ځمکې رابېرون دي

---

(١) چاپي ديوانونه : "طاوس رنگه زلفي دې چا هسې گره کړي".
د "خ" دوهمه نسخه : "طاوس رنگه زلفي نه دي چا ليدلی — که څوك وايي چي ليده شي تش گومان دی".
(٢) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه او نيمگړي نسخو کي نشته.
(٣) د "پ" لومړی نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کي : "راباندې نه کا" راغلی دی.
(٤) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کي "دم نفس" راغلی دی.
(٥) دا غزل په قلمي نسخو کي نشته.
(٦) "ق، ک" چاپ : "يار ستا جور و جفا ولې افزون دی".

چې يې هېڅ بها زلمي وځنه نشته — جونه نه دي سکه ګنجونه د قارون دي

بادشاهان په يوه دم کې ګدايان کا — ما ليدلي فسادونه د ګردون دي

٢٦٨ — ٢٩٩٦

د رحمان د زړه خوناب مګر قبول شي
چې مخونه د دلبرو پرې ګلګون دي

غم دې هسې غلبه شو په ما باندې — چې مې ځای نه شي د ننه نه د باندې

له زګيرويه مې نور خلق په عذاب شول — تل د وچولو کبله سوځي تاندې

زه د ستا په غم کې شمع غوندې ژړېږم — ته زما په ژړا صبح غوندې خاندې

زړه مې هسې ستا په لورې آويزان دی — لکه زلفې دې په مخ دې آويزاندې

ما دې ستا دانه پښنو په اوښکي سوې — د دنيا اندېښنې واړه لکه سپاندې

دا دستور دی چې لوی(1) غم په سر ورشي — نور غمونه يې هم شي تر پښو لاندې

هر چې ما په نصيحت له تا جاريا سي — بيا دې ستا په لورې دروي ترما وراندې(2)

٢٦٩ — ٢٩٠٤

سره لمبه ګوره چې څه کا په وچ ډکي
مخ د يار په رحمان هسې چاړې کاندې

په دنيا کې که څه کار دی خو د دين دی — د دې کار په کننده ؤ آفرين دی

چې تقوی او ديندارې يې شي په برخه — دهغو د سعادت ستوري قرين دی

قناعت مې هسې خوند په خوله کې کښېنود — چې وچ ټوک مې په دهن کې انګبين دی

بې حاجتيانو بې اوښانو بادشاهي کا — د زاړه پوزې ټوکر کې يې قالين دی

چې په خواست د حاجت پوره کالا سوه — د آسمان د ملايکو پرې آمين دی

چې قبوله کهتري کا په دنيا کې — دهغو په بهتري باندې يقين دی

---

(1) په قلمي نسخو کې "يو" راغلی دی.
(2) د "تخ" دوهمه نسخه: "هغه تله کا ستا ولوري ترما وراندې".

تل دَ لوړي اوبه د روميٍ وشوورته — حق تعالى کمال ورکړي وکمين دي
خاکساري دخاکسارانو مرتبه ده — که زمرو کې يې خيرن وزړه يې سپين دي
دسرکښو سر که ورشي وآسمان ته — په دوه ورځې پسې ځاى زير زمين دي
چې سنبوه يې وي په سر کې اولوي کا — د رحمت لياقت نه لري لعين دي
که صورت يې د سړي، سړي بالـ شي — په معنى کې سړي نه دي شياطين دي

٢٩١٦ — ٢٧٠

که ستا سره متاع د دنيا نشته
شکر دا چې نه خودراى دى نه خودبين دي

مخ د يار شمس وقمر درې واړه يو دي — قد د سرو وصنوبر درې واړه يو دي
حاجت نه لرم په شهد وپه شکر[١] — لب د يار شهد وشکر درې واړه يو دي
که بې ياره په بستر دپاسه پروت يم — نار وخار ودا بستر درې واړه يو دي
چې ودرو وديوان ترې نظر کړم — باغ بوستان او دغه در درې واړه يو دي
چې غبار يې د کوڅې را باندې راشي — دا غبار مشک وعنبر درې واړه يو دي
خداى د يار له هجره هيڅوک خبر مه کړه — تاخت وقتل دا خبر درې واړه يو دي
هغه دم چې سړى د روميٍ له جهانه — توري خاوري سيم وزر درې واړه يو دي
قلندر چې په رښتيا قلندري کا — خان، سلطان وقلندر درې واړه يو دي
ورديٍ نه شي په پردي ملک حمکه هيڅوک[٢] — کوڼ وکړاو مبصر درې واړه يو دي
چې دې نه کې يو يار نه دې آشنا وي — هغه نهر بحر وبر درې واړه يو دي
په دکان د نابينا جوهر يانو — خزمهره لعل وګوهر درې واړه يو دي
پسران دې عار زما له عشقه نه کا — پاک عاشق پسر[٣] پدر درې واړه يو دي

---

(١) د "خ" لومړى نسخه: "حاجت نه لري په شهد و په شکرو".
(٢) په قلمي نسخو، "پ" چاپ، "ق" چاپ، او "پ پ" چاپ کې دا مسره داسې ده: "ورديٍ نه شي په پرديٍ ملک حمکه هيڅوک".
(٣) دا بيت په "پ" چاپ کې نشته او په مصوره نسخه کې د "پسر" پر ځاى "پير" راغلى دى.

په سبب د ظالمانو حاکمانو — گور او ور او پېښور درې واړه يو دي[1]

۲۷۱

غزل وشو که ځان ستايي و ملخ ته
بې هنره گا و خر درې واړه يو دي

۲۹۳۰

چې داهسې لاس په لاس د دنيا پرېښودي — ~~خه چو~~ چندن په ځان پورې منبودي
دا دنيا په مثال پوله مرگ سيلاب دی — د سيلاب په مخ کې څه پوله اېښودي
جل ځلي لا واده ندوي سره کوندې وي — دا رنگ چارې د مرگي د خر خښنودي
تا فلې چې په دنيا کې شوې داخلې — بيا هم هسې معلومېږي چې دلښودي[2]
دا سفر به په هغو باندې آسان وي — چې تر کوچ مخوا په زبر مه د توښودي
چې بې وخته راهان کا په وخت اوده وي — د هغو عالمو نېږې د وکښودي
په هر شان چې يار خوښېږي زه هغه کرم[3] — خپلول د صاحبانو په پېښو دي
د يار غم مې لکه تاج وي په سر اېښې — نور غمونه مې هم لاندې تر پښو دي
معشوقې په عاشقانو خود پوهېږي — دلته څه د عاشقه نښې د ښودي[4]

۲۷۲

مې خواران کړې خبر شي له مستی نه
د ملخ د ميخانې شراب د خښنو دي

۲۹۴۰

زه بلبل ستا د وصال بوستان خر دی — ستا د وصل په نسبت گلستان خر دی
چې آشنا شي ستا له دره له د بوله — انتظار يې په روضه د رضوان خر دی
چې روزي يې شهادت شي ستا له تېغه — احتياج يې په چشمه د حيوان خر دی
چې مسکن يې د زړه ستا د زلفو خم شي — وهغو ته د عطارو دکان خر دی

---

(۱) دا بيت د "خ" په نسخه کې نشته، په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې دا مسری داسې ده: "گورا و کورا و پېښور درې واړه يو دي".
(۲) "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ، په "مصره" په او د "خ" په دواړو نسخه کې "د تلودي" ناغلی دی.
(۳) قلمي نسخې: "په هر رنگ چې يار خوښېږي نه يې کرمه".
(۴) د "خ" دواړو نسخه کې "اېښودي" ناغلی دی.

هر چې لاندې خپل وجود تر خپل قدم کا
عرش یې لاندې تر قدم شي آسمان خو دی

بوالهوس که بوسه غواړي له تا خو شو
هر رنګ هر رنګ ویل کاندې نادان خو دی

زه چې ستا له غمه ژاړم آه فریاد کړم
برق و رعد چکاره دي باران خو دی

ځان جهان مې هسې ستا په مینه هېر دی
نه پوهېږم چې ځان خو دی جهان خو دی

ته چې نه ګورې وماته لږ مې په کړه
په دا کار کې دې ضرر او نقصان خو دی

که ستا سترګې دې قاتلې زه مقتول یم
وایه لوړ دې په خاطر کې ارمان خو دی

زه بې صبره یم که مهر د ستا نشته
له دې د وارو دې په زړه کې ګومان خو دی

چې مې وینې تر و مې خو پوښتې له حاله
له عیانه احتیاج د بیان خو دی

٢٧٣
هر چې والي ستا رحمان د سلام غاړه
وتوانا وته حجت د ناتوان خو دی
٢٩٥٣

بنځ[1] مې ستا د بنو غشي په سینه دي
پورې وورې مې وتلي ترا ینه دي

تل یې مخ دیاں په مخ باندې وي اینې
هغه زړونه چې بې زنګه آیینه دي

هسې نه چې زه نن ورځ په تا شیدا یم
ستا غمونه مې په زړه کې دیرینه دي

لکه ستورې چې بر بېښنا کا په آسمان کې
په تهمت مې ستا داغونه نګینه دي[2]

د رته واېم چې له آهه یې پرهېز که[3]
د هغو چې پوښاکونه پشمینه دي

که د ستا رخسار سوزانې لمبې وي
ولې کسې زما تور سوې نبینه دي

خو به سم په صبحدم ګورې وچاته
چې دې سترګې په مې مستې شبینه دي[4]

هغه سترګې چې پیدا کړې خدای خونرېزې
بې غضبه[5] په غضب او په کینه دي

شرابیان[6] چې شراب مومي خوې یې شومي
کله منعه په اختر[7] په آدینه دي

---

* . دوې مخ پایلیکونه دي په (٢٠٥) مخ کې وکتل شي.

٢٧٤ — ٢٩٦٣

چې تمام د خپل ځيګر په وينو رنګ شو
د تماغ خبرې ځکه رنګينه دي

[1] د عاشق نظر په خوږدو په خواب نه دی — مراد يې بې د يار له دره [2] بل باب نه دی

ته نظر په خپل هنر په عقل مه کړه — دا اسباب په عاشقۍ کې اسباب نه دی [3]

چې د يار سره حساب د دنيا کاندي — د غه هيڅ په عاشقانو حساب نه دی [4]

چې عاشق په عاشقۍ کې ارباب نه شي [5] — که د دربست جهان ارباب شي ارباب نه دی

هر چې يار منعه کوي له خپله ياره — دا کتاب د عاشقانو کتاب نه دی

دا حجاب چې نور [6] عالم يې حجاب بولي — دا زما د يار ترميانه حجاب نه دی

که ثواب دی هم سيوا د يار له مخه [7] — ما ګڼلی د غه کار په ثواب نه دی

که ليدلی زليخا يوسف په خوب و — ما په وينه دی ليدلی په خواب نه دی

صبر و نيسه په مخ کې که مراد غواړې — هيڅ اکړی د غه کار په شتاب نه دی

٢٧٥ — ٢٩٧٣

سوال د بوسې کړی دی له ياره تماغ
لا يې هيڅ ځنې موندلی جواب نه دی

د عشق زخم خه د زخم په شان نه دی — [8] د بل زخم په خير سهل و آسان نه دی

عاشقان و معشوقې سره پوهېږي — [9] د غه راز و نور عالم ته عيان نه دی

عاشقي نه ده که ګوډ يې حيراني ده — [10] کوم سړی په د غه کار کې حيران نه دی

يو عاشق دی خوک راوښيي په عشق کې — [11] چې يې رود په مخ د اوښکو روان نه دی

هو ره اوښکې د عاشق په ګرېوان وي [12] — ته به والې چې يوسيند د ګرېوان نه دی

دا هجران دی چې يې مرګ په عاشق ګران کړ — [13] که هجران وو سره نه وي هيڅ ګران نه دی

---

* دا ږې مخ د متن پايليکو نه دي په (٢٠٥) مخ کې وکتل شي.

نور غمونه که په ځان دسرې بد دي — غم د ترکو بد دې چې په ځان ندي (۱)

دوزخ داور که تا ولته حده تبر دي — برابر د بېلتانه لـــه نیران نه دي (۲)

چې باله شي څوک په عشق کې کم عقل — دا کم عقل د بر هوښیار دي نادان ندي

۲۷۶ — چې بې یاره وجهان وته نظر کړم — واېم چې ویران دي وران ندي (۳) — ۲۹۸۳

د (۲۰۳) مخ د متن پاېلیکونه:

(۱) په قلمي نسخو کې "خرخ" (اغلي) دی.
(۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته. په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې د "داغونه" پرځای "غمونه" اغلي دی.
(۳) د "ب" لومړۍ نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه: "ورته وایه چې له آهدمي پرهېز که".
د "خ" دوهمه نسخه: "ورته وایه چې له آهوېي پرهیز که".
(٤) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٥) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "بې سببه" اغلي دی.
(٦) د "خ" په دوهمه نسخه کې "مي خوران" اغلي دی.
(٧) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "په جمعه" اغلي دی.

د (۲۰٤) مخ د متن پاېلیکونه:

(۱) دا غزل د "ب" په نسخو او مصوره نسخه کې نشته.
(۲) "ق، ک" چاپ، "ق" چاپ او د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه کې "دیار له بابه" اغلي دی.
(۳) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "دا اسباب د عاشقو اسباب نه دی".
(٤) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "د غه جنج په عاشقو کې حساب نه دی".
(٥) د "خ" نسخې: "ارباب نه وی".
(٦) د "خ" دوهمه نسخه: "عام عالم"
(٧) د "خ" لومړۍ نسخه: "که ثواب دی هم ثواب د یار په عشق کې".
(٨) "ق، ک" چاپ: "د عاشق زخم د زخم په شان نه دی
د غه راز و نور عالم ته عیان نه دی".
"ق" چاپ: "د غه راز و نیا عالم ته عیان نه دی".
د "خ" دوهمه نسخه: "د عاشق زخم خته د زخم په شان نه دی".
(٩) "ق، ک" چاپ: "دا د عشق اسرار په ماخامان نه دي".
"ق" چاپ: "دا د عشق اسرار په جاهلانو بیان نه دي".
د "خ" دوهمه نسخه: "د غه راز بوهر سري ته عیان نه دي".
(۱۰) دا بیت د "ب" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۱۱) "ق" چاپ: "باران نه دی".
(۱۲) د "ب" لومړۍ نسخه: "هومره اوښکې د عاشق په ګرېوان درومي".
"ق، ک" چاپ: "هومره اوښکې د عاشق په مخ را درومي".
د "خ" دوهمه نسخه: "هومره اوښکې په ګرېوان د عاشق درومي".
(۱۳) چاپ دیوانونه: "که هم ځان درنځه دي هیڅ ګران نه دی"
(پاتې په (۲۰٦) مخ کې)

هرنګار چې بې وفا دی نګار نه دی — په ګلزار کې چې ګل نه وي ګلزار نه دی(۱)

هغه یار چې اخلاص نه لري یار نه دی — هغه کار چې بېفایده دی ښه کار نه دی(۲)

په تلخۍ د میو مست خلق(۳) مې خوښ دي — هغه خار چې بوی د ګل لري خار نه دی(۴)

دینداري د دنیا داري د ه حبله(۵) لري — مال په دلې هیڅ دینداره دنیادار نه دی

که روزګار دی په جهان کې عاشقي ده(۶) — ددې نور عالم روزګار ښه روزګار نه دی

چې تصدیق یې په خپل زړه کې محکم نه وي — دا په خوله ظاهر اقرار ښه اقرار نه دی(۷)

په هر زړه چې د خپل یار د غم غبار وي — د غبار د رحمت دی غبار نه دی

چا به کسب نې له شفقه نور ښه نه کړ — باري ګنج دی چې هرچا ته اظهار نه دی(۸)

معشوقه وفا له هیچا سره نه کا — ګنهګوم یو ددې رخت خریدار نه دی

د ۲۰۵ مخ د متن پا ییلکونه :

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته . د "خ" لومړۍ نسخه کې یې لومړی مسرۍ دا ده : " لور غمونه که په ځان ډېر سپړي دي ".
(۲) دا بیت او ورپسې بیت په قلمي نسخو کې نشته .
(۳) "ق ، ک" چاپ : "زه رحمان وایم چې وران دی ودان نه دی ".

ددې مخ د متن پا ییلکونه :

(۱) دا غزل د "ب" په نسخو او مصوره نسخه کې نشته . ددې غزل لومړی بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی : "هغه یار چې بې وفا دی ښه یار نه دی
هغه کار چې بې بقا دی ښه کار نه دی

د "خ" دوهمه نسخه : له اغیار سره سودا ښه په کار نه دی
له مکار سره روزګار ښه روزګار نه دی

(۲) دا بیت د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو .
(۳) "ق ، ک" چاپ : "انسان".
د "خ" دوهمه نسخه : "په تلخۍ د میو مست عالم خرم وي"
(۴) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : "هغه کار چې بوی د خار لري خار نه دی".
(۵) "ق ، ک" چاپ او "ق" چاپ : "سره".
د "خ" لومړۍ نسخه : "وسیله".
(۶) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "که روزګار دی په دنیا کې د عاشق دی"
(۷) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "چې بنا یې د تصدیق محکمه نه وي
د ظاهر په خوله اقرار ښه په کار نه دی

(پاته په (۲۰۷) مخ کې)

دد لدار وصال دخدای په داد مونده شي (١) — دغه کار مې د هېچا په اختیار نه دی

٢٧٧ — ٢٩٩٤

په رحمان باندې منت د معشوقو دی (٢)
د بې حسنو معشوقو منت بار نه دی

هغه یار چې بې وفا دی څه یار نه دی — هغه کار چې بې بقا دی څه کار نه دی
که د سر بښندل د شوار په ما وتا دي (٣) — دا په عشق کې سهل کار دی دشوار نه دی
اندېښنه سړی بېدار کاندي لخوبه — کم اندېښنه که بېدار دی بېدار نه دی
که څه غم دی عاشق لره وصال دی — د هجران غم د غم په شمار نه دی (٤)
د چشمانو په ځنبل کې تېر و بېر شي (٥) — اعتبار د زمانې اعتبار نه دی (٦)
که د سلو زویو پلار شي به یې څه کا (٧) — بې وقوفه زوی د پلار څه په کار نه دی (٨)

٢٧٨ — ٣٠٠١

معشوقې همېشه ناز په عاشق کاندي
رحمان هېڅ لدخېله یاره آزار نه دی (٩)

عاشقان دې په اور سوي یادې کړند دي — ستا د عشق په اور الوې دې کنه دی (١٠)

د (٢٠٦) مخ د پاېلیکونو پاته برخه:

(٨) "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "بارې ګنج دی چې هر یو ته اظهار نه دی".
د "خ" لومړی نسخه: "چا به کسب د عشق نه کړ باری څه کړی چې دا ګنج وهر یوه ته اظهار نه دی".

ددې مخ د متن پاېلیکونه:

(١) "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "دخپل یار وصال دخدای په داد مونده شي".
"ق" چاپ: "دخپل یار وصال دخدای په امر مونده شي".
د "خ" لومړی نسخه: "دخپل یار وصال دخدای په داد مونده شي دغه کار و هېڅ بنده ته اظهار نه دی".
(٢) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٣) د "خ" لومړی نسخه: "که د سر بښندل دشوار دی وتا ته".
(٤) د "پ" لومړی نسخه: "دهجران غم په غم څه شمار نه دی".
د "خ" لومړی نسخه: "دهجران غم په غم شمار نه دی".
(٥) د "خ" دوهمه نسخه: "وهل".
(٦) د "خ" دوهمه نسخه، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "اعتبار د زمانې څه اعتبار نه دی". او هم دا بیت او ورپسې بیتونه د "پ" په لومړی نسخه کې نشته.
(٧) "ق، ک" چاپ: "که د سلو زویو پلار شي خوك به یې څه کا". "ق" چاپ: "که د سلو زویو پلار شي خوك به یې څه کا مذی".
د "خ" دوهمه نسخه: "که د سلو زویو پلار شي ته به یې څه کړې"
(٨) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه او مصوره نسخه: "بې وقوفه زویه زویه د پلار نه دی".
(٩) د "خ" لومړی نسخه: "معشوقه همېشه ناز په عشاق کاندي دا رحمان لدخپله یاره ازار نه دی". په "ق" چاپ کې هم معشوقه راغلې ده.
(١٠) دا غزل د "خ" په لومړی نسخه، مصوره نسخه او نیمګړې نسخه کې نشته.

زخمتونه د هجران واړه په عشق کړي ‌‌ ‌ تا وما وته بنو ولي دي که نه دي

په دنیا کې خو یا سر و مال ویل شي ‌ ‌ د واړه ما په تا بایللي(۱) دي که نه دي

تل دوه ځوځې په لېند و د بنو غشي ‌ ‌ تا په ما باندې راکښلي دي که نه دي

چې مدام یې زما زړه له غمه چوي ‌ ‌ تورې زلفې دې پېچوې دي که نه دي

راشه وګوره احوال د عاشقانو ‌ ‌ مړه د عشق په تېغ کوټلي(۲) دي که نه دي

ناصحان چې نصیحت وما ته کاندي(۳) ‌ ‌ چېرې دوی هم مین شوي دي که نه دي

بنایسته که په بنایست کې ملایک وي ‌ ‌ په وکښېږد زړونو وړي دي که نه دي

۲۷۹ ‌ بلبلان پسې ناري وهي رحمانه ‌ ۳۰۱۰

د بڼ ان ګلونه شوي(٤) دي که نه دي

داشوندې چې معلومېږي واړه مړه دي ‌ ‌ که څه دي هم هسې وایه چې څه نه دي(۵)

یا د باد په غم کې خاورې دي دا تورې ‌ ‌ یا د اور په غم کې واړه وچ واښه دي

د خپل عمر شپې او ورځې چې په شړه کړم ‌ ‌ هسې درومي ګویا بهنده اوبه دي(۶)

غافلان که وینې اورې بې خبر کړي(۷) ‌ ‌ دا لې خوب دی نه لېده نه اورېده دي

چې د خدای له معرفته خبر نه وي ‌ ‌ هغه واړه که بېدار دي هم اوده دي(۸)

۲۸۰ ‌ د رحمان د زړه له حاله خدای خبر دی ‌ ۳۰۱۶

چې په زړه کې یې د یار له غمه څه دي(۹)

---

(۱) په قلمي نسخه کې "پاسلوي دی" راغلی دی.

(۲) د "ب" په لومړۍ نسخه کې "په شېرکوي دی" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "په ستر ګو کوي دي" راغلی دی.

(۳) په "پ" چاپ او "پ،ب" چاپ کې "دیار ته" راغلی دی.

(٤) په قلمي نسخه کې "لوي دي" راغلی دی.

(۵) داغزل د "پ ب" چاپ کې نشته.

(۶) د "ب" لومړی نسخه: "هسې درومي چي د سیند ګویا اوبه دی". د "خ" دوهمه نسخه: "هسې درومي ګویا بحر دی اوبه دی".

(۷) "ق،ک" چاپ: "غافلان چې وینې اوري عمل نه کړي".

(۸) د "خ" لومړی نسخه: "بېدار نه دی".

(۹) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه: "چې په زړه یې د اشنا له غمه څه دی".

په ظاهر صورت چې ستا د درگدای دی … په معنی کې د جمله وکدخدای دی[1]

مجنون بېد غوندې رونق د گلستان شي … چې یې ستا له غمه سر په پښت پای دی

چې له غمه د جرس غوندې نالان دی … د جمله ؤ گمراهانو رهنمای دی

چې څوك زړه د ستا وتوره وستر گوره[2] کا … ستا د وروځو تر محراب لاندې یې ځای دی

چې مسکن یې د زړه ستا د زلفو خم شي … د هغو نا ستی په سیوري د همای دی

چې تا وویني وما ته نصیحت کا … شك پرې مه کوه بې شکه چې خودرای دی

281

که زردار دي آشنایان د زر دارانو
د رحمان د آشنایانو تکیه خدای دی

3022

که مطلب و مدعا د سړي خدای دی … هر هر مړی د ژوندیو رهنمای دی

مسافر چې په رحلت کې خبله غږ کا … هر آواز یې خواب آلود له درای دی

که سړی وحقیقت وته نظر کا … ژوندی خلق واړه ناست د مړو په ځای دی

د اخو بخت دی څوك یې سپین او څوك یې توره … گنه عیني لکه زاغ هسې همای دی

لکه فرق چې د همای او د زاغ نشته … هم دغه دلیل د شاه و د گدای دی

ته نظر د کاریگرو په کار مه کړه … کار هغه واړه موقوف په کار فرمای دی

سالکان چې د جهان تماشا کاندي … له جهانه یې مطلب جهان آرای دی

که څوك خپل د دست وپای و پاسي له میانه … خدای یې خپله د بې دستو دست و پای دی

په هغه جهان نیکي و بدي نشته … هر مطلب د طالبانو په دا سرای دی

282

زه رحمان یوازې نه یم په دا کار کې
همېشه دیار په یار پسې وای وای دی

3033

---

(۱) قلمی نسخې: "په معنی کې د جمله جهان کدخدای دی".
(۲) "ب" په لومړۍ نسخه او د "خ" په نیمگړي نسخه کې "توره و زلفو" راغلي دي.

که د خلقو و نظر ته آدمي دی　　خوار عاشق د معشوقې د کوڅې سپی دی
هر چې ځان د یار په سپیو کې داخل کا (۱)　　تر وهاله به ورته وایم چې سړی دی
ما د خدای د یاره له غمه بې غم نه کا　　دا په ملک د عاشقۍ کې لوی ورانی دی
زه د یار په غم کې زیره خبره خوښ یم　　دا زما خزان خزان نه دی سپرلی دی
زه ژوندون د یار و وصل ته وایم　　گنهگار یو دوزخي په ژوند ژوندی دی
ته چې ما منعه کوې د یار له دره　　کوم یو دی له دغه دره بریالی دی (۲)
زه د یار مینې په یار باندې شیدا کړم　　که څوک ما گڼي زه نه یم واره دی دی
چې وحشي مجنون یې ښهر له راوست　　دلیلي د زلفو هسې غروندی دی (۳)
زرداران که او به څښي په جام د زرو　　خوښ زما دا خپل د خاورو کنډولی دی
اورنگ زیب که د ډیلي په تخت نازیږي　　خپله خو نه هر گدای له ډیلي دی
چې له خپله کوره ووځي مسافر شي　　څوک یې پېژني ساهو دی که مړی دی
چې یې خاورې شي له خاورو سره گډې　　تر وچا څه زده چې د کوم نیکه ملسی دی
توره شپه په آشنایانو رڼا ورځ ده　　رڼا ورځ په ناآشناؤ تروږمۍ دی
نه دې ستر گې پوزه غوږ د کم شناخت　　په معنی کې یو د بوال سوړی سوړی دی (٤)
عاشقان یې د دنیا له غمه خلاص کړه　　عشق په مثل د سلیمان بادشاه غمی دی
هر چې حب د عاشقۍ لري په زړه کې　　که په قطع (۵) صد ساله وي هم حلمي دی
دا هلال دی چې لیده شي په شفق کې　　که په لاس د گل ندامې سپین ونیبي دی
ناآشنا به ځېره څسکل څني مومي　　چې مدام یې په آشنا باندې غوږي دی (٦)

---

(۱) د "پ پ" چاپ کې "حساب کا" راغلی دی
(۲) دا بیت د "خ" په نیگمړي نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٤) دا بیت په نیگمړي نسخه کې نشته.
(۵) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "حمر" راغلی دی.
(٦) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "زبیرگي" راغلی دی.

خر بوي مې قرباني لره پوهېږم — دا چې کړي دې په ما باندې زړه سوي دي

چې په نوم باندې بالښتي لېږه نه شي — معلومېږي چې نر حور يا بنا پېرې دي (۱)

چې دخط په دود خلق يې پېروځي — زنخدان يې تر سبزې لاندې کوهي دي (۲)

۲۸۳ زه رحمان له ياره خوښ يم که جفا کا ۳۰۵۵

که جفا نه کا وفا کا خو تېر دي

ستا له غمه مې په مخ باندې ولې دي — لن مې وپوښته له حاله چې ولې دي؟

زه په تا پسې مجنون يم قارون نه يم — چې مطلب مې غوا وغيلې يا غلې دي (۳)

هغه کوډې لکه تا دي په ما کړي — کله کړي په مجنون باندې ليلې دي

لکه ما چې مصلې درپسې لنګ کړې — کوم ملنګ هسې لنګ کړي مصلې دي

بوي هم ستا دوفانه دي رالوتي (۴) — ما پخپله خپلې کړي تسلې دي

نصيحت اثر په زړه دعاشق نه کا — ګنه يادې زما د پېرې مسلې دي (۵)

۲۸۴ که رحمان دعاشقۍ په تېغ شهيد شي ۳۰۶۲

دجنت حورې همه واړه دلې دي

چا چې کړي ودنيا وته اسرې دي — دهمه واړو په سر خاورې ايرې دي (۶)

نادانان که ددنيا په چار نازېږي — ودانا ته واړه وشتي (۷) مسخرې دي

چې بې خدايه محبت کا هغه خلق — نا رښتيا يې واړه خره او شخړې دي

وسپين نه بېږې وته مه وايه سپين نه بېږ يه — همګي واړه طفلان دګوارې دي (۸)

---

(۱) دا بيت په نيګړي نسخه کې نشته، "خ" په لومړي نسخه کې دا مسرې داسې ده: "معلومېږي چې نه حور نه بنا پېرې دی".

(۲) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۳) "پ" چاپ: "زه په تا پسې موسی يم قارون نه يم — چې مطلب مې غوا وغيلې يا ګلې دي".
د پېښور چاپي ديوانونه: "زه په تا پسې موسی يم قارون نه يم — چې مطلب مې غوا، غلې او يا ګلې دي".

(۴) په قلمي نسخو کې "رابلودلی" راغلی دی.

(۵) دا بيت په "سپ پ" چاپ کې نشته.

(۶) چاپي ديوانونه: "دهغو په سر همه خاورې ايرې دی" (۷) "ق، ک" چاپ: "تموکې"، د "خ" لومړي نسخه: "زښتې"

(۸) د "پ" لومړي نسخه: "دا همه واړه طفلان دګوارې دی". د "خ" دوهمه نسخه: "وسپين نه بږې ته مه وايه چې سپين نه يږې".

هسې وایې چې خمرې دي د زنانو | که یې ایښې په دستار کې قرقرې دي
نه خو فیض نه بهره ځنې مونده شي(۱) | همګي واړه بې فیضه بې بهرې دي

۲۸۵ | ۳۰۶۹

ذخیره د دنیا مه کوه رحمانه
دا همه واړه د خاورو ذخیرې دي(۲)

په هر ځای چې ستا ثنا شي ښبوه ګړي | خوږه شي هلته د وړو مرغلرې
د هغو سترګو به او ښکې وي ګلرنګې | هر چې ستا په ګل رخسار وي منتظرې
هغه کله د ناصح خبرې اوري | هر چې اوري ستا خوږې خوږې خبرې(۳)
مرور کاندي عاشق له جمله خلق | معشوقې له هیچا مه شه مرورې
په ساعت کې سرې مرهم یې ژوندي کا(٤) | طایفې دي د خوبانو سحرګرې
زه ځان ډوب ګڼم بې تا په خپلو وینو | که مې ډوب کا څوک په شهدو په شکرې
لرې لرې غم دې واړه رانژدې کړې | چې له مخه دې حجاب کړې را ته لرې
چې مې نوم دستا د تورو زلفو واخیست(۵) | را پسې شوې د بلا تورې لښکرې
هیڅ په حق د حقه لا نو نه ګروېږې | همېشه زما د زړه په ورو منکرې(٦)
زما ستا مینه څرګنده په جهان ده | ولې دا رنګه څرګنده ګواهي(۷) نغرې

---

(۱) چاپي دیوانونه: "چې نه فیض نه خو بهره ځني مونده شي".
مصوره نسخه: "نه خو فیض نه خو بهره ځني مونده شي".
(۲) د "پ" لومړۍ نسخه: "دهمه واړو په سر خاورې ایرې دي".
د "خ" دویمه نسخه: "د دنیا ذخیرې کل خاورې ایرې دي".
مصوره نسخه: "دا همه دایر و خاورو ذخیرې دي".
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "ورې ورې خبرې" راغلي دي.
(٤) چاپي دیوانونه: "په ساعت کې سرې مړ کا هم ژوندي کا".
د "خ" دوهمه نسخه: "په ساعت کې سرې مړ بیا یې ژوندي کا".
(۵) چاپي دیوانونه: "چې مې نوم دستا د زلفو په خوله واخیست".
(٦) د "پ" لومړۍ نسخه: "همېشه زما په زړه ورې منکرې".
مصوره نسخه: "همېشه زما په ورې زړه منکرې". نوموړی بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۷) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ګواهي" پر ځای "دعوی" راغلی دی.

زه چې ستا له غمه ژاړم آه فریاد کړم ‏ ‏ ‏ د رقیب کره هم د ول وي هم سندرې (۱)

چې میوه یې د کابل خوړلې نه وي ‏ ‏ ‏ د هغوله خمه وخلکې شي ګرګرې (۲)

د رند وستر (۳) ګو حاجت د رانجه نه وي ‏ ‏ ‏ په بد رنګه ناوې څه والې سندرې

که په غره په سمه ګرزم باك مې نشته ‏ ‏ ‏ مزرې تل ګرزي په لوړې پېڅوړې

۲۸۶

د [illegible] شعر به ولې نادر نه وي
چې ثنا کاندي د تا غوندې نادرې

۳۰۸۴

عاشقي را باندې سورې کړې مره ‏ ‏ ‏ هېڅ مې نه د روميې یاره ترمره (۴)

څه اثر به یې د عقل وي په سر کې (۵) ‏ ‏ ‏ د هغو په سر چې کېني سنا پېره

د مژګانو په پنجو مې زړه راکاږي ‏ ‏ ‏ خدای د ترکو برندې (۶) سترګې کړې زمره

علوفه به یې بې غمه نور څه نه وي ‏ ‏ ‏ هر چې کاندي د خوبانو چاکري (۷)

لا د صبر سبق ما له هم را کړې ‏ ‏ ‏ که په عشق کې څوك د غه طاقت لري (۸)

خدایه څه دې د کوتوال په لاس کې ورکړم ‏ ‏ ‏ چې شپېر ورځ مې غروي لکه تورې (۹)

په صورت مې نرې تبه شوه ولاړه ‏ ‏ ‏ تا چې دواړه سترګې تورې کړې نرې (۱۰)

د وصال دلالان کوم طرف ته غواړم؟ ‏ ‏ ‏ چې بندي شوم د هجران په کچرې

نور د شمع په فانوس کله پټېږي ‏ ‏ ‏ تا چې واغوستې د خیال جامې نرې

---

(۱) د "خ" د همه نسخه : " زه چې ستا له غمه تل ژړا فریاد کړم ‏ ‏ د رقیب کره هم د ول شته هم سندرې".
د "ق،ک" چاپي دیوان کې د همه مسرې داسې ده : " د رقیب کره مې د ول دی یا سندرې".
(۲) دا بیت او ورپسې دوه نور بیتونه په "پ" چاپ، "ق،ک" چاپ، "ق،ع" چاپ، د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۳) د "پ" په لومړۍ نسخه کې " په رند د ستر ګو" راغلي دي.
(۴) د "خ" د همه نسخه : "عاشقي را باندې سیورې کړې ژړه ‏ ‏ هېڅ مې نه د روميې یاره ترحلقې".
په "پ" چاپ او "پ ب" چاپ کې لومړۍ مسره داسې ده : "عاشقي را باندې سوره کړې مره".
(۵) مصوره نسخه : "څه اثر به یې په سر کې وي د عقل".
(۶) چاپي دیوانونه : " مستې".
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه : " که په عشق کې څوك د غه طاقت لري".
(۸) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۹) دا بیت په نورو قلمي نسخو کې نشته په [illegible] نسخه کې داسې دی : "خدایه د عشق د [illegible] په لاس کې ورکړم ‏ ‏ شپه و ورځ مې [illegible] وي لکه تورې".
(۱۰) دا بیت او ورپسې دوه نور بیتونه په قلمي نسخو کې نشته.

۲۸۷ — ۳۰۹٤

زه رحمان په زړه نري کړم هغو ترکو.(۱)
چې يې ملاوې د وښتو په دود نرۍ

کړله تا يې شرم نه کيږي هرې
مخ به پټ نه وو د حورې د پرۍ (۲)

چې آفتاب دې تر رخسار پورې خجل شو
له دې وېرې زيست په شپه کا قمرۍ

ستا تر حسنه پورې حسن واړه هيڅ دی
نسبت به څه له هستو کا برابرۍ

بې د ستا د تورو سترګو جادوګرو
کوم آهو د بيابان زده وي د م ګرۍ

ستا د عشق د تورې هسې تېر نګ ګوزار دی
چې لمخ يې حباب شي ککرۍ

دلبري او دلجويي لکه چې ستا زده
چا زده هسې دلجويي او دلبرۍ

حسن واړه د عاشق په عشق موقوف دی
معشوقه که فرښته وي که چوړۍ

و عاشق ته د يار غم واړه ښادي ده
د رضا په ملک کې نشته دلګيرۍ

دا دستور دی چې له درده زګيروي خېږي

۲۸۸ — ۳۱۰۳

ګنه څه وُ د رحمان له شاعرۍ

ستا د تورو سترګو په ياد امې وښتلي اوړي
حق دی که پرېوځي په شرابت د غم ستوري (۳)

زلفې دې سايه کړې مخ دې اور په جهان کړ
هرچا ته چې ګورم نيم په نور وي نيم په سيوري (٤)

خولګ دې په وصال کې قند نبات خوله ګيار خوري
چا وکړه و ديد د چا شوه سپين د سترګو توري (۵)

اور ستا د رخسار دې ما په خپلو اوښکو بل کړو (٦)
تل په آتش سوزي آيينه چې لمر ته ګوري

سترګې مې د استا له خياله پرېوتې وزنه ته
څه شو که مې بې سترګو صورت ځي په بل لوري (۷)

---

(۱) د "خ" د وهمه نسخه: "زه رحمان په زړه هغو ترکو زخمي کړم" په مصوره نسخه او چاپي ديوانونو کې د "ترکو" پر ځای "جونو" راغلي دي.
(۲) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته.
(۳) دا غزل د "خ" په نسخه کې نشته، د روښتي مسرۍ يې په "ب" چاپ ـــــ کې داسې ده: "حق دی که پرېوځي په شرابت د غم کې ستوري".
(٤) د "پ پ" چاپ او قلمي نسخې: "زلفې دې سايه کړې مخ دې نور په جهان کړی"، د "پ" لوړې نسخه: {زلفې دې سايه کړې مخ دې اور دا يانده اوري / اور دی که وريځ د ... په د اسيوري}
(۵) د "پ" لوړې نسخه: "يو اصل دی چې خولګ قند نبات خولګيګ خون خوري / حال ستا دلبا او زما د سترګو توري".
(٦) د "پ" لوړې نسخه: "اور ستا د رخسار په ما د خپلو سترګو بل کړ".
(۷) د "پ" لوړې نسخه: "څه شو که بې سترګو تش درومي په بل لوري".

کله رقیبانو ته نظر کړي کله ما ته — ستا باران د مهر په ښو بدو یکسان اوري

ځان په مستو سترګو باندې مه غولوه رحمانه(۱)

۲۸۹ — ۳۱۱۰

دا مستان هوښیار دي له حکمته سره ښوري

غمخواري د اهسې چېرې وي غمخوري — چې به ما دلته کې ناست لړې ته وړي(۲)

هغه خدای چې یې ستا مخ بله لمبه کړ — د المبه یې کړه زما په ګوګل پورې

هم هغه دي زما تور لیمه سره کړي — چې یې ستا لاسونه سره کړه سترګې تورې(۳)

غل د سرو د مال غلا په توره شپه کا — ته په ورځ زما د سر و د مال چورې

اصیل نه دی چا پېرودی نه یې پلورې — ته اصیل په دیدن پیرې هم یې پلورې

دا کوم رنګ د آشنایۍ او دیارۍ دی(۴) — چې زه ستا د مخ ثنا کړم ته مې زورې

د رخانۍ په سل غونو خدای اختر کړه — زه به ولې له تا زار کوم که ګورې(۵)

زه وتا وته د ستا له جوره زار م — ته راواخلي(۶) سل ګیلې نادرې نورې

د مخ په عاشقۍ به آفرین کړي

۲۹۰ — ۳۱۱۹

کله لمن مخ په آئینه کړې ځان وګوري(۷)

ته په هره ګړۍ(۸) غم د سیم وند خوړي — زه دې هره ګړۍ وینم چې خپل سر خوړي

عاقبت به دې یو خنده تر سینې ووچې — ته چې تل په هر(۹) شاخ باندې ثمر خوړي

---

(۱) د "پ" لومړۍ نسخه: "مه غولېږه د سترګو په وهلو یې رحمانه".
(۲) قلمي نسخې: "چې ما دلی وته ناست لړي ته دوړي".
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۴) په چاپي دیوانونو کې د "یارۍ" په ځای "ورورۍ" راغلی دی.
(۵) دا بیت د "پ" په لومړۍ نسخه، د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته. د "خ" په لومړۍ نسخه کې دوهمه مسرۍ داسې ده:
"زه به ولې له تا زار کړم خپلې مورې".
(۶) "ق" چاپ او "ن. ک" چاپ کې "راوسېکې" راغلی دی.
(۷) د "پ" لومړۍ نسخه: "کله لمن مخ وآیینې ته کړې وګورې"
د "خ" لومړۍ نسخه: "کله لمن مخ وآیینې وته وګورې".
د "خ" دوهمه نسخه: "کړه ته مخ وآیینې وته وګورې".
(۸) د "خ" دوهمه نسخه: "چې په هره ګړۍ".
(۹) چاپي دیوانونه: "هر یو ښاخ"، د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه: "په هر ښاخ".

معلومېږي چې خپل غم د رسره نشته ... ځکه غم د برادراود پسر خوري [1]
په عوض يې کوم طاعت کړي راته وايه ... دا نعمت چې [2] په هر شام په هر سحر خوري
روژې تې هم په خلور پار پسو افطار کا ... ته خاوږ ځله طعام په هر پهر خوري [3]
کړيو ځله تر کماله ورسېږي ... نور به غونبې د خپل ځان لکه قمر خوري
بې هنر وله قند هم زهر قاتل دی [4] ... قند يې وګڼه که زهر په هنر خوري
که سبنه د نام و ننګ دې شي ترخنګه ... دهر چا په کچ روی به خپل ځيګر خوري [5]

٢٩١ ... خوشحال په زړه د صبر [6] نخل کره رمانه ... ٣١٢٨
چې [7] مدام د برخوردار وپه خير بر خوري

له چشمانو مې د غمو اوبنې ايوري ... چې اغيار (ته) يار زما له قصداً ګوري [8]
سر و مال به د قاصد تر راتلو جار کړم ... چې خبر راله راوړي د يار له لوري
تر سر کې پېزوان يې جار شه قلندره ... لکه مست هاتي مدام په ځنځير سنوري
ترچې راغلي خوبان واړه پسې شا شول ... لړ چې وخېژي نور ځي پټېږي ستوري
شينکی خال دې د جبين په مخ کې زيب کا ... لکه حوره د طوطي ونې تر سيوري

٢٩٢ ... په مخ د سبغي ساعت حرام شو ... ٣١٣٤
لکه بيد مجنون بې شماله سنوري

---

(١) دا بيت په چاپي ديوانونو کې نشته.
(٢) د "خ" دوهمه نسخه : "چې ته هر شام"، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "چې ته په هر شام و سحر خوري".
(٣) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته، "ق، ک" چاپ : "ته به خرنګه روژه نيسې په صبر چې خلور ځله طعام په هر پهر خوري" په نورو چاپي ديوانونو او د "خ" دوهمه نسخه کې لومړی مسره داسې ده : "روژې تې په خلور م پهر افطار کا".
(٤) د "ق، ک" چاپ او قلمي نسخې : "بې هنر وله قند زهر قاتل دی".
(٥) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته لومړی مسره يې د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : "که سبنه د نام و ننګ ده ترخنګه".
(٦) مصوره نسخه : "د خير نخل کره".
(٧) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "که مدام".
(٨) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو په نورو نسخو او چاپي ديوانونو کې نشته.

ترا به ووځې پوري به جفا کړي ‌ ‌ ‌ ‌ کم به مهر و وفا هم چېرې پيدا کړي

معشوقې کله جفا کله وفا کا ‌ ‌ ‌ ‌ مېنا يد چې کله هغه کله دا کړي

ماسته خوی دی وهرچا وته ستا يلي[1] ‌ ‌ ‌ ‌ چېرې نه چې دې وغړن مې تر هر چا کړي

ستا خه لاس را باندې نه رسي دلبره ‌ ‌ ‌ ‌ چې په لاس د رقيبانو مې سزا کړي[2]

مرم په دا چې د رقيب[3] په رضا درومې ‌ ‌ ‌ ‌ نه په دا چې ته په ځان خپله رضا کړي

چې د غرا و ښکې زما د غم خوستاوي[4] ‌ ‌ ‌ ‌ دا پېټ راز به مې په درست جهان رسوا کړ

په درست عمر به هيچا لېدلې نه وي[5] ‌ ‌ ‌ ‌ هغه چارې چې ته هر ساعت پر ما کړي

ما نځو بيا کت کې پر بې دې چې کېږم ‌ ‌ ‌ ‌ ته لا ګرزې د رقيب سره خندا کړې[6]

لاس ترغاړې د رقيب سره خندا کړې ‌ ‌ ‌ ‌ چې ما ووينې له قصده را ته شا کړې[7]

هر بېګاه والې چې خوله به سبا درکړم[8]

٢٩٣ ‌ ‌ ‌ ‌ ٣١٤٤

دا بېګاه به په تاج کله سبا کړې

په پيرې کې چې هوس د مې و ناب کړي ‌ ‌ ‌ ‌ بې هوده ګمان په صبح د مهتاب کړي[9]

بې طاعته عنايت له خدايه غواړې[10] ‌ ‌ ‌ ‌ د عتاب په ځای اميد د ثواب کړي

دانسته ګناه کوې توبې وکا بې ‌ ‌ ‌ ‌ لکه بت هسې په غمو سترګو خواب کړي

په هغو غوږو چې ذکر د خدای اورې ‌ ‌ ‌ ‌ بيا سماع په هغو غوږو د رباب کړي

---

(١) د "پ" په نسخه کی "ويلي" راغلی دی.
(٢) دا بيت د "خ" په لومړی نسخه کی نشته.
(٣) په چاپي ديوانونو کې "اغيار" راغلی دی.
(٤) چاپي ديوانونه : "چې د ستا د غم خصلت دی زما او ښکې".
(٥) د "خ" لومړی نسخه : "په درست عمر به يې هيچ ليدلې نه وي".
(٦) دا بيت د "پ" په لومړی نسخه ، د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کی نشته . د "خ" په لومړی نسخه کی د "کېږم" پر ځای "نولېږم" راغلی دی.
(٧) دا بيت د "پ" په لومړی نسخه ، د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کی نشته.
(٨) چاپي ديوانونه : "هر بېګاه والې سبا له به خوله درکړم". د "خ" په لومړی نسخه کی د "خوله" پر ځای "حق" راغلی دی.
(٩) دا غزل په مصوره نسخه کی نه دی راغلی.
(١٠) د "پ" لومړی نسخه : "په طاعت عنايت له خدايه غواړې". په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی : "بې طاعته عنايت غواړې له خدايه".
او دا بيت د "خ" په لومړی نسخه کی داسې راغلی دی : "بې طاعته عنايت له خدايه غواړم ‌ د عتاب په ځای اميد د آب و تاب کړي".

په هغو شونډو چې حمد وثنا وايي — هم هغه شونډې بيا د ونې شراب کړې
علم وکړې هيڅ(۱) عمل ورباندې نه کړې — لکه طفل هسې لوټې په کتاب کړې
په شپه پروت يې د مغان په ميخانه کې — او په ورځې مخ په لورې د محراب کړې(۲)
تمام عمر د دنيا په طلب ګرځې — بيا د خداى په طالبانو حساب کړې

له خالقه دې نه شرم نه حجاب شي(۳)
له ناخ (ربانه) ګوښه ونيسې حجاب کړې

۲۹۴ — ۳۱۵۳

چې مدام د بل و عيب وته نظر کړې — خداى له خپله عيبه ولې ناخبر کړې(۴)
که يو جودانه عيب وينې په بل کې(۵) — هغه يو جودانه عيب به يې لوى غر کړې(۶)
که دې خپله ګناه لويه لکه غر وي(۸) — په حيله حيله به غر د مچ وزر کړې(۷)
که خوګ تله دا انصاف په لاس کې در کا — خپل تټو او د بل آس به برابر کړې
تو لعنت دې په داسې منصفي شه — چې له حقه و باطل وته ګذر کړې
خداى وتا د ملائکو مقام درکړ(۹) — ته دا خپل صورت په خپله ګاو خر کړې
په نعمت يې شکرانه کولې نه شې — چې زحمت درباندې درشي شور و شر کړې(۱۰)

---

(۱) د پېښور په "ق، ک" چاپ کې د "هيڅ" پر ځاى "بيا" راغلى دى.
(۲) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "او د ورځې مخ په لورې د محراب کړې"
د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "د ورځ د ورځې مخ په لورې د محراب کړې".
(۳) دا مسرۍ په "پا" چاپ او "پاپ" چاپ کې داسې راغلې ده: "له خالقه دې نه شرم نه حجاب دى".
د پېښور "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "د خالقه دې نه شرم نه حجاب شته".
د "پ" په دوهمه نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "له خالقه دې هيڅ شرم حجاب نه شي".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "د خالقه دې نه شرم شي نه ويره".
(۴) دا غزل د "ب" په لومړۍ نسخه کې نشته، د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "ناخبر" پر ځاى "کور و کر" راغلى دى.
(۵) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې "د نورو" راغلى دى.
(۶) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې "تورغر" راغلى دى.
(۷) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) د "پ" نسخې او "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "که خوګ تله دا انصاف در ته په لاس کا".
(۹) د "پ" لومړۍ نسخه: "خداى د تا ته ملائکو مقام درکړو".
(۱۰) دا بيت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته.

چې خلق ستا په رضا کار کا ستا هم بویه — چې دا خپله رضا واړه وخدای ورکړي (۱)

نه هغه چې دې به ستا په رضا کار کا — ته خپل ځان دده په کار کې مقصر کړي

که دې یو وښتنه د ځان د پاسه کوښښ شي — ځان هغه ساعت له خدایه منور کړي

چې بندگي دې په خدای وي یو کلوړي — نمایان یې په جهان کې لکه نمر کړي

لکه څوک تر مکې لاړ شي بیرته راشي — د دنیا دپاره هسې لوی سفر کړي

که یوه ځلې د زړه په لاس کې کښېوځې — خرڅ خروار د عبادت په رتې ور کړي (۲)

د ځوانۍ عمر دې تیر کړو په غفلت کې — په پیرۍ کې به څه زیرمه د محشر کړي (۳)

په دنیا پسې دې لمړي دي رنگ کړې — ځان وخلقو ته درویش و قلندر کړي

لکه وار چې د زړې لولپه تیر شي — اوس توبې له ضرورته په سپین سر کړي

په پیرۍ کې د ځوانۍ چارې (۴) نه شي — ته په ورځ د عاشورې به څه اختر کړي

لکه بېخ د زړې ونې چینجي وخوري — په دا تیر عمر به څه ښاخ و ثمر کړي

د غرباغ به دې خلاص نه شي له خزانه (۵) — که چاپیر ورځنې سد د سکندر کړي

وبه خواه و ته څوک نیک نصیحت نه کا
رحمان ستا په غم شریک دي که باور کړي

۲۹۵ — ۳۱۷۳

خدایه مه کړه ناامید هغه وگړی — چې امید یې وي دستا په کرم کړي

ستا له رحمه به نه ولې نومېدي کړم — چې دې ځان دی رحیم په نام نومړی (۶)

خواست زما قبول کړې ای ملک الملکه — ستا د اسم اعظم روی مې دی درومړی (۷)

---

(۱) دا دوه بیتونه په چاپي دیوانونو کې نشته.
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. د "پ" په لومړي نسخه کې یې دوهمه مسره داسې ده: "خروار د عبادت په رتې ور کړي"
(۳) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. دوهمه مسره د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "د پیرۍ په وخت به څه نگدا اختر کړي".
د "خ" دوهمه نسخه: "د پیرۍ په وخت به زیرمه د محشر کړي".
(۴) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته په "ق، گ" چاپ کې د "چارې" پر ځای "کار ونه" راغلي دي.
(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "له زاغانو" راغلي دي.
(۶) د "خ" دوهمه نسخه: "چې دې ځان دی رحیم په نام یاد کړی".
(۷) دا غزل بیتونه په چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې نشته د ملا بسیسته خان په نامه له قلمي جونگ څخه نقل شول. نوموړی قلمي جونگ د ښاغلي رفیع په شخصي کتابخانه کې شته.

خلاص یې مه کړه بندیوان بنده چې یې من — چې په غاړه یې وي ستا د مینې پړی

همېشه به رنځوری او ړلمن ګرځي — چې یې نهال وي په سینه د مینې زړی

که ملاح ستا د الطاف وي چې خلاص کا — ګنه نه شي خلاصېدی د عشق سیندولی

دا نیمګړي سړي ننګ هم د خیل نام کا — نه خو خدای یې چې په هېڅ نه یې نیمګړی[۱]

هېڅ بنده دي په بندګۍ[۲] کې لېده نه شي — چې تا خط د ازادۍ[۳] نه دی ورکړی

دا همه واړه شومیت دی د شومانو — ګنه ته د چا په زړه نه یې ستړی

چې یې تا یې په زړه بله هوا ګرزي — تر مقصوده به ونه رسي وګړی[۴]

۲۹۶ هر چې ستا په لاره قدم د راستۍ کېږدي
که یې زیان وي زه ضامن یې پوره وړی ۳۱۸۴

د آشنا له لاسه ناست یم په زړه ستړی — په فلوس مې په کار نه دی درست وګړی

چې په ژوندي طمع پرېکړه شي له ژونده[۵] — نور په څه باندې وېرېږي سړی پکړی

که ژوندون د عاشقانو په وصال وي — زه مهجور یم په دغه روایت مړی

خو بې ژوندون مې جدایي هسې راتریخ کړ — چې د غم له تلخۍ دم نه شم را نغړی

دا صورت[۶] په مثال خس محبت اور شو — تر و د اور په مخ کې څه کاندي خسړی

لا علاج به لکه اوښ باربرداري کا — چې په لوزه یې پېزوان شو د عشق پړی[۷]

۲۹۷ له احواله یې وړه وړه پوښتنی یارانو
بېلتانه د ضامن واړه دي خطا کړی ۳۱۹۱

---

(۱) د "پ پ" چاپ : "نه خو خدای وي چې په هېڅ نه وی نیمګړی".
"ق، ک" او "ق" چاپ : "ته خو خدای یې په هېڅ شي نه یې نیمګړی".
(۲) د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ : "بزرګی".
(۳) د "پ پ" چاپ : "بزرګد".
(۴) د "پ" لومړی نسخه او "خ" لومړی نسخه : "دووړی" ـ د "خ" دوهمه نسخه "خوب وړی".
(۵) د "خ" لومړی نسخه : "په ژوندون چې طمع پرې کا له ژوندونه".
(۶) د "خ" دوهمه نسخه : "دا ژوندون".
(۷) د "ق، ک" چاپ : "د غم پړی".

خو به هسې آزادي په دا جهان کړې — چې خبرې به د سرو د سامان کړې (۱)
همېشه به دا جهان درباندې نه وي — چې به سيل په بوستان په ګلستان کړې
واره دردې بدلوي (بې) په مشکېنو — هر تلاش چې د دنيا په سود و زيان کړې
غمخواري د آل عيال دې حمقي ده — چې د بل په زړه مه ګرځې خپل نقصان کړې
په نفاق کې به ضايع شې مرد هاله — کړه پخوا تر دښمن جمع خپل کاروان کړې
چې په دوو پېړيو پېښې بدې (هغه) ډوب شي — بېهوده دلبستګي په اين و آن کړې

د تېر عمر ارمان مه کوه (ر)حمانه
چېرې به نه وي چې بيا دا ساعت ارمان کړې

۲۹۸ — ۳۱۹۸

خدايه زړه د رقيب نرم په احسان کړې (۲) — مال د يار ، يار له ما سره يکسان کړې
هغه درد چې د آشنا د بېلتانه دی — دفع رفع (۳) يې د وصل په درمان کړې
ته چې ما منع کوې د يار له لوري — کشکې باد د سحر منع په بوستان کړې (۴)
غم د هجر چې تيري، ترا وره سخت دی (۵) — له دې غمه مې په امن په امان کړې
کاروبار د عاشقۍ ډېر مشکل دی (۶) — دا مشکل زما په ما باندې آسان کړې
حجاب لرې کړه زما د يار تر ميانه (۷) — بې حجابه مخ د يار راته عيان کړې
که مطلب د نور چا نوري منتې دی — ما ګدای په آستانه د خپل جانان کړې
که دا نور عالم وبله خواته ګوري — ما په لوري د دلبرو (۸) نګران کړې

---

(۱) دا غزل د "خ" له دريمې قلمي نسخې نه نقل شو.
(۲) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته . د دې بيت لومړی مسری د پېښور په چاپي ديوانونو او قلمي نسخو کې داسې ده : "خدايه زړه د مهر ديانو مهربان کړې".
(۳) په "ب" چاپ کې "دفع و رفع" راغلي دي.
(۴) دا بيت په قلمي نسخو او د پېښور د قصه خوانۍ "ق ، ک" چاپ کې نه دی راغلی
(۵) دا مسره د "ب" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : "غم د هجر چې بتر ترکاڼي اوري دی".
په پېښور چاپي ديوانونو کې داسې راغلې ده : "غم د هجر چې تيري تر کاڼي اوري دی".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې "غم د هجر چې تير تر کمه اووېري دی".
(۶) د پښتو ټولنې د لومړۍ نسخې نه پرته په نورو ټولو کې دا مسره داسې راغلې ده : "کاروبار د عاشقۍ چې ډېر مشکل دی."
(۷) دا مسره په پېښور چاپ کې داسې راغلې ده : "حجاب لرې کړه زما له يار تر ميانه"
(۸) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "دلبرانو" راغلي دي.

نه به ما منع کړې ته، له خپله یاره | نه به کوز په حمله ستوري د آسمان کړې (۱)
نه چې یار لره ورځم په هغې لاره | مهتر خضر مهتر الیاس مې رهبران کړې (۲)
تاریکي د معصیت راڅخه واخلي | د طاعت په روښنائي مې زړه روښان کړې
چې زما په پرېشاني یې (۳) زړه سنه کېږي | زړه یې ما غوندې په یار پسې پرېشان کړې
چې زما په چمن راشي ګستاخي کا | د شبنم په څېر یې عمر یو زمان کړې (٤)
چې ازاده د منکر ترسره پر بوځي | د فلک په څرخ مې توره د زبان کړې (٥)
هغه غشي چې د ترکو د غمزو دي | هر کلام مې د هغه غشي پیکان کړې (٦)
چې کشور د افغانانو معطر کا (۷) | هر بیت مسرۍ (۸) مې زلفې د خوبان کړې
چې هر حرف مې د نافې په څېر خوشبوي شي (۹) | برکت مې په جزدان په قلمدان کړې

الهي د خپل حبیب له برکته (۱۰)
دا ساده انشا رنګینه د رحمان کړې

٢٩٩

٣٢١٦

ما په تا پسې د اسپېنې جامې رنګ کړې | ته لا بیا په ما ګومان د نام و ننګ کړې (۱۱)
هیڅ اثر یې په سنګین خاطر ونه شو | که هر څو مې مصلې در پسې لنګ کړې (۱۲)

---

(۱) دا بیت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی.
(۲) دا مسرۍ د "پ" په چاپ کې داسې راغلې ده: "مهتر خضر او الیاس مې رهبران کړې".
"ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "نه چې یار لره ورځم په کومه لاره مهتر حضر او الیاس مې رهبران کړې".
(۳) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "یې" پر ځای "دې" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(٥) دا بیت د "پ" او د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(٦) دا بیت د "خ" په لومړۍ او دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۷) په "پ" چاپ او په پېښور ملولو چاپي دیوانونو کې د "کا" پر ځای "شي" راغلی دی.
(۸) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۹) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "چې هر حرف یې د نافې هسې خوشبو دی".
"پ" چاپ: "چې هر حرف یې د نافې په څېر خوشبوی دی"
د پېښور "ق، ک" چاپ: "چې هر حرف د نافې هسې خوشبو دی".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "هر چې حرف یې د نافې په څېر خوشبوی دی". دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۰) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "الهي د پیغمبر له برکته".
(۱۱) دا بیت لومړۍ مسرۍ په "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "ما په تا پسې د اخپلې جامې رنګ کړې".
دوهمه مسرۍ یې د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "ته لا بیا ګومان په ما د نام د ننګ کړې" او لومړی غزل په مصور نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "هیڅ اثر یې په سنګین خاطر ونه شو که هر څو مې مصلې در پسې رنګ کړې".

دلسوزي به دې په نورو ګړي خو وي (۱) | چې له ما غوندې مخلص سره جنګ کړي
ته په عشق کې ما هاله درو غژن بوله | که (۲) یو بل هم هسې ما غوندې ملنګ کړي
دا ناره سورې غمازې دې په عشق کې | ګنه ما به د بلبل په شان آهنګ کړي (۳)
عاشقي و معشوقي ته سپینه لاره ده | ته وما وته دا سپینه لار ګړنګ کړي (۴)
چې یو دم مې له نظره پناه کېږي (۵) | دا جهان لکه لحد را باندې تنګ کړي
په سر خوی سره د خلقو افسانه وي | خدای زما له کم بختیه په زړه سنګ کړي (۶)

۳۰۰

دا دې خولې له خنګه ناسته نه پوهېږم (۷)
چې خبر به له تاج سره په خنګ کړي (۸)

۳۲۲۵

که د عشق شکرې تېرې تر ګلو کړي | نو لذت به لکه زهر هسې تو کړي (۹)
که دې وشي ملاقات له سروقده | د فاختې په خیر به کوکې په کوکو کړي (۱۰)
عاشقي به د عشق توره در په لاس کا | تر و د صبر د سکوت په ملک به هو کړي (۱۱)
په انصاف په عدالت به نوشیروان شي | هر عمل به (۱۲) د خپل ځان په ترازو کړي

---

(۱) دا مسره په "ب" چاپ او "ب ب" چاپ کې داسې راغلې ده: "دل سوزي به دې په لوړ وګړي خو شي".
په "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "دل سوزي به دې په لوړ و خلکو خو شي".
(۲) د "خ" په دواړو نسخو کې د "که" پر ځای "چې" راغلي دي.
(۳) دا بیت په دواړو چاپي دیوانونو کې داسې راغلی دی: "دا ناره سورې غمازې دې په عشق کې ګنه تل به د بلبل په خیر پتنګ کړي".
د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی دی: "دا ناره سورې غمازې دې په عشق کې ګنه تل به د بلبل په دود په ننګ کړي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "دا ناره سورې په عشق کې دې غمازې"
(٤) دا بیت په "ب" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "د عاشق و معشوقې ته سپینه لار ده ته وما وته دا سپینه لار ګړنګ کړي".
(۵) دا مسره په مولو دواړو چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "چې یو دم مې له نظره ته یو خوا شي".
د "خ" په لومړي نسخه کې دا مسره داسې راغلې ده: "چې یو دم مې له نظره یوه خوا شي".
(۶) په "ب" چاپ کې داسې راغلی دی: "په منبه خوی سره د خلکو افسانه شي خدای زما له کم بختۍ نه په زړه سنګ کړي".
د "خ" په لومړي نسخه کې: "چې منبه خوی بوی د خلکو افسانه يې".
(۷) په پېښور چاپي دیوانونو کې او د "خ" په لومړي نسخه کې "را نه ووایه" راغلی دی.
(۸) د "ب" او لومړي نسخې نه پرته په ټولو کې "جنګ" راغلی دی.
(۹) دا ردیف په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۰) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی دی "که په قد د سروقد ودې ګذر شي د قاضي په دود به کوکې په کوکو کړي".
په "ق، ک" چاپ کې په لومړي مسره کې د "په خیر" پر ځای "هسې" راغلی دی.
(۱۱) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نه دی راغلی او په ټولو دواړو چاپي دیوانونو کې یې دوهمه مسره داسې راغلې ده: "لو نه د صبر د سکون په ملک به هو کړي".
(۱۲) په "ب" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه او "ق، ک" چاپ کې د "به" پر ځای "چې" او په "ب" چاپ کې "که" راغلی دی.

د سکندر په څېر جهان به ور څرګند شي (۱) — که سر کوز په آیینه د خپل زانو کړي
ترېخ لوګی به یې د قند و په څېر نغر شي (۲) — که صورت د عشق په اور کې تماکو کړي
و به نه وینې د ترکو مستې سترګې — مګر ځان په خپلو وینو کې سالو کړي (۳)
که یو ځله تورې زلفې په شانه کړي — خاکستر به په چمن کې کشمالو کړي (۴)
د رست جهان به قاف تر قافه معطر شي — که یو ځله شانه ګنډه په ګېسو کړي (۵)
ستا د زلفو مار خوړلی به روغ نه شي — که افسون د مسیحا ورباندې پو کړي
لاس و پښې دې بې زېوره ښایسته دي — څه منت به د پایلو (۶) د باهو کړي

که سوزن د بڼو اوږي تار د زلفو (۷)
د رحمان د زړګي زخم به رفو کړي

۳۰۱ — ۳۲۳۷

(۸)
تا چې مخ د پېرې سترګې د آهو کړي — نه پوهېږم چې آهو یې که جادو کړي
دعاګوي چې د چا وي څه به ښادي ده (۹) — ته په څه زما و مرګ و ته ارزو کړي
په محراب د عاشقانو کاڼي ووري (۱۰) — ته چې چین د جبین غوټه په ابرو کړي
تا چې رنګ د ګلو واخیست زه پوهېږم — زرغونه به په څېره زما ګنګو (۱۱) کړي
ستا له درده د بره خوره معلومېږي — چې به ما په خپلو وینو (۱۲) کې لاهو کړي

---

(۱) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "دسکندر په څېر جهان به دې دوزې شي"، په "پ" چاپ او "خ" لومړي نسخه کې "دسکندر په څېر شاهي به دې دوزې شي" او د پېښور "ق، ک" چاپ کې "دسکندر په شان جهان به دې دوزې شي" راغلې ده.
(۲) د "پ" په لومړي نسخه کې "نغرو"، په "ب" چاپ کې "نغرده" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "نغر" راغلي دي.
(۳) د "ب" لومړي نسخه: "مګر ځان په خپلو وینو کې لاهو کړي".
(۴) دا بیت په دوو اردو چاپي دیوانونو، د "خ" په لومړي نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې په ورپسې ردیف کې راغلی دی.
(۵) دا بیت په چاپي دیوانونو، د "خ" په لومړي نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې په ورپسې ردیف کې راغلی دی.
(۶) د "خ" په دوهمه نسخه کې "پاولیو" راغلي دي.
(۷) لومړي پنځه بیتونه په چاپي دیوانونو کې په "تا چې مخ د پېرې سترګې دې آهو کړي" غزل کې راغلي دي.
(۸) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه او مصورې نسخه کې نه دی راغلی. او دا بیت د "پ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی دی: "تا چې مخ د پېرې سترګې د آهو کړي / تر و پېرې که آهو یې که جادو کړي" دوهمه مسرۍ یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: نه پوهېږم چې پېرې یې که آهو یې که جادو کړي".
(۹) د "خ" په دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "ښادي ده" پر ځای "ښادي که" راغلي دي.
(۱۰) د پېښور "ق، ک" چاپ کې "یو ځي" راغلي دي.
(۱۱) په "پ" چاپ کې "ګنګو" راغلي دي.
(۱۲) په "پ" چاپ، د "خ" دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "وینو" پر ځای "اوښو" راغلي دي.

(۱) زاغ به نه شي بې دیاره ښه دیدنه — که سل ځله سپېلني ځان ته لوګړي
دغفلت لیچن لیمه به دې روښان شي — که دیاره دکوڅې خاورې ته خښنکو کړي(۲)
دا دارو ته به دوالې کوي طبیبه — چې دیار په درد و غم کې مې دارو کړي(۳)
نصیحت به عاشقانو اثر نه کا — دا محنت واره بې ځایه بې قابو کړي

۳۰۲ — ۳۲۴۷

په ماځه بانډې بې یاره خوب حرام دی
که دې سل پالنګه(۴) لاندې ترپلو کړي

که نظر په ما تو ګوره ورو ځګار کړي(۵) — هومره نه دي چې حساب یابې شمار کړي
په هر غم کې خاموش اوسه او که نه وي — د بدخواه خاطر به ښه(۶) دوست ازار کړي
صبر و نیسه په محکې که مراد غواړې — په تلوار به هیڅ و نکړې که تلوار کړي(۷)
رضا پاسله وقضا ته فراغت شه — او که نور خه نور خروالي ځان به خوار کړي(۸)
آزادي او کار و بار دي و بله لري(۹) — لاس له کار و باره و باسه که کار کړي

۳۰۳ — ۳۲۵۳

چې پخپله بې فاني بولي ماځه نه
تر و بیا خه په هغو چارو اعتبار کړي(۱۰)

---

(۱) دا بیت په "خ" او لومړنی پنځه بیتونه، په اردو وارو چاپي دیوانونو کې په "که دعشق شکرې تیرې تر ګلو کړي" غزل کې راغلي دي.
(۲) دا بیت په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې داسې راغلی دی: "دغفلت لیچن لیمه به دې بیناشي — که دیاره دکوڅې خاورې دې خښنکو کړي".
په "پ" لومړی نسخه کې یې دویمه مسره داسې راغلې ده: "که دیاره دکوڅې خاورې خښنکو کړي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسره داسې راغلې ده: "که دیاره دکوڅې خاورې په خښنکو کړي".
(۳) دا بیت د "پ" په لومړی نسخه کې داسې دی: "دا دوا که به دوا کوي طبیبه — چې دیار په درد و غم کې مې دارو کړي".
په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "دا دارو ته به دوا کوي طبیبه — چې دیار په درد و غم کې مې دارو کړي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "دارو دې دادي که دوا کوي طبیبه — که دیار په درد و غم کې مي دارو کړي".
(۴) په ټولو وارو چاپي دیوانونو کې د "پالنګ" پر ځای "بالښت" راغلی دی.
(۵) دا غزل په مصوره نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کې نه دی راغلی. په "پ پ" چاپ کې دا مسره داسې راغلې ده: "هومره نه دي چې حساب او یابې شمار کړي".
(۶) په "پ" چاپ، د پېښور "ق، ک" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې "بناد" او "پ پ" چاپ کې "خوښ" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی او لومړی مسره یې په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "صبر و نیسه په محکې مراد غواړه".
(۸) ددې بیت لومړی مسره په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "رضا وسپاره قضا ته فراغت شه".
(۹) دا مسره په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "آزادي او کار و بار دي سره لري"؛ خو د "پ" په دوهمه او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "وبله" او "سره" پر ځای "ځبله" راغلی دی.
(۱۰) دا مسره د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "تر و به خه په هغو چارو اعتبار کړي".

ولې ولې وعاشق ته نظر نه کړې   داګدای[1] په دیدن ولې توانګر نه کړې
ستا دې ډېرې حیا ډېر کورونه وران کړل   چې وهچا ته کاته برابر نه کړې[2]
ستا په ډېر حسن مې دا عقیده نه شي   چې دا روغ وګړي وارۀ اوتر نه کړې
ته پلوله مخه واخله زه ضامن یم   که او رنګ د زماني قلندر نه کړې[3]
زما هر زمان هر دم په تا ګذرېږي   ته یو دم زما په لوري ګذر نه کړې
لکه ته چې دلاور زما په مرګ یې   چېري دا رنګه رقیب دلاور نه کړې
زه دستا په جفا خوښ یم تل ترتله   که غمازې له دې رازه خبر نه کړې
ګذشته جور و جفا دې اوارۀ وي[4]   که دا جور و جفا بار دیګر نه کړې
هغه څوک دي چې په ستا له دره درومي   که یې ته له خپله دره بدر نه کړې
سنګدلي ده هغو خلقو لره ختمه   چې یې ته په مجلس وړشې اثر نه کړې

۳۲٦٤   ۳۱۴

رحمان ستا میني رسوا کړ باري حیف دی
چې ته هیڅ په دا خبره باور نه کړې[5]

وخوبانو وته ولې نظر نه کړې[6]   د چمن په ګلو ولې ګذر نه کړې
دا بهار چې د بوستان یې معطر کړ   دماغ ولې په دا بوی معطر نه کړې
رضا ولې په قضا سپارلی نه شې   د غه زهر په ځان ولې شکر نه کړې
جلک زده چې په نارو د مرګ خبر یې[7]   ځان پخوا تر مرګه ولې خبر نه کړې
چې د نور خلقو په سر اچوي خاورې[8]   ته په خپله خاورې ولې په سر نه کړې

---

(۱) د "خ" په لومړي نسخه کې "خوار ګدای" راغلی دی.
(۲) د "خ" لومړی نسخه: "ستا دې ډېرې حیا ډېر کورونه مات کړه   چې هیچا وته کاته برابر نه کړې".
(۳) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته
(۴) چاپي دیوانونه: "ګذشته جفا دې وارۀ آوارۀ وي". د "خ" لومړی نسخه: "ګذشته جور و جفا وارۀ معاف دی".
(۵) مصوره نسخه: "چې یې ته په دا خبره باور نه کړې".
(۶) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته. لومړی مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "ولې ولې پر خوبانو نظر نه کړې".
(۷) په "ق، ک" چاپ کې "خواب آلود" راغلی دی.
(۸) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "چې نور خلك دې په سر اچوي خاورې". د "خ" دوهمه نسخه او "پ" لومړی نسخه: "چې دې خپله خاورې په سر اچوي نور خلک".

پس له مرګه چې پیا مرې له لوړې تندې　　　ولې نن ساعت تو بنه د محشر نه کړې

داویل چې دي اثر کاندي په نورو (۱)
۳۰۵　　　　　　　　　　　　　　　　۳۲۷۱
اې رحمانه په ځان ولې اثر نه کړې

چاچې لمرې وي په خپلو وینو ولړلي (۲)　　　د شبنم په څېر به تل وي سپین سپېځلي

چې صیاد ځنې داونښکو دانې نه وي　　　د هوا مرغان هېڅا نه دي نیولي

هر یو مخ کله لایق د آبروېې وي　　　اوښکې نه درومې په مخ د هرتا ولې

هره شپه به شمع څرله ژړا کا　　　کړي نه وي په ژړا کې څه موندلي

چې سیلاب د عاشقی وربانديې راغی　　　مخلوقات په مخه لا اول لکه خلي (۳)

ماته رحمان به ژړا نه کړه له خوبانو
۳۰۶　　　　　　　　　　　　　　　　۳۲۷۷
کړمې نه وي په قسمت د اهسې شکلي

دلبر مخ چې ستا له مخه نه شرمېږي　　　تر و دا رنګه ولې زېړ زرغون ښکارېږي (۴)

د اسپوږمۍ چې نه لې سر شته نه ېې پښتې شته　　　په کوم حسن بدله تاسره سمېږي (۵)

زره مې یو ورستا د مخ په رڼا زلفو　　　بارې غلچه سپین سبا کله پټېږي

خم ابروېې د پناه د زلفو تم شو　　　دلبرم لښه له ما سره تا وېږي (۶)

که قامت (۷) دې څوك شمشاد بولې غلط دې　　　د لرګیو په نرخ سپین زر نه یافتېږي

وړ دندانو ته دې دُر ویلی نه شم (۸)　　　کانې کله د برېښنا په دود ځلېږي

---

(۱) چاپي دیوانونه: " داویل دې اثر کله کا په نورو".
(۲) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، د "خ" په لومړۍ او د "پ" په لومړۍ نسخه کې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "چا چې لاس وي په خپلو اوښکو لړلي".
(۳) دابیت د "ق، ک" له چاپي دیوان نه نقل شو په نورو چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې نشته.
(۴) چاپي دیوانونه: "لمر سپوږمۍ که ستا له حسنه نه شرمېږي　　تر و دوی ولې زرغونه او زېړ ښکارېږي".
(۵) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "برسېږي" راغلی دی.
(۶) دابیت او دوه نور بیتونه د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته. د "پ" په لومړۍ نسخه کې دابیت داسې دی: "خم ابرو یې د پنځه د زلفو تم شو　　دلبرم له نښه ما حیله تاوېږي".
(۷) په چاپي دیوانونو کې "ستا قامت" راغلی دی.
(۸) "پ" چاپ: " وسپین غاښو ته دې دُر ویلی نه شم".

ستا د زلفو د ابرو یوله وحشته(1) — همګي لرم ماران دي چې ودېږي

لکه لوند زړه وکی تاو کړي نوې ووزې — ستا له غمه مې رنګ زېړ پوې چې بې(2)

سپوږمۍ هم هسې تا وخوري ستا له مخه — چې په هره میاشت کې دوه دوه نیمه کېږي

مخ دې او د خط دې سبزه ده زه حیران یم — چې سبزه په اور کې څرنګ زرغونېږي

او داوبه سره چا ګډ لیدلي نه دي — دا قدرت دی ستا په لبو کې نمایېږي(3)

٣١٧

باریك خطلي زلفولاندي کم رباعي

مورچګان د شپې له مخه پایمالېږي

٣٢٨٩

صبحدم چې هغه یار را باندې راشي — عجب لمر دلمر د پاسه هویدا شي

ښکلي مخ لره حاجت د سینګار نشته — بې ترتیبه چې لمر وخېژي رڼا شي

چې یې وینم له ورایه پورې نښلم — لکه پیښن چې وبله کاه وکهربا شي

ماله ډېرې بې انلچارې ویارته شاکره — ناروا د ضرورت په ځای روا شي

زه په وصل کې خوار يې د هجران ژاړم — د هر کار فکر تر کاره لا ښځوا شي

لا ښځوا تر جدایی نه ژړا بو یه — ګنه هلته هر یو ژاړي چې جدا شي

وصال نه دی چا په سر و مال موندلی — مګر غاره په دا کار د چا ادا شي

زه به سر و مال د یار تر نامه جار کړم — دا په عشق کې سهل کار دی که په دا شي

٣١٨

د رباعي په اوښکو هسې رنګ پوهېږم

چې آخر به په تمام جهان رسوا شي(4)

٣٢٩٨

کرد ګلو کره چې سیمه دې ګلزار شي — اغزي مه کره په پښو کې به دې خار شي

(١) په قلمي نسخو کې "له ورېځې" راغلی دی
(٢) دا بیت او ورپسې بیت په قلمي نسخو کې نشته
(٣) د "خ" په دوهمه نسخه کې "ښکاریږي" راغلی دی.
(٤) د "ب" لومړی نسخه: "چې دا پټ راز به په تمام جهان رسوا شي".

ته چې بل په غشو ولې هسې پوه شه — چې هم دا غشي به ستا په لسو ګوزار شي
کوږې مه کړه د بل سړي په لار کې — چېرې ستا به د کوږې په غاړه لار شي
ته چې هر چاته په خوار و سترګو ګورې — لا به هومې به ستا صورت تر خاورو خوار شي
آدم زاد په معنی واړه یو صورت دی — هر چې بل ازار وي هغه ازار شي
که ته نه کوې نظر د چا و عیب ته — هر سړی به ستا د عیبو پرده دار شي
دهقان کر په اوړه ځمکه باندې نه کا — سر کوزې کوه چې بڼ دې مرغزار شي (۱)
د مات لوښي آواز کله ثابت خېږي — د هر چا عمل څرګند په خپل ګفتار شي
نر چې صبح دی روښانه لار سمې کړه — ناګهان به دې دا صبح شب تار شي (۲)
لږ یې مه ګڼه که هر څو ګناه لږ وي — چې لږ لږ و بله جمع کړې بسیار شي
که بل بد کاندي ته ښه ورسره وکړه (۳) — هر یو نخل چې میوه لري سنګسار شي
تل وښو وته آزار د بدو رسي — هر چینجی و نرم چوب وته دوخار شي (۴)
هغه زړه به له طوفانه په امان وي — چې کښتۍ غوندې د خلکو باربردار شي

۳۱۹ — خدای دې بد له لاسه مه کړه او کړوي هم
د رحمان دې له کل بدو استغفار شي — ۳۳۱۲

هر وګړی چې منصور غوندې په دار شي — دار یې پس له مرګه نخل میوه دار شي
روغ صورت که روغ عالم له کماله دی (۵) — لیونی له کماله دې چې سنګسار شي
هر ګیاه چې و کمال ته ورسېږي — سر و ځمکې وته کوز وي نګونسار شي
نری باد به یې په خپل منزل داخل کا — که څوک پاڼه د خزان غوندې طیار شي (۶)

---

(۱) قلمي نسخې: "سر کوزې کړه چې پټې دې مرغزار شي".
(۲) دا بیت په "ق، ک" چاپ او "خ" په "دوهمه نسخه" کې نشته.
(۳) قلمي نسخې: "که بل بد کاندي ته ښه کړه مه رنځېږه".
(۴) "ب" چاپ او "ب ب" چاپ کې "چوب تر ور دوښار شي" راغلی دی.
(۵) د "خ" په "دوهمه نسخه" کې "په کار دی" راغلی دی.
(۶) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "ګدار" راغلی دی.

غفلت هیڅ مناسب نه دی په سپین ږیرو | صبح دم که ځنا ور دی هم بیدار شي
چې یو موټی اېږې ناز په آیینه کا | په دغه خبره فخر د خاکسار شي (۱)
کریمانو سود موندلی دی په زیان کې | لکه ښاخ د ونې وتراشي باردار شي
خزانه په سخاوت سره زیاتیږي | د کوهي اوبه چې وکاږې بسیار شي
منزل د وږي کېږي مشکل نه دی | منزل د وږي یو ستړګو مشکل کار شي
کم خوراک سړی نږدې کا فرښتو ته | هر سړی چې بسیار خوار شي بسیار خوار شي
صاف دلانو لره لږ نصیحت بس دی | د ګوهر وپېوستون په نړي تار شي
غلبه د عشق بانه د حسن غواړي | توره شپه په عاشق زلفې د خپل یار شي (۲)
د توفیق له مخه هر مشکل اسان دی (۳) | وسپېتي وته د اور لمبې ګلزار شي
ناز د حسن پرورش مومي له عشقه (٤) | هسې نه چې د خوبانو په سینګار شي
راحت بې محنته نه دی چا موندلی (۵) | د وصال خوبي د هجر په مقدار شي
عاشقانو لره واړه سعادت دی | که یې سر و مال د یار تر نامه (٦) ځار شي
یاره! یاره! هر څوک وايي په جهان کې | زه به پس له مرګه وایم چې یار یار شي (۷)
لکه دار کاندي دعوې له کرګانو | هسې رنګ له جدایۍ نه زما دار شي

۳۱۰ | ۳۳۳۱

د رحمان دا پوچ ګویخه په کار نه ده
عاشقي په ګفتار نه شي په کردار شي

تبسم مې د ګړي په روزګار شي | چې یې نه له خدایه ویره نه یې دار شي (۸)

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته او د "خ" په نیمګړې نسخه کې د "توفیق" پر ځای "توکل" راغلی دی.
(٤) چاپي دیوانونه او د "خ" دوهمه نسخه: "ناز د عشق پرورش مومي له عشقه".
(۵) چاپي دیوانونه: "بې محنته چا راحت موندلی نه دی" او دا بیت او ورپسې دوه بیته د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٦) په "ق، ک" چاپ کې "ځانه" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "چې له مرګه یې نه ویره نه یې دار شي".

له ده وزبري د ده د وراندې ومري — لا يې مينه د دنيا په کار و بار شي
که يې هر قدم د مړيو په سر لاړ وي — يو قدم هسې وانخلي چې په لار شي
د ژوند يو نصيحت پرې اثر نه کا — مګر مړ له قبره پاڅي په ګفتار شي
د امېد مزې يې هسې رنګ دراز وي — چې له خضره ورته خپل عمر بسيار شي
سپينه ږيره په اوږمې کې زوې را واخلې — چې به مالره سپاهي او منصبدار شي (۱)
د خرما زړې نهال کا ورته ګوري — چې دا سيوري دا ميوه به مې په کار شي
هر هر فصل چې ترې رېبي هوسيږي (۲) — چې به ګانده راته بل فصل تيار شي
لا يې ليږه تخم هم کړلې نه وي (۳) — ناکښته يې څني طمع د خروار شي
غموندي د ناز وکړيو خسيو غمري — چې سبا بيګاه به مالره ګوهار شي
لکه وړکي کموري غواړي له زانې — په دا هسې پوچ ګويې يې اعتبار شي
چې هرګز په عمر نه وي چېرې شوي — د هغو ناشده نيو اميدوار شي (۴)
هلکانو غوندې پاس پړکوته ځغلي — خو چې دوه قدمه واخلي نو حصار شي
په زحمت د تن له ماله ګې هم پرهيز کا — هغه نه کا چې له نهي پرهيزګار شي
د ژوندون په تېرېده يې نظر نه وي — چې د ګنج به مې له لاسه تار په تار شي

٣١١ — ناصح خه دي خه به پند والي وچاته — ٣٣٤٧
هدايت د هر بنده په کردګار شي (۵)

چې شهيد د تورو سترګو په خنجر شي (۶) — خوشنودي يې د سر وشونه و په کوثر شي
چې را ياد يې سپين رخسار دراز مژګان کړم (۷) — هغه دم مې زړه سپند سينه مجمر شي

(۱) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۲) قلمي نسخه: "هر هر فصل چې تېرېږي هوسيږي".
(۳) "ق" چاپ: "لا يې پا نه تر ينه هم نه وي رېبلې".
(۴) دا څلور بيتونه په چاپي ديوانونو کې نشته.
(۵) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "هدايت د هر بنده په خپل کردار شي". (۶) دا غزل د "ب" په لومړي نسخه کې نشته
(۷) "ق" چاپ: "چې را ياد يې لوړ مژګان او سپين رخسار کړم". "ق ک" چاپ: "چې را ياد تورې سترګې سپين رخسار کړم".

عندلیب خاطر مې الـوزي په ګلو ... که د ترکو سنبل زلفې یې شهپر شي
که یار سل ځله جفا راسره کاندې ... زما کله په جفا د یار بـاور شي
د ناصح په نصیحت به منع نه شم ... که هزار ځله مې ورور(۱) او برادر شي
د رقیب او زما صلح سره نشته ... که موچېړې لاس و دست و بله بر شي(۲)
صبوري او قراري له ما خطا دي(۳) ... تر هغه ساعته پورې چې محشر شي
تېر ساعت به د هېچا په لاس کېنوزي ... مګر تللی آشنا بیا په آشنا ور شي

٣١٢ خوبرویان به د سیوري مې توکره او اخلي(٤)
که رحمان کچکول په لاس کې قلندر شي ٣٣٥٦

چې غبار د ستا له لارې په خوا ور شي(٥) ... که په دوارو سترګو روند وي مبصر شي
تازه نوې سر پیدا کا لکه شمع ... چې یې غوڅ د ستا په مینه د زړه سر شي
چې کیمیا د قناعت یې په لاس کېوزي ... که ګدای وي د قارون په څېر توانګر شي
ستا د در ګدایان واړه بادشاهان دي ... خو چې ستا له دره ووزي در په در شي
تل یې مخ وي له عالمه جار و تلی ... د هغو چې ستا په مخ باندې نظر شي
که د درست جهان له حاله خبردار وې ... چې تا وویني له واړو بې خبر شي

٣١٣ آیینه که د جمال کړې ورته ګنده
دا ګدای د رحمان به شاه سکندر شي ٣٣٦٣

که دې غم د درست جهان تر زړه چاپېر شي ... د ګیر مرشد هسې وایه چې به تېر شي

---

(۱) د "خ" دویم نسخه : " یار ".
(۲) "ق، ک" چاپ : " که موچېړې لاس په یو بل سره بر شي ".
"ق" چاپ : " که موچېړې لاس و بله سره بر شي ".
د "خ" لومړی نسخه : " که دم لاس و دست چې و بله برابر شي ". دا بیت د "خ" په دویمه نسخه کې نشته.
(۳) د "خ" لومړی نسخه : " له صبوري له قراري زما توبه ده ".
(٤) د "خ" لومړی نسخه : " خوبرویان به د سیوري مې توکره ور واخلي که رحمان کچکول په لاس قلندر ور شي ".
(٥) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې " په چا ور شي " راغلی دی.

غم هغه دی هم چې خېر مه وي وچا ته [1] — ورومبی واره تر ورو وستیه پورې هېر شي

بې له خدایه چې مدام په یوه حال دی — سرې کله شېر شاهي شي کله سېر شي

یو آدم دی چې په څو رنګه جلوه کا — یو رقم دی کله زور شي کله زبر شي [2]

د دنیا چارې مدام په قرار نه وي — د بنو په ځنبول کې په بل پېر شي

په لږ غم کې د بر غم له کومه راغې [3] — خوله خپلې بې صبرۍ په سرې د بر شي

خریدار و فروشنده چې سره خوښ شي [4] — په سودا کې سختي نه کا تېر و بېر شي

۳۱۴ — ۳۳۷۱

بنا یسته په جهان د بر دي بې حسابه

بارې څوك به د رحمان دیار په خبر شي

له دې کته له یوزیه خوبه ولاړ شي — تر و بیا خدای خبر چې کومه خوا به لاړ شي [5]

په ظاهر صورت خو هسې [6] معلومېږي — چې به خس غوندې تر پښو لاندې لتاړ شي

د آسمان ځمکه به وي او ته به نه یې — په وداند ودانۍ کې به ویجاړ شي

د بهار د ګلو عمر مدام نه وي — عندلیب غوندې به پاتې په اهار [7] شي

په ویلاړ ویلاړ به ځان وړ پسې ورک کړې [8] — چېرې نه وي چې د تر کو په ویلاړ شي

۳۱۵ — ۳۳۷۷

که لیلی غواړې جهان نه بایه دا دي [9]

چې مجنون غوندې ساکن د کوه و کاړ شي [10]

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه : "غم هغه دی هر چې خېر مه وي وځان ته".
(۲) د "خ" دوهمه قلمي نسخه : "یو قسم دی کله زور شي کله زبر شي".
(۳) د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه : "په لږ غم کې د بر غم له کومه راغی".
(٤) قلمي نسخې : "خریدار و فروشنده و بله راضي شي".
(۵) د "ب" نسخې او د "خ" دوهمه نسخه : "له دې کته له یوزې خوبه لاړ شي — تر و بیا خدای نه ده چې په کومه خوا ته لاړ شي".
مصوره نسخه او د "خ" لومړی نسخه : "تر و بیا خدای خبر چې کومې خوا ته لاړ شي".
(٦) په "ق ک" چاپ او "ق" چاپ کې "داسې" راغلي دي.
(۷) "ق ک" چاپ : "په سوبهار شي"
(۸) د "خ" لومړی نسخه او "ق ک" چاپ او "ق" چاپ : "په ولاړ ولاړ به ځان وړ پسې ورك کړې".
د "خ" دوهمه نسخه : "په ژړا ژړا به ځان وړ پسې ورك کړې" او لومړی بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۹) چاپي دیوانونه : "که لیلی غواړې بایده دی دا رحمانه" او لومړی بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۱۰) د "خ" لومړی نسخه : "کوهسار"

که د زړو مېړو سر وي خو چې مړ شي — نه يې نوم په خوله اخيست شي نه نوم مړ شي (١)

که هېڅ پرګړې نه وي په جهان کې — واجل ته لکه خر په خټه پړ شي

راشه راشه دا د بڼاو کبر مه کړه — ياره څو به دې دانان په جهان وړ شي

دا رخسار چې دې روښان تر آيينې دي — عاقبت به د لحد په خاوړو خړ شي

مراد خو واره د دلبرې دي غزا وشوه (٢) — که د سر وي په خبر څوک په قامت لوړ شي

نېکنامي له نېک خوئې نه پيدا کېږي — دغه چاره نه په سوک نه په لوړ شي (٣)

عاشقان چې پښېمانېږي هغه نه کا — هغه سوک دې هڅه وي چې خپر شي (٤)

دهوا په نغوته مه ځه که دانا يې (٥) — دهوا (٦) ويشتلي غشي زر په زور شي

دا خوږه له شفقته تا ته وايم — ګنهګار له سرنوشته په چا غر شي

ولاړ به نه کاندي يو حرف خپلې بخرې — که پيدا وشکو د چا درست جهان چقم شي

په تدبير به د تقدير کښلي نه ړنګ کړي — د قسمت علاج په عقل کله کړ شي

٣١٧ — ٣٣٨٩

په رحمان بې ياره صبر هسې ګران دی (٧)

لکه هر چې ديده دانسته نغر شي

هغه دم چې زړه ملال شي — يو ساعت ورباندې کال شي

حيران تللې وي په فکر — فراموش يې قيل و قال شي

نه يې ګفت نه يې شنود وي — په غوږ کوڼ په ژبه لال شي

نه خواب وچا ته کاندې — نه يې غوږ د چا په سوال شي (٨)

---

(١) چاپي ديوانونه : "که د سر وزړو سري دي خو چې مړ شي — نه يې نوم په خوله څوک اخلي نه نوم مړ شي".

(٢) قلمي نسخې : "مراد حمد له دلبرې دی غزا وشوه".

(٣) دا بيت په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته.

(٤) قلمي نسخې : "عاقلان چې پښېمانېږي هغه نه کا — هغه سکوی د بې هڅو وي چې سپړ شي".

(٥) د "خ" لومړۍ نسخه : "دهوا په فريب فهم کمه که دانا يې".

(٦) په قلمي نسخو کې "هوايي" راغلی دی.

(٧) چاپي ديوانونه : "په رحمان باندې بې ياره صبر ګران دی".

(٨) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "قال شي".

علم عقل څني لاړ شي ... درست صورت یې خواب وخیال شي[۱]
په زنوسترګو ویده وي ... لکه نقش د دیوال شي
قوت یې و ینې د جګر وي[۲] ... هم د غه یې اشتغال شي
د چشمانو له بارانه[۳] ... په رخسار یې پشکال شي
په سبب د عاشقۍ ... تېر[۴] تر آل وتر عیال شي
هم تر آل وتر عیاله ... تېر تر مال وتر منال شي[۵]
په خپل درد و په خپل غم کې ... له[۶] عالمه فارغبال شي
که ژوندی وي په جهان کې ... د مړه وُ په مثال شي
نه طاقت نه یې مجال وي ... بې طاقت وبې مجال شي
په خشکۍ کې ماهي ګوره ... هسې بې تېغه حلال شي[۷]
یا خبری نه شي له ځایه ... په زړه غوځ په تن کهال شي
د ویشتلیو په خبر یون کا ... د کل خلقو په د نبال شي
لکه خس د لوتې لاړ ي ... تر قدم لاندې پایمال شي
خدای له غمه سري ژغوره[۸] ... بیا لا ګوره چې[۹] خوشحال شي

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهم نسخه کی نشته. په چاپي دیوانو او نورو قلمي نسخو کی د لومړی مسری د "لاړ شي" پرځای "پاڅي" راغلی دی.
(۲) د "ب" لومړی نسخه : "خوري".
(۳) د "خ" دوهمه او مصوره نسخه : "له باره شه".
(۴) د "خ" دوهمه نسخه : "هم تر آل وتر عیال شي".
(۵) مصوره نسخه : "هم تر آل تر عیال تېر شي هم تر مال وتر منال شی".
د "خ" لومړی نسخه : "هم تر آل تر اولاده هم ترمال وترمنال شي".
په چاپي دیوانو کی یې دوهمه مسری داسې ده : "هم ترمال وترمنال شی".
(۶) "ب" چاپ، "ب پ" چاپ او "ق" چاپ : "تر عالمه".
(۷) د "خ" لومړی نسخه : "هم بې تېغه حلال شی"
د "خ" دوهمه نسخه : "د ماهي په خبر یې ګوره هسې بې تېغه حلال شی".
(۸) "ق" چاپ : "ژغوري".
(۹) چاپي دیوانونه او نوري قلمي نسخې : "بو یه".

چې د زړه وینې شي و چې   نوې وینې په محال شي[۱]
د باغبان سترګې کا سپینې[۲]   چې تازه نخل و نهال شي
روېدن[۳] د کښت آسان دی   پروړش یې لوی[۴] جنجال شي
ویرانې په یوه دم شي   آبادي په ډېر اشکال شي
چې پلار ومري بیا لا بویه   چې یې زوی با کمال شي[۵]
څوک خبر دی له دې دوره   چې په ما به پېښ څه حال شي[۶]
چې په حال کې یې حال نه وي   څه امید په استقبال شي[۷]
دیوه ساعت له مخه   خدای دې زده څه رنګه احوال شي[۸]
د دنیا چارې فاني دي   رفت آمد یې په یرغال شي[۹]
په مثال لکه د سیوري   خوا وشا دهر د زوال شي[۱۰]
اعتماد په او بو مه کړه   چې استادي په غربال شي[۱۱]

---

(۱) چاپي دیوانونه : " چې د زړه ولې شي غوڅې   لوز ژوندون یې په اشکال شي "
د " خ " دوهم نسخه : " د زړه ولې یې شي غوڅې   د واکول یې په محال شي ".
مصوره نسخه : " لوز یې ولې په محال شي ".
(۲) د " خ " دوهم نسخه : " د باغبان که سترګې سپینې ".
(۳) د " ب " لومړۍ نسخه : " د روښېدن ".
د " خ " دوهم نسخه : " داروون ".
(۴) چاپي دیوانونه : " ډېر جنجال شي ".
(۵) قلمي نسخې : " چې یې زوی په کمال شي "
د " خ " دوهم نسخه : " چې فرزند یې په کمال شي ".
(۶) " ق " یک چاپ : " څوک خبر دی له خپل دوره چې به پېښ راته څه حال شي ".
قلمي نسخې : " چې زمان له زه څه حال شي ".
(۷) مصوره نسخه : " بې طاقته بې مجال شي ".
د " خ " دوهم نسخه . لومړی مسری : " چې به حال کې یې نه وینې ".
(۸) " ب " چاپ او " پ " چاپ : " خدای زده څرنګ به احوال شي ".
مصوره نسخه : " ګوره څرنګه احوال شي ".
(۹) د " خ " دوهم نسخه : " رفت آمد یې په غربال شي ".
مصوره نسخه : " رفت آمد په ډېر غال شي ".
(۱۱) د " ب " لومړي نسخه : " دهر د جال شي ". د " خ " لومړي نسخه : " ددې د زوال شي "
مصوره نسخه : " دهر رجال شي ". مګر دا بیت د " خ " په دوهم نسخه کې نشته.
(۱۱) دا بیت د " خ " په دوهمه نسخه کې نشته. (پاتې په ۲۳۷ مخ کې)

د بنو په څنبول کې	شال شړې کا شړې شال شي
که بادشاه د ولایت وي	کندولی په لاس کنګال شي (۱)
په ثواب یې غلط مه شه	په یوه ساعت (۲) وبال شي
په کمال یې مه نازېږه	په یوه ګړۍ زوال شي
دهاتیانو سوداګر وي	بیاد ګاوخر د لال شي (۳)
جوهري وي د ګوهر و (۴)	خاورې اغزي د کلال شي (۵)
کلالي او ګِل کاري کا	فروشنده د مات سفال شي (۶)
په هستۍ کې یې اشراف وي	په نیستۍ کې یې ارزال شي (۷)
د ځوانۍ په وخت کې شېر وي	د پیرۍ په وخت شغال شي (۸)
چې مشهور په صداقت وي	پوچ ګویي واخلي بطال شي
محتسب وي احتساب کا	کوتوالي واخلي کوتوال شي
نیکوکار نېک افعال وي	بدکردار او بد افعال شي (۹)
سرنوشت د سړي ګوره (۱۰)	یو عیسی وي بل دجال شي
چې نېکبخت وي نېکویي کا	چې بدبخت وي بدسګال شي (۱۱)

د (۲۳۶) مخ د پایلیک پاته برخه:
- په چاپي دیوانونو کې د "اعتماد" پر ځای "اعتبار" راغلی دی.
د "پ پ" چاپ : "استاده به په عزبال شي"
د پېښور لوړ دوه چاپي دیوانه : "چې ولاړې په عزبال شي".
د "خ" لومړی نسخه : "چې استادی په سفال شي".
مصوره نسخه : "چې استادې په دېرغال شي".

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) د "خ" دوهمه نسخه : "په یوه ګړیه".
(۳) قلمي نسخې : "ګاو د لالو خر د لال شي".
(٤) چاپي دیوانونه "جوهري دی جوهر پلوري"
مصوره نسخه : "جوهري دي ګوهر پلوري".
(۵) د "خ" لومړی نسخه : "خاورې اغزی د کلال شي".
د "خ" دوهمه نسخه : "فروشنده د مات سفال شي" (پاته په ۲۳۸ مخ کې)

لاس و پښې د هغو نیسه — چې خوش خوی وخوش خصال شي[1]
په هجران کې نا امید مه شه — خدای قادر دی که وصال شي[2]
په حرامو کې امید که — ګوندې مخ دې په حلال شي[3]
کافر و باسي له کفره — په یوه ساعت ابدال شي[4]
تور خټې کاندي تر سپینو — په سپین مخ باندې تور خال شي[5]
ارزومند د یوه خره[6] وي — خداوند د ملك و مال شي
چې سیالي یې کړې نه وي — له سیالانو سره سیال شي
چې په عمر مفصل وي — په ساعت کې اتصال شي[7]
ممکنات به منع نه کا[8] — که ښوك سل ځله سنبال شي
چې د خدای رضا شي پېښه — رمل پاتې د رمال شي

۳۱۷ — فال به ښه ګوري — ۳٤٤۳
خپل افعال[9] د سړي فال شي

د (۲۳۷) مخ د پاېلیك پاته برخه :

(۶) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته . د دوهم نسخه : " خادري اغزي کلال شي ".
(۷) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۸) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته . د "خ" دوهمه نسخه : " د خوانده په ساعت ښېروي د پیریه په دخت شغال شي ".
د "ب" لومړي نسخه : " په پیریه کې شغال شي ".
(۹) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته او په چاپي دیوانونو کې لومړی مسری داسې ده : " نیکو کار وي نیک عمل کا ".
دوهمه مسری په "ق" چاپ کې داسې ده : " او بد کاره بد افعال شي ".
(۱۰) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته . په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې یې لومړی مسری داسې ده : " سرنوشت د سړي خپل دی ".
(۱۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته د "خ" په لومړي نسخه کې یې دوهمه مسری داسې ده : " چې بد بخت شي بد شکال شي ".

---

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته . په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې دوهمه مسری داسې ده : " چې خوش خویه خوش خصال شي ".
(۲) دا بیت د "پ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته لومړی مسری یې د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده : " په هجران کې نا امید شي ".
(۳) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته . د "ب" لومړي نسخه : " په حرامو امید مه کړه ګنه مخ دې په حلال شي ".
د "خ" لومړي نسخه : " په حرام کې امید وار شه " او د "خ" دوهمه نسخه : " په حرام امید وار مه شه ".
(٤) دا بیت او ورپسې بیتونه په مصوره نسخه کې نشته . (۵) قلمي نسخې : " په سپین مخ دپاسه خال شي ".
(۶) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې " خس " راغلی دی.
(۷) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته د "خ" لومړي نسخه ، "ب" چاپ او "ق" چاپ کې لومړی مسری داسې ده : " په د بر عمر منفصل وي ". د پښتو په نورو دوو چاپي دیوانونو کې داسې ده : " په د بر عمر معضل وي ". (۸) ، د "ب" لومړي نسخه : " ممکنان به منع نه کا ".
د "خ" دوهمه نسخه : " ممکنات یې طبع نکه "
(۹) "ق" ، "ك" چاپ : "عمل".

هر چې ستا په زنخدان کې[1] لې منزل شي | لکه خس په تناره کې به جلبل شي
چې خوله کوم دستا دشونډو په خوله واخلي | که لې زهر وي په خوله کې هم عسل[2] شي
په عاشق باندې ګمان داهسې مه کړه | چې یار نه وینه خوړ یوسې تش کوګل شي
زه په هجر کې لې برګ ولې نوا[3] یم | لکه کښت چې او به نه مومي شډل شي
په جهان تر آشنایۍ خواږه څه نشته | ولې حیف دی چې هجران یکې حنظل[4] شي
په خپل حسن باندې مه نازېږه ګله | د غره رنګ به دې په دوو ورځو بدل شي[5]

زه زمان لې یاره هسې شول وشل[6] یم
۳۱۸ | ۳۴۵۰
لکه کب چې لې محیط شول وشل[7] شي

که رسول له هم کنار وهم بغل شي | د دنیا مین به وار سره ببل[8] شي
داچې اوس په یوه کور کې سره ناست وي | عاقبت به لې جدا جدا منزل شي
داګلونه چې لې خاندي په دستار کې | همه واړه به تر پسنولاندې غوبل شي
داپي مخي چې لې مخ دلمر په څېر دې | تور وپسته به لې په مخ باندې حنګل[9] شي
داشیرین شیرین شربت چې د وصال دي | د هجران په وخت به[10] زهر هلاهل شي
مادیار په بېلتانه کې دی لېدلی | که داناد زمانې وي مبدل شي

---

(۱) د "خ" "دهمه نسخه : "زنخدان باندې منزل شي".
(۲) د "خ" لومړی او د "همه نسخه : "که لې زهر وي په خوله کې لې عسل شي".
(۳) چاپي دیوانونه : "په هجران کې زه لې برګ ولې نوا یم".
د "خ" لومړی نسخه : "زه په هجر کې د تر کو لې نوا یم".
(٤) د "ب" لومړی نسخه : "په جهان کې تر آشنایۍ خواږه نشته | ولې حیف چې په هجران کې لې حنظل شي".
د "خ" دوهمه نسخه : "په جهان د آشنا یانو خواږه نسته | ولې حیف چې لې هجران دزړه صیقل شي".
اولومړی بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته
(۵) دابیت د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو په لومړ قلمي نسخو او چاپي دیوانونو کې نشته.
(٦) د "ب" چاپ : "شتم".
(۷) د "پ" لومړی نسخه : "لکه کب چې لې محیط شل وشل شي".
د "خ" لومړی قلمي نسخه : لکه کب چې لې محیطه شل وشول شي".
د "خ" دوهمه نسخه : لکه کب چې په محیط کې شول وشل شي".
(۸) چاپي دیوانونه : "د دنیا په مینه واړه سره ببل شي".
(۹) دابیت د "خ" په نسخو کې نشته.
(۱۰) د "ب" په لومړی او د "خ" په لومړی نسخه کې "کې" راغلی دی.

پسند له وېرې د وصال په حمله نه دي — چې خبر د جدايي په دلبدل شي (۱)

د دې هسې رنځ علاج به څوک په څه کا — چې نه فهم د چارې شي نه اټکل شي

که د غرونو په سر ګرځي سر يې ټيټ وي — هر چې زړه يې د خوبانو يرغمل شي

٣١٩

د رحمان خاطر غمونو هسې زنګ کړ

مګر جام د ميو ناب وي چې صيقل شي

٣٤٦٠

که د زړه په وينو رنګ د چا ګوګل شي — چې بېلتون په جهان شته دی خو به بېل شي (۲)

که داوښکو په درياب (۳) باندې نهال کړي — نيشکر به نيشکر شي نل به نل شي

مشقت د سري واړه ابتر دی (٤) — په سبوره کې چې د ګل بوټي نهال شي

د دنيا ياري دوستي څه په کار نه ده — له اوله يار وي دوست وي پس يې غل شي

که هر څو يې وېلهم و محبت وي — نهايت سره په جنګ و په جدل شي

په مثال د دړو غړني مې غلړي — آب و تاب يې په دوه ورځې کې بدل شي

که يې زړه د ځوانۍ په وخت سبب وي — هغه سبب يې په پيرۍ کې بيا حنظل شي

د رقيب له بده خويه به څه وايم — تر و دا ګوره چې لايان ور سره مل شي (٥)

٣٢٠

زه رحمان په ښه و بد دېان پوهېږم

کښلي زهر په دهن د چا عسل شي

٣٤٦٩

هغه زړه چې خدای روښان کا جام د جم شي (٦) — په دا جام کې ور ښکاره تمام عالم شي

په آدم کې د حيوان خوي و نه هم شته (۷) — بيا هالري آدم بوله چې آدم شي

---

(۱) "ق" چاپ : "چې خبر د جدايي په تنزل شي"

(۲) چاپي ديوانونه، د "خ" لومړی، ناقصه او مصوره نسخه : "چې بېلتون په جهان ګرځي خو به بېل شي".

(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "جويبار" راغلی دی.

(٤) په چاپي ديوانونو او د "خ" په ننګرهاري نسخه کې "ابتر کا" راغلی دی.

(٥) دا بيت د "خ" په لومړی ننګرهاري او مصوره نسخه کې نشته.

(٦) د "خ" لومړی نسخه : "جام د جم دی".

(۷) د "پ" نسخې : "په آدم کې د حيوان خوي نه شته دی".
/ د "خ" په دوهمه نسخه کې د "حيوان" پر ځای "چار پای" راغلی دی.

چې خولیو نه د چاپ پایو پکې نه وي[1] — سرې هو ښ په سرې هاله مسلم شي[2]
چې اغوستي يې لباس وي د پاکانو — د ناپاکو چارې کاندي خو به ګرم شي
که هر څو لذيذ طعام وي مزه نه کا — چې يوه ذره نمک يې زيات و کم شي
ښادي هر چېرې د غم په اندازه وي — ده غو به څه ښادي وي چې بېغم شي
هر چې خپله رضا پاسلې[3] و قضا ته — که هر څو په ځان ناخوښ وي خوښ خرم شي
عاشقي چې تر کماله ور سېږي — د خپل يار له لاسه زخم[4] يې مرهم شي

که په ځان باندې قدم کېږدي تا له ځانه

321 — نه فلکه به دې لاندې تر قدم شي[5] — 3478

چې مجنون غوندې يو مو تې استخوان شي — په قوت د عاشقۍ به پهلوان شي
عاشقانو په شکست کې برې بيا موند[6] — دلته توان ده غه سې چې ناتوان شي
زېړې رنګ د عاشق هسې مرتبه ده[7] — چې آفتاب غوندې څرګند په در ست جهان شي
له چشمانو يې باران د رحمت وورې — زر غونه يې په څېره باندې زعفران شي
له رخساره حال د زړونو معلومېږي — له بهاره نېک و بد د کال عيان شي
له نکتې نه تمام علم حاصلېږي[8] — د رست خرواره له يوه مشته نمايان شي
په کار نه دي مخالف خواره تقرير ه — موافق له حاله نيم[9] کلام داستان شي
لکه مېله کاروباره وي و تلي — ده غو نا ور بې په سر چې غافلان شي

---

(۱) د "خ" دوهم نسخه : "چې خصلت د چاپ پايانو پکې نه وي".
(۲) د پښتو ټولنې د لومړني چاپ "سرې ميتوب په سرې هاله مسلم شي". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "له سرې" راغلی دی.
(۳) "پ" چاپ او "پ ب" چاپ : "پاسلوی". "ق ، ک" چاپ او "ق" چاپ : "وسپارې".
(٤) د "خ" دوهمه نسخه : "پرې مرهم شي".
(۵) "ب" "چاپ" : "آسمانونه به دې لاندې تر قدم شي".
(٦) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته ، د "خ" په لومړۍ نسخه کې لومړی مسرې داسې ده : "عاشقانو په خپل نسبت کې برې بيا موند".
د "خ" نيمګړې نسخه : "عاشقانو په خپل شکست برې بيا موند" او "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : "عاشقانو په خپل شکست کې برې بيا موند".
(۷) د "پ" په لومړۍ ، د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې "مراتب دی" راغلی دی.
(۸) د "ب" لومړۍ نسخه : "له يوې نکتې تمام علم حاصلېږي".
د "خ" قلمي نسخه : "له يوې نکتې حاصلېږي تمام علم".
(۹) د "خ" په نيمګړې نسخه کې "يو کلام" راغلی دی.

کړي دې عمر په کار دې غفلت مړه کړه | په اوده باندې سل کاله یو زمان شي
د غفلت بنیاد دا وښکو په موج خړې | یو څڅو بکې خواب آلود له طوفان شي
روند په خپله عصا پرېوځي وکوهي ته (1) | خپل دلیل د کم دلیل د ځان تاوان شي
سرکښي د عاجزانو په کار نه ده | هر مېږي چې وزر وکاندي پښېمان شي
موم دلان به يې له شره لمن ژغوري (2) | سنګدلان که عين لعل د بدخشان شي
چې کیمیا د قناعت یې په لاس کښېوځي | د شړۍ (3) په خرقه کې بادشاهان شي
بل پوشاک یې په کار نه وي چې لمده | هغه زړه چې آیینې غوندې روښان شي
عاشقي ده تر جمله بلاوو زیاته (4) | ومجنون ته دیو ود د واره حیران شي

پرې به ورکا دُرتان د خپلو غوږو (5)
کړې تېر تر غوږو شعر د رحمٰن شي

۳۲۲ | ۳۴۹۵

آشنایي به بلا ده آشنا مه شي | جدایي به دې فنا کا فنا مه شي (6)
د غم (7) به دې د زړه ولې کا غوڅې | ګرفتار په درد و غم د جانا مه شي (8)
په زیړ رنګ به دې تل سرې اوښکې بهېږي (9) | د دو رنګو په خبر ګل رعنا مه شي

---

(1) د "ب" لومړی نسخه: "روند په خپله عصا پرېوځي په کوهي کې".
د "خ" لومړی نسخه: "روند په خپله عصا پرېوت وکوهي ته".
د "خ" دوهمه نسخه او نیمګړې نسخه: "روند په خپله عصا پرېوړ شي پڅنګکه".
(2) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته او د "ب" په لومړی نسخه کې د "شره" پر ځای "شرم" راغلی دی.
(3) د "خ" په لومړی نسخه کې "دشړابو" راغلی دی.
(4) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته په نورو قلمي نسخو کې د "زیاته" پر ځای "پیچوړته" راغلی دی.
د "خ" په لومړی نسخه کې یې دوهمه مسرۍ داسې ده: "ومجنون ته دیو ود د ځکه حیران شي".
(5) د "ب" لومړی نسخه: "پرې به ورکا تبان دُر د خپلو غوږو".
په "پ" چاپ چاپ کې: "کاتبان به ورکا دُر د خپلو غوږو".
د "خ" دوهمه نسخه: "ښایسته به دُر د خپلو غوږو ورکه".
"ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "هر دیان به ورکه دُر د خپلو غوږو".
(6) دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. د لومړی مسرۍ "بده بلا" په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې "توره بلا" راغلې ده.
(7) چاپي دیوانونه: "درد و غم".
(8) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "آشنا مه شي" او د "ب" لومړی نسخه او د "خ" لومړی نسخه "جانان مه شي".
(9) د "خ" لومړی نسخه: "په زیړ رنګ به دې تل اوښکې بهیږي".

هم[1] په دا چې د روغږن د خدای دښمن دے ... وهېڅا ته د روغږن په وینا مه شي
که اعلی مرتبه غواړې عاشقي ده ... نور همه واړه ادنی دي ادنا مه شي[2]

٣٢٣ ... ٣٥١

همېشه به سرنګون په فکر ناست یې
د رحمان په خیر مشغول په ثنا مه شي[3]

دعاشق بې خپله یاره قرار نه شي ... بې طبیبه قرار نه ي د بیمار نه شي
چې په لوح محفوظ کښلي لیونی وي ... په تعلیم د معلم به هوښیار نه شي[4]
دخپل پلار په غېږ کې پروت وي روح یې وځي[5] ... د قضا علاج په مور او په پلار نه شي
د هغو چې خدای کمال حسن روزي کړ[6] ... هېڅ نقصان یې د منکر په انکار نه شي
درد و غم د عاشقۍ چې ډېر مشکل دی[7] ... هېڅ سړی دې په دا غم ګرفتار نه شي
زه همه عمر د غم له خدایه غواړم ... چې دې یار دیار له لاسه آزار نه شي[8]
یار له یار سره جفا کا هسې ډېره ... چې هېڅ فرق یې د اغیار او دیار نه شي[9]

٣٢٤ ... ٣٥٩

که هرڅو یې دلبري او دلجويي کا[10]
د رحمان په ترکو هېڅ اعتبار نه شي

---

(۱) د "ب پ" چاپ: "غم په دا".
(۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) چاپي دیوانونه: "د رحمان هسې مشغول په ثنا مه شي".
(٤) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. لومړی مسری یې د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "چې په لوح د محفوظ سبکلي لیوني دي".
(٥) چاپي دیوانونه: "زوی د پلار په غېږ کې پروت دي روح یې لاړ شي".
(٦) قلمي نسخې: "وهغو چې خدای کمال د حسن ور کا".
(۷) قلمي نسخې: "درد و غم د عاشقۍ ډېر مشکل دی".
(۸) چاپي دیوانونه: "زه همه عمر له خدایه دغه خواست کړم ... چې دې یار له خپله یاره بېزار نه شي".
د "خ" لومړۍ نسخه: "زه همه عمر دغه شان له خدایه غواړم ... چې یو یار د یار له لاسه آزار نه شي".
د "خ" دویمه نسخه: "زه همه عمر له خدایه دغه خواست کړم ... چې یو یار د یار له لاسه آزار نه شي".
مصوره نسخه: "زه همه عمر دغه خواست له خدایه غواړم ... چې دې یار د یار له لاسه آزار نه شي".
(۹) دا بیت په "ب" چاپ، "ق ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا بیت داسې دی: "یار له ما سره جفا که هسې ډېره چې هېڅ فرق مې د اغیار و دیار نه شي".
(۱۰) د "خ" لومړۍ نسخه: "که مې هرڅو دلبري او دلجويي کا"

دسکوت په تیغ چې ژبه بریده شي — لا قلم غوندې په قال کې دویده شي

هومره اور دعاشقۍ په زړه کې یوسي — چې لاله یې له تربته دمیده شي

همېشه یې دخپل یار په لورې ذوق وي — نهایت چې په داغونې رسیده شي

خم ابرو دیار مې نقش په لېمه دي (١) — لکه میاشت چې په لوی بحر کې لیده شي

څه حاجت دی چې زه یار وچاته ستایم — کار هم دخپلو سترګو په دیده شي

کله وي چې یو دبل په ویل غولیږي — مګر صافه دچا خپله عقیده شي

خود څرګند وي لکه صبح پنهان نه بې — هر ګرېوان چې په یارۍ کې دریده شي

آبرو یې دعاشق هلته ځان څرګند کا — چې یې نم د زړه له سترګو چکیده شي

د آه غشي یې په څمکه کله لګي — هر قامت چې کمان طوره خمیده شي

بې مطلوبه یې هیڅ فهم په چا نه وي — هر طالب چې په طلب کې فهمیده شي (٢)

هر چې زړه په هر ویانو باندې بایلي — بې درم بې دینار خریده شي

ما دیان په خپل بل مخ لیدلی نه دی — مګر پس چې له نن ورځې آفریده شي (٣)

٣٢٥

یا به شهد یا به قند یا به نبات وي

هر کلام چې له رحمانه شنیده شي

٣٥٢٢

چې سړی له بله بد وایي بدګوی شي — لا تر بله خوار روان دده بدبوی شي (٤)

مرده شوی چې هوس کا د بل ومرګ ته — بل هم پس دده له مرګه مرده شوی شي

دوست دښمن دسړي واړه خپل عمل دی — هم په دا مقدار یې اجر موی په موی شي

هره ونه چې کږه په یوه لور وي (٥) — عاقبت یې پرېواته په هغه سوې شي

---

(١) د "خ" دوهمه نسخه : "خم ابرو یې دیار نقش وي په زړه کې".
د "خ" لوړې نسخې او د "ب" لومړۍ نسخه : "خم ابرو یې دیار نقش وي په لېمه کې".

(٢) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(٣) قلمي نسخې : "مګر پس له نن ورځې آفریده شي".

(٤) قلمي نسخې : "لا تر بل څوا روان دده بدبوی شي".

(٥) د "ب" لومړۍ نسخه : "هره ونه چې کږه وي په هغه لوري".
د "خ" لومړۍ نسخه : "هره ونه چې کږه په هغه لور وي" او دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

پہ لوتي کې نور څہ نشتہ بې زوالہ — هلکان دهلکتوب پہ سبب لوی شي [١]
داوبو اصل لہ خاورو پیدا کېږي — خاکساري دخاکسارانو آبروی شي
هومره زیان لہ خوګ وخرسہ نہ رسېږي [٢] — لکہ څوک پہ آدمیانو کې بدخوی شي
سړي هوښ چې دسړي لہ تنہ پاڅي — دسړیو پہ جامہ کې خربشوی شي

٣٣٦
وهغو تہ چې خدای بخښلہ وښود
څہ حاجت یې د صالحان پہ ګفتګوی شي
٣٥٣١

وخت د عیش وطرب تېر شو خزان راغي — ځنګلہ د بلبلانو پہ ځان راغي
دلداري مې تر امید وه بارې څہ کړم — هغہ یار د دلبرانو پہ شان راغي
آشنایي مې پہ هوس وه خو چې بیل شوم — دواړه لاس مې وبلہ منسوا رمان راغي
سود سودا د عاشقۍ کہ نفع مند وي — ما هیڅ سود پکې ونہ لید تاوان راغي
تمام عمر کہ وصال و هومره نہ و — لکہ یو زمان د ښکلیو هجران راغي
ګوی زما د زړه یې یووړ پہ چوګان کې — بیا د ناز پہ نیلي سور پہ جولان راغي [٣]
غونچہ لب چې پہ خندا کاندي پرېشانہ — پہ شبیو زما د اوښکو باران راغي

٣٣٧
د میرزا دا رازاني دعوی بہ پرېږي کا [٤]
قدردان د شاعرانو صالحان راغي
٣٥٣٩

[٥]
پہ اول کې تا د عشق وهلې لافې — هغہ لافې دې اوس ولې کړې خلافې
اوس خپل سر ورتہ محکم نیولی اوسہ — چې د غم مصی دې ځان تہ کړي مصافې
سپین چلتار پہ یوه تمکي بد نما شي — دا رزا لوچارې مہ کړه کہ اشرافې

---

(١) پہ "پ" او "پاپ" چاپ کې "پوی شي" راغلي دي.
(٢) د "خ" لومړی نسخہ: "لہ ستمہ یې پہ هر لوري غوغا وي"
(٣) دا بیت د "خ" پہ دوهمہ نسخہ کې نشتہ.
(٤) د "خ" دوهمہ نسخہ: "د میرزا د شاعرۍ قدر بہ کم کا".
(٥) دا غزل د "خ" لہ دوهمې نسخې نہ نقل شو.

بې تمیز خو معرفت کولای نه شي | تر کړه او کوټ معلوم کړه که صرافي

ځان دې ولې بې حیا کړې بې ځایه | چې پټ کړې دي دمینې په غلافي

که دا هسې لویې غواړې لویې دا ده | که په اصل کې منصور غوندې نداف یې

د دوران له فساد و نه امان غواړه | که په عقل د خپل فکر موې شګافي

د تقصیر سبب یې کوم دی را معلوم کړه | مین وژنې بې له جرمه نا انصافي

کوم صفت به زه رحمان دا ستا بیان کړم
٣٣٨ — ٣٥٤٨
په کامل صفت موصوف په کل اوصافي

یا دا ستا چشم و ابرو وینم په خواب کې | یا مستان دي اوده شوي په محراب کې[1]

یا په جام کې ستا د مخ عکس لیده شي | یا خوتند د تجلی که په حباب کې

یا تر خط لاندې غوټه ستا د خولې ده | یا کوکب دی غرق شوی په شهاب کې

یا دې زلفې په مخ دواړه راخورې کړې | یا سنبل دی ګیجک شو داوړه په تاب کې

یا دې زلفو په مخ توره تاریکي کړه | یا خوتند یې ځان خړ ګند کړ په آفتاب کې

یا دا ستا پیزوان زما په ځګر ښخ دی | یا سیخ نه دي پیسلي په کباب کې

یا خو ستا په غم کې غرق زما صورت دی | یا خسنی دی جاروزې په ګرداب کې

چې دیار کاتر لې ووزي بیا له ستر ګو
٣٣٩ — ٣٥٥٦
د رحمان به خړ عزت وي په حباب کې

ستا د مینې ګوهر نشته په هر آب کې | مګر بیا موند شي داو ښکو په دریاب کې[2]

که ته وینې زما پټې خښنې دلبره | رنګ دلبو دي ګواهي لې په داباب کې

په هر ځای چې ستا دلبو نام آغاز شي | د لاله و باران ووزي په حباب کې[3]

---

(۱) دا غزل یوازې او یوازې د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې راغلی دی.
(۲) دا غزل د "خ" په لومړي او مصوره نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په دوهم نسخه کې نشته.

له خسته زړونو به څه دلستاني کا — د خراج گنجایش نشته په خراب کې

زه حیران دستا د وروځو په تور خال یم — کافر څه شکل سجده کا په محراب کې (۱)

گل له ډېرې باریکۍ په شبنم خوږ شي — نازک زړونه بد وي په صاف خواب کې

د بهار په گلو اوري بارانونه — د څوبلي طاقت نشته په حباب کې

د ناسخ غلطي وبښه اې خدایه — داوترو چارې نه وي په حساب کې

٣٥٦٤ — ٣٤٠

زړه مې بایلو ستا په مهر محبت کې — عاشقي دې زهر راکړه په شربت کې (۲)

لار زما و یار ته مه تړه ناصحه — ما موندلی دی دا یار په ډېر محنت کې (۳)

که صورت د هغې مستې در ښکاره شي — عقل هوښ به دې هیڅ نه وي په صورت کې

که د عشق ترکس لګي غابښ به بایلې (۴) — ته چې ما ته غابښ چیچې په نصیحت کې

زه توبه په هغه تېر عمر وکاږم — چې صرف شوی دی بې یاره په غفلت کې

د آشنا د مینې پټ به راما ت نه شي (۵) — که مې سر له تنې درومي په دا پټ کې

له ادبه یې وخ ته کتی نه شم — خدای راپېښه جدایي کړه په وصلت کې

په قیامت که څوک له نیته پوښتیده شي — زه د یار د کوڅې خاورې یم په نیت کې

لکه زه چې یې د در په خاورو خوښ یم (۶) — خوښ به نه وي سلطانان په سلطنت کې

د درگاه په خاک نشینو یې تل سخ وي (۷) — د غمونو دخل نه وي په جنت کې

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه: "کافر څه شکله سجده نه کا په محراب کې".

(۲) د دې غزل پا نه په مصوره نسخه کې څیرې شوې ده.

(۳) دا بیت په "ب" چاپ کې نشته.

(۴) چاپي دیوانونه: "که د عشق ترکس پر پوزې سر به بایلې".
د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "که د عشق ترکس پر پوزې غابښ به بایلې".

(۵) چاپي دیوانونه: "پټ به مې مات نه شي"

(۶) دا بیت په "پ، ب" چاپ کې نشته په نورو چاپي دیوانونو کې یې لومړۍ مسره داسې ده: "لکه زه چې ستا د در په خاورو خوښ یم".

(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته په چاپي دیوانونو کې د "تل سخ وي" پر ځای "سختي نه وي" راغلی دی.

۳۴۱ — ۳۵۷۵

د دنیا له دولتونو بې پروا یم(1)
زه رحمان د عاشقۍ په بند دولت کې(2)

مغرور مه اوسه د عشق په کاروبار کې(3) — هر خس نه تیره تیغ وي په دا لار کې

دا سور ګل به دې دستار په وینو سور کا — چې دې ایښی زمانې دی په دستار کې

مخ د ترکو چې تر آب حیات صاف دی — زه دې آب حیات سوی یم په نار کې

چې او سپینه آیینه پرې اوبه کېږي — ترو زما هستي یې څه ده په دیدار کې(4)

په هر وار چې یې وسترګو ته نظر کړم — لا سمې وللي دي له ځانه په هر وار کې

یاره ته چې له ما صبر و قرار غواړې — عاشق کله وي په صبر و په قرار کې

که مې سر و مال دستا په مینه درومي — زه تر سر و تر مال تېر یم په دا کار کې

هیڅ صرفه مه کړه د زړونو آزار اخله — که د چا سود به دي شي په آزار کې(5)

عشق د عقل په کوڅه استوګنه کا — چا موندلی نه دی یار په دا دیار کې(6)

ستا له دره له درباره به وانه وړم — څو نه مرم ستا په در و په دربار کې(7)

کم بختان دیار په وصل کې مهجور دي — د وچ کې هره نه وي په بهار کې

مفلسانو له عین کوهستان دی — که همه عمر یې ګوري په بازار کې

وهغو چې خدای حق بیني سترګې ورکړې — د یوسف تجلي ویني په دیوار کې(8)

---

(۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې "فراغت یم" راغلی دی.
(۲) قلمي نسخې: "زه رحمان د عاشقۍ په دولت کې".
د پېښور چاپي دیوانونو: "زه رحمان د عاشقۍ په دا دولت کې".
(۳) د "ب" په نسخه کې "کاروزار" راغلی دی.
(٤) "پ" چاپ او "ب" چاپ: "چې دا وسپینو دانه پرې اوبه کېږي ترو زما هستي خه دی په دیدار کې".
"ق ک" چاپ او "ق" چاپ: "چې دا وسپینې دانې پرې اوبه کېږي تاب زما هستي څه دې په دیدار کې"
د "خ" دوهمه قلمي نسخه: "چې دا وسپینې آهین پرې اوبه کېږي".
(۵) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.
(۶) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۷) چاپي دیوانونه: "ستا له دره له دیاره به وانه وړم څو نه مرم ستا په در و په دیار کې"
(۸) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.

وعیب جن ته واړه عیب څرګند بري[1] — ښایسته که ځان یوسف کا په سینګار کې

چې هنر د عاشقۍ یې خدای نصیب کړ[2] — بې هنره نور څرنده وینې په یار کې

۳۴۲

دا داغونه د خپل زړه ورله بس دي[3]
څه حاجت دی د رحمان په لاله زار کې ۳۵۹۱

مدام ناست یم وچ ګوګل سترګې په نم کې — عشق را وښود نحر و بر په خپل حرم کې

ما چې ستا د توري زخم په څوله[4] شنکل کړ — نور مې دا لذت بیا نه مونده په مرهم کې

خوار مجنون چې سر په پښو د لیلی کیښود[5] — سرفراز شو په عرب و په عجم کې

زور ور مدام غالب وي په کمزوري — زه له نوره غمه خلاص یم ستا په غم کې

لکه زه چې ستا په غم کې مستغرق یم — بل به نه وي په جمله بني آدم کې

لکه مري د ثروند یو تر میان پروت وي — هسې بل یم له عالمه په عالم کې

هیڅ صحبت[6] مې د دمګړو په دم نه شي — هم په دا چې زما دم دی ستا په دم کې

نه مې بې تا تګ وي نه جستجوی شته — مراد مې تدلې په هر دم په هر قدم کې[7]

که نصیب مې شي کوڅالي ستا د سپیو — و به نه کړم نور نظر په جام د جم کې

زړه مې هسې ستا په زلفو پسې ورک شو — لکه غوټه د چا پرېوځي په تورتم کې

سره یه وینو د سرو ګلو په دود زانګي — هزار زړونه ستا د زلفو په هر خم کې

۳۴۳

زه رحمان کناره خوښ یم له عالمه
باري ستا سترګو سوا کړم په عالم کې[8] ۳۶۰۳

---

(1) چاپي دیوانونه : "وعیب جو ته واړه عیب څرګند بري".
د "خ" لومړۍ نسخه ، "عیب حق واړه عیب څرګند بري".
(2) "ق"، "ک" چاپ او "ق" چاپ : "که هنر د عاشقۍ یې رب نصیب کړي".
(3) قلمي نسخې : "خپل داغونه د خپل زړه ورله بس کا".
(4) د "ب" په لومړۍ نسخه کې "زړه" راغلی دی.
(5) د "خ" دوهمه نسخه ، "چې مجنون سر خپل په پښو د لیلی کېښود" په چاپي دیوانونو کې د "خوار" پر ځای "خود" راغلی دی.
(6) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "صحبت" پر ځای "دمه" راغلی دی.
(7) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(8) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه ، "باري ستا کتو سوا کړم په عالم کې".

هسې نې یاره خفه یم په جهان کې (۱) چې مې ځای نه شي په ځمکه په آسمان کې
سره ګلونه د چمن راته سوراور شي (۲) چې قدم بې یاره کېږدم په بوستان کې
چې یې مړ نه یم له ډېرې بې نیازۍ (۳) حیرانېږم د ناتوان صورت په توان کې
که هر څو فکر له ځانه سره وکړم هیڅ د صبر طاقت نه وینم په ځان کې
هیڅ ساتنه د سرکښ خاطر را نه شي څوک ساتلې شي بخرۍ په ګرېوان کې
ترهغه به نادان بل په جهان نه وي چې څوک مهر وفا غواړي په نادان کې
که یې سل ځله په زاړ (۴) و قربان بولم غوږ را نه باسي په زاړ و په قربان کې
هسې رنګ زما په ډېره ژړا خاندي لکه ګل د سپرلي خاندې په باران کې
جوهري شي در و لعل کاندي بر سېره چې مې کېښي د دوستر ګو په دکان کې (۵)
چې مې هېڅېږي په خوا په خاطر نه وي زمانه یې را څرګند کا په زمان (۶) کې

چې په وصل کې یې اوښکې نه وڅڅېږې
تروبه حال د تماح خروږي (۷) په هجران کې

۳۹۱۴ ۳۴۴

دبلبل له حاله زده کړه په خزان کې بیا د ګلو تماشا کړه په بوستان کې
خوږې تېره تلخالي ترستونې نه شي شیرینې به خوند د رنه کا په دهان کې (۸)
ما په هجر کې لذت د وصال بیا موند له یوسفه ملاقي شوم په زندان کې
لکه متن له معنی، معنی له متنه یار هم هسې دی زما په دل وجان کې
عاشقي اسانه مه ګڼه خبر شه سر بازي ده هر نفس په دا میدان کې

---

(۱) "ب" چاپ او "پ پ" چاپ: "هسې نې له یاره زه یم په جهان کې".
(۲) د "ب" په لومړي نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې "دی" راغلی دی.
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "نې رحمه" راغلی دی.
(۴) د "خ" په لومړي نسخه کې "ناز" راغلی دی.
(۵) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۶) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "یوآن" راغلی دی.
(۷) د "ب" په لومړي نسخه او "خ" په دوهمه نسخه کې "خرشي" راغلی دی او دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۸) مصوره نسخه: "شیریني به دې خوند نه کا په دهان کې"

د ناتوان له ناتوانۍ نه وویرېږه — که هر څو ځان توانا یې په خپل ځان کې (۱)

هم هغه به پس له مرګه ازار ویني — هر چې بل ازاروي په دا جهان کې

۳۴۵ — ۳۶۲۲

په ماتم باندې بې یاره هسې حال دی
لکه حال د زندانیانو په زندان کې

زړه مې ډوب ډوب کېږي ستا د غم په غلبو کې — هسې لکه څوک چې مستغرق شي په اوبو کې (۲)

ستا د عشق له منګوله هېڅ لوري وتی نه شم — دواړه لاس مې پرې وات د عشق (۳) په لامبو کې

سل توبې مې ماتې کړې وانه وښتم له عشقه — ساه و یساه مې نوره پاتې نه شوه په توبو کې

ته چې له ما لاړې دا دا وښکو باران ګوره — رخ د سفر هېڅ نه دی په دا ګهنو شېبو کې

نه یوه سپوږمۍ نه په سمان کې هزار ستوري — بې تا به څوک څه کا نه دي د خلق په چنبو کې (۴)

عشق و عقل دواړه سره ضد دي که پوهېږې — کله کړي آرام داوړي په لمبو کې (۵)

۳۴۶ — ۳۶۲۹

هر څوک چې د عشق په آتش ځان سېزي که نه (۶)
خدای دې ابراهیم غوندې څوک نه کا په لمبو کې

هسې خوښ یم ستا در په خاکسارۍ کې — لکه خوښ وي سرداران په سردارۍ کې (۷)

عاشقي که نورو خلقو ته خواري ده (۸) — ما موندلې دی دولت په دا خوارۍ کې (۹)

و بیمار ته که نا خوښ والي وګړي — خوښ یم زه د ستا د عشق په بیمارۍ کې (۱۰)

---

(۱) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې "په خپل توان کې" راغلی دی.
(۲) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته د "خ" په دوهمه نسخه کې یې لومړی بیت داسې دی: "زړه مې ډوب ډوب کېږي په غمو کې — هسې لکه څوک چې مستغرق شي په اوبو کې".
د "پ" لومړي نسخه: "زړه مې ډوب ډوب کېږي ستا د غم په غلغلو کې — هسې رنګ لکه چې څوک مستغرق شي په اوبو کې".
د "ق، ک" چاپ: "زړه زما ډوبېږي ستا د غم په غلبو کې — هسې لکه څوک چې شي غرقاب په اوبو کې".
(۳) په قلمي نسخو کې "عقل" راغلی دی.
(۴) قلمي نسخې: "نه یوه سپوږمۍ نه هزار ستوري له آسمانه — بې تا نه به څوک څه وکا د خلق په کیچو کې".
(۵) دا بیت د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق ک" چاپ کې د "لمبو" پر ځای "پیچو" راغلی.
(۶) قلمي نسخې: "هر څوک چې د عشق په اتش سوی دی رحمان ده".
(۷) دا غزل د "پ" چاپي دیوان کې نشته.
(۸) د "خ" دوهمه نسخه: "عاشقي که لوی د عالم وته خواري ده".
(۹) چاپي دیوانونه: "ما موندلی دا دولت دی په خوارۍ کې".
(۱۰) دا بیت د "پ" په لومړي نسخه کې نشته. دوهم مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "خوښ یم زه د عشق په درد په بیمارۍ کې".
"ق ک" چاپ: "خوښ یم زه دیار د عشق په بیمارۍ کې".

دخپل بام وروزنیو وته نظر کړه — هسې ستر ګې دې زما په بېدارۍ کې(۱)
یاردیار له ستر ګو او ښکې پاکیزه کا — تا دریاب(۲) کړې زما اوښکې په یارۍ کې
مال د ډېرې ناچارۍ وبیا ته شاکره — سرې(۳) عذر دی په ډېره ناچارۍ کې
غم به هیڅ یوه هوښیار خوښ کړی نه وي — ما خوښ کړی دې ستا غم په هوښیارۍ کې
د رحمان(۳۴۷) اوښکې به څرنګ په قرار وي — (۳۶۳۷)
چا لبدلي دي دریاب په قرارۍ کې

سپین مخونه تور کوږ دی شي په پیرۍ کې — سم قد ونه کوږ لړګی شي په پیرۍ کې(۴)
لکه شمع د سحر آفتاب د ژمي — هم بې تاب وهم زېړې شي په پیرۍ کې
یو طرف ته یې سر برېږدي بل خوا د رومي(۵) — خپل صورت تمام پردی شي په پیرۍ کې
د مرده وه په حساب وي غزا وشوه — که څرګند لیده ژوندی شي په پیرۍ کې
مرلاسنړدی پس له مرګه بیا ژوندي شي — نشته داچې څوک ځلمی شي په پیرۍ کې
که څه وخوړي لکه زهر نه هضمېږي(۶) — نه څه ښني نه څه خوری شي په پیرۍ کې
دا حوالې ده چې څه اوري یا څه وینې — نه لیده نه اورېدی شي په پیرۍ کې
(۳۴۸) اې رحمان پیری هسې عاجزي ده — (۳۶۴۵)
که رستم وي زړه پرې سوی شي په پیرۍ کې(۷)

یو ځل ولیدای دیار پرېشاني زلفې — په عارض باندې حلقه پېچاني زلفې(۸)
که تور تم لري ظاهر سیاهي د زلفو — حقیقت لري سفیدي روښاني زلفې

---

(۱) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې یې لومړی مسرې داسې ده: "دخپل بام ورد وان و وته نظر کړه".
(۲) په چاپي دیوانونو کې "جاري کړې" راغلي دي.
(۳) د "خ" په لومړي نسخه کې "خمره" راغلي دي.
(۴) چاپي دیوانونه: "ښایسته مخ دې تور کوږ دی شي په پیرۍ کې سم قامت وي کوږ لړګی شي په پیرۍ کې".
(۵) قلمي نسخې: "که پل یو سر بردي بل خوا ته درومي".
(۶) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. د "پ" په لومړي نسخه کې "ارږېږي"، د "خ" په لومړي نسخه کې "ورږېږي"، په مصوره نسخه کې: "پې تېرېږي" او د "خ" په بېګړي نسخه کې "وته جوړېږي" راغلي دي.
(۷) په قلمي نسخو کې "زړه سوی شي" راغلي دي. (۸) - دا غزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.

دا قدرت الهي دی را ښکاره ګوره — د دانا ګردن طوق نادانې زلفې

هم په خپل خپل ځان په زړه حيران يم — په اوبو دې يار پرتې حيرانې زلفې

په شميم د خوشبوۍ يې زه خوشبو شوم — خدای دې نه کا په خپل داد پښېمانې زلفې

په کوم لوري به زه سر تر پښو وکاږم — وګردن ته مې پرتې رسمانې زلفې

۳۴۹ — ۳۶۵۲

ځکه ژړم له دو وسترګو اوښکې وينې

چې رحمان وينې د يار خندانې زلفې

چې وصال د خپل جانان مې دی موندلی — ګنج د دُر و د مرجان مې دی موندلی(۱)

هو مره طمع مې له خپله بخته نه وه — نه پوهېږم چې څه شان مې دی موندلی(۲)

که په ډېر مشقت لاس له خدای راستی(۳) — زه خو وايم چې آسان مې دی موندلی

چې مې يو نفس وصال ورسره وشو(۴) — واړه اجر د هجران مې دی موندلی

څه عجب(۵) دی که تمام جهان زما شي — چې بادشاه د دررست جهان مې دی موندلی

۳۵۰ — ۳۶۵۸

زه رحمان په خپل شعر شکر ګذار يم(۶)

چې داسې رنګ ديوان مې دی موندلی(۷)

ما چې سترګې وګړاخ ته وا ړولې — په هغو سترګو مې وينې وژړلې(۸)

د عمل جزا يې بيا مونده برحقه(۹) — داد ستور دي چې کړې هغه اخلي

ترڅو زه وي يو په سله زه قاتل دی — تل چې مې تورې په کاڼي تېرولې

---

(۱) مصوره نسخه: "واړه اجر د هجران مې دی موندلی".

(۲) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته

"ق چاپ" او "ق، ک چاپ": "نه پوهېږم په څه شان مې دی موندلی".

(۳) د "نخ" د همه نسخه: "که په ډېر مشقت لاس له راغی".

(۴) د "نخ" د همه نسخه: "ورسره وشي".

(۵) "ق، ک چاپ": "څه تعجب دی".

(۶) د "نخ" د همه نسخه: "زه رحمان په خپل شعر مدام خوښ يم".

(۷) "ق چاپ": "چې داسې رنګ داستان مې دی موندلی".

(۸) دا غزل د "نخ" په لومړي نسخه او مصوره نسخو کې نشته.

(۹) "ق چاپ" او "ق، ک چاپ": "د عمل جزا مې بيا مونده برحقه".

خو د کړده به پښتاوان له چا نه غواړي
چې يې غوڅې په خپل تېغ کړې سپينې خپلې

ما د امرګ داستا په مينه کې هاله ليد
چې ګدای د بادشاهۍ لاڤې وهلې

له خوبانو به څوک څرنګ وفا[1] غواړي
سروې کله کشمشي مېوې نيولې

په دربار يې سند اسي شه ورته کښېنه
تار په تار د سرو وېښتو ايرې مسېلې[2]

که دفتر د خپل قسمت د چا په لاس وې
بدې بخرې به چا کله قبولې

چې ښکلي يې ورکوله و ښکا نو
دې بدانو څه بدي نه وه غوښتلې[3]

څوک له خاوره وا ېرو پاڅوي تخت ورکړي
څوک له تخته د ايرو په ډېران ولې

ستا چې نيت د آشنايۍ نه و صنمه
د رحمان سترګې دې ولې ندګنلې

۳۵۱ ۳۶۷۰

دازل په ورځ د بخرو چواړې وه
اې نصيب چا بايلودې چا ګټلې

بدلوې په دنيا دين و ايمان ولې؟
نه پوهېږې په خپل سود او په زيان ولې؟

هميشه په ځای د شکر شکايت کړې
منکرېږې په عطا د سبحان ولې؟

د ربنلی خدای دې چارې توان دی
په ډېر توان کې خپسر بولې ناتوان ولې؟

مدام اوښکي تويوې د رزق له غمه
د ګوهر په بيا پلورې ارزان ولې؟

چې په هر بېګاه سامان د هر سبا کړې
کور و کړ شوې د محشر په سامان ولې؟

هېڅ ګياه له ځايه نه خوځي نم مومي
ته د رزق په طلب منډې جهان ولې؟

چې بخوا تر قضا خپله رضا غواړي
بېهوده په لوټو ولې آسمان ولې؟

په ژوند و مره چې د مرګ له غمه خلاص شې
اسان کار دې کړ په ځان باندې ګران ولې؟

غيري مينې دې په زړه باندې انبار کړې
په کعبه کې ننه باسې بتان ولې؟

---

(۱) په "ق" چاپ کې د "وفا" پر ځای "مېوه" راغلی دی.
(۲) دا بيت او ورپسې څلور نور بيتونه په قلمي نسخو کې نشته.
(۳) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ "دې بدانو څه بدي نه وې غوښتلې".

نصير احمد (عزيز)
NASEER AHMAD (AZIZ)

زه د نفس په پیروي د رحمٰن لار شو   د خبیث په لاس دې ورکړه قرآن ولې؟
چې یوسف د حبشي په بها مومي   د مطلوب په بها[1] نه سپنې دې ځان ولې؟

۳۵۲   ۳۶۸۲

بد په بدو پښېماني کاندي ګناح
ته په خپلو بدو نه شوې[2] پښېمان ولې؟

په نور څه[3] پسې بې ځایه ژاړې ولې؟   د چارپای په خبر بې ځایه ناړې ولې؟
چې روټه مېنه کوې په شخوند خوځوې   تر وخبرې کوې لواړې لواړې ولې؟
ته د اخپل کلام مېنه په د اخپل شخوند کړه   تا د اړلو ته تېرې کړې د اړې ولې؟
هغه کار چې دې په نرم ویل کېږي   بېهوده په بېرته ولې لاړې[4] ولې؟
نېک له نېکو بدله بدو مناسب دي   نېک و بدو بله پر بله نغاړې ولې؟
یو قدم د خدای په لور ایښود نه شې   تمامي عمر په پراته لاړې ولې؟
تل دې طوق د تعلق په غاړه کښېښت[5]   وکښې نه شې د غم طوق له غاړې ولې؟

۳۵۳   ۳۶۹۰

چې په ورځ د شیخۍ لافې کړې ربانه
په شپه مې له مېړو شر غواړې ولې؟

ته چې خپله بې عقلي هوښیارۍ[6] بولې   کاشکې[7] بیا مومې د غوښتو په نرخ شولې
عشق یو داد دی په عاشق باندې له خدایه[8]   هسې نه دی چې یې پېرې یا یې پلورې
زلیخا غوندې به بله شیدا نه وي   که د مصر مستورې شي واړه ټولې[9]

---

(۱) د "ب" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "طلب" راغلی دی.
(۲) د "ب" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "يې" راغلی دی.
(۳) په قلمي نسخو کې "لوڅا" راغلی دی.
(۴) دا او ورپسې بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته د "خ" په لومړي او د "ب" په لومړي نسخه کې "لوني لاړې ولې" راغلی دی.
(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "ګرځي" راغلی دی.
(۶) "ق، ک" چاپ : "هوښیارتیا".
(۷) د "خ" دوهمه نسخه : "درېغه".
(۸) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "رب". د دوهم مسرې په ځای کښې دا بولو کې راغلی ده : "هسې نه چې يې يا پېرې يا يې پلورې".
(۹) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "که د مصر مستورات شي راټولې".
د "خ" لومړي نسخه : "که د مصر مستورې کړمې واړه ټولې"
په مصوره نسخه کې د "واړه" پر ځای "ځېله" راغلی دی.

هغه بحر څه په بحر حساب نه دی — چې اوبه یې خاک آلودې وي ختولې (١)
له هغو سره به څه فکر د یار وي — چې په غم وي د کاله یاد کولې
عاشقي د خپل نغري په غاړه نه شي — څو په یار پسې وانخلي ځلي ځولې (٢)
د وصال په نعمتونو غره مه شه — جدايي یې خلقي کړې په زړه زمولې

٣٥٤ — ٣٧٩٨

دُر گوهر په تله نه دی چا تللې
د رحمان شعر گوهر دی څه یې تولې

هسې ډوب یم ستا د غم په دریاب تللې — چې ماهي غوندې یې تیغ هم کوتلې
ما لیدلې چې لیندې وه راکښلې — تا د وروځو په لیندو یم زړه وېشتلې (٣)
په خپل ځان مې تر هغه پورې نظر و — څو مې ته په نظر نه وې کښېوتلې
اوس مې ستا په مینه ځان و جهان هېر شو — د سیلاب په مخ کې لا زم لکه خلې
عاشقي به یې د باد په مخ بنه کا — که چا ځان وي کوه قاف غوندې نیولې (٤)
چې د عشق له بحره روغ سلامت وځي — زه یې نه گڼم له مور زېږېدلې
هر چې واوړي په بلا د تورو زلفو — هغه بیا تر کوره (٥) نه دی ورغلې
چې له غره نه پرېوتلې وي بیا پاڅي — پاڅېدې نه شي له زړونو پرېوتلې
چې د اور لمبو وهلې وي بیا روغ شي — نه روغېږي د آزار (٦) لمبو وهلې

٣٥٥ — ٣٨٠٨

زه رحمان یې هر دم ومرم ستا په غم کې
که خپل مرگ په سترگو نه دی چا لیدلې

---

(١) د "خ" دوهمه نسخه : "یا ختولې".
(٢) د "ب" لومړۍ نسخه : "ځلې ځولې" "ب ب" چاپ : "خلې ز ولې" "ق ک" چاپ : "زالې ز ولې". "ق" چاپ : "زالې ز ولې" د "خ" لومړۍ نسخه : "زمرې ژولې" او د "خ" دوهمه نسخه : "ژالې ژ ولې".
(٣) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په "ب" چاپ او د "ب ب" چاپ کې "راکښلې" او په "ق ک" چاپ کې "وژلې" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٥) د "ب ب" چاپ کې "تر موره" راغلی دی.
(٦) په چاپي دیوانونو کې "هجران" راغلی دی.

هر چې کښت یې په باران او په سیلاب وي — دهغو عمر به واړه په عذاب وي (۱)

هغه ملک چې پکې سیند او د دریاب نه وي (۲) — دهقانان به یې همه خانه خراب وي

واسمان ته به یې سترګې وي ختلې (۳) — د باران له انتظاره به نې خواب وي

لکه خوګ چې کړوي په کرهي کې (٤) — دهغه ماهي په طور به کباب وي

لا به کله بارانونه پرې نزول شي — چې نخیل و زراعت به یې سیراب وي (۵)

همیشه له خدایه خواست داوبو کاندي — که یې چیرې خواست په عمر مستجاب وي (٦)

لکه تل چې یې په زوږ داوبو غوږ وي (۷) — هومره غوږ یې نه په چنګ نه په رباب وي

که همه عمر باران وربان دې وري — لا ګرمي یې په صورت کې د آفتاب وي (۸)

د ګرمۍ او د خشکۍ له دهشته — د آفتاب په خبر ګومان یې په مهتاب وي (۹)

داوبو له دېرې دېرې قیمتي نه — لړګي لونبي یې مردار په منجلاب وي (۱۰)

فرق د پاکو د ناپاکو اوبو نه کا — که اوبه یې ګډې ودې په پېشاب وي

داوبو په وېش چې ودشي انصاف نه کا (۱۱) — که په لاس یې ورقونه د کتاب وي

---

(۱) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.

(۲) "ق، ک" چاپ: "سیلاب". د "خ" په لومړي نسخه کې دا مسرې داسې ده: "هغه ملک چې یې په سیند په ندرباره نه وي".

(۳) د "خ" دوهمه نسخه: "و آسمان وته یې سترګې وي ختلي".

(٤) "ب" چاپ: "لکه خوګ چې کړوي یې په کرهي کې".

"ب" چاپ او "ق، ک" چاپ: "لکه خوګ چې تلد وي په کرهه کې".

د "خ" لومړي نسخه: "لکه خوګ چې تلد وي په کټورې کې".

دوهمه مسرې یې په دوهمه نسخه کې داسې ده: "دهغو په طور به درست سره کباب وي".

"ق، ک" چاپ کې دا مسرې داسې ده: "دهغې ماهي په شانې به کباب وي".

(۵) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "چې یې نخل و زراعت به یې سیراب وي".

(٦) د "خ" لومړي نسخه: "که یې کاندي خواست به چیرې مستجاب وي".

(۷) د "خ" لومړي نسخه: "لکه تل چې یې په غږ داوبو غوږ وي".

"ق، ک" او "ق" چاپ: "لکه تل چې یې په زوږ داوبو غږ وي".

(۸) د "خ" دوهمه نسخه: "له ګرمه یې په صورت کې هسې تاب وي".

(۹) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته، په "ق، ک" چاپ کې داسې دی: "د ګرمه او د خشکۍ له ډېره دهشته په افتاب باندې ګومان یې د مهتاب وي".

(۱۰) قلمي نسخه: "لړګي لونبي یې مردار د منجلاب دي".

د "خ" دوهمه نسخه: "لونبي کوږې یې واړه منجلاب دي".

د "ب" لومړي نسخه: "لونبي لړګي یې مردار د منجلاب دي".

(۱۱) د "ب" لومړي نسخه: "انصاف پرې دي".

داوبو په غلا چې ورشي نه جاروزي — که ساکن د خانقاه او د محراب وي (۱)
داوبو ثواب یې نه کېږي له لاسه — که په گوټ اوبه یې عین د حج ثواب وي
د باران امید یې نه کېږي له خدایه — که یې شپه او ورځ په سر باندې سحاب وي (۲)
پلیتي به یې له تنه څه رنګ درومي (۳) — چې اوبه یې نایابې تر ګلاب وي
چې د نوکو اچولو په ځای ورشي — تر تنځه یې ځان بتر کا که عقاب وي (٤)
هیڅ یې مه پوښته له غسله او دسه — چې یو څاڅکی یې ګوهر غوندې نایاب وي
په سبب د ډېره ډېره تیممه — همیشه یې سپېره ږېره په تراب وي (٥)
دللمې سرې (٦) په مخ کې وي آب چېرې — هغه خلق چې یې آب وي خونې آب وي
په آنې کې لاهم وي خونه ویرانه — هغه کلي چې د بل کلي پایاب وي
یو به نسي هیڅ بری له سرې (۷) ورځه — پایاب سرې که زوی د ارباب وي
سم حساب له عزیزانو کله مومي — تل تر تله یې د بل لاندې (۸) حساب وي
نه طاقت د بد ویل لري نه صبر — لکه مار په ملا ډهلی پیچ وتاب وي (۹)
نه یې مرګ نه یې فتنه له لاسه کېږي — لاس تړلی د خپل شرم په طناب وي
چې یې زیست روزګار په کار وي تحمل کا (۱۰) — همیشه یې له بدیه اجتناب وي

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه: "که یو ګوټ اوبه عین د حج ثواب وي".
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) "ق"، او "ق، ک" چاپ: "دور شي".
(٤) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "خ" په قلمي نسخو کې نشته.
(٥) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، لومړی مسرۍ یې په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "په سبب د دې چې ډېر ډېر تیمم کړي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې د "سپېره ږیره" پر ځای "سپینه ږیره" راغلې ده.
(٦) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته په "ق" او "ق، ک" چاپ کې د "سرې" پر ځای "څمکې" راغلی دی د "خ" په لومړۍ نسخه کې یې دوهمه مسرۍ داسې ده: "هغه خلك چې د بل کلي پایاب وي".
(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، دوهمه مسرۍ یې په "پ" چاپ کې داسې ده: "د پایاب سړی که زوی هم د ارباب وي".
"ق، ک" چاپ: "پایاب سړی که زوی هم د ارباب وي".
(۸) قلمي نسخې: "تر بل لاندې".
(۹) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته "ق، ک" چاپ کې داسې دی: "نه طاقت یې د کېنځلو وي نه صبر لکه مار په ملا ډهلی پیچ وتاب وي".
نورې قلمي نسخې: "نه طاقت د د بد ویل لري نه صبر لکه مار په ملا ډهلی په پیچ وتاب وي".
(۱۰) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې یې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "چې یې زیست یا یې روزګار په تحمل شي".

کړه يوه بده ويناپي ترخولې ووزي — هغه دم يې په خپل ځان باندې عتاب وي [1]

يو هغه سړي تېرى ور باندې کاندي — چې په عمر نه د سوال نه د ځواب وي [2]

همسايه وي چربيکار د پښتنا نه شي — او په اصل يا موچي وي يا قصاب وي [3]

ملايم ويل اثر په هغو څه کا [4] — چې په زړه کې يې نه شرم نه حجاب وي

لکه ديو چې د سړيو په صورت [5] شي — ته گومان کړې چې سړي وي دي دواب وي

په هيڅ رنگ له بده خويه نه جاروزي — هسې مست د جاهلي په شراب وي

چې اشراف د هسې خرسو په لاس کېوزي — نو خلاصي به يې له خونه په کوم باب وي [6]

هسې رزق دې خدای چېچا له ورنه کا — که به رزق د چا په هسې رنگ اسباب وي [7]

تر دا هسې زميندار هغه سنه دی — چې نوکر د يوه تور کافر کلاب وي [8]

نوکري د يوه سپي ورله سنه ده — هغه پير بنده چې لا نوم يې د نواب وي [9]

۳۵۶

د خشکي له محمد قوم د صالح خوښ دي
که رفتن يې له ځانه په شتاب وي

۳۷۴۵

تل دې ستا د خواب آلود سترگو خواب وي — چې فتنې په خوب اوده شي ډېر ثواب وي

لکه مې چې په مينا کې تجلي کا — نور د حسن په حجاب کې بې حجاب وي

---

(۱) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته د دوهمې مسرۍ يې د "پ پ" چاپ کې داسې ده: "هم هغه يې په خپل ځان باندې عتاب وي".

(۲) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته لومړۍ مسرۍ يې په نورو نسخو کې داسې ده: "يو هغه سړي تېرى ور باندې و کا".

(۳) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، "پ" چاپ: "همسايه يې چرنيکار و پښتانه شي — او په اصل به موچي يا به قصاب وي".
"پ پ" چاپ: "همسايه او چليکار يې پښتانه شي — او په اصل به موچي يا به قصاب وي".
"ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "همسايه يې چريکار او پښتانه شي — او په اصل به موچي يا به قصاب وي".

(۴) چاپي ديوانونه: "ملايم ويل اثر ور باندې نه کا".

(۵) د "خ" د دوهمې نسخې کې د "صورت" پر ځای "صفت" راغلی دی.

(۶) "ق، ک" چاپ: "چې اشراف د هسې خرسو په لاس کېوزي — نو خلاصي به يې له خونه په کوم باب وي".
د "پ" لومړۍ نسخه: "چې اشراف د هسې حريصو په ميان کېوزي — تر و خلاصي به يې له خونه په کوم باب وي".
د "خ" لومړۍ نسخه: "چې شراب دا هسې حرصو مينا گوري — تر و خلاصي به له هغو نه په کوم باب وي".
د "خ" دوهمه نسخه: "چې دا هسې اشراف د حرصو په ميان کېوزي — تر و خلاصي له هغو نه يې په کوم باب وي".

(۷) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته د دوهمې مسرۍ يې د "پ پ" چاپ کې داسې ده: "چې د چا رزق په هسې رنگ سيلاب وي".

(۸) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(۹) دا بيت د "خ" په دواړو نسخو کې نشته.

ته چې ما ته لولوې پښتې د صبر — زه هم د پیر په دا راضي یم که مې تاب وي
نه په دا سبب په ترکو پسې ژاړم — چې ژړا د عاشقانو د مخ آب وي
که نادان وي هم دا هومره خو پوهیږي — چې څوك نه ژاړي په یار پسې کذاب وي
د عاشق سترګې په دا سبب شوې پاکې — چې مدام د جوې په سر لکه حباب وي
له خالي خونې به څه وړي چې څه نه وي — که ختلی د حباب په سر سیلاب وي[1]
هم په دا لې د غمې اش پیدا شو — چې په تشه ګېډه صبر د رباب وي
د حریص[2] له خپله نقده بهره نشته — لکه مار د ګنج د پاسه پیچ وتاب وي
کاملان تعلقات د دنیا نه کا — لکه پاسې د خزان پسنه په رکاب وي
غفلت هیڅ عجایب نه دی په دنیا کې — ساکنان د خرابات واړه خراب وي[3]

٣٥٧

چې سا دي غوړي بې شماره بې حسابه
په ریاض به د غمونو څه حساب وي

٣٧٥٧

د هغو چې وبله هر و محبت وي — په هستۍ او په نیستۍ کې فراغت وي
عاشقي ده تر هغه مقام پورته — چې د چا مقام په رنځ یا په راحت وي
څه داوړ په لمبو سوې څه په واورو — واړه عشق دی که هجران وي که وصلت وي
چې مطلب و مدعا د سړي خدای شي — ناست ولاړ یې هم واړه عبادت وي
که په دوه قدمه و مړي یم حاجي شي — چا چې کړي د مکې په لوري نیت وي
هغه څوك چې پیروي د اولیا، کا — دا لې واړه په معنی کې ولایت وي
خاوري نه په سړي واړه برابر شي — هغه دم چې له جهانه په رحلت وي
که د ناوو په تخت کېني غرا شاه — و فهیم و ته کم فهم بې[4] عزت وي

(١) د "خ" لومړي او دوهمې نسخه کې "په کوه سیلاب وي" راغلی دی.
(٢) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "د رقیب" راغلی دی.
(٣) چاپي دېوانونه: "ساکنان د دهر کل واړه خراب وي".
(٤) د "خ" په دوهم نسخه کې "بې فهمه" راغلی دی.

د دانا و نادان ترمیان یو حد دی   هوښیاري تر حد پورته حماقت وي
تجاوز له خپله حده په کار نه دی   دهر چا په خپله خونه کې حرمت وي

۳۵۸

نور عالم که د دنیا غمونه کا نه دي
له ژړاده مې سره دې غم د آخرت وي

۳۷۶۸

د هغې بنا چې نوم محنت آباد وي   ترو خاطر به پکې څرنګ د چا ښاد وي
په خواره او په خښو کله وېنې نسېي[1]   هر مرغه چې په قفس کې د صیاد وي
د ر نځور په خوله کې کله مزه کا ندې   که سل رنګه نعمتونه یې معتاد وي
پای بسته ولره هر چېري زندان دی   هغه هر چېري آزاد دی چې آزاد وي
عشق تغییر و تبدیل نه لري یکرنګ دی   د آشنا له لاسه داد وي که بېداد وي
د بنا دی نښه هغه وي په جهان کې[2]   چې په یار پسې بې بېخه بې بنیاد وي
بو د نې هغه باله شي په معنی کې[3]   چې د تن په نابودۍ یې اعتقاد وي
نقصاني وي د دنیا عمارتونه   که تر یې لاندې سل ستونه د فولاد وي
زندګي که څوک پوهېږي حضور دم دی   آینده و رفته کله د چا یاد وي
د ادنیا لکه سیلاب هسې بهېږي   نه یې چا څخه استوګه نه استاد وي
وهغو ته چې خدای خود بخپله وښود   څه حاجت یې په ښوونه د استاد وي[4]
چې کامله اراده لري په زړه کې   د مرشد له اشارته یې ارشاد وي[5]

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه : "په خواره او به خښنه کله غوښنه نیسي".
د "خ" دوهمه نسخه : "په خواره په خښنه به کله وېنه نیسي".
(۲) د "ب" لومړی نسخه : "بېخي و بنیادي هغه دی په یاره کې".
د "خ" لومړی نسخه : "بنیادي بېخي هغه دی په دنیا کې".
د "خ" دوهمه نسخه : "د بنیادي. بېخ هغه دی په یاره کې".
(۳) د "ب" په لومړی نسخه کې "په دنیا کې" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته، لومړی مسری یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : "وهغو ته چې خدای بخپله وښود".
(٥) دا بیت هم د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

۳۵۹ — ۳۷۸۱

د بې یارانو ورځه بیل شو هیڅ گرم نه دی
که رحمان له جدایۍ نه په فریاد وي

په دنیا کې که هر څو وبله پیوند وي
پس له مرگه به یې درست صورت بند بند وي

زه به وخورم په داباب هزار قسمه
که باور دې په قسم او په سوگند وي

یا به ورلاندې ترتاده وې یاد وه سینو
که دې ورور که دې عزیز که دې فرزند وي

زمانه به یې تر پښو لاندې پایمال کا
که په قطع تر آسمانه سربلند وي

هم یې هسې پیمانه گنه په خاورو
که دې[1] دکه خوله تمام عمر په قند وي

هر چې کاندي آزادي په دا جهان کې
پس له مرگه به همه واره په بند وي

هر چې غاړه یې وحق ته ایښې نه وي
همیشه به یې په غاړه کې کمند وي

دا چې زه وتاته وایم کړي یې خدای کا
په آیاتو په حدیث کې به څرگند وي

ته چې نه کوې باور په آیتونو
تر و زما و ویل به څه د لره پند وي

ناپسند به د منکر په انکار نه شي
هر کلام چې دلپذیر او دلپسند وي

۳۶۰ — ۳۷۹۲

خدایه گنج د قناعت و رحمان ورکړې[2]
چې بې ملکه بې حشمته دولتمند وي[3]

که د درستې دنیا غم مې په سر بار وي
واړه سهل دي که یار راسره یار وي

هزار وار به یې دیار تر نامه زار کړم
که په قطع مې دا یو صورت هزار وي

هغه نه[4] دي په شمار د عاشقانو
چې دخپل تن تر داغو تر یې په شمار وي

مشکل کار د عاشقي چې خدای پیدا کړ
کله بل په جهان هسې مشکل کار وي[5]

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې "که یې دکه خوله" راغلي ده.
(۲) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "خدایه گنج د قناعت رحمان ته ورکړې".
(۳) قلمي نسخې : "چې بې ملکه بې حشمه دولتمند وي"
(۴) "ب، پ" چاپ کې "هغه کس" راغلي دي.
(۵) "ق، ک" چاپ : "بل به کله په جهان داهسې کار وي".

خوتې اوښکې په مخ لاړې روغې نه کا ‏ دهغو معشوقو ته کله لاړ وي

ته چې ګل زما دیار په شکل[1] غواړې ‏ کله دار نګه ګاونه په ګلزار وي

نه مونده شي په بازار کې نه په ښهر ‏ هغه رخت چې دخوبانو په بازار وي

زه دیار په څېر مخ نه وینم په سترګو[2] ‏ که په هره خواخوبان هزار هزار وي

دعاشق نظر په ډېرو په لنډ نه وي ‏ که دبدن دیار په لنډ که په بسیار وي[3]

شته هزار هزار خوبان ولې سوګند دی ‏ که زما دیار په څېر به دچا یار وي[4]

۳۶۱ ‏ ۳۸۰۳

مرګ له هیچا سره وار نه کا (ساتم) رانه
یار به ځان تر یار رومبی کا که په وار وي[5]

له هغو سره به څه فکر د یار وي ‏ چې یاران یې په هر لوری هزار هزار وي

په آشنا پسې ویشتلي هم هغه وي ‏ چې له نورې آشنایی یې استغفار وي

صبوري او قراري دې په ما نوم شي[6] ‏ که بې تا به مې یا صبر یا قرار وي

هر ژوندون دیار په وصل ښایسته وي[7] ‏ بې مینه که ژوندون وي څه په کار وي

په یارۍ کې آزار نشته خدای دې نه کا ‏ که ذره به زما زړه له تا آزار وي[8]

وهغو ته عاشق نه ویلی بویه ‏ چې یې فکر یا دسر یا ددستار وي[9]

که دیار له لاسه اور په یار بلېږي[10] ‏ هغه اور وعاشقانو ته ګلزار وي

---

(۱) "ق، ک" چاپ کی "رنګه". د "خ" په دوهم نسخه کی "حسن"، په "ق" چاپ، د "پ" په لمړي نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کی "جنس" راغلی دی.
(۲) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه: "زه دیار په څېر بل نه وینم په سترګو". او د "پ" په لومړي نسخه کی "د بلاغ" راغلی دی.
(۳) دا بیت په قلمي نسخو کی نشته.
(۴) په قلمي نسخو کی "په بل دیار" او "په هیڅ دیار" راغلی دی.
(۵) "سپ" چاپ او د "پ سپ" چاپ: "که یې وار وي" او "ق، ک" چاپ کی "که یې یار وي" راغلی دی.
(۶) د "پ" په لومړي نسخه کې "نه وي"، د "خ" په لومړي نسخه او نیمګړې نسخه او "ق، ک" چاپ کی "نه وي" او "ق" چاپ کې "ګم" راغلی دی.
(۷) د "خ" لومړی نسخه: "لږ ژوندون دیار په وصل کې ښایسته دی ده".
(۸) د "خ" لومړی نسخه: "که هزار حله مې زړه له تا آزار وي".
(۹) دا بیت په قلمي نسخو کی نشته.
(۱۰) د "پ" چاپ، د "خ" په دوهم نسخه او نیمګړې نسخه کی "په ما" او په "ق، ک" چاپ کی "په چا" راغلی دی.

خای یې اور شي چې زنار یې شي په غاړه — ولې نه چې ستا د زلفو زنار دار وي (۱)

ستا د زلفو زنار دار که په اور سوځي — دغه اور به هم همه ستا د رخسار وي (۲)

مغز حونه به لیلی غوندې رسوا شي
چې رحمان غوندې مجنون یې په دیار وي (۳)

۳۶۲ — ۳۸۱۳

که د ستا د خاطر مینه په اغیار وي — ستا د پاره دې اغیار هم زما یار وي

چې سړې په یوه مخ باندې مین شي — له یوه مخه یې سل مخه په کار وي

هر چې کاندې نوکري د بادشاهانو — خواه ناخواه به د دربانو منت بار وي

زه به ستا له رقیبانو څه ماننه کړم — داد ستوري چې له ګله سره خار وي

خوشحال خاره یې څښتن نه شي په تهمت کې — ګل دوي چې د بلبل و ګل ته لار وي

سجاده به د ساقي د لارې فرش کا — هر صوفي چې د سرو سترګو (۴) خریدار وي

په جذبه د عاشقۍ به لیوني شي — که په قطع افلاطون غوندې هوښیار وي

په رحمان باندې به هیڅ ملامت نه کا
هر سړی چې ستا له حسنه خبردار وي (۵)

۳۶۳ — ۳۸۲۱

د وصال په هوا والوتي مرغه شوې — د هجران په اور کې درست صورت اوبه شوې (۶)

نه وزر کا، له هوس، نه مري له غمه — سړې سخت دی ګڼه یواځې پرې وشوې (۷)

زړه که چا ودې هم له دې غمه به وچاوده (۸) — چې د یار د بېلتانه خوارې په زړه شوې

---

(۱) دا بیت او دوېشتم بیت، "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) چاپي دیوانونه: "دغه اور به هم رښتیا ستا د رخسار وي".
(۳) د "ب" په لومړي نسخه کې "دربار" راغلی دی، او دا مسرې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې رحمان غوندې ځوانان یې په دیار وي".
(۴) د "خ" په دوهمه نسخه کې "د سرو شونډو" راغلی دی.
(۵) "ب" چاپ او "ب پ" چاپ: "هر سړی چې ستا له مخه خبردار وي".
"ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "هغه شوک چې ستا له مخه خبردار وي".
(۶) دا غزل د "ب" په لومړي نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې د "صورت" پر ځای "سره" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. لومړۍ مسرې یې په "ق" چاپ کې داسې ده: "نه نه رکا له. هوس مري له دېره غمه".
او په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "نه درکېږي په هوس نه مري له غمه".
(۸) د "خ" لومړي نسخه: "که د چا زړه له غمه چاودی له دې وچوي".

د رقیب و ناکردو ته چې نظر کړم — د عاشق له آهه ړوند په تور لېمه شي
هیڅ پوره به دې نیمګړې نه شي خدایه — که بېلتون د دوه یارانو و بله نه شي
چې بېلتون د دوه یارانو و بله کاندي — د هغو خلقو له مرګه واوره پړه شوې (۱)
خدای رضا له چا هسې تعویذ وکړي — چې لرې زه د هغه یار تر خیمه نه شوي
یو ځل یار په سترګو ولیدی (۲) چې دا دی — د غه پسې هر چې شولې بیا هاله شوي
نوم یې یو ځل زما واخستی په ژبه (۳) — نور مې نوم په دا جهان کې پاتې نه شوي
لکه د رست عمر په خوله د رقیب کار کا — د غه هسې یو زمان زما په خوله شي (۴)

زه رحمان په دا خبره حق حیران یم (۵)
نه پوهېږم چې د یار له غمه څه شوي؟

۳۶۴ — ۳۸۳۲

چې په مخ باندې د اوښکو یو درم وي — عین د تور وله پر هره سره سم وي
که ګرېوان مې د سپوږمۍ د لمر مشرق شي (۶) — زه چې یار په سترګو نه وینم تور تم وي
کږ و وږ و څو غوندې نېښ وهلی نه شي — که په زړه د پاسه پروت د چا الم وي
دلته سر پورته کول د چا ر سېږي — چې پخپله د یار زلفې خم در خم وي
معشوقه چې د عاشق په غم وي غوڅه — د عاشق سترګې دې وځي چې بې غم وي
همه مې د دوه جهد مو هسې بو یه — چې د دوار و زندګې په یوه دم وي (۷)
که د رست جهان خوښي ور باندې راشي — مکره خدای چې څوک بې یاره خوش خرم وي
بل ستم د بېلتانه د پاسه نشته — که لیدلی چا په سل رنګه ستم وي

(۱) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته.
(۲) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ووینم".
(۳) د "خ" لومړی او دوهم نسخه: "خولې نوم یې زما واخستی په ژبه".
مصوره نسخه: "خو چې نوم یې زما واخستی په ژبه".
(۴) دا بیت په "پ" چاپ کې نشته.
(۵) د "خ" قلمي نسخې: "دا معامله"
(۶) د "خ" لومړی نسخه: "که ګرېوان مې د سپوږمۍ له نوره غرق شي".
(۷) چاپي دیوانونه: "چې د دوار جهد مې په یوه دم وي".

دا قضا څه په قاضي موقوفه نده ‌ ‌ ‌ ‌ خود بخپله يار تر يار پورې ګرم وي

راحت هر چېرې چغولره لازم وي ‌ ‌ ‌ ‌ چې په درد و په محنت کې مقدم وي

چې خوناب يې د چشمانو مې ناب شي ‌ ‌ ‌ ‌ پيوسته له دغه جام سره جم وي

هېڅ حاجت د هنر نشته و نصيب[1] ته ‌ ‌ ‌ ‌ که په اصل څوک عرب وي که عجم وي

هنرمه غواړه طالع له خدايه غواړه ‌ ‌ ‌ ‌ بې سليمانه په کار نه دی که خاتم وي

د رحمان خندا په اجر د ژړا ده ‌ ‌ ‌ ‌ تازګي د ګل په قدر د شبنم وي

٣٦٥ ‌ ‌ ‌ ‌ ٣٨٤٦

همېشه دې زما سر او ستا قدم وي ‌ ‌ ‌ ‌ تر هغه ساعته پورې څو مې دم وي[2]

ستا له لاسه واړه مالګه نافع دي ‌ ‌ ‌ ‌ که مې زهر بدې[3] په زخم کې مرهم وي

زه بې تا هسې ګومان کړم چې سفال دی[4] ‌ ‌ ‌ ‌ که نسکور مې په لبانو جام د جم وي

نور عالم که د دنيا په ښادي ښاد وي ‌ ‌ ‌ ‌ زما زړه دې مدام ښاد د ستا په غم وي[5]

که په زړه باندې مې سل غمونه راشي ‌ ‌ ‌ ‌ د ستا غم دې تر همه و مقدم وي[6]

ما دې خداى د ستا له غمه بې غم نه کا ‌ ‌ ‌ ‌ تر هغه ساعته پورې څو مې دم وي

رحمان ستا په مخ مين دی خدای خبر دی[7] ‌ ‌ ‌ ‌ که په داګې به هېچېرې زيات و کم وي

٣٦٦ ‌ ‌ ‌ ‌ ٣٨٥٣

---

(١) په چاپي ديوانونو کې "و رقيب ته" راغلی دی

(٢) دا غزل په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ، د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

(٣) د "سپنا پ" چاپ: "که مې زهر وي".

(٤) د "ق" چاپ: "زه به بې هسې رنګ ګومان کړم چې سفال دی".
د رفيع صاحب د شخصي کتابخانې نسخه: "زه به تا پسې ګومان کړم چې بې حال يم".
د "خ" دوهمه نسخه: "زه ګومان کړم چې په تا پسې بدحال يم".
د "خ" مصوره نسخه او دوېمه نسخه: "زه بې تاهسې ګومان کړم چې هېڅ نشته".

(٥) د "خ" دوهمه نسخه: "زما زړه دې مدام خوښ د يار په غم وي".

(٦) د "خ" دوهمه نسخه: "د ستا غم مې تر همه و مقدم وي".

(٧) د "ق" چاپ "رحمان ستا په مخ مين دی باور وکا ‌ ‌ که په داګې به هېڅکله زيات و کم وي"
د "خ" مصوره نسخه، د رفيع صاحب د شخصي کتابخانې نسخه او د "خ" دريمه نسخه: "رحمان ستا په مخ مين دی که باور وکړې".

ترڅو ماته وايې چې په چا باندې شېدا يې — زه په تا شېدا يم وايه ترڅو يار د چا يې (١)

زه به تا په کومه زيرکه شم پېژولی — چا زده لکه تا زده هومره وايه چې څه وايې

زه چې کبرجن وم عاشقۍ مې گردن مات کړه — ترڅو لکه وې هم هغه هسې کبريا يې

ځان که ستا په مينه کې فاني کړم څه به وکړم (٢) — ترڅو په دا هسې رنگ له آهه بې پروا يې

مرگ مې په تا ولې خدای اختر کړه و نه پوهېږم (٣) — څه دې حاصل هم شته که مطلق په مرگ زما يې

څه شو که زه يم انگشت نما په مينه ستا کې — زيات له ما نه خوښ تر د قاضي هم د ملا يې

ستا د عشق تر تورې کږې د جهان زار شه
دا هم سهل کار دی زما يار که په دا يې

٣٨٦٠

٣٦٧

چې پخته شي آشنايي — ترميان ووزي جدايي

وطالب وته وفا شي — د مطلوب بې وفايي

بادشاهي کاندي بدله — د بدن په گدايي

ځاني پلوري په ورېښو — ميرزايي په ميرزايي (٤)

نظر نه کاندي هيچېږي — په لوټي په بلايي

ورته کفر ښکاره بيږي — خود بيني او خود رايي

خود رايي په عاشقۍ کې — له عاشقه نه ښايي

معشوقې که بې وفا دي — عاشقان خوږې ستايي

غوږې کوڼ سترگې ړندې وي (٥) — د خپل يار په خطايي

---

(١) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته.
(٢) "ق" چاپ: "که نه ځان ستا په مينه کې فاني کړم څه به وکړم".
(٣) "پ پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او قلمي نسخې، "څه دې په مرگ هم شته که مطلق په مرگ نه مايې".
(٤) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٥) د "خ" لومړۍ نسخه: "په غوږو کړ په سترگو ړوند وي"
د "خ" دوهمه نسخه، "په غوږو کوڼ په سترگو ړوند وي".
د "پ" لومړۍ نسخه: "غوږې کړ وي سترگې ړندې وي"

کړي کړي وي سل علمه | هم ديني هم دنيا يي
همه واړه فراموش کا | چې پرې وشي شيدايي
و مطلب ته نه رسيږي | په شيخي په ملايي
اواره ننګ و ناموس کا | په سر واخلي رسوايي
تر ناموسه ورته به شي | بې ننګي و بېنوايي
هره چارې په اخلاص وي | نه په روي و ريايي
قبلوي په دواړو سترګو | هر چې يار پرې فرمايي
نصيحت پرې اثر نه کا | که څوک سل ځله ووايي
فايده نه لري په عشق کې | د دانا و دانايي(١)
مشکل کار د عاشقۍ | آسان چېرې دى بايي
دغه کار کولی نه شي | هر کم فهم و کجايي
هر کم بخت يې کله مومي | د دلبر و همتايي
خه په کسب مونده نه شي(٢) | دغه کار دى عطايي
چې د عشق په لومه کېوزي | نور يې نه وي رهايي
بې د يار له مخه نه شي | د عاشق د لکشايي
د خپل يار په طلب ګرزي | غاړې غړونه پيمايي
له عالمه وي وتلى | لکه صيد صحرايي
تل تر تله يې وطن وي | ګوشه کنج و تنهايي
مدام سوى لوغړن وي | د خپل آه په ګرمايي
هر زمان يې په اور نيسي | د خپل يار تمنايي

---

(١) د "خ" لومړي نسخه: " د دانا نه دانايي".
(٢) چاپي ديوانونه: " خه په کسب موقوف نه دي".

نه یې ملک و نه یې مال وي — نه یې زهد و پارسایي
په دا هسې ګرانو چارو — معشوقې یې ازمایي
په یوه دیدن یې یوسي — د درست عمر کمایي
هم یې هسې رنګه وژني — یاره ستا بې وفایي
چې په[1] زړه کرم زره مې چوي — د غد ستا خودنمایي
هم خودي لري بې قیاسه — هم د حسن زیبایي
ضرر نه لري بې نفع — ستا د مینې سودایي
ستا سودا مال د سود ده — حق به والم خدایي
په هیڅ مخ کې لیده نه شي — ستا د حسن صفایي
لمر به څه لره تا سیالي کا — په دا بې سر و پایي
ادراک نه رسي د سرو — ستا قد په رعنایي
لکه ستا قد و بالا دی — نشته هسې بالایي
که د ستا وصال دریا دی — زه ماهي یم دریایي
د مګسو زندګي ده — په دوکان د حلوایي
زه توتا شکر پرست یم — دا ستا شونډې متایي

۳۶۸ — دا ګمان په ماخ مه کړه [ان: پرماخ] — ۳۹۰۵
چې بې تا به ویایي

خوږ ما په ورمېږه ماتول شیر یې — که په مرګ د رقیب هم هسې شمشیر یې[2]
مرګ خو هغې چې بخیله را پسې دی — څه محتاج زما و مرګ وته دیر یې
کبر و خیال خو لا لره خایه ستا عادت دی — او که نه زما له قصده په بل پیر یې[3]

(۱) له مصوري نسخې نه پرته په نورو قلمي نسخو کې "له نه زړه کرم" راغلی دی.
(۲) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت په "ق، ک" چاپ کې نشته.

د اې شماره عاقلان به شي کم عقله[1] — ته چې دا رنګه په زړه وسکه دلبره يې
ستا خويونه به په ځپله ځان څرګند کا — زه به څه وايم چې ته تر بلا تېره يې[2]
له حېرته دې تعريف کولی نه شم — چې په څه رنګ دې ستايم د چا په څېر يې
ما چې ستا د لبو خوند بيا مونده محظوظ شوم[3] — که سل ځله په ترخه ويل ګنده يې

٣٦٩ — د رحمان سبکي که واره د رحمان شي — ٣٩١٣
خدای دې نه کا چې يې ته له دله هېره يې

په يوه ذره به وړې يا به موړه يې — په يوه ذره به ګرم يا به سوړه يې[4]
که ځواني له خدايه غواړې ځوان به و مرې — او که پس له ځوانئ پاتې خو به زوړه يې[5]
بندګان خو کله جوړ کله ناجوړ وي — څه خدای نه يې چې به تل تر تله جوړه يې[6]
عاشقي به دې آسمان غوندې څرګند کا — که مجنون غوندې هر څو په صورت وړه يې[7]
بدي واره په سنبه و نيسه رحمانه — چې پای بند ديان په مهر يا به مروره يې[8]

٣٧٠ — عاشقي بې جذبې چېرې ده رحمانه — ٣٩١٩
ته مجذوب د يار په مهر کې لا وړه يې[9]

---

(١) د "پ" لومړۍ نسخه : "کم بخته".
(٢) دا بيت او ورپسې دوه نور بيتونه د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته ، د "پ" په لومړۍ نسخه کې د "ته" پر ځای "څه" راغلی دی.
(٣) "پ" چاپ : "محفوظ".
(٤) د "پ پ" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه کې د "يې" پر ځای "وي" راغلی دی او نوموړی غزل په مصوره نسخه کې نشته.
(٥) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٦) "پ" چاپ : "سړی کله خو يا جوړ کله ناجوړ وي — خدای خو نه يې چې به تل تر تله جوړ يې".
د "پ پ" چاپ : "سړی کله خو يا جوړ کله ناجوړ وي — خدای خو نه دی چې به تل تر تله جوړ وي".
(٧) د "پ پ" چاپ : "وي".
(٨) دا بيت په چاپي ديوانونو او نورو قلمي نسخو کې نشته.
(٩) "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ : "ته مجذوب د يار په مهر کې مروړ يې".
د "پ پ" چاپ : "د مجذوب د يار په مهر کې مروړ وي"
"ق" چاپ : "ته مجذوب د يار په عشق کې کړوړ يې".
د "خ" لومړۍ نسخه : "بدي واره په سنبه و نيسه رحمانه — چې پای بند د يار په مهر يا په مروړ يې".
د "خ" دوهمه نسخه : "عاشقي بې جذبې چېرې دی رحمانه — چې مجذوب د يار په مينه کې مروړ يې".

خدای دې و ژغوره له هرې پرېشانۍ — اې زما د کورو کلي ودانه
عاشقي چې ما ګنله نا داني وه(۱) — اوس خبر شوم له دې خپلې نادانه
تر ورځ تېرې او به بېرته نه جاروزي — څه په کار ده پوچ بې ځایه پښېمانه
وداني په یوه دم کې شي ویرانه — مرد هغه چې کړي دوراني ودانه(۲)
لکه باد چې ځان وهي له کوه و دشته — زه په تا پسې ګوم سرګردانه
داخو زه د ستا له غم سره لوڅېږم — څوك له دیوه سره کا پهلوانه(۳)
چې په آب و په آتش په خاك و باد یې — څه امید دی په چغې زندګانه
تر چې دار نګه او نه دې او نه دې وعده کړې — کشکې راکړې وما خط دامانه
که زه ته په هغه وخت وی چا به نه کړی — د مجنون او د لیلی قصه خوانه
زما ستا و تنداري ته به حیران وو — که ژوندي وی آدم خان او درخانه

وهر چا وته چې وایم حیران به یې
څه به وایم د ښایان له حیرانه

۳۷۱ — ۳۹۳۰

په ځوانۍ کې بد دماغه بد ګمان یې — چې پیري یې درباندې درشي بیا ناتوان یې(٤)
که په دادې زړه سنه کېږي داخو نشته — چې به تل تر تله ژوندي وې هم به ځوان یې(٥)
چې هرګز دې په لاس نه دي کېبو تونې — بېهوده د هغو چارو په ارمان یې
چې بې خدایه زړه ترې په نور څه پورې — هم په خدای هسې باور کړه چې نادان یې(٦)
پښېماني تر پښېمانه لا بڅوا بویه — نه هغه چې بیا په تېر ساعت پښېمان یې(۷)

---

(۱). په قلمي نسخه کې "دانایي" راغلې ده او د "پ پ" چاپ کې د "ګنبله" پر ځای "کوله" راغلې ده.
(۲) قلمي نسخې: "مرد هغه دی چې ودانې که ورانه".
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "لوڅېږم" پر ځای "نخښېږم" راغلی دی.
(٤) په قلمي نسخه کې "درشي ناتوان يې" راغلی دی.
(٥) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "چې به هم تر مرګه ژوندي هم به ځوان يې".
(٦) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۷) دا بیت او ورپسې اووه بیتونه د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

هسې رنګ دې وهغه جهان ته شا کړه — ګویا تل به مستقیم په دا جهان یې

هومره سر دې وخپل خدای وته ټیټ نه دی — لکه ټیټ په لوړ د خان و د سلطان یې

یوه شپه په طاعت نه شې روڼ نولې — هره شپه په مال و ملک باندې(1) پاسبان یې

په تسبیح دې تانده ژبه وچ لرګی شي — پوچ ګویې لره بلبل غوندې ګویان یې

ولمانځه ته چې ملا نه تړې هاله پاڅې — په قلبه پسې لا نیمه شپې روان یې

او داسې لره کوزه اخسته نه شې — چې په لوا و په لوړ وړ شې پهلوان یې(2)

د هلاک په خبر لا سا چوې وار وته — نه خبر په خپل بهبود نه په نقصان یې

پښې سترګې لکه ستور په ګانو ګرزې — که پرېوزې وکوهي ته هم دوان یې(3)

چې ویل ته نصیحت کا ځان پې هېروي

نور څوک نه دی هغه ته عبدالرحمن یې

۳۷۲

۳۹۴۴

زه د ستا له غمه ژاړم واره وینې(4) — واره وینې، واره وینې، واره وینې

خود مې وینې چې په تش کاته دې مړمه(5) — لا خنجر په کاڼي مړ دې دل سنګینې

هر زمان مې په حضور د سترګو وژنې — لا یقین دې د زړه نه شي بې یقینې

عالم ستا په مینه ژوي نه پوهېږم — زه په څه سبب وژلې یم ستا مینې

د پر عالم به نوې(6) رنګ کا معلومېږي — تا چې هسې جامې واغوستې رنګینې

پښې یې نه وې چې وبله خواته دروي — هسې سکڼې په غمزه د عاشق سپینې(7)

که صورت مې پر بله پورې معلومېږي — زړه مې ستا له غمه چاود دی نازنینې(8)

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې "پسې" راغلی دی.

(۲) د "خ" دوهمه نسخه: "چې دلو په لوړې ورشې پهلوان یې".

(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(٤) د "خ" لومړی نسخه: "زه دیار په غم کې ژاړم واره وینې".

(۵) د "خ" په لومړی او د "ب" په لومړی نسخه کې "مړیم" راغلی دی.

(٦) د "خ" په لومړی، دوهمه نسخه او "ق، ک" چاپ کې "نمرې" راغلی دی.

(۷) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۸) دا بیت د "ب" په لومړی نسخه کې نشته.

څوک دي چې تر تا به ښه ترین وي ... اې تر وار و ګوهر و یا نو ښه تر ینې[1]

٣٧٣ چې دي زلفې د رحمٰن په زړه ور تیږه کړې[2] ٣٩٥٣

تر ښو یې څکه شا اخلي او به سپینې

ورک شه ورک شه بدکردار او بد سړي ... که دي ورور که دي عزیز وي که پردی

تر هغه لا سپکو کاڼ بیګانه ښه دی ... چې بدکار شي د چاڼوی او یا لمسی[3]

لرګي لوښي همه واړه پرې مردار وي ... بدکردار دی سور لنډی یا وږی سپی[4]

هغه خلق همه واړه لېوني کا[5] ... چې په کلي کې یو سپی شي لېونی

بې علاج د لېونیو سپیو نښته ... بې له مرګه چې ترې دړک کاندي کوهی[6]

حرامخوړ مخنثو په حساب دی ... که په توره یا په تیغ وي مړ نی

مړنی ویلي بونیه وهغه ته ... چې بې وجه ازار نه کاندي یو شي[7]

دیګ یې ایښي په دېګدان ړومبی تر تیغ و ... چې یې سوړ په آه سرد نه شي نغري[8]

هسې فیض یې وهڅا وتر سبري ... چې باله شي د خپل وخت حاتم طي

٣٧٤ اې رحمٰن چې بدفهم بدکردار شي ٣٩٦٣

راته وایه سپی ښه تر دی که سړی

---

(١) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

(٢) "ق، ک" چاپ : "چې دي زلفې د رحمان په زړګي ورېځ کړې".

(٣) د "پ" لومړي نسخه : "چې بدکردار شي د چاڼوی او یا لمسی". "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او د "خ" لومړي نسخه : "چې بدکار شي د چاڼوی چې لمسی".
د "خ" دوهمه نسخه : "چې بدکار شي د چاڼوږه یا لمسی".

(٤) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته. د "پ" لومړي نسخه : "لوښي لرګي همه واړه مردار شي ... بدکردار که سور لنډی یا وږی سپی".
"ق" چاپ : "لوښي لوښي پرې همه واړه مردار دي ... بدکردار سور لنډی او وږی سپی".
د "خ" دوهمه نسخه : "لوښي کوډي همه واړه مردار که ... بدکردار لکه سور لنډ وږي سپی".
مصوره نسخه : "بدکردار دي لکه وږی سپی".

(٥) د "خ" لومړي نسخه : "هغه خلک همه واړه پرې مردار شي".

(٦) د "پ" لومړي او د "خ" لومړي نسخه : "بې له مرګه چې پرې دړک کړي یو کوهی". د "خ" دوهمه او مصوره نسخه : "بې له مرګه چې پرې دړ اشي یو کوهی".

(٧) "ق" چاپ : "چې بې وجه آزار نه کاندي سړی".
نور چاپي دیوانونه : "چې بې وجه آزار نه کا هیڅ سړی".

(٨) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، په "پ" چاپ کې دوهم مسری داسې دی : "چې یې سوړ په آه تیغ نه شي نغري".
د "خ" لومړي نسخه کې یې لومړی مسری داسې دی : "دېګ یې ایښی پر دېګدان او ترې لاندې".

کله دې په غمه دم د چا ختی — نه به مړ وم ستا په غم کې لړغونی (۱)

نن مې هسې رنګ په تورو زلفو بایلود — لکه ورك په توره شپه کا خوك کالی

په یوه ساعت مې رد هم مې قبول کا — نه پوهېږم چې یې خپل یم که پردی

په یوه لاس یې مرهم په بل خنجر وي — نه په مړو کې حساب یم نه ژوندی (۲)

که په مرګ د عاشقانو دې رضا وي — خدای دې ما کا تر همه وار وړومبی

خون بها مې د ستي په مثل نشته — ما پخپله قبول کړی دی خپل سوی (۳)

وکوم دم ته به ادراك د پارو رسي — هر و بښته یې دکا کل شو منګری (۴)

خوك دې غم زما د بې وا و بښکو نه خوري — کم به نه کا په خوړدن سره ندی

د هجران په توره شپه کې نه وېږېږم — چې یې نه وینم د وصل سپین سپوږمی

دیار غم لکه مزری را باندې راشي — خدای دې پښي په هیڅانه کاندي مزری

چې پرې غم غلطوم د شپې پاځم — کله مې په شونډو کېږدم کله نی

ګاه کتاب ګهې رباب په لاس را واخلم — باري درد مې په هیڅ رنګ نه کا کمی

همسایه مې واره و واته له خوبه — که په سل کوتهو دننه کړم ځګیري

که عاشق ته معشوقې پورې یوسي وي — خدای د هجر په تېغ مه وژنه یوسي

۳۷۵

نه ... دیار په غم کې هسې ډوب یم

چې هیڅ نه وینم په سترګو مګري

۳۹۷۸

چې دار و درد و غم دې هغه می — ساقي راکړه یو دوه جام پیالې

می د خپلو لبو را نه د انګورو — چې اول یې نوشیدن وي پسې قی

---

(۱) په "ب" چاپ او "پ پ" چاپ کی: "نه به مړ ومه په عشق کے لړغونی".
"ق" او "ق، ک" چاپ: "نه به مړ ومه په غم کی لړغونی". د "خ" لومړی او دوهم نسخه: "نه به مړ وم په هجران کی لړغونی".

(۲) دا بیت په "ق، ک" چاپ او د "خ" په دوهم نسخه کی نشته.

(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.

(٤) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.

په هر تیغ کې چې آب نه وي د شرابو — څوك د غم په غلیم نه مومي بری[1]

جام د میو چې غم خوار د کل جهان شو — زه به او سم[2] په دا غم کې تا بلې

راشه یو ځل مې هسې مست خراب کړه — چې خبر نه شم[3] له حاله د هیڅ شي

بیخودي هسې پناه ده زوروره — چې له هره غمه خلاص کاندي سړی

زه هغه تحصیل له تمام کړم په عشق کې — چې یې روغ وګړي بولي لیوني

۳۷۶ — ۳۹۸۶

رحمان سوله له رقیب سره پیدا کړه
آشنا سپه دی البته خوړونکی سپی

د پرې خولې زما په یاد شکر خورې شوې — بیا زما[4] په زمانه خاورې ایرې شوې

یوه بخره خدای هر چا له ورکړې — د چا بخره خاموشي د چا نارې شوې[5]

د چند نو ونې و سولېدې لاړې — هزار څانګې د شمشادو په ارې شوې

په هغو ځمکو چې روغې پرې ماڼۍ وې[6] — د ایام په ګردشونو هدېرې شوې

په دنیا کې چې بنیاد د آشنایي کا — د هجران توږې هغو له تېرې شوې

د افلاك چې خدای پیدا کړې دایې خوږې دي — چې و چا وته دعا چا ته ښېرې شوې

۳۷۷ — ۳۹۹۳

د دنیا د محلونو خښتې واړه[7]
ورحمان ته د سرونو منارې شوې

---

(۱) د "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "څوك له غمه په غلیم مومي بری".
(۲) په "ق، ک" چاپ کې "سوځم" راغلی دی.
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په نورو قلمي نسخو کې د "نه شم" پر ځای "نه یم" راغلی دی.
(٤) د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې "زموږ" راغلی دی.
(۵) دا بیت د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو. په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې نشته.
(٦) قلمي نسخې: "په هغو ځمکو چې روغې وې ماڼۍ".
(۷) د "خ" لومړي نسخه: "د دنیا د محلونو خښتې واړه —
ورحمان ته د سرونو کنګرې شوې"

د "خ" دوهمه نسخه: "د رحمان د محلونو خښتې واړه —
وعالم ته د سرونو منارې شوې"

بوصل تو ما را کجا هاتھ ہے | کہ وصل تو خیلی بڑی بات ہے
بگوی تو گفتم کہ مسکن کنم | دلی کی مرا این درجات ہے
خم زلف تو گوشۂ ابروان | دلم را عجائب مقامات ہے
مکن پیش من وصف خورشید وماه(١) | کہ از حسنت این کم علامات ہے
همی دادی دشنام وگالی مرا(٢) | بسویم همین از تو سوغات ہے
نگاهت نہ امروز خونم بریخت | کہ دایم ترا همچو عادات ہے

زآغوش جمان مرو بار رقیب
کہ این سفلہ بدخوی وبدذات ہے(٣)

٣٧٨ ٤٠٠....

مخمس

شخه یار چې ښایسته دی تر آفتابه | مخ به کله راښکاره کا له نقابه(٤)
ببلتانه په زړه زهیر کړم بې حسابه | یو سبب وکړې مسبب الاسبابه
چې زما ملاقات وشي له احبابه

---

(١) د "پ" لومړی نسخه : "خورشید وماه را".
(٢) د "پ" لومړی نسخه : "همه داد دشنام وگهالے مدام".
(٣) د "پ" لومړی نسخه : "کہ این سفلہ بدکار وبدذات ہے".
(٤) د پېښور چاپي دیوان نه : "حجابه". دا غزل په "پ" چاپ کې نشته.

ملاقات د ښایسته ؤ مې نصیب کړې　　　د ښایست په ګلستان مې عندلیب کړې
عندلیب مې په ګلشن د خپل حبیب کړې　　　خدایه ما په دلبرانو کې قریب کړې
ومې ژغوره د دې اهل له عتابه

هغه یار چې زه یې مینه په دیدار کړم　　　همیشه یې و دیدن ته انتظار کړم
شپه او ورځ پسې ناری وهم کوکار کړم　　　که په روی تمام جهان ورته رویدار کړم
ستر ګې نه پورته کوي د نازله خوابه

بلتانه یې پټ پنهم په زړه تاراج کړم　　　و دیدن ته یې په هسې رنګ محتاج کړم
چې غرقاب یې د غمونو په امواج کړم　　　هیڅ پایاب یې مونده نه شي څه علاج کړم
د آشنا د مینې غم شو نا پایابه

ته چې کس یې د جمله ؤ یې کسانو　　　هم کارساز یې د جمله ؤ کارسازانو[1]
الهي[2] په بزرګیه د بزرګانو　　　زه وصال په دعا غواړم د خوبانو
لا به کله دا دعا کړې[3] مستجابه

اسیر کړې دې د زلفو په تناب یم　　　تکبیر کړې دې د سترګو په قصاب یم
د کشتۍ[4] غوندې مدام په اضطراب یم　　　لکه زه چې ستا له غمه په عذاب یم
خبر نه شه هیڅ بنده له دې عذابه

دریغه نه وي په دنیا کې پیدا شوي　　　او که وي هم په داسې شان خو نه وي
لکه زه یم د هجران په لمبو سوي　　　خو به ګرزم په داسې[5] اور الوي
چې سینه مې په درست عمر شوه کبابه

---

(۱) په "ب" چاپ، "ب ب" چاپ او د "خ" په قلمي نسخو کې "خام کارانو" راغلی دی.
(۲) د "ب ب" چاپ: "هم په روی او"
(۳) چاپي دیوانونه: "شي".
(۴) "ب ب" چاپ: "د ماهي په شان"
(۵) چاپي دیوانونه: "د هجران په اور"

هی هی څه مې دا خراب[1] خاطر ناښاد شو — زیست روزګار مې همېشه آه و فریاد شو
عمارت مې د زړه هسې رنګ برباد شو — چې حباب غوندې بې بېخه بې بنیاد شو
د بنیاد طمع[2] به څو کړم له حبابه

پټ پټ ګرځم د ناصح له نصیحته — راته کاندي نصیحت په څو صورته[3]
چې توبه کړم د خوبانو له قربته — هېڅ جواب یې په ما نه شي له غیرته
درمانده ورته ولاړیم لاجوابه

دا جواب څه هسې نه دی چې په خوله شي — د عشق راز څه هسې نه دی چې وایه شي
دا مشکل حکایتونه په ما نه شي — د دې بحر بې پایان حساب په څه شي
چې یې زه وچاته وایم له حسابه

چا موندلی[4] د دې بحر پایان نه دی — د غه راز وهر سړي ته عیان نه دی
هیچا کړی د دې چارې بیان نه دی — د غه واره عاشقي ده ګمان نه دی

۳۷۹ چې په خوله کې د ر و لعل لري سېرابه ۴۰۲۷

ستا جفا تر حد پېښور نه ده صنمه — تل مې اوښکې موج وهي د زړه له غمه[5]
شوبه پته دا قصه او سې پنهمه — هسې ډوب په فکر تللی یم لهٔ دمه[6]
نه پوهېږم چې په غره یم که په سمه

که خبر وی[7] له دې هسې رنګ خوارۍ — ما به نوم اخستی نه وُ د یارۍ
ستا د غم په دریاب ډوب یم ترمرۍ — بې تا نه لرم هېڅوک د دستګیرۍ[8]
مګر ته په خپله لاس راکړې همدمه

---

(۱) د "ب ب" چاپ: "ستا په هجر مې"
(۲) په چاپي دیوانونو او د "خ" په قلمي نسخه کې "مبادي" راغلی ده.
(۳) د "خ" دویمه نسخه: "په څو کرته".
(۴) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ماموندلی"
(۵) "ب" لومړی نسخه: "د زړه له غمه"، "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او "خ" قلمي نسخې: "د زړه له غمه"
(۶) "ب" چاپ، "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او "خ" قلمي نسخې: "هسې ډوب په فکر تللی یم له دمه".
(۷) قلمي نسخې: "که مې نه ده وي" (۸) د "ب ب" چاپ: "داد ګیرۍ"

ما وې نور به آشنايي له هېچا نه کړم هم په دا رنګه مې نيت ؤ بارې څه کړم
د قسمت علاج په چا شي چې يې زه کړم که په سل رنګه تلاش و تدبير کوم
خلاصي نه مومم له لوحه له قلمه

خوبرويان که بې وفا دي خو هم وړه دي عاشقان که وفادار دي خو هم پېړه دي
ستا له غمه هر چې دي زما په زړه دي اوس به حال وچا ته (غه) وايم چې مړه دي (1)
غرض دا دی چې زه ګرم يم ته نا ګرمه

يو خو دا چې په صورت يې پرې لويه هم په خوی و په خصلت فرشته خويه
هم په قد و په قامت هر ګوره لويه بيا به نه مومې څوک تا غوندې دلجويه
که يې غواړې په هژده هزار عالمه

ستا له غمه (2) زه په ځان کړم هسې چارې چې د بښنه يې ويله نه کا ګلعذارې
ته په څه سبب له ما نه دل آزارې (3) دا زما ګناه را وښيه دلدارې (4)
چې توبه کړم نصوحا غوندې محکمه

لاس تر غاړې له رقيب سره خندا کړې چې ما ووينې له قصده را ته شا کړې
خدای يې وينې هغه چارې چې په ما کړې تر به دې ورځې پورې به جفا کړې
که (5) به کله هم جا روزې له ستمه

تا چې هسې بې نيازي د ځان پېښه کړه (6) په عاشق دې د خندا ځمکه مته کړه
بيا دې ورځ په غريبانو توره شپه کړه نور دا هسې د جفا خو يو نه مه کړه
خلق به دې له جوړه شي برهمه

---

(1) مخمس په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته. څلورمه مسرۍ په "پ" چاپ او "خ" په قلمي نسخه کې داسې ده: "اوس به حال د چا ته څه دايم چې ته څه دی".
(2) قلمي نسخې او "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ستا د پاره".
(3) قلمي نسخې "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "له ما لا سته"
(4) د "پ" لومړۍ نسخه: "ته يارې"
(5) د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ته به کله" (6) "پ" چاپ، د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "تو سبنه کړه"

زما ستا له مینې هر څوک خبردار دي — دا خبرې کوډالوس په هر دیار دي
چې فلانا فلانا سرې سره دوستدار دي — اوس په بېرته جار واته وماته عالم دي
چې رسوا شوم تر عرب وتر عجمه

څغر ژوي(۱) چې په تا باندې مین وي — په وګړي کې رسوا لکه کوهکن وي
همېشه انګشت نما په مرد وزن وي — چې دا نښې پکې نه وي دروغژن وي
که په هره ګړۍ خورې هزار قسمه

نښانه د عاشقانو اول دا ده — چې مدام یې سرې کار وي له فریاده
تل نا مرد بدنامي وي پرې زیاده — نه وېرېږي له پېغوره له ماهداده
بې دیان د جدایي له ما تمه(۲)

هر چې زړه یې مبتلا شي په بتانو — زیست یې نه شي یو ساعت بې محبوبانو
که څوک ورکا بادشاهي د بادشاهانو — په نسبت د هغو سوي سوختګانو
دا متاع ده تر یوه خسي کمه

که سلیمان غوندې مسند یې په هوا يې — په سبب د عاشقۍ به خاکپا وي
همېشه به په فریاد و په غوغا وي — چې دا هسې نښانې پکې پیدا وي
تر وهاله پرې عاشقي ده مسلمه

عاشقي دې هېڅوک نه ګڼي آسانه — دا خبره ده له حده پېښو تر ګرانه
وصال نه دی چا موندلی بې هجرانه — تر له ځان(۳) سره اتکل وکړه رحمانه
۳۸۰ — په دنیا کې سبا دي چې چا ده بې غمه — ۴۰۶۲

---

(۱) د پېښور چاپي دیوانونه: "څغر نه وېده".
(۲) د "خ" لومړۍ نسخه: "نه بنکاره يې دیوې ستنې تر سومه". "ق"، "ک" چاپ: "بادشاهي ده له یوه خسري کمه".
(۳) په قلمي نسخو کې "له زړه سره" راغلی دی.

ضمیمه

وروستني لاس ته راغلي

غزلونه او بیتونه

٦١

تېر شو په دا طمع په درستا عمر زما — ګوندې چېرې کېږدې يو قدم په سر زما [1]
تا وې چې د عشق پياله خونړه ده تر شکره — وسو په هجران کې دې پيالې ځيګر زما
سل جفا که وينم په سترګو ستا له لاسه — ستا په جفا نه کېږي هرګز باور زما
يا له ما تاج سره جفا مه کړه دلبره
يا لې تا راوښيه يو بل دلبر زما

٣٨١ — ٤٠٦٩

٦٢

هر ګفتار هره وينا چې څوک عبس کا — تر عبس ويل دا بده چې يې بس کا [2]
په هغې وينا چې ورور دوست پښېمانېږي — له اوله دې خوله هسکه (له نفس) کا [3]
هره چار چې له اختياره وي وتلې — بېهوده به يې څوک لاف د دست ورس کا
فقيري يا د خداى په مهر مونده کېږي — داهن په کېږنه شي چې يې نس کا [4]
آدم زاد په معنى واړه يو وجود دى — يو وجود دى هم يې پاک هم يې نجس کا
که يې اصل يو وجود دى (په دې) څه شو — د ګلو نو هن کله خار و خس کا
په اخلاص د لمانځه ګذاروي جنو بادې — هر لمانځه بې چې (په) ريا تيمم [5] او ودس کا
(که خود بين وي) ته يې څه کوې ځانانه
د خود بينو سره اپله خودي بس کا

٣٨٢ — ٤٠٧٤

---

(١) دا غزل د زلمي هېواد مل د شخصي کتابتون له قلمي نسخې نه نقل شو.
(٢) دا غزل د حبيب الله رفيع د شخصي کتابتون له نسخې نه نقل شو په دې بيت کې د "عبث" کلمه د قافيې د سمون په غرض د "عبس" په شکل راوړل شوې ده.
(٣) اصلي نسخه : "لا اول دې خوله هسک". چاپي ديوان : "لا اوله دې يې تکه تر خوله هسکه
(٤) اصلي نسخه : " داهن په کېږنه شي چې نصق کا"
(٥) په اصلي نسخه کې " تيمون " راغلى دى.

٣٩

دلربا که د خپل حسن مخ عیان کا | دین به ئې غمزه جمع زړونه به لړزان کا
په کشور د صبا برانو به قیامت شي | اسرافیل غوندې آواز به هر نالان کا
چې یې چا جام د لعلو وي نوش کړی | پیمانه چغلګیرې په دا نادان کا (۱)
د جبین په چین یې هسې رنګ پوهېږم | چې محراب به د ګایلو زړونه ودان کا
د پرېشان ګیسو دلیل یې عین دا دی | چې وابسته زړونه په دا رنګ پرېشان کا
که جلوه یې د جمال شي معینه | په شعله به لمر، سپوږمۍ سوې نانان کا
که د باد ګذر (یې) وشي وخاکپای ته | د رندو ستر ګو دارو به خدای اسان کا
که شانه په تورو زلفو باندې کېږدي | منیاک عنبر (به) دیوې پیسې ډېران کا
تورې زلفې یې هم مشک دي هم عنبر دي | خو زما له کم بختۍ (یې) خدای ماران کا

که پلوله مخه لرې کړه همانه
په دیدن به هندوان وارو مسلمان کا

٣٨٣ — ٤٠٨٤

٤٠

که په بخت کم بختان نه وا خسته دل خوک | په حضور به له تا ولې بلبل دل خوک (۲)
و دیدن و ته د هر چا رضا کېږي | ولې حکم یې له تا نه لرې بل شوک
که یې لاس د خدای په چاري رسېدلې | بې مقصوده به یو دم نه سهېدل شوک
دا یو سر دی ما دا ستا شکرانه کړي | نور ناحق مې وېرې وي په سر وهل شوک
دا هم زما شومیت دی چې را رسي | ګنهګار تد (۳) او د چا زړونه بدول شوک

---

(۱) اصل نسخه: "پیمانه چغلګیرې په دا نادان کا". او دا غزل د رفیع د کتابخانې له نسخې نقل شو.
(۲) دا غزل د رفیع د شخصي کتابخانې له چاپي دیوان او قلمي نسخې نه نقل شو (۳) د رفیع کتابخانې چاپي دیوان: "زړه"

د دیدن په طمع وغلېدم بندي شوم — ګنهٔ زهٔ او د هجران سختي زخمل خوك
په هیڅ رنګ به دې له میني منکر نه شم — هر شان قصد چې مې کوي په قتلول ځوك
که مې زړهٔ ستا میني نه وای راپېرودی (۱) — په رضا الرسه کله تېرېدل خوك
که اثر د محبت ورسره نه وي — روغ صورت دا هومره زړهٔ زهیر بېلئ خوك
که په مینه د لیلی مبتلا نه وای — (دا) غریب مجنون بېدیا، غرونه ځنګل ځوك

۳۸٤ — مینه هره بلا کاندي (که باور کړې) (*)
ګنهٔ زهٔ عبدالرحمان هومره ویل خوك — ٤۰۹۵

۵

دخپل ځان له خاکساری (نه) بلند شوم — لکه ګرد هسې شهسوار د هر هوا یم (۲)
کمېنی هسې کامل کړم چې زهٔ درو م — لکه ځمکه درست جهان راسره بیایم
ما چې خپل معراج د دار د پاسه ولید — د منصور په څېر رښتیا وېنا (به) وایم
د منصور او زما هومره تفاوت دی — چې ده ناری کړه زهٔ یا په جهر زهٔ خفیایم

۳۸۵ — له عیانه هیڅ حاجت د بیان نشته
زهٔ رحمان به په خوله څه وایم چې دایم — ٤۱۰۰

٦

هر چې خپلي میني خوار کړ خوار یې مه ګڼه — عشق د رحمت ابر دی غبار یې مه ګڼه
کله تور سنبل کله تور مشك کله عنبر شي — زلفې که د ماں په څېر دي مار یې مه ګڼه

---

(۱) قلمي نسخه : " راپېرودلی "
(۲) د دې غزل مطلع په نسخه " کی نشته او دا غزل " په سند خوی له بدخواهانو یې پروا لم " لم غزل نه وروسته راغلی دی.
(*) چاپي دیوان : " مینه هره بلا کړي په عاشقانو ګنه زهٔ غریب رحمان هومره ویل خوك ".

یو مخ یې د سوزې سل مخه (لې) د سان دي — عشق په اصل نار دی نارې مه ګڼه

د بې بېدار و یده دی لکه بت په غم و ستر ګو — بت که د رته غټ ګوري بېدارې مه ګڼه

مراد خوبیوا ثر دی د خوبا نو له رخساره — هر چې اثر نه لري رخسارې مه ګڼه

خال چې په ګل پوري (وي) د ګلو په حساب ي — خر و شو که نام د خار دی خارې مه ګڼه

پوه خلك هغه دي چې اقرار په نا پوهي کا — هر چې ځان هوښیار ګڼي هوښیارې مه ګڼه

بد خو هم هغه دي چې خپل بد و ر ځر ګند نه کړي — هر چې ځان بد کار ګڼي بد کارې مه ګڼه

هر چا چې اقرار د یار له زلفو سره وکړ — تل به نا قرار وي په قرارې مه ګڼه

هر چې کمال غواړي کمیني (دې) د رحمان کا
عین د غه چار ده بله چارې مه ګڼه

۳۸۶ — ٤۱۱۰

۷۶

اې د نفس او د حرص په هوا لېوه — په ظاهر صورت ملك په معنی دېوه

شدادي خصلت دې و نبوه د ظلم — خبر نه شوې د مسکین د زړه له غریوه

تا چې خپل مخ د فرعون په دود تور کړ(۱) — په دې خوی به برابر نه شې له نیکبوه

پس وجود به دې په څه رنګ حاصلېږي — چې لېږې د یار له دره د دېوه

په ظاهر صورت تندرست په روح رنځوره — د ریغه وسوی تر دغ پوست لا ندې معتبوه(۲)

د نیستی له مکافاتو هغه خلاص شول — چې هستي یې د فنا په مخ اېرېوه

اول دې پاچا وه له خوبه (باور وکړه)
وطالح وته په خپله په نا ربوه

۳۸۷ — ٤۱۱۷

---

(۱) اصلي نسخه: "تا چې فرعون په دود مخ تور کړ". (۲) چاپي نسخه: "د ریغه وسوی تر روغ پوست لاندې مختبوه"

٨٨

یا دا ستا چشم ابرو وینم په خواب کې
یا مستان دي ویده شوي په محراب کې
یا په جام کې ستا د مخ عکس لیده شي
یا خورشید دی تجلا کا په حباب کې
یا تر خط لاندې غوټې ستا د خولې دي
یا کوکب دی راډوب شوي په شهاب کې
یا دې زلفې په مخ دواړه راخورې کړې
یا سنبل دی ګنجلکي داوړ په تاب کې
یا دې زلفو په مخ توره تاریکي کړه
یا خوتند رڼان څرګند کړ په آفتاب کې
یا دا ستا مژګان زما په خاطر خښ دي
یا سیخونه دي پټ شوي په کباب کې
یا خو ستا له غمه غرق زما صورت دی
یا خسرې دي جاروزي په ګرداب کې
ته د دې رحمان خطا کړه ورمعافه
داوتروچاره نه وي په حساب کې (۱)

٣٨٨
چې د یار د مخ کاته له میانه ووزي
د ماخ [ریان] به څه عزت وي په حساب کې
٤١٢٦

---

(۱) دا بیت د زلمي هیواد مل د مخصوص کتابخانې د قلمي نسخې نه نقل شو.

٩

مست د هغه مخ یم چې مستانې لرې سترګې / بې توري، بې تېغه، قاتلانې لرې سترګې

بې لیده وکتو غایبان زړونه وړي له خلکو / هسې چشمان بندې ساحرانې لرې سترګې

هر څوک چې یې وینې نو دې سترګې کتی نه شي / ښکلې پر یو ل رغوندې حیرانې لرې سترګې

لب آب حیات دي او نفس (یې) د عیسی دی / هېڅ عجبې نه دي که خوبانې لرې سترګې

هر چې عاشقان دي هغه کله بل خوا ګوري / واړه ستا په لوري نګرانې لرې سترګې

اې رحمانه اوښکې هم له تخمه د باران دي* / کښت د هغه شین شو چې ګریانې لرې سترګې

٣٨٩ — ٤١٣٣

١٠

که په قطع د تمام جهان ملک یې / چې له ځانه خبر نه یې لا هلک یې

آدمیت خو څه په مال او په شال نه دی / ته چې خیال په شال په مال کړې ځکه سپک یې

منصفان دې د انصاف خبرې وایي / څه شو څه شو که په خپلو کې شریک یې

که د لمر په څېر ګرځنده شې په جهان کې / خو په زړونو پسندیده نه شې لا ورک یې

بزرګي په دلجویي کې ده د خلکو / ته چې خلک د وبوې څه رنګ بزرګ یې

په لویي کې لویي چېرې ده لا یقه / کمینه و ته مټ کړه که سالک یې

فلک تا غوندې پیدا کړي بیا فنا کړي(1) / ته لا نوې خواست کوې په نازنازک یې

دانایان به په دیوان ښکلي پند اخلي / چې رحمان په خوار نظر ګوري فلک یې

٣٩٠ — ٤١٤٠

---

(1) اصله نسخه: "فلک تا غوندې هزار پیدا کړي بیا فنا کړي". (*) چاپي دیوان: "اې رحمانه اوښکې دي هم تخم هم باران دي".

۹۱

دزړه حال وتا ته څه وايم په ژبه ... ته خبر د خوږ و زړونو په منزل يې [1]
هم د ګل په خبر بلبل سېځې په مينه ... هم مين لکه بلبل هسې په ګل يې
بې لېږد و درځ ګند بې يې عيب وا ره ... په کمال د ملګي چار و کامل يې
هم قاضي يې هم ملا هم محتسب يې ... هم ساقي د مې پرستو په محفل يې
يو دې ذات په د وا رو کونو کې شهره دی ... بل په نام له هر چا لو يه يو په سل يې
چې ته مخ په عبادت کې نه جار باسې ... د ا ستا شپه دې (نفس) بدګمان يې خيل يې
ورکول او پېرو دل دې په خپل لاس دي ... که وچا لې ورکوې که يې اخل يې
جان ته هسې رنځ نبولو شه رحمانه ... چې شهي يې په پوښتنه وي راغل يې

خدای طاعت، عبادت څه کوې را نه
خو يې مينه د سري ده ازميل يې

۳۹۱ ... ٤١٤٩

بيتونه:

په "چې يې نقش په زړه خيال شي دا اشنا" غزل کې:

ترا بده به يې بخره ملالي وي ... له هغو چې زړه ملال شي دا اشنا

په "ته چې ما ته وايې چې په څه کوې ژړا" غزل کې دريم بيت:

خوبه دا جفا کرې نه پوهېږم څه بلا شوه ... خو به وي ترکومه دا جفا او دا بلا

په "بس ده بس ده دا دنيا" غزل کې له مقطع نه دمخه بيت:

که يې مال د دنيا دېر وي ... هېڅ پرې نه کاندي پروا [2]

په "لاس مې وتړې د زلفو په تناب" غزل کې:

---

(۱) د دې غزل مطلع په اصل نسخو کې نشته.
(۲) اصل نسخه: "هېڅ ور نه کاندي پروا"

له خراقه چې يې آه کړم سوك په سترګو — يو لستوني مې ګرداب (شي) بل ګرداب

په "هر مطرب چې غوږ يې تاو کا د رباب" غزل کې دوهم بيت:

هومره تاو د بلتانه را باندې زور شي — چې حساب يې بيان نه شي په کتاب

په "چې مې يار وليد په سيمه د اغيار ګډ" غزل کې لسم بيت:

سخت سفر د عاشقۍ د څوك او نه څوك — خداى ناڅاپه پرې راګډ کړم په دالان ګډ

په "نظر د بې بصر" غزل کې اوه ويشتم بيت:

نه پخلا نه مرور وي — پريشان ګرزي در په در

په "زه تبر شوى لم تر سر" غزل کې ۱۶ - ۱۷ - ۱۸ بيتونه:

کله مې غواوي کله مې وزه وي — کله مې آس وي کله مې خر

کله مې ميږه وي کله مې من وي — کله مې اوښ وي کله غاتر

کله په کور کې مې کالي وي — کله لنګۍ وي کله تغر (۱)

په "پس له مرګه څوك ارت غواړي خپل ګور" غزل کې يوولسم بيت:

په يقين به بدکردار بدکردار کا — کشيده شي د بدکردار سر يې پيغور

په "بد اختر به نيك اختر نه شي هرګز" غزل کې اووم بيت:

کله تر غږ ور باندې وکړي کار به کړي — مرغچه (۲) به د ګوهر نه شي هرګز

په "چې پاى بند شه د ليلى په اشتياق" غزل کې:

جهان خوښ دى د خپل يار په درد و غم کې — تر به والي چې بادشاه دى د آفاق

په "چې مشغول نه وي د ترکو په جمال څوك" غزل کې لسم بيت:

بې بند خو يې مخ روڼي له ډيځا نه شي — کله هغو يې پاکيزه کا په رومال څوك

په "مه غوږ باسه د نا اهلو قيل وقال" غزل کې نولسم بيت:

---

(۱) اصل نسخه: "کله لنګۍ وي کله تغر"

(۲) په اصلي نسخه کې "موغاچه" راغلې دی. پښتو قاموس "مرغچه" "مرغچه" څخه دی اصل شکل يې "مرغچه" ده چې د "مصنوعي مرغه" يا "مشکنبي" معنى ورکوي.

خراب دل مې ځکه غواړي بلا دا شوه — چې ځکه ي را معلومېږي کمال په کمال

په "په لیوه غمزه، دسترګو يې فنا شوم" غزل کې ۶-۷ بیتونه:

په خپل کلي په خپل کور کې مې غربت دی — په صدف کې دریتیم غوندې یکتا شوم

مستوري راڅخه یووړه مستو سترګو — رحمان ځکه په وګړیو کې رسوا شوم

په "چې له مرګه بې پروايي په هر دم" غزل کې ۲۸ بیت:

پس له مرګه به دې هوري هم خانه وي — څه پوهېږې یا به مار وي یا الرم

په "ته چې هسې ګاهې ترش ګاهې خندان" غزل کې اتم بیت:

دسرې صورت څه روغ دکاڼي نه دی — نښته کاڼي څخه ستا دجور توان

په "څو به شمېرم زه غمونه دهجران" غزل کې شپږم بیت:

لکه غم دآشنايي په ما وربېږي — یا به نه وي دچا هسې ګڼ باران

په "تا چې زنګ دمیو دکړو لبانو" غزل کې ۶-۷-۸ بیتونه:

ستا دخولې له حقیقته صوفي څه زده — له دې رازه څوک خبر وي بې رندانو

دپېزوان غمې دې زېب کا پر لبانو — دواړه زلفې دې چوړه دملنګانو

تور اوربل دې لکه مار په جبین پروت دی — شینکی خال دی مواصل دڅوړانو

په "که هر څو په صحرا سر شوم هم په کلیو" غزل کې دریم بیت:

هر آشنا چې مخ پنهان کاندي موهم — کړي غوندې شپه او ورځ په سپېو پلیو

په "ورځ دې تېره په شومه کړه شپه له خوابه" غزل کې اتم او نهم بیتونه:

اندرون به دې له اوره هسې ډک شي — چې نن ډک شي په شرابو په کبابه

چې دمخ و آب و تاب ترې نظر کړم — واړه هېڅ شي دګلونو آب و تابه

په "ته شمايل شکرلبه" غزل کې:

نه د لې شوې نه هوري شوې — ترمیان ولاړې مذبذبه

په "خود به وران شي د دنیا بازار لتاره" غزل کې ۴-۵-۶-۷ بیتونه :

یو هسې بې سوزې مې شوه په برخه   چې سر دې یې لا بتره ده تر ساره
مصلې د بې ننګۍ ودې پسې لنګ کړه   د هوس مصلی قطع کړه ورې یې نغاره
یار زما د ستر ګو تور پرې ګرزېدلم   په هجران کې مې د ستر ګو رڼا لاړه
په خواریده مونده نه شي له سګانو   په لوح سر سره د روزي له بګاره

په "ماوې زه به نه کړم په خوبانو باندې مینه" غزل کې پنځم بیت :

یار شه نجومي زما د یار فال وګوره   تللی یار به کله له سفره راپیشینه

په "کشکې زه خاورې ایرې دستا درز وای" غزل کې نهم بیت :

یا شبنم د صبحدم یا عندلیب شوې   چې د ستا په ګلشنو زما ګذر وای

په "ستا له غمه مې په سر کې هسې شور دی" غزل کې اووم بیت :

درد و غم د عاشقۍ جوړه سره که   خدای ورکړې و دنیا ته یې سرور دی

په "زلفې دې له ډېرې درازۍ پای تر سر دی" غزل کې اووم بیت:

دا خو زه له کم بختۍ له تا زار کړم   ستا له نیک خوی کانې بوټې هم خبر دي

په "چې د ننګ مې دلبر په لاس کې جام دی" غزل کې اووم بیت :

نه چې خپل فراغت غواړې په جهان کې   فراغت خاطر راوښیه کدام دی

په "چې دا هسې لاس په لاس دنیا پرېښودې" غزل کې نهم بیت :

په خپل ځای به یې هر کلام په کار شي   رحمان . . . طالب لره د ښکو دی

په "خبر مې ستا د بنوغشي په سینه دی" غزل کې لسم بیت :

نه شته زما په ستر ګو کې جلوه کا   مه و مهر یې سینه مخ یې آینه دی

په "غم دې هسې غلبه شو په ما باندې" غزل کې اووم بیت :

زه رحمان یې شندنې په ځان ګڼمه   که یار سل ځله ناشدې چارې کاندې

په "آشنايي توره بلا ده اشنا مه شي" غزل کي شلوم بيت:

خپل خړ بسيت وهرڅاروي وته قصاب دي   توانايي د تن تاوان دی توانا مه شي

په "ولي ولي و عاشق ته نظر نه کړي" غزل کي دريم او اووم بيتونه:

ښبنا تن لاس د سپيي په سر باندي راکاږي   ته تش سيوري د مخلص په سر نه کړي

زما هر زمان په تا باندي ګذر وي   ته يو دم زما په لوري ګذر نه کړي

په "مغرور مه اوسه د عشق په کاروبار کي" غزل کي اووم او دولسم بيتونه:

هيڅ صرفه نه کړي د زړونو ازار خلي   د چا سود دی لګوزي شوي په آزار کي

وهغوي چي خدای حق بيني ستر ګي ورکا   د يوسف تجلی ويني په ديوار کي

په "دهغي بنا چي نوم محنت آباد وي" غزل کي شپږم بيت:

بيخ بنياد به د هغوي په ياري کي   چي د تن په نابودي يي اعتقاد وي

په "که د درستی دنيا غم مي په سر بار وي" غزل کي ۶، ۷ او ۱۱ بيتونه:

زه به ستا له رقيبانو خه ما نده کړم   دا دستور دی چي له ګله سره خار وي

که يي هر زمان په آب زمزم وينځم   يي مينه مي په زړه باندي غبار وي

شوبي سل خاره خبن نه شيي په تماتر کي   ګله وي چي د بلبل و ګل ته لار وي

په "د وصال په هوا والوتی مرغه شوی" غزل کي شلوم بيت:

چي بيلتون ورته اسان دی هغه خلک   از ميبنت لره په بند د بيلتانه شوي

په "دبري خولي زما په ياد شکر خوري شوي" غزل کي شلوم بيت:

خپل قسمت په سري کاندي هر چي کاندي   د چا بر خه خاموشي د چا ناري شوي

په "چي په رخ باندي داد بنکو يو رقم وي" غزل کي ۱۴ بيت:

قاعده د درد منديه هسي نه ده
چي په درد کي يو درد من تر بله کم وي

په " ترچې ماته وايې چې په چاباندې شيدايې " غزل کې له څلورو بيتونو نه وروسته لاندينی بيتونه :

هر چې په حيات صورت له مرګ سره اشنا شي — خلاص به د قيامت له خرخښو پېړدې دنيا يې

سخ د هغو ګلو چې برګ ريږي په بهار وي — ګل سرا بنې وکا له خزانه استغنا يې

غم (خو) هم (هغه) کړي چې هيڅ غم ورسره نه وي — ولې چې ناګاه به يو ورځ ورباندې زيا يې

حکم د نيستۍ په هغو دی هم (چې) هست دي — هر چې هستي پرېږدي له نيستۍ نه خبر يې

زړه د عاشقانو د دښمن له لاسه بې غم دی — لکه شمع د مقراض له خصومته په خندا يې

لوړه تنده نشته د قانع په قناعت کې — دا کيميا چې زده کا په خرقه کې امرا يې

هيڅ اسره چشمې طالبې نه کړي په خرمن کې — بلکه د قحطۍ په ملک کې شاه يې هم ګدا يې

ما به رښتيا نه وي اې يارانو بارې څه کړم — حق کلمه نغره ده هرګوره سخته بلا يې

زور د سيلاب واړه ترل په مقامات وي — زړه د خاموشۍ په ځای له ره نه (چې) ګويا يې

بې خس و خاشاکه د آتش بقا په څه وي — آه و فرياد واړه په مقدار د تمنا يې

زه د رقيب چاري نا وپساکړم له حبيبه — زلفې په نسبت د مار خوږ لواړه هالې

اې رحمانه هر راحت په اجر د زحمت دی

هر چې دين (دين) خاندي هسې دي دين په ژړا يې

په " چې پخته شي آشنايي " غزل کې له مقطع نه وروسته بيت :

په پښتو کې رحمان دی — په فارسي کې سنايي

په " يوه ذره به ورې يا به موري " غزل کې پنځم او شپږم بيتونه :

عبادت خو په ځوانه کړي رحمانه — په پيرۍ کې به څه زهد کړي چې زوړ يې

بدي واړه په سر ونيسه رحمانه — چې پای بند د يار په هر ياپه مړ يې

په "هر گفتار هره وینا چې څوک عبس کا" غزل کې شپږم بیت[1]:

معتقد له اعتقاده مقصود بیامومند ‏ ‏ ‏ د هغو طاعت غلط دی چې وسوس کا

په "که په بخت کم بختان نه وای خسته دل څوک" غزل کې ۶ او ۱۲ بیتونه:

زه لا رغد دستا په مینه کې شهره یم ‏ ‏ ‏ نه چې نن کاندي خبرې پردي خپل څوک

ما دا یوسر دی ذاستا شکرانه کړي ‏ ‏ ‏ که د سر ماغزه مې خوري په دا ویل څوک

په "د زړه حال و تا ته څه وایم په ژبه" غزل کې ٤ او ۵ بیتونه:

که يې لاس د خدای په چارو رسيدلی ‏ ‏ ‏ بدې بخرې به چا چيرې قبول يې

څوك له خاورو ايرو پاڅوي تخت ورکړي ‏ ‏ ‏ څوك له تخته دايرو په ډيران ولي يې

٤٢٢٠

د رحمان بابا ديوان د (۱۳۵۵) لمريز کال د زمرۍ په مياشت کې د نصير هنر "پښتون" په قلم خطاطي او نقاشي شو.

---

(۱) دا بيتونه د سيد رسول رسا د ښاغلي رفيع د شخصي کتابخانې له يوې زړې چاپي نسخې څخه لاس ته راغلل.

ترتیبوونکی: خپرندیار محمد عارف غروال

د وی پانگه تاسو یې پرته

لغت   معنی

الف

لغت		معنی
ابتـه (حبطه)		عبث، بې معنی، بې ځایه.
ابلق		آس، برگ.
اختلاط		گډون، خبرې کول
ارهنډه	arhánda	بیدانجیر.
آدینه		جمعـه.
اشام		؟
اشراق		دځابست لمونځ، طلوع کول، ځلیدل.
الوی	aláway	وریت شوی.
اعراف		دجنت اودوزخ ترمنځ ځای.
افسون		جادو، اوده، دم.
الغیاث		پناه غواړم، فریاد.
الوس (اولس)		ټبر، قوم، طایفه.

آماج		موخه، هدف، د توپک غشي او نښان.
آماس		پړسوب.
اوتاد (د وتد جمع)		یو روحاني مرتبه، موږي، مېخونه.
اوډنی	odə́nay	یو ډول بخیه پوړنی دی چې غالباً یې په ودونو کې په سر وي
اوراد (د ورد جمع)		دوعاګانې.
اوږپښتی	orpəṣtay	پتنګ، پروانه.
اوږمکه	ozmáka	میاشت، ماه.
اولاق (الاغ)		خر.
اهاړ		داوړې سختې ګرمۍ موسم.
اهلاد (هیداد)		سزا، پاداش، سرزنش.
ایاغ		د شرابو پیاله او کاسه.

ب

باده		شراب.
باړه	bāṛá	یو مشهور خوړ.
بالي (همایی)		وروړ.
بتان (بت)		مجازاً پېغلې، ښکلې.
بدسګال		بدذات، بدجنس.
برنا		ځوان، زلمی.
بساط		د ځمکې فرش.
بطال		بد وینکی، باطل وینکی، غلط وینکی.

بګاړ (بګیاړ) *bagāṛ* لیوه، شرمښ.
بیچاونې (بیچاونه) *bičāwna* دعزت جامې، بستره، روجايي.

پ

پارسا — پرهېزګار، زاهد.
پارچي *pārci* دجوارې کولو دانې.
پاسلل — سپاړک.
پایله — پايزېب.
پخساک — پرېشاني، غم او خپګان.
پراته — پرته، لچ ځایه، لچ مورده.
پسندل — غوره کول.
پکو — په ځان پورې تنګ او له ځانه ستړی.
پنم — پټ.
پېچل *pecə́l* زغمل، صبر کول، تحمل کول.
پېچوې (بچوي) — د مچنوغزې پرې (بچوکي) مجازاً او بندې ختنې او کوچنی.
پېرې — د کېناستو تخته، دناستې کټګی کټنې.
پېشاب — متیازې، بولې.

ت

تبرا — بېزار بدل، تېرا کېدل.
تراره *trāra* تېره، کاڼې، ډبره.
تراهي *trāhí* وېره

ترو — *tru* — نو.

توسن — نیلی.

تولا — محبت، دوستي، رښتینګلوي، مینه.

تېزل — *tezә́l* — ځغلول، پرېږې سپړېدل.

ټ

ټوکرکی — د پوزې یوه ټوټه یا ټوټکی.

ټند — *tә́nd* — په زړه موړ، سخت، محکم.

چ

چلیکان — هغه کس وندګر چې په ټاکلې نرخ یا مزدورۍ د چا حمله کړي.

چندن — صندل.

چوړه — چوړۍ، چواړۍ.

چوک — یو کم شی، لږ څه.

چوګان — نیزه، ډډه، یا ټوټه ډنډه.

چووه — *čowá* — عطر، خوشبویه مواد.

ح

حط — ایسته کول، لیرې کول، دیو بار کوزول یا پرېښودل.

خ

خاصا — نېک خوبه، خاص الخاص، وتلی.

خاکروب — جاروکښ.

ختول		ختہ لړونکی، ناپاک.
خپسر	xpəsár	خپل ځان.
خدنګ		غشی، خندق،
خاره	xrāra	یو ډول دښتي وړه مرغۍ ده.
خرام		نازاونزاکت (غالباً له تګ سره راځي).
خمر		شراب، مُل.
خمسور	xamsor	همراز۔ همراه.

ښ

ښسکو	caṣko	یو بوټی دی چې میده کوي یې او په لیچنو سترګو کې یې اچوي (چشکو)
ښرۍ	carə́y	د کېږدۍ د سراوبڼه وبسبتان.
ښلي ښولي	cale-cūle	ګنډګونډه، زوړ سامان، ګند او کچکول.

ځ

ځبله	ǰabə́la	سره، یو ډول بله.

ډ

ډډ		ځناور.
ډبن	daṣən	دښمن.
ډراج		تنځری (تجری) یو مارغه دی.

درای — دزغنځې، ګونګرو، ژرژرې، جرس.

دلق ازرق فام — زرغون کند، ګودړې.

دمک — یوه لحظه

دواب — څاروي، څلور بولي، بوده ګان.

دوڅار — *ducār* — څرګند، ښکاره، ورمخامخ، نمایان.

دیبا — وریښمین ښکلی توکر. میلک

ډ

ډبر — *ḍabár* — تباه، تپس، کهول.

ډلیال — *ḍalyál* — د ډلې ملګری.

ر

راج — راجا (واکمن)

راح — خوښي، نشاط، مجازاً شراب.

رټه — *ratə́y* — ډېرلږ، ناچیز، کم وزنه شي.

رسن — رسۍ، تناو.

رصاص — قلعي، سرپ.

رعنا — ښکلی او متناسب اندام.

رنځوری — *ranjə́ray* — رنځور، ناروغ، علیل، مجازاً زیړرنګی.

ریمن — *remán* — خیرن، بدرنګ، ناولی.

ز

زباد — اثبات.

زبر		یاد، په یاد.
زمول	*zmal*	مراوی، بې سبکه، ضعیف.
زوږ	*zwəẓ*	نشت، نابود، حرام.
زوم		کم، کمی.
زیرمه		تدبیر، ذخیره، پانګه، پاسره.

ژ

ژغر	*zǧər*	ژغورلی.

س

سالکان		زاهدان، عارفان.
ساهو	*sāhū́*	آزاد، اصیل.
سترغلی	*stərǧláy*	کولک، دسترګو غاړي، (کاسه چشم)
ستور	*stwar*	څاروي
سنجاب		لږلی.
سرابښ	*srāṣ̌*	حریص
سفال		ټیټ، بې قدره، پستي او بې همتي، کودړی
سقلات		خپل ځان پټول.
سکه	*ska*	لږ، ځکه، ګویا، لکه چې.
سمک		کب، ماهي.
سنداسي		واندې کېدل، ملنګ، کیمیا لټونکی ملنګ.
سولند	*swáland*	حریص، بخیل، ممسک؛ لکه سولند سپی.

سوها	*sohā*	يو ډول ځواني توکی دی.
سپپاري	*sepārí*	يو لوړه نرۍ ونه ده چې په تودو سيمو کې شنه کېږي.
سيم		يو گران قيمته فلز دی.

ش

شب داج	توره شپه ، د تروږمۍ شپه .
شط	سيند ، هغه ستر رود چې درياب ته گډېږي .
شهاب	ستور ، ستوري .

ط

طره	جوغه
طوق	غاړکۍ ، امبل

ع

عتاب	قهر او غصه
عرعر	سپېدار

غ

غبغب	د چرگ جنجرې ، د چرگ جوړه .
غربال	غلبېل ، پرويځې .
غزاوشوه	اصل معنا : دا يو شوق دی، په دې نوځه وشول؛ (يو تکيه کلام دی).

غوړ	ğor	برخه، نصیب، قسمت، مجازاً میراث.
غوړځا		په زوره چیغې ایستل، په اتڼ کې تو پونه او چیغې ایستل.
غوږی	ğwazáy	سخت انتظار، غوږ بلکی، دچا د راتګ د زیږی انتظار.
غوك		لویه ښخنګسه (چونګسبه)، شلاندره.
غونډی	ğúnday	دوزغنو جوال.
غوند ژبی	ğwanḍ-žəbay	فصیح، بلیغ.

ف

فلوس	دفلس جمع، دیوی ونې میوه ده چې په تودو سیمو کې شنه کیږي ژیړې تریخ او په طب کې کارنې اخیستل کیږي

ق

قرقره	دچرګ تاج، چرګ خولی، تاج، شوغه.
قنج (غنج)	ناز.

ک

کاږ		دوړو کانو ډیری.
کام		هدف، مرام.
کاواك		ډډ، ګوګ.
کروړ	Kror	سخت، محکم.
کړیکه	Krika	چیغه، وېروونکی غږ.
کسنیده		نقشه، انځور.
کلاب (کلب)		سپی.

کنګال		مفلس، نېستمن، مېنځل شوی.
کوتل	Kutál	ذبح کول، حلالول، پوستکی ترې ایستل
کودیکه		یو ډول خاورین دېګ دی.
کورمه	Kormá	کورنۍ، اهل بیت.
کوله	Kolá	د ساقې د پاسه د ګل برخه.
کوی		چم، کوڅه، مالت.
کهی	Kaháy	ډنګر، لاغر.

ګ

ګانده	gánda	سبا، راتلونکې ورځ.
ګایل		ژوبل، زخمي، پرهار ژلی.
ګرام	grām	کلی، سیمه، استوګنځی.
ګروهېدل	grohedə́l	عقیده لرل، معتقد کېدل.
ګړیال	gaṛyāl	زنګ.
ګورهنده	gorhánda	وړه تیاره کوټه، په غره کې بانډه ډوله خېړه مجازاً قبر
ګونته	gontá	د شطرنج دانه.
ګوهار		د غواوو پاده.
ګوی		پنډوس، پنډ وسکه.
ګنګو	gongú	زعفران.
ګېډی	geḍáy	ناپوه، بېړل، احمق.

ل

لارغه	lārǧə́	درنګ، ځنډ.

لال		ګونګ، یو ډول انګور دی.
لګام		واګې، قبضه.
لو	*lu*	لوګې.
لوغښېدل	*locedə́l*	یوه داسې اوږده مبارزه کول چې یوه سیاله دله هم نهایي بریالیتوب ته نه رسېږي، خو له مبارزې څخه هم لاس نه اخلي.
لوښتل	*lostə́l*	په کوچ پیل کول، لېږد پیل.
لونل		پاشل.

م

مال ومنال		شته، هستي او دارايي.
ماوا		استوګنځی، مسکن.
متره	*matrá*	نایاب، نشت، زوږ.
متې	*mət*	بازو، هاند، همت.
مجذوب		جذب شوی، عاشق شوی.
مجمر		نغری، دېګدان.
مخمور		مست، نشه.
مخنث		نرښځی.
مذمت		بدویل، غیبت.
مرسته		طلب، لټون، کومک
مرغچه (مرغچې)		کونځکه، خړوړه.

مستدام	همیشه، تل.
مشاطه	دمه، سینګار وونکی.
مشګیرک	دیو مارغه نوم دی.
مصحف	کتاب، هغه پاڼې چې یو ځای یې سره تولې کړې وي.
مطر	باران، ورښت.
معتیو (معتوه)	غیر مکلف، لیوني ډوله.
مغاک	ګودال، ژورغالی.
مقراض	بیاتي، قیچي.
مخلاب	خوسا ډنډ.
منزه	پاک، سپېڅلی، پاکیزه.
مواس	چوغلګر.
میثاق	ژمنه، وعده، عهد، پیمان.
میزر	پړونی، چادری.
محوت	پیلبه، پیل والا
معیشی	معاش ـ تنخوا.

ن

ناروون (نارو)	یو ډول دانه ده چې د چیتلو او بولو خښلو پیدا کېږي او په منځ کې یې د تار غوندې نری جینجي وي.

نار		د نهر، ساقه.
ناغه		دسترګو سره رګونه.
ناوك		غشی، شتۍ
نخل		دخرماونه، خجوره.
ندا		غږ، آواز
ندۍ	nadáy	رود، وړوکی سیند.
نغړول		نغړل، په یوه سا تېرول.
نغوتل		غوږ نیول، دخبرې منل.
نغوته		اشاره، تلقین.
نمري		جامې، لباس، کالي.
نمط		طریقه، نوع، روش، رویه هغه ډله خلك چې په یوه فکر او روش وي.
نول		غم، پرېشاني، اندوه.
نومړ		یادشوی، نومول شوی.

و

وارړ	wāṛṛ	عوزه، وړ
وبله		یو تربله.
وړژلی (وړژل)		رېزه رېزه کول، مړل.
وښتې	wáŝte	توکې ټکالې، لطیفې.

وقر (وقار)		طاقت، تحمل، درښت.
وېلار	*welā́r*	عزم، اراده، نیت او مراد.

ه

همیانۍ		هغه تیلۍ چې پیسې پکې اېښودل کېږي، کیسه.
هنډه	*hánḍa*	مضبوطه اراده، د زړه غوښتنه، په زړه کې یوه حبره غوښتنه کول.
هوك	*huk*	نېغ، شخ.

ی

یرغال		بېره، یرغل، حمله، برید.
یسار		کیڼ، اسان.
یمین		ښی.

پای

یادونه :

د متن تر ترتیب وروسته، د رحمن بابا د دیوان ځینې نورې نوې خطي نسخې تر لاسه شوې، په دغو نسخو کې ځینې داسې غزلونه وو، چې د متن له غزلو یې بېتونه زیات وو، او یا یې توپیر سره درلود، نو ځکه موږ نوي لاس ته راغلي غزلي په ضمیمه کې ونیول، په دې ضمیمه کې ځینې داسې غزلې شته، چې په متن کې یې نیمګړې شکل هم خوندي دی، لکه د متن د ۸۷ م غزله، چې بشپړه د ضمیمې په ۲۸۳ م کې راغلې ده. او یا لکه د متن د ۲٤٦ م غزله، چې په بشپړه توګه د ضمیمې په ۲۸٦ م کې راغلې ده. نو محترم لوستونکي به د دغه کار زموږ تېروتنه و نه ګڼي.

اداره

PROPERTY OF ACKU 4499

(c) ketabton.com: The Digital Library

COLLECTIVE WORKS OF RAHMAN BABA

PUBLISHED

BY

PUSHTU ACADEMY

Government Printing House

1977

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library